

61-2

2. a. 6. 16.

de la comp^a de Jesus en Granada ~~publicada en Madrid~~

R 3257

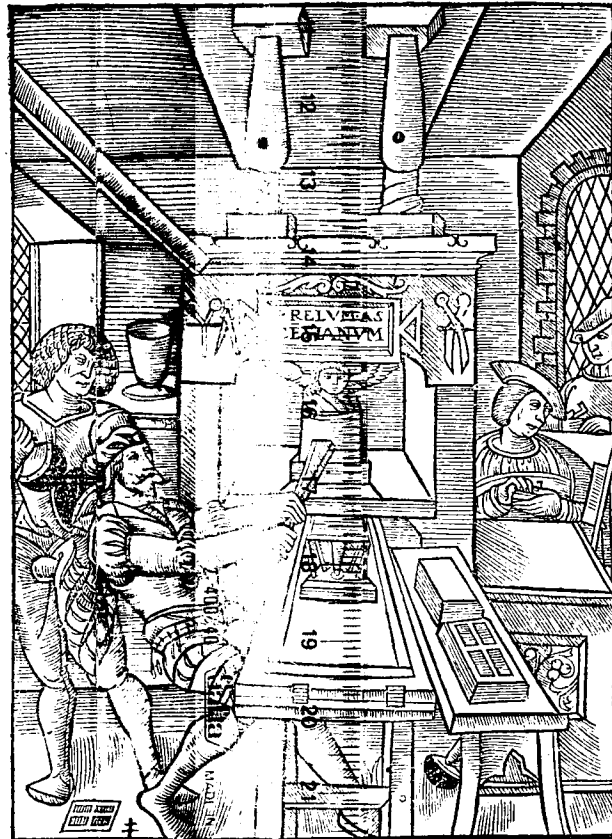
Be

COMMENTARII (1)

Ioannis Arborei Laudunensis, Do-
CTORIS THEOLOGI, IN PRO-
VERBIA SALOMONIS,

*Iam recens nati, & quarta maxima diligentia fieri potuit,
editi, non sine indice rerum locupletissimo.*

Ad Henricum II. Gallia Regem
Christianissimum.

PARISEIS

Apud Joannem Roynny, via Iacoba sub insigni
quatuor Elementorum.

M. D. X. L. IX.

Cum privilegio Regis.

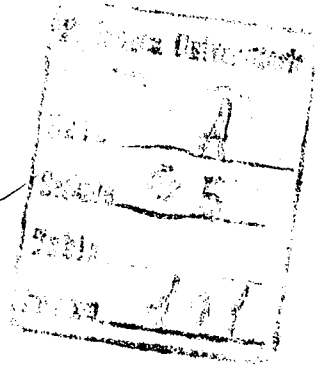

30
31

de la comp^a de J^{es}us de granada ~~cuando se imprimio en~~

R. 3257

Be

61-2

2. a. 6. 16.

COMMENTARII (1)

Ioannis Arborei Laudunensis, Do-
CTORIS THEOLOGI, IN PRO-
VERBIA SALOMONIS,

**

*Iam recens nati, et quanta maxima diligentia fieri potuit,
editi, non sine indice rerum locupletissimo.*

Ad Henricum II. Galliae Regem
Christianissimum.

PARISIIS

*Apud Ioannem Roigny, via Iacoba sub insigni
quatuor Elementorum.*

M. D. XLIX.

Cum priuilegio Regis.

Extrait du priuilege du Roy.

L'est permis a Jehan Roigny Libraire iuré de l'vniuersité de Paris, imprimer ou faire imprimer & vendre vn liure intitulé, Commentarij Ioannis Arborei Laudunensis Doctoris Theologi in Prouerbia Salomonis, veu & visité par deux docteurs de la faculté de Theologie audict Paris, iusques a six ans prochainemēt venās, sans que a nul aultre soit loisible en imprimer ou vendre d'autres que ceulx dudict Roigny, sur peine de cōfiscation desdictz liures, & d'amende arbitraire, comme plus aplain apert es lettres sur ce ottroyees audict Roigny. 120

Christianissimo Franciæ regi Henrico

Ioannes Arboreus doctor theologus S. D.

Agnum & graue apud illos veteres sapientiæ nomen fuit, Rex augustissime, quo diuinarum humanarumque rerum cognitionem complectebantur. vnde nemini mirum videri debet si tam pauci in sapientum numero ascripti fuerint, cum apud Græciam ingeniorum & doctrinæ principem, artiumque laudandarum inuentricem, tantum septem inuenti sint, qui σοφοὶ haberentur & nominarentur, etiam heroicis illis ætatibus Vlysses & Nestor vix sapiētes sint iudicati. Itaque Pythagoras non vulgarem laudem omnium iudicio meruit, qui tam graue nomen sibi assumere & arrogare noluerit. primus enim se non σοφὸν putauit, sed φιλόσοφον, hoc est sapientiæ studiosum. Quis est enim ita perspicax, & Musarum afflatu instinctus, tamque alta mente præditus, vt in illam abditam & reconditam rerum omnium tam humanarum & præsertim cœlestium cognitionem, depulsa omni ignorantia caligine, quæ etiam in animis doctorum offusa est, possit penetrare: præsertim cum vita humana tam exiguis finibus & regionibus tam angustis sit circumscripta, & tot casibus exerceatur, quos est sapientis perferre, nec humani generis imbecillitatem fragilitatēque extimescere. Verum nos hoc tempore non illam veterum sapientiam, quam merito Paulus dicit esse stultitiā apud 1. ad Cor. 10. deum, commentamur nec exquirimus: sed illam, quam Salomon rex sapientissimus literarum monumentis mandauit: quod opus, quantum in nobis situm fuit, commentariis quibusdam illustrauimus, quos nominis tui amplitudine non indignos iudicauimus. Itaque cū superioribus annis commentarios in Ecclesiasten Salomonis emissem, & nomini tuo nuncupassem, eos tam hilari alacrique animo excepisti, vt has nouas lucubrationes nostras in Prouerbia eiusdem Salomonis tibi consecrauerim: qui ex eius sapientiæ fontibus largissimè exhauseris in tenēdis huius regni florentissimi gubernaculis. Nam cum bellorum quidam fluctus vndique & domi & foris excitarentur, eos singulari tua sapientiā sedasti & tranquillasti: maximeque in hoc elaboras, vt cum effrenata impia & scelerata hæreticorū audacia θεομαχίαν more Gigātū gereret, & hoc malū serperet latius, longiusque propagaretur, seuerissimis iudiciis coercere voluisti. Qua in re à patre tuo Francisco nuper Franciæ rege Christianis. nō degeneras, qui in hoc incumbis, inuigilas, ne zizania huiusmodi inter lilia radices agant. Quod vnum, mihi crede, tibi gloriam & nominis immortalitatem non solum apud tuos, sed exteris etiam gētes cōparabit, regnumque Galliæ, quod adhuc non tam armorum viribus, quam religionis sanctitate effloruit, aduersus omnes hostium insidias incursionēque tutum & incolume reddes. Itaque cum viderem omnes hoc nouo regni initio tibi gratulari, & optimum quemque aliquod ex rebus suis munus offerre, non existimaui esse mei officij, te illaudatum & indonatum opibus meis, quæ exiguæ sunt, præterire.

Vale.

IOANNIS ARBOREI LAVDVNENSIS, DOCTORIS

Theologi, in Proverbia Salomonis

Præfatio.

VI recta instituendę vitę præcepta scriptis reliquerunt, & toto studio ac omni diligētia conati sunt tutissimum nobis ad capeffendas ipsas virtutes aditum facere, maximam apud viros bonarum literarum studiosissimos gloriam sibi compararunt, quod primū perquisierint quę ad nanciscendum veram animi culturam summopere conducere viderentur, quę denique efformandis hominum moribus forent vtilissima. Deinde quod accuratē docuerint quid nobis prosequendum esset, quid etiam fugiendum, vt bene beateque viueremus, & semper essemus parati reddere vnicuique nostrę vitę rationem. Quo sanē laudis genere Pythagoras excelluit, qui optima componendę vitę documenta ad hominum vtilitatem, viuendique rationē mirē conducentia, ex sanctioribus Philosophiæ promptuariis deprompsit, quibus Philosophos, id est sapientię studiosos monet vt frugalitatem amplexarentur, & vñctiora edulia lautioresque popinas tanquam pestem deuitarent. Idem discipulos suos nihil peræque edocebat, quā linguam intra vallum dentium coercere, & diutino silentio philosophari. Ab eodē illa Græcorum parcemia defluxit, *κονία τὸ φιλόων*. Id est, Omnia amicorū cōmunia: quoniā discipulos instituens, omnes facultates in medium dare præcipiebat, vt essent omnibus omnia cōmunia, coireturque societas inseparabilis, atque consortiū quod prius vocabulo *κονίβιον* appellatur. Socrates etiam mortalium omniū sapientissim⁹, & morū ac literarū præceptor optimus, dicere cōsueuerat, Cōmuni consilio opus esse qua ratione quam optimi efficiamur. Et in primis habendā animę curam, semperque ad ipsam respiciendū: quę si seipsam noscere velit, prudentiā & cætera virtutū ornāmēta habeat necesse est: nihilque purgatis affectibus præter diuinā sapientiā, vt pote selectissimū diuitiarū omniū thesaurum, exoptet. Quid dicā de ipso Platone, quem diuinissimū fuisse Philosophum nemo est qui addubitet? Ille siquidē ad pueritiā rectē educandā arbitrabatur plurimū referre vt pueri dūtaxat in rebus honestis ocium collocarēt, ne fœda voluptate inescati, turpissimam agerent vitā, neve suis immersi deliciis, & abiectionissimarū cupiditatū pedicis irriti, à trāquillo Philosophiæ studio auocarētur. Aiebat & sanitatē verā esse animi philosophiā, cæteras verō facultates nō tā philosophiam quā ornāmētū videri. Nihil sanē mēti suauis esse quā vera dicere & audire. Veritate enim nihil vel melius vel durabilius, nihil denique rerum diuinarum cognitione nobis optabilius & iucundius, qua mens à sensuū carcere soluta, ad superna cōscendit, & ad deū rerum omniū authorē prouiderissimū cōuertitur, etque perpetuo obsequio & summo amore adhæret. Porro hanc cōtemnendo vitā, sum⁹ in melius domiciliū transitori: vt idem præclarē docet in Axiocho. Nos etenim anima sum⁹ animal immortale, mortali inclusum monimēto. Hoc autē tabernaculum non sine malo nobis circūdedit natura, cuius læta quidem abstrusa sunt, pluribusque doloribus admixta: tristitia verō improuisa, diuturna, prorsusque vacua gaudiorum, valetudines nempe, sentiētū membrorū vlcera, morbi interni: quibus necessariō quoniā per corporis meatus sparsa est condolens anima, cœlestem & cognatū desiderat æthera, sititque cupidē supernę illius cōsuetudinem gaudiaque vitę. Discessus itaque è vita, mali cuiusdam est in bonū cōmutatio. Ostendit & Seneca libro primo Naturalium Quæstionū, de honesta morum educatione rectē sentiens, non satis esse vitia effugisse, nisi te ad cœlestium cognitionem paraueris. O quā, inquit, cōtempta res est homo, nisi supra humana se erexerit: Quādiu cum affectibus colluctamur, quid magnifici facimus? etiā si superiores sum⁹, portenta vincim⁹. Quid est cur suspiciamus nosmetipsos, quia dissimiles deterrimis sumus? Nō video quare sibi placeat, qui robustior est valetudinario. Multum interest inter vires & bonam valetudinem. Effugisti vitia animi, non est tibi frons ficta, nec in alienam voluptatem sermo compositus, nec cor inuolutum auaritia, quę quicquid omnibus abstulit, sibi ipsi negat. Nec luxuria pecuniam turpiter amittens, quam turpius reparat: nec ambitio quę te ad dignitatem nisi per indigna non ducet. Nihil adhuc consecutus es. Multa effugisti, te nōdum. Virtus enim ista quam affectamus, magnifica est, non quia per se beatum est malo caruisse,

caruisse, sed quia animum laxat, ac præparat ad cognitionem cœlestium, dignumque efficit, qui in consortium dei veniat. Tunc consummatum habet plenumque bonum sortis humanę, cum calcato omni malo petit altū, & in interiorē naturę sinum venit. Nec silentio suppressere possum quę scite & eleganter scripsit Plutarchus de liberis educandis, Sicut, inquit, infantium membra simul ac nati sunt, formari componique debent, vt recta, minimeque obliqua fiant, ita puerorum mores principio apte concinneque fingere conueniet. Illa nanque nouella ætas ad fingendum facilis & tenera est, & ipsorum animis dum molles adhuc extant, disciplinæ melius instillatur: difficilius autem quę dura sunt molliuntur. Quemadmodum enim sigilla mollibus imprimuntur ceris, ita & doctrinę, dū puerilis adhuc animus est, insculpuntur. Monet & idem author grauissimus vt pueris recte à parentibus educatis præficiatur pædagogus, qui sit & dicendi pariter ac faciendi ductor, cuius vita nullis sit obnoxia criminibus, irreprehensi mores, & optimū experimentū Honestatis enim fontem simul ac radicem esse liquet legitimam consequi disciplinam: ac veluti coloni sepes arbusculis circumponūt, ita & æquissimi præceptores consona pueris instituta & admōitiones inferunt, vnde rectissima morū germina pullulent. Nec liberi his adiuti præsidii, operis perfectionē rite obire possunt, nisi natura, disciplina & exercitatione fulciantur. Siquidem ex istis arctissimo nexu copulatis absoluta virtus comparatur. Sin istorum pars vlla defecerit, necesse erit claudam esse virtutem. Nam sicut in agrorum cultura bonam in primis esse tellurem oportet, tum serēdi peritū agricolam, dehinc optima semina, eodem modo telluri naturā, agricolę præceptorem, seminibus studiorum institutiones ac præcepta cōferes. Quod si prophane Philosophiæ præceptores doctissimi, & qui naturali duntaxat lumine perfusi fuerant, in instituendis hominum moribus & tractandis humanę vitę officiis magnā sibi gloriam apud viros clarissimos parauerint, multo maiorem sibi parauit Salomon, non solum regum, sed & mortalium omnium sapientissimus in componendis ac sedandis fidelium ac Christianorum omnium affectibus. Ille siquidem diuino numine & cœlesti genio affatus, abunde docet in luculentissimo suarum parabolarum opere, quanam ratione insani & rabidi cupiditatum motus restingui debeant, & vehementes perturbationum fluctus sedari, & omnem mentis & rationis intentionem in deum noscendum amandumque defigendam esse, vt ei sanctitate, religione ac perpetuo amore adhæreas. Audies non sine maxima tui animi voluptate in hoc præclarissimo Proverbiorum volumine Moralem Philosophiam, tuę vitę ducem, ac morū magistrā optimā, virtutum denique conciliatricem, & vitiorum omnium expultricem: cuius vestigia qui sectantur, neque ad dexteram neque ad sinistram declinant, neque huc neque illuc more Euripi rapiuntur, sed recto calle incedentes virtutem quocunque se cōtulerit, comitantur, sibi que Temperantiam in moderandis cupiditatibus, regendisque animi motibus adhibent: Prudentiam, qua quid agendum, vitandum ve fuerit, animaduertent: Fortitudinem, qua interrito animo aduersa quęque tolerabunt & perferent: Iustitiam vero, qua ius vnicuique pro dignitate tribuent. His exornati virtutibus ad Sapientiā omnium bonarum rerum matrem, qua nihil à diis immortalibus florentius, nihil denique præstabilius hominū vitę datum est, contendunt & aspirabunt, seque totos contemptis rebus humanis, & negociis omnibus omisis in rerum diuinarū cognitione collocaunt, deumque inquieto meditationis studio cōtemplabuntur, & christiana religione suspicient. Hanc autē σοφίαν cunctis opibus preciosiorem, & cui nihil conferri potest, te docebūt lepidissima Salomonis Proverbia, quorum lectio plena est eruditionis non quidem protritę neque triuialis, sed recōditę, & quę in arcanis rerum diuinarum mysteriis posita est, & clausa in interiorē literarum sacrario, cuius abditissimam intelligentiam & vberimum fructū qui consequentur, sapientissimi euadent, & spretis huius seculi honoribus, voluptatibus & diuitiis, nocte ac die in lege dei meditates, ad beatorum tandem insulas demigrabunt.

INDICIS RATIO.

Animaduerte lector, in hoc indice, A maiusculo anticam folij partem superiorē indicari; a minusculo inferiorem: quē admodum & B maiusculo posticam superiorē, b minusculo inferiorē.

A Belis dona deo grata. 18 A. abiectio bona 66 A. abigailis prudentia 54 a. 58. a. 89. i. b. abrahe fiducia 87 A. absalonis dissimulatio aduersus fratrem suum Amon 49 b. Eiusdem exitus miserabilis 44 a. 65 b. abstinētia, olim apinthe, unde dictū 24 B. abundantia iustitiæ quæ sit 58 b. & dein. acceptio personarū, malum pessimū 70 b. accusator sui prior iustus 71 b. aceruus Mercurij quid 91 b. & dein. acetum dēribus noxium 41 B. achab rex sacrilegus reprobatus 62 A. achimelech sacerdotis cedes 81 b. actiones oēs humanæ bonū appetūt 79 a. adæ post peccatum timor 5 b. adagia aliquot eiusdem sensus 43 B. adim antius Manichæi discipulus 27 b. adolescens qui sit 5 A. adolēscētum perturbatioes 102 b. adonix cedes 99 b. aduersa æquanimiter ferenda 13 B. adulatorū genus perniciosissimū 7 a. 79 b. adultera cur censeatur extranea 29 a. adultera domo eicienda 72 b. ab Adultera haud facile se quæ explicat 16 a. adulterarū blādimenta 32 A. Earū dē impudentia 102 b. adulterij suspectæ vt probarentur apud Hebræos 47 B. adulteriū ex se malū est 15 B. adulterorum pœna 15 B. Aegyptiorum textilia 31 B. ænigma quid sit 5 B. ænigmatū vñs in futuro seculo euacuat 1 B. æquitas re ipsa à iustitia nō dissidet 4 b. æquus quis proprie dicatur 4 b. æther quis dicatur 34 b. Affectionū p̄turbationes iudiciū nostrū corrumpunt 79 B. affectus suos expugnasse maius est quàm vrbes cepisse. 66 b. in Agone victores vt honorarentur 7 A. agricolæ diligentis opulentia 48 a. ahias propheta palliū suum scindens in duodecim patres, quid portēderit 96 A. αιη quis 5 A. ala. à Platone damnata 82 a. aleatorum infania 43 A. aleph 105 a. αληθεια 56 b. alexandrum pueritiæ vitia in senium vt que profecuta 82 a. aliena, id est adultera, fugienda 13 b. 85 b. aliena quadra viuendum nō esse 25 B. alieni filij, iniusti 79 b. aloë 31 b. alter alterius onera vt portemus 26 a. aman impij iustitiæ in ipsam retortē 80 b. amaritudo animæ peccantis 55 A. amara cedes 40 a. 93 b. ambitiosi, stulti 11 B. ambulare in tenebris qui dicantur 15 a. ambulare simpliciter quis dicatur 39 a.

amicus bonus non deferendus 70 A. amicus familiaris, optimum in necessitate refugium 94 A. amicus idem & proximus 6 B. amicus infidelis denti putrido & pedis lacso comparatus 89. 2. A. amicus magis diligendus quā diuitiæ 51 A. amicus non prodendus 20 A. 44 b. amici delicta arcana inuulganda nō sunt 68 a. amici probatio 26 a. amici simulati 44 a. B. 78 A. amicitia perfecta bonorum est 70 A. amicitia commodum 69 A. a. amicitia conciliatrix similitudo 72 b. amon cur à fratre suo Absalone occisus 49 b. amor ciuium inexpugnabile regibus munimentum 65 a. amoris definitio 27 b. amore magis quàm austeritate cōtinentur subditi 65 a. 79 A. ancillæ apostoli 35 b. ancillarum quarundam superbia 103 A. angeli mali, primi apostatæ 28 A. 68 a. b. animæ vera scientia 73 a. aia hoīs, spiraculū 78 b. p̄ homine 89. 2. b. animam deus non habet 28 a. animarum cura 46 b. aialia mediæ naturæ, seu semifera 27 a. animus aduersis non deiiciendus 87 A. animus tristitia roditur 89. 2. a. animū suū vt homo præparare possit 62 B. antiochi regis superbia, & miser exitus 12 B. 65 B. 99 a. antiquus dierum, pater æternus 34 B. apes, mediæ naturæ 27 a. apostata quis dicatur 28 A. a. apostolorū priuilegiū 3 a. fortitudo 82 A. aqua viua quæ sit 25 b. aquilæ natura 102 B. aquilo vnde dictus 89. 2. B. arbor vitæ in paradiso quod prodesset 19 a. arcana amici detegenda non sunt 44 b. arcana sacræ scripturæ non passim prophanis inuulganda 88 b. argētū reprobū, & argētū probū archipiratæ iustitiā etiā quandam obseruant 64 b. arcus triumphales 78 b. ardua cum consilio tractanda 49 A. arietis natura 104 A. aristoteles Alexandri magni p̄ceptor 82 a. aristoteles reprehensus à Seneca, defensus ab auctore 49 a. arma contra diabolū 8 b. arma homini innata 68 A. armatura nostra cōtra hostes nostros 23 A. arrogans deo ingratus 63 B. arroganter incedere quis dicatur 39 a. ars 4 A. Aspidis morsus somnū lethalē affert 96 B. Assentator maledicenti similis 94 a. assentatorum pestis 66 b. 79 b. asueti vitii mala exquirunt 93 B. Astutia 5 A. astutus qui sit 53 A. ασυβολος 85 a. Attoniti oculi quid indicent 66 b. Auantia detestatio 9 a. B. 61 B. Auarorum stultitia. 11 B. 52 A. cecitas 94 B. Audaciam ac perueriorum hominum stultitia 82 A.

augusti Cæsaris comitas 74 a. aura popularis Christiano captanda non est de iustitia sua 13 b. aureola martyrii 7 A. 66 A. auri & argenti probatio, ignis in Auro summum beatitudinis ponebat Caligula imp. Ro. 43 A. Authores sibi ipsis malorum 93 A. B. Aafa regis domus euerfa 55 A. Balaam mors 93 A. Bargulus Illyricus latro. 64 b. Battarismus 40 a. Battologia 40 a. 55 b. Beatus spe 66 A. Beati qui censeantur 35 A. Bella vt sint licita 20 B. 82 A. Bella quæ melius tractentur 78 A. 86 b. Bellum, domini est 81 a. Bellicorum tumultuum incitatores 82 A. Benedictiones iustorum 38 b. 41 A. Benefacere neminē prohibere debemus. 20 A. Benevolentia ac fauor vt maximè comparetur 82 B. Beth 105 B. Bethsabeæ cura de Salomone filio 104 B. Bilingues auersandi 33 A. 71 A. Boni ciuis commodum in rep. 98 b. Bona malorum sepe bonis cedunt. 96 b. bona palam an clam faciendā. 13 b. 14 A. bonum sine adiutorio dei facere, nō possunt 62 B. bonus qui sit 51 B. bonorum abundantia 79 B. bonis suis operibus nemo nimium fidat 47 A. a. Boreas ventus. 89. 2. B. Bos cæterarum peculū princeps. 54 a. boues aratro adhibiti. 54 B. Brutis etiam cōpatimur crudeliter tractatis. 57 B. Byllus. 107 a. C. CAecitas impiorum. 22 b. CAecitas tristitia. 62 A. cæcitas superbia. 52 a. Cain oblatio deo ingrata. 18 A. calculus qui intelligatur. 77 b. calculorum valor vt mutetur. 92 A. caligula i auro beatitudinē ponebat 43 A. callidus quis cecatur. 54 b. canicies senum veneranda. 79 A. canis ad vomitū reuerfus. 92 a. canticum canticorum, hebraicæ SirHafsim. 12 a. caph. 107 A. caprea & damula idem est. 27 a. caprearum oculos habere, quid. 27 a. caprarum lac cibus vitæ. 95 B. carbones super caput inimici congregare quid sit. 89. 2. a. B. cardines cali qui sint. 34 B. castigatio domini patienter toleranda. 18 a. B. castitas laudabilis quæ sit. 106 B. causarum multitudo in plures iudices distribueda Mosis exemplo. 33 B. censores iniqui. 68 a. cerui serpentibus exitio sunt. 26 A. ceruorū in ter se mutua auxiliatio 26 A. ceruissa, zuthum. 105 A. chanaan gentium pater. 107 b. charitatis bonum. 39 B. b. Chæro

Chærogyllus animal. 103 B. christus parabolis peculiariter delectatus. i. b. & quare. ibi. & 2 A. Christus, Salomon pacificus. 3 A. tributis non obnoxius. 50 b. christi fratres sumus. 6 B. christus foris & palam prædicauit. 10 b. christi dilectio erga nos. 33 B. Christi discipulis licet periculavitare 81 B. christi descensus de celo, & ascēsus. 101 A. christianæ religionis summa in quo consistat. 107 A. christiani quando dici ceperint. 37 B. christianorū athletarū præmium. 7 A. christianorū timidorū pauor tēpore persecutionis. 82 b. cibus stultorū qualis esse debeat. 74 A. in cibis toxica sunt cauenda. 84 B. cinnamomum. 31 b. cisterna quæ intelligatur. 25 B. ciuium amor regem optime munit. 65 a. ciuitas vt optime gubernetur. 44 B. ciuitas dei, ecclesia militans. 36 A. Clementia quæ sit. 45 a. Cœlis vitæ commendatio. 8 A. cœnæ platonice vel post die incūda. 67 B. Cogitans mala, duobus signis deprehendi potest. 66 b. cogitationes fraudulentæ aduersus amicum, deo iniustæ. 28 b. cogitationes malæ deo iniustæ. 61 a. cogitationes nostræ bonæ an malæ sint. difficile est cognitu. 79 B. cogitationes velinuitis nobis quædam erupunt. 92 b. color purpureus vnde. 107 a. colubri natura. 102 B. commercia equa esse debent. 77 B. comestationes vitandæ. 85 A. comminatio dei aduersus impenitentes. 12 A. a. communicare cū malorum instructuosis operibus non debemus. 22 B. conciliū generale legitime cōgregatū dei sapientia non destituitur. 33 A. cōcionatores sua mercede digni. 85 B. cōcionator bonus vnde cecidit. 3 B. 11 A. concordia bonum. 72 a. confessionis necessitas. 72 A. 97 A. congregari & conuocari differunt. 25 a. coniugium honorabile. 15 b. coniugatorum sollicitudo. 44 A. conscientia hominis vt excolēda. 88 a. cōscietie malæ pauor. 53 B. 80 B. 95 b. consilium rectum vnde proficitur. 15 a. consiliorum bonorum fructus. 45 A. consiliorū euangelicorū perfectio. 59 A. consuetudo non facilius quàm natura ipsa mutatur. 22 B. 82 a. consultatio quorum sit. 4 A. contentionis malum. 76 a. B. 92 B. contentum suis rebus esse, maximè diuitiæ. 67 a. continentia à domino datur. 26 B. cœuersio sit etiam desperatissimorū 70 B. conuersi differrenon debemus. 93 a. conuertitur prius ad nos deus, quàm nos ad illum. 11 B. conuiuialia præcepta. 84 A. cooperatio dei cū homine in bonū. 62 b. coph. 108 a. cor à labiis dissidere non debet. 30 b. cor Regis voluntate dei mouetur. 79 a. cordis passiones i vultu agnoscuntur. 59 b.

cordis sanitas 57 B. è corde quæ creant praua 42 a. corda hominum deo cognita 59 b. corona gloriæ pro defensione fidei datur 20 a. corona iustitiæ 56 b. correctio fraterna 20 b. 29 a. 36 B. 47 A. 53 a. 88 A. 89 B. 93 B. 99 A. 104 a. Craffini cura quod Christianis interdicta 27 b. craftinum nemo sibi polliceatur 93 a. creata omnia sunt bona a deo 63 B. creata dupliciter sumitur 34 a. credulorum leuitas 55 B. Crocides qui sint 7 a. Cuniculi ex leporum genere 103 a. cupiditas auarorum & latciuorum infatibilis 94 a. b. cupiditas, radix omnium malorū 46 a. cupiditas quæ sit 45 a. B. cupiditatis malum 9 B. 61 B. 79 b. cura animarum 46 b. curuum dorsum habere quid sit 39 b. D. Daeth 105 b. Damæ feræ dici an possunt 27 a. dānatis nulla spes superest 43 b. dāni aut mali illati excusatio friuola 92 B. danielis sapientia 5 a. 52 A. dauid ex Beth sabbæ quatuor filios naturales sustulit 21 B. dauidis vinctio in regem 33 a. Eiusdem fortitudo 50 b. victoria aduersus Goliath 54 a. luctus in morte filii sui Absalonis 65 a. mirus aspectus 74 a. fuga à Saule 81 b. declinare ad dextram aut sinistram quid sit 23 B. decoctores 43 a. defunctorum laus 39 A. delatores non audiēdi principibus 99 A. delicia stultum non decet 73 b. & dein. delicta proximi non temere propalanda 89. 1 B. delinquentes corrigendi 93 B. delphini, mediæ naturæ 27 a. demerita sua homini reddētur 48 B. 55 a. demonstratio quorum sit 4 A. desperatio pessima 87 A. derisor erudiendus nō est 36 a. detractionis malum 87 b. detractor deo odibilis 23 a. 87 b. detractori tristis facies exhibēda. 89. 2. b. deus, pater est creditū p̄ adoptionē 6 B. deus reproborum orationes non exaudit 12 B. b. deus propter se omnia condidit 63 A. dei subānnatio & irrisio quæ intelligatur 12 B. dei auxilio maximè niti debemus 17 B. b. dei præcepta semper in animo habēda 23 A. dei quod dicatur anima esse 28 a. dei iram vt placare possis 63 b. dei ira quàm sit metuenda 74 a. dei prouidentie aut consilio resisti nō potest 81 a. dei nomen ineffabile 101 a. deo optima & præstantissima offerenda sunt 18 a. deo iuuante nihil impossibile homini 22 b. deo omnia nuda & aperta sunt 62 b. deum diligentibus in bonum omnia cooperantur. 19 b.

dextra sapientiæ quæ sit 18 b. dextræ malæ non sunt, sed declinatio in eas 23 b. diabolus frustra Christum tentauit 8 b. & 9 A. diabolus quomodo maxime resistatur 8 b. diabolus mendacii pater 28 B. 93 A. Diaconi non forte sed electione apostolorum ordinati 8 a. Diacarchi id est iustitie præfecti 43 B. dies quare dicantur mali 60 A. dierum longitudo, æterna gloria 16 B. digito loqui 28 A. dilectio Christi erga nos 33 B. b. dilectionis dei fructus 19 B. b. Dionysij Cartusiani opinio de prouerbis Salomonis, à quo edita sint 2 b. disciplina quæ intelligatur 3 b. ei' fruct' 28 B. disciplina domini, dilectionis illius signū est 18 B. discordiarum seminator inter fratres, deo odibilis 29 A. disporre viam suā hominis est, dirigere verò dei 64 A. dissimulatio ire, callidus 49 b. diues vt fieri possis, labora 38 B. 51 B. diues qui sit 52 a. diues & pauper vt sibi debeat obuiare 81 b. diuitis superbi fastus 73 A. diuitum amici 56 A. diuitum arrogantia 82 a. superbia 96 b. diuitum confidentia, diuitiæ 40 A. diuitibus quàm deseratur 73 B. diuitiæ facile pereunt 18 b. diuitiæ Christi 33 b. & deinceps diuitiæ malæ partē nō profunt 38 A. 51 A. diuitiæ cur dicantur mammona iniquitatis 38 a. 71 a. diuitiæ quomodo expēdantur 43 A. 51 A. vt parentur ibidem b. diuitiæ nec amandæ nec appetendæ 46 a. diuitiarum effusio 43 a. earū vanitas ibi. diuitiarum præstantissimus vsus 52 A. diuitiæ & paupertas auersandæ 101 B. diuinitio frequentius in malū quàm in bonum accipitur 64 a. diuini, vates gentilium 64 a. diuinorum curiosus scrutator cui cōparandus 89. 2. b. diuinorum peritus recti' gubernet 41 A. diuortij lex an permilla 7 B. doctrinæ bonæ gratia 53 A. doctrina impiorum mala 59 B. doctrina sapientiæ in principio asperavideretur & c. 83 A. doctrina vitæ conformari debet 48 A. doech Idumæus discordiæ sator 66 b. dolus in auctorem suum frequenter retorquetur 9 A. a. 80 b. δωμα. τος quid sit 80 A. d' imeticos nostrorum turbare nō debet. 46 B. dominandi potestas à domino datur 33 a. domini boni erga seruos suos officium 48 A. & contra 94 a. domus Christi, ecclesia 35 B. domus magnorum virorum propter peccata euerfa 55 A. domus vt optimè instituat. 86 B. 88 A. dorcas, Caprea cur dicta 27 a. dorsum curuum habere quid sit. 39 b. E. Et etatis malæ. 76 A. a. ebriosi à cœtibus honestis arcēdi 103 A.

Br etatis malæ. 76 A. a. ebriosi à cœtibus honestis arcēdi 103 A. * iij

ecclesie autoritas 9 b. eius custos Christi 82 b. 105 a. ecclesia, mater nostra est 6 b. 21 b. vlt. ecclesie pastores negligentes arguuntur 10 a. B. ecclesie & synagoga differentia 25 a. ecclesia, domus Christi 35 B. 36 A. ecclesiasticorum principum munus 93 b. 95 A. ecclesiastes, Coeleth hebraice 1 A. electionis aut reprobationis diuinae nulla est causa 63 A. eleemosyna quod & de quo facienda 13 b. 18 A. 19. b. 20 A. 80 a. eleemosyna peccata abluit 52 A. 61 B. 68 A. eleemosynae fructus 80 a. eloquentia a deo petenda 14 b. emptorum vasamentum 77 B. episcopatus desiderium licitum 46 b. episcopis ac praelatis etiam malis & indolis honor deferendus 91 A. epularum pericula 94 B. epulones in egestate facile vergunt 80 B. Equi & asini qui intelligantur erysion manducant 85 A. Euangelistae sua mercede digni 85 B. eucharistiae sacrificium 35 b. Excusatio damni illati ab intentione nocendi 92 B. expectatio iustorum 41 b. Ezechiae regnum felicissimum 33 a. ezechiae vita prolongata 41 B. 96 A. ezechiae meritis seruata Hierusalem a Senacherib 44 b. 71 a. ezechiae boni regis filius pessimus Manasses 76 b. ezechielis prophetae aenigma 5 B. ezechielis exordia velata 33 b.

Facies de homine indicat 69 B. facies tristes detractori exhibenda 89. 2 B. falsi prophetae maxime cauedi 7 A. falsus testis deo odibilis 28 b. fame bonae precium 62 A. 81 B. fame non vexatur anima iusti 38 a. famelicis etiam amara videtur dulcia 93 b. familiam suam deo deserat 93 b. famuli ut tractandi 99 B. vide Serui. fatui ingenium versatile 33 A. ferae cur sauiant 49 B. fermenti vis 96 B. fidei uisibilem facile non esse 27 A. 45 A. 83 b. 94 A. fidei uisibili vestis auferri potest pro pignore 77 b. fidei est salus & iustificatio 47 a. fidelis, rara auis 76 b. fideles in promissis suis, deo grati 50 B. fidelium merces 30 b. fiducia nostra potissimum in deo esse debet 17 B. b. filius maledicis patri, dignus morte 78 A. filius modestus paternas correptiones lubeus accipit 51 a. filius mortis, dignus morte 38 b. filius sapiens patrem latificat 60 a. filius stultus cur matris suae mercedem dicatur 38 A. filij uirtus, honor patris 85 B. filij uitia patri maxime dolent 74 a. filij alieni, iniusti 79 b. filij castigandi 53 b. 84 b. 85 A. filij dei sumus per adoptionem 6 B. filij filiorum in tertia & quarta genera. 67 b.

filij iustorum, qui sint 77 A. filij sepe a parentibus degenerant 76 b. filicium decus, claris parentibus ortos esse 68 A. filiorum probitate maxime delectatur parens. 8 A. filiorum quanta cura esse debeat patribus. 62. 99 a. Forminarum aspectus an illicitus 29 a. B. fenus liberale quod sit 96 B. feneratoris malum 82 a. Fons aquae uivae 25 b. fons aquarum omnium, oceanus 19 a. fons uitae, lex sapientis 53 A. Formicarum industria ac labor 27 B. 103 a. fornicatorum poena 15 B. fornicus seu arcus triumphales 78 b. fortia in ecclesia quae dicuntur 106 b. fortes qui censendi 49 B. fouea fodiens in ea saepe ipse incidit 93 A. fortium uictoriae 50 b. fraternae correctionis utilitas 68 a. fratres Christi sumus 6 B. frugales minimis cibis contenti 53 b. frugaliter menia iucunditas 60 A. 67 a. frumenta abscondentes in annonae caritate maximo supplicio digni 46 A. fundamentum terrae 34 b. furentium indicia 49 A. furiosi & manici uitandi 83 B. furi multis modis participatur 59 b. furum pauper 95 b. furum oblationes deo ingratae 18 A. furti adulterio comparatum, non est gradus culpe 30 A. a. furti poena 30 A. futilitatis malum 93 a.

Garrulitas meretricum 31 a. gat diu cordis i facie relucet 59 b. gedeonis prudentia i resu odedo, 8 a. geneleos exordia velata 88 b. gentiles a Chanaan oriundi. 107 b. gentiliu uocatio ad fide. 36 A. gigantes qui intelligantur in sac. lit. 80 B. gimel. 105 b. gloriosus quis dicatur. 48 A. gratia dei & hominum qualiter appetenda. 81 B. gratia dei, sortis nomine a psalmographo appellata. 8 b. gratia habitualis. gratum faciens, & gratis data. 64 A. gratia pro gratia, quae sit. 7 A. gratia quatenus defendenda. 24 A. gratiam subditorum magis promereatur princeps. 79 A. greges, pecorum proprie dicuntur 25 a. gula malum. 80 b. gulosi & epulones in egestatem fere delabuntur. 80 B. 85 A.

Habitudo subiectum in quo est denominat. 66 A. hereditatum captatores. 78 A. hereditatum opulentarum detractores. 80 b. Harpocrates. 84 A. haereticorum praetextus in traditionibus suis. 37 a. haereticorum simulatio. 44 B. 45 b. occaecatio. He. 108 a. heli filios suos non castigas a deo reprehensus. 53 b. helizei maledictum i pueros illosos. 91 a.

helluones, insatiabiles. 85 A. herodis mors. 44 a. hester encomium. 45 A. het. 106 B. Hieroboam domus euersa. 55 A. 103 A. Eidem decem tribus datae. 96 A. hilaritas in beneficiis aut eleemosynis conferendis commendatissima. 20 A. hincire, proprium equorum est. 26 A. hinnuli qui dicantur. 26 A. hirudines, mediae naturae. 27 a. Holofernis exitus. 61 a. homo ex se bonum facere non potest. 62 B. homo ad laborem natus. 66 B. homo mala cogitans duobus signis cognosci potest. 66 b. homo a lege alienus & iudicio, animalium omnium squissimum. 68 A. 93 B. homo per se beatitudinem consequi non potest. 78 B. homo quatenus timendus. 100 A. hominis honor, quia ad imaginem dei creatus. 24 b. hominis potestas & auctoritas in ceteris animantes. 104 A. hominum probatio. 67 B. hominum sceleratorum consortia uitanda. 86 a. homicidae deo inuisi. 28 b. homicidae detestabiles. 8 B. b. 28 b. homicidium priuatis illicitum. 82 A. homicidio grauius, seminatio discordiarum inter fratres. 29 A. homouision nouum nomen. 37 B. honor, uirtutis praemium. 91 A. honorare dominum quis dicatur. 30 B. honoratis deum, praemium. 30 b. hostes nostri, caro, mundus, diabolus. 23 A. hostiae deo abominabiles. 31 A. Humana infirmitas. 47 a. humanae sapientiae fastus. 24 a. humanarum uirium imbecillitas. 17 b. humilitatis uis, ac laus 42 b. 62 a. 99 b. humilium est sapientia. 42 b. Hypocrite & tyranni cur permittantur a deo regnare. 33 B. hypocritarum fraus. 44 a. hypocritarum generatio. 101 b.

Instabundorum ac gloriosorum stultitia. 92 a. iactantia bonorum operum suorum a Christiano aliena esse debet. 13 b. Ieiunia uenere reprimunt. 26 B. iezabelis nequitia. 54 a. Ignis probat aurum & argentum. 40 B. Illicitum aliquid est perfectis, & aliquid omnibus. 20 B. illiteratus & stolidus saepe honoratiorem locum obtinet. 92 a. illusor quis dicatur. 21 A. Imago aut similitudo nostra ad deum ubi consistat. 24 b. 25 A. impatientiae furor. 75 A. imperium durabilius quod amicitia geritur, quam quod uis. 65 a. impietatis nutatio. 47 a. impii simpliciter qui sint. 43 b. improborum consortia fugienda. 22 B. 87 b. impiorum memoria cito deletur. 47 b. impiorum monumenta quae sunt. 48 a. impiorum timor. 41 a. 95 b. impiorum supplicia quod prosint. 63 A.

Impiorum uita breuis. 41 B. Impiis correndum non esse. 22 B. Impiis pax non est. 52 b. Impossibile hominibus, deo possibile est 22 b. inaurium ornatus. 89. 1. b. increpatio non auersanda. 47 A. inculpata uita hominis etiam inimicos illi conciliat. 63 b. indignatio in bonum. 99 b. indocti qui sint. 40 b. indulgere peccata gloriosius quam uindicare. 50 A. industriae commendatio. 83 b. inexpecti & improuidi in pericula incidunt. 94 A. infamia uiro probato metuenda. 62 A. 81 b. infantiae uitia difficile eluuntur. 82 A. iasatuati a mulieribus uiri praestantissimi 32 a. infernus insatiabilis. 93 a. infernus, siue sepulchrum, uiuentem absorbet. 7 b. infernus quae uarie sumatur. 60 b. & dein. ingentia etiam tarda uinci possunt. 74 b. ingratitude Iudaeorum. 9 b. 10 A. a. ingratitude maxime nota. 68 A. inimicus familiaris, perniciosissimus. 20 a. inimicus pascendus. 89. 2 a. inimicis etiam beneficiendum. 78 a. nec eorum ruina letandum. 87 b. iniusti iustos lapsos prouisi sunt denigrare. 89. 2 b. iniustorum tenebrae. 79 B. pauper 80 B. 95 b. uisio. 80 b. innocens qui dicatur. 55 B. innocentes deus custodit. 52 A. innocentiae uelut recens baptizatorum ab ecclesia. 107 b. inobedientia Saulis. 61 b. insidiae impiorum in caput ipsorum retorquentur. 38 B. insidiae scribarum & Phariseorum aduersus Christum. 7 B. b. insidiatores suis saepe laqueis implicantur 9 A. intellectus qui sit. 5 A. intellectus humani imbecillitas unde cognoscatur. 75 A. interpretes librorum, eorum auctores dicendi non sunt. 2 b. inuidiae descriptio. 57 B. b. Ioab fraudulenter osculum. 40 a. 49 b. 93 b. ioannis apostoli sapientia. 3 a. ioannes Ruellius medicus. 24 B. iob ueratio. 38 a. 57 a. 87 a. iob litera. 106 B. ioseph a deo custoditus. 52 A. ioseph unde tanta gratia in Aegypto 46 a. 52 A. Ira laudabilis. 49 b. ira stulti grauissima. 92 B. irae affectus maxime teter. 49 A. irae dissimulatio. 49 b. irae impetus quam uehementis. 93 B. irae malum. 60 a. 81 A. 99 b. iracundus cur se uicisci uelit 92 B. iracundorum consortia uitanda. 83 B. irascientium signa. 49 A. Ismael reprehensus quod Godoliam interfecisset. 69 b. iudaei olim dicti boues 54 a. iuda & Israelis dissensio. 60 a. iudas proditor. 7 a. B. 22 b. 93 A.

Iudaei Romanis tributarii. 50 b. iudaeorum dissipatio. 99 a. iudaeorum synagoga. 25 a. iudaeorum ingratitude. 9 b. 10 A. a. 68 a. iudaeorum uocatio ad fidem. 36 A. iudaeorum infidiae aduersus Christum 7 b. iudices ad quid constituti. 20 B. iudices iniqui maledicti. 83 B. iudices quid prae oculis habeant. 64 a. iudicium dei futurum quam seuerum. 46 b. iudicium illicitum multis causis. 20 b. iudicium futuri terror. 45 b. iudicium nostri corruptio. 48 b. iudicium custodire quod sit. 4 b. iudicio inuicem contententes difficile amicitiam seruant. 20 a. iudicia forensia an inter Christianos licita. 20 a. B. iudicia in lege Moisaica in portis uerbum fiebant. 11 a. iustitia legitima quomodo dicatur in se uirtutes omnes continere. 4 b. iustitia cum misericordia coniuncta 56 B. 80 b. iustitiae encomium. 43 B. 8 b. iustitiae praefecti de quo maxime gaudeat. 80 B. Eorundem scopus. 43 B. iustitiae uis. 64 b. iustitiam facere quid sit. 4 b. iustitiam sui ipsius accusator est 81 A. iustus septies in die cadit. 87 B. iusti anima fame non vexatur. 38 a. iusti bona peccatorum haereditant non uisquam. 53 b. iustorum afflictio in hoc mundo. 46 b. iusti constantia. 42 A. confidentia. 95 b. iustorum filii a malis saluantur. 45 B. iustorum haereditas. 53 B. filii. 77 A. iustorum orationes deus exaudit. 61 b. iustorum ciuium meritis ciuitates prosperè agunt. 44 B. iustorum studia. 80 A. iustos lapsos iusti facile denigrat. 89. 2 b. iuuentutis perturbationes. 102 B. iuuenum laus ac commendatio 79 A. κακια malitia. 5 A.

Labiorum demorsus quid indicet. 66 b. labiorum peccata quae sint. 48 B. laboradum, cum per egestatem licet. 88 a. laboris fugientes, egestati sunt. 38 B. labore qui se suo uiuat. 25 B. mali malis applaudunt 66 B. lac renatis in Christo in Occidentis ecclesis propinatur. 85 B. Laetitia, corporis sanitati commoda. 69 B. Lamed. 107 A. Lamuel qui sit. 104 B. lapides uiui. 64 B. laqueis suis impii comprehenduntur. 43 B. 44 a. largitionis bonae fructus. 45 b. lasciuiae caecitas 11 B. 15 b. lasciuiae meretriciae nos in brutam naturam conuertunt. 24 a. latronum consortia uitanda. 25 B. 86 B. latronum inter se leges. 64 b. laus sui ipsius sordescit. 93 a. B. 94 B. laudis seu aurae popularis inanitas. 118 B. lectio diuina regibus commoda. 64 a. lectorum ornatus apud antiquos. 89. b. 1. legati fidelis munus. 53 A. lentuli auguris diuinitas. 9 B. leonis natura. 103 b. & deum. leporum natura. 103 a.

Lex euangelica clemens, Moisaica seuera. 208 A. legis diuinae obseruatio quam fructuosa. 16 B. legum & regum origo eadem. 64 B. Liber scriptus intus & foris, signatus 89 A. liberalitatis fructus. 46 A. liberales artes, doctrinales. 4 B. liberorum maxima cura habenda. 99 a. liberum arbitrium. 11 b. 14 a. 23 B. b. 24 A. 47 A. 48 B. 64 A. ligni uitae mira uis. 19 A. 46 a. B. lingua ignis est. 66 B. lingua mendacium quae sit. 50 a. lingua, uita & mortis arbitra. 72 a. linguae custodia. 51 B. 62 b. linguae damnatae supplicium. 42 a. linguae immoderate malum 80 b. linguae munitia, cordis puritatem arguit. 82 B. linguae uis. 23 a. 39 A. 38 B. litigantes difficile amicitiam seruare possunt. 43 B. 8 b. Locustarum turmae quam perniciosae. 103 B. loquacitatis uitium. 40 a. 84 a. loquendum tarde. 71 B. lucerna seu lux ipsi, prosperitas illi. 52 a. lucis iucunditas. 62 A. ludens fecit, quorum responsum. 41 A. 92 B. ludus sapientiae diuinae. 35 A. lumen ingenii humani diuina luce illustratur. 53 b. lunares obseruationes paganisimum sapientum. 31 b. luxuria quid significet. 76 A. luxuria penitentia dubia. 29 b. luxuria merces 53 B. luxuria cauenda 24 B. luxus detestatio 67 a. luxuriosorum conuiuiorum infelices exitus 60 a.

Maceria lapidum deiecta quae sit 88 B. magica secreta 37 a. magistratus prudentis utilitas in ciuitate 45 A. maiestatis scrutator cui comparatus 89. 2. b. maledictum quod sit peccatum mortale 91 a. malefactorum supplicia quod prosint 75 B. malitia diei quae sit 60 A. mali malis applaudunt 66 B. malorum consortia uitanda 25 B. 86 B. malorum experientia misereri docet 75 a. malorum inquietudo 22 b. 103 a. B. pauper 80 B. malorum praesidentia & timor 41 a. malos quatenus persequi possimus 23 a. malum malo non retaliandum 50 A. 78 a. malum, quatenus malum, nemo nec appetit, nec facit 79 a. 80 a. malum ut desideret impius 80 A. manasse desperatissimi conuersio 70 B. scelera 46 b. mandata dei in opere quomodo abscondenda aut publicanda 13 b. 14 A. mansuetudinis bonum 21 a. 79 A. manus dei, potentia illius 12 a. mare est meretrix 24 b. maria uirgo ab omni peccato praeseruata est. 77 a. maris termini 34 b. martini b. liberalitas 81 b. matathiae zelus 96 A. mater de uirtute filiorum exultat. 85 B.

INDEX

matris cōceptor qb° dign° sit. 75 B. 102 B. mathias apostolus quare sorte electus. 8 a. maturitas negotiis adhibenda. 73 a. mellis dulcedo. 87 a. mellis nimium comesti malum 89. 2. b. Mem litera. 107 a. membra plus peccantia, plus cruciabuntur. 77 b. mendaces odibiles. 28 B. b. 50 B mendacis testis malum 89. 2. A. mendacium an sit aliquando licitū. 28 b. mendacii malum. 75 a. mendicitas probata. 101 B. mens, diuinū quiddā est. 3 a. mens potius quam lingua excolēda. 73 b. mentis humanæ inquietudo. 60 B. mensa caelestis conuiuuii. 35 b. mensa principalis monita 34 A. mensurę iniusta deo inuisa. 42 B. mercenarii pastores taxantur. 95 a. mercurius 92 A. merendi locus post hanc vitam nullus est. 43 b. meretricis amor inferno cōparatus. 24 b. meretricis vilitas. 29 B. meretricii amoris vis. 26 B. meretriciū aucupia vt vitare possit. 24 a. meretricum vincula, ac pericula. 35 b. meretricius congressus, mortale peccatū. 24 b. merita sua homini reponentur. 48 B. meritis iustorū seruātur ciuitates. 44 B. messis bonę sementis bona, mala. 32 a. B. mellestorum molli ties. 32 A. misericordia, charitatis mater. 39 b. misericordia & fides iungendæ. 16 b. & iustitię. 56 B. misericordię commendatio. 17 A. a. 45 a. b. 56 a. 80 a. 82 B. misericordiā quā sacrificiū quomodo intelligatur deus malle. 17 A. mitis, tractabilis. 45 b. modestia quę sit. 82 A. modicum bene partum gratius est, quā diuitiæ multæ fraude comparatę. 63 b. Mœchia omnis diuinis legibus vetita 15 B. mollis educationis malum. 99 B. mollis sermo iracundiam mitigat. 89. 1. b. monumenta impiorum quę sint. 48 a. morborum & aegritudinū vtilitas. 79 A. mors pro defensione fidei nonnunquam oppetenda. 82 b. mortis hora incerta. 93 a. mortis supplicium iam iam luituris vinū exhibebatur. 105 A. morti iniuste adiudicati, liberandi. 87 A. moralis philosophia. 5 B. moralium virtutum finis. 82 A. mortali peccato impliciti hinc discedētes nullam preterea spem habent. 43 b. mortuis an sit spes, & quib°. 43 b. & 44 A. morum similitudo conciliat amicitiam, dissimilitudo odium. 100 a. moyssi māstuetudo. 21 a. peritia. 33 B. viçtoris. 80 b. priuilegia. 100 b. mulier bona thesaurus magnus. 72 B. mulier pulchra & fatua sui comparata. 45 b. mulier rixosa testis perstillantibus similibus. 74 a. B. 94 a. mulier sapiens domum suā edificat. 54 A. mulieris fortis encomium. 105 a. B.

mulieris garrulæ mala. 80 A. mulieris honestæ constantia. 47 a. mulieris intuitus naturalis. 29 a. B. mulieris pudicæ commendatio. 45 A. mulieris superbæ incessus. 23 a. mulierum confortati vitāda. 15 B. b. a mulierib° infatuati viri præstantis. 32 a. multiloquii vitium. 40 a. mundi corde quid sperent. 82 b. munera iudices excercant 61 B. 69 B. 82 B. mutuum gratuitum dandum 96 B. myrrha, grecę smyrna 31 B. mysteria arcana nō passī inuulgāda. 88 b. N. Abal auaritia 54 a. naboth cædes 47 b. nabuchodonosor tribus pueris Hebræis vt sit conciliatus 63 b. nabuchodonosor, plaga filiorū I srael 79 a. eiusdem humiliatio 65 b. 89. 1. b. natura paucis contenta 95 B. nauis via in mari quā incerta 102 b. in nauibus percuti quid sit 39 b. neapolitan° morbus. Venenis merces 53 B. neronis in matrē suā crudelitas 60 B. b. Nicolaus tres pueros de morte liberās 57 A. nihili sunt homines impii 40 B. nimium prudentes in oculis suis 92 a. nitrū vbi, & eius natura 89. 2. A. nix astate intempestiua 91 A. nomen dei ineffabile 101 a. nominis boni cura 62 A. 81 B. nomina noua rebus nouis indita 37 B. nō declinare ad dextrā neque ad sinistrā quid sit 23 b. 24 A. non noui vos, quid sit 23 b. noscito te ipsum, puerbiū obscurū 1 a. nosse aut non nosse dei quod sit 23 b. nostra oīa deo nuda & aperta sunt 62 b. nouale quod dicatur 53 b. nouitates verborū pphanę vitāde 37 B. nubes vnde nascatur 19 B. nubes & ventus, & pluuia non sequens, qui intelligantur 89. 1. b. nugacitas, battologia 40 a. nun littera 107. B.

Obedientię virtus 61 b. Oblationes nostrę quales esse debeant 18 A. oceanus fontium ac fluminū pater 19 a. oculum omniferum 74 b. oculi mala 24 B. 27 B. b. 48 a. 97 a. B. oculi nimio vino læduntur 86 A. oculi sublimes, superbi 28 B. oculorum cohibito 23 a. B. odium occultū tandē erumpit 92 b. odii mala 39 B. odor agri pleni 106 a. opera alter alterius vt portare debeam° 26 a. opera dei admiranda 101 A. operibus suis bonis nemo nimium fidat 47 a. operari secūdū habitū, delectabile 60 B. operarius mercede sua dignus 72 a. opes citō partē, citō dilabuntur 52 B. opus hominis illi reddetur 48 B. orationes quę & quorū a deo exaudiuntur 12 B. orationū & lachrymarum vis 41 B. origenis error 43 b. oris custodię bonum 51 B.

oris iusti fructus 48 B. oris lubrici futilitas 93 A. osculum amoris signum 38 A. osculum fraudulentum 40 a. 93 b. P. Adiciē disciplina seu eruditio 62. panis vnus cur p̄ciū (corti dicatur 29 b. parabolavnde & quę dicatur 1. A. B. parabolarum vsus. 1 B. 65 A. 89. 1. A. parabolarum aliquot ē sacris literis catalogus. 2 A. b. parabola Salomonis a quo edita. 2 b. 88 B. earundem vtilitas. 3 A. parabole & enigmata quibus innotescat. 5 B. parasitorum fraus. 44 a. paræmię definitio. 1 a. parsimonia, magnum vestigal. 67 a. parentes liberis prospiciunt, non contrā. 74 B. parentes maxime delectantur filiorum virtute. 38 A. parentum afflictor, infelix. 75 B. 101 b. 102 B. parētū honestas in liberos demanat. 76 b. participatur cum furibus nouem modis 99 b. paræ res negligendæ non sunt. 94 b. paruuli κακοι 5 A. paruuli, sensu tardiores 11 a. 13 A. 55 B. paruulorum protector deus. 84 b. pascha die eucharistiam recipientes laiciui, statim ad vomitū redeūt. 31 B. passio & propassio differunt. 29 B. passionum vehementiorum indicia vultu produntur. 49 a. pastores ecclesię negligentes arguuntur. 10 a. B. 95 a. paterna castigatio. a filiis libenter recipienda. 18 a. ea nimium auftera ne sit. 74 b. patris gloria, videre filios filiorum. 67 b. patres debent filios suos quā optimos reddere. 6 a. patres, filiorum virtute maxime delectantur 38 A. 85 A. partum dissimiles liberi. 76 b. 80 a. patres senes filii ne deserant aut contemnant. 85 a. παθος & προσηθια differunt 29 a. patientia dei quā magna. 12 A. a. patientiæ virtus. 57 a. 66 b. 89. 1. b. pauli apostoli sollicitudo. 44 A. pauper pauperē calūniās, pessimus. 96 A. pauperem calumniāns, exprobrat factori eius. 57 b. pauperum pauor, inopia. 40 A. pauperum ratio habenda. 18 A 56 A. 57 b. 83 a. B. 98 A. paupertas euangelica 101 B. paupertas reprehensionī acerba 52 a. paupertatis virtus. 73 A. 82 a. 96 a. pax colenda 50 a. pax cū noxiis affectibus non est. 16 B. peccandū pronitas in nobis, vnde 87 a. peccandū sine timore, exitus 26 b. 54 b. peccatum ab Adam propagatum 87 a. peccatum deus non creauit 63 B. peccati malum. 53 B. 58 A. 95 b. peccatum, lucerna impiorum 79 B. peccatum pœna peccati 63 a. peccato sum° omnes obnoxii 36 B. 77 A. peccata laborum quę sunt 48 B. peccata

peccata mortalia & venialia quātū distēt. 43 b. quomodo abluantur 61 b. peccatorum profundo immerfus, cōtēnit 70 B. peccatorum stipendiū, mors æterna. 26 a. pecunia pessima 85 a. pedes veloces in malū, deo odibiles 28 b. pennati qui intelligantur 8 b. percuti in naribus quid sit 39 b. perfectis non licet sua in iudicio repetere. 20 b. periculis exponere nos nō debemus 81 b. persecutio vitanda 98 A. persona respectus 70 b. 88 A. personarum distinctio in diuinis 34 B. pestilens qui censeratur 59 b. petri apostoli diuina sapientia 3 a. prædicatio 10 B b. eiusdē liberatio 44 a. lapsus ac fiet° 81 a. zelus 96 a. phalaris crudelitas 45 B. pharaōis fortitudo 50 b. obduratio 79 a. pharisæorū insidię aduersus Christū 7 B. pharisæi parabolas Christi de se, intelligebant 2 B. phe litera 108 A. phidias 3 b. philosophi cōmittendā respublica 5 B. philosophorum occæcatio 108 a. B. phinees zelus 96 A. physionomię coniectura 77 a. pietatis commendatio 82 B. Piger formicę exemplo laborare discat. 27 B. b. pigri egestas 76 B. ignauia 81 b. 82 b. 92 a. pigri nunciū fastidium 41 B. pigritia detestatio 27 B. 88 a. pignus auferre licet a fidei iussore 77 b. pilæ a pinso distēt, vt & pilum pinguedo bona 46 A. platea, a latitudine dicta 25 b. plenilunij obseruatio 31 b. pluuia mesi incommoda 91 A. poenitentię institutū 72 A. poenitentis hominis tristitia 50 b. polycletus 3 b. πολυλογία peccato obnoxia. 40 a. polyopus piscis 7 a. pompeij superbia 52 a. pondera debent esse æqua. 42 B. 77 a. ponderandi modus antiquorum 64 B. populo numerando peccatum: contraxit Dauid 57 a. in portis vrbium siebant olim iudicia 11 a. 83 B 107 B. potestas regū & principum a dñō est 33 B. potius particula, quid significet 31 A. Præcepta dei diligētē obseruare debemus 6 B. 29 A. 38 b. ea nostris solis viribus implere nō possumus. 17 B. prædicationis nulla est causa 63 A. prædicator bonus vnde censendus 32 B. b. prædones & ficarii fugiendi 7 a. prælati etiā mali honorandi 91 A. principes lex viua & animata 68 A. ab eis cōspectu nemo debet tristis discedere 34 a. principis boni cædes q̄ reprehensibilis 69 b. principes quatenus timendi 31 A. professores disciplinarum vnde iudicentur 47 b. 50 A. promissa, seruanda sunt 64 a. prophetæ falsi 72 A. prodigi filij conuersio 45 a. propinquus succurrēdum 13. a. prosperitas malorū, scādalo multis est 1 a. prouerbij definitio

ALPHABETICVS.

proverbiorū Salomonis vtilitas. 1. a B. 3 a 4 A. B. prouerbia aliquot eiusdē (sensus 43 B. vide Parabola. prouidentia diuina 58 B. prudēs pro sapiēte sepe i prouerbis sumitur 66 A. prudentis officium 4 A. prudētes nō cōtinuo sunt ii qui sapientes sunt 3 A. prudentia 4 a. 15 a. 60 B. 100 b. proximus idem & amicus 6 B. proximus nimis frequenter non inuisendus 89. 1. A. proximi peccata tibi cognita, alioqui secreta, ne temere inuulges 89. 1. B. pseudoprophetæ maxime cauendi. 7 A. p̄tisanę vsus quā commicus 94 b. publica aduersio ad quid instituta 93 B. pueratere in malitia quid sit 5 A. pueri studia de illo iudicant 77 a. 83 A. puerorum astutia quę sit 5 A. puerilis ætatis vitia indurata difficile corriguntur 82 A. pupillæ oculi nihil desiderabilius 31 A. pupillorum tutor deus 84 b. purgatorij expiatio 43 b. purpurę pisces 107 a. purum putum 40 B. puteo angustio similis adultera 85 b. R. Adix immortalitatis 48 B. Raptares cōtumeliosus 42 b. Raptorum pernicies 79 b. Ratio de spe nostra quā reddi possit 83 a. Recte sibi conscius, in quo gloriari possit 37 A. regna a domino dātur 32 a. regna sine iustitia, latrocinia 64 B. Reipublicę onera quibus imponēda 95 A. reprobatio negatiua 63 a. reprobi 12 b. 13 a. religioni aut monasterio offerēdi qui sint 18 a. repulsi, orare desistere non debemus 12 b. res, hebraica litera 108 a. responsionis mollis ac opportuna vis 58 a. dura item incommodum, ibi. reuelare deo opera nostra, quid sit 63 A. reuertī ad deū ex nobis nō possum°. 16 A. rex terrenus 57 a. 64 A. B. 65 A. 74 a 76 a 79 a 87 b. 89 a. 99 a. regis & tyranni differentia 98 B. reges vinolenti ne sint 104 b. vt optime regnent. 33 a. Eorum comitatus ibi. regū domus propter peccata eueritæ 55 A. regum origo 64 b. comitatus 82 B. regulas serpens, qui & basiliscus 86 A. risus sietu excipiendus 41 A 55 a. rixę comprimendæ sunt 92 B. Roboam regis immanitas 98 B. ruina alterius gaudendum nō esse 67 b. S. Abæza Regina Salomonem venit audire 5 a. sacerdotia quā temere sepe conferantur 70 b. 95 A. sacerdotiorum aucupes 4 a. sacrificia quibus deus placatur. 17 A. 59 a 79 B. sacre scripturę verba dulcissima sunt 66 a. eis nihil addendum 101 a. Sade litera 108 a. salomonis libri tres 1 A. 2. B.

salomon, Christi typus, Dauidis filius 3 A. a. 21. B. 60. a. Ei° appellat. oēs 100 B. salomonis sapientia 14. B. docilitas 33 a. fortitudo 50 b. infatuatio 85. b 100 b. salomonis regnum discissum 96 A. saloni dialogi ad prod. Salomonis 2 b. salus damnatis nulla superest 43 b. samaritani misericordia 56 a. samech litera 107 B. sanctorū merita ac preces nos iuuāt 17 B. sanguinarii homines 45 B. sanguis purpureus Homero 107 a. sanitas quę sit 50 A. sanna quid sit 12 a. sansonis problema 5 B. sapiendū ad sobrietatē 89. 2. A. sapiens non agrē fert se argui 36 B. quid dicat, præmeditatur 58 B & 66 a. sapiens verē censendus qui sit 96 a. sapientis oratio omnū oculos ad terrā pit 58 B. sapientis vita, diuina 3 a. sapientes non iidem & prudentes 3 A. sapientes præesse deberent 46 B. 96 b. sapientū consortia, sapientis faciūt 53 a. sapientia quę vocetur 3 A. a. B. b. sapientia a deo postulanda 5 a. 14 a. B. b. sapientia contemptæ malum 13 A. sapientia genita, dei filius 14 b. sapientię encomium 18 b. 21 B. 22 a. B. 33 A. a. 80 b. 88 b. sapientia pro doctore sapiente 22 A. sarlanapali libido 32 A. saturis etiā dulcia vidētur amara 93 b. saul 12 B. 41 a. 46 a. 50 A. 61 b. 99 A. sceleratos homines de° nō exaudit 61 b. schismatis ortus, fratrum odium 28 A. schismatrici descriptio graphica 28 A. sciens & non faciens quod debet, grauius punitur, quā nesciens aut ignoas 30 B. sciolorum stultitia 4 A. 5 A. 36 b. 73 a. scortum alens, perdit substantiam 98 B. scortorum technæ graphicę descriptæ 31 a. 85 b. scribarum & Pharisæorum stultitia, & calumnia aduersus Christum 6 A. securator maiestatis curiosus cui conferendus 89 2. b. sebba Christi filius seditionis author 66 b. secreta amici nō inuulgāda 44 b. 89. 1. B. secreta doctrina sepe salutas suspecta 37 a. sedechiæ regis domus euerfa 55 A. seditiosorū pernicies 64 B. 98 b. seipsum laudare an licitum sit 93 a. B. semei maledictio 76 a. sententis male malus fructus 82 a. semifera animalia. 27 a. seniore discordias inter fratres 29 A. seminis & zizaniorum parabola 2 A. seneca Aristotelem reprehendit 49 a. sennacherib miser exitus 47 a. 79 a. senectus venerabilis quę sit 66 b. 79 A. senectuti vitaticum parandum 38 B. senium patris nō cōtemnendū filio 85 a. septenarii perfectio 35 B. 87 B. 92 b. sequi aues volantea 38 B. sermo dei, ignitus 101 a. sermo non offer purus sit & castus 61 a. tardus 71 B. 82 B. serpens æneus Moysi deictus 33 a. seruus vt domino suo accuetur 102 b. serui dominos suos protegāt 94 a. ne præ-

cipib ⁹ dominetur 74 A. quaten ⁹ dn̄is obediant 67 b. vt tractandi 48 A. 99 a. B. feruorum insolentia ad dignitates eueforum 103 A. seueritas paterna ne sit nimia ī filios 6 a. sicarij fugiendi 7 a. ficera quæ sit 105 A. similitudo, eadem & parabola, 1 A. similitudo amorem conciliat 72 b. similitudo & imago nostra ad deū in quo consistat 24 b. 25 A. similitudo nō p oīa semper respōdet 71 A. similitudo pulcherrima de mola & mente humana 60 B. simon magus à D. Petro maledictus 91 a. simoniacorū oblationes deo īgratae 18 A. simplicib ⁹ arcana diuinę sapiētię aperiantur 21 a. simplicitas sine rectitudine, dissoluta est 14 b. simulati amici 44 a. B. Sin littera 108 B. sinistra sapiētię quæ sit. 18 b. sinistra via, mala 23 b. societate cū ipsi & iūstis coire non debemus 2. B. scoordiū hoīm egestas 38 B. socratis patientia 74 A. sollicitudo duplex in fac. lit. 43 b. & dein. somnolentię torpor 74 B. egestas 77 B. somnus pauperū, q̄ diuitū, suauior 9 a. sophistarum tendiculæ 8 b. sororis à fratre stupratę vltio 49 b. fors 8 A. a. B. 67 A. 72 a. sperare pro timere 99 B. spes bonorum, & spes malorū 41 b. 87 a. spei dilatio animam affligit 52 B. spiraculum, hominis anima 78 b. spiritalia an emi possint 85 a. B. spiritus dei, potentia vltionis 12 A. spiritualis omnia iudicat 41 A. spēde: noxa p̄sto est 27 A. 45 A. 83 B. statera dolosa deo odibilis 42 B. 78 a. stellationis natura 103 b. stragula, & stragulū. 107 a. stulti qui intelligantur 6 A. a. 11 B. 53 a. 66 a. 86 b. 94 B. 104 a. stulto qualiter respondendū 91 a. B. 54 b. stulto diuitię magis obfunt 68 a. stultorum latitia, ign omnia 21 a. suo iumento sibi malū accersere. 43 B. subditorum amor vt maxime concilietur regi 65 a. 79 A. subanno, irrideo 12 a. superbia 28 a. B. 34 A. 42 b. 65 b. superbire nemo debet de sua sapiētia 17 b. superioribus quatenus obediendū 67 b. supplicia malorum quō profunt 75 B. 91 a. 93 B. surgere bene diluculo quis dicatur 46 a. susanna 43 B. 44 a. 87 a. symbolum quid sit 85 a. symeonis gaudium de Christo 68 A.	synagoga, omnis congregatio 25 a. synagoga adulterium 103 A.	T Aciturnitatis commēd. 69 b. 84 A. talenti deflor arguitur 40 b. tapetum inuētores Aegyptij 31 B. tempestas, diuturna non est 41 a. temporalia qualiter curanda 27 b. tēporis opportunitas obseruanda 39 b. tenebrarum tristitia 62 A. tentatio Christi à diabolo 9 A. termini antiqui nō transgrediendi 83 b. terra diligenter operanda 48 a. terra pmissiois lacte & melle abūdās 87 a. terra viuientium quæ sit 16 a. testimonium perhibere licitum est, modo nō falsum 88 a. testis falsus ac mendax deo odibilis 28 b. Eius vltio 73. B. b. 81 A. testis veracis, ac fidelis bonū 50 A. 54 B. thau litera 108 b. teth litera 106 b. thamar stuprū 49 b. theologi vita qualis esse debeat 48 A. therlites loquax 84 A. thesauri impietatis qui sint 38 A. thesaurizandum hic non esse 27 b. timendus solus deus 30 b. timor duplex, seruilis, & sanctus 5 b. 57 A. timoris diuini fructus 5 b. custodia 97 A. timotheus Athenarum princeps 67 B. tobie libertas vnde data 81 b. torques aurea, victorię signum 7 A. transfatores librorum, authores eorū non sunt 2 b. tribulationum vtilitas 67 B. 79 A. tributis subiecti 50 b. tristis faciei pudor 89 a. B. tristitia, 50 a. 51 A. 69 B. 89. 2. a. turdus ipse sibi malum cacat 43 B. tyrannus 33 B. 44 a. 97 A.	V Ae quid significet 86 A. vanitas hoīs, & diuitiarū 43 a. B. vapor vnde nascitur 19 B. vau litera 106 a. vasa iræ, & vasa honoris veloces ad loquendum, ferē stulti 99 P. velocitas commendabilis 83 b. vena quæ intelligatur 26 A. vēditor ab emptore nō fallendus 77 B. venialia peccata 43 b. vētre nōnūq̄ mēs venit ī fac. literis 79 A. venus compta quā fortis 26 B. veneris stimulos vt fugias 24 b. verbū dei propter persecutiones nō reticendum 14 A. verbū spiritale, & verbum sensibile. 14 b. 34 B. 101 a. verba noua quæ admittenda 37 B. veritas 16 b. 85 a. B. versipellis astutiā 57 A. versutus 50 B.	Veteris testamēti tres partes 83 a. veratione erudiēdi (subditi rebelles 36 a. via Christi. 102 b. via duæ ī euāgelio, spaciōsa, & arcta 15 A. vicarij pastorū ecclesiasticorum 95 A. vicini boni commodum 94 A. victima Christianorum 35 b. victime & sacrificia quō deo placerent aut displicerent 59 a. 63 b. 79 B. victoria belli à domino datur 81 a. victus frugalis optimus 67 a. victus cōcionatoribus suppeditād ⁹ 85 B. viduæ 31 B. 61 a. 84 b. vincti terrę qui sint 26 b. vinolentię mala 9 b. 75 b. 80 B. vinū sāguis terrę 76 A. res luxuriōsa 76 a. homini venenum 86 A. 104 b. vires cōsilio & prudētia inferiores 78 A. viriatus Lusitanus 64 b. virorum munus erga uxores suas 72 b. virtus. 47 a. 67 a. 70 A. 91 A. virutum moralium finis 82 A. visus ceteris sensib ⁹ p̄stantior 62 A. vita cū doctrina consentire debet 48 A. vita p̄fens sine p̄cō nō trāsgitur 87 a. vita malorum breuiatur 41 B. vitæ longæuæ promissio iustis 97 a. vitia carnis maximā infamiā icutiūt 30 a. vitia speciē virtutum habentia 55 a. 66 B. viuæ vocis energia 59 A. viui absorpti in infernum 7 b. vltionem affectare non debemus 78 a. vlysses facundus 40 B. vmbilicus qui intelligatur in fac. lit. 17 b. vnigenitus filius dicitur & de eo qui plures fratres habeat 21 b. vniuersitas septenario designatur 92 b. volūtas propria nimia cōsuetudine ī naturā cōuertitur 22 b. voluptatis comites dolor & tristitia 53 B. voracium insatiabilitas 54 A. 85 A. votum, reddendum est 78 B. vrbium salus & euerfio vnde 44 b. 45 A. vrsę furor raptis catulis 68 B. vsura vt cognoscatur 96 a. B. vsurarii. 18 A. 83 A. 96 B. vltus naturam inflēdit 82 a. vultu p̄sides animi p̄dūtur 49 a. 69 B. vxoris bonæ commodum 72 B. 74 B. vxoris & viri inter fe amor 26 A.	Y Υπερήφανος superbus 34 A. Z Zadik 108 a. zain 106 a. zambri domus euerfa 55 A. zelotypiæ lex apud Hebræos 47 B. zelus quid 30 a. 96 A. zizaniorum & seminis parabola. 2 A. zorobabelis sapiētia p̄ cōcaneis 14 B. zuthum, quæ & ceruisia 105 A.
--	--	--	---	--	--

ERRATA SIC REPONE.

Fol. 3. A. versu 24. lege, operatricum. 8. a. versu à fine 12. immincat. 14 A. 10. mediocre. 12. b. 31. mali intentat. 40. b. 36. postulat. 50. b. 31. ἀδύνατος. 57. a. 31. tumore. 75. A. 1. eo amore. 82 a. versu penult. pellimsemēti. 89. b. 36. lege, nubeculis & ventis p̄ragiētibus. 99. a. versu à fine 9. propheticis, fuisse distig.

ARGVMENTVM PRIMI CAPITIS.

PLVRIMVM conducunt Salomonis Parabolę ad nanciscendam rerum diuinarum cognitionem, & ut optimis moribus instituti, Deum optimum & maximum syncerius, purius & perfectius agnoscant, eiusq; sapiētiā ac sublimem sacrarum literarum philosophiam ediscant: quam sine moralis disciplinę subsidij & adminiculis sibi comparare non possunt, nec absq; vitę sanctimonia, morum probitate, prudentiā & equitate ad summum uirtutis fastigium peruenire: sibi persuadeant, si Salomonis exhortationi obtemperare uelint, pulcherrima diuinę sapiētię primordia ac felicissima auspicia à timore domini dimanare: quem qui abiiciūt & aspernantur, indigni sunt ut sapiētię sanctuarium ingrediantur, eiusq; fructum uberrimum percipiant. quōd si uolent aliquando dura calamitate afflictī, & procellosa tempestate iactati, ad eam confugere, eiusque auxiliū deposcere, non exaudientur, eō quōd eam exosam habuerunt, nec opportunē eius cōsilio acquieuerūt.

CAPVT PRIMVM.

Parabolę Salomonis filij Dauid regis Israel, ad sciendam sapiētiā & disciplinam, ad intelligenda uerba prudentię, & suscipiendam eruditionem doctrinę, iustitię & iudicij, & equitatem, ut detur paruulis astutiā, adolescenti scientiā & intellectus. Similitudo siue collatio Gręce dicitur παραβολή, à παραβάλλω confere; cū sentētia metaphorę in uolucro conuestitur: vt diligenter annotauit Erasmus in scholiis p̄fationis Hieronimi in librum Regum, ubi dicit Hieronymus Salomonem tres Hieronymus libros habere, Prouerbia, quę Hebręi Misle appellant: Ecclesiasten, id est Coeleth, quem Latini concionatorem

vocant: & Canticum Canticorum, quem titulo Sir Hasirim appellant. Hęc eadem scribit p̄fatione in Prouerbia Salomonis. Iuxta LXX. interpretū editionem in exordio huiusce capituli Gręce legimus, παροιμίαι Σολομώντος; id est Parabolę Salomonis. Nec inutile nobis videbitur, paucis anotare finitionē parœmię. Parœmia (definitore Donato) est accommodatum rebus temporibusq; prouerbiū. Diomedes autem definit hunc ad modum, Parœmia est prouerbij vulgaris vsurpatio, rebus temporibusque accommodata, cum aliud significatur quā dicitur. Alij & hoc pacto describunt: Parœmia siue prouerbiū est sermo ad vitę rationem conducibilis, moderata quadā obscuritate multam in sese continens vtilitatē. Aut, si mauis, Prouerbiū est sermo rem manifestā obscuritate tegens. Cū enim dicimus protrito adagio, Nescito teipsum, si ad elementa ipsa & verba prospexerimus, nihil ipsis dilucidius, nihil deniq; apertius nobis innotescere poterit. si tamē abditissimam prouerbioli sententiā penetrare voluerimus, & quidnā sacri eloquij sub tantillo verborū velamento lateat, excutere nobis concessum fuerit, non ad dubito quin nobis admodum difficile erit scire quid adagiolum illud sibi velit. An satis abunde seipsum nouerit homo, si citra fidei cognitionem, ius naturę, quod omnibus à Deo optimo insitū est, agnouerit, & acerrimē tueatur: an potius, cum huiusmodi equitatem euangelicę legi summa cum amicitia copulat & adnectit, vt semper planē cognoscat rependo humi, se Christo perfectę libertatis assertori optimo esse deuinētissimum, tametsi primam illam iuris naturalis regulam sectetur, nihilque sibi velit arrogare, & semp paratus sit inspecta humanę naturę imbecillitate, se diuinę misericordię submittere: Quōd si tuum velis conuertere ingenium ad perquirendā prouerbiorum antiquitatem, & antiquissimam dignitatem, nullū sanē doctrinę genus reperies prouerbiis antiquius fuisse. In his siquidē ceu symbolis & oraculis tota ferme p̄scorum philosophia continebatur. In his deniq; persuadendi vires, & orationis gratię ac virtutes, ob cōpendium breuitatēq;, partim ob festiuitatē ac leporē florebant, suūq; ornamentū retinebāt. Quibus tātum honoris habitū est, vt non ab homine profecta, sed cęlitus delapsa viderētur. Nec minus festiuisimis parœmiarū formulis eruditissimi ac eloquētissimi authores oblectati sunt, q̄ sacrorū mysterijs. Quōd si nihil aut parū vtilitatis inesset prouerbiis, non tam dense nec tam frequenter in sacris scripturis citarentur. Vtus est parabolis Balaam cum Balach, quando loco maledictionis Israelitico populo benedixit. Iob Nume. 23.

Iob. 27. pariter assumpsit parabolam, cum iurauit domino se non loquuturū iniquitatem, neq; mendacium, neq; suā innocentiam & iustificationē deserturum. Frequēs est etiam apud Pſal. 48. pſalmographum parabolārū lectio. Inclino, inquit, in parabolam aurē meā. Quādiu 2. Corin. 5. enim sumus in hoc corpore, & peregrinamur à domino, quem solum per speculum in 1. Corin. 13. enigmate videmus, in parabolā aures nostras inclinamus, & sanctissimis domini parœmiis auscultamus, qui nos testaceo vase conclusos, tropis, schematibus, & parabolis pro tantillo nostri ingenij captu erudit. Quicquid enim cognoscimus, si perfectissimæ beatorum cōtemplationi conferatur, perpusillum videbitur: siquidē ex parte cognoscimus: cum autem venerit quod perfectū est, euacuabitur quod ex parte est. Et quicquid modò intelligimus, per ænigmata cōspicimus, vt dicit Augustinus edisserēs illū pſalmographi locū, quē nunc protulimus. Verūm cum nobis concedetur intueri Deum facie ad faciē, nullis parabolis & ænigmatib⁹ relinquetur locus. Et alibi dicit regius propheta de Christo vaticiniū texens, Et factus sum illis in parabolā, id est in irrisionē, vt vult Augustinus. Parabolā autem dicitur, quando datur similitudo de aliquo dum de illo maledicitur. Sic ille, verbi gratia, pereat, quomodo ille: parabola est, id est comparatio & similitudo maledicti. Hæc ille. His pulchrè cohærent quæ dicit Paulus in epistola ad Galatas, Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictū: quia scriptum est, Maledictus omnis qui pendet in ligno. Rursum dicit dominus per eundem prophetam, Aperiam in parabolis os meum. quem debemus asiduis precationibus interpellare, vt sicut in parabolis aperit os suū, ita & nobis subobscuras parabolās velit aperire. Meminit & parabolārum Ezechiel, cui dixit dominus, Quid est q̄ inter vos parabolam vertitis in prouerbiū istud in terra Israel, dicentes, Patres comederunt uā acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt? vbi dicit Hieronymus, prouerbiū & parabolam aliud in verbis sonare, aliud in sensu tenere. Amplius, Ipsi dicunt de me, nunquid non per parabolās loquitur iste? ac si vellent innuere, Planius loquere: non intelligimus per parabolam quid loquaris: aperto sermone, Dei nobis pande sententiam. Insuper nobis compertum est Christum in euangelica philosophia parabolis (quibus nihil est Christianæ religioni vicinius) peculiariter delectatum fuisse, qui confertissimæ turbæ multa locutus est in parabolis, dicens: Ecce exiit qui seminat seminare: & dum seminat, quædam ceciderunt secus viam, & venerunt volucres cæli & comederunt ea. Alia autem ceciderunt in petrosa, vbi non habebant terram multam, & continuo exorta sunt, quia non habebant altitudinem terræ. Sole autem orto æstuauerunt: & quia non habebant radicem, aruerunt. Alia autem ceciderunt in spinas, & creuerunt spinæ, & suffocauerunt ea. Alia autem ceciderunt in terram bonam, & dabant fructum, aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud tricesimum. Qui habet aures audiendi, audiat. Hic vides Christum obscuris admiscuisse perspicua, vt per ea quæ intelligebant turbæ, prouocarentur ad eorum noticiam, quæ non intelligebant. Hæc autem sacra parabolārum mysteria demirantes apostoli dixerunt, Quare in parabolis loqueris eis? Qui respondens ait illis: Quia vobis datum est nosse mysteria regni cælorum, illis autem non est datum. Qui enim habet, dabitur ei, & abundabit: qui autem non habet, et quod habet, auferetur ab eo. Ideo in parabolis loquor eis, quia videntes non vident, & audientes non audiunt neque intelligunt: vt adimpleatur in eis prophetia Esaiæ, dicentis, Auditū audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non videbitis. Incrassatum est enim cor populi huius, & auribus grauitè audierunt, & oculos suos clauferunt, nequando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur, & sanem eos. Vestri autem beati oculi, quia vident: & aures vestræ, quia audiunt. Amen quippe dico vobis, quia multi prophetæ & iusti cupierunt videre quæ videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt. Ne tamen discipuli acerbius & vehementius æquo dolerent, quòd huiusce abditissimæ parabolæ sensum non caperent, implicita explicuit, nodosa enodauit, abstrusa reclusit, & seminantis parabolam eis edisseruit, dicens: Omnis qui audit verbum regni, & non intelligit, venit malus, & rapit quod seminatum est in corde eius: hic est qui secus viam seminatus est. Qui autem super petrosa seminatus est, hic est qui verbum audit, & cum gaudio accipit

accipit illud: non habet autem in se radicem, sed est temporalis. facta autē tribulatione & persecutione propter verbū, continuo scandalizatur. Qui autē seminatus est in spinis, hic est qui verbū audit, & sollicitudo seculi istius, & fallacia diuitiarum suffocat verbū, & sine fructu efficitur. Qui verò in terram bonā seminatus est, hic est qui audit verbum, & intelligit, & fructum facit, & aliud quidem centesimum, aliud sexagesimum, aliud verò tricesimum. Aliam autem parabolā proposuit illis, dicēs, Simile est regnū cælorū homini qui seminavit bonum semen in agro suo: cum autem dormirent homines, venit inimicus eius, & superfeminavit zizania in medio tritici, & abiit. Cum autem ereuisset herba, & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania. Accedentes autem serui patrifamilias, dixerunt ei: Domine, nonne bonū semen seminasti in agro tuo? Vnde ergo habet zizania? Et ait illis, Inimicus homo hoc fecit. Serui autem dixerunt ei: Vis, imus, & colligimus ea? Et ait, non: ne forte colligentes zizania, eradicetis simul cum eis & triticū. Sinite vtraq; crescere vsq; ad messem: & in tempore messis dicā messoribus: Colligite primum zizania, & alligate ea in fasciculos ad cōburendum, triticum autem congregate in horreum meum. Hanc autē secundā parabolam non statim interpretatus est, eā tamen interiectis aliis differuit. Tertiā eis proposuit dicens, Simile est regnum cælorum grano sinapis, quod accipiēs homo seminavit in agro suo, quod minimum quidem est omnibus seminibus: cum autem creuerit, maius est omnibus holeribus, & fit arbor, ita vt volucres cæli veniant & habitent in ramis eius. Aliam rursus parabolam locutus est eis: Simile est regnum cælorum fermento quod acceptū mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec fermentatum est totum. Hæc omnia (vt narrat euangelista) locutus est Iesus in parabolis ad turbas, & sine parabolis non loquebatur eis: vt impleretur quod dictum est per prophetam dicentem, Aperiam in parabolis os meum: eructabo abscondita à cōstitutione mundi. Tunc dimissis turbis venit in domum: & accesserunt ad eum discipuli eius, dicentes, Edissere nobis parabolam zizaniorum agri. Qui respondens ait, Qui seminat bonum semen, est filius hominis. Ager autem est mundus. Bonum vero semen, hi sunt filij regni: zizania autem, filij sunt nequam. Inimicus autem qui seminavit ea, est diabolus. Messis verò consummatio seculi est. Messores autem angeli sunt. Sicut ergo colliguntur zizania, & igni cōburuntur, sic erit in consummatione seculi. Mittet enim filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis. ibi erit fletus, & stridor dentium. Planè cognoscimus Christum frequēter habuisse in ore parabolās, propter vulgares & rudiores, quos rerum sensilium similitudine cupiebat ad regni cælestis cognitionem accerferre: qui tamen propter incredulitatem & obstinatum animum non merebantur parabolās sibi explicari. Et cum illis proposuisset similitudinem regni cælorum in patrifamilias qui diluculo conduxit operarios vt suam vineam excolerent, murmurauerunt primi qui portauerant pondus diei & æstus, quòd inæqualibus laboribus æqualia repēderit præmia: nullam tamen eis fecit iniuriam, quia cum optimo & æquissimo patrifamilias denario conuenerant. Verūm vt dominus noster Iesus Christus salutis omnium amantissimus, Scribas & Phariseos ad sui cognitionem etiā ipsis penè inuitis & reclamantibus adduceret, eis proposuit parabolā patrifamilias qui plantauit vineā, & sepem circumdedit ei, & fodit in ea torcular, & ædificauit turrim, & locauit eā agricolis, & peregre profectus est. Cū autē tempus fructuum appropinquasset, misit seruos suos ad agricolas, vt acciperent fructus eius: & agricolæ apprehensis seruis eius, aliū ceciderunt, aliū occiderunt, aliū verò lapidauerunt. Iterum misit alios seruos plures prioribus, & fecerunt illis similiter. Nouissimè autē misit ad eos filium suū, dicens: Verebuntur filium meum. Agricola autem vidētes filiū, dixerunt intra se: Hic est hæres: venite occidamus eum, & habebimus hæreditatem eius. Et apprehensum eum eiecerunt extra vineā, & occiderunt. Cū ergo venerit dominus vineæ, quid faciet agricolis illis? Aiunt illi, Malos male perdet, & vineam suam locabit aliis agricolis, qui reddent ei fructum temporibus suis. Dicit illis Iesus, Nunquam legistis in scripturis, Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli: A domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris? Ideo dico vobis, quia auferetur à vobis regnū Dei, & dabitur genti facienti fructus eius.

Pſalm. 77.

Matth. 20.

Matth. 22.

Pſalm. 117.

1. Petr. 2. Eia. 28.

Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem verò ceciderit, conteret eum. Et cum audissent principes sacerdotū & Pharisei parabolas eius, cognouerūt quòd de ipsis diceret. Hæc exponens Hieronymus dicit: **Q**uanuis duro corde essent, propter incredulitatem, & impietatem in filium Dei, habentes tamen apertas propositiones, negare non poterant, & intelligebant contra se omnes domini sententias dirigi. Locutus est etiā Christus aliquando cum suis discipulis in parabolis, vt euangeliū Ioannis indicat, in quo scriptum est, Hæc in prouerbiis locutus sum vobis: venit hora cum iam non in prouerbiis loquar vobis, sed palàm de patre meo annūciabo vobis. In illo die in nomine meo petetis: & non dico vobis, quia ego rogabo patrem de vobis, ipse enim pater amat vos, quia vos me amatis, & credidistis quia à Deo exiui. Exiui à patre, & veni in mundum. Iterum relinquo mundum, & vado ad patrem. Dicunt ei discipuli eius: Ecce nunc palàm loqueris, & prouerbum nullum dicis. Nunc scimus quia scis omnia, & non opus est tibi vt quis te interroget. Cum velamento carnis obtegebantur discipuli, & carnalia ac terrena sapiebant, eis loquebatur præceptor in parabolis, & rerum ac sententiarum inuolucris & mysteriis eos ad sui patris & regni cælestis cognitionem attrahebat: sed posito cæcitatibus velamēto, & detecta carnis ac incredulitatis nube, palàm & dilucidè cum eis colloquutus est, & quinquaginta diebus conuersando cum ipsis, arcana regni sui patris eis detexit.

¶ Iam satis abunde docuimus quid sit parabola, & cui potissimum vsui sit cōducibilis: nunc peruestigandū est à quo editæ sunt huiusmodi parabola, & quisnam earum proprius sit autor. Si quid emunctæ naris habeat lector optimus, facilè sibi persuadebit, Salomonē in omni genere disciplinæ peritissimum, has cōposuisse parabolas: & nō solum ab exordio huiusce operis, in quo scriptū est, Parabola Salomonis, sibi huiusce rei fidē faciet (tametsi id non nihil habeat momenti) verū etiam ex eo quod apud Ecclesiasten legit, in quo memoriæ proditum est: Cum esset sapientissimus Ecclesiastes, docuit populum, & enarravit quæ fecerat, & inuestigās cōposuit parabolas multas. Omitto quòd in libris Regum de Salomone legimus, Locutus est Salomon tria milia parabolas. Fatetur etiam Hieronymus præfatione in Prouerbia Salomonis, se fecisse interpretationē trium voluminum Salomonis, quæ sunt, Prouerbia, Ecclesiastes, & Canticum Canticorū. Dicit etiam in suis commentariis in Ecclesiastē, Salomonem iuxta numerum trium vocabulorum quibus vocatus est, tria volumina edidisse, Prouerbia, Ecclesiasten, & Canticum Canticorū. Assentitur & Augustinus Hieronymo, libro XVII. de Ciuitate Dei, cap. XX. dicens Salomonem prophetasse in suis libris, qui sunt tres recepti in auctoritatem canonicam, Prouerbia, Ecclesiastes, & Canticum Canticorū. Eiusdem quoque sententiæ est Salonius vir eruditissimus, in suis ad hoc opus dialogis, vbi dicit Salomonē ex eo huic libro parabolarum nomen imposuisse, vt demonstraret quia non iuxta literam, sed aliter & spiritaliter intelligere debemus quod dicit. Dicit tamen Lyranus edisserendo scripturam illā, Locutus est Salomon tria milia parabolas, hunc parabolarum librū à Salomone factū, nō quia scripserit, sed quia verba excellentia, & (vt dicit) notabilia, frequēter diuersis locis & tēporibus dicebat, & aliqui ei assistentes & audientes conscripserunt, & in scripta redegerūt, & postea ex diuersis scriptis fuerunt collecta. Et hanc visus est sequi sententiā Dionysius Carthusianus in suis ad hoc opus cōmentariis, vbi dicit, Liber iste prouerbiorum Salomoni adscribitur, non quòd ipse immediate ediderit aut conscripserit librum, sed quoniam verba ab eo prolata ministri eius notauerunt, & conscripserunt inde in schedulis & membranis, quæ postea ab aliquo sapiente in vnum collecta sunt, non tamen ab vno solo. Et istud conicitur potissimum ex eo, quòd iste prologus capiti XXV. huius operis præmittitur, Hæc quoque parabola Salomonis, quas transfulerunt viri Ezechia regis Iuda. Sed hæc ratio non cōcludit, nec indicat Salomonem hoc prouerbiorū opus non edidisse. nō enim qui transfert quodpiā opus, censendus est autor illius operis quod vertit. Et hic quidam viri peritissimi, loco transfulerunt, legunt transcripserunt: Hebræi legunt, fortificauerunt. Nec vetat Salomonem Hebraicè huiusmodi parabolas protulisse, & ex earum numero viros Ezechia quosdam communicasse aliis gentibus, eas in suam linguam trāsferri cupientibus. Et ita dicendum esse existimat

Dionysius

Dionysius Carthusianus, tuendo hoc opus esse Salomonis. Et quod Salomon in parabolis locutus sit, significat dominum Iesum Christum, qui per parabolas locutus est turbis Iudeorum. Significat & nomen Salomonis, quod pacificus interpretatur, Iesum Christum. Siquidem Christus vere pacificus dicitur, qui post suam resurrectionem pacē & concordiam suorum discipulorū mentibus infudit, & de quo dicit apostolus, Christus pax nostra, qui fecit vtraque vnū. Atque iterum, Pacificas per sanguinem suum, siue quæ in cœlis sunt, siue quæ in terris. De hac re fusius egimus in nostris ad Ecclesiasten commentariis. Quòd autem Salomon fuerit filius Dauid, indicat XII. caput II. Regum. Quòd verò Dauid rex fuerit Israel, testatur II. cap. III. libri, vbi dicitur, Dies quibus regnauit Dauid super Israel, quadraginta anni sunt, in Hebron regnauit septem annis, in Hierusalem triginta tribus.

¶ Parabola Salomonis summopere cōducunt ad assequendam sapientiā & disciplinā, & vt homo singulari quadam prudentia res humanas gubernet. Hic sapientiam vocamus scientiam diuinorum contemplatricē, quæ vt in altissima specula cuncta dignissime prospicit: cuius studiosi propria negligēs cōmoda, & inuicta animi magnitudine res humanas despicientes, solū honorabilissima & scitu difficillima admirantur. Quamobrem rectè censuit Aristoteles VI. Ethicorum cap. VII. Anaxagoram & Thalem & similes, sapientes esse, non autem prudentes. Nam propria commoda ignorabant, & vitæ quidem superflua, & difficilia cognitu, diuinaque sciebant. Nec absque ratione summus ille philosophus dixit sapientiā esse scientiarum omnium exactissimā, quandoquidem nō solum oportet sapientē scire quæ ex principiis cognoscuntur, sed etiā circa principia dicere verū: quare sapientia intellectus est & scientia, & vt caput habens, scientia eorū quæ honorabilissima sunt. Et qui præclarissimā hanc virtutē possidet, eamque exercet, omnium iudicio felicissimus censetur: nec sincera voluptate carere potest. Nam operationum virtutum ea proculdubio iucundissima est, quæ per sapientiā prodit, vt vult idem philosophus X. Ethicorū cap. VII. & à propria cōtemplatiuæ partis virtute enascitur. Et quia mens est quid diuinū, aut eorū quæ sunt in nobis, id ipsum diuinissimū est, sapientis vita quæ ab ea dimanat, diuina iudicabitur. Hæc autē vita summè expetibilis, & quæ à sapientiā proficiscitur, hominis naturā superat. Nō enim hoc ipso quò homo est, ita viuet, sed quò est quid in ipso diuinum. Et qui mentē ipsam colunt, mentesque operantur, Deo, immortalibusque cæli numinibus fiunt amicissimi. Sed dic, quæso, quinā ad singularem & omnium votis expetendam Christi Dei equidē optimi & maximi amicitia propius ac vicinius vnquā quæ ipsi apostoli accesserūt? qui èlympidissimis sapientiæ fontibus viuā aquā exhaurientes, secretissima rerū diuinarū arcana intellexerunt, quibus dominus aliquādo dixit: Vobis datū est nosse mysteria regni cælorū. Nec aliā ob causam tantū muneris ipsis collatū est, quod relictis rebus, relictisque suis parētibus, & neglecta rerū humanarū cura, suū præceptorē, suumque ducē & antesignanum sequuti sunt, eiusque lateri adhærentes, se totos tranquillo sapientiæ ac contemplationis studio addixerunt, & in Christiana sui præceptoris schola discētes eū esse vitā æternā, vt cognoscam? patrē, & quē misit Iesum Christū, esse verū Deū, corā sanctissimis tyrānis & infestissimis fidei hostibus ingenue cōfessi sunt Christū esse filiū Dei viui, & omnium redēptorē: quos pro tantæ fidei professione cōfiteretur corā patre suo quod in cælis est. Quis nescit Petrū apostolorū verticē & ducē primariū, plurimū profuisse ecclesie, quādo interrogatus à Christo quid de se sentiret, respōdit, Tu es Christus filius Dei viui? Quis denique ignorat Ioannem euangelistā inter sapientissimos insignem Aquilam, plurimū ecclesiam militatē iuuisse ad reuincēdos hæreticos cum dicit, In principio erat verbū, & verbū erat apud Deū, & Deus erat verbū? Perfecta igitur diuinæ sapientiæ virtus est, cōfiteri Christū esse incarnatū pro nobis, & passum propter nostra delicta, & resurrexisse propter nostrā iustificationē. Quapropter mihi rectè visus est Paulus dixisse Corinthiis: Nō enī iudicauim te scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixū. vbi plane docet hanc sapientiā non esse in argumentis philosophorum, neque in persuasionem rhetorum sitā, sed in ostensione spiritus & virtutis, quam (vt ait) loquimur inter perfectos, sapientiā verò nō huius seculi, neque principum huius seculi qui destruantur, sed loquimur Dei sapientiam, in mysterio quæ abscondita

Hieronymus

Ioan. 16.

Eccles. 12.

3. Reg. 4.

Hieronymus

Salonius.

Lyranus.

Dionysius Carthusianus.

Prouerb. 25.

Ioan. 20: Ephes. 2: Colof. 1.

2. Reg. 12. 3. Reg. 2.

Aristoteles.

10. Ethic. 8.

Matth. 13.

Matth. 4.

Ioan. 17.

Matth. 10.

Matth. 16.

Ioan. 1.

Roma. 4.

1. Corin. 2.

est, quam prædestinavit Deus ante secula in gloriam nostram, quam nemo principum huius seculi cognouit. Si enim cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent.

Esaia. 64. Scriptum est, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus his qui diligunt illum: nobis autem reuelauit Deus per spiritum suum. In eadem epistola ostendit Paulus nobis cauendum esse ne humanæ sapientiæ deliciis capiamur & irretiamur, quam nemo nescit in lepidissimo verborum ornatu constitutam esse, quo flectuntur auditores, & eorum aures mirè demulcentur: & qui hanc flexanimam eloquentiam didicerunt, plerūque insolescunt, & elati in superbiam, incidunt in laqueos diaboli. Nō enim, inquit, misit me Christus baptizare, sed euangelizare, non in sapientia uerbi: ut non euacuetur crux Christi. uerbum enim crucis pereuntibus, quidem stultitia est, his autem qui salui fiunt, id est nobis, Dei uirtus est. Scriptum est enim, Perdā sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Vbi sapiens? ubi scriba? ubi inquisitor huius seculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius seculi? Nā quia in Dei sapientia non cognouit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo, per stultitiā prædicationis saluos facere credentes: quoniam & Iudæi signa petunt, & Græci sapientiam quærunt: Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalū, gentibus autem stultitiam, ipsis autem uocatis Iudæis atq; Græcis Christum Dei uirtutem, & Dei sapientiam: quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus: & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. Et alibi dicit, Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ, quod in simplicitate cordis, & synceritate Dei, & non in sapientia carnali, sed in gratia Dei conuersati sumus in hoc mundo, abundantius autem ad uos.

Roma. 8. Insuper dicit in epistola ad Romanos, hanc carnalē & fastuosam sapientiā, ambitionis quidem & iactantiæ plenam, esse inimicam Deo. legi enim Dei non est subiecta, nec potest. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Et huiusmodi sapientiam in amarulentis hominum cordibus regnantem, in quibus sunt contentiones, iræ & rixæ, uocat Iacobus terrenam, animale, & diabolicam. Sed illa quæ de sursum est sapientia, primū quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia, & fructibus bonis, iudicans sine simulatione. Nec qui sua immodicè iactant studia, plurimumque literaturæ sibi uendicant, suauissimum huiusce sapientiæ fructum indipiscuntur, sed duntaxat pauperes spiritu, & simplices, ac qui magna cum animi summissione sua potius extenuant, quàm extollant. Idcirco rectè & sapienter dicebat Christus, Cōfiteor tibi pater domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapiētibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Huiusce loci sensum adaperiēs Hieronymus dicit, Christus gratias agit, & exultat in patre, quod apostolis sui aduentus aperuerit sacramenta, quæ ignorauerint Scribæ & Pharisei, qui sibi sapientes uidentur, & in conspectu suo prudentes. Nec hic de sapientia differimus, quam in artibus translatitiē iis tribuimus artificibus, qui in ipsis sunt exactissimi. Phidiam enim, sapientem sculptorē lapidū dicimus, & Polycletum statuarium identidem sapientē. Atque hic sapientiam nil aliud intelligimus, quā ipsius artis uirtutem siue excellentiā, perfectionisq; apicem. Et de hac sapientia locutus est dominus ad Moysen dicens, Ecce uocaui ex nomine Beseleel filium Huri filij Hur, de tribu Iuda, & impleui eū spiritu Dei, sapientia & intelligentia, & sciētia in oī opere ad cogitandū quicquid fabrefieri potest ex auro & argēto & ære & marmore & gemmis, & diuersitate lignorū. Sed hic agimus de sapientia simpliciter dicta, quæ partis contemplatiuæ absolutissima est uirtus, sui ipsius gratia expetibilis: quam qui possidet, suprema principia, primasque causas, & maximè uniuersalia, ac quæ omnium diuiniſsima existunt, intelligit. Sed plus satis de sapientia, ad quam assequendā aduinculo sunt Parabolæ Salomonis.

¶ Conducunt & huiusmodi proueria ad comparandam disciplinam, hoc est ad cognoscendum saluberrima humanæ uitæ præcepta, quibus homines rectè educari debēt & institui, quibus deniq; Reipublicæ status optime gubernari debeat, & hominum mores cōponi. Et hic appositè sumetur disciplina pro recta morū institutione, siue pro sanctæ & puræ uitæ conuersatione. Discere igitur disciplinam, est cognoscere qualiter unūquēq; rectè uiuere oporteat, & quod debeat mentē animiq; intentionē inflectere. Primū itaque

itaque te docebunt parabolæ quomodo rectè credere debeas: deinde infixæ tuæ mēti fide, quonā pacto te debeas gerere erga deū & proximū: illum toto corde, tota mente, tota deniq; anima diligēdo, hūc uero sicut te ipsum. Vnde dicit Ioānes, Et in hoc scimus quoniā cognouim⁹ eū, si mandata eius obseruam⁹. Qui dicit se nosse deū, & mādata eius non custodit, mendax est, & in hoc ueritas non est. Nobis uellicat aurem Psalmographus, ut amplexemur disciplinā, dicens, Apprehendite disciplinā, nequando irascatur dominus, & pereatis de uia iusta. Dicit & Ecclesiasticus, Audi me fili, & discite disciplinam sensus, & in uerbis meis attende in corde tuo. Quod si disciplinæ leges & præcepta abieceris, exitimes te breui fore infelicissimum. Etenim in Sapientiæ libro scriptum est, Sapientiam & disciplinam qui abiicit, infelix est. Sunt qui hoc in loco uocant disciplinam, debitam peccati correctionem: nec id absurde dictum putes. Nam in hoc opere dicit Salomon, Noli subtrahere à puero disciplinam. si enim percusseris eum uirga, nō morietur. Tu uirga percuties eum, & animam eius de inferno liberabis.

¶ Ad intelligenda uerba prudentiæ. Prudentis est officium, bene consulere posse circa ea quæ sibi sunt bona, ac profunt: non aliqua ex parte, ut quænam ad sanitatem uel vires, sed quænam ad bene uiuendū omnino conducant. Argumento est id ita esse, eos etiam qui circa aliquid versantur, prudentes dici, cum bene ad finem studiosum aliquem excogitauerint ea quorum nulla est ars. quare & omnino prudens is est, qui ad consultandum est aptus. Consultat autem de iis nemo, quæ aliter sese habere non possunt, aut de iis quæ ipse agere nequit. Quare si scientia quidem est cum demonstratione (quorum autem principia aliter sese habere possunt, eorum non est demonstratio, cuncta enim & aliter sese habere possunt) neque de his quæ sunt necessario, consultatio fieri potest: ipsa prudentia profecto neque scientia neque ars esse potest. Scientia quidem, quia quod sub actionem cadit, aliter sese habere potest: ars autem, quod aliud actionis, aliud effectiois est genus. Restat ergo ipsam prudentiam esse habitum agendi uera cum ratione, circa ea quæ sunt bona homini atque mala. Quod si prudentiam humanarum actionum directricem diu cōseruare uelis, te temperatam ac frugalem uitam agere oportebit. Enim uero ut prudentiæ vires luxu franguntur, & intemperantia eneruantur, ita & temperantiæ regula cōseruantur & stabiliūt. Animaduerte prudentiam boni selectricem, & honesti iudicem, nos proxime ad nanciscendas uirtutes morales, & honesta uitæ officia impellere, cuius proprium est ac peculiare, quaque in actione ac re administranda metiri ac pensitare & simul attendere quid agendum suscipitur, & postquam susceptum id est, quid uile, quid contra inutile, quid sequi, & quid uitare, tum in eligendo & decernendo, tum etiam in agendo ac prosequendo debeamus, multo etiam antè prospicere, quæ obesse, quæ contra prodesse ualeant, quæ profutura sint, quæ ue etiam offutura. Quocirca prudentia uirtutum omnium & dux & comes & magistra, à doctis uiris semper habita est, & ore pleniori à peritis imperitisque pariter laudata. Verba prudentiæ, & quæ uiro bono digna sunt, hæc accipe: Pietatem colere atque iustitiā: Deo, patriæ, parentibus, cognatis, amicis, & ipsi hominum generi iusta honestaque præstare: Laboribus atque ærumnis non cedere, neq; succumbere aduersis: abhorreere à turpibus, sequi honesta, atque commendatione digna. Nobis compertum est ex sana Pauli doctrina, duplicem esse prudentiam, alteram carnis, & alteram spiritus: illam dici mortem, nosque ad interitum ob sollicitudinem & animi inquietudinem perducere: hanc uero, uitā & pacē uere existimari. Illā uis omnibus sectantur, qui in aula principum aut suis aut suorum casibus uenantur sacerdotia, nihilque notū diuque in animo præter sacerdotiorum aucupia uersant, & quādiu hac inexplebili siti adurantur, quo maiori dignitate præminent & præcellunt, eo auidius plerūque huic fallacissimæ prædæ, & si dicere liceat, tanq̄ uultures cadaueri, inhiāt: nec prius sagaci mente & æquo iudicio perpendunt si nam digni sint ut ad tantos honores euehantur, & cæteris præficiantur: & quod maximè dolendum est, gaudent si dignioribus non dicam prædam, sed gloriam præripuerint: quorum studia non tam in euoluendis sacre scripturæ libris sita sunt, quàm in ambiendis & honoribus & dignitatibus. Huic denique prudentiæ subseruiunt uoluptatum mancipia, & qui ardore libidinis accensi, nihil quod non sit obscœnum & impudicum loquuntur: quorum uenereæ cogitationes, & turpissima inuenta, ue-

Deuter. 6.
Leuiti. 19.
Mat. 22.
1. Ioan. 2.

Psal. 2.
Ecclesi. 16.

Sapi. 3.

Prouer. 23.

6. Eth. 5.

Roma. 8.

re scorta sunt & adulteria. Hanc etiam carnalem prudentiam colunt & suspiciunt quæstus & inexplibilis auaritiæ cupidissimi, qui cum mane expergiscuntur, potius sua auaritiæ sacrificia quæ deo litant, nihilque putant esse præstantius & felicius, quam multas in acerrimum unum opes congerere, quibus tamen nihil est abiecius, nihil fugibilius & deploratius. Qui vero prudentiam spiritus amant & colunt, non querunt quæ sua sunt, sed quæ sunt Iesu Christi: nec auram popularem venantur, nec facile voluptatum hamo inescantur: omnia hæc terrena & vanitati obnoxia contemnunt, ut spiritum quem à deo receperunt, conferuent, & compositis suis affectibus æterna cum Christo pace fruuntur.

¶ (Ad suscipiendam eruditionem doctrine) Ut scilicet istis vtilissimis parabolis facilius & commodius sanam doctrinam, sacrasque literas duce tibi præceptore optimo perdiscas, & manum ferulæ sanctissimis & literatissimis præceptoribus submittas, qui nihil quod paganismum aut captiosas sophistarum argutias persentiat, te doceat, sed quæ ad rectam morum educationem, fideique rudimenta faciunt plurimum: sis quoque attentus cum tibi sacræ scripturæ Apophthegmata explicabuntur, iuxta illud Iob, Qui me audiebant, expectabant sententiam, & intenti tacebant ad consilium meum: verbis meis addere nihil audebant, & super illos stillabat eloquium meum: expectabant me sicut pluuiam, & os suum aperiebant quasi ad imbrem ferotinum. Sis quoque memor illius Paulini ad Timotheum instituti, Tu vero permane in iis quæ didicisti, & credita sunt tibi, sciens à quo didiceris, & quæ ab infantia sacras literas nosti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem quæ est in Christo Iesu. Sunt qui in hoc loco asseuerant parabolas Salomonis nobis esse adiumento ut artes liberales (quas ipsi vocant doctrinales scientias) nobis comparemus, eoque tendere. Sed nisi cęcutieris, dices Salomonem voluisse ut prius Liberalibus disciplinis, videlicet Grammatica, Logica, Physica & mathematicis literis imbueremur, quæ ad ediscenda parabolarum mysteria accerferemur.

¶ (Iustitiam, & iudicium, & equitatem) Non hic contendimus de iustitia legitima, omnino completa & perfecta, quæ in se virtutes omnes continet, ut præclare docet Philosophus in V. Ethicorum, cuius munus est peculiare, unicuique morali virtuti præscribere quod iustum est, siquidem ipsæ leges de omnibus dicunt, coniectantes aut communem omnium vtilitatem, aut optimorum, aut principum, vel virtute, vel aliquo alio tali modo. Quare vno modo dicimus iusta ea quæ felicitatem, eiusque partes societati civili efficiunt & conseruant. Præcipit autem lex & ea agere quæ ad virum pertinent fortem, ut non deserere locum in acie, non fugere, non abiicere arma. Et item ea quæ sunt temperantis, ut non committere adulterium, non libidine uti. Et etiam ea quæ sunt mansueti, ut non pulsare, non conuitia dicere. Et in ceteris identidem virtutibus atque vitiis, alia iubens, alia vetans. Omissa igitur huiusce vniuersalis iustitię ratione, agamus de ea quæ pars est virtutis, quam vocant omnes habitum, quo homines apti sunt ad res iustas agendas, & quo iusta agunt, & volunt iusta: & hac insigniti virtute, unicuique pro dignitate quod suum est tribuimus, & quæ sunt dei deo, & quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt parētum parētibus. Cicero in primo Officiorum, tantum laudis ipsi iustitię tribuendum esse censet, ut in ea virtutis splendorem esse maximum existimet, ex qua boni viri nominantur, & in qua societas hominum inter ipsos, & vitę quasi cõmunitas continetur. Beatum te putes, si prompto animo & sincera voluntate præclara iustitię officia exercueris. quod sane indicat Psalmodographus dicens, Beati qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiã in omni tempore. Et hunc locum enarrans Augustinus, dicit, Is iudicium custodire dicitur, qui recte iudicat: iustitiã vero facere, qui recte agit. Amplius dicit dominus per Esaiam, Custodite iudicium, & facite iustitiam, quia iuxta est salus mea, ut veniat, & iustitia mea ut reueletur. Beatus vir qui facit hoc, & filius hominis qui apprehendet istud. Et illi potissimum præ ceteris iustitia præcellere debet, qui summis imperiis præsumunt, & eo sine delecti sunt & constituti, ut iudicent orbem. Etenim dicit sapientia, Diligite iustitiam, qui iudicatis terram. ¶ Aequitas re ipsa non dissidet a iustitia, ut asserit Philosophus quinto Ethicorum cap. x. sed est habitus quo quispiam æquus dicitur. Ille autem proprie æquus censetur, qui ex electione, legem ea ex parte qua ab vniuersali deficit, emendans, iusta agit, & qui iustum cum non satis exactum expressumque sit, in deteriore non exequitur partem, sed imminuit, quæ ad

ad exequendum in deterius legem adiutricem habere videretur. Venerabilis Beda explicans hanc Salomonis sententiam, dicit, In iustitia actio recta, in iudicio discretio boni & mali, in æquitate verò rectitudo mentis intelligitur. Iustitia est in his quæ secundum regulam veritatis bene operamur: iudicium in illis quæ recta discretione cum proximis agimus: æquitas in eo, cum sincera intentione deo soli in his quæ recte gerimus vel iudicamus, placere contendimus.

¶ (Ut detur paruulis astutia.) Græce legimus ἀνανοῖς, id est simplicibus, & in quibus nulla est malitia. ἀνανός enim malus dicitur, & ἀνανός malitia. ἀνανός igitur dicitur simplex, & sine dolo & fraude. Astutia, subtilitas est cautelæ, quæ rudibus & incipientibus necessaria est, quæ sophistarum captiuinculas deuitare poterunt, ne incauti falsorum argumentorum versutiis & technis, à cognitione veræ sapientiæ abducantur, qui non minus à puero nugacissima sophistarum deliramenta fugere debent, quam pestilentissimam quandam contagionem. De istis paruulis siue innocentibus loquitur Paulus dicens: Estote paruuli malitia, sensibus autem perfecti estote. Quem locum edisserens Theophylactus, dicit Paulum commonefacere Corinthios, ut nullam habeant prauitatis cognitionem, sensibus autem sint perfecti, ut discernant quæ sint ex gratia, aut præstantiora, aut magis vtilia vel aliter. Illi namque in malitia puerascunt, qui nil cuiquam ingerunt mali, & haud secus se habent quam pueri ipsi, & officiant nemini. Ille verò erit perfectior sensibus, qui non modò noceat nulli, sed profitur quam plurimis: neque solum nequitiam fugiat, sed nequitiam ipsam sectetur, caueatque, ne à præsentibus his & temporariis bonis aliquam in se iacturam admittat. Id verò persimile est Evangelico dicto, Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Optanda est etiã pueris astutia, ut naturalibus adiuti virtutibus ab ephibia, nocitura quæque declinent, & auscultantes regio Prophetæ dicenti, Declina à malo, & fac bonum, in suis rebus agendis virtutem ducem sequantur.

¶ (Adolescenti scientia & intellectus.) Adolescentem hic vocamus, qui non solum in fide & bonis operibus proficit, sed & in auditione sapientiæ: qui denique valet iudicio, ut veritatum axiomata & scita percipere possit. Hoc agnoscito discrimen inter intellectum & scientiam. Intellectus est principiorum habitus, scientia vero eorum quæ ex principiis deducuntur.

¶ (Audiens sapiens sapientior erit, & intelligens, gubernacula possidebit.) Intellecta præfatione, quod narret author, audiamus, ἀκούσας σοφῶς σοφώτερος ἔσται. Id est, audiens sapiens sapientior erit. Qui sanctissimo sapientiæ studio deum cognoscit, sacras euoluendo literas sapientior euadit, & cum se docilem, ac maximè attentum præstat iis qui abditissima prophetarum oracula, & abstrusiora sacræ scripturæ mysteria interpretantur, sit longe peritior, suamque abunde sapientiam ditat. Regina Saba audiuit Salomonem omnium sapientissimum, à quo edocta est omnia quæ proposuerat, & sapientior rediit, quæ dixit de incredibili & admiranda Salomonis sapientia, Maior est sapientia tua, & opera tua, quam rumor quem audiui. Beati viri tui, & beati serui tui, qui hic stant coram te semper, & audiunt sapientiam tuam. Et feruentissimum huiusce prudentissimæ reginæ in discendo animum commendauit Christus, cum ait: Regina austri surget in iudicio cum generatione ista, & cõdenabit eam, quia venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis: & ecce plusquam Salomon hic. Daniel quoque præclaris sapientię dotibus donatus est, qui postulando a domino sapientiam ut somnia Nabuchodonosor interpretaretur, sapientior effectus est, & extollendo dei beneficentiam dicebat, Dat sapientiam sapientibus, & scientiam intelligentibus disciplinam. Et huic persimile est quod dicit Christus in Evangelio: Qui enim habet, dabitur ei, & abundabit: qui autem non habet, & quod habet, auferetur ab eo. Quod si indigeris sapientia, postules ab eo, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & tibi dabitur, si modò postulaueris in fide nihil hesitando, & discas à Christo, qui mitis est, & humilis corde, & qui in plerisque locis sacras literas interpretatur, magisque cupias ex purissimis Bibliorum fontibus haurire sapientiã, quam ex quorundam interpretum riuulis.

¶ (Et intelligens gubernacula possidebit.) Quod paulò antè dixerat Salomon, Audiens sapiens sapientior erit, ad rerum diuinarum cognitionem spectabat: quod autem subnectit, Et in-

Iob 29.

2 Timot 3.

5. Ethic. 2.

Luce 20.
Cicero.

Psal. 105.

Augustinus.
Esa 56.

Beda.

1. Corin. 14.
Theophylactus.

Mat. 20.

Psal. 30.

6. Ethic. 6.

3 Reg. 10.

Ibidem.

Mat. 22.

Dante. 2.

Mat. 13 & 25.

Colof. 2.

Iaco. 1.

Mat. 11.

telligens gubernacula possidebit, ad vitæ rectitudinem pertinet. Qui præclaras sapientium sententias lubenter audit, vitam suam commodius regere potest, illisque acquiescendo, quod præcipiunt, sponte facit, & dignus est ut moderandis aliorum habens præficiatur.

Plato Quamobrem circumspecte mihi Plato visus est dixisse, Aut philosophi rempublicam gubernare debent, aut gubernatores philosophari. Siquidem philosophi officium est diuina nosse, & humana gubernare. Et potissimum moralis philosophiæ cognitio ad gubernandam hominum vitam plurimum conducit, ut qui cæteris imperare vult, prudenter & pensulatim perquirat quasnam leges suis subditis præscribat, ne si duras & acerbas tulerit, tyranni & crudelis notam incurrat: sin vero pueriles, ridiculus habeatur. Qui verò nimis de se præsumit, suaque iactat studia, & sapientum verba audire contemnit, vitam suam recte gubernare non nouit, indignusque censetur ut aliorum regimini præficiatur.

Animaduertet parabolam, & interpretationem, uerba sapientum, & ænigmata eorum. Ænigma, quæstio est obscura, quæ difficilè intelligitur, nisi aperiatur, ut est illud dubium & valde occultum Sanfonis problema, De comedente exiuit cibus, & de forti egressa est dulcedo. Proposuit & ænigma Ezechiel domui Israel, dicens domini quidem iussu, Aquila grandis magnarum alarum, longo membrorum ductu, plena plumis & varietate, venit ad Libanum, & tulit medullam cedri. vbi dicit Hieronymus, Nulli dubium est, & ænigma & parabolam aliud præferre in verbis, aliud tenere in sensibus. Qui igitur suis affectibus imperauerit, & sapientiæ verba perceperit, animaduertet quid sibi velint parabolæ & ænigmata, quæ non passim nec omnibus innotescunt, illis autem aperiuntur, qui firmissimam de Christo fidem habent, ab eoque sine vlla animi hæsitacione effragitant obscura sacrarum literarum dicta sibi detegi, qui suis discipulis parabolas edisseruit.

Timor domini principium sapientiæ. Si velis deum tuæ menti infundere sapientiam, timeas regiã eius & augustissimã maiestatem offendere, quã si fragilitate tuæ voluntatis offenderis, & post lapsum agnoueris te errasse, terrore futuri supplicij quod tibi imminet, percussus, age resipiscentiam, & ad vberissimam diuinę misericordię fontem confugito: quod sicut Christianum decet, feceris, agnosces tibi insitum esse diuinę sapientiæ igniculum. Quod de timore scribit Salomon, prius expresserat Psalmographus dicens, Initium sapientiæ timor domini.

Psalm. 110. Ecclesi. 1. & fusius multo de huiusce timoris vtilitate differit Ecclesiasticus. Initium, inquit, sapientiæ timor domini: & cum fidelibus in vulua cõcreatus est, & cum electis foeminis gradietur, & cum iustis & fidelibus agnosceretur. Et paulo post subnectit, Timenti dominum bene erit, & in diebus cõsolationis illius benedicetur. Plenitudo sapientiæ, timere deum, & plenitudo à fructibus illius. Corona sapientiæ, timor domini, replens pacem, & salutis fructum, & vidit, & dinumerauit eam. Vtraque autem sunt dona dei. Radix sapientiæ est timere dominum, & rami illius longævum. timor domini expellit peccatum. Nam qui sine timore est, non poterit iustificari. Animaduerte ut plenius Salomonis sententiam consequi possis, duplicem esse timorem, seruilem scilicet, & sanctum. Seruilis ex eo vocatur, quia veluti serui domino obtemperamus, ne ad tenebras exteriores detrudamur, & æterna miserorum tormenta perferamus. De hoc timore loquitur Christus in euangelio dicens, Timete eum qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. Timor sanctus is est, quo timemus ne peccando deum offendamus, etiã si nullum nobis immineret supplicium. Quia enim deus fons est infinitæ bonitatis, sapientiæ & virtutis, debemus extimescere ne eius maiestatem & dignitatem offendamus. Ethuiusmodi timor adauget charitatem. perfecta siquidem charitas foras mittit timorem seruilem: nec vnquam timor castus aut sanctus excidet, quandoquidem dicit regius propheta, Timor domini castus permanet in seculum seculi. Timor domini, non ille, inquit Augustinus, sub lege pœnalis, temporalia bona sibi subtrahi perhorrescens, quorum dilectione anima fornicatur: sed castus, quo Ecclesia sponsum suum quanto ardentius diligit, tanto diligentius cauet offendere: & ideo non foras mittit consummata dilectio timorem hunc, sed permanet in seculum seculi. Existimat Beda, hunc Salomonis locum exponens, timorem seruilem esse principium sapientiæ, quia quisquis post errorem delictorum sapere incipit, primò timore diuino corripitur, ne ad tormenta ducatur. hæc ille. Hoc timore percussus est Adam post peccatum inobedientiæ, qui cum audisset vocem domini in paradiso, timuit, eò quod nudus esset, & abscondit se.

Mat. 10. **Mat. 10.** **1. Ioan. 4.** **Psalm. 18.** **Augustinus.** **Beda.** **Gene. 3.**

Sapientiam atque disciplinam stulti despiciunt. Illos hoc in loco stultos dici putes, qui suis feruiunt affectibus, qui mundi delicias & voluptates sectantur, qui denique honores ambiunt, & suis victi perturbationibus, rationem ducem deserunt. Huiusmodi homines carnalia, caduca & temporanea, spiritualibus & æternis præferunt, solum brutorum more vident quod præfens est, nec pensulatim perspiciunt quæ sibi ipsi profutura sunt, aut obfutura. Nihil felicius nihilque optabilius sibi contingere posse putant, quàm diuitiis & deliciis affluere, summosque sibi (ut mundo appareant) comparare honores: nec tam rerum diuinarum cognitionem, & moralem philosophiam, ac rectam morum educationem despiciunt, quàm illos odio habent, qui summo studio & assiduis vigiliis pulcherrima sapientiæ studia ac sacras literas excolunt & illustrent. Tales erant Scribæ & Pharisei, & principes sacerdotum, qui sapientiam Christi calumniabantur & contemnebant: quibus cum Christus dixisset, Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud: vehemens animi perturbatio accidit, & dixerunt, putantes falso dominum in mendacium prorupisse, Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? Ille autem dicebat de templo corporis sui. Murmurarunt etiã cum dixit, Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. & hanc aspernando sapientiã, dicebant Christum esse filium Ioseph. Et acerbè tulerunt cum sublimi philosophia dixit, Ego & pater vnum sumus. & se Deum esse confessus est. & ut ei obstruerent os loquendi, ei que terrorè incuteret, ut ab hac veritatis professione desisteret, sustulerunt lapides ut eum lapidarent. Et quoniam stolidi, imperiti, & elati in superbiam, sapientiæ doctrinam contemnant, indigni erunt ut suauissimum eius fructum degustet. Siquidem in maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Nec huic loco dissentaneum est quod dicit Ecclesiasticus, Quàm aspera est nimium sapiëntia indoctis hominibus, & non permanebit in illa excors. Est etiam stultus, de quo differit Salomon, animalis homo, qui non percipit quæ sunt spiritus Dei: stultitia enim est illi, & non potest intelligere, quia spiritualiter examinatur. Stultorum etiam numero ascribuntur illi qui cognouerunt Deum, non tamen sicut Deum glorificauerunt: de quibus dicit Paulus ad Romanos, Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Qui etiã sua iactant studia, & dicunt se scire, ignorant autem quomodo eos scire oportet: per stultorum semitas ambulant, siquidem nesciunt plerunque quæ dicunt, neque de quibus affirmant.

Audi fili mi disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ, ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. Quid suauius ac iucundius his verbis in Christianorum animos influere potuit? Quonam denique commonefaciendi ac persuadendi genere, hoc vno Salomon artificiosus vti potuit, ut ad amplexandam Dei legem paulatim te induceret ac accerferet? Prudentissimi siquidem & optimi patris personam induit, qui sedulam dat operam ut liberos habeat optimis moribus institutos. Enimuero ut dicit Socrates in dialogo Platonis de sapientia: Non enim noui cui rei maiorem diligentiam, quisquis mentem habet, adhibere debeat, quàm ut filium optimum reddat. Hac siquidem in re agnoscitur quamnam diligentem curam suis filiis rectè educandis adhibuerit. Paternus denique erga suos affectus inlarescit, quibus neque blandè indulget, ne oscitanter viuant: neque seuerè imperat, ne paternum & natium illum amorem abiicientes, extraneis impetibus quàm suis faueant, & multa tandem in desperationem adducti facinora etiam in parentes perpetrent. Quòd si aliquando deliquerint liberi, etiam si sua prodegerint & decoxerint, potius clementia & humanitate erga illos quàm seueritate vtendum est: quod pulchre docuit Christus de prodigo filio, quem tandem dissipata sua in luxuriis substantia, pœnituit, & extrema fame pressus ad suum clementissimum patrem tãquam ad sacram anchoram confugiens, dixit suam ingenuè agnoscendo culpam, Pater, peccaui in cælum, & coram te: iam non sum dignus vocari filius tuus. Dixit autem pater ad seruos suos, Cito proferte stolam primam, & induite illum, & date anulum in manum eius, & calceamenta in pedes eius: & adducite vitulum saginatum, & occidite, & manducemus & epulemur, quia hic filius meus mortuus erat, & reuixit: perierat, & inuentus est. Sed non erit importunum mentem Salomonis ad allegoriã transferre. Audi fili mi disciplinam siue eruditionem (quæ Græce παιδεία dicitur) Dei patris tui cælestis, & ne dimittas legem

ecclesiæ, quæ tibi mater est optima & alūna. Quòd autem Deus sit pater credentium per adoptionem, planè monstrat Paulus in epistola ad Romanos, dicens: Quicumque spiritu dei aguntur, ij sunt filij dei. Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, abba, pater. Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro quod sumus filij dei. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem dei, cohæredes autem Christi. & paulo post apertius ostédés hanc filiorū adoptionem, dicit: Scimus enim quòd omnis creatura ingemiscit & parturit vsq; adhuc: non solūm autē illa, sed & nos ipsi primitias spiritus habentes, & ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorū dei expectantes, redemptionē corporis nostri. Dixit etiā Christus Mariæ Magdalenæ post suam resurrectionem, Valde ad fratres meos, & dic eis, Ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum: deum meum, & deum vestrum. Patrem quidem meū naturā, & vestrum adoptionis gratia. Legimus etiam in prophetis oraculis Deum credentiū patrem: & in primis testatur Esaias Christum Deum esse patrem futuri seculi: quod teste Hieronymo in nostra vocatione completur. Et rursus, Tu domine pater noster: & Abraham nesciuit nos, & Israel ignorauit nos. Tu domine pater noster, & redemptor noster, à seculo nomen tuum. Et apud Hieremiam scriptum est, Factus suum Israel pater. Debemus autem pro viribus adniti vt disciplinam patris nostri coelestis, eiusque præcepta diligenter obseruemus, quæ sunt, Honora patrem tuum & matrē tuam, vt sis longeuus super terram. Non occides, non mœchaberis, non furtum facies, non loquēris contra proximum tuum falsum testimonium, non concupisces domum proximi tui, nec desiderabis vxorē eius, nō seruū, non ancillā, non bouē, nō asinū, nec omnia quæ illi⁹ sunt. Atque iterum, Diliges dominum deum tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Et hoc est maximū & primum mandatum in lege. Secundum autem huic est simile, Diliges proximum tuū sicut teipsum. In Leuitico autem scriptum est, Diliges amicum tuum sicut teipsum. Amicum autem Christus proximum vocauit, cui debemus facere misericordiam. Conqueritur dominus apud Hieremiam de ingratitude & obstinatione Iudeorum, quod opportuno tēpore suam disciplinam recipere noluerūt. Cū enim præcepisset eis vt diem sabbati sanctificarent, non audierunt, nec inclinauerunt aurem suam, sed indurauerunt ceruicem suam ne eum audirent, & ne eius disciplinam acciperēt. Sed quòd Ecclesia dicatur mater nostra moralem sensum amplexando, facile erit ex illo Prophetæ loco suadere: Qui habitare facit sterilem in domo, matrem filiorum lætantem. De hac autem matre, quæ aliquando fuit sterilis, scilicet de Ecclesia ex gentibus collecta, dicit Esaias, Lætare sterilis quæ nō paris, erumpe & clama quæ non parturis, quia plures filij desertæ magis quàm eius quæ habet virū. Quem quidem locum & apostolus Paulus sub nomine Saræ & Isaac refert ad Ecclesiam, quòd prior populus de monte Sina & Agar seruiat cum filiis suis, sequens autem liber sit, de quo dicit Esaias, Lætare sterilis quæ non paris. & huic Esaiæ testimonio subiecit Paulus, Nos autem fratres secundum Isaac promissionis filij sumus: sed quemadmodum tunc is qui secundum carnem natus fuerat, persequatur eum qui secundum spiritū: ita & nunc. Sed quid dicit scriptura? Eiiice ancillam, & filiū eius: non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ. Itaque fratres non sumus ancillæ filij, sed liberæ, qua libertate Christus nos liberauit. De hac quoque Ecclesia quæ ex stirpe regia non duxerat originem, nec ex electis Abraham filijs descenderat, in Cantico canticorum scriptum est, Nigra sum, sed formosa, filia Hierusalem, sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis. Et huiusce rei amplissimā habes in nostris ad Canticum canticorum commentariis expositionem. Sed nunc ad authorem reuertamur. Monet Salomon mysticam sequendo intelligentiam, vt dei & Ecclesiæ militantis præscriptis obtemperemus, quia non sufficit vt quis se deum diligere, & eius præceptis obsequi dicat, si vnitatem Ecclesiæ fraterna charitate non sequatur. Dicit enim Christus de apostolis, quorū nobilissimo collegio repræsentatur Ecclesia, Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum qui misit me. Quòd autem ecclesiæ sancita sint a Christianis obseruanda, abunde docuimus libro. v. nostræ Theosophiæ capite. viij. Sed nunc se offert locus, vt dispiciamus quodnam præmium assequemur si patris matrisque legibus obtemperauerimus. Addetur sanè capiti nostro gratia, eximius scilicet

scilicet virtutū candor, & electorum mentibus dona spiritus sancti diuinitus illabentur. Adicietur etiā torques collo nostro, insigne scilicet & ornamentū sapientiæ, quod pro honesto sacræ philosophiæ studio nobis concedetur. Inoleuit mos apud veteres celeberrimus, vt qui in agone legitimè & strenuè certauerant, gestarent in capite coronā, & in collo torquē aureā, in perpetuā insignis victoriæ memoriam. Et qui per fidem vicerunt regna, & operati sunt iustitiā, & inuicta animi magnitudine exterorū castra verterūt, nec pro nomine Christi suæ vitæ pepercerunt, vt ad victricē palmā ascenderent, & suauissimū eius fructū apprehenderent, nunc aureola martyriū insigniti triūphant in cælis. Ad dicitur etiā gratia capiti, cū charitas, præcipuū nostræ mentis ornamentum, magis ac magis augetur, & ardentius inflāmur. Et collo torques aurea, cum deterfis animi fordibus, sermo euangelicæ prædicationis excellenti virtutum fulgore cōfirmatur. Quòd si altius hæc nobis meditari liceat, nō verebimur dicere generosissimis Christianæ militiæ athletis amplissimū æternæ gloriæ præmiū collatum esse, quod patrē & matrē, vxorē & liberos, fratres & sorores, & suas deniq; opes propter nomen Christi reliquerunt: quorum capiti addita est gratia retributionis, pro meritis & gratia rectæ operationis, iuxta illud Ioanis, Quia de plenitudine eius nos omnes accepimus, gratiam pro gratia.

¶ *Fili mi, si te laetauerint peccatores, ne acquiescas eis.* Sapiencia suos cōmonefacit auditores ne blandissimis peccatorū verbis ac illecebris acquiescant, qui suis studēt blandimētis nos ad perpetranda scelera pellicere, nihilq; nō moliuntur quod nō vim habeat: maximā ad irretiendū simplices illis pedicis quibus iā irretiti sunt: illosq; beatos faciunt, quos rādem decipere ac subornare nituntur: de quibus dicit dominus, dolentis affectū indicans, Popule meus, qui beatū te dicunt, ipsi te decipiunt, & viā gressuū tuorū dissipant. Et huiusmodi homunciones vafros & dolosos suis viuis coloribus depinxit Christus in euāgelio, à quibus tanq̄ à scorpionibus cauendū est. Attendite, inquit, à falsis prophetis, qui veniūt ad vos in vestimētis ouiu, intrinsecus autē sunt lupi rapaces. à fructibus eorū cognoscetis eos. Aliud siquidē habitu & sermone promittūt, aliud opere demōstrant. Aptē quidē & cōcinnè parabola in adultores quosq; torqueri potest, qui quæstus aut honoris consequēdi gratia, quæ ab hoibus præclare gesta sunt aut videntur, aperto ore, & si dixerō, plenis buccis prædicāt, & ita palpāt, ac subdola adulatione nobis plaudunt, vt clanculū nos circūueniant. quāobré recte censuit Plato periculosissimū esse & oīm pestilentissimum adulatorū genus, cū quis ipse sibi palpo est, & ob id sese facilè præbet aliis idē agentibus quod ipse iā sua sponte agebat. Et qui palpū obtrudunt, & leniter ac blande assentari solent, sub colūbina specie & fucatis verborū lenociniis teterrimū scorpionū virus ferunt. Nec abs re monuit Plutarchus, nihil intentius cauendū quàm adultores eos qui subblādiēdo, stoccos pilosq; ex vestibus legunt, quos Græci Crocidas vocant. Nonnulli antiquitus conferebant adultores Polypo pisci. Nam vt Polypus colorem mutat ad speciem subiecti soli, ita & assentator ad voluptatem audientium verba cum gestu variat. Scitē dicebat Diogenes, fatius esse in coruos quàm in adultores incidere. Corui enim morticina & cadauera consecretantur, ij verò viuos laniant & exugunt.

¶ *Si dixerint, Veni nobiscum, insidiemur sanguini: abscondimus tendiculas contra insontem frustra: deglutiamus eum, sicut infernus uiuentem, & integrum quasi descendentem in lacum: omnē preciosam substantiam reperiemus, implebimus domos nostras spoliis.* Prudenter nos cohortatur Salomon ne flagitiosissimorum hominum verbis conniueamus. nam illi dæmonum laqueis inuoluti nituntur nos ad perpetranda inaudita scelera pertrahere, dicentes, Sitis nobis socij itineris, vt insidiemur sanguini innocentū: nec vestram nobis denegetis operā vt illos trucidemus, quorū opibus ditabimur: quorū deniq; cruore satiati, amplissima spolia reportabimus. Potest igitur hic locus intelligi generaliter de prædonibus, sicariis & grassatoribus, qui obsident nemora vt captent prædā, & vbiq; grassantur vt viatores enecent, & enecatos suis exuant bonis: de quibus dicit propheta: Quorū os maledictione & amaritudine plenum est: veloces pedes eorum ad effundendum sanguinē. Specialiter vero, & mysticam amplexādo intelligentiā, hæc Salomonis sentētia perditissimis Iudæis accōmodabitur, qui Christū, rarū equidē innocentiae exēplar, neci tradiderūt. Iudas etiā sceleratissimus proditor parauit insidias suo præceptorī innocentissimo: quod postq̄ auaritiæ studio captus,

de morte Christi cū Iudæis cōiurauit, nō destitit vafro cōmento opportunitatē querere
 Mat. 26. vt eū traderet: illisq; proditiōnis signū dedit, cū dixit: Quēcumq; osculatus fuero, ipse est,
 Marc. 14. tenete eum: & vt addit Marcus, ducite caute. Et confestim accedens ad Iesum dixit, Aue
 Rabbi. & osculatus est eū. Vides amarū proditiōnis osculū. Ille abscondebatur tendiculas
 siue pedicas cōtra infontē, id est innocentē, sed frustra, & sine vlla rationis scintilla. Nā
 beneficiorū acceptorū ingratisimus, reddebat malū pro bono. Enimvero Christus no-
 stræ vitæ seruator, Iudā elegerat, & in numerū suorū apostolorū asciuerat: ille verò pro
 tantis beneficiis mortē sui domini, & quidē atrocissimā, machinatus est. Pharisei quoq;
 frequenter tetenderunt laqueos ipsi Christo, vt eū irretirēt, eiusq; doctrinā accepta an-
 Mat. 19. calūniarentur. Nā de lege diuortij differentes, accesserunt ad eū, & tentantes dixerunt, Si
 Hierony. licet homini dimittere vxorem suam quacunq; ex causa? vt quasi (authore Hieronymo)
 cornuto teneant eū syllogismo, & quodcunq; respōderit, captioni pateat. Si dixerit di-
 mittendas esse vxores qualibet ex causa, & ducendas alias, pudicitia prædicator sibi vi-
 debitur docere cōtraria. Si autē responderit nō omnē ob causam debere dimitti, quasi
 sacrilegij reus tenebitur, & aduersus doctrinā Moysi, ac per Moysen Dei, facere iudica-
 bitur. Igitur sic dominus responsionē tēperat, vt decipulā eorū transeat, scripturā sanctā
 adducens in testimoniū, & naturalē legē, primāq; Dei sententiā secundæ opponens, quæ
 non voluntate Dei, sed peccantiū necessitate cōcessa est. Qui respōdens ait, Nō legistis,
 Gene. 1. quia qui fecit ab initio, masculum & fœminā fecit eos? Adde q; principes sacerdotum &
 seniores populi stupidos reddidit, qui postq; dominus ficulneæ arbori maledixit, dixerūt,
 Mat. 21. In qua potestate hæc facis? & quis tibi dedit hæc potestatem? Respōdens autē Iesus dixit eis:
 Interrogabo vos & ego vnū sermonē, quē si dixeritis mihi, & ego vobis dicā in qua po-
 testate hæc facio. Baptismus Ioānis vnde erat? è cælo, an ex hoībus? At illi cogitabāt inter
 se dicentes, Si dixerimus, è cælo, dicet nobis, Quare ergo nō credidistis illi? Si autē dix-
 erimus, ex hoībus, timemus turbā: oēs enim habent Ioannē sicut prophetā. Et respōdētēs
 Mat. 14. Iesu dixerunt, Nescimus. Ait illis & ipse, Nec ego dico vobis in qua potestate hæc facio.
 Rursum perfregit illorū retia & calūnias, cū inierunt cōsiliū vt caperent eū in sermone,
 Mat. 22. & mittunt ei discipulos suos cū Herodianis, dicentes, Magister, scimus quia verax es, &
 viā Dei in veritate doces, & nō est tibi cura de aliquo: nō enī respicis personā hoīm. Dic
 ergo nobis, quid tibi videtur, licet censum dare Cæsari, an nō? Cognita autē Iesus nequi-
 tia eorū, ait, Quid me tentatis hypocritæ? Ostendite mihi numisma census. At illi obtu-
 lerunt ei denariū. Et ait illis Iesus, Cuius est imago hæc, & superscriptio? Dicunt ei, Cæsari.
 Tūc ait illis, Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Et audien-
 tes mirati sunt, & relicto eo abierunt. Nunquid, vt ad autorē redeamus, illi edaci liuore
 perciti, frustra parauerunt casses, & absconderunt tendiculas cōtra infontē? Vere etenim
 Efa. 53. Christus erat insons, quia peccatū nō fecit, nec inuētus est dolus in ore eius: qui veritatē
 1. Petr. 2. ipsam profitendo, dicebat Iudæis, Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatē dico,
 Ioan. 8. quare vos nō creditis mihi? Iudæi tamen persequentes Christū, in celandis suis decipulis
 Iob. 18. imitabātur diabolu, suū ducē callidissimū, de quo dicit Iob, Abscondita est in terra pedica
 Augusti. eius, & decipula eius circa semitā. Augustinus existimat lib. XVII. de ciuitate Dei cap. XX.
 hunc Salomonis locū, Abscondamus tendiculas cōtra infontē frustra, &c. intelligendum
 esse de Christo, & possessione eius ecclesia. Tale quippe aliquid etiā dominus ipse Iesus
 Mat. 21. per euangelicā parabolā ostendit dixisse malos colonos, Hic est heres, venite occidamus
 eum, & nostra erit hæreditas. Hæc ille. Nitebantur crudelissimi Iudæi verum hæredem
 Numc. 16. deglutire, eiusq; nomen prorsus extinguere, sicut infernus, siue, vt aliquid adnotāt, sepul-
 chrum, absorbet & deglutit viuentem, cuius os dehiscens deuorauit Dathan & Abyron
 viuentes, & descenderūt viui in profundum inferni lacum, & eorum memoria omnino
 periit. Loco huius, quasi descendentem in lacum, secundum LXX. interpretes Græce le-
 gimus *καὶ ἀρωμεν αὐτὴ τὴν μνήμην ἐν γῆς*, id est: & tollamus eius memoriam de terra.
 & ita sentit Augustinus in capite nunc citato, dicens, Et auferamus eius memoriam de
 terra. Et certe quod dicunt LXX. interpretes, explicat hunc locū, Deglutiamus eū quasi
 descendentem in lacum. Nā ita desideramus eum absorptum iri, vt eius nomē perperua
 obliuione obliteretur, sicut de subuersione Babylonis legimus, Absorbuit me quasi dra-

co, repleuit teneritudine mea ventrem suum, posuit in lacum vitam meam.
 Sortem mitte nobiscum, marsupium unum sit omnium nostrum.) Sensus est, cōmitte te nobiscū for-
 tunæ, experiemur aleā fortunæ, si nā bonorū prædā venando, futura sit nobis prospera
 vel aduersa. consentias igitur nostris furtis & expilationibus, si velis latrocinij particeps
 fieri. Etenim ex cōmuni sacco quæ rapuerimus, tibi impartiemur. Agedum, & nostro
 adhæreas comitatu, nec nobis diffidas, quādoquidē bona fide cōmunionē nostræ præ-
 dæ tibi spōdemus. & hoc astu plerūq; vtuntur latrones, vt plures suorū scelerū socios cō-
 quirant. Adnotare licebit, vti sortibus, esse ex vario euentu seu dispositione alicuius rei
 sensibilis propositæ determinare aliquid dubiū vel incertū: sicut ex festucis propositis
 ex eo q; aliquis accipit breuiorē vel longiorē: seu in proiectione taxillorū, ex hoc q; ali-
 quis proicit plura vel pauciora puncta: vel ex cōsimilibus vbi aliquod dubiū inter ho-
 mines determinatur. Et si hoc fiat ad alicuius rei diuisionē inter hoīes, vt per hoc deter-
 minetur quā partē quis accipiet, vocatur fors diuisoria. Si autē hoc fiat ad aliquid deter-
 minatē agendū, vocatur fors cōsultoria. Igitur si dispositio vel euentus sortiū expectetur
 à fortuna tantū, nullū est vitiū: vt si mittantur sortes ad determinandum inter homines
 quā partē alicuius rei quis accipiat, & hoc ex cōmuni cōsensu cōmittitur fortunæ. Causa
 tamen motiua potest esse peccatū, vt si propter cupiditatē propriā, vel aliud vitium, non
 possunt aliter diuidere cōcorditer. Si autē dispositio sortium vel euentus nō expectetur
 solū à fortuna, sed ab alia causa, hoc dupliciter fiet. Vno modo à causa corporali, vt à
 dispositione stellarū: & sic cū virtus stellarū ad hoc nō se extendat, superstitiosum est &
 illicitū, & nō caret occulto pacto dæmonū. Alio modo quia expectatur euentus & dispo-
 sitio sortiū à causa spiritali dirigēte: & hoc dupliciter. Vno modo à dæmone, & hoc est
 illicitū, quia includit familiaritatē & pactū cū dæmonibus. Alio modo à Deo expectatur
 immediate, vel mediantibus sanctis angelis: & hoc non est illicitū secundū se, si fiat cum
 reuerentia debita. vnde dicit Salomō, Sortes mittuntur in sinū, sed à domino tēperātur. Prouer. 16.
 Potest tamen in hoc quadrupliciter peccatū accidere. Primò, si absq; vlla necessitate ad
 sortes recurratur. Hoc enī videtur ad Dei tentationē pertinere. Vnde dicit Ambrosius
 super Lucā, Qui forte eligitur, humano iudicio non cōprehenditur. Secundò, si quis etiā
 Ambrosi. in necessitate absq; reuerētia debita fortib⁹ vtatur. Vnde dicit Beda in Acta apostolorū,
 Si qui necessitate aliqua cōpulsī, Deū putant fortibus exēplo apostolorū esse cōsulendū,
 A. 1. videant hoc ipsos nō nisi collecto fratrum coetu, & precibus ad Deū fufis egisse. Tertiò, si
 diuina oracula ad terrena negotia cōuertantur. Vnde dicit Augustinus ad inquisitiones
 Ianuarij, His q; de paginis euangelicis fortes eligunt, & si optandū sit, vt hoc potius faciāt
 q; ad dæmonia cōsulenda cōcurrāt, tamē mihi displicet ista cōsuetudo, ad negotia secu-
 laria, & ad vitæ huius vanitatē diuina oracula velle cōuertere. Quartò, si in ecclesiasticis
 electionibus quæ ex spiritus sancti electione fieri debēt, aliqui fortibus vtatur. Vnde dicit
 Beda in Acta apostolorū, Mathias ante pētecostē ordināus, sorte queritur, quia scilicet
 A. 6. nōdum erat plenitudo spiritus sancti in ecclesiā effusa. Septem autem diaconi postea nō
 sorte, sed electione discipulorum sunt ordinati. Secus autem est in temporalibus digni-
 tatibus, quæ ordinātur ad terrena disponēda: & ideo in electione illarū possunt hoīes vt
 sortibus, sicut in diuisione rerū tēporaliū. Si verò aliqua necessitas alia vel ab electione
 dignitatis ecclesiasticæ immineta, licitū est cū debita reuerentia fortibus diuinū auxiliū
 implorare. Vnde dicit Augustinus in epistola ad Honoratum: Si inter Dei ministros sit
 disceptatio, qui eorū tēpore persecutionis maneāt, ne fuga oīm, & qui eorum fugiāt, ne
 morte omniū deseratur ecclesia: si hæc disceptatio aliter non poterit terminari, quātum
 mihi videtur, qui maneant & qui fugiant, sorte eligendi sunt. Et hoc modo, aliisq; præ-
 dictis vsi sunt fortibus viri sancti, qui in veteri ac nouo testamento vsi fuisse fortibus le-
 guntur, sicut Iosue iudicio sortium puniuit Achan, & Saul deprehendit Ionathan fi-
 lium suum mel comedisse, & Zacharias sorte exiit vt incensum poneret, & Mathias in
 apostolatum promotus est. Hæc edisserit Lyranus, exponendo quod in Numeris habe-
 tur, Hæc erit terra quā possidebitis forte, & quā iussit dominus dari nouem tribubus, &
 dimidię tribui. Præter hæc ostendemus paucis ex Augustino nō esse insitū ex se fortibus
 vitiū. Ille siquidē exponens illum psalmographi locū, In manibus tuis sortes meæ, dicit,
 Augusti. Psalm. 30.

Sors non aliquid mali est, sed res est in dubitatione humana diuinā indicans voluntatē. **Acto. 1.** Nam & sortes miserunt apostoli, quando Iudas tradito domino periit, & sicut de illo scriptū est, abiit in locū suum. Cœpit quæri quis in locum eius ordinaretur. Electi sunt duo iudicio humano, & electus de duobus vnus iudicio diuino. De duobus cōsultus est Deus quēnā ipsorum esse vellet, & cecidit fors super Mathiā. Quid igitur est, in manibus tuis sortes meæ? Sortes dixit (quantū ego existimo) gratiā qua saluati sumus. Quare sortis nomine appellat gratiā Dei? Quia in sorte non est electio, sed voluntas Dei. Nā vbi dicitur, **Iste facit, iste non facit, merita considerantur: & vbi merita cōsiderantur, electio est, non fors.** Quando autē Deus nulla merita nostra inuenit, sorte volūtatis suæ nos saluos fecit, quia voluit, nō quia digni fuimus. Hæc est fors. Meritō tunica illa domini desuper texta, quæ significat charitatis æternitatē, cum diuidi à persecutoribus non posset, fors super eam missa est. ad quos peruenit, eos significauit qui videntur ad sortem peruenire sanctorū. Longè plura de hac re scripsimus lib. X VII. nostræ Theosophiæ cap. XIII.

Ioan. 19. *Fili mi ne ambules cum eis: prohibe pedem tuum à semitis eorum. Pedes enim illorum ad malum currunt, & festinant ut effundant sanguinem.* Ad filiū eius sermo crebro repetitur, quia in istis prouerbis paruulū docet, & quasi de officiis per sententias erudit, vt dicit Hieronymus in primū caput Ecclesiastæ, nihilq; magis optat Salomon, quàm q̄ optimis moribus instituatur, & vtilissima sapientum præcepta sectentur, qui cælestem philosophiam discere cupiunt, illorumq; commercia deuitent, qui & improbis affectibus & pedibus ad perpetranda flagitia cursitant, & cū impudentia festinant vt innocentes iugulent, & obuios quosq; trucident: qui relinquunt iter rectū, & ambulant per vias tenebrosas: qui latantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis: quorum viæ peruersæ sunt, & infames gressus eorum: quos auersatur dominus & odit, quia manus illorū effundūt innoxiiū sanguinē, & pedes veloces sunt ad currendum in malū. Et huic loco consentaneum est quod dicit **Esa. 59.** Esaias de homicidis: Pedes eorū ad malū currunt, & festinant vt effundant sanguinē innocentē. Cogitationes eorū, cogitationes inutiles: vastitas & contritio in viis eorū: viam pacis nescierunt, & non est iudiciū in gressibus eorū. Semitæ eorum incuruatæ sunt eis. omnis qui calcatur in eis, ignorat pacē. Et quia flagitiosissimi homicidæ iniuste feriūt innocentes, æquū est vt enecentur, & vltrice Dei manu feriantur. **Gene. 9.** Quicunq; enim effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius: & omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt. **Matt. 26.** Hæc quoq; Salomonis sententia ludēdo ad allegoriā cōcinnē adaptabitur iis quorū manus pollutæ sanguine, affixerunt Christū cruci: cuius mortē cruenti Iudæi & immanissimis feris truculētiores sitiebāt, ad quā per meditationē crudelitatis & blasphemiae peruenerunt: qui canina rabie oblatrantes dicebāt, Reus est mortis, crucifigatur.

Matt. 26. & 27. *Frustra autem iacitur rete ante oculos pennatorum.* Hoc sibi vult parœmia, iis frustra parantur retia, qui viuacissima nariū sagacitate pericula subodorātur eaq; præuidēt, & insigni quadā prudentia deuitare possunt. Qui etiā insidiantur sanguini innocentum, in vanū parāt laqueos iis qui firmissimis virtutū pennis suffulciuntur, & in suis castris agunt excubias, ne ab insidiatoribus circūueniantur: quorum perfringentes retia dicere possunt, **Psal. 123.** Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantiū, laqueus cōtritus est, & nos liberati sumus. Sunt etiā isti pēnati, sancti & electi viri, qui pennis fidei spei & charitatis aduersus callidissimas diaboli insidias præmuniūtur, quibus perruptis, ac delusis cacodæmonū tendiculis, ad cælestia cōtēplanda volitant, & spiritalibus oculis sibi præcauent ne in antiqui serpentis laqueos incidant: quos admonet Paulus, si strenuē colluctari velint aduersus huius mundi rectores, vt accipiant armaturam Dei, lorica iustitiæ, scuto fidei, galea salutis, & gladio spiritus instructā. Siquidē huiusmodi præsiidiis adiuti, ingruente persecutionū procella resistent diabolo, & domitis suis hostibus victores euadēt. Frustra igitur ante oculos istorum pennatorum ab impiis deceptionis rete prætenditur. Quis etiā nescit vafros sophistas incassum suarum captiuncularum retia ante conspectum philosophorum iecisse? qui lynceis oculis illorum argutias & sophismata quò tendebant perspicientes, nunquam circumueniri potuerunt. Quis denique non sibi facilē persuadebit diabolus perperam & in vanum tentationis decipulam ante intuitum Christi prætendisse? Qui licet variis technis ac multis tentandi modis ausus sit aggredi saluatorem,

saluatorem, nunquam tamen eum de gradu deiicere potuit. Et cum primum de gula impetum fecisset, dicendo, Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant: nō terruit Christū, sed gladio sacræ scripturæ percussus est, & audiuit inuitus quod scriptū est, **Mat. 4.** Non in solo Deute. 8. pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Rursum conflixit, agrē ferens se hoc tentandi genere delusum esse, & argumentū inanis gloriæ Christo proposuit: quem cū statuisset super pinnaculum templi, dixit, Si filius Dei es, mitte te deorsum: scriptum est enim, **Psal. 90.** Quia angelis suis mandauit de te, & in manibus tollent te, ne forte Deuta. 6. offendas ad lapidem pedem tuum. nihilo tamē generosissimum athletam mouit, à quo audiuit, Non tenrabis dominum Deum tuum. Necdum tamen cecidit arenæ, nec victori herbam porrexit, sed acrius insultando, vt avaritiæ hamo inescaret Christum, assumpsit eum in montē excelsum valde, & ostendit ei omnia regna mundi, & gloriā eorū, & dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. Tūc dixit ei Iesus, Vade Satana: scriptum est enim, **Ibidem.** Dominum Deum tuū adorabis, & illi soli seruiēs. Tunc maximo stupore attonitus diabolus, cecidit arenæ, & agnouit se frustra parasse retia ante oculos pennati.

Thre. 3. *Ipsi quoq; contra sanguinem suum insidiantur, & moluntur fraudes contra animas suas. Sic semitæ omnis auari animas possidentium rapiunt.* Plerunq; euenit, vt qui aliis insidias mortis parauerant, proprio sanguini insidiantur. Nam in suis flagitiis deprehensi, acerrimas luunt pœnas, alij laqueo vitam finiūt, alij incendio aduruntur, alij truncantur capite: quibus illud Threnorum pulchrē conuenit, Reddes eis vicem domine iuxta opera manū suarū. Et huic prouerbio confinis est hæc parœmia, Faber quas fecit compedes, ipse gestat. cōpetitq; in eos qui sibiipsis autores sunt malorū. Et huic simile quiddā vulgo dicitur, Flagellū parauit ipse quo vapularer. idq; sumptum à pueris, qui coguntur aliquoties ipsi parare virgas quibus vapulent. Et qui suo sanguini insidiantur, cum aliorum iugulū petunt, tandem molitur fraudes aduersus animas suas, quia digni sunt pro mortiferis delictis vt æterna animarū perditione dānentur, & in gehennā ignis perpetui deiiciātur. **Mat. 7.** Qua enim mensura mensi fuerint, remetietur eis. Id quoq; de Iudæis dici potest, in quorū capita recidit **Mat. 27.** malū quod aduersus Christum moliti sunt: & effundendo sanguinē iusti, in suas animas irruerunt, dicentes, Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Quod deinde subnectit Salomon, Semitæ omnis auari animas possidentiū rapiunt, hanc sibi intelligentiā vendicat, fraudulenta auarorū inuenta, & subtiles eorū machinationes ad rapiendū alienū, & ad suas opes in immensum adaugendas, ad interitū vsq; rapiunt illorū animas, qui insatiabili cupiditate pecuniis nihiant. Siquidē auarus quisq; nudat eos qui possessionibus abundant, vt ipse potens hoc agendo pereat. Et huiusmodi hominibus (quibus nihil est scelestius) dominus per Esaiā maledictionē imprecatur, dicens, **Esa. 5.** Væ qui cōiungitis domū ad domum, & agrū agro copulatis vsq; ad terminū loci: & propterea dilatauit infernus animā suā, & aperuit os suū, vt vos deglutiret. Et tam latē serpit hoc vitium, vt omnium præcordia sui contagione inficiat. Etenim omnes in viā suā declinauerunt, vnusquisque **Esa. 56.** ad avaritiam suā: à summo vsq; ad nouissimū, & à minore vsq; ad maiorem, omnes avaritiæ student. Hoc autem vitiū, quo nihil est vilius, nihil deniq; abiectius, detestabimur, si iussis Christi paruerimus, qui dixit, **Lucæ. 12.** Cauete ab omni avaritia, quia non in abundantia cuiusquam vita eius est ex his quæ possidet. Et pulcherrimam nobis parabolam, ne hac labe inquinemur, proposuit, dicens, Hominis cuiusdam diuitis vberes fructus ager attulit, & cogitabat intra se dicens, Quid faciam, quia non habeo quò congregem fructus meos? Et dixit, Hoc faciam, destruam horrea mea, & maiora faciam, & illuc congregabo omnia quæ nata sunt mihi, & bona mea, & dicam animæ meæ, Anima, habes multa bona posita in annos plurimos: requiesce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus, **Psal. 8.** Stulte, hac nocte animam tuam reperunt à te: quæ autem paraasti, cuius erunt? Sic est qui **Eccles. 5.** sibi thesaurizat, & non est in Deum diues. Huic quoque cohæret quod dicit David, The-
saurizat, & ignorat cui congregabit ea. Et his consentanea sunt quæ dicit Ecclesiastes de illo quē cæcus pecuniæ amor inuasit, suisq; pedicis irretiuit: Auarus nō implebitur pecunia: & qui amat diuitias, fructum nō capiet ex eis. & hoc ergo vanitas. Vbi multæ sunt opes, multi & q̄ comedūt eas. Et quid prodest possessori, nisi q̄ cernit diuitias oculis suis? Dulcis est somnus operati, siue parū siue multū comedat: saturitas autē diuitis non finit

eum dormire. Est & alia infirmitas pessima, quam vidi sub sole, diuitiæ conseruatae in malum domini sui: pereunt enim in afflictione pessima. Generauit filium, qui in summa egestate erit. sicut egressus est nudus de vtero matris suæ, sic reuertetur, & nihil auferet secū de labore suo. Miserabilis prorsus infirmitas: quomodo venit, sic reuertetur. Quid ergo prodest ei quod laborauit in vêtum? Cunctis diebus vitæ suæ comedit in tenebris, & in curis multis, & in ærumna atque tristitia. Hæc ille. Si in quosdam sceleratos ira Dei defæuiat, potissimum in auaros. Nam magis pecuniam quam Deum colunt, nihilque animo præter inexplebilem habendi cupiditatem versant, vt in immensum diuitias cōgerant, & possessiones possessionibus accumulent. Quapropter recte dixit Paulus auaritiā esse simulacrorum & idolorum seruitutem. Et quia admiratione diuitiarum mores corrumpuntur & deprauantur, prudenter censuit Cicero libro II. Officiorum, vt auaritiæ pellatur etiam minima suspicio. Ostendit & Seneca libro II. de Beneficiis, auaritiā impedire gratitudinem, exemplo Lentuli Auguris, qui quater milies sestertium suum vidit antequam illum libertini pauperem facerent, & nihil amplius quam vidit: & cum esset auarissimus, nummos citius emittebat, quam verba. tanta illi inopia erat sermonis. Et quia hic morbus omnibus penè hominibus est insitus, quod plerique magis sunt cupidi pecuniarum, quam ad dandum procliuēs, vt in ipso etiam senio hac ægritudine laborent, non absurdè existimauit Aristoteles auaritiā esse incurabilem. Etenim & senectus & imbecillitas omnis auaros videtur efficere. Sunt qui hanc parabolam, Semitæ omnis auari animas possidentium rapiunt, in hunc modum explicant: Addicti auaritiæ, eos qui rebus terrenis abundant, spoliare conantur. siquidē conquisitis abunde diuitiis satiari non possunt, & vellent aliorum opes exhaustas esse, vt foli de amplitudine suorum bonorum gloriarentur.

¶ Sapientia foris prædicat, in plateis dat uocem suam, in capite turbarum clamitat, in foribus portarum urbis profert uerba sua, dicens: Vsq̄quo paruuli diligitis infantiam, & stulti ea quæ sibi sunt noxia, cupient, & imprudentes odibunt scientiam? Conuertimini ad correptionem meam.) Diuina illa sapientia conqueritur se ab omnibus contemni, & miserum contemptorum exitium prædicat: & de perpetua ac increata sapientia hic differere volumus, de qua dicit Ecclesiasticus, Sapientiam Dei præcedentem omnia quis inuestigauit? Hæc palam per prophetas & apostolos absque vlla personarum acceptione prædicat, & suum in omnes sermonem intrepide fundit, quæ per Esaiam Iudæorum ingratiūdinem insectando, hæc loquuta est: Filios enutriui, & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. Cognouit bos possessorem suū, & asinus præsepe domini sui: Israel autem me non cognouit, & populus meus non intellexit. Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis. Dereliquerunt dominum, blasphemauerunt sanctum Israel, abalienati sunt retrorsum. Iterum, Ruit Hierusalem, & Iudas cōcidit, quia lingua eorum & adinventiones eorum contra dominum, vt prouocarent oculos maiestatis eius. Agnitio vultus eorum respondebit eis: & peccatum suum quasi Sodoma prædicauerunt, nec absconderunt. Væ animæ eorum, quoniam reddita sunt eis mala. Dicite iusto, quoniam bene, quoniam fructum adinventionum suarum comedit. Væ impio in malum. Retributio enim manuum eius fiet ei. Atque iterum increpat sapientia Dei socordiam & oscitantem Iudæorum ignauiam, quæ vineam domini præelectam, morum probitate & honestis virtutum officiis non excoluerint, quæ cum uas emittere debuerit, emisit labruscas. Et quæ mœsta sunt, & tristitiā adferunt, Sophia prædicat. Nunc ergo habitatores Hierusalem, & viri Iuda, iudicate inter me, & vineam meam. Quid est quod debui vltra facere vineæ meæ, & non feci ei? An quod expectaui vt faceret uas, & fecit labruscas? Et nunc ostendam vobis quid ego faciam vineæ meæ. Auferam sepem eius, & erit in direptionem. Diruam maceriam eius, & erit in conculcationem, & ponam eam desertam. Non putabitur, & non fodietur, & ascendent super eam vepres & spinæ: & nubibus mandabo ne pluāt super eam imbrem. Et aduersus temulentos & iniquos quosque hæc ibidem sapientia concionatur, Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad vesperam, vt vino æstuetis. Cithara & lyra & tympanum & tibia & vinū in conuiuuiis vestris, & opus domini non respicitis, nec opera manuum eius consideratis. Propterea captius ductus est

populus meus, quia non habuit scientiam, & nobiles eius interierunt fame, & multitudo eius siti exaruit. Propterea dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absque vlllo termino: & descendunt fortes eius, & populus eius, & sublimes gloriosusque eius ad eum. Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quasi vinculum plaustrum peccatum. Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem. Qui iustificatis impium pro muneribus, & iustitiam iusti aufertis ab eo. Propter hoc sicut deuorat stipulam lingua ignis, & calor flammæ exurit, sic radix eorum sicut fauilla erit, & germen eorum vt puluis ascendet. Abiecerunt enim legem domini exercituū, & eloquium sancti Israel blasphemauerunt. Ideo iratus est furor domini in populum suum, & extendit manum suam super eum, & percussit eum. Hæc quoque per Hieremiam de eadem Iudæorum ingratiūdine & impudentia Sapientia prædicat: Quid inuenerunt patres vestri in me iniquitatis, quia elōgauerunt a me, & ambulauerunt post vanitatem, & vani facti sunt, & non dixerunt, vbi est dominus qui ascendere nos fecit de terra Aegypti, qui traduxit nos per desertum, per terram inhabitabilem & inuiam, per terram sitis, & imaginem mortis, & per terram in qua non ambulauit vir, neque habitauit homo? Et induxi vos in terram Carmeli, vt comederetis fructum eius, & bona illius. Et ingressi contaminastis terram meam, & hæreditatem meam posuistis in abominationem. Sacerdotes non dixerunt, vbi est dominus? & tenentes legem, nescierunt me, & pastores præuaricati sunt in me, & prophetae prophetauerunt in Baal, & idola secuti sunt. Populus meus mutauit gloriam suam in idolū. Obstupescite cæli super hoc, & portæ eius desolamini vehementer, dicit dominus. Duo enim mala fecit populus meus: Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas. Et paulopost, Arguet te malitia tua, & auersio tua increpabit te. Scito & vide quia malum & amarum est reliquisse te dominum Deum tuum, & non esse timorem eius apud te, dicit dominus Deus exercituum. A seculo confregisti iugum meum, rupisti vincula mea, & dixisti, Non seruiam. In omni enim colle sublimi, & sub omni ligno frondoso tu prosternebaris meretrix: ego autem plantaui te vineam electam, omne semen verum. Quomodo ergo conuersa es mihi in prauum vinea aliena? Et alibi Israelitico populo pœnam etiam acerrimam comminatur, quod non audierit vocem domini, nec prophetis obtēperauerit, sed suas voluptates etiam obscœnas & petulantes sectatus sit: Ecce ego adducam super vos gentem de longinquo domus Israel, gentem robustam, gentem antiquam, gentem cuius ignorabis linguam, nec intelliges quid loquatur. Pharetra eius quasi sepulchrum patens, vniuersi fortes. Et comedet segetes tuas, & panem tuum: deuorabit filios tuos, & filias tuas: & comedet gregem tuum, & armenta tua: & comedet vineam tuam, & ficum tuam: & conteret vrbes munitas tuas in quibus tu habes fiduciam, gladio. Ipsa quoque sapientia prædicando insurgit per Ezechielem in eundem populum ingratiūdine, In die qua elegi Israel, & leuaui manum meam pro stirpe domus Iacob, & apparui eis in terra Aegypti, & leuaui manum meam pro eis, dicens, Ego dominus Deus vester: in die illa leuaui manū meam pro eis, vt educerem eos de terra Aegypti, in terram quam prouideram eis, fluentem lacte & melle, quæ est egregia inter omnes terras. Et dixi ad eos, Vnusquisque offensiones oculorum suorum abiiciat, & in idolis Aegypti nolite pollui. Ego dominus Deus vester. Et irritauerunt me, nolueruntque me audire. Vnusquisque abominationes oculorum suorum non proiecit, nec idola Aegypti reliquerunt. Et dixi vt effunderem indignationem meam super eos, & implem iram meam in eis in medio terræ Aegypti. Et alibi sapientia increpat acerbè negligentissimos ecclesiæ pastores, qui non pascunt oues Dei, sed deglubunt, & ad viuam vsque cutem tondent: Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipfos. Nonne reges a pastoribus pascuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat, occidebatis: gregem autem meum non pascebatis. Quod infirmum fuit, non consolidastis: & quod ægrotum, non sanastis: quod fractum est, non alligastis: & quod abiectum est, non reduxistis: & quod perierat, non quæstistis, sed cum

Ephes. 5.
Colos. 3.
Cicero.
Seneca.

4. Ethic. 1.

Ecclesi. 1.

Esa. 1.

Esa. 3.

Esa. 5.

Hiere. 2.

Hiere. 5.

Ezechie. 20.

Ezech. 47.

austeritate imperabatis eis, & cū potētia: & dispersæ sunt oues meæ, eò q̄ non esset pastor, & factæ sunt in deuorationē omnium bestiarū agri, & dispersæ sunt. Errauerūt greges mei in cūctis mōtib⁹, & in vniuerso colle excelso, & super omnē faciē terræ dispersi sunt greges mei, & nō erat qui requireret. Nō erat inquā qui requireret: propterea pastores audite verbū domini: Viuo ego, dicit dominus Deus, quia pro eo q̄ facti sunt greges mei in rapinam, & oues meæ in deuorationem omnium bestiarum agri, eò quod non esset pastor (neque enim quæsierunt pastores gregem meum, sed pascebant pastores semetipsos, & greges meos non pascebant) propterea pastores audite verbum domini: Hæc dicit dominus Deus, Ecce ego ipse super pastores requiram gregem meum de manu eorum, & cessare eos faciam, vt vltra non pascant gregem meum, nec pascant amplius pastores semetipsos: & liberabo gregem meum de ore eorum, & non erit vltra eis in escam.

¶ Iam satis plenē nouimus sapientiam Dei per prophetas prædicasse foris & palam populo Iudaico, eiusque nephanda scelera reprehendisse: nūc paucis adaperiamus quidnam per apostolos in aures Iudæorum & gentilium insonuerit. Beatus Petrus vbi primū in die Pentecostes repletus est spiritu sancto, publicē sapientiam Christi eloquutus est, quod definito dei consilio traditus sit per manus iniquorum, & affixus cruci: quem deus suscitauit solutis doloribus inferni: iis autem qui prædicationem illam sacræ scripturæ testimoniis suffultam audierant, eaque compungebantur, dixit, Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrū in nomine Iesu Christi, in remissionē peccatorū vestrorum: & accipietis donum spiritus sancti. Vobis enim est repromissio, & filiis vestris, & omnibus qui longe sunt, quoscunque aduocauerit dominus Deus noster. Et qui feruenti animo & sincera fide hunc sermonem receperūt, baptizati sunt: & appositæ sunt in die illa animæ circiter tria millia. Hanc quoque sapientiam prædicauit Cornelio gentili, cuius exaudita est oratio, & eleemosynæ commemoratæ sunt in cōspectu dei: pariter & iis qui comitabantur Cornelium: & cum percuperent illi audire quæcunque ei præcepta erant a domino, dixit, In veritate comperio quia non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente qui timet eum, & operatur iustitiam, acceptus est illi. Verbū misit Deus filiis Israel, annūcians pacem per Iesum christum. hic est omnium dominus. Vos scitis quod factū est verbum per vniuersam Iudæam. Incipiens enim a Galilæa post baptismum quod prædicauit Ioannes, Iesum a Nazareth, quomodo vnxit eum Deus spiritu sancto & virtute, qui pertransiit benefaciendo, & sanando omnes oppressos a Diabolo, quoniam Deus erat cum illo: & nos testes sumus omnium quæ fecit in regione Iudæorum, & Hierusalem: quem occiderunt suspendentes in ligno. Hunc Deus suscitauit tertia die, & dedit eum manifestum fieri, non omni populo, sed testibus præordinatis a deo, nobis qui manducauimus & bibimus cum illo postquam resurrexit a mortuis. Et præcepit nobis prædicare populo, & testificari: quia ipse est qui constitutus est a deo iudex viuorum & mortuorum. Huic omnes prophetæ testimonium perhibent remissionem peccatorum accipere per nomē eius omnes qui credunt in eum. Adhuc loquente Petro, vt refert Lucas, verba hæc, cecidit spiritus sanctus super omnes qui audiebant verbum. Et obstupuerunt ex circūcisione fideles qui venerant cū Petro, quia & in nationes gratia spiritus sancti effusa est. Audiebant enim illos loquentes linguis, & magnificātes deum. Tunc respōdit Petrus, Nunquid aquā quis prohibere potest vt non baptizentur ii qui spiritum sanctum acceperunt, sicut & nos? Et iussit eos baptizari in nomine domini Iesu Christi. Vides Petrū post resurrectionem sui præceptoris patefecisse & Iudæis & gentilibus mysteria diuinitatis Christi, qui voluit suos apostolos eximiis spiritus sancti dotib⁹ illustratos hāc sapiētiam toti mūdo manifestā reddere, vt adimpleretur quod aliquando suis præconibus dixerat: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate super tecta. Antequam pateretur, eis præceperat ne prædicarent quia ipse esset Iesus Christus, & ne cuiquam gloriam eius quam in monte conspexerant, reuelarent. Tunc enim magis suæ maiestatis potentiam operibus quā verbis ostendebat, impleta prophetia quæ dixit, Neque audiet aliquis in plateis vocem eius. Christus etiam, qui est dei virtus & sapientia, foris & palam prædicauit, & quam semita regni cælestis beatitudinem assequeremur, ostendit, qui turbam confertissimam ad se contendentem, cum in montem secessisset, hæc docuit:

Beati

Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terrā. &c. Prædicauit etiā manifeste. Nam cū Annas qui Pontifex fuerat, eū interrogasset de discipulis suis, & de doctrina eius, respondit, Ego palam locutus sum mundo, ego semper docui in synagoga, & in templo, quod omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus sum nihil. Quid me interrogas? interroga eos qui audierunt, quid locutus sum ipsis: ecce hi sciunt quæ dixerim ego. Sapiētia nullis perterrita minis, nec de suæ dignitatis gradu deiecta, tunc in capite, id est, in primariis Synagogæ ducibus, qui tumultuabantur, clamitabat, nec vitiis doctorum legis adulabatur. quod euangelicus concionator, cum sanctum Christi euangelium prædicat, summa cum diligentia obseruare debet, ne plebeculæ vitiola reprehendendo, summis principum & ecclesiasticorum clasicorum flagitiis conniueat. Et licet inuida & peruersa Iudæorū turba diceret Christo quod dæmonium haberet, ei que vehementer indignaretur, quod totum hominem sanum fecisset in sabbato, non tamen destitit clamare in synagoga, & palam docere se a suo patre cælesti missum in mūdum, vt sanam eius doctrinam veris auditoribus inuulgaret. Quod si, inquit, dixero quia nescio eum, ero similis vobis, mēdax: sed scio eum, quia ab ipso sum, & ipse me misit. Iis denique qui pertinaces erant in sua incredulitate, audenter dixit, In peccatis vestris moriemini. Nihil vnquam simulauit, nihil denique ad captandam auram popularem loquutus est, nec diuinam sapientiam adulterauit: & cum dixit Iudæis, Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere: ostendit manifeste se nullis aduersantium gladiis terreri, nec vllis principum comminationibus celandam esse veritatem, cum vt eam profiteamur, tēpus postulat. Contempsit & magno animo terrores Pilati, qui cum dixisset, Mihi non loqueris? nescis quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te? respondit, Non haberes potestatem aduersum me vllam, nisi tibi datum esset de super. Propterea qui me tradidit tibi, maius peccatum habet.

¶ Profert & sapientia in foribus portarum vr̄bis, scilicet ecclesiæ, verba sua, de qua dicit propheta, Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei. Et in Apocalypsi scriptum est, Vidi ciuitatē sanctā Hierusalē a deo paratā, sicut sp̄sam ornatā viro suo. Fores portarū huiusce vr̄bis, sunt virtutes quibus nobis ad assequendū regnū Dei fit aditus: aut fides & sacramēta quibus ad regium sponsi conuiuium ducimur: Vel ecclesiæ pastores, qui nos ad ecclesiam ducunt. In his foribus sapientia profert verba sua, quibus & dixit, ne quicquam reformidarent, Non estis vos qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Vnde & Paulus, An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Christus? Ad literam tamen hunc locum sic explicabimus: In lege Mosaica consueuerant iudices residere in portis vr̄bium, vt decernerent de causis sibi propositis, ferrentque iuste sententiam: & id fiebat vt commodius pateret omnibus ad ipsos accessus, & facilius expedirentur qui accessissent. Siquidē in Deuteronomio scriptum est, Iudices & magistr̄os constitues in omnibus portis tuis, quas dominus deus tuus dederit per singulas tribus tuas, vt iudicent populum iusto iudicio, nec in alteram partem declinent. Sed quidnam sapientia in foribus vr̄bis prædicet, attendamus. Vsq̄ue quo paruuli diligitis infantiam? Hic paruuli non dicuntur innocentes, & paruuli malitia, sed sensu tardiores & imperiti. Dolet sapientia ignaros tantopere suam diligere infantiam & insipientiam. nam amant quod imperfectum est & puerile, quod denique eos ad interitum perducit. Et qui sicula obsonia & ventris delicias amore prosequuntur, suam sapiūt infantiam: qui etiam summos ambiunt honores, aut avaritiæ student, nihilque non carnale spirāt, ab infantibus nihilo differūt. nam rebus terrenis addicti, solum quod præfens est, & ad corporis culturam facere videtur, prospectant: quibus suadet sapientia vt tantæ cæcitatē velamen auferant, nec tantopere rerū humanarum curis occupentur, & abiiciendo nuces, & quæ vana sunt et puerilia, imitentur Paulum, qui de suis moribus loquens dicebat: Cum essem paruulus, loquebar vt paruulus, sapiebam vt paruulus, cogitabam vt paruulus. Quādo autē fact⁹ sum vir, euacuauī quæ erant paruuli. Potest et hic locus intelligi de Iudæis, qui veteris instrumenti cæremonias & sacrificia, misericordiæ præferebant, & legem Mosaicam euangelicæ: de quibus sapientia iustam faciens querimoniam, dicit, Vsq̄ue quo paruuli & stolidi diligitis infantiam? cur Christum vobis promissum reiecistis, & vestra decreta euangelicis præ-

Act. 2.

Acto. 10.
Deute. 10.
2. Para. 19.
Iob. 34.
Sapi. 6.
Ecclef. 35.
Roma. 2.
Gala. 2.
Ephe. 6.
1. Petri. 1.

Hiere. 31.
Mich. 7.

Mat. 10.
Math. 16.
Mat. 17.

Esa. 42. &
Mat. 12.
1. Corin. 1.

Matt. 5.
Ioan. 18.

Ioan. 7.

Ioan. 8.

Ibidem

Ioan. 19.

Psal. 86.
Apoca. 21.

Mat. 10.

2. Corin. 13.

Deute. 16.

1. Corin. 13.

scriptis anteposuitis? Quis vos fascinauit non obedire euangelio? Quis denique vos docuit legem iustificare, & non gratiam Christi? Accedite igitur, & contendite deposita uestra in scitiae caligine, ad lympidissimum euangelicæ sapientiæ fontem, ex quo uiua aqua in uestra præcordia profluet & dilabatur : intelligetisque quod uobis maximopere ad indispensandam æternam felicitatem profuturum est.

Roma. 1. **¶** Stulti quæ sibi sunt noxia cupiunt, & imprudētes odibunt scientiā. Stulti illi sunt, qui apud semetipsos sapientes uideri cupiunt: de quibus dicit Paulus, Dicētes se esse sapiētes, stulti facti sunt. amant illi quæ sibi plurimum nocent. Stultorum catalogo inscribuntur lasciuui, quod in foedam libidinem despumantes, suæ mortis retia sibi conficiant. Eodem luto uoluntantur ambitiosi, quod inanis gloriæ flatu cōcitati, huc & illuc instabiles rapiantur, & nescientes honoribus modum præscribere, cæcutiant. Peruestigant & auari quæ sibi obfutura sunt: & qui barbaras & incultas disciplinas humanioribus literis anteponunt, in profundam delirationem demerguntur. Generatim stolidi sunt, qui præsentia diligunt, & futura non appetunt. Imprudentes uero dicuntur, qui sanam Dei doctrinam uanis studiis delectati exosam habent. Tales erāt Iudæi, qui literæ superficiem sectantes, Euangeliorū mysteria & sacramenta accipere detrectabāt. Illos tamen sapientia cupit ab errore reuocare, dicens, Conuertimini ad correptionem meam, gaudebo si resipiscentiam egeritis. Hoc explicatē monstrat Esaias dicens, Quærite dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum prope est. Derelinquat impius uiam suam, & uir iniquus cogitationes suas, & reuertatur ad dominum, & miserebitur eius : & ad Deum nostrum, quoniam multus est ad ignoscendum. Et apud Hieremiam magna Dei clementia & benignitas erga peccatores ostenditur. Reuertere, inquit, auerfatricis Israel, & non auertam faciem meam à uobis, quia sanctus ego sum, & non irascat in perpetuum. Veruntamen scito iniquitatem tuam, quia in dominum Deum tuum præuaricata es, & dispersisti uias tuas alienis sub omni ligno frondoso, & uocem meam non audisti. Conuertimini filij reuertentes, & assumam uos, unum de ciuitate, & duos de cognatione, & introducam uos in Sion: & dabo uobis pastores iuxta cor meum, & pascent uos scientia & doctrina. Et Christus summè pius & misericors exhilarescit, cum ouis quæ perierat, ad suum ouile reuertitur : & id parabola sub omnium oculos inducta patefecit, dicens, Quis ex uobis homo qui habet centum oues, & si perdiderit unam ex illis, nonne dimittit nonaginta nouem in deserto, & vadit ad illam quæ perierat, donec inueniat eam? Et cum inuenerit eam, imponit in humeros suos gaudens, & ueniēs domum cōuocat amicos & uicinos, dicens illis, Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam quæ perierat. Dico uobis quod ita gaudium erit in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia. Agnoscimus, nisi mentis cæcitate obumbremur, Deum nostræ salutis amantissimum magnopere lætari cum nos perperam uixisse pœnitet. Pulsat siquidem ad nostræ mentis ostium: & nisi obstitit, ingreditur. Hæc me hercle uox, Conuertimini ad meam correptionem, sua uis est & humana: cui Christiani (nisi silice duriores sint) auscultare debent. Et qui dicit, Conuertimini, non cogit liberum arbitrium ut conuertatur, alioqui nihil sua conversione mereretur, sed planè docet situm esse in nostra facultate ut conuertamur, si modò cum Dei auxilio pro uiribus conemur. Sed dicamus Deo optimo, Domine da nobis quod iubes, siquidem præcipis ut conuertamur, & hoc nobis impertias munus, ut ad te conuertamur. Non enim hæsitamus quin Deus prius ad nos conuertatur, quam nos ad eum conuertamur. Nam scriptum est, Conuerte me, & conuertar. Postquam enim conuertisti me, egi pœnitentiam.

¶ En proferam uobis spiritum meum, & ostendam uobis uerba mea. Quia uocauit, & renuistis. Extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret. Despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis. Ego quoque in interitu uestro ridebo, & subsannabo cum uobis quod timebatis aduenerit, cum irruerit super uos repentina calamitas, & interitus quasi tempestas ingruerit : quando uenerit super uos tribulatio & angustia, tunc inuocabunt me, & non exaudiam. Mane consurgent, & non inuenient me, eò quod exosam habuerint disciplinam, & timorem domini non susceperint, nec acquieuerint consilio meo, & detraxerint uniuersæ correptioni meæ. Sapientia iis qui nolunt corrigi, terrorē incutit, & quæ perpeffuri sunt

funt tormenta prædicit, dicens, En proferam uobis spiritum meum, scilicet potentiam ultionis, de qua dicit Moses: Et in spiritu furoris tui congregatæ sunt aquæ. Et paulopost, Flauit spiritus tuus, & operuit eos mare. siue, ut alij legunt, Misisti spiritum tuum, & operuit eos mare. Dicit etiam Eliphaz in libro Iob, Vidi eos qui operantur iniquitatem, & seminant dolores, & metunt eos, flante deo perisse, & spiritu iræ eius esse consumptos. Et hoc sibi uult iusta Sapientiæ querimonia & ira, Nōne uestra delicta meruerunt ut in uos ultionis spiritum effunderem? Nonne diu expectaui ut faceretis pœnitentiam, & renuistis? Nunc uideo patientiam meam à uobis lesam, conuerti in furorem. Volo igitur & iubeo ut ultrices illæ pœnarum deæ uos extremis suppliciis crucient. Frequenter & uariis modis uos ad emendationem & pœnitentiam inuitaui, & quidem per angelos, prophetas, & Apostolos, & tamen nolulistis conuerti. Et uos qui dereliquistis dominum, qui oblitus estis montem sanctum meum, qui ponitis fortunæ mensam, & libatis super eam, numerabo uos in gladio, & omnes in cede corruetis, pro eo quod uocauit, & non respondistis: locutus sum, & non audistis: & faciebatis malum in oculis meis, & quæ nolui, elegistis. Quis etiam ignorat Christum nos ad se accersiuisse, cum dixit, Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam uos? Tollite iugum meum super uos, quod mediussidius sua uis est, nec Christianos multis cæremoniis & sacrificiis onerat, nec denique quæquam suo pondere premit: & tamen multi hoc onus leue renuerunt suis submittere humeris. Et alibi Christus deplorando ingratitude uerbis Hierosolymitanæ, & prædicando eiusdem subuersionem, dicit, Hierusalem, Hierusalé quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties uolui cōgregare filios tuos quemadmodū gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? Ecce relinquetur uobis domus uestra deserta. Dicit etiam Paulus de patientia dei, qua abutuntur improbi, An diuitias bonitatis eius & patientiæ & longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas dei ad pœnitentiā te adducit? Secundum autem duritiam tuam & impœnitens cor thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet unicuique secundum opera eius. Deinde egre fert Sapientia quod qui debuerant beneficiis acceptis remetiri gratiam, de propensione animi pensare beneficium beneficio, abierunt ingratisissimi. Extendi, inquit, manum meam, beneficia scilicet largiendo: & non fuit qui aspiceret, & beneficij accepti recordaretur. Vel sic, Extendi manum meam, ut uos à lutulenta uitiorum sentina extraherem & explicarem: nullus tamen uestrum studuit adiutricem manum recipere. Aliter, Potestatem meam uobis in prosperis & aduersis demonstraui, ut per prospera uos ad obsequium meum allicerem, & per aduersa uobis terrorem incuterem: nullus tamen fuit qui ad me mentem suam inflecteret. Passim legimus in sacris literis manum dei sumi pro potentia. Si quidem in Exodo scriptum est, In manu forti eduxit te dominus de Aegypto. Item, Omnes sancti in manu illius sunt. Et alibi, Die ac nocte grauata est super me manus tua. Atque iterum, Non sunt recordati manus eius, die qua redemit eos de manu tribulantis. Despexerunt & scelerati uilissimum sapientiæ consilium, nec eius exhortationibus acquieuerunt cum dixit, Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Neglexerunt & eius increpationes, & cum à domino obiurgabatur, excandescebant, nec unquam moderatam eius correctionem equo tulerunt animo: de quibus dicit deus: Unde & ego dedi uobis stuporem dentium in cunctis uerbis uestris, & indigentiam panum in omnibus locis uestris, & non estis reuersi ad me. Percussi uos in vento uentre, & in aurugine multitudinem hortorum uestrorum, & uinearum uestrarum: oliueta uestra, & ficeta uestra comedit eruca, & non redistis ad me. Misit in uos mortem in uia Aegypti, percussi in gladio iuuenes uestros usque ad captiuitatem equorum uestrorum, & ascendere feci putredinem castrorum uestrorum in nares uestras, & non redistis ad me. Subuerti uos sicut subuertit deus Sodomam & Gomorram, & facti estis sicut torris raptus ab incendio, & non redistis ad me. Et quia, inquit sapientia, toties me despexistis, nec meis monitis obsequi uolulistis: cum uobis perniciēs & lugendus interitus superuenerit, non solum non tristabor, sed ridebo & subsannabo, cū uobis aduersa quæque contigerint. Huic coheret sententiæ quod apud Psalmographum legimus, Qui habitat in cœlis, irridebit eos, & dominus subsannabit eos. Sanna dissolutus est risus, a nariū fonitu: à quo fit subanno, quod est irrideo. Per-

Exo. 15.

Iob. 4.

Esa. 65.

Mat. 11.

Mat. 23.

Roma. 2.

Exo. 13.

Deutero. 33.

Psal. 31.

Psal. 77.

Mat. 3.

Amos. 4.

Gene. 19.

Psal. 2.

Augusti. sius posticam fannam vocat derisionem quæ post tergum fit. Sed cū dicitur, Dominus irridebit eos, & subsannabit: nihil horum sapere oportet carnaliter, auctore Augustino in illius psalmi enarratione, quasi aut buccis Deus irrideat, aut naso subsannet: sed ea vis accipienda est quam dat sanctis suis, vt futura cernentes, id est nomen Christi, & dānationem peruagaturam in posteros, & vniuersas gentes obtenturam, illos inania meditato esse intelligant. Hæc enim vis qua ista præscita sunt, irrisio Dei est, & subsannatio. Deinde patefaciendo calamitates in quas Dei contemptores incident, dicit sapientia: Cum irruerit super vos repentina calamitas, & interitus quasi tempestas ingruerit, & c. tunc inuocabunt me, & non exaudiam. Sensus est clarissimus, Cum vos malorum omnium angustia vndique prement, & procellosæ aduersitatum omnium tempestates concutient & agitabunt, etiam si ad me confugeritis, non miserebor vestri, neque vobis succurrā. Et his persimile est quod dicit propheta, Quomodo facti sunt in desolationem? subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam. Et alibi, Clamauerunt, nec erat qui saluos faceret: ad dominum, nec exaudiuit eos. Huic quoque loco mirè cōsentit quod dicit dominus apud Esaiam de peruersissimis Iudæis: Cū extenderitis manus vestras, auertam oculos meos à vobis: & cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam. Et apud Hieremiam id compertum habemus: Cum ieiunauerint, non exaudiam preces eorum: & si obtulerint holocaustomata & victimas, non suscipiam ea, quoniam gladio & fame & peste ego consumam eos. Antiochus etiam rex scelestissimus orauit dominum, nec tamè exaudiri promeruit. Et quid de Esau dicat apostolus, attende: Nō inuenit pœnitentiæ locum, quanquam cum lachrymis inquisisset eam. Potest & quod dicit Salomon de repentina calamitate, intelligi de subita Hierosolymorum obsidione & expugnatione, quæ à Romanis facta est. Videns autem Christus hanc ciuitatem, fleuit super illam, dicens, Quia si cognouisses, & tu: & quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis: quia venient dies in te, & circumdabunt te inimici tui vallo, & circumdabunt te, & coangustabunt te vndique, & ad terram prosternent te, & filios tuos qui in te sunt, & non relinquent in te lapidem super lapidem, eò quòd non cognoueris tempus visitationis tuæ. Et alibi, Cum autem videritis circumdari ab exercitu Hierusalem, tunc scitote quia appropinquauit desolatio eius.

¶ Dicit aliquis, quod scribit Salomon de sapientia hæc dicente, Tunc inuocabūt me, & non exaudiam: repugnat plerisque sacræ scripturæ locis. Nam dicit psalmographus, Cum inuocarem, exaudiuit me Deus iustitiæ meæ. Et in euangelio scriptum est, Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit, & pulsanti aperietur. Quæ obiecta sunt ex sacris literis aduersus Salomonis sententiam, in hunc modum diluentur. Cum sancti aduersis rebus iactati, prompta voluntate inuocant dominum, nihil hæsitantes, & perseuerant in orationibus, tandem exaudiuntur: & qui à Deo subsidium postulant, si modò vt decet quod sibi vtile est petant, fiunt voti compotes. Quos denique vera pœnitentia torquet, & sua ingemiscens delicta feruentissima fide ad misericordiæ fontem confugiunt, merentur sanè Dei sententiam flectere. Qui tamen in summis aduersitatum procellis inuocāt dominū, nec tamen eos verè pœnitet, nec aliquoties à domino reiecti, in orationibus perseuerant, non obtinent quod efflagitabāt. Imitemur Chananæam illam, rarum patietia exemplar, quæ non destitit precari Christum donec ab eo quod optabat extorqueret, licet bis interpellando passa sit repulsam. Potest tamen tota hæc sapientiæ correptio generaliter de vniuersis reprobis intelligi, vt adnotat venerabilis Beda, qui in die iudicij clamant ad iudicem aperiri sibi ianuam regni postulant, nec merētur exaudiri. Nam & hoc quod sequitur, Mane consurgent, & non inuenient me: ipsum extremi examinis tempus, quo alij in vitam æternam, alij in opprobrium sempiternum resurgent, apertè designat. Nec sapientia rationem subtricit, cur diluculo expergiscentes non inuenient gratiam Dei sibi fauorabilem, quia disciplinam odio insectati sunt, & timorem domini à se procul abiecerunt: nec solum vtilissimis sapientiæ præscriptis & consiliis non acquieuerunt, sed summa cum impudentia detraxerunt. De huiusmodi conuitiatoribus & peruersis hominibus dicit dominus, Noluerunt attendere, & auerterunt scapulas recedentes,

dentes, & cor suum posuerunt vt adamantem, ne audirent legem. De iisdem alibi conuertiuntur, Vsq̄quo detrahet mihi populus iste?

¶ Comedent igitur fructus viæ suæ, suisq; consiliis saturabuntur. Auerſio paruulorum interficiet eos, & prosperitas stultorum perdet illos. Qui autem me audierit, absque terrore requiescet, & abundantia profuetur, timore malorum sublato. Si præmia bonis rependenda sunt, & supplicia malis irroganda, recto sanè consequio ex iis quæ antecedunt, sapientia colligit, Qui meam doctrinam exosam habuerunt, & mihi mirum in modum conuitiati sunt, nec vnquam meis consiliis ac monitionibus obsequi voluerunt, digni sunt vt extrema tormenta perferant, & recipiendo mercedem viarum suarum, in æternum pereant. Huic consilii est quod dicit dominus per Esaiam, Væ impio in malum. retributio enim manuum eius fiet ei. Et qui lingua detractrice ac fraudulentis adinventionibus prouocauerunt dominum ad iracundiam, comedent fructus viarum suarum, & recipient aliquando in miserorum carceribus quod meruerunt. Væ animæ eorum, qui cogitauerunt consilium pessimum contra semetipsos, dicentes, Alligemus iustum, quoniam inutilis est nobis. Itaque fructus operum suorum comedent. Et hoc pulchrè Iudæis conuenit, qui inierunt consilium pessimum, non tam contra iustum, quàm cōtra semetipsos, & animam suam: & nunc fructus operum suorum comedent. Quæ enim seminauerit homo, hæc & metet. & secundum æquissimas diuinæ iustitiæ leges, iusta retributione suæ iniquitatis tanquam cibo implebuntur & reficientur, de quibus ait propheta: Sicut oues in inferno positi sunt, mors depascet eos. Et cum non poterunt amplius insultare veritati, nec sapientiæ decreta calūniari, suis consiliis saturabuntur, quibus aiebant: Abscondamus ten diculas contra insontem frustra. Loco huius, Suisq; consiliis saturabuntur, legunt Septuaginta, Et suæ impietatis implebuntur. nam Græce legimus, καὶ τῶν ἐαυτῶν ἀσεβείας πλησθήσονται. Deinde subnectit parabola, Auerſio paruulorum interficiet eos. Tandiu homines paruuli sunt sensu & stolidi, quandiu auditum à consilio sapientiæ auertunt: & quia plerique tales in hac vita externis fortunæ bonis abundant, iis qui auidè sitiunt opes, & summè cupiunt ditari, præbent ansam appetendi immoderatè hæc terrena & caduca bona: & sic auerſio paruulorum & prosperitas stultorum est eis occasio culpæ, & perditionis gehennæ: vt exponit Rab. Sa. Et hoc est quod contextus subindicat, Et prosperitas stultorum perdet illos. de quibus dicit Iob, Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Aliter, Auerſio paruulorum est anxia vitæ præsentis tribulatio, qua à Deo auertuntur. Et prosperitas stultorum, lætitia est reproborum. Per hæc enim gemina vitia cuncti reprobis pereunt, cum aut prosperis insolescunt, aut aduersis deiiciuntur. Quot, Deus bone, temporanea stultorum prosperitas suis laqueis irretiuit, & tandem ad interitum vsque pertrahit? Ecquem etiam literis præditum non fefellerit? Quis non mouetur, & si dixerò, nō perturbatur, cum videt indoctissimos & omnium ignauissimos cæco quorundam fauore ad summos honores subuectos esse? Nonne se infœlicem existimat esse, quòd sibi non detur tot tantisque bonis affluere? Verùm commotos sui animi fluctus sedabit, & stultorum prosperitatem ridebit, si psalmographi iussis obtemperauerit, qui ita loquitur, Noli æmulari in malignantibus, neque zelaueris facientes iniquitatem, quoniam tanquam fœnum velociter areſcent, & quemadmodum olera herbarum cito decident. Et alibi, Ne timearis cum diues factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus eius, quoniam cum interierit, non fumet omnia, neque descendet cum eo gloria eius. Sed quàm vtile sit sapientiæ obaudire, argumento ex oppositis contexto suadebimus. Qui non audiunt sapientiam, nec eius monitis obsequuntur, rebus aduersis terrentur. Qui igitur audiunt sapientiam, eiusq; monitis obsequuntur, nullis rebus aduersis terrentur. Et cum nos docet sapientia, non tam debemus nos præstare attentos & dociles, quàm facere quæ nobis facienda præscribit: alioqui dum nobis aduersitatum tempestates ingruerent, eius præsidio destituti, metu frangeremur, nullamque cum ea necessitudinem haberemus. Siquidem dicit Christus in euangelio Ioannis, Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me. Et qui diligit Christum, non addubito quin eius sapientiam diligat. Qui igitur sapientiam

Num. 14.
Esa. 3.
Sapi. 2.
Gala. 6.
Psal. 48.
Iob. 21.
Psal. 36.
Psal. 48.
Ioan. 14.

perfectè audiunt, eius præceptis obtemperant, & obtéperando si quid aduersi cõtigerit, æquamiter tolerant, nec fortunæ minis euincuntur. Nec is mihi mendacij nota carere videtur, qui dicit se sapientiam audire, eamque cognoscere, si eius præcepta nõ obseruet. Nam dicit Ioannes, *Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est, & in hoc veritas non est.* Deniq; quanta eos maneant præmia qui lubenter & assidue audiunt sapientiam, expresit Ecclesiasticus dicens, *Qui audit me, nõ cõfundetur: & qui operantur in me, non peccabunt. Qui elucidant me, vitam æternam habebunt. Et huic loco, Qui autem me audierit, absq; terrore requiescet: verba illa consentanea sunt. Enimvero æterna requie, tranquilloq; contemplationis ocio perfruentur, qui dum hãc agerent vitam, multis calamitatibus obnoxiam, vtilissimis sapientiæ consiliis acquieuerunt. De illa requie dicit Dauid, Hæc requies mea in seculum seculi: hic habitabo, quoniam elegi eam. Festinemus igitur virtutibus exornati ingredi in illam requiem, in qua sublato malorum & aduersitatum timore, bonorum omnium abundantia perfruemur. Illic opus iustitiæ erit pax, & cultus iustitiæ silentium, & securitas vsq; in sempiternũ, & sedebit populus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta.*

1. Ioan. 2.
Eccles. 24.
Psal. 131.
Hebr. 4.
Esaia. 32.

hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedè suam. Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuũ in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Nec tamen ira abscondenda sunt Dei mandata in hominum præcordiis, vt nullatenus liceat publice ea adimplere. Nam dicit Christus, *Vos estis lux mundi. Non potest ciuitas abscondi supra montem posita: neq; accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrũ, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est.* Hæc autem Christi verba eò potissimum tendunt, vt intelligamus prædicationem apostolorum & ecclesiasticorum antistitum etiam ingruëtibus periculis non debere latere neq; reticeri, vbi non mediore cõmodum Christianis futurũ est: & qui iis studiis vniuersum orbem illustrant, clariores euadunt & nobiliores. Hanc quoq; Christi doctrinã sequutus est beatus Petrus dicens, *Vnusquisq; sicut accepit gratiam, in alterutrum illã ministrans, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei.* Et in Apocalypsi Ioannis scriptũ est, *Qui audit, dicat, veni. Sensus est, Qui sapietiæ mysteria & leges audiendo maximopere profecerit, paratus sit suũ allicere proximũ ad obseruanda Dei præcepta.* Cum igitur vere christianus non capitur affectu vanæ gloriæ adimplendo palãm Dei præscripta, & studet pro viribus multos ad suæ vitæ institutum accersere, tunc non debet apud se Dei mandata reticere, eaq; tacito sub pectore occultare. Verũm facilius & multo cõmodius viam capeffes ad obseruanda Dei iussa, si feceris aurem tuã attendere sapientiæ, & quæ te docuerit, intellexeris: quod præcipuũ est. Multi siquidem sapientiæ verba audiunt, sed quia non intelligunt, nullum fructum percipiunt. Quod plane euangelica illa seminãtis parabola indicat. Dum enim seminaret semè suũ, & latè spargeret, grana quædam ceciderunt iuxta viam. ea quoniam manebãt nuda, aduolarunt aues, & comederunt. Hunc autem parabolæ locum edifferens Christus, dicit: *Omnis qui audit verbum regni, & non intelligit, venit malus, & rapit quod seminatum est in corde eius. hic est qui secus viam seminatus est.* Quod si hac cum vtilitate ausculta-ueris sapientiæ, dabis operam, vt cum christiana humilitate flectas animum ad cognoscendas prudetiæ leges, quibus doceberis profutura sequi, & obfutura declinare: & prudetiã moraliũ virtutũ magistra tibi faciet ad cælestẽ philosophiã aditũ. Sunt qui huiusce loci, *Inclina cor tuũ ad cognoscendã prudentiã, sensum hunc referunt, Esto humilis, & emunda animũ tuũ à peccatis, vt sis idoneus ad percipienda diuinitatis mysteria.* Vnde sapientia Christi hæc in euangelio Matthæi loquitur, *Confiteor tibi pater domine cæli & terræ quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis, id est abscondisti à superbis, & reuelasti humilibus.* Dicit etiam regius propheta, *Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum, propter retributionem.* Inclinauit autem cor suũ per admirandam quandam humilitatem. Deinde subiungit cõtextus, *Si sapientiã inuocaueris, &c. Sensus est, Si assiduis ac feruentissimis precationibus sapietiã & quidẽ increatã in tuũ auxiliũ vocaueris, inuenies eam tibi fauentissimam, & animam tuam fulgidissimis suæ lucis radiis perfundet, nec vnquam te etiã extremis suppliciis afflictum deseret. Nec absq; ratione eam debemus inuocare. Nam sine eius patrociniõ nihil magnum, nihil denique præclarum & arduum moliri possumus. Sicut enim palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite, sic nec nos ipsi, nisi in hac sapientia manserimus. Quamobrem optimus & sapietissimus apostolorum præceptor, cognoscens imbecillitatem liberi arbitrij, dixit, Sine me nihil potestis facere: ne quis in suis operibus gloriatur, & plus suis viribus quàm gratiæ tribuat. Et ne quid tibi arroges, audi Paulum dicentem, Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Vtilitas igitur quam ex inuocatione domini sentimus, nos compellit ad inuocandum dominum. Vnde dicit Dauid, *In tribulatione mea inuocaui dominum, & ad Deũ meum clamaui, & exaudiuit de templo sancto suo vocem meam, & clamor meus in conspectu eius introiuit in aures eius.* Item, *Inuocabimus nomẽ tuũ.* Iterum, *Inuocabant dominum, & ipse exaudiebat eos.* In Sapientia quoq; scriptum est, *Sitierunt, & inuocauerunt te, & data est illis aqua de petra altissima, & requies sitis de lapide duro.* Dicit etiam Ecclesiasticus, *Quis inuocauit eum, & despexit illum? Et ne sis pi-**

Mat. 5.
1. Petr. 4.
Apoca. 22.
Mat. 13.
Mat. 11.
Psal. 118.
Ioan. 15.
Ibidem.
1. Corin. 4.
Psal. 17.
Psal. 74.
Psal. 98.
Sapi. 17.
Eccles. 2.

ARGUMENTVM SECUNDI CAPITIS.

Summa cum diligentia adniti debent sapientiæ studiosissimi, ut eius consiliis, sermonibus & præscriptis obsequantur, eamq; tanquam selectissimum thesaurum ex penitioribus sacre scripturæ locis eruant: firmissime credant diuinam sôphiam ex ore altissimi prodire: qua præditi, à uariis uitiorum periculis protegentur, nec ullis unquam casibus succumbunt: columbinam uitæ simplicitatem, morumq; probitatem, arctissimo nexu cum ipsa sapientia copulant: quocunq; ferantur, ne præcipitia faciant, semper habent prudentiam sui itineris ducem: qua monentur ne quid commercii ac consuetudinis cum improbis habeant, qui à recto uirtutum tramite deflectentes, per loca inuia & tenebris obducta ambulant, nihilq; non moluntur quò possint bonos seducere, & ad scortorum barathrum fœdasq; libidines detrudere.

CAPVT SECVNDVM.

Illi mi, si susceperis sermones meos, & mandata mea absconderis penes te, ut audiat sapientiam auris tua, inclina cor tuum ad cognoscendam prudentiam. Si enim sapientiam inuocaueris, & inclinaueris cor tuum prudentiæ, si quaeris eam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis eam, tunc intelliges timorem domini, & scientiam domini inuenies, quia dominus dat sapientiam, & ex ore eius scientia & prudentia. Sapientia summo amore erga homines exæstuans, nos cohortatur vt præclara eius instituta ac præcepta amplexe- mur, eaque in secretissimo nostri pectoris scriniolo, tanquam preciosum thesaurum & pellucidas quasdam margaritas recondamus. Abscondimus autem mandata diuinæ sapientiæ penes nos, quando diligenter & attenta mente ea audimus & versamus, in quorum obseruatione sita est nostræ vitæ salus. Nec tam verbis quàm sincero & puro animi affectu ea expendere conuenit. Vnde quod ad rem præsentem facit plurimum, dicit psalmographus, *In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi.* Et nobis præcauedum est ne inuulgãdo nos obseruasse Dei mandata, inanis gloriæ notam incurramus. Ad vitandum igitur flatum auræ popularis, quo multi pascuntur, ita seruiamus Deo, vt eius præcepta in intimo corde recondamus: quod certè docuit Christus, dicens, *Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem nõ habebitis apud patrem vestrum qui in cælis est. Cũ ergo facis elemosynã, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis & in vicis, vt honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperũt mercedè suã. Te autẽ faciente elemosynã, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, vt sit elemosyna tua in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Et cum oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis & in angulis platearum stantes orare, vt videantur ab homini-*

Psal. 118.
Mat. 6.

ger ad deposcendam Dei opem, audi quid dicat Esaias, Inuocate eum dum prope est. Et
 Roma. 10. idem dominus omnium, diues est in omnes qui inuocant illum. Omnis enim quicun-
 Iocel. 2. que inuocauerit nomen domini, saluus erit. Quod si tanta cura peruestigaueris sapien-
 tiam, quanta cupidi quærent pecuniam, eamque duro labore tanquam preciosum quæ-
 dam thesaurum effoderis, cumulatissimas tibi diuitias largietur. Et quemadmodum au-
 thore Beda qui thesauros effodit, eiicit rudera terræ, & facit in altum foueam, sedulus
 insistit labori, donec ad thesauros quos quærit, attingat: ita qui thesauros sapientiæ in-
 uenire desiderat, quicquid sibi terrenum inesse deprehenderit, expurget, carnales illece-
 bras abscindat, fossam in se humilitatis faciat, nec quiescat ab agendo priusquam se ve-
 nam veritatis inuenisse cognouerit. Et huic persimile est quod dicit Seneca in suis pro-
 uerbiis, Vt auri aliquid extrahamus, terram euertimus: vt summum bonum occupemus,
 & sapientiam reperiamus, peccatus scrutari piget? Intelliges & timorem domini, quo à vi-
 tiis perpetrands reuocaberis. Hoc enim sapientiæ cælestis munus est. Siquidem sapien-
 tia & disciplina timor domini, & quod beneplacitum est illi, fides & mansuetudo, & ad-
 implebit thesauros illius. Inuenies etiam scientiam diuinitatis, quæ te beatum faciet. Hæc
 Eccles. 1. est enim vita æterna, vt cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Chri-
 Ioan. 17. stum. Nec addubitandum est quin scientiam domini inuenies, si eam vt oportet scruta-
 tus fueris, quia dominus dat sapientiam. Etenim nemo non nouit sapientiam esse donum
 Dei: quod variis sacræ scripturæ locis comprobare possumus. Ex libris Regum nobis cõ-
 3. Reg. 3. pertum est, Dominum dedisse Salomoni sapientiam ad discernendum iudiciu, cui nemo
 vnquã hoc insigni munere secundus fuit. Et adolescens ille Zorobabel, qui vicit suos
 3. Esdra. 4. coætaneos q̄ persuaserit Dario regi nihil esse veritate fortius, dicebat de rege cæli, Abs-
 te est victoria, & abs te est sapientia, & claritas: & ego seruus tuus sum. Benedictus es qui
 dedisti mihi sapientiam, & tibi confitebor domine Deus patrum nostrorū. Fatetur etiam
 Psal. 118. David dominum deū præstare sapientiam paruulis. Ait & Ecclesiasticus, Omnis sapientia
 Eccles. 1. à domino Deo est. Deniq; Paulus differens de donis spiritus sancti, qui spirat cui vult, di-
 1. Corin. 12. cit: Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, &c. Idẽ exprimit
 Iaco. 1. Iacobus in sua epistola canonica dicens, Si quis autem vestrum indiget sapientia, postu-
 Ibidem let à Deo, qui dat omnibus affluenter. Rursus, Omne datum optimum, & omne donum
 perfectum, deforsum est, descendens à patre luminum. Hæc testimonia probant abunde
 sapientiam esse donum Dei, ex cuius ore prodit scientia & prudentia. Nisi enim dominus
 os hominis purget & sanctificet, perfectam sibi scientiam & prudentiam comparare non
 Exod. 4. valebit. Cum enim Moses dixisset domino, Obsecro domine, nõ sum eloquens ab heri
 & nudius tertius: & ex quo locutus es ad seruū tuū, impeditioris & tardioris linguæ sum:
 dixit ei dominus, Quis fecit os hominis? aut quis fabricatus est mutum & surdum, vidẽ-
 tem & cæcū? Nõne ego? Perge igitur, & ego ero in ore tuo, doceboq; quid loquaris. Am-
 Hiero. 1. plius, cum Hieremias dixisset domino, Ah, ah, ah, domine Deus, ecce nescio loqui, quia
 puer ego sum: dixit ei dominus, Noli dicere quia puer sum, quoniã ad omnia quæ mit-
 tam te, ibis: & vniuersa quæcūq; mandauero tibi, loquẽris. & tetigit dominus os eius: di-
 xitque ad eum, Ecce dedi verba mea in ore tuo. ecce constitui te hodie super gentes, &
 super regna, vt euellas & destruas, & disperdas & disspes, & ædifices & plantes. Possit &
 hic locus, Ex ore eius sapientia, intelligi de sapientia genita, scilicet de filio Dei, qui est
 Eccles. 24. sapientia genita. Nam ex ore patris, hoc est ex potentia patris, emanauit, quæ apud Ec-
 clestasticum dicit, Ex ore altissimi prodiit, primogenita ante omnem creaturã. Et sicut
 ex ore carnali producitur verbum sensibile, ita ex ore spirituali producitur verbū spi-
 Ioan. 1. rituale, de quo dicit Ioannes, In principio erat verbum. Et de eodem loquitur pater cæ-
 Psal. 44. lestis in psalmis dicens, Eruclauit cor meum verbum bonum.

Custodiet rectorum salutem, & proteget gradientes simpliciter, seruans semitas iustitiæ, & vias sancto-
 rum custodiens. Tunc intelliges iustitiam, & iudicium, & æquitatem, & omnem semitam bonam. Illos sa-
 pientia protegit, qui columbinam simplicitatem cum ipsa rectitudine animi copulant.
 Non enim satis est vt quis auspiciando in hac peregrinatione suã salutẽ simplicitate siue
 mansuetudine excellat: quãdoquidẽ simplicitas sine rectitudine, dissoluta est & laxa: re-
 ctitudo autẽ sine simplicitate, dura est & austerã. Idcirco sapientiã vnã earũ sine altera nõ
 quærit,

quærit, & eæ pulcherrimæ virtutes adinuicẽ connexæ, in ipso Iob viro equidẽ perfectis-
 simo effluerunt: de quo dicitur, Vir erat simplex & rectus. Simplex, quia pauper spiritu
 & mansuetus, & qui neminem lædere volebat. Rectus, quia variis casibus & infortuniis
 iactatus, nunquam de gradu decedit, nec à quopiam permisit se vnquam corrumpi. Hæc
 quoque simplicitatem non satis laudatã, amat dominus: vnde dicebat David, Scio Deus
 1. Para. 29. meus quod simplicitatem diligas. Et nos quoq; monet Sapientia vt in simplicitate cor-
 Sapi. 1. dis quæramus dominum. Christus etiam monuit suos discipulos vt ad declinandam lu-
 porum rabiem simplicitate animi munirentur, dicens, Estote prudentes sicut serpentes,
 Mat. 10. & simplices sicut columbæ. Præcipit & Paulus seruis vt per omnia obediãt dominis car-
 Colof. 3. nalibus, ipsiq; seruiant in simplicitate cordis. Simples in rebus prosperis non insole-
 scunt, nec fumos venditant. Quod si doctrinam nacti fuerint, non eam sibi vendicant.
 Seruat & sapientiã rectissimas iustitiæ semitas, arctiora scilicet vitæ cælestis instituta, quæ
 perfectis duntaxat peruia sunt: & vias sanctorum custodit, generalia domini mandata.
 De istis viis quibus Deo duce ad æternam gloriam cõtendimus, dicit David, Notas mi-
 Psal. 13. hi fecisti vias vitæ. Et alibi, Vias tuas domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me.
 Psal. 24. Atq; iterum, Vniuersæ viæ domini, misericordia & veritas. Qui igitur suo proximo nõ
 facit misericordiam, nec veritatem vt oportet loquitur, iis viis ad cælestia non aspirat.
 Duæ nobis in euangelio viæ proponuntur spectandæ, altera spatiosa, & altera arcta. Illa
 Mat. 7. ducit ad perditionem, & teritur à multis: hæc verò ad vitam, & pauci inueniunt eã: & qui
 hac semita incedunt, intelligunt iustitiam, & præclara æquitatis officia exercent: qui-
 bus aliquando æternum rependetur præmium: quod sane docuit Christus dicens, Beati
 Mat. 5. qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

Si intrauerit sapientia cor tuum, & scientia animæ tuæ placuerit, consilium custodiet te, & prudentia ser-
 uabit te, ut eruaris de uia mala, & ab homine qui peruersa loquitur. Qui relinquunt iter rectum, & ambulant
 per vias tenebrosas. Qui lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis. Quorum uia peruersa
 sunt, & infames gressus eorum. Si sapientia splendore suæ lucis animum tuum illustrauerit,
 teque ab ignorantia purgauerit, tuamque mentem scientia incredibiliter oblectauerit,
 rectu consiliu (quod non nisi à rectis animorū sententiis proficiscitur) te à multis peri-
 culis utiliter proteget, teq; docebit quonam pacto debeas res humanas aut publicè aut
 priuatim administrare, easque recta ratione moderari, ac ad expeditum finem perduce-
 re. Denique prudentia quæ actiones ipsas moderatur, dirigit & componit, te custodiet
 ne in obliquam malorum semitam rapiaris, ad turpiaque ac flagitiosa: & suo freno tuos
 affectus cohibebit, ne limites à ratione sibi præscriptos transiliant. Hæc porrò vitæ dux
 & magistra tibi consulat ne quicquam habeas familiaritatis cum iis qui peruersa & im-
 pudica loquuntur: ac rectum iter quo ad vitæ æternæ gloriam nitimur, deserunt: & suis
 vitiis obnubilati, ambulant per vias densissimis tenebris obductas: de quibus dicit
 Christus, Dilixerunt magis tenebras quàm lucem. erant enim eorū mala opera. Omnis
 Ioan. 3. enim qui mala agit, odit lucem, & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius.
 Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quia in Deo
 sunt facta. Ille sane tamdiu in tenebris ambulat, quamdiu à Deo auertitur, & fratrem
 suum odit: quod scitè docet Ioannes in sua prima epistola dicens, Qui dicit se in
 I. Ioan. 2. luce esse, & fratrem suum odit, in tenebris est vsque adhuc. Qui diligit fratrem suum,
 in lumine manet, & scandalum in eo non est. Qui autem odit fratrem suum, in tenebris
 est, & in tenebris ambulat, & nescit quò eat, quia tenebræ obcæcauerunt oculos eius.
 Et quia huiusmodi homines foedi & voluptuosi omnino excæcati sunt, exhilarescunt
 & vehementer gaudent cum turpissima admiserint flagitia: & ex eo rebus pessimis
 delectantur, quia apprehendunt mala sub ratione apparentis boni. Quod si pensi-
 culatim versarent animo poenas quas post hanc vitam perpeffuri sunt, sibi frenum
 subicerent, quo à praua viuendi consuetudine reuocarentur, & voluptates sibiipsis
 noxias, erumpentibus ex oculo lachrymis castigarent. Verum cum nullo cõscientiæ re-
 morfu cõpungantur, nec eos deliquisse poeniteat, omnino contemnendi sunt, & tanquã
 viperæ fugiendi. Idcirco addidit Salomon, Quorum viæ peruersæ sunt, & infames gres-
 sus eorum: eò quod publicè peccant, & pusillis offendiculum adferunt.

Ut eruaris à muliere aliena & ab extranea, quæ mollit sermones suos, & reliquit ducem pubertatis suæ, & pacti Dei sui oblita est. inclinata est enim ad mortem domus eius, & ad inferos semitæ eius. Omnes qui ingrediuntur ad eam, non reuertentur, nec apprehendent semitas uitæ. Si facilem velis cōsequi huiusce loci intelligentiam, recurrito ad id quod paulo ante dictum est, Prudentia seruabit te. & sensus erit, Prudentia te seruabit, vt eruaris à muliere aliena, scilicet adultera, & ab extranea, fornicaria. te quoque sapientia docebit scortationem vitare. Qui enim vtilissimis sapientiæ consiliis obtemperant, suaque studia cælesti philosophiæ consecrarunt, solum quærunt placere Deo, & suos affectus ab impudicis voluptatum illecebris auocant, nec mulierum lenociniis (quibus molliunt sermones vt nos ad fœdam libidinem pelliciât) facile capiuntur. Animaduertunt etiam adulterium ex se malum esse, & tanquam pestẽ fugiendum, ac mœchiã omnem diuinis legibus aduersari, quibus cautum est, Non mœchaberis, non concupisces vxorem proximi tui. Pœna autem quam perpeffuri erant adulteri in antiqua lege, hæc erat, Si mœchatus quis fuerit cum vxore alterius, & adulterium perpetraverit cum coniuge proximi sui, mortẽ moriatur, & mœchus, & adultera. Dicit etiam dominus per os psalmographi de illo qui odit sapientiam, eiusq; sermones proiicit, Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Et quòd graue sit & execrãdum fornicationis & adulterij vitiũ, ostendit Paulus dicens, Neque fornicarij neque adulteri regnum Dei possidebũt. Et alibi, Fornicatores & adulteros iudicabit Deus. Ne igitur à regno Dei exulemus, demus operam vt vitemus fallacissima mulierum aucupia tanquam Sirenæos cantus, ne earum pedicis irretiamur: tamen si nobis admodum sit difficile non irretiri. Siquidem multi perierunt & iugulati sunt & peccauerunt propter mulieres. Audi quæso quidnam dicat Ecclesiastes de mulierum laqueis: Inueni amariorem morte mulierem, quæ laqueus est venatorum, & sagna cor eius. Vincula sunt manus illius. Qui placet Deo, effugiet illam: qui autem peccator est, capietur ab illa. Et iis cohærent quæ dicit Ecclesiasticus, Nõ des mulieri potestatem animæ tuæ, ne ingrediatur in virtute tua, & confundaris. Ne respicias mulierem multiuolam, ne forte incidas in laqueos illius. Ne des fornicariis animam tuam in vllò, ne perdas te, & hæreditatem tuam. Noli circumspicere in viis ciuitatis, nec oberraueris in plateis illius. Auerte faciem tuam à muliere compta, & ne circumspecias speciem alienam. Propter speciem mulieris multi perierunt, & ex hoc cõcupiscentia quasi ignis exardescit. Omnis mulier quæ est fornicaria, quasi stercus in via conculcabitur. Speciem mulieris alienæ multi admirati, reprobï facti sunt. colloquium enim illius quasi ignis exardescit. Cum aliena muliere non sedeas omnino, nec accumbas cum ea super cubitum, & non alterceris cum illa in vino, ne forte declinet cor tuum in illam, & sanguine tuo labaris in perditionem. Et reliquit ducem pubertatis suæ.) Adultera suo vitio deseruit primum virum, suæ adolescentiæ ducem: & diuini pacti oblita est, quia transgressa est illud præceptum, Non mœchaberis. etiam fidẽ coniugij & castitatis fregit. etenim pollicita erat suo viro quòd ipso viuente nulli alteri faceret copiam sui corporis, nec sacrum coniugij fœdus pollueret. Diuidere autem carnem suam in plures, illi præcepto aduersatur, Erunt duo in carne vna. Et quia honorabile coniugium & magnum sacramentum cõtaminauit, morte spiritali & æternis suppliciis digna est. & hoc subindicat author dicens, Inclinata est ad mortem domus eius, & ad inferos semitæ eius cõtédunt. Nec huic loco dissentaneum est quod dicit propheta, Conuertantur peccatores in infernum, & omnes gentes quæ obliuiscũtur Deum. Et qui libidine insaniant, cũ ad adulteram vel meretricem ingrediuntur, ceco veneris amore capti, non reuertuntur ad dominum per veram pœnitentiam, nam istis petulantissimis vitiis assuescentes, raro aut nunquam resipiscunt. Etenim nihil quod non sit fœdum, lasciuum & impudicum loquuntur, solumque animo versant inexhaustam lasciuam: & dum præteritæ voluptatis recordantur, suis adacti perturbationibus hinniunt in libidinem, & se in salacissimas scortorum omnium sentinas præcipitant. An dic quæso cum mortis classico ad iudicem accersentur vt suæ miseræ vitæ rationem reddant, satis erit eis pro abstergendis suis maculis dicere, Domine miserere nostri? Quòd si hoc sufficeret, nullo vel minimo negotio æternam gloriam nobis compararemus, & absque vllò certamine ad præmiũ vocaremur.

vocaremur. Nonne huiusmodi homines iniqua voluntate deprauati, cum exhalãt animam, penè coacti resipiscunt? Cur non eos pœnituit cum opportunum habuerunt resipiscendi tempus? Cur sani non se prostrauerunt ad pedes domini, illius peccatricis vestigia sectantes, quæ opportunè vnxit caput Christi, & lachrymis pedes lauit, suisque capillis deterisit? Sciant illi miseri & intelligant illud Christi verbum, Non omnis qui dicit mihi, Domine domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatẽ patris mei qui in cælis est, ipse est qui intrabit in regnum cælorum. Aliter locus Salomonis sic potest intelligi, Non reuertentur qui ingrediuntur ad eam, si spectemus imbecillas, humanæ naturæ vires, & voluntatem tantis vitiis labefactatã, quæ per semetipsam non habet ad dominum recursum, vt diligenter annotat Beda, sed per Dei gratiam, qua adiuuatur & instauratur vt semitas vitæ apprehendat. quòd si reuertatur, non sibi, sed gratiæ Dei tribuat. Huic non nihil addam quod non erit inutile. Homo vitiorum luto immerfus, non potest absque gratia Dei explicari siue resurgere: quod planè mōstrauit Hieremias dicens, Conuerte me domine, & ego conuertar. Postquam me conuertisti, egi pœnitentiam. Aliam tamen huic loco, Qui ingrediuntur ad eam, non reuertentur, doctor ille reddit intelligentiam. Qui ingrediuntur ad eam, scilicet ad mortem, & non ad mulierem, non reuertentur ad vitam. Sed non existimo hunc esse authoris genium, quia si subsequentiis præcedentia cohæreant, dicendũ erit Salomonem loqui de adultera, & subinde de quacunq; meretrice. Idcirco mallem aliam interpretationem sequi.

Ut ambules in uia bona, & calles iustorum custodias. Qui enim recti sunt, habitabunt in terra, & simplices permanebunt in ea: impii uerò de terra perdentur, & qui iniquè agunt, auferentur ex ea. Instructi sapientiæ consilio non possunt non rectam suæ salutis viam capeffere, de qua dicit Christus, Ego sum via, veritas & vita. Nec sine huius ducis optimi præsidio ad patris cognitionem peruenire possumus, nec quicquam Deo grãtum efficere. Sine me, inquit, nihil potestis facere. Calles iustorũ, quos summa cum diligentia custodire debemus & imitari, sanctissima sunt optimorum patrum instituta, & admiranda honestæ vitæ exempla, quæ nos à vitiis reuocant, & ad virtutem, alliciunt. Quòd si simplices fuerimus, & aduersus mundi procellas recti & inconculsi steterimus, in beatorum terra habitabimus, de qua dicit David, Credo videre bona domini in terra viuentium. Illa est etiam quam Christus mansuetis pollicetur, dicens, Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Impij uero, apostatæ, & qui iniqua agunt, à rectè viuendi præceptis longè degenerantes, suauissimis promissæ terræ deliciis priuabuntur. Non enim habitabunt iuxta dominum maligni: neq; permanebunt iniusti ante oculos eius. Et alibi, Benedicentes ei hæreditabunt terram, maledicentes autẽ ei disperibunt. Iniusti puniẽtur, & semen impiorũ peribit: iusti autẽ hæreditabunt terram, & inhabitabunt in seculum seculi super eam.

ARGUMENTVM TERTII CAPITIS.

Sapientia nos commonefacit ut si diu uiuere uelimus, quàm diligentissime Dei præcepta obseruemus, nec misericordiam & ueritatem deseramus, sed eas tabulis nostræ mentis insculpamus, ut nobis Dei & hominum beneuolentiam & gratiam conciliemus. Totis uiribus admittamur ut nostræ fiduciæ nostræq; salutis anchoram in Deo optimo & maximo defigamus, eius beneficia nobis abunde collata semper animo uersemus, nihilq; cogitemus quod augustissimam eius maiestatem offendere possit. Quòd si præclaras animi dotes nobis impartiat, nosque thesauris suæ sapientiæ ditauerit, ita simus moribus & affectibus compositi, ut nihil nobis uendicemus, sed summissiores effecti, omnia illi acceptissima referamus. Quòd si adiutrice eius gratia nostrisque studiis sapientiam nacti fuerimus, res humanas despiciemus, nullasq; opes arbitramur cælestis sophiæ thesauro posse conferri: quæ qui possident, nulli inuidet, nulli denique conuittantur, sed parta omnium amicitia omnibus prodesse cupiunt.

CAPVT TERTIVM.

Lili mi ne obliuiscaris legis meae, & praecepta mea custodiat cor tuum. Longitudinem enim dierum, & annos uitae, & pacem apponent tibi.)

Non desinit sapientia nos cohortari vt diuinę legis simus obseruātissimi, & quòd non solùm sacrarum sanctionum nō obliuiscamur, verùm vt eas opere adimpleamus, imitemurque virum beatum & iustum, cuius voluntas authore Psalmographo sita est in lege domini, in qua die ac nocte meditatur. Quòd si in hac lege magna cū simplicitate ambulauerimus, beati erimus, & immaculati in via, nec confundemur cum in omnibus dei mādatis perspexerimus. Quòd si diuini illius principis legem scrutari uoluerimus, eamque toto corde & omnibus animi viribus obseruare, deposcendum erit ab eo auxilium, vt mentem nostram illustret, quòd facilius in eius mandatis exerceamur, ipsisque mordicus adhæreamus. Nec absque prēmio futurum est nobis tantę rei exercitium. Siquidem dominus vitam diurnam, vitęque tranquillitatē nobis pollicetur, si eius iussis paruerimus. Honora, inquit, patrem tuam & matrem tuam, vt sis longęuus super terrā. Et alibi, Elige vitā, vt & tu uiuas, & semen tuū, & diligas dominū deū tuum, atque obedias voci eius, & illi adhæreas. Ipse est enim vita tua, & longitudo dierum tuorū. Item de rege à domino praelecto dicit Dauid, Vitam petiit à te, & tribuisti ei longitudinem dierum in seculum, & in seculum seculi. Sed annotat aliis in locis, longitudinē dierum sumi pro æterna gloria, & luce sempiterna: Vt inhabitem, inquit, in domo domini in longitudinem dierum. Atque iterum, Longitudine dierum replebo eum, & ostendam illi salutare meum. Dicit etiam Ecclesiasticus, Nihil dulcius est quàm respicere in mādatis domini. Gloria magna est sequi dominum. longitudo enim dierum assumetur ab eo. Quòd si quis neglexerit dei iussis acquiescere, nec multos annos uiuet, nec pacem habebit cum deo & hominibus, sed semper rixarū & contentionum tumultibus agitabitur. Opus enim iustitię pax est. vbi igitur iniustitia, ibi bellum & dissidia: nec pax est impiis, dicit dominus. Nec fieri potest vt in humanis pręcordiis pax regnet, si sedati non fuerint noxij affectus.

Miser cordia & ueritas non te deserant. Circunda eas gutturi tuo, & describe in tabulis cordis tui, & inuenies gratiam & disciplinam bonam coram deo & hominibus.) Septuaginta interpretes loco huius, *Miser cordia & ueritas non te deserant, legunt, Miser cordia & fides ne desint tibi. nam gręce legimus, ἐλεημοσύνη καὶ πίστις μὴ ἐκλείψωσάν σοι.* Si consueueris tui proximi misereri, & pauperibus pietatis officia prestare, & dum oportuerit, ueritatem dicere, caue ne ab honestis misericordię & ueritatis studiis discedas. Iungit autem Salomon ueritatē cum ipsa misericordia, vt intelligant omnes se debere eo semper esse animo, vt uelint pro exercendis misericordię operibus, & tuenda ipsa ueritate, ad mortem usque certare. Nihil enim nobis proderit nostri proximi misereri, & Christum, qui est summa ueritas, negare: aut eum confiteri, & à famelicis faciem auertere. Vnde dicebat Dauid, Non abscondi misericordiam tuam & ueritatem tuam à consilio multo: tu autem Domine ne longe facias miserationes tuas à me: misericordia tua & ueritas tua semper susceperunt me. Et quia Dauid non celauerat misericordiam domini & ueritatem, postulabat à domino ne ab eius misericordia procul fieret. Augustinus edisserens illa Psalmographi uerba, dicit, Non celemus misericordiam domini & ueritatem. Vis audire misericordiam domini? Recede à peccatis, cōdonabit peccata. Vis audire ueritatem domini? Tene iustitiam, coronetur iustitia. Modo enim misericordia tibi prędicatur, postea ueritas exhibetur. Non enim sic est deus misericors, vt iniustus sit: nec sic iustus est, vt misericors nō sit. Paruā ne misericordia tibi est? Non imputabit priora omnia. male uixisti usque in hodiernum diem, adhuc uiuis. Bene uiue hodie, hanc misericordiam non celabis. Et alibi ostendens propheta familiare ueritatis & misericordię colloquium, dicit, Misericordia & ueritas obuiauerunt sibi: iustitia & pax osculatę sunt. Ibi erat ueritas, vbi erant loquia dei. Misericordia autem in illis fuit, qui dimiserant deum suum, & conuerterant se ad dęmonia. Animaduerte vnum, misericordiam tantę esse excellentię & perfectiōnis, vt eam deus sacrificiis pręferat. Misericordiam, inquit, uolui, & non sacrificium. Et Christus ostendens se potissimum uenisse vt infirmis mederetur, dicit, Misericordiam

Psal. 1.
Psal. 118.
Exo. 20.
Eph. 6.
Psal. 20.
Psal. 22.
Psal. 90.
Eccle. 23.
Esa. 32.
Esa. 48.
Psal. 39.
Augustin.
Psal. 84.
Osee 6.

uolo, & non sacrificium. non quòd sacrificia reiiciat, sed quòd magis uelit misericordiam quàm sacrificiū. Augustinus exponens lib. X. de ciuitate Dei cap. V. illa domini uerba, dicit, Vbi scriptū est, Misericordiam magis uolo quàm sacrificium, nihil aliud quàm sacrificio sacrificium pręlatum oportet intelligi: quoniam illud quod ab hominibus appellatur sacrificium, signum est ueri sacrificij: porro autem misericordia uerum sacrificium est: vnde dicit Paulus, Benefacere & communicatores esse nolite obliuisci: talibus enim sacrificiis placatur Deus. Quęcunque igitur in ministerio tabernaculi siue templi multis modis de sacrificiis leguntur diuinitus esse pręcepta, ad dilectionem Dei & proximi significandā referuntur. In his enim duobus pręceptis tota lex pēdet, & prophetę. Hęc ille. Quòd si uelimus Deū nostrę imbecillę naturę misereri, debemus erga alios misericordia flecti: quod pulchre nobis suadet Christus in euangelio Matthęi, dicēs, A similitatum est regnum cęlorum homini regi qui uoluit rationem ponere cum seruis suis: & cum cœpisset rationem ponere, oblatu est ei vnus qui debebat ei decem milia talenta. cum autem non haberet unde redderet, iussit eum dominus eius uenundari, & uxorem eius & filios, & omnia quę habebat, & reddi. Procidens autem seruus ille, orabat eum dicens, Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. Misertus autem dominus serui illius, dimisit eum, & debitum dimisit ei. Egressus autem seruus ille, inuenit vnum de cōseruis suis, qui debebat ei centum denarios: & tenens suffocabat eum, dicēs, Redde quod debes. Et procidens conseruus eius, rogabat eum dicens, Patientiā habe in me, & omnia reddam tibi. Ille autem noluit, sed abiit, & misit eum in carcerem, donec redderet debitum. Videntes autem conserui eius quę fiebant, contristati sunt ualde, & uenerūt & narauerunt domino suo omnia quę facta fuerant. Tunc uocauit illum dominus suus, & ait illi, Serue nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me: nōne ergo oportuit & te misereri conserui tui, sicut & ego tui misertus sum? Et iratus dominus eius tradidit eum tortoribus, quoad usque redderet uniuersum debitum. Sic & pater meus cęlestis faciet uobis, si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus uestris. Hęc tenus parabola: quę duntaxat hoc sibi uult, vt simus adinuicem misericordes, si uelimus Deū nobis esse misericordem. Et ne tanta misericordię beneficia ore supprimamus & reticeamus, dicit Salomon, Circunda eas, misericordiam scilicet & ueritatem, gutturi tuo. Et quoniam uox in gutture promitur, uult vt semper habeamus in ore uirtutem misericordię & ueritatis, eamque miris encomiis prędicemus. Et vt frequentius de istarum uirtutum excellentia cogitemus, oportebit vt eas radici nostrę mentis, ac tabulis ipsius cordis infigamus. Nec huic loco dissimile est quod dicit dominus per Hieremiā, Dabo legem meam in uisceribus eorum, & in corde eorum scribam eam: & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum: & non docebit uultra uir proximum suum, & uir fratrem suum, dicens, Cognosce dominum. omnes enim cognoscent me à minimo eorum usque ad maximum, quia propitiabor iniquitati eorum, & peccati eorū non memorabor amplius. Hoc autem testimonium proferēs Paulus, adiecit in epistola ad Hebręos, Vbi autem horum remissio, iam non est oblatio pro peccato. Quòd si diligenter obseruauerimus quę nobis pręcepit lex misericordię & ueritatis in sculpta cordibus nostris, Dei & hominum gratiam nobis comparabimus: quod sanē indicat propheta dicens, Quia misericordiam & ueritatem diligit Deus, gratiam & gloriam dabit dominus. Nec addubito quin Deo maximē gratus sit qui prompta uoluntate misericordię & pietatis officia erga pauperes exercuit, & post hanc uitam percipiet quantum sibi profuerit membra Christi suis bonis refocillasse. Et hoc nobis ex euāgelio Matthęi compertum est, in quo dicit Christus: Venite benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me: nudus, & operuistis me: infirmus, & uisitastis me: in carcere eram, & uenistis ad me. Tunc respondebunt ei iusti, Domine, quando te uidimus esuriētem, & pauimus? sitientem, & dedimus tibi potum? quando autem te uidimus hospitem, & collegimus te? aut nudum, & cooperuimus te? aut quando te uidimus infirmum, aut in carcere, & uenimus ad te? Et respondens rex dicet illis, Amen dico uobis, quādiu fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis.

Matt. 9.
Hebr. 13.
Mat. 22.
Mat. 18.
Hier. 31.
Hebr. 8.
Hebr. 10.
Psal. 83.
Mat. 25.

Habe fiduciam in domino ex toto corde tuo, & ne imitaris prudentiæ tuæ. In omnibus uis tuis cogita illum, & ipse diriget gressus tuos.) Quia tu non potes tuis solis viribus diuina præcepta adimplere, ad deum vberimum fiducia fontem confugito, qui tibi auxiliabitur, vt quod tuo proprio conatu perficere non poteris, eius gratia adiutus perficias. Et licet tua sceleratissima vita æternum supplicium demerueris, poteris tamen diuinæ misericordiæ confidendo, vnâ cum tua resipiscētia furorem dei sedare, qui maximè gaudet cum ad eum reuerteris. Suppetunt nobis sacræ scripturæ testimonia ad suadendum quòd potissimum debemus cōfidere in domino, si velimus æternæ foelicitatis participes fieri. In Esaia scriptum est, Qui fiduciam habet mei, hæreditabit terram, & possidebit montem sanctum meum. Nouimus apud Hieremiam dominum imprecari malum iis qui à se recedentes ex toto confidunt hominibus. Maledictus, inquit, homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum, & à domino recedit cor eius. Et paulo inferius subiungit, Benedictus vir qui confidit in domino, & erit dominus fiducia eius. Quòd si fiduciam in deo collocauerimus, facilius nostræ conditionis miserebitur. Vnde dicebat Dauid, Miserere mei Deus, miserere mei, quoniam in te confidit anima mea. Et alibi clarissimè monstrat quòd magis debemus confidere in domino quàm in hominibus. Bonum est, inquit, confidere in domino, quàm confidere in homine. Bonum est sperare in domino, quàm sperare in principibus. Si etiam velimus nostris morbis & perturbationibus mederi, tutò confidamus in Christo, qui nostris compatiatur infirmitatibus: quod indicat Paulus dicens ad Hebræos, Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ eius, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Et qui hac fiducia reficiuntur, nihil aut parum suis viribus tribuunt, neque propriæ prudentiæ & industriæ innituntur, sed diuino præsidio, & meritis ac precibus sanctorum. Qui enim suo iudicio innititur, contemptis aliorum consiliis, cæcutit & hallucinatur. Delirat etiã qui existimat suam solertiam ac scientiam sufficere ad effugandos dæmones, & ad deuitanda carnis ac mundi pericula, de quo dicitur in Esaia, Sapientia tua, & scientia tua te decipit. Et aduersus illum qui tantopere suis viribus cōfidit, & suæ prudentiæ innititur, dicit Paulus: Qui existimat se stare, videat ne cadat. Et alibi, Quid habes quod non acceperisti? si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Nihil igitur nobis arrogemus, ne præcipites in vitia ruamus. Quòd siquam virtutis scintillulam habuerimus, non nobis, sed deo tribuamus, semper de propensa eius erga nos beneficentia cogitemus: & sua benignitate diriget gressus nostros. Vnde dicebat Dauid postquam fuit eductus de lacu miseriæ, & de luto fecis, Et statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos.

Ne sis sapiens apud te ipsum. Time dominum, & recede à malo. Sanitas quippe erit in umbilico tuo, & irrigatio ossium tuorum.) Nihil de tua sapientia præsumas, nec te cæteris sapientibus præferas. Quòd siquam nactus sis disciplinam, non tibi sed deo adscribas. Iis siquidem qui nimio sui amore occæcati volunt videri sapientes, dominus malum imprecatur, dicēs, Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. Et huic prouerbio consentaneum est quod dicit Paulus ad Romanos, Nolite esse prudentes apud vosmetipsos. Et alibi dicit aduersus illum qui fastu suæ scientiæ intumescit, Si quis se existimat scire aliquid, nondum cognouit quemadmodum oporteat eum scire. Tua autem sapientia erit timere dominum, & à malo recedere. quod expressit Iob dicens, Ecce timor domini, ipsa est sapientia: & recedere à malo, intelligentia. Nec quicquam melius est, auctore Ecclesiastico, quàm timor dei: & nihil dulcius est, quàm respicere in mandatis domini. Et fructum quem timendo dominum, & declinando à vitiis, consequuturi sumus, nobis proponit Salomon dicens, Sanitas quippe erit in umbilico tuo, & irrigatio ossium. Umbilico qui in interiori corporis parte medius est, tener & mollis, infirma bonorum actio & imperfecta designatur: ossibus verò quæ solida sunt, perfecta & consummata. Si igitur timueris deū, & à peccatis abhorrueris, paulatim de virtute ad virtutem adulesces, fietq; tandè vir sapiētia consummatissimus. Aliter, Opera tua imperfecta à minimis culpis purgabuntur, & perfecta fient, pura, illibata & illæsa. Exprimunt & alij umbilico motus & affectiones partis animæ sensitiuæ quæ virtutibus moralibus refrenantur, ossibus vero

verò virtutes partis intellectiuæ, quibus ipsa perficitur. Putat Lyranus sanitate vmbilici intelligendam esse bonam animæ dispositionem in prosperis: & irrigatione ossium, eiusdem in aduersis constantiam. Secundum tamen septuaginta interpretes facilis est intelligentia, qui ita legunt, τότε ἰσως ἔσται τῶ σώματι σου, καὶ ἐπιμέλεια τοῖς ὀστέοις σου. id est, Tunc sanitas erit corpori tuo, & curatio ossibus tuis.

Honora dominum de tua substantia, & de primitiis frugum omnium tuarum da pauperibus, & implebuntur horrea tua saturitate, & uino torcularia redundabunt.) Nos hortatur sapientia vt Deo honorem de nostris propriis opibus impendamus, eiq; offeramus vltro sacrificia de nostris laboribus, & non furto, rapina, aut quouis dolo parta. In veteri testamento offerebantur Deo in holocaustum immaculata animalia, vt eius furor placaretur, & oblatio similæ erat absque fermento: & hoc præfigurabat, vt pura essent, & ab omni vitio deterfa, quæ in nouo testamento verè Christiani Deo offerrent. Duntaxat etiam primitiæ frugum Deo consecrabantur. Et rectè adiectum est, de tua substantia. Nam quæ offerunt vitiosi, simoniaci, & fures, non sunt Deo grata, qui falsò putant se posse redimere Deum, eiusque iracundiam lenire, si ei munera per auaritiam & rapinam parta obtulerint. Et huic loco respondet illud Tobia, Ex substantia tua fac elemosynam, & noli auertere faciem tuam ab vlllo paupere. Quorum autem dona probet dominus aut reprobet, aperit Ecclesiasticus dicens, Immolantis ex iniquo oblatio est maculata. Et paulò post, Dona iniquorum non probat altissimus, nec respicit in oblationes iniquorum, nec in multitudine sacrificiorum eorum propitiabitur peccatis. Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui. Debemus etiam primitias frugum nostrarum, & quæ meliora sunt & excellentiora, largiri pauperibus, qui sunt viui lapides, & mēbra Christi. Nam elemosyna illis collata, verum est sacrificium Deo factum. Laudamus Abel quòd de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum obtulerit Deo: non autem Cain, qui de vilioribus & abiectioribus suæ terræ fructibus munera Deo obtulerit. Idcirco ad Abel respexit dominus, & ad munera eius: ad Cain autem & ad eius munera non respexit. Quæ igitur præcellunt & plurimi fiunt, Deo & pauperibus offeramus, ne donaria nostra contemptui habeantur. Hinc dicit dominus per Malachiam prophetam, Si offeratis cæcum ad immolandum, nonne malum est? Et si offeratis claudum & languidum, nonne malum est? Offer illud duci tuo, si placuerit ei, aut sit susceperit faciem tuam. Et paulo inferius, Non est mihi voluntas in vobis, & munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus: & vos polluistis illud, in eo quod dicitis, Mensa domini contaminata est: & quod superponitur, contemptibile est cū igne qui illud deuorat. Et dixistis, Ecce de labore: & exufflastis illud, & intulistis de rapinis claudum & languidum, & intulistis munus. Nunquid suscipiam illud de manu vestra? Maledictus dolosus qui habet in grege suo masculum, & votum faciens immolat debile domino. Animaduertant ad hæc mundani, qui suos liberos claudos, cæcos, mutilos, debiles, & corpore imbecilliores, in monasteriis Deo offerunt. Qui autem sincera fide & prompto animo suam facultatulam Deo & pauperibus offerunt, amplissimum in regno Dei præmium reportabunt, & hoc verbis istis expressit Salomon: Et implebuntur horrea saturitate, &c. Et illi me hercle thesaurizant in cælis, in quibus veras & mundas diuitias inuenient. Non enim esurient neq; sitient, sed abunde satiabuntur: & cum illis fulgidissima Dei gloria manifestabitur, edent & bibent super mensam Christi.

Disciplinam domini fili mi ne abiicias, nec deficias cum ab eo corripis. Quem enim diligit dominus, corripit, & quasi pater in filio complacet sibi.) Lubenter te submittas paternæ ferulæ, nec ægre feras cum ab eo moderate castigaris. Nam virga fidelissimi patris à tuis vitiis purgaberis, de virtute ad virtutem proficies, & à futuris pœnis eripieris. Nec in te animaduertetur, nisi te singulari amore prosequeretur: & cum tuam videt resipiscētiā, summopere gaudet, & sibi in teipso tuæque emendatione complacet. Huic cohærent loco quæ scribit Iob, Beatus homo qui corripitur à domino. Increpationem ergo domini ne reprobes, quia ipse vulnerat, et medetur: percutit, et manus eius sanabunt. Et in Apocalypsi

Lyranus.

Leuiti. 1.

Leuiti. 2.
Leuit. 2. &
Exod. 23.

Tob. 4.

Eccles. 34.

Gen. 4.

Mala. 1.

Mat. 6.

Lucæ. 22.

Iob.

Apoca. 3. **Hebr. 12.** scriptū est, Ego quos amo, arguo & castigo. Dicit & Paulus ad Hebræos, sequens hoc in loco septuaginta interpretū editionem, Fili mi noli negligere disciplinam domini, neque fatigeris dum ab eo argueris. Quem enim diligit dominus, castigat: flagellat autem omnem filium quem recipit. In disciplina perseverate. Tāquā filiis vobis offert se deus. Quis enim filius, quem non corripit pater? Deinde ostendit detrimentum quod perpeffuri sunt qui disciplinam reiiciunt. Quōd si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes, ergo adulteri & non filij estis. Deinde patres quidem carnis nostræ eruditores habuimus, & reuerbamur eos. Num multo magis obtemperabimus patri spirituum, & viuemus? Et illi quidem in tempore paucorum dierum, secundum voluntatem suam erudiebant nos, hic autem ad id quod vtile est in recipiēdo sanctificationem eius. Et subnectit tandē quod plurimū conducit iis qui disciplinam amplexantur: Omnis autem disciplina in præsenti quidem videtur non esse gaudij, sed mœroris: postea autē fructum pacatissimum exercitatis per eam, reddet iustitiæ.

Mat. 13. **Sapi. 7.** **Iob. 28.** **Sapi. 7.** **Lucæ 23.** **1. Corin. 1.** **Psal. 103.** **Iob. 38.** **Ioan. 1.** **Gene. 2.** **Deuter. 2.** **Iob. 38.** **Gene. 7.**
Beatus homo qui inuenit sapientiam, & qui affluit prudentia. Melior est acquisitio eius negociatione auri & argenti. Primi & purissimi fructus eius. Preciosior est cunctis opibus, & omnia quæ desiderantur, huic nō valent comparari. Longitudo dierum in dextera eius, & in sinistra illius diuitiæ & gloria. Via eius viæ pulchra, & omnes semitæ illius pacificæ.) Illum censemus esse felicissimum, qui preciosissimam cœlestis sapientiæ margaritam inuenit. Siquidem hac inuenta, contemptis fortunæ bonis, vendit omnia quæ habet, vt hanc sibi comparet: nō quidē nummis, sed durissimo labore, ærumnis, vigiliis, ieiuniis, & assiduo sacrarum literarum exercitio. In illa bonorum omnium thesauri etiam locupletissimi reperiuntur. Spiritus intelligentiæ sanctus, multiplex, vnicus, subtilis, modestus, disertus, mobilis, incoquinatus, certus, suauis, amans bonum, acutus, qui nihil vetat benefacere, humanus, benignus, stabilis, certus, securus, omnem habēs virtutem, omnia prospiciens, & qui capiat omnes spiritus intelligibiles, mundus, subtilis, & qui per nationes in animas sanctas se transfert. Nec quenquam diligit deus, nisi eum qui cum sapientia inhabitat. Porro hæc est speciosior sole, & super omnem dispositionem stellarum. luci comparata inuenitur prior. Illa denique cunctis opibus longe preciosior est. Etenim diuitiæ quas multis molestiis sibi comparant homines, obnoxia sunt multis periculis, & breui momento pereunt: sapientiæ verò thesaurus omnium mundissimus & purissimus est, extra omnem fortunæ aleam positus, nec vnquam perit. Insuper temporaneæ diuitiæ per certæ quantitatis ablationem paulatim decrefcunt & absumentur, nunquam tamen possessio ipsius sophiæ decrefcit, sed quo plus ab eius fonte lympidissimo extractum fuerit & exhaustum, eo magis exundat & accrescit. Huic loco concinnè nectuntur quæ scribit Iob de excellentia sapientiæ, dicēs, Sapientia vbi inuenitur? & quis est locus intelligentiæ? Nescit homo precium eius, nec inuenitur in terra suauiter viuentium. Abyssus dicit, non est in me: & mare loquitur, nō est mecum. Non dabitur aurum obryzum pro ea, nec appendetur argentum in commutatione eius. Non conferetur tinctis Indiæ coloribus, nec lapidi sardonio preciosissimo, vel sapphiro. Non adæquabitur ei aurum vel vitrum, nec commutabuntur pro ea vasa auri excelsa & eminentia, nec commemorabuntur in comparatione eius. Trahitur autem sapientia de occultis. Non adæquabitur ei topazius de Aethiopia, nec tincturæ mundissimæ componētur. Et in libro Sapientiæ eadem penē commemorantur, in quo scriptum est, Præposui illam regnis & sedibus, & diuitias nihil esse dixi in comparatione illius. Nec comparauī illi lapidem preciosum, quoniam omne aurum in comparatione illius arena est exigua, & tanquam lutum æstimabitur argentum in conspectu illius. Super salutem & speciem dilexi illam, & proposui pro luce habere illam, quoniam inextinguibile est lumen illius. Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius, & lætatus sum in omnibus, quoniam antecedebat me ista sapientia, & ignorabam quoniam bonorum omnium mater est. In dextera sapientiæ, qua præstantiora eius dona significantur, est longitudo dierum, scilicet æternitatis. Dies lucidissimus, & visio diuinæ essentiæ, quam futuro seculo, si bene vixerimus, fruemur. Et in sinistra, quæ nobis secundaria eius munera designat, diuitiæ & gloria, & claritas famæ, & bonorum externorum possessio. Nos, siquidem sapientia nutrit & fo-

uet in hac vita, & in futura perpetua luce beatos illustrat: cuius semitis nihil est pulchrius, nihil denique optabilius, quibus victa dæmonis & mundi lucta, ad tutissimum pacis & tranquillitatis portum perducimur.

Lignum vitæ est his qui apprehenderint eam: & qui tenuerit eam, beatus. Dominus sapientia fundauit terram, & stabiliiuit cœlos prudentia. Sapientia illius eruperunt abyssi, & nubes rore concrefcunt.) Quem admodum ligno vitæ quod in medio paradisi situm erat, conseruabatur vita & continuabatur, vt homo manens in statu innocentia, de vita naturæ migrasset ad vitā gloriæ, sine morte media: ita sapientia cœlestis de vita gratiæ hominem perducit ad vitam gloriæ sine morte mortalis culpæ intermedia, si modò in honestis virtutum officiis perseveret: & duce sophia ab istis calamitatibus ereptus, ad æternam beatitudinem subuehitur. Augustinus differens de hoc ligno vitæ, & proferens hunc Salomonis locum contra aduersarium legis & prophetarum, libro primo, capite X V. ita scribit, Hoc non intelligens aduersarius ille, ait, Quatenus ergo ante maledictum immortalis homo perpetuo viuere poterat, qui nondum ex ista arbore cibum sumpserat? Quasi aliquis ei dixerit, aut in illo libro alicubi legerit, quōd nondum Adam sumpserat ex cibo arboris vitæ. Quin potius intelligendus est, quoniam inde illi vita in corpore perpetua suppetebat, ne vetustate consumeretur ætatis, ad hoc inde prohibitus, vt ex peccati pœna iam illi esset necessitas mortis. Quomodo, inquit, ex dei maledicto mori cœperat, cum vita ipsa nūquā ex ipso initium sumpserit? Quasi optauerit ei deus mortem, sicut homo homini, ac non dei verba ad sententiam pertineant punientis, non ad iram maledicentis. Punire autem morte corporali, fuit vitæ arbore separare, cum iam fuisset spiritualiter mortuus animo, vtique separatus ab alimento sapientiæ. Deus itaque quid ei contigisset in animo, significare voluit separando eum à ligno vitæ, quo significabatur sapientia. Sed ista, inquit, arbor quæ in paradiso vitæ fructus ferebat, cui proderat? Cui, nisi prius illis primis hominibus, masculo & fœminæ, qui in paradiso fuerat constituti? Deinde istis de paradiso pro merito suæ iniquitatis eiectis, mansit ad memoriam significandæ spiritualis arboris vitæ: quod est, vt diximus, ipsa sapientia, beatarum cibis immutabilis animarum. Vtrū autem illo cibo vescatur nunc aliquis, nisi forte Enoch & Helias, non temere asseuerādum puto: ligno tamen illo vitæ, quod est in spiritali paradiso, nisi alerentur animæ beatorū, non pro munere pietatis & fidelissimæ confessionis, latronis animæ credentis in Christum, legeremus paradysum eodem die fuisse cōcessum. Amen, inquit, dico tibi, hodie me cū eris in paradiso. Esse autem ibi cum Christo, hoc est esse cum vitæ ligno. Ipse est quippe sapientia. Hæc ille. Differens deinde Salomon de admirando dei opificio dicit, Dominus sapientia fundauit terram, tanquam exemplar i, idea, & arte sui operis. Vnde dicit Psalmographus, Quam magnificata sunt opera tua domine? omnia in sapientia fecisti: impleta est terra possessione tua. Et in eodem psalmo de hoc fulcimento dicitur, Qui fundasti terram super stabilitatem suam, id est, terram in medio mundi firmiter posuisti. Hinc dicitur, Etenim firmavit orbem terræ, qui non commouebitur. Et de hoc terræ fundamento dicit dominus ipsi Iob, Vbi eras quando ponebam fundamenta terræ? Indica mihi, si habes intelligentiam. Quis posuit mensuras eius, si nosti, vel quis tetendit super eam lineam, super quo bases illius solidatæ sunt? Aliter hic Salomonis locus sic potest intelligi, Deus per filium suum vnigenitum, qui est sapientia, fundauit terram, & cōdidit vniuersa. Nam vt scribit Ioannes, Omnia per ipsum facta sunt. Sed prima interpretatio magis ad literā accedit. Denique prouidētissima dei sapientia eruperunt abyssi. Nam fontes & flumina de abyssu per terræ venas emanarunt, & omnes eę aque in ventriculis terræ contentæ, suam ab Oceano traxerunt originem, ex quo fons paradisi dimanauit, qui in quatuor magna flumina erumpit & funditur, vt Geneleos narrat historia. Huic sententiæ illud Deuteronomij coheret, Dominus deus tuus introducet te in terram bonam, terram riuorum, aquarumque & fontium, in cuius campis & montibus erūpunt fluuiorum abyssi. Dicit et dominus ipsi Iob de eadem re loquens, Quis conclusit ostiis mare, quando erumpebat quasi de vulua procedens? Rupti sunt etiam in diebus Noe oēs fontes abyssi magnæ, quando diluuiū inundauit super terrā. Ampli⁹, De⁹ sua benignitate suppeditat terræ nutrimentum quādo facit vt nubes rore cōcrefcāt. Hæc facile

1. Meteo. 9 ex libris Meteororum Aristotelis intelliguntur. Halitus qui ex aqua ortum habet, va-
1. Meteo. 10 por vocatur: qui verò ex aere in aquam mutari solet, nubes. Fit autem ros, cum vapor fuerit in aquam concretus: qui cum surrigeretur, nequiuit ob caloris ipsum eleuantis paruitatem, in sublime attolli, sed rursus descendit, concepto per noctem frigore.

¶ *Fili mi ne effluant hæc ab oculis tuis. Custodi legē atque consiliū meū, & erit uita anima tua, & gratia faucibus tuis. Tunc ambulabis fiducialiter in uia tua, & pes tuus non impinget. Si dormieris, nō timebis: quiesces, & suavis erit somnus tuus. Ne paueas repentino terrore, & irruentes tibi potentias impiorū. Dominus enim erit in latere tuo, & custodiet pedem tuum ne capiaris.* Sapiētia suos filios, id est illos qui fidei sacramenta & authoramentum susceperunt, monet, ut amplissima Dei beneficia diu cōsiderent, & longa ingenij trutina expendant quantum Deo debeant, & quonam officiorum genere poterunt ei satisfacere, quòd munus creationis ab eo acceperint, quòd uniuersa propter hominem condiderit. Et quo magis suis oculis perspicient terram ex minimo grano amplissimos fructus referre, & omnia Dei benignitate reflorescere, eo magis sapientissimum rerum omnium conditorem reuerentur, suspicient, & amabunt.

Quòd si uelint diuinæ philosophiæ studiosissimi fieri, Dei legem obseruet, qui dixit uni adolescenti sciscitanti quidnam boni faceret ut vitam æternam possideret: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, quæ sunt, Non homicidium facies, Non adulterabis, Non facies furtum, Non falsum testimonium dices, Honora patrem tuum & matrem, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Obseruabis & sanctissimum tui domini Iesu Christi consiliū, qui eidem adolescenti iis terrenis bonis excæcato dixit, Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & ueni sequere me. Ille tamen cum hæc audiret, quæ euangelicam perfectionem desiderabant, moestitudine præfocatus abiit, & ad deplorandas mundi miseras rediit. Patientibus tamē, & iis qui integra & prompta voluntate sanctissima diuinæ legis sancita obseruant, & Christi consiliis acquiescunt, tutissima bonorum omnium fruitio promittitur, quòd eorum anima tranquillam aget vitam, & in eorum faucibus Dei laudes personantibus, erit gratia & lætitia, quam non subtrahit psalmographus, cum dixit, Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. Et tanti principis gratia confisi, tuti in anxiis huiusce mundi semitis ambulabunt, & quòd uolent, securi ferentur, nec in ruinæ scandalum pes eorum deciderit, aut in malorum foueam impinget. Et qui in præceptis summi regis perfecti fuerint, nullius minas, nullius denique uerba aut pericula reformidantes, altum somnum dormitabunt. Et licet ingruente persecutionum procella, aut imminentibus aduersitatibus tempestatibus concutiantur, non tamen succumbent, nec obiectis iugulo principum gladiis terrebuntur, sed Deum timebunt, qui potest & corpus & animam perdere, & in gehennam ignis detrudere. Hæc nos ad feruentissimum illius amorem accendunt & inflammant, qui semper paratus est nobis opitulari, & præpedire ne diaboli & mundi laqueis inuoluamur, nec in tenebris ambulemus. Hinc dicebat Dauid, Nam & si ambulauero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Et alibi, Dominus illuminatio mea, & salus mea: quem timebo? Dominus protector uitæ meæ, à quo trepidabo? Vis non timere ualtrices hominum manus? ama Deum omnibus tui animi uiribus. Vis omnia tibi prosperè succedere? Dilige dominum Deum tuum ex toto corde tuo: quod nobis insinuauit Paulus, dicens, Diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum.

¶ *Noli prohibere benefacere eum qui potest: si uales & ipse benefac. Nec dicas amico tuo, uade & reuere, & cras dabo tibi, cum statim possis dare.* Prius sapientia in uniuersum nos docuit Dei leges obseruare: quid autē particulatim faciendum sit, & quid uitadū, paucis indicat. Primū nobis suadet ut nostra pauperibus impartiamur, eo potissimū tēpore, quo nobis suppetūt opes, & agnoscimus nos posse egenorū inopiā subleuare. Nō enim faciendæ eleemosynæ præceptū nos ad impossibile obligat, nec quod uires nostras exuperat. Nec quisquā eò paupertatis recidit, ut nō possit suū panē esuriētī frangere, aut sitiētī potū aquæ frigidæ porrigere. Quod enim dixit Christus, Quicumque potū dederit uni ex minimis istis calicē aquæ frigidæ, tantū in nomine discipuli, amē dico uobis nō perdet mercedē suā: indicat apertè neminē ea laborare inopia, ut nō possit potu aquæ frigidæ sitiētis siti restinguere.

Secundum, à quo maximè cauere debemus, ut non simus eò maleuolo animo, & perdita voluntate, ut prohibeamus eum benefacere, qui potest. si enim noluerimus auaritiæ studio capti, indigenti patrocinari: cur inhibebimus diuites sua bona pauperibus impartiri? Et qui obstitunt ne fiant eleemosynæ, digni sunt dei maledictione. Illi similes sunt Phariseis, qui non ingrediebantur scholas euangelicæ sapientiæ, nec studiosos permittebant ingredi. Vnde dicit Christus in euangelio, Væ uobis legisperitis, qui tulistis clauem scientiæ, ipsi non introistis: & eos qui introibant, prohibuistis. Nec differendum est in crastinum cū nobis facultates suppetunt, nec obstitunt tempus & locus, ut pauperibus succurramus. Qui enim citò dat, bis dat, & propterea illa largitio adauget meritū. Hinc dicebat Ecclesiasticus, In omni dato hilarem fac vultum tuum. Et Paulus rem eandem aperit, dicens, Hilarem datorem diligit deus. Si igitur nullum nobis sit impedimentum, nec sit iusta ratio differendi, non protrahamus eleemosynam in crastinum. Idem penè mihi uidentur facere qui dicunt pauperi quem norunt extremè indigere, Abi, & cras ad me reuertere: atque ij qui indigentibus misericordiæ viscera claudunt, quos deus auerfatur, & procul à se reiecit. Vnde dicit Ioannes: Qui habuerit substantiam huius mundi, & uiderit fratrem suum necessitatem habere, & clauerit viscera sua ab eo, quomodo charitas dei manet in eo? Et aduersus huiusmodi nebulones, & uilissima auaritiæ mancipia, subiungit, Non diligamus uerbo, neque lingua, sed opere & ueritate. Quòd si cum potes, misericordiæ & pietatis officia nō exercueris, tibi sanè erit diuinum iudicium sine misericordia. Cito igitur cum tibi adest facultas, fac eleemosynā quæ te ab omni peccato & morte liberabit, nec patietur animā tuā ire in tenebras.

¶ *Ne moliaris amico tuo malum, cum ille in te habeat fiduciam. Ne contendas aduersus hominem frustra, cum ipse tibi nihil mali fecerit.* Illum existimo prorsum ab ipsa humanitate alienum esse, & immanissimis feris truculentiore, qui amico struit insidias, eiq; molitur damnum & ruinam, & præsertim cum ille cui malū intētat, neminē habebat cui magis fideret, & in quo suæ fiduciæ anchoram tutius figeret: & qui huiusmodi uersutiis & technis suum amicum circunuenit, nō tam mihi uidetur sanctissima amicitiae iura frangere, quàm uerum & integrum amicum prodere: quod sanè flagitiosissimum est & impiissimum, & quod denique legi naturali, diuinæ & humanæ aduersatur. Verū illud fatendum est, nullā pestē grauiore esse ad nocendū, quàm familiarē inimicū. Sunt etenim odia tecta, peiora quàm aperta: & quo magis sub pectore latent, eo nocētiora sunt. Monet subinde Salomō ut nō frustra & absque æquissima causa aduersus quempiam cōtendamus, & potissimū cū nihil mali aduersus nos admiserit, nec ullam nobis fecerit iniuriam. Si enim debeamus nos ipsos mutuò diligere, & bene precari proximo, non debemus temere, leuiter & pro minimo negotio fratrem nostrum in ius uocare. Et difficile est admodum, concertantes in iudicio pro rebus temporaneis, mutuam seruare amicitiam, in quorū animis latent ple-

runque & regnant inimicitiae, dissensiones, & noxij affectus. Idcirco dixit Christus, Ei qui uult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Scribens Paulus de eadem re Christianis litigantibus terrorem incutit. Audet, inquit, aliquis uestrum habens negotium aduersus alterū, iudicari apud iniquos, & non apud sanctos? Et paulo post, Secularia igitur iudicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in ecclesia, illos constituite ad iudicandum. Ad uerecundiā uestram dico. Sic non est inter uos sapiens quisquam, qui possit iudicare inter fratrem suum, sed frater cū fratre iudicio contendit, & hoc apud infideles? Iam quidem omnino delictum est in uobis, quod iudicia habetis inter uos. Quare nō magis iniuriā accipitis? quare non magis fraudē patimini? Sed uos iniuriam facitis, & fraudatis, & hoc fratribus. Hunc Pauli locum edisserens Augustinus libro uno Enchiridij ad Laurentium capite. 78. existimat Christianos inter se iudicio contententes, non excusari à peccato. Nam Paulus solum fatetur ueniam dari litigantibus fidelibus, nec huiusmodi litigia approbat, & præsertim Corinthiorum, qui sub infidelibus iudicibus litigabant, & ita ad hæc commentatur: Nam & hic posset putari iudicium habere aduersus alterum, non esse peccatum, sed tantummodo id extra ecclesiam uelle iudicari, nisi secutus adiungeret, Iam quidem omnino delictum est inter uos, quia iudicia habetis uobiscum. Et ne quisquam hoc ita excusaret,

¶ *Noli prohibere benefacere eum qui potest: si uales & ipse benefac. Nec dicas amico tuo, uade & reuere, & cras dabo tibi, cum statim possis dare.* Prius sapientia in uniuersum nos docuit Dei leges obseruare: quid autē particulatim faciendum sit, & quid uitadū, paucis indicat. Primū nobis suadet ut nostra pauperibus impartiamur, eo potissimū tēpore, quo nobis suppetūt opes, & agnoscimus nos posse egenorū inopiā subleuare. Nō enim faciendæ eleemosynæ præceptū nos ad impossibile obligat, nec quod uires nostras exuperat. Nec quisquā eò paupertatis recidit, ut nō possit suū panē esuriētī frangere, aut sitiētī potū aquæ frigidæ porrigere. Quod enim dixit Christus, Quicumque potū dederit uni ex minimis istis calicē aquæ frigidæ, tantū in nomine discipuli, amē dico uobis nō perdet mercedē suā: indicat apertè neminē ea laborare inopia, ut nō possit potu aquæ frigidæ sitiētis siti restinguere.

¶ *Noli prohibere benefacere eum qui potest: si uales & ipse benefac. Nec dicas amico tuo, uade & reuere, & cras dabo tibi, cum statim possis dare.* Prius sapientia in uniuersum nos docuit Dei leges obseruare: quid autē particulatim faciendum sit, & quid uitadū, paucis indicat. Primū nobis suadet ut nostra pauperibus impartiamur, eo potissimū tēpore, quo nobis suppetūt opes, & agnoscimus nos posse egenorū inopiā subleuare. Nō enim faciendæ eleemosynæ præceptū nos ad impossibile obligat, nec quod uires nostras exuperat. Nec quisquā eò paupertatis recidit, ut nō possit suū panē esuriētī frangere, aut sitiētī potū aquæ frigidæ porrigere. Quod enim dixit Christus, Quicumque potū dederit uni ex minimis istis calicē aquæ frigidæ, tantū in nomine discipuli, amē dico uobis nō perdet mercedē suā: indicat apertè neminē ea laborare inopia, ut nō possit potu aquæ frigidæ sitiētis siti restinguere.

¶ *Noli prohibere benefacere eum qui potest: si uales & ipse benefac. Nec dicas amico tuo, uade & reuere, & cras dabo tibi, cum statim possis dare.* Prius sapientia in uniuersum nos docuit Dei leges obseruare: quid autē particulatim faciendum sit, & quid uitadū, paucis indicat. Primū nobis suadet ut nostra pauperibus impartiamur, eo potissimū tēpore, quo nobis suppetūt opes, & agnoscimus nos posse egenorū inopiā subleuare. Nō enim faciendæ eleemosynæ præceptū nos ad impossibile obligat, nec quod uires nostras exuperat. Nec quisquā eò paupertatis recidit, ut nō possit suū panē esuriētī frangere, aut sitiētī potū aquæ frigidæ porrigere. Quod enim dixit Christus, Quicumque potū dederit uni ex minimis istis calicē aquæ frigidæ, tantū in nomine discipuli, amē dico uobis nō perdet mercedē suā: indicat apertè neminē ea laborare inopia, ut nō possit potu aquæ frigidæ sitiētis siti restinguere.

¶ *Noli prohibere benefacere eum qui potest: si uales & ipse benefac. Nec dicas amico tuo, uade & reuere, & cras dabo tibi, cum statim possis dare.* Prius sapientia in uniuersum nos docuit Dei leges obseruare: quid autē particulatim faciendum sit, & quid uitadū, paucis indicat. Primū nobis suadet ut nostra pauperibus impartiamur, eo potissimū tēpore, quo nobis suppetūt opes, & agnoscimus nos posse egenorū inopiā subleuare. Nō enim faciendæ eleemosynæ præceptū nos ad impossibile obligat, nec quod uires nostras exuperat. Nec quisquā eò paupertatis recidit, ut nō possit suū panē esuriētī frangere, aut sitiētī potū aquæ frigidæ porrigere. Quod enim dixit Christus, Quicumque potū dederit uni ex minimis istis calicē aquæ frigidæ, tantū in nomine discipuli, amē dico uobis nō perdet mercedē suā: indicat apertè neminē ea laborare inopia, ut nō possit potu aquæ frigidæ sitiētis siti restinguere.

¶ *Noli prohibere benefacere eum qui potest: si uales & ipse benefac. Nec dicas amico tuo, uade & reuere, & cras dabo tibi, cum statim possis dare.* Prius sapientia in uniuersum nos docuit Dei leges obseruare: quid autē particulatim faciendum sit, & quid uitadū, paucis indicat. Primū nobis suadet ut nostra pauperibus impartiamur, eo potissimū tēpore, quo nobis suppetūt opes, & agnoscimus nos posse egenorū inopiā subleuare. Nō enim faciendæ eleemosynæ præceptū nos ad impossibile obligat, nec quod uires nostras exuperat. Nec quisquā eò paupertatis recidit, ut nō possit suū panē esuriētī frangere, aut sitiētī potū aquæ frigidæ porrigere. Quod enim dixit Christus, Quicumque potū dederit uni ex minimis istis calicē aquæ frigidæ, tantū in nomine discipuli, amē dico uobis nō perdet mercedē suā: indicat apertè neminē ea laborare inopia, ut nō possit potu aquæ frigidæ sitiētis siti restinguere.

¶ *Noli prohibere benefacere eum qui potest: si uales & ipse benefac. Nec dicas amico tuo, uade & reuere, & cras dabo tibi, cum statim possis dare.* Prius sapientia in uniuersum nos docuit Dei leges obseruare: quid autē particulatim faciendum sit, & quid uitadū, paucis indicat. Primū nobis suadet ut nostra pauperibus impartiamur, eo potissimū tēpore, quo nobis suppetūt opes, & agnoscimus nos posse egenorū inopiā subleuare. Nō enim faciendæ eleemosynæ præceptū nos ad impossibile obligat, nec quod uires nostras exuperat. Nec quisquā eò paupertatis recidit, ut nō possit suū panē esuriētī frangere, aut sitiētī potū aquæ frigidæ porrigere. Quod enim dixit Christus, Quicumque potū dederit uni ex minimis istis calicē aquæ frigidæ, tantū in nomine discipuli, amē dico uobis nō perdet mercedē suā: indicat apertè neminē ea laborare inopia, ut nō possit potu aquæ frigidæ sitiētis siti restinguere.

¶ *Noli prohibere benefacere eum qui potest: si uales & ipse benefac. Nec dicas amico tuo, uade & reuere, & cras dabo tibi, cum statim possis dare.* Prius sapientia in uniuersum nos docuit Dei leges obseruare: quid autē particulatim faciendum sit, & quid uitadū, paucis indicat. Primū nobis suadet ut nostra pauperibus impartiamur, eo potissimū tēpore, quo nobis suppetūt opes, & agnoscimus nos posse egenorū inopiā subleuare. Nō enim faciendæ eleemosynæ præceptū nos ad impossibile obligat, nec quod uires nostras exuperat. Nec quisquā eò paupertatis recidit, ut nō possit suū panē esuriētī frangere, aut sitiētī potū aquæ frigidæ porrigere. Quod enim dixit Christus, Quicumque potū dederit uni ex minimis istis calicē aquæ frigidæ, tantū in nomine discipuli, amē dico uobis nō perdet mercedē suā: indicat apertè neminē ea laborare inopia, ut nō possit potu aquæ frigidæ sitiētis siti restinguere.

¶ *Noli prohibere benefacere eum qui potest: si uales & ipse benefac. Nec dicas amico tuo, uade & reuere, & cras dabo tibi, cum statim possis dare.* Prius sapientia in uniuersum nos docuit Dei leges obseruare: quid autē particulatim faciendum sit, & quid uitadū, paucis indicat. Primū nobis suadet ut nostra pauperibus impartiamur, eo potissimū tēpore, quo nobis suppetūt opes, & agnoscimus nos posse egenorū inopiā subleuare. Nō enim faciendæ eleemosynæ præceptū nos ad impossibile obligat, nec quod uires nostras exuperat. Nec quisquā eò paupertatis recidit, ut nō possit suū panē esuriētī frangere, aut sitiētī potū aquæ frigidæ porrigere. Quod enim dixit Christus, Quicumque potū dederit uni ex minimis istis calicē aquæ frigidæ, tantū in nomine discipuli, amē dico uobis nō perdet mercedē suā: indicat apertè neminē ea laborare inopia, ut nō possit potu aquæ frigidæ sitiētis siti restinguere.

¶ *Noli prohibere benefacere eum qui potest: si uales & ipse benefac. Nec dicas amico tuo, uade & reuere, & cras dabo tibi, cum statim possis dare.* Prius sapientia in uniuersum nos docuit Dei leges obseruare: quid autē particulatim faciendum sit, & quid uitadū, paucis indicat. Primū nobis suadet ut nostra pauperibus impartiamur, eo potissimū tēpore, quo nobis suppetūt opes, & agnoscimus nos posse egenorū inopiā subleuare. Nō enim faciendæ eleemosynæ præceptū nos ad impossibile obligat, nec quod uires nostras exuperat. Nec quisquā eò paupertatis recidit, ut nō possit suū panē esuriētī frangere, aut sitiētī potū aquæ frigidæ porrigere. Quod enim dixit Christus, Quicumque potū dederit uni ex minimis istis calicē aquæ frigidæ, tantū in nomine discipuli, amē dico uobis nō perdet mercedē suā: indicat apertè neminē ea laborare inopia, ut nō possit potu aquæ frigidæ sitiētis siti restinguere.

¶ *Noli prohibere benefacere eum qui potest: si uales & ipse benefac. Nec dicas amico tuo, uade & reuere, & cras dabo tibi, cum statim possis dare.* Prius sapientia in uniuersum nos docuit Dei leges obseruare: quid autē particulatim faciendum sit, & quid uitadū, paucis indicat. Primū nobis suadet ut nostra pauperibus impartiamur, eo potissimū tēpore, quo nobis suppetūt opes, & agnoscimus nos posse egenorū inopiā subleuare. Nō enim faciendæ eleemosynæ præceptū nos ad impossibile obligat, nec quod uires nostras exuperat. Nec quisquā eò paupertatis recidit, ut nō possit suū panē esuriētī frangere, aut sitiētī potū aquæ frigidæ porrigere. Quod enim dixit Christus, Quicumque potū dederit uni ex minimis istis calicē aquæ frigidæ, tantū in nomine discipuli, amē dico uobis nō perdet mercedē suā: indicat apertè neminē ea laborare inopia, ut nō possit potu aquæ frigidæ sitiētis siti restinguere.

¶ *Noli prohibere benefacere eum qui potest: si uales & ipse benefac. Nec dicas amico tuo, uade & reuere, & cras dabo tibi, cum statim possis dare.* Prius sapientia in uniuersum nos docuit Dei leges obseruare: quid autē particulatim faciendum sit, & quid uitadū, paucis indicat. Primū nobis suadet ut nostra pauperibus impartiamur, eo potissimū tēpore, quo nobis suppetūt opes, & agnoscimus nos posse egenorū inopiā subleuare. Nō enim faciendæ eleemosynæ præceptū nos ad impossibile obligat, nec quod uires nostras exuperat. Nec quisquā eò paupertatis recidit, ut nō possit suū panē esuriētī frangere, aut sitiētī potū aquæ frigidæ porrigere. Quod enim dixit Christus, Quicumque potū dederit uni ex minimis istis calicē aquæ frigidæ, tantū in nomine discipuli, amē dico uobis nō perdet mercedē suā: indicat apertè neminē ea laborare inopia, ut nō possit potu aquæ frigidæ sitiētis siti restinguere.

Lucę 11.

Eccles. 35.
2. Corin. 9.

1. Ioan. 3.

Iaco. 2.
Tobia. 4.

Matt. 5.

1. Cor. 6.

Augustin.

vt diceret iustum se habere negocium, sed iniquitatem se pati, quam velit à se iudicium sententia remoueri: continuo talibus cogitationibus vel excusationibus occurrit, atque ait, Quare non magis iniquitatem patimini? Quare non potius fraudamini? vt ad illud **Luca. 6.** redeatur quod dominus ait, Si quis voluerit tunicam tuam tollere, & iudicio tecum cōtendere, dimitte illi & pallium. Et alio loco, Qui abstulerit, inquit, tua, noli repetere. Prohibuit itaq; suos de secularibus rebus cum aliis hominibus habere iudicium. Ex qua doctrina dicit apostolus esse delictū. Tamen cum finit in ecclesia talia iudicia finiri inter fratres fratribus iudicantibus, extra ecclesiam verò terribiliter vetat: manifestū est etiā hic quid secundū veniā concedatur infirmis. Hæc ille. Sed nō possum mihi suadere Augustinum voluisse innuere quòd nullo modo licet Christianis iudicio cōtendere, & semp esse peccatū, cum non neget in plerisq; suæ doctrinæ locis licitum esse in lege euangelica belligerari, cum princeps aliquis alterius principis possessiones vi detinet, & eius patriæ maximam cladē intulit. Quòd si liceat iusto bello res nostras repetere, & id auctoritate reipublicæ permittente, & vt tyrannus & inuasor bonorū alicuius communitatis corrigatur, non addubito quin licebit Christiano res suas vi aut furto ablatas, aut iniuste detentas, sententia optimi iudicis ad se reuocare. Sed forsitan voluit innuere Augustinus vnā cum Paulo, quòd non licet Christianis adinuicem iudicio contendere affectu nocendi, & cupiditate auaritiæ. Seruum enim domini non oportet litigare, sed esse mansuetum ad omnes. Licet tamen affectu corrigendi fratrem, qui nollet aliās refarcire damnum illatum, aut satisfacere creditori. In istis litigiis seruanda est æquitatis & moderationis ratio. Adde etiam quòd si simpliciter peccatum esset iudicium habere contra aliquem, ex consequio dicendum esset q̄ etiam peccatum esset iudices constituere: quod sententiæ domini aduersatur, dicentis, Audite illos, & quod iustum est iudicate. Etiam ex doctrina Augustini infirmis permittitur in iudicio sua repetere, non autem perfectis, quibus licet sua repetere, sed non in iudicio, vt vult Glossa ordinaria exponens præfata Augustini verba. Verum vt hic scrupus plenè discutatur, adnotat eruditè S. Thomas edisserens in Paulum difficultatem adductam, aliquid esse perfectis illicitum, **Mat. 19.** & aliquid omnibus. Perfecti quidem proprium non habent, iuxta illud Matthæi, Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me. & ideo non licet eis in iudicio repetere quasi propria, cum eis non liceat habere propriū: licet tamen eis in iudicio repetere quæ sunt communia: non enim hoc faciendo peccāt, sed magis merentur. Est enim in signe charitatis opus, defendere vel recuperare res pauperum. vnde dicebat propheta, Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate. Sed iudicium aduersus aliquem est illicitum omnibus quantum ad multa. Primum quantum ad causam ex qua aliquis iudicium habet, puta ex cupiditate & auaritia. Vnde **Luca. 12.** apud Lucam scriptū est, cum quidā de turba dixisset Christo, Magister, dic fratri meo vt diuidat mecū hæreditatem: ille dixit ei, Homo, quis me cōstituit iudicē aut diuisorē supra vos? Dixitq; ad illos, Videte & caute ab omni auaritia. Secundū, quantum ad modū iudicij, quia scilicet cōtendentes profequuntur cū cōtentione & detrimēto pacis iudiciū. Vnde illud Iacobi, Vbi zelus & contentio, ibi inconstantia, & omne opus prauū. & hoc **Iaco. 3.** indicauit Paulus dicens, Frater cum fratre in iudicio contendit. Tertiū, ex peruersitate iudicij, cum aliquis iniuste & fraudulenter in iudicio procedit, secundū illud **Esa. 10.** Vt opprimerent pauperem, & vim facerent causæ humilium populi mei. Et hoc Paulus expressit: Sed vos iniuriam facitis. Quartum, propter scādalu: vnde dicit dominus in euāgelio Matthæi, Qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicā tuam tollere, dimitte ei & pallium. Ex charitate vero sua in iudicio repetere licitum est: vnde Gregorius dicit in moralibus: Cum curam rerum nobis necessitas imponit, quidam dum ea rapiunt, solūmodo sunt tolerandi. quidam vero seruata charitate sunt prohibendi, scilicet ne rapiētes non sua, semetipsos perdant. Insuper venerabilis Beda explicans hunc Salomonis locum, Ne contendas aduersus hominem frustra, dicit, Non vetat contendere aduersus eū qui mala facit, vt corrigatur, quia hoc nimirum frustra non fit, quod certa necessitas cogit vt fiat: imò etiam qui ait, Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum: vult vt errantem quantum vales ad viam veritatis reuocare contendas. **Mat. 18.**

¶ Ne emuleris hominem iniustum, nec imiteris vias eius, quia abominatio domini est omnis illusor, & cum simplicibus sermocinatio eius. Egestas à domino in domo impii, habitacula autem iustorum benedicentur. Ipse deludet illusores, & mansueti dabit gratiam. Gloriam sapientes possidebunt, stultorum exultatio ignominia.

Nobis inhihet sapiētia ne imitemur iniustos, qui opprimunt in iudicio pauperes, qui non iudicant pupillo, nec causa viduæ ad illos ingreditur: qui denique pecuniis & muneribus illecti subuertunt iustitiam. Et huic sententiæ consentaneum est illud **Psal. 36.** Psal. 36. Noli æmulari in malignantibus, neque zelaueris facientes iniquitatem, quoniam ranquam fœnum velociter arescent, & quemadmodum olera herbarum cito decident. Et paulo post, Noli æmulari in eo qui prosperatur in via sua, in homine faciēte iniustitias. Et non vulgarem assignat rationē cur peruersas iniustorū vias sectari non debem⁹, quoniam abominatio domini est omnis iniustus, quē illusorē vocat. Nam qui iura æquitatis violant, & à recto iustitiæ tramite deflectunt, simulantes se patrocinari causæ pauperum, innocentibus & simplicibus illudunt. Et quia dei præcepta irrident & spernūt, deo sunt abominabiles, qui odit omnes qui operantur iniquitatē. Considera illū dīci illusorē, qui proximorum simplicitati & paupertati insultat, qui etiam verba dei quæ nouit, implere contemnit, vel eadē deprauatē intelligendo ac docēdo corrūpit. Illusores, vt **Esa. 28.** Esa. 28. scitē docet, ponunt spē suā mēdaciū, & mendacio protegunt. Cū quibus autē nobis debeat esse familiare colloquium, declarat Salomon dicens, cum simplicibus, id est innocētibus & probis sermocinatio, quos deus amat, & quibus secretissima suæ sapientiæ mysteria reuelat. Vnde dicit Christus in Euangelio Matthæi, Confiteor tibi pater domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Nec in illorum domiciliis erit vnquam egestas, sed in domo impij. Sæpe enim contingit, vt qui aliena diripiunt, ad vltimum extrema inopia consumantur: qui verò sua largiuntur, ditescunt, & cumulatisimas sibi diuitias comparant: quod nobis expressit Christus dicens in euangelio, Qui enim habet, dabitur ei, & abundabit: qui autem non habet, & quod habet, auferetur ab eo. Subiungit contextus, Habitacula iustorum benedicentur. In æterna illa beatorum gloria benedicentur iusti, qui dum hanc agerent vitam, prompto pietatis officio pauperibus succurrerunt: quibus in die illa rex cœlestis dicet, Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me: nudus, & operuistis me: infirmus, & visitastis me: in carcere eram, & venistis ad me. Tunc impostores, improbi & illusores à domino deludentur, & suæ scurrilitatis & derisionis præmium reportabunt, mansueti verò hæreditabunt terram, qui incredibilem in hoc seculo gratiam apud deum sibi conciliarunt. Deus siquidem superbis resistit, humilibus autē dat gratiā. Dicit diuus Dionysius in epistola ad Demophilum Monachum de benignitate, sanctum illum virum Mosen, vt Hebræorum tradit historia, eximiæ mansuetudinis merito, diuina amicitia & familiaritate dignatū: ac siquādo ipsum diuino aspectu excidisse cōmemorant, non id ei priusquā à mansuetudine defecerit, contigisse describūt. Deinde patefacit Salomon quā utilis & iucunda sit sapientiæ possessio, & quā detestanda sit stultorum læticia, dicens, Gloriam sapientes possidebunt. Qui enim (vt scribit Iob) humiliat⁹ fuerit, erit in gloria: & authore Ecclesiastico, Gloria est magna se- **Iob. 22.** Iob. 22. qui dominum, stultorum verò exultatio, ignominia. Nam vt prius visum est, lætantur **Eccle. 23.** Eccle. 23. cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis. **Prouer. 1.** Prouer. 1.

ARGUMENTVM QVARTI CAPITIS.

¶ Qui sanctissimas diuinae sophiæ leges ultro susceperunt, easque suis animis infixerunt, omni studio contendere debent ut in illis seipsos exerceant, nec latū quidem unguem ab earum sancitis abscedant. quòd si sapientiam amplexati fuerint, pro uirili studeant, ut à uerbis eius non declinent, nec eam unquam deserant: quam si coluerint & amauerint, per reætasiustitiæ semitas ambulabunt, & ab ea ne collabuntur in uitia proteguntur. Illa denique bonorum omnium alumna, sui amantissimis uitam abunde suppeditat, mentē fulgidissimo suæ lucis splēdore illustrat & irradiat. Docet quonam pacto iusti tenebrosam impiorum uiam declinabunt, qui vulnerata ratione & occæcata ad dexterā aut sinistram diuertentes, turpissima plerunque flagitia committunt.

Vdite filii disciplinam patris, & attendite ut sciatis prudentiam. Donum bonum tribuam vobis, legem meam ne derelinquatis. Nam & ego filius fui patris mei, tenellus & unigenitus coram matre mea, & docebat me, atque dicebat, Suscipiat uerba mea cor tuum. Custodi praecepta mea, & uiues. Posside sapientiam, posside prudentiam. Ne obliuiscaris, neque declines a uerbis oris mei. Ne dimittas eam, & custodiet te: dilige eam, & conseruabit te.) Nititur Salomon nos ad flagrantissimum sapientiae amorem allicere propter maximam quam ex eius studio

utilitatem consequemur. Et licet nostri conatus hac in re non nihil conferant, absque tamen ope diuina excellentissimum tantae virtutis fructum comparare nequeunt. Quare obrem existimemus sapientiam esse donum Dei, tametsi aliquid contulerimus ut eam indipisceremur: cuius leges & praecepta qui diligenter obseruant, tranquillè ac beatè uiuunt: quod exemplo Salomonis regum omnium sapientissimi perdiscere possumus, qui hanc de seipso dicit: Nam & ego filius fui patris mei, scilicet Dauid, ex Bethsabee, tenellus, de quo loquutus est Dauid ad omnem ecclesiam dicens, Salomonem filium meum unum elegit dominus adhuc puerum & tenellum. Siquidem Deus maximè dilexit Salomonem: hinc uocatus est amabilis Deo, eumque ceteris ipsius Dauid filiis praetulit, quem omni sapientia & prudentia consummatissimum praelegit, ut sederet super thronum Dauid patris sui. Et propter hanc excellenciam dicitur unigenitus: nec unigenitus simpliciter & solus filius Dauid ex Bethsabee. Nam Dauid habuit ex hac uxore in Hierusalè quatuor filios naturales, ut apertissimè docet primus liber Paralipomenon, in quo scriptum est: Porro in Hierusalem nati sunt ei, scilicet Dauidi (ut exordium contextus indicat) filij, Samaa, & Sobab, Nathan, & Salomon, quatuor de Bethsabee. Si igitur isti quatuor nati sunt ex iisdem parentibus, planè colligendum erit, non solum Salomonem fuisse filium legitimum & naturalè Dauid, sed & alios tres praenominatos. Quod dico aduersus quosdam sacrae scripturae expositores, qui dicunt alios tres (quia hic non loquimur de filio ex adulterio Dauid cum Bethsabee genito) fuisse filios naturales Vriae, & ipsius Dauid duntaxat adoptiuos. Nec referret sacra illa historia, Nati sunt ei, &c. si non essent de eius semine procreati. Et huius est sententiae Clithoueus in XV. caput III. libri Theologiae Damasceni. Sed Salomon fuit unigenitus coram matre sua, quia eius erat corculum, animula, & filius charissimus, quem feruentius quam quèuis alium dilexit. Et quod hanc sit Salomonis intelligencia, suadeo. Loco huius uersionis, Unigenitus coram matre mea, legimus secundum Septuaginta interpretes, Dilectus in facie matris. Graecè siquidem habetur, ἀγαπόμενος ἐν προσώπῳ μητρός. Instruxit autem Dauid Salomonem de sincero Dei cultu, de moribus, & aedificatione templi: & cum appropinquarent dies eius ut moreretur, dixit ei, Confortare, & esto vir fortis, & obserua ut custodias mandata domini Dei tui, ut ambules in uisibus eius, & custodias cerimonias eius, & praecepta eius, & iudicia & testimonia, sicut scriptum est in lege Moyse, ut intelligas uniuersa quae facis, & quocumque te ueteris, ut confirmet dominus sermones suos quos locutus est de me, dicens, Si custodierint filij tui uias meas, & ambulauerint coram me in ueritate in omni corde suo, & in omni anima sua, non auferetur tibi uir de folio Israel. Et alibi, Tu autem Salomon fili mi scito Deum patris tui, & serui ei corde perfecto, & animo uoluntario. Omnia enim corda scrutatur dominus, & uniuersas mentium cogitationes intelligit. Si quaesieris eum, inuenies: si autem dereliqueris eum, proiciet te in aeternum. Nunc ergo quia elegit te dominus ut aedificares domum sanctuarij, confortare & perfice. Et quandiu Salomon Dei praecepta custodiuit, eiusque iussis obtemperauit, fuit Deo gratus, & ab eo protectus ne in nephandas libidines ac detestandam idololatriam corrueret. Alij mysticam sectantes intelligentiam, exponunt haec Salomonis uerba, Ego fui filius patris mei, de patre caelesti, ita quod Deus dicatur pater Salomonis, sicut historia Regum uidetur innuere, in qua dominus loquitur dicens, Ipse aedificabit domum nomini meo, & stabiliam thronum regni eius usque in sempiternum. Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium. Et mater eius synagoga dicitur, siue populus Israel, sicut ecclesia dicitur mater Christianorum,

2. Reg. 12.

1. Para. 29.

2. Reg. 12.

3. Reg. 2.

1. Paral. 3.

2. Reg. 11.

3. Reg. 1.

3. Reg. 2.

1. Paral. 28.

2. Re. 7. &

1. Paral. 22.

Christianorum. & hanc sequitur expositionem Rab. Sa. Tenellus filius, quia à Deo in pueritia electus. Unigenitus coram matre mea, id est dilectus à synagoga, sicut unigenitus filius diligitur à matre sua naturali. Et docebat me pater ille caelestis, qui dicebat, Dedi tibi cor sapiens & intelligens, intantum, ut nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit. Si ambulaueris in uisibus meis, & custodieris praecepta mea & mandata mea, sicut ambulauit pater tuus, longos faciam dies tuos. Alij edisserunt hunc locum de Deo patre, de Christo & uirgine Maria, & Christus loquens dicit, Audite filij disciplinam patris mei: donum bonum tribuam uobis, legem scilicet euangelicam diligentissime custodiendam. Nam & ego fui ab aeterno filius patris mei, id est Dei patris, tenellus teneritudine pietatis tam in natura humana quam diuina. Et unigenitus Deo patri, & Mariae uirgini. Et docebat me Deus pater, considerata ratione meae humanitatis. Primam tamen expositionem affabrè accedentem ad mentem authoris, sequendam esse existimo.

Principium sapientiae, posside sapientiam, & in omni possessione tua acquire prudentiam. Arripe illam, & exaltabit te, & glorificaberis ab ea, cum fueris eam amplexatus. Dabit capiti tuo augmenta gratiarum, & corona inclita proteget te. Audi fili mi, & suscipe uerba mea, ut multiplicentur tibi anni uitae. Viam sapientiae monstrabo tibi, & ducam te per semitas aequitatis: quas cum ingressus fueris, non artabuntur gressus tui, & currens non habebis offendiculum. Tene disciplinam, ne dimittas eam. Custodi illam, quia illa est uita tua.)

Tametsi diuinam illam & aeternam sapientiam duntaxat ex parte hic cognoscamus, tamen magnum est habere quoddam illius sapientiae uestigium: ad quam indipiscendam nobis sacrae literae & legis diuinae obseruatio aditum praestant. Et hoc Sophiae principium qui possident, iam uidentur sapientiam ipsam amplexari & possidere. Hunc Salomonis locum quidam ita exponunt, Possessio sapientiae in uia, est principium habendi sapientiam in patria, quae consistit in clara Dei uisione. Ra. Sa. secundum Hebraeos sic legit, Principium sapientiae, eme sapientiam, id est principium acquirendi sapientiam, est comparare sibi, prece, precio, uel obsequio doctorem sapientem, qui ab abstracto hic sapientia dicitur. Si acquisieris sapientiam, ut quae moliri cupis, perfecta sint & absoluta: prudentiam uirtutum moralium altricem, sine qua caeterae uirtutes mox degenerant in uicia, cum ipsa sapientia connectito. Fac ut placidissimus sit istarum uirtutum concentus. Sapientia res diuinas contemplaberis, prudentia uero rebus humanis imperabis. His exornatus uirtutibus, summum perfectionis uerticem pertinges, & ad beatorum gloriam subuectus satiaberis. Et dum hanc ages uitam (si modo auream uirtutum mediocritatem retinueris) tibi sapientia eximias gratiarum dotes impartietur, & tuo capiti, id est tuae menti amplior spiritus sancti gratia donabitur. Quod si in difficillimo huiusce uitae bello te generosissimum athletam praestiteris, nec magnis agitatae persecutionibus succubueris, aurea illa & immarcescibili aeternae gloriae corona te insigniet, & accipies pro tuis iustis laboribus regnum decoris, & diadema speciei de manu domini. Hac uictrice corona Paulus pro defensione fidei fuit insignitus, qui instante suae resolutionis tempore dicebat, Bonum certamen certauimus: cursum consummauimus: fidem seruauimus: in reliquo reposita est mihi corona iustitiae, quam reddet mihi dominus in illa die, iustus iudex: non solum autem mihi, sed & iis qui diligunt aduentum eius. Rursus te sapientia monet, ut si diu uiuere uelis, eius uerba & audias & obserues. Hoc & de Salomone dominus expressit dicens, Si ambulaueris in uisibus meis, & custodieris praecepta mea & mandata mea, sicut ambulauit pater tuus, longos faciam dies tuos. Haec denique Sophia tuae uitae dux & nutrix optima, quidnam agere debeas aut fugere, monstrat, & te per semitas aequitatis, & caeterarum uirtutum, quae in exordio uidentur in exercitatu arctae, difficiles & asperae, ad aeternam beatorum gloriam perducet, & post egregium certamen ad destinatum tibi ab agonothea praemium absque ullo tui animi offendiculo festinabis. De istis semitis quae tyronibus sacrae philosophiae & nouiter renatis uidentur esse durae, dicit Dauid, Propter uerba labiorum tuorum ego custodiui uias duras. Cum tamen huiusce laboris duritiam uicit, laetus ad hunc modum cecinit, Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum. Nec ab iis disident quae in libro Sapientiae legimus, ubi maxima sapientiae utilitas commendatur, Haec iustum deduxit per uias rectas, & ostendit illi regnum Dei, & dedit illi scientiam sanctorum: honestauit illum in laboribus, & compleuit labores

3. Reg. 3.

Sapi. 7.

2. Timo. 4.

3. Reg. 3.

Psal. 16.

Psal. 118.

Sapi. 10.

illius. In fraude circūuentium illi affuit, & honestum fecit illum. Custodiuit illum ab inimicis, & à seductoribus tutauit illum: & certamen forte dedit illi, vt vinceret, & sciret quoniã omniũ potentior est sapientia. Hęc venditum iustum non dereliquit, sed à peccatoribus liberauit eum: descenditq; cum illo in foueam, & in vinculis non dereliquit illum, donec afferret illa sceptrum regni, & potentiam aduersus eos qui eum deprimebant, & mendaces ostendit qui maculauerunt illum: & dedit illi claritatem æternam.

¶ Ne delesteris in semitis impiorum, nec tibi placeat malorum uia. fuge ab ea, nec transeas per illam: declina, & desere eam. Non enim dormiunt nisi cum malefecerint: & non rapitur somnus ab eis, nisi supplantauerint. Comedunt panem impietatis, & uinum iniquitatis bibunt. Iustorum autem semita quasi lux splendens procedit & crescit usque ad perfectam diem. Via impiorum tenebrosa, nesciunt ubi corruunt. Sapiencia te cohortatur vt non delesteris si quẽ videris per sceleratorum semitas incedere, nec corrideas impiis, sed potius condoleas cum eos agnoscis à recto tramite deflectere, & suis vitiis & infaniis occupari. Qui enim exhilarescunt cum quempiam vident flagitia perpetrantem, non tã dicuntur eius delictis conuiuere, quã consentire: idcirco peccant, & digni sunt qui vapulent: quod commonstrat Paulus, dicens, Digni sunt morte, non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. & propterea nos monet ne simus socij illorum qui improbẽ viuunt, dicẽs, Nolite communicare infructuosis operibus tenebrarum: magis autem redarguite. Et hoc Salomon expressit cum nos docuit ab improborum via fugere, eamq; omnino deserere, vt omnem peccandi occasionem vitemus. Deinde subnectit autor, Non dormiunt nisi malefecerint. Improbi vix quiescere solẽt: quod dominus per Esaiam indicauit, dicens, Impij quasi mare feruens, quod quiescere non potest, & redundant fluctus eius in conculcationem & lutum. Non est pax impiis. Appositẽ conferuntur mari procelloso, & variis fluctibus agitato. Nã quemadmodum feruentes vndæ & procellæ præpediunt quo minus mare quiescere possit, ita morbi animi & vitiorum fluctus impediunt ne mali interquiescere possint: aut si quiescant, non tamen priusquam turpe quoddam flagitium perpetrauerint, & quempia supplantauerint. Non quieuit Iudas, neque suis affectibus imperauit, donec suum præceptorem sceleratissimis Iudæis prodidit. Non quiescunt sicarij, prædones & homicidæ, donec quempiam enecauerint: nec somnus procis & lasciuis obrepit donec suã foedam libidinem expleuerint. Experimur quid moliri possit pessima consuetudo, quæ nihil mali non intentat, quam non facilius quã ipsam naturam permutamus. Vnde dicit dominus in libro Hieremiæ, Propter multitudinem iniquitatis tuæ reuelata sunt vecundiora tua, pollutæ sunt plantæ tuæ. Si mutare potest Aethiops pellem suam, aut Pardus varietates suas, & vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum. Hunc locum edisserens Hieronymus dicit, Propria voluntas nimia consuetudine & amore peccandi quodammodo in naturam conuertitur: sed hoc quod hominibus impossibile est, Deo possibile est, vt nequaquam Aethiops & Pardus suam videatur mutare naturam, sed ille qui in Aethiope operatur & Pardo, dicente apostolo, Omnia possum in eo qui me confortat Christo. Vnde & in alio loco, Amplius, inquit, illis omnibus laboraui, non ego autem, sed gratia Dei quæ in me est. Subiungit & contextus: Comedunt panem impietatis, & uinum iniquitatis bibunt. Improbi vescuntur cibis ex furto, rapina & impietate conquisitis, & bibunt uinum iniquitate partum. Nec minus suis sceleribus oblectantur, quã esculentis & poculentis, sed sentient aliquando si nam sibiipsis profuerit pauperum bona diripuisse, & de alieno victitasse. Iusti autem, quorum recta est semita, & via immaculata, fulgore virtutum illustrati, de tenebris huius mundi ad æternam lucem diemq; serenissimum egredientur, vbi perpetuò fulgebunt, & tanquam scintillæ in arundinetis discurrent. At contrã impij, quorum via tenebris est obsita, corruent, & fulgidissimo diuinitatis lumine priuabuntur. Illi siquidem non veniunt ad lucem, vt eorum opera non arguantur: & quia in tenebris ambulant, & tenebræ occæauerunt eorũ oculos, nesciunt quò vadunt, & in quamnam vitiorum sentinam præcipitentur: & ex eo nesciunt vbi corruunt, quia proprium lapsum non aduertunt, nec sua pensantes pericula attendunt se ad inferos descendere: & licet aliquo modo intelligant vbi corruant, non tamen perfecte, quia excæcati sunt corde.

Roma. 1.

Ephes. 5.

Esa. 57.

Hier. 13.

Hierony.

Philip. 4.
1. Corin. 15.

Sapi. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 2.

¶ Fili mi ausculta sermones meos, & ad eloquia mea inclina aurem tuam. Ne recedant ab oculis tuis, custodi ea in medio cordis tui. Vita enim sunt inuenientibus ea, & uniuersæ carni sanitas. Omni custodia serua cor tuum, quia ex ipso uita procedit. Remoue a te os prauum, & detrahentia labia sint procul a te. Oculi tui reuertantur, & palpebræ tuæ præcedant gressus tuos. Dirige semitas pedibus tuis, & omnes uia tuæ stabilientur. Sis diligens in obseruandis Dei præceptis, & diligentius castissimis eius eloquiis attentas præbeto aures. Si enim Deus tibi sit præceptor, & dux tuæ vitæ primarius, lubenter sanis eius verbis acquiesces. Qui enim ex Deo est, verba Dei audit. Nec sanctissimi Dei sermones ab interioribus nostræ mentis oculis recedere debent, sed opus est vt die ac nocte in lege domini meditemur, eamq; præcordiis nostri animi infigamus. Vnde dicebat Dauid, In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi. Huic persimile est illud Deuteronomij, Erunt verba hæc quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & mediteris sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiẽs atque confurgens. Et ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntq; & mouebuntur inter oculos tuos: scribesq; ea in limine & ostiis domus tuæ. Insculpenda sunt igitur nostris cordibus Dei mandata, vt non peccemus. Denique vt nobis sit vita ea seruantibus, ideo ait Saluator, Verba quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Et alibi, Si vos miseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. Suppeditant & Dei mandata suis cultoribus & alumni sanitatem animi & corporis. Nam noxias animi pestes purgant, & temperantia ac frugalitate vitæ corpus reddunt incolume. Deinde suos monet sapientia vt omni custodia & summa cum diligentia cor suum ab omni immunditia præseruent. Et hoc nobis præcepit dominus in Deuteronomio, dicens, Custodi temetipsum & animam tuam solícite. Eam ob ré Christus in euangelio, mundo corde beatos vocat, qui Deum ipsum videbunt. Et cor nostrum debet esse quoddam castrum omni præsidiorum genere munitum, ne ab hostibus capiatur. Hostes autem quibus obsistere debemus, sunt caro, mundus, & diabolus. Carni obiciemus armaturam castitatis, mundo scutum liberalitatis, & diabolo galeam charitatis. De hac vigilantissima custodia dicit Esaias, Super speculam domini ego sum stans iugiter per diem: & super custodiam meam ego sum stans totis noctibus. Et Abacuc, Super custodiam meam stabo, & figam gradum super munitionem, & contemplabor vt videam quid dicatur mihi, & quid respondeam ad arguentem me. Subinde nos hortatur sapientia vt linguam ad garriendum præcipitem, & ad maledicendum procacem, cohibeamus. licet enim lingua minutulum sit membrum & molliculum, plurimum tamẽ nobis detrimenti adfert cum non ei adest animus rector & moderator. Siquidem virus quod transfundit, est immedicabile. Licet enim aspidis & scorpj pestiferum sit venenũ, tamen hominum industria aduersus illud inuenit remedium: nullum tamen aduersus linguæ contagium. Nec scorpj scorpium impetit, nec vipera viperæ est noxia, solus tamen homo sua lingua detrahente in hominem venenum habet. Nec quis lubricum linguæ ac plectrum absque diuina ope domare potest: quod bellè monstrauit Iacobus in sua epistola dicens, Omnis natura bestiarum & volucrum & serpentium & cetorum domantur, & domita sunt à natura humana: linguam autem nullus hominum domare potest. inquietum malum, plena veneno mortifero. In ipsa benedicimus Deum & patrẽ, & in ipsa maledicimus homines qui ad imaginem & similitudinem Dei facti sunt. Ex ipso ore procedit benedictio & maledictio. Et de illo qui conuitiatur proximo suo, & clanculum detrahit ac mordet, dicit Dauid, Detrahentem secretò proximo suo, hunc persequer, vt scilicet ordine iustitiæ puniretur: & hac lege nobis concessum est malos persequi. Et Ecclesiastes confert illum qui occultè detrahit, serpenti in silentiò mordenti. Nobis etiã Paulus subindicauit in epistola ad Romanos, detractores esse Deo odibiles. Et Petrus præcipit vt deponamus omnes detractiones, si Christi gratiam comparare velimus. Animaduerte illũ grauissimum peccatũ comittere, qui alicui detrahit, & eius illibatam famã theonino dente rodit. Nã bonum nomen aufert, quod cunctis opibus anteponendum est. Quòd si labia nostra procul sint à conuitiis & detractionibus, subinde demus operam vt oculi nostri quæ recta sunt, casta & pudica, intueantur: & iter iustitiæ quod ingredi debemus, diligenter ediscamus, sintq; palpebræ nostræ erectæ

Ioan. 8.

Psal. 118.

Deute. 6.

Ioan. 6.

Ioan. 8.

Deuter. 4.

Mat. 5.

Esa. 21.

Abac. 2.

Iaco. 3.

Psal. 100.

Ecclef. 10.

Rom. 1.

1. Petr. 2.

vt perspiciamus quò pergemus, & quamnam semitam vitiorum an virtutum capeffemus, sed debemus precari dominum vt illuminet oculos nostros, ne offendant & vana videant: vt denique videamus quomodo caute ambulabimus: insuper vt sua sapientia dirigat semitas pedibus nostris, ne decidamus in vitia: & stabiles fiât viæ nostræ, ne huc aut illuc rapiamur. debemus tamen pro viribus conari vt rectas faciamus semitas pedibus nostris. Et ex hoc Salomonis loco, Dirige semitas pedibus tuis, liberum agnoscitur arbitrium, quod diuino fauore adiutum, recte agit.

Ne declines ad dexteram, neque ad sinistram. Auerte pedem tuum à malo. Vias enim quæ à dextris sunt, nouit dominus: peruersæ uerò sunt, quæ à sinistris sunt. Ipse enim rectos faciet gressus tuos, itinera autem tua in pace producet.

Deuter. 5. In sacris literis passim legimus dominum uenisse filiis Israel ne declinent neq; ad dexteram neq; ad sinistram. In Deuteronomio scriptum est, Nō declinabitis neq; ad dexteram neq; ad sinistram, sed per viam quã præcepit dominus Deus uester, ambulabitis, vt uiuatis, & bene sit uobis, & protelētur dies uestri in terra possessionis uestre. Declinat ad dexteram, qui in prosperis insolescit, & qui sibi iustitiam arrogat. Etiam qui de suis viribus nimis præsumit, aut qui uult plus sapere quàm oportet. Ad sinistram uerò declinat, qui frangitur aduersis, & præ sua fragilitate desperat se posse saluari. Augustinus

Augusti. quæstione XLVIII. super Deuteronomium, dicit non ea reprehendi quæ dextera sunt, sed illum qui declinat in ea, id est, qui sibi arrogat quæ Dei sunt. Et explicando quod Salomon subnectit, Vias enim quæ à dextris sunt, nouit dominus, peruersæ autem quæ à sinistris sunt: dicit hunc in modum ratiocinando, Ergo bonæ sunt dexteræ, quas nouit dominus. Nouit enim dominus uias iustorum. Et aliquanto inferius, Absit, inquit,

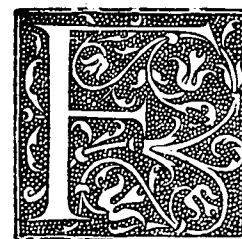
Psal. 1. vt dexteræ quas nouit dominus, negemus esse rectas: sed declinare in eas, est non illius gratiæ, sed sibi tribuere uelle quod rectum est. Et in epistola I I. ad Valentinum edifferens abunde quæ hic Salomon pertractat, dicit, In his uerbis sanctæ scripturæ considerate fratres, quia si non esset liberum arbitrium, non diceretur, Rectos cursus fac pedibus tuis, & uias tuas dirige, ne declines in dexteram, neque in sinistram. Et tamē sine Dei gratia si posset hoc fieri, non postea diceretur, Ipse autem rectos faciet cursus tuos, & itinera tua in pace producet. Nolite ergo declinare neque in dexteram neque in sinistram, quanuis laudentur uia quæ à dextris sunt, & uituperentur quæ sunt à sinistris. Hoc est enim propter quod addidit, Auerte autem pedem tuum à uia mala, hoc est à sinistra: quod manifestat in consequentibus dicēs, Vias enim quæ à dextris sunt, nouit dominus: peruersæ uerò sunt, quæ à sinistris sunt. Eas utiq; uias ambulare debemus, quas nouit dominus, de quibus in psalmo legitur, Nouit dominus uiam iustorum, & uia impiorum peribit. Hanc enim non nouit dominus, quia sinistra est, sicut dicitur etiam illis ad sinistram constitutis, Non noui uos. Quid est autē quod ille nō nouit, qui utique nouit omnia, siue bona hominum, siue mala? Sed quid est, Non uos noui, nisi, tales uos ego nō feci? Quemadmodum illud quod dictum est de ipso domino Iesu Christo, quia non nouerat peccatum, quid est, non nouerat, nisi quia non fecerat? Ac per hoc quod dictum est, Vias quæ à dextris sunt, nouit dominus, quomodo intelligendum est, nisi quia ipse fecit uias dexteræ, id est uias iustorum, quæ sunt utique opera bona, quæ præparauit Deus (sicut dicit apostolus) ut in illis ambulemus? Vias autem sinistras, peruersas, id est uias impiorum, non utique nouit, quia nō eas ipse fecit in homine, sed homo sibi: propter quod dicit, Odiui autē ego peruersas uias malorum: ipsæ sunt à sinistris. Sed respondetur nobis, Cur ergo dixit, Ne declines in dexteram neque in sinistram, cum potius dicere debuisset uideatur, Tene dexteram, & ne declines in sinistram? Si bonæ sunt uia quæ à dextris sunt, cur putamus, nisi quia ita uia sunt bonæ quæ à dextris sunt, ut in dexteram tamen declinare non sit bonum? Declinare quippe ille est intelligendus in dexteram, qui bona ipsa opera quæ ad uias dexteræ pertinent, sibi uult assignare, non Deo. Et ideo cum dixisset, Vias enim quæ à dextris sunt, nouit dominus: peruersæ autem sunt quæ à sinistris sunt: tanquam diceretur ei, Quomodo ergo non uis ut declinemus ad dexteram? secutus adiunxit, Ipse autem rectos faciet cursus tuos, itinera autem tua in pace producet. Sic ergo intellige quod tibi præceptum est, Rectos cursus fac pedibus tuis, & uias tuas dirige, ut noueris cum hoc facis, à domino Deo tibi præstari ut hoc facias, & non declinabis

nabis ad dexteram, quanuis ambules in uis dextris, non confidens in uirtute tua, & ipse erit uirtus tua, qui rectos faciet cursus tuos, & itinera tua in pace producet. Quapropter dilectissimi, quicumque dicit, Voluntas mea mihi sufficit ad facienda bona opera, declinat in dexteram. Sed rursus illi qui putant bonam uitam esse deserendam, quando audiunt sic Dei gratiam prædicari, ut credatur & intelligatur uoluntates hominum ipsas ex malis bonas facere, ipsas etiam quas fecerit custodire, & propterea dicunt, Faciamus mala, ut ueniant bona: in sinistram declinat. Ideo uobis dixit, Non declinetis in dexteram neque in sinistram. hoc est, Non sic defendatis liberum arbitrium, ut ei bona opera sine Dei gratia tribuatis: nec sic defendatis gratiam, ut quasi de illa securi, mala opera diligatis, quod ipsa gratia Dei auertat à uobis. Hec ille. Insuper in Esaia legimus, Hec uia, ambulate in ea, neque ad dexteram, neque ad sinistram. Quem locum enarrans Hieronymus dicit, In utraque parte quicquid supra modum est, in uitio est. Et de dextris partibus dicitur, Ne sis iustus multum. De sinistris autem quod in hoc dorum & in pereuntium parte ponantur, nulla dubitatio est. Residuum contextus ex Augustini doctrina planè declaratum est.

ARGUMENTVM QVINTI CAPITIS.

Discito sapientiam, si uelis inextricabiles exposititiæ meretricis laqueos effugere, à cuius labiis profluunt & distillat sermo melle suauior, quo proci irretiuntur, & libido accenditur: & licet in exordio, & dum feruet amoris æstus, nobis mirum in modum ad blandiatur, nihilq; non excogitet quo possit nostras demulcere aures, tamen in fine nobis propinat poculum absinthio longè amarius, suaq; blandula lingua magis quàm acutissimo gladio nos ferit, & more scorpium suum uirus pestiferum transfundit: cuius semitas qui sectantur, una cum ea ad stygias paludes demerguntur. Fac igitur duce sapientia ut non te pharetratus Cupido occæcet, nec ullum cum furiosa libidine commercium habeas, & celestis uirtutum ac ueræ gloriæ amor mentem tuam inurat, tuusq; semper animus uiua aqua quæ ex argenteis Sophiæ fontibus scatet, inebrietur.

CAPVT QVINTVM.

Fili mi attende sapientiam meam, & prudentiæ meæ inclina aurem tuam, ut custodias cogitationes, & disciplinam labia tua conseruent. Ne intenderis fallaciæ mulieris. fauus enim distillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius, nouissima autem illius amara quasi absinthium, & lingua acuta quasi gladius biceps. Pedes eius descendunt in mortem, & ad inferos gressus eius penetrant. Per semitam uitæ nō ambulat, uagi sunt gressus eius, & inuestigabiles. Nunc ergo fili mi audi me, & ne recedas a uerbis oris mei. Longe fac ab ea uiam tuam, & ne appropinques foribus domus eius.) Si recto calle ad Elysios campos contendere uelis, dum tua flore ætas, & uiget animus, cælestem philosophiam ediscas, in eiusque legibus & sanctissimis institutis iugi studio peruigila. Et hoc Sophia monet dicens, Fili mi attende sapientiam meam, non uanam nec superstitiosam: nec illam curiose peruestiges, quæ hominum inuentis & ingenii excogitata est, in qua plerunque plus est fastus quàm uirtutis. In illa autem nihil fastus, sed plurimum uirtutis, quæ comite prudentia stabilitur, cuius amore & feruenti desiderio qui capitur, fallacissimis obscœnarum meretricum aucupiis nequaquam inuoluitur, quæ blando sermone, lepidissimis salibus, & facetissima urbanitate deludunt amatores. supparasitantur aliquando & amanti, ut suis præstigiis eum ludificent, et usq; opes salacissima scortatione exhauriant. Aedepol quis nescit dicaculam meretricem & perfidam, ignem in suo sinu gestare, quo exurimur? nec quiescere donec hominem cæco amore captum, in ardentissimam cupidinis fornacem detruserit? Nec addubito quin omnium calculis approbanda sit illa Plauti sententia in Asinaria, Esca est meretrix: qua, ut norunt omnes, semel inescati, suis affectibus obtēperant, & obnubilata ratione præcipites feruntur in uitia. Porro uenustula meretrix cor hominis suis sagittis transfigit, animam vulnerat, rationem adimit, corporis vires frangit, & quod maxime dolendum est, hominem luxuriæ fordibus uolutatum, in brutam naturam conuertit. Sed ad autho-

rem redeo proferentem sententias de cauenda luxuria: & primò monet vt verfutis mulierum non insistamus, quæ mille nocendi artes adinueniunt vt nos decipiant, suisque pedicis inuoluant. Nam à labiis cellulariæ meretricis dimanant verba melle suauiora, quibus amatores confestim capiuntur, illisque ad impudica oscula illiciuntur, ex oculis tandem ad effruescentem luxuriam pertrahuntur. Denique diobolaris & scelestæ meretrix suum guttur oleo leuius & mollius ita polit & ornat, vt ad se quem velit facillè rapiat: raptum suo fascino contaminat, & pro momentaneæ voluptatis præmio ei portionem exhibet absinthio amariorum, vt quantum se glorificauit in deliciis suis, tantum detur ei & tormenti & luctus. Dicit Plinius libro XXVII. Naturalis historiæ, capi. VII. plura esse absinthij genera. Santonicum appellatur à Galliæ ciuitate, Ponticum à Ponto, vbi pecora pinguescunt illo, & ob id sine felle reperiuntur: neque aliud præstantius, multoque Italico amarius, sed medulla Pontici dulcis. De vsu eius conuenit dicere, herbæ facillimæ, atque inter paucas vtilissimæ, præterea sacris populi Rom. celebratæ peculiariter. Siquidem Latinarum feriis quadrigæ certant in Capitolio, victor que absinthium bibit, credo sanitatem præmio dari honorificè arbitratis maioribus. Stomachum corroborat, & ob hoc sapor eius in vina transfertur. Bibitur & decoctum aqua, & postea nocte & die refrigeratum sub diuo, decoctis sex drachmis foliorum cum ramis suis in cælestis aquæ sextariis tribus. Oportet & salem addi. Vetustissimè in vsu est. Bibitur & madefacti dilutum. Ita enim appellatur hoc genus. Diluti ratio, vt quisquis fuerit modus aquæ, tegatur per triduum. Ioannes Ruellius medicus quidem suo seculo doctissimus, & de literis cum Latinis tum Græcis bene meritus, dicit libro primo de Natura stirpium cap. V. III. absinthium insigni amaritudine pollere: & cap. X. VII. eiusdem libri existimat acrem esse saporem amari absinthij. Dicitur est autem absinthium, vt idem refert cap. XX. eiusdem operis, ab ἀσίνθη, quod tangere dicimus, quòd nullum animal ob eximiam amaritudinem hanc herbam attingat. Veteres Græci familiæ comici apinthon quoque conformi etymo quasi impotabilem pronunciarunt, quòd hanc nemo ob insignem amarorem possit ebibere. Hinc Latini absinthium vsurparunt pro re quæ parum allatura sit voluptatis, non tamen propter commoditatem respuenda. Sic verebatur Fabius Quintilianus ne liber suus parum mellis, & absinthij multum habere videretur, essetque salubrior studiis quàm dulcior. Hæc ille. Insuper lingua procacissimæ meretricis acuta est quasi gladius biceps, eò quòd & corpus & animam enecat, & facit vt homo pœnam sensus & damni incurrat, & eius pedes vnâ cum impudentissimo scorto ad inferos vsque penetrent. Et hic Salomonis locus planè indicat illum qui cum meretrice fœdum habet congressum, peccare mortaliter: quod & Paulus expressit dicens, Neque fornicatores neque adulteri regnum Dei possidebunt. Chryso-

1. Corin. 6.
Chrysof.

stomus homilia LXIII. ad populum, dicit, & quidem ex Salomonis sententia, meretricis amorem esse inferno similem. Et in promptu suppetit ratio. Nam quemadmodum infernus nunquam satiatur, ita nec meretrix quæstus auarissima satiari potest, nec tibi gratiam habet si pro modica voluptate ingentem ei pecuniam dederis, & ridet si te viderit opibus & pecuniis denudatum. Mare siquidem est, vt non inscite scribit Paulus. quod enim das, deuorat, & nunquam abundat: cuius vagos & inquietos gressus qui confectatur, fit statim ex plumoso glaber, viamque ad cutem tondetur. Quod si velis Veneris stimulos diffringere, & carnis impetus ac illecebras cohibere, ocium fugias, & diuinæ sapientiæ studium frequentes.

¶ Ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli, ne forte impleantur extranei uiribus tuis, & labores tui sint in domo aliena, & gemas in nouissimis quando consumpseris carnes & corpus tuum, & dicas, Cur detestatus sum disciplinam, & increpationibus non acquieuit cor meum, nec audiui uocem docentium me, & magistris non inclinaui aurem meam? Penè fui in omni malo, in medio ecclesiæ & synagoga.)

Verat sapietia ne insignem illum honorè quo ad imaginem Dei creati sumus, immun-

Psal. 48.
Augusti.

in corpore, non in auribus istis quas videmus, nec in oculis, naribus, palato, manibus, & pedibus, sed facta est vbi est intellectus, vbi est mens, vbi ratio inuestigandæ veritatis. Hanc autem imaginem virtutibus exornamus, vitiis verò commaculamus. Subinde monet Salomon vt nostræ vitæ periodum, siue acceptum viuendi spatium, non expendamus ad libitum crudelissimi hostis, scilicet diaboli, qui tanquam leo rugiens circumit quærens quem deuoret, cui scuto fidei & inuicta animi magnitudine obistere debemus, vt fugiat à nobis. Alioqui qui nobis est extraneus & aduersarius, nostris viribus iuuaretur, cum nostram & animi & corporis industriam illi ad perpetranda scelera præstaremus. Alij hunc locum, Ne forte impleantur extranei viribus tuis, &c. in hunc modum exponunt, Ne sacerdotes & doctores idololatræ, qui sunt à Deo alieni tuis, opibus, quas tuis viribus acquisisti, repleantur, & labores tui sint in domo idolorum, & sacerdotum idololatriæ cultum consecrantium, & gemas post mortem & vocifereris, ac te pœniteat quòd rectas sapientiæ semitas deserueris. sed tarda erit hæc pœnitentia & inutilis. Aliter, dum refriguerit igneus tuæ petulantia calor, & candidus tuæ iuuentutis flos intabuerit, classico mortis accersitus ad reddendam tuæ vitæ rationem, ingemifces, & lachrymas à largifluo præcordiorum fonte promanantes effundes, vehementerque dolebis quòd blandissimis voluptatum illecebris & luxuriæ vermiculis tuum corpus exesum fuerit, & magno cum clamore tuam miseram vitam detestaberis, teque omnium infelicissimum reputabis, quòd sanam diuinæ Sophiæ doctrinam spreueris, qua libidinis incendia restinguuntur, & infrenis concupiscentia domatur, quòd denique præceptorum recta monenti non obtemperaueris, nec lubenter manum ferulæ subieceris: dicesque, Omnibus vitiis fui circumdatus, & nihil penè sceleris fuit quo non fuerim irretitus, etiam in medio ecclesiæ & synagoga, congregationis scilicet Christianorum & Iudæorum: vt nullam mihi prætexam meorum scelerum excusationem. Et hoc mihi in pœnam accumulabitur, quod non ex ignoratia sed ex certa scientia deliquerim. Nam & ecclesiæ & synagoga doctores audiui, quorum optimis præceptis & institutis respiscere poteram, & meam vitam in melius commutare. Adnotes quòd συναγωγή dicitur conuentus plurimorum adinuicem, & potissimum in fide: & huiusmodi congregatio in sana fide & præceptis Dei, vt nunc vsurpant Theologi, erat Iudæorum synagoga, quæ à sacerdotibus, iudicibus & senioribus in decernendis iis quæ ad maximam Israelitici populi vtilitatem cum temporalem tum spiritalem pertinent, duce spiritu Dei regebatur. Cū enim Moses Synagoga vertex conquestus est apud Deum de obmurmuratione populi Israelitici, quòd non suum ventrem carnibus expleret, & dixit, Non possum solus sustinere omnem hunc populum, quia grauis est mihi: respondit dominus, Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel, quos tu nosti quòd senes populi sint, ac magistri: & duces eos ad ostium tabernaculi fœderis, faciesque ibi stare tecum, vt descendam & loquar tibi, & auferam de spiritu tuo, tradamque eis vt sustentent tecum onus populi, & non tu solus graueris. Etiam Christus præcepit in suo euangelio turbæ, vt reciperet doctrinam principum Synagoga, tametsi improba esset eorum vita. Super, inquit, cathedram Moysi, sederunt Scribæ & Pharisei: Omnia ergo quæcunque dixerint vobis, seruate & facite, secundum opera verò eorum nolite facere. Locum hunc enarrans Chryso-

1. Pet. 4.
Iaco. 4.

Numc. 11.

Matt. 23.

Chrysof.

Augustin.

Budæus.

synagoga Iudæorum dicitur, & ecclesia Christianorum, vt adnotauit diligenter Augustinus in enarratione psalmi LXXVII.

¶ *Bibe aquam de cisterna tua, & fluentia putei tui. Deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide. Habeto eas solus, nec sint alieni participes tui.* Vult sapientia nos viuere de nostris propriis laboribus, eosque aliis impertiri, ne à pauperibus accusemur, si ex alieno voluptuariam agamus vitam, nosque Deus reprehendat, quòd egenis pietatis officia non præstiterimus. Loco huius, Bibe aquam de cisterna tua, & fluentia putei tui, LXX interpretet legunt, *πίνε ὑδάτα ἀπὸ τῶν ἀγγείων, καὶ ἀπὸ τῶν φρεάτων πηγῆς.* Hoc est, Bibe aquas de tuis vasis, & de tuis puteis fontis. sed eadem est intelligètia. Cum dicit, Deriuentur fontes tui foras, monet vt nostras opes aliis largiamur & communicemus, & famelicos pascamus, eosque in vrbium plateis iacentes refocillemus, & nostro excipiamus hospitio. Nec pugnant hæc duo, licet maximè pugnare videantur, Aquas tuas diuide, & eas solus habeto. Solus quidem possessione & proprietate habeas, aliis tamen cum sitierint, suppeditabis: caueto tamen ne infideles & peruersissimi tui sint participes: quod in duobus locis commonefacit Paulus, dicens, Ne commisceamini fornicariis, non vtique fornicariis huius mundi: aut auaris, aut rapacibus, aut idolis seruentibus: alioquin debueratis de hoc mundo exisse. Nunc autem scripsi vobis, non commisceri. Si is qui frater nominatur inter vos, est fornicator, aut auarus, aut idolis seruens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum eiusmodi nec cibum sumere. Et alibi, Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Christo ad Belial? Aut quæ pars fideli cum infideli? Alij hæc Salomonis verba ad mysticam intelligentiam referunt, dicentes cisterna intelligi veteris & noui testamenti doctrinam, & puteo profunditatem & altitudinem eiusdem catholicæ doctrinæ, aqua scientiam, & fluentis copiam & abundantiam diuinæ sapientiæ. Docetque his verbis cauere à doctrina hæreticorum, & attendere lectionibus sacrarum scripturarum. Et est sensus, Bibe aquam de cisterna tua, id est serua & opere imple doctrinam quam aliis prædicas. Et fluentia putei tui, id est, abundantia sermonis tui seu scientiæ affluenter in te redundet in operibus bonis. Fontes nostros foras deriuamus, cum aliis vim prædicationis infundimus, cum verba sacræ scripturæ aliis annunciamus. In plateis aquas diuidimus, cum populis prædicamus. Platea nanque dicta est à latitudine. est enim Græcus sermo. In plateis ergo aquas diuidimus, quando in multitudine auditorum verba scientiæ dilatamus, & iuxta vniuscuiusque qualitatem diuina eloquia dispensamus. Cum dicit Salomon, Ne sint alieni participes tui, alienos vocat dæmones, de quibus dicit psalmographus, Alieni insurrexerunt in me, & fortes quæsierunt animam meam. Tunc enim malignos & immundos spiritus in prædicatione participes & socios nobis facimus, quando per superbiam intumescimus, & de prædicatione nostra inanem gloriam desideramus. Potest & hac aqua iisque fontibus viua aqua intelligi, de qua dicebat Christus Samaritanæ, Si scires donum Dei, & quis est qui dicit tibi, Da mihi bibere: tu forsitan petisses ab eo, & dedisset tibi aquam viuam. & paulò post exprimens quænam sit illa aqua viua, dicit, Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum: sed aqua quæ ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Et alibi, In magno festiuitatis die clamabat dicēs, Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Qui credit in me, sicut dicit scriptura, Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dixit, teste Ioanne euangelista, de spiritu quem accepturi erant credentes in eum. Et ad lympidissimum huius cælestis aquæ fontem, cuius largo atque inuisibili flumine lætificat Deus ciuitatem suam, nullus extraneus, quia nullus nisi vita æterna dignus, accedit. Hic est proprius ecclesiæ Christi, auctore Augustino libro II. contra Cresconium grammaticum, capite XIII. cui tanto antè prophetarum est, Fons aquæ tuæ sit tibi proprius, & nemo alienus communicet tibi. De hac enim ecclesia, & de isto fonte dicitur & in Cantico Canticorum, Hortus conclusus, fons signatus, puteus aquæ viuæ.

¶ *Sit uena tua benedicta, & letare cum muliere adolescentiæ tuæ. Cerua charissima, & gratissimus hinnulus. Vbera eius inebriant te omni tempore, in amore illius delectare iugiter.*

Vena tua, siue proles quæ ex te prodiit, benedictionem consequetur, si modò conjugalem castimoniam cum tua vxore quam adolescens duxisti, perpetuò seruaaueris, eamque tibi coætaneam, tuisque moribus persimilem vnice dilexeris. Viri siquidem auctore Paulo debent diligere vxores suas vt corpora sua. Et qui suam vxorem tanquam seipsum diligit, ei que placere cupit, magna cum læticia dies suæ vitæ transigit. Alij aliter hunc locum edifferentes, dicunt, Sit vena tua, id est sapientia tua, qua aliis spiritalem potum suppeditas, & ardentissimos concupiscentiarum ignes restinguis, à domino benedicta, qui tanto plus eam in te adauget & ditat, quanto liberalius aliis impertiris. Omni siquidem habenti dabitur, & abundabit. Subiungit Salomon, Cerua charissima, & gratissimus hinnulus. Serpentibus exitio esse ceruos nemo ignorat, vt si quæ sunt, extractas cauernis mandant. Nec verò ipsis spirantes tantum aduersantur, sed membratim quoque. fugantur nidore cornus eorum si vratur. At è summo gutture vstis ossibus congregari dicuntur. Pelles eiusdem animalis substratæ, securos præstant ab eo metu somnos. Coagulum quoque ex aceto potum, ab ictu: & si omnino tractatum sit, eo die non ferit serpens. Hæc Plinius libro naturalis historiæ XXVIII. capite IX. Ceruorum, capreolorum, damarum, leporum, aliorumque huiusmodi animalium filij, hinnuli vocantur, à voce quam reddunt, equinæ simili: Nam hinnire propiè equorum est: vnde hinnitus equina vox. Vult igitur innuere Salomon, coniugem viro suo debere esse charissimam, & pro viribus adniti vt fœdus coniugij tueatur: quæ non minus scorta persequatur, quàm cerua serpentes: sit & natus ex ea filius, castitatis amator gratissimus: & quemadmodum hinnulus ceruæ pullus suæ matri acquiescit, sic & vxor sui viri imperio pareat, eumque temperato & moderato amore delectet: nec ad alterius torum diuertat maritus, sed pudico suæ coniugis congressu fatietur. & hoc est quod dicit, Vbera eius inebriant te omni tempore. non quòd vxorio operi semper insistendum esse doceat, sed moneat ne vel prima viuente aliam ducas, vel meretrici fœdæ copuleris. Nam viuente vxore alligatus es legi. quòd si cum altera congrediaris, in detestandum adulterij vitium prorues. Quidam dicunt hanc ceruam charissimam & gratissimam, esse sanctam ecclesiam, quæ serpentinam solet odio habere & conterere doctrinam. Gratissimus hinnulus, populus est eius, virtutum varietate delectabilis, & eadem castæ fidei semper æmulatione succensus: cuius vberibus inebriamur, cum vtriusque testamenti scripturis contra hæreticorum fraudes instruimur: cuius pace & amore iugiter delectari, magna est exercendarum occasio virtutum. Beatus quoque Augustinus hanc Salomonis sententiam edisserit, enarrans libro LXXXIII. quæstionum, quæstione LXXI. quod dicit Paulus ad Galatas, Inuicem onera vestra portate. Sicut, inquit, de ceruis nonnulli talium cognitionum studiosi scripserunt, cum fretum ad insulam transeunt pascuarum gratia, sic se ordinant, vt onera capitum suorum quæ gestant in cornibus, super inuicem portent, ita vt posterior super anteriorem ceruice proiecta caput collocet. Et quia necesse est vnum esse qui cæteros præcedens, non ante se habeat cui caput inclinet, vicibus id agere dicuntur, vt lassatus sui capitis onere ille qui præcedit, post omnes redeat, & ei succedat cuius ferebat caput cum ipse præiret: Ita inuicem onera sua portantes, fretum transeunt, donec veniant ad terræ stabilitatem. Istam fortasse ceruorum naturam intèderat Salomon cum ait, Ceruus amicitia, & pullus gratiarum tuarum, colloquantur tecum. Nihil enim sic probat amicum, quemadmodum oneris amici portatio.

¶ *Quare seduceris fili mi ab aliena, & foueris sinu alterius? Respicit dominus uias hominis, & omnes gressus illius considerat. Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur. Ipse morietur, quia non habuit disciplinam, & multitudine stultitiæ suæ decipietur.*

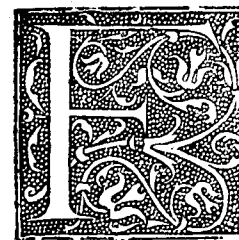
Cur permittis callidam & scelestam meretricem tibi libidine prurièti tenebras offundere, & suis præstigiis suoque pestifero veneno tuæ mentis oculos fascinare? Ecquæ tã castu

tamque pudicum, cum nobis venustula & magnificis ornamentis exulta obiicitur, non seduceret? & igne quem in sinu fouet, non adureret? Tunc compta Venus & decora, spurca libidine carnem titillat, carnisque aculeum accendit, quem nemo nisi spiritum Dei habeat, eiusque ope iuuetur, domare potest. Vnde in libro Sapientiae scriptum est, Sciui quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det. Quod si velis stimulos carnis refrenare, caueto ne cupediis ciborum & deliciis corpus tuum expleas. Nam huiusmodi voluptatibus & saturitati iuncta est lasciuia, & vicina sibi sunt venter & genitalia. Tibi etiam proderunt sanctissima ieiunia, quibus si assidue incubueris, & lachrymis, ac pernoctaueris in orationibus, ciliciis tuae carni haerentibus, beneficium continentiae a domino extorquebis. Subiungitur in contextu, Respicit dominus vias hominis, &c. Non putent fornicatores & adulteri tenebris noctis ac parietum sua turpissima flagitia obtegere, quia tenebrae non obscurabuntur a domino, & nox sicut dies illuminabitur. Dicit etiam Iob, Nonne ipse considerat vias meas, & cunctos gressus meos dinumerat? Et in libro Hieremiae dicit dominus, Si occultabitur vir in absconditis, & ego non videbo eum? Etiam in euangelio Lucae dicit Christus, Nihil opertum est quod non reueletur, neque absconditum quod non sciatur. Et ubi sceleratissimi, quique peruersam viuendi consuetudinem induerunt, arctissimis suorum vitiorum nexibus vincuntur & irretiuntur, & perdita libertate gratiae, in miseram diaboli ditionem & captiuitatem rediguntur, & (quod maxime dolendum est) praua prauis neccentes, tandem funibus suorum peccatorum constringuntur. Hinc David suam calamitatem suaeque vitia deplorans dicebat, Quoniam iniquitates meae supergressae sunt caput meum, & sicut onus graue grauatae sunt super me. Et dominus in Esaia impiis scelus sceleri accumulantis, malum imprecatur, dicens, Vae qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quasi vinculum plaustrum peccatum. Locum hunc enarrans Hieronymus dicit, Quod autem vincula dicantur esse peccata, crebrius legimus, e quibus illud est, Funibus peccatorum suorum vnusquisque constringitur. Et dominus arguens populum delinquentem qui peccatis peccata sociarat, fecit flagellum de funiculis, ostendens eis quomodo domum Dei fecissent speluncam latronum, & sedem orationis vertissent in domum negociationis. Conuiuia quoque coenae dominicae vestem non habens nuptialem, vinctis pedibus ac manibus eicitur in tenebras exteriores. Et dominus venit ut his qui erant in vinculis, diceret, Exite: & qui versabatur in tenebris, reuelamini. Ipse enim soluit compeditos, & illuminat caecos, quos Hieremias vinctos terrae nuncupat. Nec plangit eos qui peccare coeperint, statimque desierint (non enim est iustus super terram qui faciat bonum, & aliquando non peccet) sed qui longo funiculo peccata protraxerint. Vnde & in Numeris legimus, vaccam rufam cuius cinis expiatio populi est, non aliter immolari & offerri ad altare domini, nisi quae terrena opera non fecerit, iugumque non traxerit, nec vinculis iugi Nabuchodonosor fuerit alligata. Haec ille. Et impius enormia scelera perpetrans, pro stipendiis suorum peccatorum, nisi eum ante exitum vitae poenituerit, aeternam mortem sentiet, perpetuisque suppliciis torquebitur, de quo dicit Iob, Nunquid non perditio est iniquo? & alienatio operantibus iniustitiam? Rursum de perpetua iniquorum poena scribit psalmographus, Mors depascet eos. Nec sane immerito. Nam contempserunt diuinae sapientiae legibus parere. Et multitudine stultitiae suae decipietur, quod peruersa tenebrarum opera committens, non putat dominum haec videre, aut quod facile eius iram franget. Denique qui sine timore peccant, vnde cadunt in retia diaboli, propriis erroribus, ignorantibus, concupiscentiis vitiisque falluntur, & quia non prospiciunt quae suae salutis profutura sunt aut obfutura, nec timent incidere in manus domini, multitudine suae stultitiae decipientur: de quibus dicit Baruch, Viae disciplinae non inuenerunt, ideo perierunt: & quia non habuerunt sapientiam, interierunt propter suam insipientiam. De iisdem ait Iob, Si non audierint, transibunt per gladium, & consumentur in stultitia.

ARGV-

Non sis facilis ad spondendum: ne cum tui amici causa sponderis, te subito poeniteat, & tuis uerbis irritaris. Caueto ne altum somnum dormias, ut non te grauis & extrema egestas opprimat. Vitabis & oscitantem torporem, ut commodius tuae uitae consulere possis. Tibi peruigil & sedulus labor ad conquiendas multas opes plurimum conferet. Summo cum studio perpende sedulitatem & solertiam graniferae formicae, quae absque ullo duce sibi parat aestate cibum, ut duram & rigidam hyemem transigere possit. fugito commercium schismatici, qui mentis astu & callidis inuentis aduersus ecclesiam nullum non molitur malum, & contentionum ac seditionum appetentissimus iurgia seminat, & perfectum charitatis uinculum dirumpere contendit. Fac ut tuis pedibus lex domini sit lucerna, ne praecipites ferantur in malum. Caue ab impudico uxoris alienae contactu, ne dominum ad iracundiam prouoces, qui in die uindictae tuis flagitiis supplicium irrogabit.

CAPVT SEXTVM.

Ille mihi si sponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam, illaqueatus es uerbis oris tui, & captus propriis sermonibus. fac ergo quod dico fili mi, & temetipsum libera, quia incidisti in manum proximi tui. discurre, festina, suscita amicum tuum. Monet ut non temere neque subito fideiubeas pro amico: quandoquidem fideiussor plerumque iacturam facit, & damnum patitur. Nam cum se alteri pro suo proximo obstrinxit, pollicitus est manum protendendo se illi amici causa satisfacturum. Et hoc exprimit sententia illa, defixisti apud extraneum manum tuam. fit enim datione manus huiusmodi obligatio: & qui spondit, illaqueatur propriis uerbis, & obligatur: & licet prius liber esset ut non sponderet, post tamen sponsonem nequaquam potest reuocare sententiam. Idcirco vera erat illa Chilonis Lacedaemonij sententia, authore Diogene Laertio, Sponsoni non deest iactura. Et huic loco cohæret uulgata illa paroemia, Sponde: noxa praestò est. Nam qui pro altero fideiubet, id pollicetur quod non sit in ipso situm praestare, nempe fidem alienam: Idcirco exponitur periculo perdendi quod pro amico spondit: & quia vi obligationis incidit in manum proximi sui, det operam ut quamprimum ab huiusmodi fideiussione explicetur: properet ad locum expeditioni aptum, nec cesset urgere ac interpellare amicum pro quo, spondit, & se laqueis inuoluit, ut a tam graui sarcina exoneretur, & absque ulla suorum bonorum iactura liber euadat.

Ne dederis somnum oculis tuis, nec dormitent palpebrae tuae. Erucere quasi damula de manu, & quasi auis de laqueo. Non quiescas donec animum a curis molestae sponsonis liberaueris. Et quemadmodum damula (qua nihil est imbecillius ac timidius) conatur manum tenentis euadere, ita contendas periculum tuae fideiussionis effugere. Et sicut etiam auis nititur insidias aucupis & retiaculum declinare, sic studeas a laqueis tuae sponsonis explicari. Autumat Plinius libro VIII. naturalis historiae capite LIII. Damas iure dici feras non posse, sed esse semifera animalia, quanuis raro mansuescant. Complura nanque sunt nec placida nec fera, sed mediae inter utrunque naturae, ut hirundines, delphini, apes, & damae. Scias uelim secundum Isidorum, Damulam & Capream pro eadem re sumi: & appellata est Caprea ab eo quod acutius uideat, *παρα το οξέος Δέρνειν*, dorcas, authore Hieronymo in interpretatione II. homiliae Origenis in Cantica Cantorum. Hinc tritum adagium de eo qui uidendi perspicacitate praecellit, Caprearum oculos habet. & loco Damulae secundum Septuaginta interpretes legimus *Δορκας, από τῆ Δέρνειν*, id est a uidendo.

Vade ad formicam o piger, & considera uias eius, & discite sapientiam: quae cum non habeat ducem, nec praecceptorem, nec principem, parat aestate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat. Usquequo piger dormis? quando consurges a somno tuo? Paululum dormies, paululum dormitabis, paululum conferes manus ut dormias, & ueniet tibi quasi uiator egestas, & pauperies quasi uir armatus. Si uero impiger fueris, ueniet ut fons messis tuae, & egestas longè fugiet a te.

Formicæ vt apes cōmunicant laborem, sed apes vtilis faciunt cibos, hæc condunt. Et si quis comparet onera corporibus earum, fateatur nullis portione vires esse maiores. Gerunt ea morfu. Maiora auersæ postremis pedibus moliuntur, humeris obnixæ. Et iis reip. ratio, memoria, cura. Semina arrosa condunt, ne rursus in fruges exeant è terra. Maiora ad introitum diuidunt. Madefacta imbre, proferunt atque siccant. Operantur & noctu plena luna, eadem interlunio cessant. Iã in opere qui labor? quæ sedulitas? Hæc Plinius libro II. naturalis historiæ capi. XXX. Salomon excitat pigrum ad laborem, eumq; monet vt somnolentiam ac ignauiam auerferet, & quàm diligentissime cōsideret & miretur sedulitatem & industriam formicæ, quæ nullo præeunte magistro, & absq; peculiari duce in æstate condit cibum vt hyemet. De qua dicit Horatius Serm. lib. I.

Paruula nam exemplo est magni formica laboris:

Ore trahit quodcunque potest, atque addit aceruo. Deinde Salomon lethargo soporatis, ac inertis ocio sepultis, frigidam aquã suffundit, vt veterosum torporẽ ac pigrum somnum excutiant, cum ita ait, Vsq; quo piger dormis, &c. Quid tandiu Endymionis somnum dormis? Quid pateris te molli culcitra lasciuire, & vires tui corporis eneruari? Nonne aliquando excitaberis, & labores ocio antepones? Vis ne floridam tuã iuuentutem oscitantia & somnolenta torpedine resolui, & omnino perire? Paululum si tuæ valetudini consulere velis, dormitabis: & subito ne in extremam inopiam recidas, franges somnum. Quod si in peruigili labore sedulus fueris, & ad galli cantum ad opus accersitus, enerues corporis voluptates honesto officio perdomueris, prosperẽ tibi succedent omnia. Veteres pigritiam vsque adeo auersati sunt, vt luto pigros sinerẽt obrui.

Ecclef. 22. Vnde Ecclesiasticus, In lapide luteo lapidatus est piger, & omnes loquẽtur super aspernationem illius. De stercore boum lapidatus est piger: & omnis qui tetigerit eum, excutiet manus. Sed quod segnities & pigrum ocium sit fons omnium malorum, & luxuriæ ac idololatriæ magistra, ostendit Aaron in Exodo de perditissimis filiis Israel, qui

Exod. 32. inertix ac deliciis dediti, coluerunt vitulum. Sedit, inquit, populus manducare & bibe-

Deute. 32. re, & surrexerunt ludere. Et in Deuteronomio dicit Moses, Incrassatus, impinguatus, dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo. Nemo etiã nescit ociosum

Augustin. facile peccatum fornicationis incurrere. Nam qui sollicitudinibus animum habet occupatum, non facile fornicationi operam dat. Siquidem amoris definitio hæc est, animæ

vacantis passio. Augustinus sermone XVII. ad fratres in eremo, existimat ocium nihil aliud esse quàm viui hominis sepulturam, quo rigorem sanctæ & solitariæ religionis fastidimus, & eremum sæpe exire tentamur. Denique per ociositatem accendimur frequenter ad luxuriam, animamur ad superbiam, & ducimur ad mundi gloriam. Et referendo quæ hic scribit Salomon de formica, quæ in æstate grana colligere nõ desistit, quibus viuere possit in hyeme, dicit, Non solum seculares hoc attendere debent: sed & nos qui Dei gratia in eremo sumus, & in hac vasta solitudine habitamus, formicarũ cōditiones debemus attendere, & eas summopere imitari. Laborare enĩ sine intermissione debemus, vt fructum bonorum operum acquiramus in æstate præsentis vitæ, tam sollicitè & sedulè, vt tempore hyemali, tempore frigoris & iudicij non fame pereamus, sed bonis cunctis ornati, æternaliter reficiamur in patria. Et libro vno contra Adimantum

Manichæi discipulum capite XXIII. reprehendit Manichæos, quod ex hoc Salomonis loco putauerint præceptum esse vt thesaurizemus in terra, vt etiam curemus hæc

horrea. Carpit subinde & Adimantum, qui dicebat huic sententiæ illud euangelij ad-

uerfari: Nolite cogitare de crastino. Et quod hic dicit Salomon, à Manichæis perperam

intellectum, existimat spiritaliter intelligendum esse. Quemadmodum enim formica

minutulum equidẽ animal æstate colligit, vnde in hyeme pascatur: sic vnusquisq; Christianus in rerum tranquillitate, quam significat æstas, colligat verbum Dei, vt in aduer-

sitate & tribulationibus, quæ hyemis nomine significantur, habeat vnde spiritaliter vi-

uat. Non enim in pane solo viuunt homo, sed in omni verbo Dei. Hæc ille. Vult Salomõ ne ignauia & pigro ocio obtorpeamus, quo sanè nihil est fugibilius, vt honestis officiis occupemur, & in nobis sit moderata bonorum temporalium sollicitudo, ne magis rebus nostris noceat pigritia paupertatis & penuriæ nutritrix, quàm miles armata, & prædo sceler-

eratissimus. Cauendũ tamẽ est ne nimia & anxia cōgerendarũ opũ cura discruciemur.

Homo apostata uir inutilis, graditur ore peruerso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, prauo corde machinatur malum, & omni tempore iurgia seminat. Huic extemplo ueniet perditio sua, & subito conteretur, nec habebit ultra medicinam.) Ille censetur apostata, qui à Deo, vel à fide aut à religione quam professus est, recedit. Angeli mali primũ apostatauerunt à Deo cum diabolo principe suo, qui primũ hominem per inuidiam serpentina fraude decepit, vt scribit Augustinus libro XV. de Ciuitate Dei cap. XXXIII. & prius quispiam auersione mentis discedit à Deo, quàm alios seducat, & inter fratres iurgia seminet. Nisi enim more superbiẽtis angeli à conspectu conditoris prius intus cadat, foras postmodum vsque ad ferenda disidia non veniet. Et hic Salomon mirè suis coloribus apostatam seu schismaticum depingit. Vir est inutilis, quia sibi & aliis nocet. Graditur ore peruerso, vitiosa siquidem & inhonesta verba profert, vt alios suis vitiis inuoluat. Annuit oculis, nã superbis oculis & elatis suam prodit apostasiã, & vanos nutus visu ostendit. Terit pede, quia composito gressu ex elatione procedit. Digito loquitur, eò quod loquendo digitum petulanter extendit & agitatur: & hoc à domino reprehenditur apud Esaiam, vbi scriptum est, Si desieris digitum extendere, tunc orietur in tenebris lux tua. Aliquando tamen sapientes loquendo digitum extendunt & manum, ad excitandam audientium attentionem. Siquidem Ioannes Baptista digitum extendendo Christum monstrauit. Ecce, inquit, agnus Dei. Prauo corde machinatur malum, quia dedita opera & certa malitia cogitat qualiter aliis nocere poterit. Omni tempore seminat lites & contentiones inter proximos; quod sane peccatum est grauissimum, charitati & paci omnino contrarium. Sed quæ semina-

uerit, hæc & metet, & confestim suam sentiet perditionem & damnationẽ, & morte improuisa conteretur, nec amplius post mortẽ habebit medicinam, scilicet pœnitentiam salutarem. Quod si in hoc mundo eum tandem pœniteat, non tamen facilè, quia durum est illi assueta relinquere. Nec ab hac Salomonis sententia diuersum est quod in

Esaiã legimus, Pro eo quod eleuatæ sunt filiæ Sion, & ambulauerunt extento collo, & nutibus oculorum ibant & plaudebant, & ambulabant, & pedibus suis composito gradu incedebant, decaluaabit dominus verticem filiarum Sion, & crinem earum nudabit, & pro ornamento erit ignominia. Adnotandum est apostatam latinè dici refugam & recedentem à veritate: aliter schismaticum, qui nititur scindere vnitatem ecclesiæ. Paulus aliquando orauit dominum vt in cordibus Corinthiorum nulla regnarent schismata,

sed essent perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia: & ægrè tulit quod inter eos essent cōtentiones. Nam alius dicebat, Ego sum Pauli. alius, Ego autem Apollo. alius, Ego verò Cephæ. alius, Ego Christi. quasi verò Christus à suis mèbris esset diuisus. Per schisma autem & dissensionem, quod vnum est, aboletur. Integrum enim si in multa diuiditur, authore Chrysostomo locum illum enarrante, non modò non multa fiunt, sed vnũ absumitur. Huiusmodi est schismatũ natura. Dicit Augustinus libro primo de Baptismo

contra Donatistas cap. I. de execrando schismatis vitio, quo charitatis vinculũ difrumpitur, Nulli schismata facerent, si fraterno odio non excæcarentur.

Sex sunt quæ odit dominus, & septimum detestatur anima eius. Oculos sublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium sanguinem, cor machinans cogitationes pessimas, pedes ueloces ad currendum in malum, proferentem mendacia, testem fallacem, & eum qui seminat inter fratres discordias.)

Horreda sunt sex scelera & capitalia, quæ maximopere odit dominus & abominatur, eius tamen anima septimum detestatur, quod aliis collatum longè grauius existat. Nec ex eo quod dicit autor animam domini septimum detestari, debes colligere Deum quatenus Deum propriè habere animam, sed id humano more aut affectu de Deo dictũ putes, vt planè percipias Deum tota mente & plena intentione septimum illud crimen odisse, scilicet seminationem dissensionum inter fratres. Et in aliis sacræ scripturæ locis similem locutionem reperimus: vnde in Esaiã dicit dominus, Calendas vestras & solen-

nitates vestras odiuit anima mea. quem locum edisserens Hieronymus dicit *αὐθροπῶτος*, id est, humano affectu, non quod animam Deus habeat, sed nostro loquitur affectu. Et alibi, Iurauit dominus Deus in anima sua, dicit dominus exercituum, Detestor ego superbiam Iacob, & domos eius odi. Primò odit dominus oculos sublimes,

Esaia. 58.

Ioan. 1.

Gala. 6.

Esa. 3.

1. Corin. 1.

Chrysof. Augusti.

Esa. 1.

Hierony.

Amos. 6.

e iij

qui sunt manifesta elatae superbiae indicia. Quid enim superbo homine indigni? quid tumore animi & elatione mentis ipsi homini nocentius? Quis denique non ipsam arrogantiam, qua homo sui immemor, se suaque omnia caeteris longè anteponit, insectaretur, & plusquam Vatiniano odio persequeretur? Nouimus in sacris literis homines in superbia elatos, à domino deiectos fuisse & incuruatos. Hinc in Esaia scriptum est, Oculi sublimis hominis humiliati sunt, & incuruabitur altitudo virorum. Et alibi, Populum humilem saluum facies, & oculos superbiorum humiliabis. Atque iterum, Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Secundò odit deus linguam proceram, & mendaciam diffluentem. Siquidem in psalmis legimus, Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Et in libro Sapietiae, Os quod mentitur, occidit animam. Dicit & Ecclesiasticus, Opprobrium nequam in homine mendacium. Etiam dominus per Esaia inquit, Et subuertet grando spem mendacij, & protectionem. Nec, vt ostendit Hieremias, confidendum est in verbis mendacij. Ecce, inquit, vos confiditis vobis in sermonibus mendacij, qui non proderunt vobis, furari, occidere, adulterari, iurare mendaciter, libare Baalim, & ire post deos alienos quos ignoratis. Audi etiam quidnam Ezechiel referat de manu domini mendaciorum vlti-
 ce: Quia locuti estis vana, & vidistis mendacium, ideo ecce ego ad vos, ait dominus deus, & erit manus mea super prophetas qui vident vana, & diuinant mendacium. Et in Osee yaticinio scriptum est, Maledictum & mendacium, & homicidium & furtum & adulterium inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit. Mendacibus etiam Naui propheta malum imprecatur, dicens, Vae ciuitas sanguinum, vniuersa mendacij dilaceratione plena. Nec diu viuere possunt qui profundunt mendacia, nec eam viuunt vitam quam viuunt amantiissimi veritatis. Vnde dicit Zacharias: Non viues, quia mendacium locutus es in nomine domini. Denique quis ignorat Christum odisse daemones mendaciorum patrem, qui maximè gaudet cum confictis mendacijs nos seducit? Ille est qui in veritate non stetit, quia non est veritas in eo: & cum loquitur mendacium, ex proprijs loquitur, quia mendax est, & pater eius. Hoc etiam nephandissimo vitio Paulus notauit Romanos, qui suis addicti voluptatibus commutauerunt veritatem dei in mendacium. Nec subricet diuus Ioannes in sua Apocalypsi illorum supplicia, qui mendacijs & alijs delictis scitent. Timidis inquit, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatrijs, & omnibus mendacibus pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda. Et eo squalet vitio mendacium, vt nunquam rectè fieri possit. Nam vt dicit Philosophus VII. capite IIII. Ethicorum, mendacium per se est improbum, quod totis viribus persequi debemus. Et in illos seuerè animaduertendum est, qui veritatem mendacio violant. De omnimoda mendacij ratione, & an pudicitiae & innocentiae tuendae gratia sit aliquando mentiendum, abunde loquuti sumus libro XI. nostrae Theosophiae capite XII. Tertio illos Deus odio prosequitur, qui sponte & ex electione innocentis sanguinem effundunt: de quibus dicit, Quicumque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius. Dixit et Christus ad crucem properans Petro, qui auriculam serui principis sacerdotum amputauerat, Conuerte gladium tuum in locum suum. omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. Et certè grauissimè admittit scelus qui iniuste quempiam interficit. Nam eius vitam, quae omnibus fortunae diuitijs praeferenda est, admittit. Id etiam cum charitate proximi pugnat. Quarto dominus illos habet odio, qui aduersus illum quem diligere deberent, pessimas & plusquam pestiferas cogitationes moliuntur. Sed dissipat cogitationes eorum, ne possint implere manus eorum quod coeperant. Et de istis nocentissimis cogitationibus quibus Hierusalem gestiebat, dicit dominus per Hieremiam, Vsq̄quo morabuntur in te cogitationes noxae? Et alibi, Vae qui cogitatis inutile. Quintò odit pedes veloces ad currèdum in malum, illos scilicet qui feruenti desiderio & peruersa consuetudine festinant ad perpetranda flagitia: de quibus dicit Esaia, Pedes eorum ad malum currunt, & festinant vt effundant sanguinem innocètem. Cogitationes eorum, cogitationes inutiles. Sextò insectatur odio testem fallacem proferentem mendacia. Nam subdola fraude & mendacissimis commentis proferens testimonium aduersus proximum, non solum peccat contra proximum, sed etiam contra publicae iustitiae bonum, & obstringitur resarcire damnum

num illi quem laesit, & famam restituere. De falsis testibus qui falso testabatur coram iudice aduersus Christum, dicit psalmographus in persona Christi, Insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi. Et alibi, Surgentes testes iniqui, quae ignorabam interrogabant me. Septimum vitium, & maxime execrandum, & quod tota mente detestatur Deus, est spargere ac seminare dissensiones inter fratres. Nam qui hac macula polluitur, omnibus sui animi viribus nititur vinculum pacis, quod omnium est summum, & concordiam fraternae vnitatis abrumpere. Et licet homicidium inter peccata quae fiunt in proximum, existimetur esse grauissimum, eò quòd vitam aufert, tamen ferere discordias inter fratres, eosque à charitate (quae est donum spiritus sancti) diuellere, maius est scelus. Nam huiusce nocentissimi mali autor, aufert vitam, charitatem, & pacem. Quòd si ex Paulo solliciti esse debeamus seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis, maximè debemus illum auerfari & reicere, qui conatur huiusmodi vinculum à spiritus sancti gratia profectum effringere.

¶ Considera fili mi praecepta patris tui, & ne dimittas legem matris tuae. Liga ea in corde tuo iugiter, & circunda gutturi tuo. Cum ambulaueris, gradientur tecum: cum dormieris, custodiant te, & cuius loquere cum eis: quia mandatum lucerna est, & lex lux, & uia vitae increpatio disciplinae, ut custodiant te à muliere mala, & à blanda lingua extranea. Nò concupiscat pulchritudinem eius cor tuum. Ne capiaris nutibus illius. Precium enim scorti uix unius panis est. Mulier autem uiri preciosam animam capit. Nunquid abscondere potest homo ignem in sinu suo, ut uestimenta illius non ardeant? aut ambulare super prunas, ut non comburantur plantae eius? Sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui, non erit mundus cum tetigerit eam.)

Nos adhortatur ab obseruandam patris caelestis, & nostrae matris, scilicet sanctae ecclesiae legem, qua retrahemur ab obscœna scortatione. Vult tamen vt sanctissima Dei praecepta nostris animis infigantur, vt frequentius ea recolamus, & ne memoriae excidant: nec aliquò proficisci debemus, nisi ipsorum praesidijs instructi fuerimus: nec tam optare debemus vt nos comitentur, quam quòd gressus nostros dirigant, ne à recta semita deflectamus. quòd si iugi studio, frequenti meditatione, & sedula mente in eis uersumur, cum dormire coeperimus, aut grauis somnus obrepserit, nos custodient, & praepedient ne à timore nocturno laedamur: & ubi primùm à somno excitati fuerimus, demus operam vt nobiscum colloquantur, & indicent nobis quidnam sit prosequendum, quid uero fugiendum. Hoc qui sectabuntur institutum, Dei gratiam sibi comparabunt, nec per deuia errorum diuerticula diuertent. Et prompta suppetit ratio cur expergeficti debeamus familiare cum illis habere colloquiū, sitq; nobis necessarium cum eis loqui, Quia mandatum lucerna est, de qua dicit Dauid, Lucerna pedibus meis uerbum tuum, & lumen semitis meis. Et quod subnectit Salomò, Et lex, lux: illi prophetae loco respondet, Verbum tuum est lumen semitis meis. Et ex eo mandatum lucernae comparatur, quia illustrat hominem & dirigit ad bene uiuendum. Et lex luci, quòd mentem illuminet. Denique increpatio disciplinae, correctio scilicet fraternae, est castigatio uia uita, quòd ea duce pertingat ad vitam gratiae & gloriae. Nam per moderatam increpationem ad uiam salutarem reducit, & ad Dei gratiam à qua exciderat, redit. Vnde dicebat Iob, Increpationem domini ne reprobos, quia ipse vulnerat & medetur: percutit, & manus eius sanabunt. Et alibi, Deus instruit disciplina, vt auerrat hominem ab his quae fecit, & liberet eum de superbia, eruens animam eius à corruptione, & vitam illius vt non transeat in gladium. Quòd si summa cum diligentia Dei praecepta custodieris, te à muliere mala, scilicet fornicaria, & à blanda lingua extranea, uidelicet adulterae, protegent. Et ex eo adultera censetur extranea, quòd fracta coniugij fide, se à viro alienat, aut cum viro extraneum recipit. Quòd si uelis ab eius lenocinijs abduci, eiusque laqueos effugere, caueo ne pulchritudinem eius cor tuum concupiscat, id est, ne titillatum illicitae concupiscentiae consentiat, & post ardorem concupiscentiae foeda libidine perfruatur. Nec uetat videre pulchritudinem eius, quia naturale est intueri mulierem: sed uetat ne eam concupiscas. Et hoc sanè nobis prohibuit Christus, dicens in euangelio Matthaei, Audistis quia dictum est antiquis, Non moechaberis. Ego autè dico uobis, quia omnis qui uiderit mulierem ad concupiscèdum eam, iam moechatus est eam in corde suo. Quem locum enarrans Hieronymus dicit, Inter πάλως & πρὸς αὐτὸν, id est inter passionem

& propasione, hoc interest, quod passio reputatur in vitium: propasio licet vitij culpam habeat, tamen non tenetur in crimine. Ergo qui viderit mulierem, & anima eius fuerit titillata, hic propasione percussus est. Si verò consenserit, & de cogitatione affectum fecerit, sicut scriptum est in Dauid, *Trāsierunt in affectum cordis: de propasione transiit ad passionem, & huic non voluntas peccandi deest, sed occasio.* Quicumque igitur viderit mulierem ad concupiscendum, id est si aspexerit vt concupiscat, vt facere disponat, iste rectè dicitur eam mœchari in corde suo. Hæc ille. Erat etiam in veteri lege prohibita concupiscentia vxoris alterius. Nam in Exodo scriptum est, *Non desiderabis vxorem proximi tui. Monet subinde Salomon vt non capiaris nutibus adulteræ, quæ subrigit oculos, vt carnem tuam prurientem ad se rapiat, & huiusmodi signis te ad luxuriam alliciat. Et si velis ab istis rei venereæ incitamentis præcauere, ora dominum, & dicas, Auerte oculos meos ne videant vanitatem. Huic Salomonis sententiæ cõsentaneum est quod dicit Ecclesiasticus, Ne respicias mulierem multiuolam, ne forte incidas in laqueos illius. Virginem ne conspicias, ne forte scandalizeris in decore illius. Auerte faciem tuam à muliere compta, & ne circumspectas speciem alienam. Propter speciem mulieris multi perierunt, & ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. Speciem mulieris alienæ multi admirati, reprobi facti sunt. colloquium enim illi quasi ignis exardescit. Et alibi, Fornicatio mulieris in extollentia oculorum, & in palpebris illius agnosceatur. Dicit etiam beatus Petrus de impudicis, Oculos habent plenos adulterij. Quod autem nihil sit meretrice vilius, nihil denique abiecius, iis verbis percipere poteris. Preciũ scorti vix vnus panis est. Nam minimo labore & maxima voluptate facit quæstũ, & modici est valoris quod datur meretrici se omnibus prostituenti: quæ tamen sua inexplibili procacitate argentariam salutem ab amasio quotidianam deposcit, exenteratque suis blanditiis, vafritiis, & illicitis, amatoris marsupium: cui tandiu arridet, quandiu habet quod det: vbi verò despoliatus inopia argentaria laborat, contemnitur. Et quia vilissimum est scorti precium, & maximum fornicationis damnum, idcirco toto animi studio debemus obscenas meretrices continere, & earum commercium summopere fugere. Beda hunc enarrans locum dicit, Recordare quia breuis voluptas est fornicationis, & perpetua poena fornicatoris. Sicut enim vnus panis diurnam solũ effugat esuriam, & nihilominus postmodum esurit, qui comesto pane satur abscesserat: sic qui intrat ad scortum, ad horam quidem euaporat libidinem, sed post paululum ardentior reddit. Hæc ille. Siquidem pristinæ voluptatis & inexhaustæ libidinis recordatio adurit hominem, & cõpellit vt ad spurcissimam luxuriam redeat. De vilitate & contemptu scorti dicit Ecclesiasticus: *Omnis mulier quæ est fornicaria, quasi stercus in via conculcabitur. Quod autem preciosam & nobilissimam viri animam rapiat, & ad gehennam ignis detrudat, idem ostendit dicens, Non des mulieri potestatem animæ tuæ, ne ingrediatur in virtute tua, & confundaris. Rursum, Cum aliena muliere non sedeas omnino, nec accubas cum ea super cubitum, & non alterceris cum illa in vino, ne forte declinet cor tuum in illam, & sanguine tuo labaris in perditionem. Et eleganti similitudine probat autor illum qui adulterium committit, non carere macula. Quemadmodum non potest homo abscondere ignem in sinu suo, vt eius vestimenta non ardeant, aut ambulare super prunas, & eius plantæ non comburantur: ita qui ingreditur ad mulierem proximi sui, non erit mundus cum tetigerit eam. Hæc edisserens Augustinus libro vno de Honestate mulierum, capite III. & cum dolore cõsiderans extremam miseriam eorum qui mœchantur, dicit, O quanta iniquitas, o quanta pueritas, vt animam quam Christus suo sacro sanguine redemit, luxuriosus quisque propter vnus momenti delectationem libidinis diabolo pessimo inimico suo vendat ac tradat? Vere nimium miseranda & plãgenda conditio est, vbi cito præterit quod delectat, & permanet sine fine quod cruciat. Sub momento enim libidinis impetus transit, & permanet sine termino animæ infœlicis opprobrium. Et capite IIII. mouet argumentum illorum qui dicunt quod post delectationem libidinis poenitentiam agent: illudque in illos retorquendo dissoluit. Sed dicit aliquis, Iuuenis homo sum, faciam quod me delectat modò, & postea poenitentiam agam. Quomodo si dicat, Percutio me crudeli gladio, & postea vadam ad medicum**

medicum, Heu miser homo, nescis quod vnus horæ puncto vulnus accipitur, sed vix longo tempore ad sanitatem pristinam reuocatur? Qui enim fornicans dicit poenitentiam se acturũ, quare non timet ne eum subitanea febricula, vel aliquo casu subita mors superueniens rapiat, & pereat dilatio, & succedat æterna damnatio?

¶ *Non grandis est culpa cum quis furatus fuerit. furatur enim ut esurientem impleat animam: deprehensus quoque reddet septuplum, & omnem substantiam domus suæ tradet, & liberabit se. Qui autem adulter est propter cordis inopiam, perdet animam suam. Turpitudinem & ignominiam congregat sibi, & opprobrium illius non delebitur: quia zelus & furor viri non parcat in die vindictæ, nec acquiescet cuiusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima.* Tamen si furtum in se consideratum, sit graue peccatum, eò quod lege prohibitum erat, dicente domino, *Non furtum facies: cũ tamen adulterio confertur, non grandis esse culpæ perhibetur, sicut Hierusalem grauissimè delinquenti dicitur, Iustificata est Sodoma ex te. non quod Sodoma vitiorum sentina, nulla peccata admisisset, sed quia Hierusalem longe grauiora & acerbiora perpetraverat. Et iustam rationem assignat Salomon cur furtum adulterio comparatum, exigui videatur esse delicti. Qui enim furatur, eo potissimum fine alienum furripit, vt esurientem ventrem pascat, & suam subleuet inopiam, & in furto deprehensus paratus est refarcire damnum, & reddere septuplum, quemadmodum de furto restituendo dicitur in Exodo, Si quis furatus fuerit bouem aut ouem, & occiderit vel vendiderit, quinque boues pro vno boue restituet, & quatuor oues pro vna oue. Licet hic maiorem solutionem taxet, vt homines à furto cohibeantur. Poterat enim à regibus fieri additio præceptis iudicialibus secundum exigentiam temporis. Aut hic numerus determinatus sumitur pro indeterminato, vt sit sensus, reddet septuplum, id est, plene satisfaciet. Vult etiã, qui sustulit alienum, omnem substantiam suæ domus aut maiorem suorum bonorum partem exhibere pro refarcienda iactura, & pro sui redemptione. Qui autem adulter est, perpetrato scelere perdit animam suam, non defectu rei necessariæ, aut externorum bonorum inopia, sed propter defectum rationis & imbecillitatem, quæ obrepentẽ concupiscentiam reprimere deberet, non tamen reprimi. & hæc rationis negligẽtia ab auctore vocatur cordis inopia. Idcirco turpitudinem & ignominiam sibi comparat. si quidem vitia carnis maximam nobis infamiam incutiunt, & opprobrium ignominiosum, quod absoluto vitæ curriculo nunquam expiabitur. Et zelus, id est amor & desiderium iustæ vindictæ, & furor viri, id est Dei omnipotentis, iudicis quidem summi, qui fuit sponsus & vir synagogæ, vt ex veteri testamento notum euadit, non parcat adulterio in die extremæ vindictæ. Nec etiam Deus incarnatus, qui verè est vir, iudicaturus in die iudicij adulteros & sceleratissimos quosque, tam nephãdo sceleri parcat. Dicit enim Paulus, Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus. Nec acquiescet cuiusquam precibus, vt ignoscat impiis: quia tunc temporis reddet vnique secundum eius opera: nec erit locus veniæ, sed retributioni & iustitiæ. Nec placabitur donis pro redemptione impij, & liberatione à pœnis, sicut in lege sacrificiis & donis placabatur. Vnde dicit Dauid, *Non dabit Deo placationem suam, & precium redemptionis animæ suæ. Alia potest assignari ratio cur adulterium sit furto grauius. Quanto enim res est magis dilecta, & quidem sincero amore, tanto is qui huiusmodi amorem euellit, grauius peccat. Sed vxor magis diligitur à viro suo, quàm bonum fortunæ. ergo adulter hunc internum amorem diuellens, grauius peccat quàm qui bonum fortunæ furripit. Etiam vxori fit iniuria: & illi à quo res sublata est, duntaxat damnum incutitur. Adde quod ex adulterio plerunque substituuntur falsi hæredes: quod sanè pulcherrimum iustitiæ ordinem peruertit.**

ARGUMENTVM SEPTIMI CAPITIS.

Sæpiuscule celestis sapientia te summo cum feruore cohortatur ut rectum viuendi institutum amplexeris, & studeas pro virili diuinæ legis semitas sectari. summum Deo honorem impendas, sublimemque eius maiestatem suspicias, & præ cæteris rebus timeas dominum offendere. Si diu uelis & corporis & animi incolumitatem tueri, fac ut summa necessitudine & sincero amore diuinæ Sophiæ copuleris, eamque existimes

tibi esse & sorore & amicula. ut à garrula, procace & impudica meretrice te custodiat, quæ pulcherrimis ornamentis exculta, & suis blanditiis ac retibus instructa, ubique locorum tibi insidiatur, ut te amoris pedicis irretiat, cuius sagittis multi uulnerati, grauem suæ animæ iacturam fecerunt, & infelicissime mortui sunt.

CAPVT SEPTIMVM.

Lili mi custodi sermones meos, & præcepta mea reconde tibi. Fili honora dominum, & ualebis: præter eum uerò ne timueris alienum. Serua mandata mea, & uiues. Et legem meam quasi pupillam oculi tui. Liga eam in digitis tuis, scribe illam in tabulis cordis tui. Dic sapientiæ, soror mea es: & prudentiam uoca amicam tuam, ut custodiat te à muliere extranea, & ab aliena, quæ uerba sua dulcia facit.)

Sapientia eo amore in suos flagrat, ut non cesset eos suæ salutis admonere, & sanctissima dei præcepta diligenter obseruare. Et hoc unum animo versare debent, ut sciant se maximi commodi gratia dei leges recepisse, ut nullo sibi fucō excusationem prætexant, cum eas spontanee transgressi fuerint. Seruus enim qui cognouit voluntatem domini sui, & non se præparauit, & non fecit secundum voluntatem eius, uapulabit multis. qui autem non cognouit, & fecit digna plagis, uapulabit paucis. Et alibi, Scienti bonum facere, & non facienti, peccatum est illi. Et ut frequētius in diuinis legibus mediteris quid tibi prodesse possint, eas in meditullio tui pectoris reconde. altissimus enim tibi dedit suarum legum sciētiam, & cognitionem sui exquisitissimi artificij, ut eum in suis mirabilibus honorares. Is autem dominum honorat, qui eum summè colit, & cultu latriæ adorat, ac ei potissimum & inter omnia inseruit. Scriptum est enim: Dominum deum tuum timebis, & illi soli seruiēs. Etiam censetur homo deum honorare, quando sacrificium summæ laudis ei litat. Dicit enim Psalmographus, Immola deo sacrificium laudis. Iterum, Sacrificium laudis honorificabit me. Verè etiam honoramus deum, quando eum super omnia diligimus, sicut scriptum est, Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Nempe ad hoc conditi sumus, ut creatorem nostrum toto affectu totisque uiribus honoremus. Vnde in II Maccabæorum libro scriptum est, Honora eum qui uniuersa conspicit. Verum nobis præcauendum est, ne cum honoramus deum, animus à labiis dissideat. Siquidem Christus reprehendit testimonio Esaiæ scribas & pharisæos, dicens, Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me. quod huiusmodi hypocritæ irritum fecerant præceptum dei de honorandis parentibus, propter suas uasras traditiunculas. Quod si requiras præmium quod tibi rependi debeat quod honoraueris deum, hoc habebis sanè cumulatissimum: Prosperè ualebis, non tam corpore quàm animo. Nec solum tuis honestis conatibus gratia dabitur, uerum etiam æterna beatorum gloria, etiam cum fœnore: quod sanè ex sacris literis constare potest. Cum enim Petrus euangelicæ paupertatis studiosissimus, audita Christi de diuitibus sententia, quod admodum difficile sit illos saluari, dixisset suo præceptoris, Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Iesus dixit, non solum Petro, sed & aliis commilitonibus, Amen dico uobis, quod vos qui secuti estis me in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & uos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Et omnis qui reliquerit domum, uel fratres, aut sorores, aut patrem aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agnos propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Quod si deum ut oportet honoraueris, summè & primariò eum timebis: nec solum propter æternos cruciatus, uerum etiam quia sua infinita beneficentia te creauit, tibi quæ præclaras animi dotes quibus præfulges, contulerit. Et hoc sacra eloquia patefaciunt. Siquidem locus ille Deuteronomij, Dominum deum tuum timebis, indicat planè timorem hominum minimè dei timori conferendum esse. Etiam manifeste monstrat Esaias nos non debere concuti timore & pauore coniuatorum, sed ipsum omnipotētē deum nobis esse timorem. Ne dicatis, inquit, Coniuratio. Omnia enim quæ loquitur populus iste, coniuuratio est. Et timorem eius ne timeatis neque paueatis. Dominum exercituum ipsum sanctificate, & ipse pauor uester, & ipse terror uester. Et longè magis debe-

mus

mus timere deum quàm tumentes super nos fluctus: quod ex uerbis Iob facilè colligere possumus, qui dicebat, Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui deum, & pondus eius ferre non potui. Et quod hoc in loco exprimit Salomon, Præter eum uerò ne timueris alienum, amplissime declarauit Christus in euangelio Matthæi dicens, Et nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius time- te eum qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. Tantilla hæc particula, potius, exprimit & abunde eunclat sententiam Salomonis. Non enim uoluit innue- re ut nullo modo principes & iudices huius mundi reformidaremus (siquidem dicit Paulus, Principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potesta- tem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa) sed quod potissimum & summè deum timea- mus, & ratio assignari potest. Cum enim infinitum sit malum ab eo separari, absque ul- la cōparatione erit à nobis maxime timendus, timore præsertim casto. dicit enim Pau- lus in epistola ad Hebræos, Horrèdum est incidere in manus dei uiuentis. Deinde quod autor subneçit, Serua mandata mea, & uiues, detegit (ut iam alio in loco declarauimus) vitam hominis eum corpoream tum spiritalem à propensissima diuinæ legis obserua- tione pendere. Et sicut pupilla hominis sui itineris directrice nihil optabilius est, ita di- uina lege nostrorum bonorum operum luce fulgidissima amabilius est nihil. Huic lo- co, Liga eam in digitis tuis, &c. illud Deuteronomij responderet, Eruntque uerba hæc quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque consurgens: & ligabis ea quasi si- gnum in manu tua, eruntque & mouebuntur inter oculos tuos, scribesque ea in limine & ostiis domus tuæ. Et ubi diuinis legibus lubenter obtemperaueris, maximam tibi cō- parabis amicitiam cum ipsa sophia, eique arctissimo necessitudinis vinculo copulaberis. Hæc non minus quàm tuam germanam sorore deamabis, uti in Sapientiæ libro scriptum est: Hanc amaui, & exquisiui eam à iuuentute mea, & quæsiui sponsam mihi eam assumere, & amator factus sum formæ illius. Et prudentia tibi erit amica, ut nihil desideres quod feruētissimæ charitati ipsi sapiētiae sit contrariū: & eo lubentius eam diliges, quo tuis reb⁹ agendis propensius consulat & patrocinabitur, tuosque affectus cum ipsa ratione com- ponet & sedabit, ne blādissimis adulteræ uerbis capiaris, & ad uxorem tuam proximi hinnias.

De fenestra enim domus meæ per cancellos prospexi, & uideo paruulos. Considero uecordem iuuenem qui transit per plateas iuxta angulum, & prope uiam domus illius graditur, in obscuro, ad uesperascente die, in noctis tenebris & caligine. Et ecce mulier occurrit illi ornata meretricio, præparata ad capiendas animas, garrula & uaga, quietis impatiens, nec ualens in domo consistere pedibus suis, nunc foris, nunc in plateis, nunc iuxta angulos insidians: apprehensumque deosculatur iuuenem, & procaci uultu blanditur, dicens, Victimam pro salute deuoui, hodie reddidi uoti. mea, idcirco egressa sum in occursum tuum, desiderans te uidere, & re- peri. Intexui funibus lectum meum, strauit. pectus pisces ex Aegypto, aspersi cubile meum myrrha, aloë, cin- namomo. Veni inebriemur uberibus, & fruamur cupitis amplexibus donec illucescat dies. Non est enim uir in domo sua, abiit uia longissima. Sacculum pecuniæ tulit secum. In die plenæ lunæ reuersurus est in domum suam.) Affabre technas scortorum depingit, quibus cæco amore capti & in libidinem dif- fluentes irretiuntur. De fenestra, inquit, domus meæ per cancellos & occultas rimulas pro- spexi quæ foris turpiter & obscœnè geruntur, & considero quendam iuuenem moribus quidem, & qui sequitur suas perturbationes & voluptates: uecordem, id est insensatum, & suis adactū concupiscentiis, & quasi sine corde & animo existentem. Siquidem forni- catio & ebrietas cor nobis adimunt. Qui transit per plateas & latam uiam, quæ ducit ad per- ditionem, iuxta angulum, ut commodius quam deperit intueatur, & occultius cum ea de re impudica colloquatur. Et prope uiam domus adulteræ graditur ad uesperascente die, & in tenebrosa noctis caligine. Oculum enim adulteri obseruat caliginem. Et ecce occurrit illi mulier ad captandam eius beneuolentiam ornamentis meretriciis exorna- ta, ut audius concupiscentiam accendat: præparata ad illaqueandum suis pedicis simpli- ciū animas. Garrula, quod sane illi proprium est, ut sua dicacissima loquacitate facilius petulantissimam iuuentutem fallat. Vaga, nam sua instabilitate ubique vagatur, & huc atque illuc rapitur. Impatiens quietis, per impudicos corporis & gestus & tactus. Etenim furor libidinis & incendium, ac quæstus auiditas, non sinit meretricem

f

Luce. 12.

Iaco. 4.

Eccles. 38.

Deute. 6.

Psal. 49.

Deute. 6.
Mat. 22.

2 Maccab. 15.

Matth. 15.
Esa. 29.

Mat. 19.

Deute. 6.

Esa. 8.

Iob. 31.

Mat. 10.

Roma. 13.

Hebr. 10.

Deute. 6.

Sapi. 8.

Mat. 7.

quiescere. Nec valet in domo consistere pedibus suis, quia semper diuertit ad loca inhonestas, & impudica spectacula. Nunc foris insidiatur, nunc in plateis, versute perquirens quonam pacto amatorem ad se pelliciat. Huic loco simile est quod dicit Paulus de adolescentioribus viduis. Cum enim luxuriatae fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. simul autem & ociosae discunt circumire domos, non solum ociosae, sed & verbosae, & curiose loquentes quae non oportet. Et quum primum lasciuum iuuenem ad se pertraxit, in eius oscula maximo cum gaudio irruit, ei que vultu procaci & obsceno blanditur, dicens, Victimam pro salute deuoui, hostias scilicet pacificas & salutes pro obtinenda a Deo salute mea. Et hodie reddidi vota mea: id est, quae Deo pollicita fueram, exolui: quasi velit innuere, sum Deo grata, & ideo non reformides mecum coniungi, & meis frui amplexibus. Hoc sane lasciuui imitantur, qui postquam sacram eucharistiam in die Paschae receperunt, statim ad suas obscenas voluptates reuertuntur: quibus vere contingit illud Prouerbij, Canis reuersus ad suum vomitum, & sus lota in volutabro luti. Idcirco dicit fallax illa adultera, Egressa sum in occursum tuum, & sum mopere cupio te videre. Intexui funibus lectulum meum, vt sit mollior. Straui tapetibus pictis ex Aegypto, vt tui oculi tententur illecebra, & nihil futurae libidini desit. Aegyptij inuenerunt textilia, auctore Plinio libro VII. Naturalis historiae capite LVI. Et claruit Aegyptus elegantissimis tapetibus, claruerunt & Alexandria & Assyria, qui inde Assyrij & Alexandrini vocantur. Aspersi cubile meum myrrha, aloe, cinnamomo, fragrantissimis scilicet odoribus, & speciebus aromaticis. Myrrha, quam Graeci smyrnam appellant, in Gallia officinifque nomen retinet. Arborem alij alia specie representant, quia forte haud vna spectetur effigie. Est gustu amaro, acri, odorato, calido. Myrrha concalfacit, caput sopore grauat, agglutinat, adstringit, resiccat. ex ea fit vnguentum odoratissimum, cuius species condiendis mortuorum corporibus apta dinoscitur. Aloe est odore graui, & gustatu amarissima: cuius natura est spissare, densare, & leniter calfacere, vt vult Plinius libro XXVII. Naturalis historiae capite IIII. Vfus in multis & principalis aluum soluere, cum penes sit sola medicamentorum quae per se id praestant. Confirmat etiam stomachum, adeo vt non infestet vlla vis contraria. Cinnamomum frutice breui, represso atque humili nascitur, surculosoque, dum cubitorum altitudinem non excedente, arido simili, folio origani. siccitate gaudet: quum viret, parum odoratum, sterilescens imbre. Gignitur quidem in pluuiis, sed densissimis in vepribus rubisque, difficile collectu. caput acrimonia tentat, & coctum suo odore nares valide ferit. Subiungit Salomon, Veni, inebriemur vberibus, &c.) Accede ad me, opto te vehementer oblectare. Satiemur igitur vberibus, & suauissimo amore perfruamur, donec illucescat dies. Nec tibi ex vtro meo periculum imminet. nam pecuniis onustus abiit mercatum, & duntaxat in plenilunio reuertetur in domum suam. Aliter legunt Septuaginta interpretes, *δι ημερων πολλων επανηξει εις τον οικον αυτου*. Hoc est, per dies multos reuertetur in domum eius. Dicit Lyranus in Hebraeo haberi, In termino constituto, qui adhuc fatis distat. Et demiratur cur interpres verterit, in die plenae lunae: nisi quia antiquitus gentiles qui credebant omnia ista inferiora a corporum caelestium dispositione & motu pendere, redeuntes a mercationibus, libenter intrabant domos proprias in plenilunio, vt plenitudo lucri sequeretur. Vnde in quibusdam locis Christiani volentes enceniare (vt ait) domum nouam, vel mutare domicilium, id non faciunt libenter in deliquio Lunae, ne sequatur defectus bonorum temporalium, sed faciunt in augmento Lunae, aut plenilunio, vt sequatur plenitudo bonorum. Et hoc sane suum sapit paganismum.

1. Timo. 5.

Prouer. 26 & 2. Petr. 2.

Plinius.

Irrethiuit eum multis sermonibus, & blanditiis labiorum protraxit illum. Statim eam sequitur quasi bos ductus ad uictimam, & quasi agnus lasciuens, & ignorans quod ad uincula stultus trahatur, donec transfingat sagitta iecur eius, uelut si auis festinet ad laqueum, & nescit quod de periculo animae illius agitur. Nunc ergo filii audi me, & attende uerba oris mei, ne abstrahatur in uis illius mens tua, neque decipiari semitis eius. Multos enim uulneratos deiecit. Et fortissimi quique interfecti sunt ab ea. Via inferi, domus eius, penetrantes interiora mortis.) Adultera illa multis uerborum blandimentis quicquid

quicquid uoluit iuueni in libidinem despumanti facile persuasit, eumque tandem suis retibus inuoluit, inuolutum ad uictimam usque, vt omnino iugularetur, tanquam bouem perduxit: nec minus suis impudicis desideriis lasciuens ad perditionem trahitur, quam agriculus ludens ac discurrens ad macellum ducatur: & factis experitur quod dicit propheta, Homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Et suarum voluptatum pedicis irretitus, ac suae salutis prorsus immemor, ignorat quod ad uincula aeterni supplicij, a quibus nunquam extricabitur, sensim pertrahatur, donec acutissima Cupidinis sagitta eius praecordia transfixerit, & mentem ipsam transfuerberauerit, aut donec persenserit se vltimicibus dei sagittis vulneratum esse. Vnde scriptum est, Sagittas meas complebo in eis. Et quemadmodum piscis inescatur hamo, & auis escam appetens incidit in laqueum: ita iuuenis ille spurcissimae voluptatis auidiissimus, caecoveneris amore illaqueatur, & quod maxime deplorandum est, usque adeo insanit & delirat, vt non animaduertat quanto perpetuae ruinae discrimini animam suam subiiciat. O miserum iuuenem, cuius momentanea voluptas corpus eneruat, & animam ipsam contaminat: de cuius resipiscencia spes nulla est, nisi monitis sapientiae paruerit, praecipientis vt non sectetur vestigia adulterae, quae multos etiam sapientissimos ac fortissimos vulnerauit, vulneratos in lacum inferni derusit. Et id cum ex prophanis tum ex sacris scripturis compertum est. Milesij qui quodam preclara corporis fortitudine caeteris praecellebant, luxu defluentes omne virilitatis robur perdidērunt: vnde vulgatum adagiū de eneruatis & effoeminatis libidine, Olim fortes fuere Milesij. Molles deliciae Sardanapalum Assyriorum regem corruperunt, qui eod illecebrarum se demisit, vt relicta maiestate regia, & positis masculi sexus indumentis, mentitus sit foeminam, interque puellas & eunuchos euirator spadone delituerit. Nemo etiam nescit Sansonem, Dauid, & Salomonem, a mulieribus obnubilatos fuisse & delusos, quarum domicilia viae sunt descendendi ad inferos, penetrantes profundissima inferni supplicia.

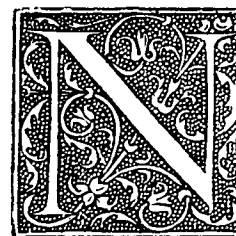
Deuter. 32.

Iudi. 4. 2. Reg. 11. 3. Reg. 11.

ARGUMENTVM OCTAVI CAPITIS.

Sapientia in summo uertice collocata, sui amantissimis sanam praedicat doctrinam, & ad omnes indiscriminatum suam uocem effundit, quibus suadere nititur ut uirtutem colant, & uitia detestentur, & ita suos affectus componant, ut auro & argento cunctisque opibus selectissimum sophiae thesaurum anteponant, quo praenunti non solum sibi recte consulent, sed & aliis maximo erunt adiumento. Hac denique uirtute suffulti, solum quod honestum est sequentur, arrogatiam uero, & fastum animi, ac omne uitiorum genus excrabuntur. Hanc etiam ueram & germanam uirtutem maximopere diligentes ditescunt, & bonis omnibus abundant. Nec qui amplissima regni gubernacula moderantur, suis ut decet absque sapientiae consilio praesciuntur. Nec prudentissimi legum conditores non huius patrocinio adiuti iusta decernunt: cuius semitas qui sectantur, in beatorum numerum cooptantur, & opportuno tempore aeternam a domino salutem obtinebunt.

CAPVT OCTAVVM.

Nunquid non sapientia clamat, & prudentia dat uocem suam? In summis excelsisque uerticibus super uiam in medijs semitis, stans iuxta portas ciuitatis, in ipsis foribus loquitur dicens: O uiri, ad uos clamito, & uox mea ad filios hominum: Intelligite paruulim astutiam, & insipientes auim aduertite. Audite quoniam de rebus magnis locutura sum, & aperientur labia mea ut recta praedicent. Veritatem meditabitur guttur meum, & labia mea detestabuntur impium. Iusti sunt omnes sermones mei, non est in eis prauum quid, neque peruersum. Recti sunt intelligentibus, & aequi inuenientibus scientiam. Accipite disciplinam meam, & non pecuniam: doctrinam magis quam aurum eligite. Melior est enim sapientia cunctis opibus preciosissimis, & omne desiderabile ei non potest comparari. Ego sapientia habito in consilio, & eruditus intersum cogitationibus. Timor domini odit malum. Arrogatiam & superbiam, & uiam prauam, & os bilingue detestor. Meum est consilium & aequitas, mea est prudentia, mea est fortitudo.) Huiusce capituli exordium bona ex parte iam declaratum est, & eandem cum illis uerbis, Sapientia foris

Prouer. 1.

prædicat, in plateis dat vocem suam, præ se fert intelligentiam, frequenter clamat, & in aures auditorum quæ sancta sunt & vtilia insonat. Nec ad vnū duntaxat, sed ad omnes suum inflectit sermonem. Improborum mores taxat & increpat. Bonorum verò frugalem vitam, & recta honestæ vitæ officia commendat & extollit. Si altius mentem subrigere velis, & quæ mystica sunt penetrare, dices filium Dei (qui vera est & summa sapientia) sapissimè ad populum clamitasse, & absque vllius personæ acceptatione palàm

Ioan. 18. sacrum euangelium prædicasse, & nihil in occulto dixisse, vt liberius hominum vitia insectaretur, minusque Phariseorum & Scribarum calumniis & inuidiæ pateret. Nec sapientia concionando absque prudentia dat vocem suam ad populum, vt nobis significet nos non debere temere, indiscrete & præcipitanter conscendere suggestum & cathedram illam prædicationis, quæ doctissimum cõcionatorem & compositissimum requirit. Non enim qui apud vulgus imperitissimum magis clamat, aut potius spumantibus labris vociferatur, & acriter vitiis insultat, censendus est propterea concionator optimus. nam plerunque sua battologia magis ferit aures quàm demulceat: & cum absque vlllo prudentiæ freno in scelera populi excãdescit, magis officit quàm profit: offendiculum parit, & nihil quod ædificet dicit. Putat se auditoribus satisfacisse, si percussa pugno cathedra, in hæreticos tumultuarie desæuierit, & viros probos & doctos conuitiis læferit: & ignorat plerunque perturbatus quid dicat, & de quibus loquatur. Habeto igitur prudentiam tuæ concionis directricem, si velis decenter ad laudem Dei & vtilitatem populi concionari: & sit sermo tuus semper sale conditus, ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus. Sed audiamus quæso quid sapientia in summis Bibliorum verticibus collocata, dicat concionando, & quibus loquatur. O viri, ad vos clamito, ad idoneos scilicet & strenuos diuini verbi auditores, & non ad effœminatos & libidine corruptos, qui suis voluptatibus irretiti, sapientiæ verba percipere nequeunt. Siquidem in animam maleuolam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Et iis qui virili ac magno sunt animo, nec facillè humanis casibus succumbunt, ardua & sublimia rerum diuinarum mysteria loquitur. Prophetica differit oracula, antequam legem explicat. Iis vero qui lacte & non solido cibo indigent, facilliora suppeditat, & pro captu ipsorum illis se accommodat: in quibus prudentis astutiam qua possint nocitura quæque declinare, desiderat: & insipientes ac indoctos ad se vult accersiri, vt hac instituti doctrina, quod suæ animæ saluti commodissimum est, assequantur. Et quoniam de rebus magnis & arduis dictura est, optat auditores esse sibi attentiores, in quorum mentes sanam doctrinam transfundet: nec quod serium non fuerit & rectum prædicabit. A languidis quæstionibus, & pugnis verborum, ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blasphemias, & suspiciones malæ, abhorrebit. Et cum in ipsa sit gratia omnis viæ & veritatis, contemptis principum minis veritatem ipsam eloquetur, de qua dicit Dauid, Ne auferas de ore meo verbum veritatis. Deinde detestabitur & impium & impietatem, & magis malitiam hominis quàm ipsum hominem auersabitur: & vtrunque, dominum odire in sacris literis comperimus. Siquidem in libro Sapientiæ scriptum est, Similiter autem odio sunt Deo, impius, & impietas eius. Dominus etiam imprecatur malum impio, dicens, Væ impio in malum. Verùm vt Sophia facillius ad se alliciat veritatis amantissimos, dicit, Iusti sunt omnes sermones mei, neque malitia neque vlla peruersitas in eis commixta est, & longe dissident à sermonibus hominum, qui plerunque velantur fucò, & mendacio prætexuntur. Et vtilis sunt & recti intelligentibus, cum captiuant suum proprium intellectum vt cum magna & simplici humilitate eos perdiscant. Sunt & æqui inuenientibus scientiam, qua veritas scripturarum dinoscitur, & clarius intelligitur. Iis autem qui fascinata sunt mente, & qui omnia quæ fidei sunt, suo ingenio metiri volunt, non videtur esse veri neque iusti. Et quia lubenter meis sermonibus auscultatis, nihil mea doctrina melius, sanctius & preciosius esse putetis. Nihilque vnquam, siue sit auro & argento insculptum & effigiatum, poterit cum preciosissima sapientiæ margarita cõferri. Et hæc alibi declarata sunt. Ego habito cum iis qui ad inquirèdū de rebus arduis & difficillimis

& iis

& iis potissimum quæ ad fidem & bonos mores spectat, sunt congregati. Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum ego in medio eorum. Nec vnquã deserui Concilium generale legitimè congregatum ad definiendum quod Ecclesiæ foret vtilissimum: & hoc pollicitus est Christus suis Apostolis, dicens, Ero vobiscum vsq; ad consummationem seculi. Et antequam ascenderet ad dexteram sui patris, promisit suis discipulis se missurum paraclètū spiritum sanctum, qui eos doceret omnia, quæ scilicet ad fidem & morum probitatem spectarent. Timor domini odit malum, culpæ, quod dei est offensiuum, & gaudet de poena malis irrogata. Detestatur & sapientia elationem animi, insolentiam & superbiam qua homines ita se extollunt, vt alios contemptim despiciant, & omnibus meliores se existiment. Auersatur & os bilingue, quo nugacissimi fluctuant, qui subitò à pollicitis desistunt, nec in suis verbis stabilitatem retinent. Vnde dicit Ecclesiasticus, Non ventiles te in omnem ventum, & non eas in omnem viam. Sic enim omnis peccator probatur in duplici lingua. Et alibi, Noli fieri pro amico inimicus proximo. Improperium enim & cõtumeliam malus hæreditabit, & omnis peccator inuidus & bilinguis. Atq; iterū, Sufurro & bilinguis maledictus. multos enim turbauit pacè habètes. Et tãtæ est dignitatis tantæq; perfectionis cœlestis sapiëntia, vt in ea tanq̃ in plenissimo bonorum omnium fonte sint omnes virtutes. Consilium, de quo dicit Dauid, Consilium domini in æternum manet. Et Apostolus, Deus operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ. Aequitas, de qua dicit regius propheta, In æquitate tua viuifica me. Item, Omnia mandata tua æquitas. Prudentia, de qua scribit Hieremias, Et prudentia sua extendit cœlos. Fortitudo summa, & cui nulla in humanis viribus residens conferri potest. Hinc apud Danielem scriptum est, Sapiëntia & fortitudo, eius sunt. Non igitur se extollat humana præsumptio: quippe plenitudinem virtutum sola dei sapientia possidet: ab hac autem, humana infirmitas quicquid virtutis habet, accipit.

¶ Per me reges regnant, & conditores legum iusta decernunt. Per me principes imperant, & potentes decernunt iustitiam. Ego diligentes me diligo. Et qui mane uigilauerint ad me, inuenient me. Mecum sunt diuitia & gloria, opes superbae, & iustitia. Melior est fructus meus auro & lapide precioso, & gemina mea argento electo. In uis iustitiæ ambulo, in medio semitarum iudicii, ut ditem diligentes me, thesauros eorum repleam. Sapiëntia tantæ est excellentiæ, tantique nominis, vt sine eius prudentia, consilio & circumspectiua, illustrissimi ac serenissimi reges amplissimum imperium moderari non possint, nec suis decenter imperare subditis: qui summa ope niti debent, si tutò dominari velint, vt magis beneuolentia, comitate & clementia, quàm armis stipentur, & sua omnia in rempublicam iuuandam conferant studia, prompto animo titubantia fulciant, tumultuosa sedent, denique vt cuncta ad tranquillitatem redigant. Quibus nihil magis expedit, quàm habere sapientissimos philosophos, consiliarios prudentes ac circumspectos, quorum solertia, meditatione & consilio cuncta perpendant, librent & examinent, vt omnia fiant ad libellam & normam, ne quid deliret amussis. Fauore & beneficio cœlestis sapientiæ Dauid fuit vnctus in regem Israel, de quo prætermisissis septè filiis Isai, qui ad tantam dignitatem minimè sunt euecti, dixit dominus Samueli, Surge & unge eum, ipse est enim. Tulit ergo Samuel cornu olei, & unxit eum in medio fratrum eius. Et directus est spiritus domini à die illa in Dauid & deinceps. Dominus quoque dedit Salomoni cor docile ad iudicandum populum, & sapientiam ad discernendum iudicium, vt commodius filiis Israel præficeretur. Sed quis nescit Ezechiam regem equidem & sanctissimum & æquissimum duce sapientia foelicissimè regnasse in Hierusalem? qui vt sacra testantur litera, fecit quod erat bonum coram domino, iuxta omnia quæ fecerat Dauid. Ipse dissipauit excelsa, & contriuit statuas, & succidit lucos, confregitque serpentem æneum quem fecerat Moyses. Itaque post eum non fuit similis ei de cunctis regibus Iuda, sed neque in his qui ante eum fuerunt: & adhæsit domino, & non recessit à vestigiis eius, fecitque mandata eius quæ præceperat dominus Moysi: vnde & erat dominus cum eo, & in cunctis ad quæ procedebat, sapienter se agebat. Ex scripturis etiã Danielem exploratum est dominū largiri cui vult dominandi potestatem. Dominus, inquit, trãffert regna atque constituit, dat sapientiã sapientibus & sciëntiã, intelligentibus disciplinã. Atq; iterū, Dominatur excelsus in regno hominū, & cuiuscūq; voluerit dabit illud, & humillimū

f iij

Mat. 28.
Ioan. 14.

Ecclesi. 5.
Ecclesi. 6.

Ecclesi. 28.

Psal. 32.
Ephes. 1.
Psal. 118.

Hiere. 10.

Danie. 2.

1. Reg. 16.

3. Reg. 3.

4. Reg. 18.

Danie. 2.

hominē cōstituet super eū. Et huic Salomonis loco cōsentit Paulus in epistola ad Romanos, ostēdēs augustissimā regum & principum potestatem à Deo proficisci. Omnis, inquit, anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi à Deo: quæ autem sunt, à Deo ordinatæ sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Et huic cohærent sententiæ, quæ in libro Sapientiæ commemorantur: Ad vos ergo reges sunt ij sermones mei, vt discatis sapientiam, & non excidatis. Qui enim custodierint iustitiam, iustè iudicabuntur: & qui didicerint iusta, inuenient quid respondeant. Et paulò pōst, Si ergo delectamini sedibus & sceptris o reges populi, diligite sapientiam, vt in perpetuum regnetis. Diligite lumen sapiētia omnes qui præestis populis. Permittit etiam Deus tyrannos & hypocritas propter scelera populi regnare. Vnde in libro Iob scriptum est, Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi. Et alibi, Dabo tibi regem in furore meo. Potest & hic Salomonis locus iuxta mysticam intelligentiam intelligi de primariis ecclesiæ ducibus, quorū tutelæ concreditæ sunt oues Christi, de quibus dicit Dauid: Constitues eos principes super omnem terram. Insuper sapientia plurimum adfert adiumenti iis qui leges optimas suis subditis præscribunt, & iusta decernunt: quod ex Mose peritissimo legislatore notum euadit, qui scita vtilissima & sanctissima decreta statuit quibus Israeliticus populus ad virtutem & Dei cultum pelliceretur, & à vitiis committendis auocaretur. Et hunc mansuetum & clementissimum iudicem voluit dominus, ne nimio onere premeretur, difficiliore & magis arduas causas discutere, leuiore verò & minoris momenti referuari tribunis, centurionibus, quinquagenariis & decanis. Et quò magis in Deum amore efferuescebat, eo magis à Deo diligebatur, qui sui amantiſsimis præmium cum fœnore repēdit: quod ex verbis Christi colligere possumus, qui Simoni Phariseo vehementer ægrè ferenti quòd vtroneus mulieris peccatriciſ officia probasset, dixit de Maria Magdalena, Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Nec tot tantisque vitiis veniam condonasset, nisi mulierem illam rarissimum humilitatis exemplar summopere dilexisset. Rursum dicit idem Saluator in euāgelio Ioannis, Qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Et alibi, Ipse pater amat vos, quia vos me amastis, & credidistis quia à Deo exiui. Et licet Deus ab æterno secundum suam prædestinationem electos & prædestinatos dilexerit, & illi dilectioni beatorum charitas & amor nondum responderet, tamen secundum suam præsentem iustitiam in illos æstuat amore, à quibus verbo & opere diligitur. Nec dilectio nostra est causa primaria & potissima quòd Deus nos diligit, sed è diuerso: quod planè suadet I. Ioan. 4. Ioannes dicens, In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam filium suum vnigenitum misit Deus in mundum, vt viuamus per eum. In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit filium suum propitiationē pro peccatis nostris: & ex eo nos prius dilexit, quia nobis dedit esse & subsistere, vti scriptum est, Diligis omnia quæ sunt, & nihil eorum odisti quæ fecisti. Deinde subiungit Salomon, Qui mane vigilauerint ad me, inuenient me. Qui diuinitus inspirati diluculo expergiscuntur ad audiendam sapientiam, ab ea exaudiuntur, & incrementum gratiæ fortiuntur. Vnde dicit Ecclesiasticus, Iustus cor suum tradet ad vigilandum diluculo ad dominum qui fecit illum, & in conspectu altissimi deprecabitur. Scribit & Esaias, Anima mea desiderauit te nocte, sed & spiritu meo in præcordiis meis de mane vigilabo ad te. Vigilant & mane ad lucem sapientiæ, qui primò deposcunt à Deo sibi dari bona spiritalia. Quærite (vt dicit Saluator) primum regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis. Nec sine fructu in sacris sapientiæ studiis vigilamus. Nam superbas opes, & maximè excellentes, & quæ nullis casibus nullisq; periculis obnoxia sunt, nobis largitur, gratiam denique & gloriam impartitur. Et omnes magnificæ ac insignes diuitiæ, & præclaræ virtutes ab vberissimo diuinæ sapientiæ fonte profluxerunt, nec in aliquo præterquam in Deo præclarior & augustior reperiuntur: quod ex Paulinis epistolis facillè comprobabimus. Loquens Paulus in epistola ad Romanos de illis qui in Christum credunt, dicit, Nam idem dominus omnium, diues in omnes qui inuocant illum.

illum. Item, O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei. Et alibi commendans erga nos Christi beneficentiam, ait, Scitis gratiam domini nostri Iesu Christi, quoniā propter vos egenus factus est, cum esset diues, vt illius inopia vos diuites effecit. Iterū, Deus autē qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos & cū essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo. Atque iterum, In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Opes superbas hoc in loco vocat opes excelsas, auctore venerabili Beda, vt cælestia dona significet. Græcè enim superbus ὑπερφανός, id est superapparens dicitur: & ideo rectè sapientiæ opes hyperphanos secum esse dicit, quia quicquid donorum cælitus fidelibus datur, cunctis mundi opibus excellentius esse probatur: quod etiam addendo iustitiam, manifestius inculcat. Nam terrenas opes & gloriam sæpius habent iniusti: nos autem in resurrectione, sicut Petrus ait, nouos cælos, & nouam terram, & promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat. Hæc ille. Et licet superbia sæpiissime in malam partem sumatur, pariter & superbus, tamen aliquando in bonam partem sumitur: vnde dicit dominus in Esaiâ de instauratione Siō & Hierusalem, Pro eo quòd fuisti derelicta, & odio habita, & non erat qui pertransiret, ponam te in superbiam seculorum, id est, in exaltationem æternam. Septuaginta interpretes hoc in loco non legunt, opes superbæ, sed in hūc modū, πλεονεξία ἐμοὶ ὑπερφανός: hoc est, diuitiæ & gloria mihi est. Genimina sapientiæ, id est opera exteriora, vt quidam exponunt, meliora sunt & preciosiora auro obryzo, & argento electo. Ambulat & sapientia in semitis iustitiæ & æquitatis: vnde dicit Dauid, Cognoui domine quia æquitas iudicia tua, & in veritate tua humiliasti me. Item, Iustus es domine, & rectum iudicium tuum. Et paulò pōst, Iustitia tua iustitia in æternum, & lex tua veritas. Et qui rectissimis sapientiæ semitis innituntur, eamque summopere diligunt, puras & synceras æternæ vitæ diuitias nanciscuntur, & sibi thesaurizant thesauros in cælo, vbi neque ærugo neque tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt nec furantur.

¶ Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quicquam faceret à principio. Ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequam terra fieret. Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram. Necdum fontes aquarum eruperant, necdum montes graui mole constitierant. Ante colles ego parturiebar. Adhuc terram non fecerat, & flumina, & cardines orbis terræ. Quando præparabat cælos, aderam: quando certa lege & gyro uallabat abyſſos. Quando æthera firmabat sursum, & librabat fontes aquarum. Quando circumdabat mari terminum suum, & legem ponebat aquis, ne transirent fines suos. Quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componens. Et delectabar per singulos dies, ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum: & delicia meæ esse cum filiis hominum.)

Salomon hoc in loco apertè differit de sapiētia Dei increata, scilicet de filio Dei, qui verè est sapientia patris genita. Dominus, inquit, scilicet Deus pater, possedit me in initio viarum suarum, id est, ante omnem mundi creaturam me de sua substantia genuit: non quidem in initio temporis, quia fuit antequam crearetur tempus: sed ante tempus, ita quòd ab æterno me genuit, sicut dicit Ioannes, In principio, scilicet in patre (qui est principium & initium omnium emanationum) erat verbum: & verbum erat apud Deū, & Deus erat verbum. Viæ domini sunt eius opera. Genuit itaque Deus pater suum filium in initio suorum operum, quorum consideratione ad Dei cognitionem manuducimur, vt docet Paulus ad Romanos dicens, Inuisibilia Dei ipsius à creatura mandi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoq; eius virtus & diuinitas, ita vt sint inexcusabiles. Et quod subnectitur, Antequam quicquid faceret à principio, manifestissimè suadet filium Dei non fuisse genitum ex tempore. & hoc explicat præcedentem locū, In initio viarum suarum. Huic sententiæ cohæret illud Ecclesiastici, Omnis sapientia à domino Deo est, & cum illo fuit semper, & est ante æuum, id est, filius Dei, qui quodam attributo dicitur sapientia Dei genita, est ante æuum. Nec absurdè dicitur omnis sapiētia, quia supereminenter continet omnes modos omnesque rationes sapientiæ creatæ. Et paulò pōst ostendit hanc sapientiam præcessisse omnem creaturam. Prior (inquit) omnium creata est sapientia. Et hic creatio latè sumitur pro eo quod habet esse ab alio: & sensus est, Sapientia ante omnia accepit esse à patre. Creatio tamen strictim & propriè sumpta reperitur in eo quod habet esse ex nihilo. Idem alibi dicit Ecclesiasticus, Ego ex

Ecclef.24. ore altissimi prodiui, primogenita ante omnem creaturam. Rursum, Ab initio & ante secula creata sum, & usque ad futurum seculum non desinam. & hoc Salomon in subsequenteribus patefacit dicens, Ab æterno ordinata. ubi autem est ordo, ibi est distinctio. Et licet in Deo sit vna simplex essentia indistincta, tamen per proprietates relatiuas est distinctio personarum. Pater enim distinguitur à filio paternitate, & filius à patre filiatione, proprietate quidè relatiua. Et ex antiquis, scilicet à diebus æternitatis. vocat enim **Danie.7.** Daniel patrem æternum, qui solus sedet in throno, antiquum dierum, dicens, Aspiciebā donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedet. Antequam terra fieret) de qua narrat **Genes.1.** Genesis, In principio creauit Deus cælum & terram. Scribit & **Dauid,** Initio tu domine terram fundasti. Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram, id est genita. In simplicissimo enim Deo, idè est concipere & gignere: nec in tali conceptione spectanda est temporis ratio. Nam eo ipso gignit, quo concipit. Verbum in nobis est conceptus mentis, & in diuinis verbum est conceptus patris. Necdum fontes aquarum eruperant) de Oceano scilicet per loca subterranea. Necdū montes graui mole constiterant) erecti scilicet super planitiem terræ. Ante colles ego parturiebar) Emanabam à fecunditate paterna. Adhuc terrā non fecerat & flumina, & cardines orbis terræ.) Cardines dici possunt principales mundi partes, Oriens, Occidens, Auster, & Aquilo. Vel hic dicuntur cardines, duæ extremitates axis mundi, scilicet Polus Arcticus & Antarcticus, quia circa eos voluitur cælum, sicut ostium circa cardines suos. Quando præparabat cælos, aderā) scilicet quando cæleste moliebatur artificium, & cōdebat orbis cælorum. Nō enim pater sine filio produxit mūdum. Nam opera trinitatis sunt indiuisa. Simile quid in libro **Sapi.9.** Sapientiæ legimus, Deus patrum meorum, & domine misericordiæ, qui fecisti omnia verbo tuo, & sapientia tua constituisti hominem, vt dominaretur creaturæ quæ à te facta est, vt disponat orbem terrarum in æquitate & iustitia, & in directione cordis iudicium iudicet, da mihi sedium tuarum assistricem sapientiam. Dicit & **Ecclesiasticus** de architectrice mundi sapientia, Ego feci in cælis vt oriretur lumen indeficiens, & sicut **Ecclef.24.** nebula texi omnem terram. Et id multo manifestius aperit **Ioannes,** dicens, Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Et alibi, Pater meus vsque modo operatur, **Ioan.1.** & ego operor. Insuper **Dauid** ostendit nihil factū esse sine sapientia Dei, dicens, Omnia **Psal.103.** in sapientia fecisti. Quando certa lege & gyro vallabat abyssos) id est concauitates ubi congregatæ sunt aquæ, vt appareret arida, habitationi hominum & animalium terrestrium apta. Nec huic loco dissentaneum est quod dicit **Iob,** Quis conclusit ostiis mare, **Iob.38.** quando erumpebat quasi de vulua procedens, cum ponerem nubem vestimentū eius, & caligine illud quasi pannis infantia obuolueret? Circūdedi illud terminis meis, & posui vectem & ostia. Dicit etiam **psalmographus,** Congregans sicut in vtre aquas maris, **Psal.32.** ponens in thesauris abyssos. Quando æthera firmabat sursum) id est sphaerā ignis, qui suapte natura fertur sursum. Siquidè illa pars elementorū quæ cōtigua est sphaere Lunæ, æther vocatur. Et librabat fontes aquarū) eos scilicet constituens in pondere, numero & mēsurā. Deus enim omnia in mēsurā & numero & pōdere disposuit. Quando circūdabat mari terminum suum) ne efflueret, & operiret aridam. Et legē ponebat aquis) præceptum scilicet & ordinationem ne transirent fines suos, ne suos limites à diuina prouidentia præscriptos transilirent. Voluit enim Deus partem terræ esse discoopertā ab aquis propter hominum & animalium terrestrium salutem & habitationem. Quando appendebat fundamenta terræ) id est inferiores terræ partes circa centrum, quæ sunt quædam fundamenta superiorum partium. Nec ista subticuit **Iob,** in cuius libro dicit dominus, Vbi eras quando ponebam fundamenta terræ? Et hæc omnia pulcherrimo ordine in psalmis distinguuntur, in quibus dicit **Dauid:** Qui fundasti terram super stabilitatem suam, non inclinabitur in seculum seculi. Abyssus sicut vestimentū amictus eius, super montes stabunt aquæ. Ab increpatione tua fugient, à voce tonitruui tui formidabunt. Ascendunt montes, & descendunt campi in locum quem fundasti eis. Terminum posuisti, quem non transgredientur, neque conuertentur operire terram. Qui emittis fontes in conuallibus, inter medium montium pertransibunt aquæ. Cū eo eram cuncta componens.) Nam eadem est patris & filij architectura, & eadem potentia creandi:

nec

nec pater prius operatur quàm filius. Et delectabar per singulos dies) ab æterno gaudebam cum patre & spiritu sancto. Lætabitur enim dominus in operibus suis. Ludens **Psal.103.** coram eo omni tempore) id est maxima cum delectatione operans cum patre meo. Et hic ludus siue mentis oblectatio in excellenti rerum omnium opificio, iis verbis exprimitur, Ludēs in orbe terrarum. **Lyranus** hæc enarrans dicit, Ludum faciens de orbe terrarum, qui similis est ludo pilæ, quæ de vno transfertur in alium, secundū quandam reuolutionem, quia regna terræ transfert de gente in gentem. Deliciæ meæ esse cum filiis hominum.) Quid his verbis dulcius? Imò quid nobis iucundius & optabilius? Deliciatur Deus in electis, & maximè gaudet cum æterna felicitate fruuntur. Deniq; salus nostra, vita, gratia & protectio sunt suauissimæ Dei deliciæ, qui per gratiam est cum iustis, & vbique per præsentiam & potentiam. Quòd autem Deus lætetur, cum nobis sua bona largitur, ostendit **Hieremiæ** prophetia, in qua dicit dominus, Lætabor super **Hier.32.** eis, cum bene eis fecero.

¶ Nunc ergo filii audite me. Beati, qui custodiunt vias meas. Audite disciplinam, & estote sapientes, & nolite abiicere eam. Beatus homo qui audit me, & qui uigilat ad fores meas quotidie, & obseruat ad postes ostii mei. Qui me inuenerit, inueniet uitam, & hauriet salutem à domino. Qui autem in me peccauerit, ledet animam suam. Omnes qui me oderunt, diligunt mortem.) Si ita sit quòd nihil non operante Dei sapientia conditum sit, & maximum nobis beneficium contulerit, æquum est sanè & rationi consentaneum, vt propensius ac lubentius eius doctrinam quàm hominum recipiamus, eiusque legibus obsequamur, & existimemus nos fore beatos, si rectas eius semitas ac præcepta diligenter obseruauerimus. Hoc autem expressit **Dauid** dicens, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini. Beati qui scrutantur testimonia **Psal.118.** eius, in toto corde exquirunt eum. Hæc autem beatitudo quandiu hic peregrinamur, duntaxat sita est in spe & meritis, nec est summa illa beatitudo, qua hinc demigrantes, si probe vixerint, perfruentur. Denique illi censentur beati, qui vigilant ad fores sapientia, scilicet ad sacra eloquia, quæ nos ad vitam æternam perducunt: & obseruant postes ostij mei, id est qui sunt attentī verbis apostolorum & doctorum. Qui vos audit (inquit **Lucæ.10.** Christus) me audit: & qui vos spernit, me spernit. Et qui feruenti studio quærit sapientiam, eam inuenit: & ubi eam inuenit, vitam æternam inuenit: & illius amore fruitur, qui est via, veritas, & vita. Insuper à lympidissimo totius beatitudinis fonte hauriet salutem æternam. Hæc autem concinne declarantur ab **Ecclesiastico:** Ego quasi vitis fructificauī suauitatem odoris, & flores mei fructus honoris & honestatis. Ego mater pulchræ dilectionis & timoris, & agnitionis, & sanctæ spei. In me gratia omnis vitæ & veritatis. Transite ad me omnes qui concupiscitis me, & à generationibus meis adimplemini. Spiritus meus super mel dulcis, & hæreditas mea super mel & fauum. Memoria mea in generatione seculorum. Qui edunt me, adhuc esurient: & qui bibunt me, adhuc sitient. Qui audit me, non confundetur: & qui operantur in me, non peccabunt. Qui elucidant me, vitam æternam habebunt. Qui autem in sapientiam peccant, eam negligendo, aut eius leges ac præcepta transgrediendo, faciunt iacturam animæ suæ. Et magis illorum anima læditur & vulneratur, qui oderunt sapientiā. Nam diligendo vitia & flagitiosissima scelera, properant ad interitum mortis, & ad gehennam ignis. Vnde in libro Sapientiæ scriptum est, In iustitia, mortis est acquisitio. Impij autem manibus & **Sapi.12.** verbis accersierunt illam: & æstimantes illam amicam, defluerunt, & sponiones posuerunt ad illam, quoniam morte digni sunt, qui sunt ex parte illius. Nec istud subticuit **Paulus,** dicens, Stipendia peccati, mors: gratia autem Dei, vita æterna in **Roma.6.** Christo Iesu domino nostro.

ARGUMENTVM NONI CAPITIS.

Sapientia Dei increata suam inuitauit ecclesiã ad sacrum conuiuium, eamq; festiui ter excepit, cui septem dona spiritus sancti contulit. Verum ut illam (quam tantopere diligebat) sanctificaret, immolauit uictimam, seq; ultro morti obtulit. Sed ante sui preciosissimi corporis sacrificium, eam sua carne sub signo panis contenta pauit, suumq; sanguinem sub specie uini eidem porrexit. Vult duntaxat paruulos, & a sordibus animi repurgatos, gratiã tanti sacramenti participes fieri, tametsi toleret omnes indiscriminatim in sacra mensa discumbere. Optat maximopere, si numero prudentum adscribi uelimus, ut abiiciamus nuces, & quæ sunt paruuli, & nos totos cælestis philosophiã studiis deuocamus, ne a muliere stolidã, garrula & illecebrarum refertissima circumueniamur.

CAPVT NONVM.

Sapientia edificauit sibi domum. Excidit columnas septem. Immolauit uictimas suas. Miscuit uinum, & proposuit mensam suam. Misit ancillas suas ut uocarent ad arcem, & ad mœnia ciuitatis: Si quis est paruulus, ueniat ad me. & insipientibus locuta est. Venite, comedite panem meum, & bibite uinum quod miscui uobis. Relinquitte infantiam, & uiuite, & ambulate per uias prudentiã.)

Christus uera & germana Dei sapientia, extruxit sibi domum, scilicet ecclesiam, de qua scriptum est, Domus mea domus orationis uocabitur. quã tamen Iudæi uisuris & auaritiã addicti polluerant, eamq; fecerant speluncam latronum. De eadem nobilissima domo dicit Paulus Timotheo, Scias quomodo oporteat te in domo Dei cõuersari, quæ est ecclesia Dei uiui, columna & firmamentum ueritatis. Et alibi, Christus tanquam filius in domo sua, quæ domus sumus nos, si fiduciam & gloriam spei usque ad finem firmam retineamus. Hanc autem ecclesiam edificauit Christus in humanitate assumpta, uerbo, doctrina & exemplo: In qua excidit columnas septem. Nam suam sponsam septem donis spiritus sancti illustrauit: aut instituit septẽ sacramenta, quibus sua fulcitur ecclesia. Augustinus lib. X V I I. de ciuitate Dei cap. I I I. dicit septenario numero uniuersam ecclesiã perfectionem significatã esse, & probat cum ex hoc Salomonis loco, tum ex eo quod Ioannes apostolus scribat ad septem ecclesias, eo modo se ostendens ad unius plenitudinem scribere. Immolauit uictimas suas, quia seipsum ad exhaurienda multorum peccata semel obtulit, & quidem ultro. Oblatus est enim quia ipse uoluit, & non aperuit os suum. Et dicitur uictimã, quia continet uirtutem omnium aliorum sacrificiorum: quod scitẽ docet Paulus ad Hebræos dicens: Christus assistens pötifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum, non manufactum, id est, non huius creationis, neque per sanguinem hircorũ aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta. Si enim sanguis hircorum & taurorum, & cinis, uitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis sanguis Christi, qui per spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundauit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruiendum Deo uiuenti? Et huius excellentissimæ uictimæ sacramentum Eucharistiæ est memoria atque sacrificium. Miscuit uinum, hoc est, aqua quidem dilutum, sub cuius specie dedit Apostolis suum sanguinem. Et proposuit mensam suam, in qua discubuit cum duodecim discipulis suis. Et huiusce rei fidem facit Matthæus, dicens, Prima autem die azymorum accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes, Vbi vis paremus tibi comedere pascha? At Iesus dixit, Ite in ciuitatẽ ad quendam, & dicite ei, Magister dicit, Tempus meum prope est, apud te facio pascha cum discipulis meis. Et fecerunt discipuli sicut constituit illis Iesus, & parauerunt pascha. Et in illa sacra mensa exhibuit apostolis augustissimæ Eucharistiæ communionẽ. Et tunc temporis promisit illis mensam cælestis conuiuii, dicens, Dispono uobis, sicut disposuit mihi pater meus, regnum, ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedetis super thronos, iudicantes duodecim tribus Israel. Misit ancillas suas id est suos apostolos, qui ob promptissimum obsequium & magnam humilitatem dicti sunt ancilla. Quidam

Esa. 56.

Math. 21.

Hiere. 7.

1. Timo. 3.

Hebr. 3.

Esa. 53.

Hebr. 9.

Leuit. 16.

1. Pet. 1.

1. Ioan. 1.

Apoca. 1.

Mat. 26.

Lucæ. 22.

læ. Quidam Hebræi doctores domo sapientiã Synagogã exprimunt, & ancillis Moysen & Aaron. Ut uocarent ad arcem, ad Christi fidem, & euangelicam perfectionem. Nam apostoli Christi cum missi sunt in Iudæam ad obeundum suæ legationis munus, prædicando dicebant, Appropinquauit regnum cælorum. Ciuitas hoc in loco militans est ecclesia, de qua dicit Dauid, Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei. Et de eadem scripsit Ioannes dicens, Ego Ioannes uidi sanctam ciuitatem Hierusalem nouam descendẽtem de cælo, a Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo. Mœnia autem huiusce ciuitatis sunt ecclesiã propugnacula, vigilantissimi antistites, & eruditi doctores, quibus munitur & circunallatur aduersus perniciosissimos hæreticos. Et huiusmodi classici & primarij duces uocant ad Christum, Christi que doctrinam paruulos, id est simplices, & pauperes spiritu, de quibus dicit Christus in euangelio Matthæi, Cõfiteor tibi pater domine cæli & terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Et cum turbæ offerrent Christo paruulos ut illos tangeret, discipuli autem comminarentur offerentibus, id indigne tulit dominus, & ait illis: Sinite paruulos uenire ad me, & ne prohibueritis eos. talium enim est regnum Dei. Alloquuta est & sapientia insipientes gentiles, qui rebus inanimatis, ut lignis & lapidibus, diuinitatem attribuebant: quod erat stolidissimum. Vult etiam peccatores omnes, & eos qui temporalia spiritalibus præferunt, & caduca perpetuis, ad se accersiri: quandoquidem uenit filius hominis quærere & saluum facere quod perierat: & illorum salutem sitiens, dicit, Venite ad me per mentis conuersionem, & fidem Eucharistiã suscipite. Comedite panem meum, id est corpus meum in excellentissimo sacramento. Ego sum enim panis uiuus, qui de cælo descendit. si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum. Et paulo post, Caro mea uerè est cibus. Et bibite uinum quod miscui uobis: meum scilicet sanguinem sub specie uini, cui non nihil aquæ immisceri solet. Sanguis enim meus uerè est potus. Ex hoc loco agnoscis Salomonem diuino numine inspiratũ prophetasse de augustissimo & omniũ supremo Eucharistiã sacramento. Relinquitte infantiam. Nam plus satis illecebris huius mundi & momentaneis uoluptatibus incubuistis. Non ergo regnet amplius peccatum in uestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis eius: sed neq; exhibeatis membra uestra arma iniquitatis peccato, sed exhibete uos Deo tanquã ex mortuis uiuentes, & membra uestra arma iustitiã Deo. Et sicut exhibuistis membra uestra seruire immunditiã & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra uestra seruire iustitiã in sanctificationem. Denique sectamini Paulum ducem, qui de sua puerili infantia & infantissima pueritia dicebat, Cum essem paruulus, loquebar ut paruulus, sapiebã ut paruulus, cogitabam ut paruulus. quando autẽ factus sum uir, euacuauit quæ erant paruuli. Et alibi nos monet ut expoliamus ueterẽ hominem cum actibus suis, & induamus nouum. Viuite eam uitam quam uiuunt uiri quadrati & optimi, & ambulate per uias prudentiã, & præceptorum Dei ac consiliorum. Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.

¶ Qui erudit derisorem, ipse sibi facit iniuriam: & qui arguit impium, generat maculam sibi. Noli arguere derisorem, ne oderit te. Argue sapientem, & diliget te. Da sapienti occasionem, & addetur ei sapientia. Doce iustum, & festinabit accipere. Principium sapientiã timor domini, & scientia sanctorum prudentia. Per me enim multiplicabuntur dies tui, & addentur tibi anni uite. Si sapiens fueis, tibi metipsum eris. Si autem illusor, solus portabis malum.) Frustra laborat, qui lepidissimam sapientiã doctrinam inculcare nititur ei qui audire contemnit, cuiusmodi est importunus derisor, existimãs se cæteris longè sapientiore esse. Idcirco incassum contendit, qui erudit derisorem, quandoquidem sibi ipsi facit iniuriam, prouocando derisorem ad iniuriam sibi faciendam. Hinc loquitur dominus, Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas uestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis, & conuersi dirumpant uos. Præfectus tamẽ ecclesiã habens subditos derisores, ea debet uti prudentia, ut quos uerbis & monitis instruere nequit, uerberibus reprimat & castiget, si forsitan vexatio illis tribuat intellectum. siquidem refrenanda est ipsorum arrogancia, ne inficiant alios, & curent ut perditissimos mores ebibant. Est etiam intelligendum prouerbiũ de illis qui suis cachinnis pertinaciam adiungunt. Nouit philosophus bonarum literarum studiosissimus ueram

Mat. 10.

Psal. 86.

Apoca. 21.

Math. 11.

Mar. 10.

Lucæ. 19.

Ioan. 6.

Roma. 6.

1. Corin. 13.

Colof. 3.

Mat. 10.

Mat. 7.

esse illud Salomonis effatum, qui cum monet garrulum sophistam ipso Stentore clamosiorem vt nānias & meras nugas abiiciat, lacepsitur iniuriis: & qui doctissimus est, ab indocto censetur esse indoctissimus. Qui arguit impium, generat maculā sibi.) Siquidem impius, & suo induratus vitio, quem peccasse non pudet, nititur illū à quo capitur, infamia commaculare. In eum tamen virga iustitiæ animaduertendum est. Noli arguere derisorem, ne oderit te.) Nec vetat ne arguatur derisor & castigetur: sed cum nostra correctione aut monitione in nos exasperatur odio, tunc non est arguendus. Nā compulsus ad odium, peior fieret, & vitium vitio cumularer. Et cum priuata correctio ad emendationem delinquentis inflectenda sit, si non tam emendetur quā stimulatus in nos exardeat odio, aut deterior futurus sit, vana erit & irrita huiusmodi correctio. Frustra enim niti, & non aliud quā odium quærere, extremæ dementiæ est. Et cum nō est spes de alterius correptione: qui conaretur peruersum castigare, videretur stimulare infanum, & incendium fouere incendio. Si tamen eò sæuiat hominis peruersitas, vt reipublicæ plurimum noceat, aut salutem ciuium euertat, obseruato iustitiæ ordine, publica animaduersione coercebitur. Verū nobis periucundum erit arguere sapientem, si leuiter aut grauius deliquerit. Nam ea est dextra natura, eoque composito animo, vt perspecta toto studio sua fragilitate, se hominem esse non inficietur: nec eam sibi iustitiā arrogat, vt cum in sublimi virtutum culmine stet, non arbitretur se aliquando non casurum. Siquidem dicit Iacobus, In multis offendimus omnes. Et hoc multo apertius diuus Ioannes exprimit, dicens, Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Nec frustra nitimur cum arguimus sapientem. Nam æqui & boni consulens se à nobis corrigi, vehementius nos amat. Et quantacūq; quis præcellat sapientia (si modò gratia confirmatus non fuerit) dum hic peregrinatur, potest delinquere: cui si data fuerit occasio cōsiderandi seipsum, & quæ sunt vtilia, euadet sapientior. Denique si iustum docueris quod eum forsitan fugit, tuam æquissimo animo doctrinam recipiet. Quis me hercle tam sapiens est, qui discendo sapientior fieri non possit? Principium sapientiæ, timor domini.) Hoc abunde declaratum est primo capite huius operis. Decreui facilia transigere, & in difficilioribus immorari. Scientia sanctorum, prudentia.) Hic nomen scientiæ distendes ad praxim ipsius scientiæ: tametsi scientia presse sumpta, à prudentia distinguatur, vt iam nosti. Hoc scientiæ genus suis apostolis Christus infixit, cum illis ad prædicandum euangelium abeūtibus dixit, Estote ergo prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Cauete autem ab hominibus. Tradent enim vos in conciliis, & in synagogis suis flagellabunt vos: & ad præfides & reges ducemini propter me, in testimonium illis, & gentibus. Cum autē tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini. dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Per me multiplicabuntur dies tui, & addentur tibi anni vitæ.) Hæc suis in locis iam declarata sunt. Si sapiens fueris, tibi metipso eris.) Cum sapientia sit donum spiritus sancti, & dicat Beatus Petrus in suis epistolis, Vnusquisq; sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei: quomodo verum erit quod hic scribit Salomon, Si sapiens fueris, tibi metipso eris? Non eo inficias quin sapiētiam à Deo nobis collatam, qua plurimum ecclesiæ prodesse possumus, aliis impartiri debeamus, ne tam insignis gratia sit vacua, & donis Dei abutamur. Sed primariò cedit in nostram vtilitatem, & propriam mercedem, & perficit animā cui inhæret: secundariò tamen aliis est vsui, & à nostro fonte in alios dimanat. Quod si illusores fuerimus sanæ doctrinæ, soli poenā incurremus. Et illæ duæ Salomonis sententiæ iis Pauli verbis coherent, Opus autem suum probet vnusquisque, & sic in semetipso tantum gloriam habebit, & non in altero. Vnusquisque enim onus suum portabit. Priorem istarum sententiarum partē edisserens Hieronymus, ita scribit: Sensus iste est, Tu qui te æstimas spiritualem, & de alterius infirmitate robustior es, non debes imbecillitatem iacentis, sed tuam fortitudinem considerare. Neque enim si alius perfectè nō potest ad Christianismum à Iudaismo transire, idcirco tu perfectus es Christianus: sed si te propria conscientia non remordet, habes in temetipso gloriam, & non in altero.

Athleta

Athleta non ideo fortis est, quia vicit infirmum, & languida aduersarij membra superauit: sed si robustus est, & in sua fortitudine, non in infirmitate alterius gloriatur. Intelligi potest & aliter: Qui conscientiam operis boni, & seipsum considerans, opus suum non reprehendit, non debet de hoc apud alium gloriari, & laudem suam foras fundere, & communicare cum cunctis, & ex hominum quærere fauore iactantiam, sed in semetipso habeat gloriam, & dicat: Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Qui gloriam quærit ab altero, huic nec mundus crucifixus est, nec crucifixus est ipse cum Christo. Recepit quippe, quod quærebat, ab hominibus mercedem suam. Hæc ille. Ex hac graui & erudita expositione possum coniecere, Salomonem iis verbis, Si sapiens fueris, tibi metipso eris, hoc voluisse innuere, Si diuino fauore nactus fueris sapientiam, sis tibi sapiens: ne insolescas, & optes auram popularem venari, nec tuæ doctrinæ fumos popello vendites. Ita sis sapiens, vt non memineris te sapientem esse.

¶ *Mulier stulta & clamosa, plenaq; illecebris, & nihil omnino sciens, sedet in foribus domus suæ super sellam, in excelsis urbis loco, ut uocaret transeuntes per uiam, & pergentes in itinere suo. Quis est paruulus: declinet ad me. Et uecordi locuta est, Aqua furtiue dulciores sunt, & panis absconditus suauior. Et ignorauit quod Gignantes ibi sint, & in profundis inferni conuiuia eius. Qui enim applicabitur illi, descendet ad inferos. Nam qui abscesserit ab ea, saluabitur.)*

Spectando literam sensus est, Mulier fornicatrix siue adultera, stolidi & garrula, ac libidinis esca, in aquis furtiuis & pane abscondito illicita & vetita connubia honestis & licitis existimat esse suauiora, vt uecordem iuuenem, & insano amore titillatum, facilius ad se sui que conuiuij delicias alliciat. Sed ignorat miser ille quod Gigantes siue immundi spiritus illud conuiuium in abditissimis inferorum tenebris appararunt, vt cum primum luxuria inebriatus fuerit, ad stygias paludes demergatur. quod si sapientiæ adhæsisset, procacissimæ meretricis illecebras ac Syrenæos cantus obturata aure pertransisset. Hoc tamen Salomonis ænigma viri doctissimi sensu mystico pertractant, & aquis furtiuis ac pane abscondito pestiferam hæreticorum doctrinam, quæ stolidis & perditis suauior videtur, significari volunt. Quidnam autem de huiusce prouerbij sententia sentiat Augustinus tractatu LXXXVII. Augusti in Ioannis euangelium, referemus. Hæc (inquit) mulier, vanitas est impiorum, cum sint insipientissimi, aliquid se scire opinantium, sicut de ista muliere dictum est, Inops panis efficitur. Quæ cum sit inops panis, promittit panes. id est, cum sit ignara veritatis, promittit scientiam veritatis. Occultos tamen panes promittit, quos tamen dicit libenter attingi: & aquæ furtiue dulcedinem, vt ea scilicet libentius & dulcius audiantur & agantur, quæ palam in ecclesia dici credique prohibentur. Ipsa quippe occultatione condiunt quodammodo nefarij doctores sua uenena curiosis, vt ideo se existiment aliquid discere magnum, quia merentur habere secretum: & suauius hauriant insipientiam, quam putant scientiam, cuius prohibitam quodammodo furantur audientiam. Hinc & nefarios ritus suis hominibus sacrilega curiositate deceptis vel decipiendis, magicarum artium doctrina commendat. Hinc illæ illicitæ diuinationes inspectis pecudum visceribus occisarum, aut vocibus & uolatibus auium, aut signis multiformibus dæmoniorum, insufurrant auribus hominum imperitorum per colloquia perditorum. Propter hæc illicita atque puniendā secreta, mulier illa non solum insipiens, verum audax etiam nuncupatur. Sed hæc non solum à re ipsa, verum & à nomine nostræ religionis aliena sunt. Quid quod mulier hæc insipiens & audax sub Christiano vocabulo tot scelestas hæreses condidit, tot nefandas fabulas finxit? Vtinam tales quales in theatris siue cantantur, siue saltantur, siue mimica scurrilitate ridentur, & non quasdam tales quales aduersus Deum fingere potuisse sic illam doleamus insipientiam, vt miremur audaciam. Omnes autem insipientissimi hæretici, qui se Christianos vocari volunt, audacias figmentorum suorum, quas maximè exhorret sensus huamnis, hac occasione euangelicæ sententiæ colorare conantur, vbi dominus ait, Adhuc multa habeo vobis dicere, Ioan. 16. sed non potestis portare modo. quasi hæc ipsa sint quæ tunc discipuli portare

non poterant, & ea docuerit spiritus sanctus, quæ palam docere atque prædicare, quantalibet feratur audacia, spiritus erubescit immundus. Hoc Apostolus in spiritu sancto præuidens ait, Erit enim tempus quo sanam doctrinam non sustinebunt, sed secundum desideria sua magistros sibi coaceruabunt prurientes auribus: & à veritate quidem auditum suum auertentes, ad fabulas autem conuertentur. Illa enim secreti furti que commemoratio qua dicitur, Panes occultos libenter attingite, & aquæ furti uæ dulcedinem: pruriturum facit audientibus in auribus spiritualiter fornicantibus, sicut pruritu quodam libidinis etiam in carne corrumpitur integritas castitatis. Audite itaque apostolum talia præudentem, & ea vitanda salubriter admonentem. Prophanas (inquit) verborum nouitates deuita. multum enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorum sicut cancer serpit. Et non ait, verborum nouitates, sed addit, prophanas. sunt enim & doctrinæ religionis congruentes verborum nouitates, sicut ipsum nomen Christianorum quando dici cœperit, scriptum est. In Antiochia enim primùm post ascensionem domini appellati sunt discipuli Christiani, sicut legitur in Actibus apostolorum: & xenodochia & monasteria postea sunt appellata nouis nominibus: res tamen ipsæ & ante nomina sua erant, & religionis veritate firmantur, qua etiam contra improbos defenduntur. Aduersus impietatem quoque Arrianorum hæreticorum nouum nomen patres homouision condiderunt, sed non rem nouam tali nomine signauerunt. Hoc enim vocatur homouision, quod est, Ego & pater vnum sumus, vnius videlicet eiusdemque substantiæ. Nam si omnis nouitas prophana esset, nec à domino diceretur, Mandatum nouum do vobis. Nec testamentum appellaretur nouum, nec cantaretur in vniuersa terra canticum nouum. Sed prophanæ sunt verborum nouitates, vbi dicit mulier insipiens & audax, Panes occultos libenter attingite, & aquæ furti uæ dulcedinem. Ab hac pollicitatione falsæ scientiæ prohibet etiam illo loco apostolus, vbi dicit: O Timothee, depositum custodi, deuitans prophanas vocum nouitates, & contradictiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt. Nihil enim sic amant isti, quàm scientiam promittere, & fidem rerum verarum quas credere paruuli præcipiuntur, velut imperitiam deridere. Hæc ille. Vides inescatos hamo falsæ doctrinæ, & ab infestissimis fidei hostibus circumuentos, magis perniciosam & adulterinam hæreticorum doctrinam quàm veram & euangelicam expetere.

ARGUMENTVM DECIMI CAPITIS.

Modesta liberorum sapientia mirum in modum parentes oblectat, stultitia vero & petulantia tristes & turbidos reddit. Thesauri dolo rapina & direptione parti, nulli proderunt. Non patitur dominus viros æquitatis studiosissimos, & qui stiunt iustitiam, perire fame, quibus cælesti benedictione donatis exoptatissimum sui patris regnum pollicitus est: subdola vero impiorum machinamenta ac occultas insidias subuertet, eorumque nomen & uanam gloriam delebit, & quod exhorrebant supplicium ipsi irrogabit. Eam constantiam & animi magnitudinem iustis tribuet, ut procellosis aduersitatum fluctibus iactati, non fluctuent, nec de gradu deiiciantur.

CAPVT DECIMVM.

Parabolæ Salomonis filii Dauid regis Hierusalem. Filius sapiens lætificat patrem: filius uero stultus mœstitia est matri suæ. Non proderunt thesauri impietatis, iustitia uero liberabit à morte. Non affliget dominus fame animam iusti, & insidias impiorum subuertet. Egestatem operata est manus remissa, manus autem fortium diuitias parat. Qui autem nititur mendaciis, hic pascit uentos: idem sequitur aues uolantes. Qui congregat in messe, filius sapiens est: qui autem stertit æstate, filius confusionis.) Quia nouum loquendi genus aggreditur, nouam ponit inscriptionem: nec futuræ parabolæ eam retinent connexionem, quam præcedentes vna & eadem sententia contextæ retinebant, sed vnaquæque per se &

seorsim sententiam sibi vendicabit, & plerunque vnius rei virtute alterius vitium lucefcet. Filius accipiens à patre rectam educationem, & vtilissima honestæ vitæ præcepta, prudens sapiensque euadit, & capeffendo veram sapientiæ culturam, non solum patri honorem & gloriam, sed maximam animi lætitiã adfert. Nam optimos sui patris mores, & natiuam indolem referendo, à præclara suorum parentum virtute non degenerat. Quid enim iucundius ac optabilius patri contingere potest quàm rescire à viris probis suos liberos de virtute ad virtutem adolefcere? Quid denique parentes magis oblectat, quàm liberorum comendatio? At verò quid magis patrem torquet & discruciat, quàm suorum filiorum improbitas, stultitia & arrogãtia? Et forsitan ex eo pater explorata sui filij sapientia lætatur, quòd præsentiat suam œconomiam non nihil commodi à prudentia sui filij consequuturam, quòd denique post suam mortem filius sapientia præditus paternam domum prudenter moderabitur. Quod nobis compertum est de ipso Ioseph filiorum Iacob prudentissimo & sapientissimo, qui cum irruisset in oscula sui patris in Aegyptum descendentis, hæc à patre audiuit, Iam lætus moriar, quia vidi faciẽ tuam, & superstitem te relinquo. Filius verò stultus mœstitia est matri suæ.) Sed dic quæso cur potius matris quàm patris meminit, cum stoliditas liberorum non solum mœrorem & tristitiã incutiat matri, verum etiam & patri? Ex eo nuncupatim matris meminit, quoniam stulti cum sint inepti ad obeunda foris munera, & expedienda negocia, solent domi manere vnà cum matre: quæ cognita liberorum stultitia, absente viro vehementer angitur & dolet. Non proderunt thesauri impietatis.) id est, diuitiæ furto, calliditate, rapina & circunventionem partæ, officient plurimum saluti illius qui eas iniuste acquisiuit. Non enim dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Huic loco consentaneum est quod in libro Hieremiæ dicit dominus de Hierusalem, Diuitias tuas & thesauros tuos in direptionem dabo gratis in omnibus peccatis tuis, & in omnibus terminis tuis, & adducam inimicos tuos de terra quam nescis, quia ignis succensus est in furore meo, & super vos ardebit. Scribit & Osee propheta, Adducet ventum vrentem dominus de deserto ascendentem, & siccabit venas eius, & desolabit fontem eius, & ipse diripiet thesaurum omnis vasis desiderabilis. Et licet thesauri per impietatem acquisiti videantur nos aliquando à morte corporali eripere, tamen plus nobis detrimenti pro sua impietate quàm commodi adferunt. Aliter, Thesauri impietatis, sunt bona temporanea, quæ licet non sint malè acquisita, dicuntur tamen thesauri iniquitatis propter adiunctum effectum, quoniam per accidens nobis suppeditant materiam & occasionem multorum vitiorum. Nam diuites plerunque elati in superbiam insolent, & molliter educati declinant ad luxuriam. Idcirco dominus in euangelio vocat diuitias mammonam iniquitatis, dicens, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Quem locum enarrans Theophylactus dicit, Si diuitiæ quæ iustis modis partæ sunt, si quando non bene dispensantur, & dantur pauperibus, iniustitia & mammona reputantur: quæ ex iniustitia, multo magis. Dicit etiam Paulus de iis qui immodicis congerendarum diuitiarum affectibus inuoluuntur, Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas: quam quidam appetentes, errauerunt à fide, & inferuerunt se doloribus multis. Tolle affectum diuitiarum quo inardescis, & tibi vtilis erunt diuitiæ. Si quidem sunt nerui adipiscendarum virtutum, quibus bene vtuntur iusti, quorum iustitia non quærens aliena, liberat à morte corporea, & à perpetuis suppliciis, si modò in tali virtute ad finem vsq; perseuerauerint. Nò affliget dominus fame animam iusti.) Huic loco cohærere videtur quod dicit Dauid, Iunior fui, etenim senui, & non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem. Et licet dominus aliquando affligat fame corpus iusti, aut permittat ad probandam eius patientiam vt omnino sanie & vlcibus intabescat, quod de ipso Iob (quem nemo negat fuisse rarissimum patientiæ & iustitiæ exemplar) exploratum est, tamen non vexat fame & summa inedia animam iusti, sed eam sua gratia amplissimè pascit & fouet. Et insidias impiorum subuertet.) Quia non permittit vt quod vafre in iustorum perniciẽ moliti sunt, assequatur. Hinc dicebat Iob, Dominus dissipat

Genes. 46.

Hier. 15.

Osee. 13.

Luca. 16.

Theophylactus.

1. Timot. 6.

Psal. 36.

Iob. 5.

cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum quod coeperant. Et plerūque dominus retorquet insidias impiorum in caput ipsorum: quod innuit propheta dicens, In laqueo isto quem absconderunt, comprehensus est pes eorum. Cognoscetur dominus iudicia faciens. In operibus manuum suarum comprehensus est peccator. Subuertit etiam dominus insidias Saulis quas parauerat Dauidi viro sanè simplicissimo & religiosissimo, nec permisit ut veniret in manus sui inimici. Custodit enim dominus animas feruorum suorum: de manu peccatoris liberabit eos. Et alibi, Custodit dominus omnes diligentes se, & omnes peccatores disperdet. Egestatem operata est manus remissa, manus autem fortium diuitias parat. Qui in labore socordes sunt, & vmbatilem agunt vitam, ac intra conspecta desides cūctantur, plerunque in extremam paupertatem incidunt, & digni sunt ut fame pereant. Qui verò vilissimum torpedinis ocium fugiunt, & pigritiam abhorrent, suaque corpora sub dio roborant & exercent, cumulatissimas sibi comparant diuitias: quandoquidem nihil est quod tam facile hominem diuitem reddat, quam in opere labor assiduus. Qui nititur mendaciis, hic pascit ventos. Idem sequitur aues volantes. Qui conatur mendaciis & vaftris commentis quicquam obtinere, ludit operam, & vento instabilior efficitur. Nam ventus omnia dissipat, cogitque euanescere. Idcirco perdit operam & oleum, ac inaniter laborat, qui pascit ventos. Similes sunt eae formulæ, reti ventos venari, vento loqui. Idem incassum fudat, qui sequitur aues volantes, & propria inconstantia circumfertur, & instar auium vndique agitur, nec illi certum est ubi nam locorum pedem tutò figet. Qui cōgregat in messe, filius sapiens est: qui autem stertit ætate, filius confusionis. Dū nobis prosperè arrident omnia, & floret ætas, debemus serere ut metamus, & opportuno tempore non nihil congregare, quò possimus nostram senectutem iucundius transigere: & qui hoc viuendi institutum sequuntur, filij sunt sapientiæ. Qui verò oscitanter etiam ad mediam vsque lucem torpedine soluti stertunt, & bonas horas perdunt, filij sunt confusionis, id est digni confusione, sicut Dauid dicebat ad Abner negligenter custodientem Saul, Viuit dominus, quoniam filij mortis estis vos, id est digni morte, quia non custodistis dominum vestrum, Christum domini.

Benedictio domini super caput iusti, os autem impiorum operit iniquitas. Memoria iusti cum laudibus, & nomen impiorum putrescet. Sapiens corde præcepta suscipiet, stultus cæditur labiis. Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter: qui autem deprauat vias suas, manifestus erit. Qui annuit oculo, dabit dolorem. Stultus labiis uerberabitur. Vena vitæ, os iusti, os autem impiorum operit iniquitatem. Odium suscitatur, & uniuersa delicta operit charitas. In labiis sapientis inuenitur sapientia, & uirga in dorso eius qui indiget corde. Sapientes abscondunt scientiam: os autem stulti, confusioni proximum est. Substantia diuitis, urbs fortitudinis eius: pauperum, egestas eorum.

Quos nouit dominus suis præceptis obsequi, bonorum omnium benedictione ditatur: quod non difficile erit ex sacris literis suadere. In Deuteronomio dicit, En propono in conspectu vestro hodie benedictionem & maledictionem. Benedictionem, si obedieritis mandatis domini Dei vestri quæ ego hodie præcipio vobis. Maledictionem, si non obedieritis mandatis domini Dei vestri, sed recesseritis de via quam ego nunc ostendo vobis, & ambulaueritis post deos alienos, quos ignoratis. Iterum, Si audieris vocem domini Dei tui, ut facias atque custodias omnia mandata eius, quæ ego præcipio tibi hodie, faciet te dominus Deus tuus excelsiorem cunctis gentibus quæ versantur in terra. Venientque super te vniuersæ benedictiones istæ, & apprehendent te, si tamen præcepta eius audieris. Benedictus tu in ciuitate, & benedictus in agro. Benedictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, fructusque iumentorum tuorum, greges armentorum tuorum, & caulæ ouium tuarum. Benedicta horrea tua, & benedictæ reliquiæ tuæ. Benedictus eris ingrediens & egrediens. Dicit etiam Dauid, Innocentem & mundum corde accepturum à domino benedictionem, & misericordiam à Deo saluari suo. Huic quoque Salomonis loco persimile est illud Ecclesiastici, Benedictio Dei in mercedē iusti festinat, & in honore veloci processus illius fructificat. Iustis in extremo iudicio dicetur, Venite benedicti patris mei, possidete paratū vobis regnū à cōstitutione mūdi. Esuriui enim, & dedistis mihi māducare: sitiui, & dedistis mihi

bibere: hospes eram, & collegistis me: nudus, & operuistis me: infirmus, & visitastis me: in carcere eram, & venistis ad me. Tunc respondebunt ei iusti dicentes, Domine quando te vidimus esurientem, & pauimus? sitientem, & dedimus tibi potum? quando autem te vidimus hospitem, & collegimus te? aut nudum, & cooperuimus te? aut quādo te vidimus infirmum, aut in carcere, & venimus ad te? Et respondens rex dicet illis, Amen dico vobis, quādiu fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Os impiorū operit iniquitas. Malorum omnium officina ex mendacissimo impiorum ore ac cōuiciatrice lingua diffuit. Denique iniuriæ, contentiones, detractiones & obmurmurationes prodeunt. Nec absurdè dixit diuus Iacobus linguam esse ignem, & vniuersitatē iniquitatis, quæ maculat totum corpus, & inflammat rotā natiuitatis nostræ, inflammata à gehenna. Aliter (vt alij volunt) os impiorum quod comestationi & ebrietati, & colloquiis malis feruiebat, iniquitate quam gessit, condemnabitur. Denique os illius operuit iniquitas, qui in tormentis positus, linguam sibi in qua ob plura scelera plus punitus est, refrigerari quæsiuit, nec tamen fuit refrigerata. Memoria iusti cum laudibus, & nomen impiorum putrescet. Qui virtutes ipsas colunt, & solum quod honestum est admirantur, solent non solum iustos viuentes, sed etiam defunctos laudibus efferre, quorum memoria immortalitati consecrata est. Vnde dicit Dauid de perpetua iustorum commendatione, In memoria æterna erit iustus. Iniustorum verò & impiorum nomen ac memoria delebitur: quod passim sacra scriptura monstrat. Siquidem in libro Iob scriptum est, Nonne lux impij extinguetur? nec splendebit flamma ignis eius? Lux obtenebrescet in tabernaculo illius, & lucerna quæ super eum est, extinguetur. Et paulò post, Memoria illius pereat de terra, & non celebretur nomen eius in plateis. Et huic subscribit sententiæ quod scribit Dauid, Increpasti gentes, & periit impius: nomen eorum delesti in æternum, & in seculum seculi: inimici defecerunt frameæ in finem, & ciuitates eorum destruxisti: Periit memoria eorum cum sonitu. Item, Vultus domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum. Nec ab iis diuersum est quod dicit Ecclesiasticus, Memoriam superbiorum perdidit Deus, & reliquit memoriam humilium sensu. Et alibi, Sunt quorum non est memoria: perierunt quasi qui non fuerint, & nati sunt quasi non nati. Sapiens corde præcepta suscipiet, stultus cæditur labiis. Sapiens prompto animo morem gerit Deo & hominibus: nec quicquam putat sibi esse vtilius, quam sanctas Dei leges in intimis præcordiis recondere, easque reconditas obseruare. Stultus verò nolens rectè monenti parère, nec maiorum sancitis obsequi, labiis corrigētis tanquā flagellis affligitur. Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter. Qui autem deprauat vias suas, manifestus erit. Ambulat simpliciter, qui licet & opibus & literis abundet, nihil tamen sibi arrogat. In prosperis non attollit supercilium, nec in aduersis decidit. Qui denique honores & magistratus despicit, & æquo animo sinistra quæque tolerat: quandam simplicitatem columbinam præ se fert, & multis casibus concussus, ac infortuniis iactatus, confidit tutò se per multas tribulationes ad regnum Dei venturum, dicens cum propheta, Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Dum appropiant super me nocentes, vt edant carnes meas: Qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmati sunt, & ceciderunt. Apostoli perfectæ simplicitatis alumni, confidenter ambulabant, cum dicebant Christo, Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis? Quibus præceptor optimus dixit, Amen dico vobis, quòd vos qui secuti estis me in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Aliter, Ambulat simpliciter, qui aliorum doctrinam extollit, suam verò extenuat, & rectam ac regiam sectando orbitam, à communi doctorum iudicio nunquam discedit. Ille verò arroganter incedit, qui nimium sibi placet, & suas virtutes, suaque studia immodicè iactat, & maiorum censuras tanquam somnia deridet: sed non ambulat confidenter, quia præceptis in multos errores & plerunq; in hæresim corruit, & à recto calle desectedo, nolens patescit. Nihil

Math. 10. enim authore Christo opertum est, quod non reueletur: & occultum, quod nō sciatur. (Qui annuit oculo, dabit dolorem.) Signis impudicitiae, & tacito nutu quo venereum amorem extraneae mulieri indicamus, plerunque excitamus virum ad iracundiam, & huiusmodi fraudulentis iudiciis concipit dolorem. Aut, si mauius, Qui nutibus oculorum quempiam subsannat, non euadet sine dolore tormenti aut poenitudinis. Vnde in psalms scriptum est, Non supergaudeant mihi qui aduersantur mihi iniquè, qui oderunt me gratis, & annuunt oculis. Illi annuunt oculis, authore Augustino interpretante versiculum illum, qui pronunciant vultu, quod in corde non gestant. Et de illis subiungit propheta, Quoniam mihi quidem pacificè loquebantur, in iracundia terrae loquentes dolos cogitabant. Stultus labiis verberabitur.) Huiusce parabolae sententia discussa est. Suis etenim affligetur labiis, quibus damnari meruit, aut ab illis sententiam damnationis accipiet, à quibus corrigi non potuit. Vena vitae, os iusti: os autem impiorum operit iniquitatem.) A composito & pudico iustorum ore verba vitae tanquam salutaris aquae flumina prodeunt. Vnde de Christo apud Lucam scriptum est, Omnes testimonium illi dabant: & mirabantur in verbis gratiae quae procedebant de ore ipsius. Os autem impij obtegat iniquitatem: quandoquidem impius sua vitia aut negat aut preterit, aut excusare nititur, ne quod demeruit tormentum sufferat. Et pro euitatione huius prodigiosi mali orauit propheta dicens, Ne declines cor meum in verba malitiae ad excusandas excusationes in peccatis. Odium fuscitat rixas.) Siquidem odium cum è venenato corde erumpit, concitat tragœdias, & inimicas contentiones. Etiam cū quempiam pertinaci odio persequimur, faciliè aduersus illum in verba probrosa prorumpimus. Nam odium, rixarum conuiciorum & malorum omnium seminarium est. Et huic loco consentaneum est illud Ecclesiastici, Sufurratori odium, & inimicitia, & contumelia. Et alibi, Est amicus qui conuertitur ad inimicitiam, & est qui odium & rixam & conuicia denudabit. Et vniuersa delicta operit charitas.) Huic loco finitimum est illud Petri, Charitas operit multitudinem peccatorum. Et illa est qua diligimus Deum & proximum: & praeclaris misericordiae officiis Dei ac hominum gratiam demeremur. Siquidem charitatis mater est misericordia siue elemosyna. Et eam ob causam charitas vniuersa delicta tegit, quia aufert vitia quibus à Deo auertebamur: nec illa nobis amplius imputat, & hoc beneficio beati sumus: quod regius propheta declarat dicens, Beati, quorum remissae sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Et tantae est energiae charitas, vt suo feruore peccatorum omnium ignes extinguat. In labiis sapientis inuenitur sapientia.) Sapiens Christum (qui vera est & summa sapientia) praedicat & extollit, eiusque euangelicam philosophiam docet. Et quoniam voces sunt notae affectuum animi, sapiens ore profert quod mente concepit, nec eius vox ab animo dissidet. Vnde dicebat Christus aduersus Iudaeos, Ex abundantia cordis os loquitur. Bonus homo de bono thesauro profert bona, & malus homo de malo thesauro profert mala. Quod si labia stultorum stultitiam narrent, labia sapientum sapientiam narrabunt. Et hoc scitè declarat Ecclesiasticus, dicens, Labia imprudentum stulta narrabunt, verba autem prudentum statim ponderabuntur. In ore fatuorum cor illorum, & in corde sapientum os illorum. Et virga in dorso eius qui indiget corde.) Qui occaecatus est corde, nec prudentiam ac rationem ducè sequitur, affligetur virga in posterioribus, id est in futuro seculo. Et quod I. Reg. 5. Philistaei propter suam insipientiam, & detentionem arcae, percussifuerint in natibus, praefigurabat, imprudentes, stolidos, & arrogantes, post hanc vitam (si eos nō poenituerit) perpeffuros supplicia. Dauid quoque prophetans de perditissimis Iudaeis dicit in persona Christi, Obscurentur oculi eorum, ne videant: & dorsum eorum semper incurua. Hunc autem locum edisserens Augustinus dicit, Qui futurae vitae spem non intelligunt, iam excæcati de inferioribus cogitant, & hoc est habere dorsum curuum, a quo morbo dominus mulierem illam liberauit. Alligauerat enim eam satanas annis decem & octo, & eam curuatam erexit: & quia sabbato faciebat, scandalizati sunt Iudaei. Bene scandalizati sunt de illa erecta ipsi curui. Sapientes abscondunt scientiam.) Sapientis est opportuno tempore & potissimum coram derisoribus suam tacere scientiam, nec eam superbe iactare. Est enim tempus tacendi, & tempus loquendi. Et vbi potissimum frustra

niteretur suam inuulgādo doctrinam, debet ad tempus tacere. Et huic persimile est quod dicit Ecclesiasticus, Homo sapiens tacebit vsque ad tempus. Debet etiam abditissima suae sapientiae mysteria coram illis reticere qui lacte indigent, & non solido cibo: perfectis autem, & iis qui exercitatos habent sensus ad discretionem boni & mali, detegere: quod suadet Paulus dicens, Sapientiam loquimur inter perfectos. Et alibi, Nō potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. tāquam paruulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis, sed nec nunc quidē potestis. adhuc enim carnales estis. Os autem stulti confutioni proximum est.) Nam stultus loquens quae non decet, & sine rationis freno, confusionem sibi parit, & sibi ruinam parat, cū aperte conuiciatur, & mala loquitur. Substantia diuitis, vrbs fortitudinis eius: pauor pauperum, egestas eorum.) Non minus diuites suis fidunt diuitiis, quā ab hostibus obsessi muris fortissimis, nec egestatem reformidant. Pauperes verò idcirco pauent, quia norunt se esse egenos, & maximè timent ne inopia deficiant.

¶ Opus iusti ad vitam, fructus autem impij ad peccatum. Via vitæ custodienti disciplinam: qui autem increpationes relinquit, errat. Abscondunt odium labia mendacia. Qui profert contumeliam, insipiens est. In multiloquio non deerit peccatum: qui autem moderatur labia sua, prudentissimus est. Argentum electum lingua iusti, cor autem impiorum pro nihilo. Labia iusti erudiunt plurimos: qui autem indocti sunt, in cordis egestate morientur. Benedictio domini diuites facit, nec sociabitur eis afflictio.) Eximia iustorum officia tendunt ad vitam caelestem, & ad gloriam aeternā: denique iusti foelicissima vita fruuntur, de quibus dicit Sapia, Iusti autem in perpetuum viuent, & apud dominum est merces eorum, & cogitatio illorum apud altissimum. Opera vero impiorum secum peccatum accersunt, & ex consequio mortem & gehennam. Nam stipendia peccati, mors. Via vitæ custodienti disciplinam: qui autem increpationes relinquit, errat.) Qui non solum nō aegrè fert cum castigatur, sed maxime gaudet, sibi sternit viam ad nanciscendam vitam aeternam. Qui vero tristatur, & iniquo fert animo se corrigi, & disciplinam prorsus abiicit, à recto calle deflectit, & tota via aberrat. Abscondunt odium labia mendacia: qui profert contumeliam, insipiens est.) Plerunque scatentes mendaciis, dum nobis callidè blandiuntur & applaudunt, tegunt odia, & nituntur nobis occultè nocere, & simulant se diligere quem vellent de vita sublatum esse, sicut Ioab dixit Amasæ, Salue mi frater. & osculando interfecit eum. Et Iudas sceleratissimus proditor osculo Christum tradidit. Et qui verba contumeliis conuiciisque plena profert, nec reformidat viri probi famam lædere, se insipientem & despiciatissimum ostendit. In multiloquio non deerit peccatum: qui autem moderatur labia sua, prudentissimus est.) Πολυλογία siue multiloquium, non tam in multis verbis quā superfluis reprehenditur: quod sententia Augustini libro primo cōtra Cresconium grammaticum capite primo, comprobare possumus, qui hunc in modum scribit: Multiloquium est superflua locutio, vitium scilicet loquendi amore contractum. Et hanc garrulam loquacitatem in fundendis ad Deū precibus deuitare debemus. Siquidem dicit Christus in euangelio Matthæi, Orantes autem nolite multum loqui, sicut Ethnici faciunt. putant enim quod in multiloquio suo exaudiātur. Nolite ergo assimilari eis. scit enim pater vester quid opus sit vobis, antequā petatis. Hūc locum enarrans Augustinus libro I. de sermone Domini in monte, dicit: Sicut hypocritarum est praebere se spectandos in oratione, quorum fructus est placere hominibus: ita ethnicorum, id est gentilium, in multiloquio suo se putare exaudiri. Et reuera omne multiloquium à gentilibus venit, qui exercendae linguae potius quā mundando animo dant operam, vt hoc nugatorij studij genus etiam ad precem fundendam transferre conentur, arbitantes Deum sicut hominem iudicem verbis adduci in sententiam. Eandem quoque Christi sententiam edisserens Hieronymus, dicit, Si ethnicus in oratione multum loquitur, ergo qui Christianus est, debet parum loqui. Et fanè ab oppositis efficacissimum texuit argumentum. Vult igitur Christus vt non simus loquaces & battologi in precibus nostris. Est autem battologia authore Theophylacto in enarratione eiusdem loci, nugacitas: vt exempli gratia petere aliquid terrenum, gloriam, diuitias, victoriā. Battarismus enim est inarticulata vox: qualis est puerorum. Tu igitur ne nugax & multiloquus sis. Et eam ob causam in multiloquio non deest peccatum, quod loqua-

ciores impendiò, & qui verbis humidis & lapsantibus diffluunt, nec sua exacto iudicio verba concoquunt, facillè labuntur, & in varios errores decidunt. Sic enim authore Gellio, libro primo Atticarum noctium capite X V. videas quosdam scaterere verbis sine vlllo iudicij negocio, cū securitate multa & profunda, vt loquentes plerunque videantur loqui sese nescire. Qui autem coerces linguam suam, & labia moderatur, nec dicit quæ dicenda non sint, sed tempestiuè loquitur, prudentissimus censetur, qualis erat Vlysses, vir quidem sapienti facundia præditus, qui teste Homero, non mittebat vocem ex ore, sed ex pectore. Et petulantia verborum coercedæ vallum dentium debet esse oppositum, vt loquendi temeritas non cordis tantum custodia atque vigilia cohibeatur, sed & quibusdam quasi excubiis in ore positis sepiatur. Huic quoque Salomonis prouerbio cō fine est illud adagium, Non est eiusdem & multa & opportuna dicere. Sunt enim hæc seiuncta, multa & apta dicere. Hoc autem adagio admonemur vt vitemus multiloquentiam, quòd ferè labi necesse sit, quisquis multum loqui conetur. Argētum electum lingua iusti, cor autem impiorum pro nihilo.) Argentum electum est integrum, incorruptum & probatum, omnibusque vitiis detractis emaculatum, quod dici potest argētum purum putū, idest valde purū, quasi expuratū excoctūque, & omni aliena materia carēs. Nec minus munda sunt iusti verba quam argentum electum, quod suo fulgore pascit oculos. Et inculcata iustorum vita igne spiritus sancti succensa, velut argentum examinatur. Argentum quippe vel aurum si adulterinum sit, igne cōsumitur: si verò purum, igne nitescit, & proprium splendorem retinet. Sic nimirum est sensus vnius cuiusque operantis. Nam qualis sit, in eo quod laudatur, ostenditur: quod expressit Paulus ad Corinthios dicēs, Vnius cuiusque op⁹ quale sit, ignis probabit. Dauid confert in Psalms eloquia domini casta argento igne examinato, dicens, Eloquia domini eloquia casta, argentū igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum. Cor autem impiorū pro nihilo) Siquidem impij & contemptissimi homines nihili fiunt, cum rectæ rationis cancellos transiliunt, & dei præcepta transgrediuntur. Nam de sceleratis canimus in ecclesia, Ad nihilum deueniēt, tanquam aqua decurrens. Iterum, Velut somnium surgētium, domine in ciuitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges. Insuper Hieremias agens personam peccatoris, dicit, Corripe me domine, veruntamen in iudicio, & non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me. Denique Christus suos alloquens apostolos & apostolicos viros, dicit: Vos estis sal terræ. Quòd si sal euauerit, in quo salietur? ad nihilum valet vltra, nisi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. Labia iusti erudiūt plurimos.) Nam iusti sanctissimo honestæ vitæ exemplo docent, & alios ad virtutum studia inflammant. Corrigunt & delinquentes, bonos hortantur vt in sanctimoniæ vitæ & morum probitate perseuerent: malos vero, vt resipiscant. Etiam consulunt quid agendum sit vel prosequendum, prædicant dum tempus postulant. Illi non abutuntur donis dei, nec talentum sibi concreditum in terram defodiunt. Alij receptis quinq; talētis, alia quinque sua industria suaq; diligentia superlucrati sunt. Alij duobus talentis alia duo cum fœnore adiecerunt: quibus dominus in fine iudicij dicit: Intrate in gaudium domini vestri. Et huic Salomonis sententiæ cohæret illud Ecclesiastici, Vir peritus multos erudiuit. Item. Vir sapiens plebem suam erudit, & fructus sensus illius fideles sunt. Qui autem, indocti sunt, in cordis egestate moriuntur.) Septuaginta legunt ἄφρονες, id est insipientes. Et illi sunt qui sapientiæ leges contemnunt, aut nolunt scire quæ sunt necessaria ad salutem: & quia negligunt suas saluare animas, non absurde dicuntur cordis inopia laborare: idcirco miserè moriētur, & posthac luent pœnas. Aut illi sunt verè insipientes, & potius stulti, qui talētum sibi à domino concreditum abscondunt in terra, quibus nihil est cordis, nec integri animi. Nec iniuria dominus vehementer stomachatus est in seruum negligentissimum, qui talentum fodit in terram, & abscondit pecuniam domini sui. Et cum suæ ignauia prætexeret excusationem, dicens, Domine, scio quia homo ducrus es, metis vbi non seminasti, & congregas vbi non sparsisti, & timens abij & abscondi talētum tuū in terra: ecce habes quod tuum est: respōdit ei dominus: Serue male & piger, sciebas quia meto vbi non semino, & congrego vbi non sparsi? oportuit ergo te committere pecuniam meam nummulariis, & veniēs ego recepissē vtique quod meum est, cum

vsura. Tollite itaque ab eo talentum, & date ei qui habet decem talenta. Omni enim habenti dabitur, & abundabit: ei autem qui non habet, & quod videtur habere, aufertur ab eo. Et inutilem seruum eicite in tenebras exteriores. illic erit fletus, & stridor dentium. Benedictio domini diuites facit, nec sociabitur eis afflictio.) Hæc bona ex parte declarata sunt eo in loco, Benedictio domini super caput iusti. Deus nobis benedicens largitur abunde munera, & nos spiritualibus diuitiis (quibus nihil optabilius est) ditat: & huiusmodi diuitiis nulla est afflictio adnexa, nec animi perturbatio. Deus amplissima benedictione benedixit Abrahæ, eiusque nomen magnificauit, & semen multiplicauit sicut stellas cæli, & velut arenā quæ est in littore maris. Meminit & Paulus spiritualium benedictionum quæ in Christianorum animos Dei beneficentia transfunduntur. Benedictus (inquit) Deus & pater domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in cælestibus in Christo.

¶ Quasi per risum stultus operatur scelus, sapientia autem est viro prudentia. Quod timet impius, ueniet super eum: desiderium suum iustis dabitur. Quasi tempestas transiens non erit impius, iustus autem quasi fundamentum sempiternum. Sicut acetum dentibus, & fumus oculis, sic piger his qui miserunt eum in uia. Timor domini apponet dies, & anni impiorum breuiabuntur. Expectatio iustorum, letitia, spes autem impiorum peribit. Fortitudo simplicis, uia domini, & pauor his qui operantur malum. Iustus in aeternum non commouebitur, impii autem non habitabunt super terram. Os iusti parturiet sapientiam, lingua prauorum peribit. Labia iusti considerant placita, & os impiorum peruersa.) Stultus ridendo mordet & detrahit: & ne videatur aperte famam proximi lædere, mouet risum. quòd si læsus conqueratur, promerendo excusationem dicit, Ludens feci. Aliter, Stultus gaudet in scelere, & exhilarescit cum quodpiam flagitium commisit. Et vbi peruersam viuendi consuetudinem induit, mortifera peccata reputat esse ludum, & tam facillè delinquit, atque ridet: sed eius risus in tristitiam vertetur. Vnde dicebat Christus, Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis. Sapientia est viro prudentia.) Nam rerum diuinarum cognitio plurimum sapienti confert vt res humanas moderetur, quod prudentis propriū est officium. Et huic loco cōducit illud Pauli, Spiritualis homo omnia iudicat. Quod timet impius, ueniet super eum.) Huic loco videtur aduersari illud Ecclesiastæ, Absque timore vlllo filij hominum perpetrant mala. non tamen aduersatur. Non enim voluit innuere Ecclesiastes quòd nullo timore concurantur qui vitia committunt, sed ex præcedentibus colligit, dicens, Etenim quia non profertur citò contra malos sentētia, absq; timore vlllo filij hominum perpetrant mala. Adde, quòd licet ij qui suas sequuntur perturbationes, aut furore correpti in exordio absque vlllo timore pœnæ profiliant in flagitia, tamen commisso scelere, & sedatis aliquātulum passionibus, & deferuescente iracundia, reformidant supplicia quæ in hoc seculo aut in futuro subibunt. Etiam de illo impio dicit Salomon, qui sciens peccat. Ille enim timet incurrere pœnam quam demeruit. Pertimescit etiam videre suæ impietatis iudicem. Horrédum est enim (authore Paulo) incidere in manus Dei viuētis. Dicit etiam Christus, Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius timete eum qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. Saul propter inobedientiam abdicatus est regno, quod maxime reformidabat: & Dauid Dei voluntate rex institutus. Desideriū suum iustis dabitur.) Qui in hoc seculo sitiunt iustitiam, eamque enixè colunt, æterna præmia pro quibus generosissimè certarunt, summopere desiderant, nec suo desiderio fraudabuntur. Nam fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arundineto discurrunt. Et qui iustitia cæteris præcellunt, & mundanas voluptates abiiciunt, nec rebus humanis gaudent, desiderant dissolui, & esse cum Christo. Quasi tempestas transiens non erit impius, iustus autem quasi fundamentum sempiternum.) Quoniam tempestas violento impetu fertur, subitò cadit, nec diu durare potest. Nec etiā improbissimi viri diu florent in suis vitiis, sed citò tolluntur de medio, & pereunt. Quod planè docet Iob dicēs, Vidi eos qui operantur iniquitatem, & seminant dolores, & metunt eos, flante Deo perisse, & spiritu iræ eius esse consumptos. Et hanc confirmat sententiam propheta dicēs, Sicut deficit fumus, deficient: sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei. Et alibi, Quomodo facti sunt in desolationem, subitò defecerunt, perierūt propter

iniquitatem suam. Iustus autem muro aeneo stabilior, solidissimum est fundamentum, quod turbine & aquilonis ventis ac imbris agitatur, nunquam corrumpitur. Nam suam domum edificauit super firmissimam petram, & descendit pluuia, & uenerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit. fundata enim erat super petram. Sicut acetum dentibus, & fumus oculis, sic piger his qui miserunt eum in uia.) Quemadmodum acetum sua asperitate dentibus nocet, quia eos reddit acidos, & fumus oculis tenebras offundit, ita piger sua socordia illos affligit, à quibus ad obeundum munus quodpiam missus est, quia nec causas nec domestica negocia expedit, nec opportunè redit. Timor domini apponet dies, & anni impiorum breuiabuntur.) Ezechias rex iustissimus post longam ægritudinem, & acutissimum morbum quo torquebatur, meruit orationibus & lachrymis quindecim annos suæ uitæ adiici. Et quia timebat offendere deum, & ambulauit coram domino in ueritate & in corde perfecto, pristinam incolumitatem recuperauit. Anni impiorum breuiabuntur.) Huic tamen sententiolæ uideatur illud Ecclesiastæ aduersari, Impius multo uiuit tempore in malitia sua. non tamè aduersatur. Nam licet dominus & clementissimus & patientissimus toleret ad tempus malos, eosque permittat multos annos uiuere, ut tandem resipiscant, plerunque tamen repente propter sua scelera interficiuntur, & gulæ ac impudicis uoluptatibus dediti, intempestiue senescunt, & suam uitam abbreviant. Et nobis hac in re subscribit Ecclesiastes dicens: Non sit bonum impio, nec prolongentur dies eius, sed quasi umbra trãscant, qui non timet faciem domini. Eandem quoque quæstionem quam mouimus, discutiens Augustinus in libro Quæstionũ ueteris ac noui testamēti, quæstione XXXII I. dicit, Dignũ erat quidem omnes impios non solum citius hac luce carere, uerum etiam nec unius momenti temporis uita frui, qui conditoris sui immemores, uitæ totius auctoritatem imputant creaturæ. Sed scriptura hos impios alloquitur, qui cum sub dei lege agerent, propensores ad idola erant. peiores enim sunt cæteris impiis. scientes enim Deum, & contemnentes eum, obtemperant seruis. Et quòd de his dictum sit, probat apostolus dicēs, Scimus autem quoniam quæcunque lex loquitur, his qui in lege sunt, loquitur. Gentiles autem non habentur in numero uiuorum. Expectatio iustorum lætitiæ.) Iusti in hoc seculo bene beateque uiuentes, æternam expectant beatitudinem, cui lætitiæ & iucundissima fruitio annexa est, nec ab ea diuelli potest. Non enim quispiam est perfecte beatus, nisi rebus optatis fruatur. De hac expectatione dicit propheta: Et nũc quæ est expectatio mea? nonne dominus & substantia mea apud te est. Et alibi, Suscipe me secundum eloquium tuum, & uiuam, & non confundas me ab expectatione mea. Huic quoque applaudit sententiæ Paulus, dicens, Spe salui facti sumus. Spes autem quæ uidetur, non est spes. Nam quod uidet quis, quid sperat? Si autem quod non uidemus, speramus, per patientiã expectamus. Et alibi, Spe gaudentes. Spes autem impiorum peribit.) Vana est impiorũ spes, quæ non tam dicenda est spes, quàm præsumptio, quia præsumunt impij se absque ullis meritis regnum dei consequuturos, dicentes, Deus non creauit nos ut damnemur, sed ut saluemur. Et illi ab illa futili spe decidunt. Etiam spes illorum ex eo peribit & extinguetur, quia facientes mala nunquam existimant esse puniendos. De illis dicit Iob, Oculi impiorum deficient, & effugium peribit ab eis, & spes illorum abominatio animæ. Hoc autem exquisitius in libro sapientiæ declaratur: Spes impij tãquam lanugo est quæ à vento tollitur, & tanquam spuma gracilis quæ à procella dispergitur, & tanquam fumus qui à vento diffusus est, & tanquam memoria hospitis unius diei prætereuntis. Aut si mauius, Eam ob causam spes impiorum peribit, quia frequenter dum sperant se diu uicturos, & fortunam sibi semper fore prosperam, unde liberius geniosiusque deliciis indulgent, plerunque falluntur, & subito decidunt: quod pulchrè docet dominus in euangelio Lucæ de quodam diuite cuius ager uberes fructus attulerat, & cogitabat intra se dicens, Quid faciam, quia non habeo quò congregem fructus meos? Et dixit, Hoc faciam, destruam horrea mea, & maiora faciam, & illuc congregabo omnia quæ nata sunt mihi, & bona mea, & dicam animæ meæ, Anima, habes multa bona posita in annos plurimos: requiesce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi deus: Srulte, hac nocte animã tuam reperunt à te: quæ autem parasti, cuius erunt? Sic est qui sibi thesaurizat, & non est in deũ diues.

diues. Fortitudo simplicis, uia domini, & pauor iis qui operantur malum.) Quid eo fortius dici aut excogitari potest, qui aduersus carnem, mundum & demones luctando, non celsit arenæ, nec ullis uitiis succubuit, nec de animi magnitudine in aduersis deiici potuit? Talis sanè est uir simplex obseruans summa cum diligentia Dei præcepta. Et licet abstrusissima rerum diuinarum mysteria & arcana non intelligat, non tamen de sua salute desperat, sed continuò ambulat in lege domini, & dignus est ut inter fortissimos Christi athletas connumeretur. Fracti uero sunt animi & timidi, omniaque exhorrescunt supplicia, qui flagitia perpetrant. Nemo enim non nouit, fornicatores, adulteros, fures, & id genus hominum, uehementer timere ne in suis uitiis deprehendantur, & deprehensi vapulent. Siquidem culpata conscientia, & à se demorsa, nihil non timet. Si malum feceris, authore Paulo, time: non enim sine causa princeps gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit. Iustus in æternum non commouebitur, impij autem non habitabunt super terram.) Non eò tendunt hæc uerba, ut autor uelit dicere iustum nullo modo posse peccare, nec à uirtute decidere in uitium (nam dicit Ecclesiastes, Iustus perit in iustitia sua. & rursum, Non est enim homo iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet) sed quòd iustus, quatenus iustus, à stabilitate suæ uirtutis non decidat, & mallet honestam oppetere mortem, quàm iustitiam deferere, iustitiæque leges transgredi. Vnde dicebat Iob, Donec deficiam, non recedam ab innocentia mea. Iustificationem meam quam cœpi tenere, non deseram. Et in libro psalmorum scriptum est, Iucundus homo qui miseretur & commodat: disponit sermone suo in iudicio: quia in æternum non commouebitur. Paulus rem istam apertius detexit, dicens, Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an persecutio, an gladius? sicut scriptum est, Quia propter te mortificamur tota die, æstimati fumus sicut oues occisionis. Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos. Certus sum enim quia neque mors, neque uita, neque angeli, neque principatus, neque uirtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu domino nostro. Impij autem non habitabunt super terram.) Impius quatenus impius, & nisi suam emendauerit uitam, non incolet beatorum terram, de qua scriptum est, Credo uidere bona domini in terra uiuentium. Os iusti parturiet sapientiam, lingua prauorum peribit.) Ex ore iusti dimanat sapientia, qua indocti & insipientes (si uelint) erudiuntur. A lingua uero prauorum diffuunt mendacia, iniuriæ, blasphemias, contentiones, & rixæ: quæ idcirco computrescet & peribit, quia suis uitiis damnabitur. Ex euangelio nobis exploratum est, diuitem epulonem in inferis magis lingua quàm cæteris partibus discruciatum fuisse. Labia iusti cõsiderant placita, & os impiorum peruersa.) Iusti suis labiis distillant gratias, & pensiculatim perpendunt quænam Deo & hominibus placere debeant, nec quicquam temere dicunt quod quempiam offendere possit. Ut autem hoc institutum diligenter obseruemus, nos monet Paulus dicens ad Ephesios, Omnis sermo malus ex ore uestro non procedat, sed si quis bonus ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus. Rursum, Ut filij lucis ambulate, probantes quid sit beneplacitum Deo: & nolite communicare operibus infructuosis tenebrarũ, magis autem redarguite. Ex ore uerò impiorum prodeunt peruersa quæque, blasphemias cõtra Deum, & iniuriæ aduersus proximum. Nihil deniq; scelerati sua dicaci lingua & conuiciatrice euomunt quod non sit pestilens & nociuum: quod Christus aduersus Scribas & Pharisæos expressit dicens, Quæ procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominẽ. de corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemias. Hæc sunt quæ coinquinant hominem.

Roma. 13.

Eccles. 7.

Ibidem.

Iob. 27.

Psal. 117.

Roma. 8.

Psal. 43.

Psal. 67.

Luca. 16.

Ephes. 4.

Ephes. 5.

Matt. 15.

ARGUMENTVM VNDECIMI CAPITIS.

Sua dominus munera illis impartitur, qui in rerum commutationibus æquissima obseruant pondera. Illos uero detestatur & a se reuicit, qui statera dolosa simplices circumueniunt, & fraudulentis mensuris amplissimum faciunt quæstum. Iusti quandam simplicitatem & euangelicam humilitatem præ se ferunt, quorum uirtutibus & singulari benedictione ciuitates florent & extolluntur. Iniusti uero ac improbi elatione animi & superba quadam arrogantia, qua odibilis est nihil, insolescunt: & quo elatiores sunt, eo minus sapiunt. magisque delirant, & facilius perfidia notati, secretiora amicorum arcana detegunt. Si prudentissimus ciuitati gubernator defuerit, ipsa sane corruet & subuertetur: eam autem ab obsidione hostium & nocuentis omnibus exquisitissima proborum hominum cõsilia protegent, qui pro iustitia ad uictricem palmam ascendent.

CAPVT VNDECIMVM.

Statera dolosa, abominatio est apud deum: & pondus æquum, uoluntas eius. Vbi fuerit superbia, ibi erit & contumelia. Vbi autem humilitas, ibi & sapientia. Simplicitas iustorum dirigit eos, & supplantatio peruerforum uastabit illos. Non proderunt diuitiæ in die ultionis, iustitia autem liberabit à morte. Iustitia simplicis dirigit uiam eius, & in impietate sua corruet impius. Iustitia rectorum liberabit eos, & in insidiis suis capientur iniqui. Mortuo homine impio nulla erit ultra spes, & expectatio sollicitorum peribit.) Illos execratur dominus & odit, qui fraudulenta statera

& iniustis mensuris ementes fallunt, nec quod vendunt, æqua lance librant. Nec immerito huiusmodi homines corruptissimos ac fallacissimos (à quibus respublica non mediocriter damnum patitur) abominatur dominus: nam clanculum furantur, tamen eorum furtum colore iustitiæ prætextum sit. Et hic dolus aduersatur iuri naturali, diuino, & humano, & pugnat cum ipsa charitate & æquitate. Id quoque lege Mosæ vetuit dominus, dicens, Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mensura. Statera iusta, & æqua sint pondera, iustus modus, æquusque sextarius. Et in Michea dicit dominus: Nunquid iustificabo stateram impiam, & saccelli pondera dolosa? In quibus diuites eius repleti sunt iniquitate, & habitantes in ea loquebantur mendacium, & lingua eorum fraudulenta in ore eorum. Hæc autem est domini uoluntas, de qua dicit Salomon: Pondus æquum, uoluntas eius: & qui stateram transiliunt, dei uoluntatem offendunt. Et alibi dicit dominus, Non habebitis in sacco diuersa pondera, maius & minus, nec erit in domo tua modus maior & minor. Pondera habebis iustum & uerum, & modus æqualis & uerus erit tibi, ut multo uiuas tempore super terram quam dominus deus tuus dederit tibi. Abominatur enim dominus eum qui facit hæc, & auersatur omnem iniustitiam. Reprehendit & David illos qui in dolosis stateris nobis illudunt. Veruntamen, inquit, uani filij hominum, mendaces filij hominum in stateris, ut decipiant ipsi de uanitate in idipsum. Hunc locum enarrans Augustinus, dicit: Falso examine fallitis intuètes. nescitis alium esse qui appendit, alium qui de pondere iudicat? Non uidet cui tu appendis, sed uidet qui & te ipsum appendit. Et his quoque testimoniis illud Ezechielis accedit, Statera iusta, & ephi iustum, & batus iustus erit uobis. Vbi fuerit superbia, ibi erit & contumelia.) Superbi in probrosa contumeliarum uerba prorumpunt, conuiciis simplices incessunt, & alios contemnendo contumeliose se gerunt. Et hoc nobis compertum est de Rapsace contumeliosissimo, qui multis probis & contumeliis seruos Ezechie resper sit. Cum enim illi Iudæos territanti dixissent, Precamur ut loquaris nobis seruis tuis syriace, siquidem intelligimus hanc linguam, & non loquaris nobis iudaice audiente populo qui est super murum: respondit superbe dicens, Nunquid ad dominum tuum & ad te misit me dominus meus ut loquerer sermones hos, & non potius ad viros qui sedent super murum, ut comedat stercora sua, & bibant urinam suam uobiscum? Vbi autem humilitas, ibi & sapientia.) Humilitas nullis unquam encomiis satis laudata, nos iuuat plurimum ut sapientiam nanciscamur. Non enim requiescet spiritus domini nisi super quietum & humilem. Huic quoque sententiæ subscribit illud Christi memoratissimum, Confiteor tibi pater domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus,

Leuiti. 19.

Mich. 6.

Deute. 25.

Psal. 61.

Augustin.

Ezec. 45.

4. Reg. 18

Esa. 66.

Math. 11.

tibus, & reuelasti ea paruulis. Ita pater, quoniam sic fuit placitum ante te. Vis igitur sapiens fieri? te deo & hominibus submittas, nec tua iactites studia, & siquam uirtutis scintillulam habueris, ita sis composito animo, ut non eam tibi vendices. Simplicitas iustorum diriget eos, & supplantatio peruerforum uastabit illos.) Quoniam iustus non habet animum fictum neque simulatum, sed cordatum & integrum, & inter reliquas uirtutes columbinam simplicitatem amat & colit, ad beatorum insulas demigrabit, nec tantæ uirtutis præsidio munitus à recto tramite deflectet. Supplantatio uero peruerforum quæ simplices decipiunt, ad inferorum carceres illos deturbabit, ubi pro suis demeritis & improbitate uitæ perpetuo multabuntur. Non proderunt diuitiæ in die ultionis.) Planè docet quàm uanum sit & stolidum immodicæ congerendarum opum sollicitudine torqueri, & seruire pecuniæ, ac immoderatis acquirendarum possessionum affectibus retineri, cum diuitiæ male partæ, aut in terram defossæ, in die extremi iudicij, in quo dominus hominum scelera uiscetur, nihil nobis conducent, sed in barathrum inferni nos detrudent: & tunc lata à summo iudice sententia auaris dicetur, Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & non dedistis mihi potum: hospes eram, & non collegistis me: nudus, & non operuistis me: infirmus, & in carcere, & non uisitastis me. Tunc respondebunt ei dicentes, Domine quando te uidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non ministrauimus tibi? Tunc respondebit illis dicens, Amen dico uobis, quandiu non fecistis uni de minoribus his, nec mihi fecistis. Cum igitur tibi licuit tuas facultates pauperibus impartiri, eorumque inopiam subleuare, cur contempsisti illis patrocinari? Nonne erogando famelicis dei gratiam demeruisses, & reputasset tandem beneficium sibi collatum fuisse? Quid tibi miser profuit more Caligulæ Romani imperatoris, qui existimabat aurum esse summum beatitudinis, super innumeros aureorum acruos nudis pedibus spatari, & toto corpore aliquandiu uolutari? En suffarcinatus auro, aureisque gemmis onustus, hinc tutius excedes? Reddes rationem tuæ sordidissimæ ac scelestissimæ auaritiæ, & reddendo perpetuum perferes supplicium. Ludit alius tesseris ducentos aureos, & aleam colit, & plerumque ingentem pecuniæ summam perdit, qui uix minimum quadrantem aut teruncium pauperibus daret. Alius prodigè suas diuitias decoquit. Alius insanens libidine & diffués, amplissimum patrimonium cum meretricibus omnino consumit. Sed perditissimum hoc hominum genus in die ultionis perpetuis affligentur tormentis: nec dabitur eis locus confugiendi ad fontem misericordiæ, à quibus dominus suam faciem auertet. Nec ab hac Salomonis sententia discedit illud Ecclesiastæ, Auarus non implebitur pecunia: & qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis. Et hoc ergo, uanitas. Vbi multæ sunt opes, multi & qui comedunt eas. Et quid prodest possessori, nisi quod cernit diuitias oculis suis? Dulcis est somnus operanti, siue parum siue multum comedat: saturitas autem diuitis non sinit eum dormire. Est & alia infirmitas pessima quam uidi sub sole, diuitiæ conseruatæ in malum domini sui. pereunt enim in afflictione pessima. Generauit filium, qui in summa egestate erit. Sicut egressus est nudus de utero matris suæ, sic reuertetur, & nihil auferet secum de labore suo. Miserabilis prorsus infirmitas. Quomodo uenit, sic reuertetur. Quid ergo prodest ei quod laborauit in uentum? Audi quæso bracteatam illam & uerè auream Sapientiæ sententiam, Quid nobis profuit superbia, aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam umbra, & tanquam nuncius præcurrens, & tanquam nauis quæ pertransit fluctuantem aquam: cuius, cum præterierit, non est uestigium inuenire, neque semitam carinæ illius in fluctibus. Aut auis quæ transuolat in aere, cuius nullum inuenitur argumentum itineris illius, sed tantum sonitus alarum uerberans leuem uentum, & scindens per vim itineris aerem commotis alis transuolauit, &

Mat. 25.

Eccle. 5.

Sapl. 1.

post hoc nullum signum inuenitur itineris illius. Aut tanquam sagitta emissa in locum destinatum, diuisus aer continuo in se reclusus est, vt ignoretur transitus illius. sic & nos nati continuo defuimus esse, & virtutis quidem nullum signum valuimus ostendere: in malignitate autem nostra consumpti sumus. Iustitia autem liberabit à morte.) Hic vides quàm vtile sit & beatum, iustitiæ leges tueri, ad quam tanquam ad scopum dicta nostra, facta, & cogitata omnia referenda sunt. Nam quemadmodum iniustitia & oppressio pauperum nos ad mortem gehennæ perducit, ita iustitia communis æquitatis patrona, nos à morte gehennæ perpetuisque suppliciis liberat. Quapropter dicæarchi, id est iustitiæ præfecti, omnibus neruis contendere debent vt ad oculum iustitiæ suas actiones, suaque officia semper inflectant, nec vnquam transiliant stateram, hoc est ne prætergrediantur iustitiam: & neglecta propria vtilitate, communia pro suis habeant, & sua pro communibus. Iustitia simplicis diriget viam eius, & in impietate sua corruet impius.) Nemo nescit viam qua ad beatitudinem contendimus, à virtutibus ipsis profectam esse. Idcirco inculcata simplicis vita ac æquitas ipsum ad sedes beatorum euehit. Impius verò suæ impietatis vitio dilabetur, & ad damnatorum carceres detrudetur. Iustitia rectorum liberabit eos, & in insidiis suis capientur iniqui.) Iusti de laqueo venantium liberantur, & liberati ad regnum Dei perducuntur: impij vero suis laqueis (quos alijs in ruinam parauerant) irretiuntur, & quod viris optimis tormentum moliantur, plerunque in ipsorum caput recidit. Hinc illud psalmographi non minus verè quàm scitè dictum, Lacum aperuit, & effodit eum, & incidit in foueam quam fecit. Iterum, In laqueo isto quem absconderunt, comprehensus est pes eorum. Senes denique petulantissimi, & iniquissimi iudices, qui insidiati sunt Susannæ pudicissimæ vt fœdè cum ea concumberent, non potentes suis frui desiderijs, aduersus innocentissimam puellam falsum testimonium tulerunt, vt oppeteret mortem: qui tamen conuicti, & in suis mendacijs deprehensi, luerunt pœnam mortis. Et huic Salomonis prouerbio, In insidiis suis capientur iniqui, huiusmodi parcemiæ perfimiles sunt, Suo iumento sibi malum accersere, suo gladio, suòve telo iugulari, Incidit in foueam quam fecit, Suo ipsius laqueo captus est, Hanc technam in teipsum struxisti, Turdus ipse sibi malum cacat, Faber quas fecit compedes, ipse gestet. De antiquitate & explicatione istorum Adagiorum luculenter agit Erasmus in suis Chiliadibus. Mortuo homine impio nulla erit vltra spes.) Hac Salomonis sententia reuincitur error Origenis, qui falso dixit post vniuersale iudicium dæmones & damnatos aliquando salutem æternam consequuturos. Siquidem è vita excedentes cum peccato mortali, considerando definitam Dei sententiam, & statum in quo miserè hinc discedunt, nunquam saluabuntur. Nam dicet Christus in extremo iudicio impijs: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Etiam in inferno nulla est redemptio. Et rationem subiungam ad suadendum impios post hanc vitam non posse sperare salutem æternam. Qui decedunt è vita sarcina peccati mortalis onerati, sunt extra tempus merendi. Idcirco nos monet Paulus, vt dum in hoc præsentis vitæ curriculo tempus habemus, operemur bonum. Sed impij (de quibus hic fit sermo) decedunt è vita sarcina peccati mortalis onerati. igitur sunt extra tempus merendi, & per consequens non relinquitur eis spes consequendi vitam æternam. Qui tamen cum leuiusculis peccatis (qualia sunt venialia) defuncti sunt, ad tempus purgatricibus pœnis expiantur, & abluta quadam compunctione voluntatis culpa veniali, è carcere purgatorij soluti, cælum conscendunt: aut si non satisfecerint vt oportuit in hoc seculo pro suis mortiferis delictis, post mortem luent pœnam purgatorij: deinde suorum precibus, & eleemosynis, & sacro missarum officio adiuti, soluta pœna beatorum commercio fruuntur. Et illi qui hoc modo discedunt, non sunt impij: sed qui suæ salutis immemores & negligentissimi, cum peccato mortali decedunt è viujs, simpliciter sunt impij. Et expectatio sollicitorum peribit.) Vt facilius sententiam hanc explicemus, adnotabimus duplicem sollicitudinem in sacris literis reperiri: alteram moderatam, sanctam & spiritualè, qua semper ad

per ad implenda dei præcepta præcingimur, & die nocteque meditamur sollicita mente deo seruire, ac vnitatem ecclesiasticam protegere. Et de hac sollicitudinis formula loquitur Paulus ad Romanos dicens, Qui præest in sollicitudine. Et paulò post, Sollicitudine non pigri. Et scribens Corinthijs ostendit quamnam sollicitudinem pro ipsorum salute habuerit. Igitur, inquit, & si scripsi vobis, non propter eum qui fecit iniuriam, nec propter eum qui passus est, sed ad manifestandam sollicitudinem nostram quam habemus pro vobis coram deo. Item, Sed sicut in omnibus abundatis fide & sermone, & scientia, & omni sollicitudine, insuper & charitate vestra in nos, vt & in hac gratia abundetis. Tum ad Philippenses scribit de accurata Timothei pro Philippensibus diligètia. Neminem, inquit, habeo tam vnanimem, qui syncera affectione pro vobis sollicitus sit. Quo denique animo fuerit pro Colossensibus, ostendit dicens, Volo vos scire qualem sollicitudinem habeam pro vobis, & pro ijs qui sunt Laodiceæ. Idem ad Thessalonicenses, Fiduciam habuimus in deo nostro loqui ad vos euangelium dei in multa sollicitudine. Rursum ad Hebræos, Cupimus autem vnūquenque vestrum eandem ostentare sollicitudinè ad expletionem spei vsque in finem. Altera est sollicitudo immoderata & vana, qua quærimus anxie vnde nobis victum suppeditabimus, & interdum quæ sunt vitæ superflua, aut nimis anxij sumus cum in accumulandis diuitijs, tum in appetendis honoribus: & hæc est carnalis, & à Christo damnata: de qua in euangelio Matthæi scriptum est: Nolite ergo solliciti esse in crastinum, crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipsi. sufficit diei malitia sua. Dicit etiã Paulus de coniugibus ne suis desiderijs acquiescant, & impensius voluptatibus huius mundi fruuntur: Volo vos sine sollicitudine esse. Qui sine vxore est, sollicitus est quæ domini sunt, quomodo placeat deo. Qui autem cum vxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori: & diuisus est. Expectatio igitur eorum qui contempto deo rerum terrenarum sollicitudine torquentur, peribit: illorum verò expectatio qui sollicita mente diuinis legibus parent, coronabitur. Loco illius contextus, Mortuo homine impio nulla erit vltra spes, &c. Septuaginta interpretes legunt, τελευτήσαντος ἀνδρός δικαίου ἐν ἄλλοις ἐλπίς, τὸ δὲ καὶ χημὶα τῶν ἀσεβῶν ἄλλοιται. Hoc est, Mortuo viro iusto non perit spes, at gloria impiorum perit.

Iustus de angusti a liberatus est, & traditur impius pro eo. Simulator ore decipit amicum suum, iusti autem liberabuntur scientia. In bonis iustorum exaltabitur ciuitas, & in perditione impiorum erit laudatio. Benedictione iustorum exaltabitur ciuitas, & ore impiorum subuertetur. Qui despicit amicum suum, indigens corde est: uir autem prudens tacebit. Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcana: qui autem fidelis est, celat amici commissa. Vbi non est gubernator, populus corruet, salus autem ubi multa consilia.)

Plerunque accidit vt truculentissimi tyranni & sauisissimi persecutores ea sufferant tormenta, quæ iustis intentauerant. Siquidem insidiæ mortis & coniurationes quas sceleratissimus Absalon aduersus suum patrem Dauid, virum equidem iustissimum, molitus fuerat, in eis perniciem reciderunt. Nam Dauid fugiens à facie Absalonis filij sui perditissimi, qui fraudulenter regnū sui patris occupauerat, consilio Chusai è multis angustijs ereptus, post miserā Absalonis mortem restitutus est regno. Denique Susanna rarissimū castitatis exemplar, quam vndique premebant angustia, suorum inimicorum manus eua sit: & quum primum Daniel eam declarauit esse innocentem à crimine intentato, fraudulenti testes & mendacissimi senes pro ea traditi sunt morti. Beatissimus etiam Petrus cōiectus in carceres, dei beneficio ereptus est de manu Herodis, qui gladio occiderat Iacobum fratrem Ioannis: tandem Herodes percussus est ab angelo, eò quòd cum ad populū cōcionaretur, nō dedisset honorè deo: & cōsumptus à vermibus, expirauit. Et huic Salomonis sententiæ finitimū est illud Psalmographi, Clamauerunt iusti, & dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos. Et paulò post, Multæ tribulationes iustorum, & de oibus his liberabit eos dominus. Simulator ore decipit amicum suum, iusti autem liberabuntur scientia.) Hypocrita siue simulator qui aliud gerit in corde, & aliud præterdit in ore, sibi vendicans sanctitatem quam non habet, fallit amicum cui subdole blanditur, nec alio sine parasiticum munus obeundo ei assentatur, nisi vt ab eo ditetur, aut in summos honores euehatur. Et huiusmodi fictus homo propria

quærit commoda cum proximi damno. De istis simulatis amicis (à quibus summopere præcauendum est) dicit propheta, Qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum. Huic quoque sententiæ accedit verbum domini dicentis per Hieremiam: Vnusquisque se à proximo suo custodiat, & in omni fratre suo non habeat fiduciam: quia omnis frater supplantans supplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedet, & vir fratrem suum deridebit, & veritatem non loquentur. Docuerunt enim linguam suam loqui mendacium: ut iniquè agerent, laborauerunt. Et paulò post subnectit quod ad rem plurimum facit, Sagitta vulnerans lingua eorum, dolum locuta est. In ore suo pacem cum amico suo loquitur, & occultè ponit ei insidias. Iusti autem liberabuntur ab hac fraude, scientia quidem qua discernunt inter veram & fictam sanctitatem. Possimus & hæc, ludendo ad allegoriam, accommodare hæreticis, qui simulantes Christianam doctrinam, & genuinam sacrarum literarum interpretationem, auditores decipiunt. Qui autem sacram scripturam intelligit, & ad veritatem euangelij ambulat, hæreticorum decipulas effugiet. In bonis iustorum exaltabitur ciuitas, & in perditione impiorum erit laudatio. Nobilissima est illa ciuitas, in qua æquissimi magistratus & iustissimi viri regnant, qui suis virtutibus suam illustrant ciuitatem, & pro tuendo reipublicæ bono suas opes expendunt. Quid enim illustrius, quid denique præstantius, quàm moderata suorum largitione omnium gratiam sibi demereri? & potissimum cum beneficia tum in vniuersam rempublicam tum in singulos ciues conferuntur. Gaudent & optimi iudices si in sceleratissimos quosque (à quibus plerumque reipublicæ status euertitur) animaduertent: & tale gaudium à feruore charitatis & sincero affectu exercendæ iustitiæ proficiscitur. Lætabitur enim iustus cum viderit vindictam. Benedictione iustorum exaltabitur ciuitas, & ore impiorum subuertetur. Non solum dominus non pluisset sulphur & ignem super Sodomam & Gommoram si in illis ciuitatibus inuenti fuissent decem iusti, sed illas vrbes exaltasset, & multis bonis cumulatisime ditasset. Siquidem merita iustorum sunt causa cur ciuitates florent, & à multis periculis proteguntur. Ezechias quoque rex Hierusalem Deo gratissimus, suis benedictionibus suisque feruentissimis preceationibus saluauit Hierusalem de fortissima manu Sennacherib regis Assyriorum: quòd iustorum virtutibus saluatur ciuitas: iniustorum vitiis, proditorum seditione & coniurationibus subuertatur. Non enim hostes acerrimi suis irruptionibus suisque munitionibus bellicis florentissimam ciuitatem tam facilè expugnant, diruunt & euertunt, quàm scelera populi, ciuium factiones, & magistratuum dissidia. Qui despicit amicum suum, indigens corde est: vir autem prudens tacebit. Qui elato animo contemnit amicum, cum quo communem habuit amicitia necessitudinem, & familiarem viuendi consuetudinem, indiget corde, id est sapientia: & eius cor longè abest à sincera & perfecta amicitia. Despicit & illum quem maximè diligere deberet, cum occulta eius vitia detegit, cum potius sui amici infirmitatibus compati deberet: quod nos docet Paulus, dicens in epistola ad Romanos, Debemus autem nos firmiores imbecillitates infirmiorum sustinere, & non nobis placere. Et alibi, Fratres, & si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne & tu tenteris. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Vir autem prudens, & appetentissimus salutis sui amici, tacebit vitia occulta, & quidem publicè, tamen si nactus opportunitatem, ea priuatim castigabit. Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcana: qui autem fidelis est, celat amici commissum. Simulatus & fraudulentus amicus non potens suam linguam loquacissimam rationis freno coercere, detegit arcana suæ fidei commissa. Hinc infidus censetur, & cui posthac nihil arcani ac secreti concredi debeat. Et vbi celatio secreti non vergit apertè in detrimentum personæ priuatæ, aut perniciem boni communis: qui secretum propalat, grauius delinquit. nam frangit fidem sibi datam. Qui autem fidelis est, & optimi animi, celat amici secretum suæ fidei concreditum: & ea in proximū charitate feruet & æstuat, ut mallet vita defungi, quàm tacitū sui amici peccatū prodere. Et huic sententiæ consentaneū est illud Ecclesiastici, Qui denudat arcana amici, fidem

ci, fidem perdit, & non inueniet amicum ad animum suum. Vbi non est gubernator, populus corruet: salus autem, vbi multa consilia. Non minus ciuitas consultissimo moderatore destituta periclitatur, quàm nauis carens gubernatore. Salus autem est populi, vbi exactissima sunt prudentum consilia, quibus agnoscitur quidnam reipublicæ profuturum sit vel obfuturum, & vbi in regenda ciuitate magistratus est consultissimus, qui sua diligentia, assiduitate & vigilantia cuncta moderatur, faciendæ præcipit, vitandæ monstrat. Quid enim, me Hercules, præstantius est atque laudabilius, quàm rebus omnibus administrandis aliquem præficere, qui cuncta prudenter expendat, moderatè dispenset, sapienter administret: cuius nutui ac iussis reliqui obsequantur, quem vnum ut ducem sectentur, colant ut principem, reuerentur ut rectorem.

Affligetur malo, qui fidem facit pro extraneo. Qui autem cauet laqueos, securus erit. Mulier gratiosa inueniet gloriam, & robusti habebunt diuitias. Benefacit animæ suæ uir misericors: qui autem crudelis est, propinquos abiicit. Impius facit opus instabile: seminanti autem iustitiam, merces fidelis. Clementia præparat vitam, & sectatio malorum, mortem. Abominabile domino cor prauum, & uoluntas eius in his qui simpliciter ambulant. Manus in manu, non erit innocens malus. Semen autem iustorum saluabitur. Circulus aureus in naribus suis, mulier pulchra & fatua. Desiderium iustorum, omne bonum est: præstolat o impiorum, furor.

Qui fideiubet pro alio, plerumque afficitur tristitia & anxietate. Nam veretur ne ille pro quo spondit, satisfacere non velit aut nequeat, sicque pro illo satisfacere compellatur. Qui autem cauet laqueos & pericula fideiusionis, securus erit à debitis soluendis.

Mulier gratiosa inueniet gloriam, & robusti habebunt diuitias. Mulier variis virtutū gratiis insignita, apud omnes inueniet sui nominis commendationem. Denique mulier pudica, casta & honesta, nobilitate animi veram gloriam sibi comparat, ut de Iudith & Hester ex sacris literis nobis compertum est. Illa in conspectu Holofernis in libidinem despumantis gratiam inuenit, cuius tamen caput amputauit. Hæc mirè placens Assuero regi, curauit Amam appendi ligno quod ipse parauerat Mardochæo. Robusti habebunt diuitias, quas industria animi, & robore corporis sibi comparant. Benefacit animæ suæ uir misericors: qui autem crudelis est, propinquos abiicit. Qui præclara pietatis officia exercet, spiritualibus beneficiis suam animam ditat: erogando pauperibus necessaria, suæ animæ cibum suppeditat, & sua peccata elemosynis redimit: & cum alienæ miseriæ & iacturæ sui proximi miserebitur, à domino misericordiam etiam cum fœnore consequetur. Dicit enim Christus, Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Et nos Paulus in epistola ad Ephesios hortatur ad mutuam misericordiam, & ut parati simus aliis condonare veniam, si velimus deum nobis condonare. Estote, inquit, inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem, sicut & Deus in Christo donauit vobis. Quod si (authore nostro saluatore) non dimiserimus aliis delicta, neque pater cœlestis dimittet nobis peccata nostra. Qui autem crudelem & nimis seuerum gestat animum, nec cupit aliorum misereri: propinquos non tam contemnit quàm abiicit, eis negando consilium, opem & subsidium, quod legi naturali & mutuae charitati aduersatur. Impius facit opus instabile: seminanti autem iustitiam, merces fidelis. Eam ob causam impius facit opus instabile, quia suis alligatus passionibus, facit opus quod a stabilitate virtutum & à rationis constantia non proficiscitur. Et cum per illicitas cogitationes euagatur, nihil præclarum nihilque sincerum molitur. Huic loco consentit illud Threnorum, Peccatum peccauit Hierusalem, propterea instabilis facta est. Qui autem quàm diligentissimè seminat iustitiam, & æquitatis officia exercet, æternam mercedem assequetur. Beati, inquit dominus, qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur: quorum merces copiosa est in cœlis. Clementia præparat vitam, & sectatio malorum mortem. Existimant Peripatetici clementiam esse præclaram animi virtutem, qua quis non quærit vindictam, sed est ad dandam veniam propensissimus. Seneca libro II. de clementia, hunc in modum finit clementiam, Clementia est temperantia animi in potestate vlciscendi, vel lenitas superioris aduersus inferiore in constituendis pœnis. Clementiæ crudelitas est opposita, quæ nihil aliud est, quàm atrocitas animi in exigendis pœnis. Sed quidam non exigunt pœnas, crudeles tamen sunt, tamquam qui ignotos homines & obuios

Iudith. 13.
Hester. 5.
& 7.

Mat. 5.

Eph. 4.

Mat. 6.

Thre. 1.

Mat. 5.

Seneca.

non in compendium, sed occidendi causa occidunt, nec interficere contenti, sæuiunt, ut Busris ille, & Proclus, & Pirata, qui captos verberant, & in ignem viuos imponunt. Deinde dicit, Illos ergo crudeles vocabo, qui puniendi causam habent, modum nõ habent, sicut in Phalari, quem aiunt non quidem in homines innocentes, sed super humanum ac probabilem modum sæuisse. Hæc ille. Et quia viri clementissimi relaxant vel mitigant pœnam, illis largiuntur vitam qui forsitan pœnam mortis meruerat. Insuper clementia virum misericordem ad vitam beatam perducit: sectatio vero malorum, impios detrudat ad gehennam ignis. Hinc videmus non parum referre vt homo virtuti vel vitio assuescat. Qui virtuti assuescunt, & bonorum vestigiis adhærent, suas præparant animas ad nanciscendam æternæ vitæ fœlicitatem. Qui verò vitiis assuescunt, & peruersam viuendi consuetudinem malorum commercio imbibunt, suas animas multis calamitatibus obductas ad damnatorum tormenta pertrahunt. Abominabile domino cor prauum, & voluntas eius in his qui simpliciter ambulant.) His simillima alibi declarata sunt. Abominatur dominus & odit illum qui vitiis assuescit, nec eius cor emollitur pœnitentia. Domini vero voluntas illos ad se allicit, qui cõtemptis fluxis honoribus, & exosa superbia simplicitatem & modestiam colunt. Manus in manu, non erit innocens malus.) Loco huius, manus in manu, legunt Septuaginta interpretes, χειρὶ χειρὸς ἐμβάλων, id est manui manum iniiciens: & sensus est, Tametsi malus iungat manum in manu, & ad horam ab iniquo opere subtrahat manum, nihilque mali exterius operetur, non propterea cordis innocentiam retinebit: nam interius alit monstrum, & non nihil mali cogitat. Siquidem mens innocentis est serena, & nullis noxiarum cogitationum nubeculis obducta. Semen autem iustorum saluabitur.) Enimvero iustorum liberi à suis parentibus rectè educati, virtutis semitam sectantes, à lapsu vitiorum multisque animi periculis liberantur: & qui iustorum vestigia ab ipsa pueritia sequuntur, ad æternam salutem perueniunt. Hinc dicit propheta, Quis est homo qui timet dominum? legem statuit ei in via quam elegit. Anima eius in bonis demorabitur, & semen eius hæreditabit terram. Nec ab hac sententia digreditur Ecclesiasticus dicens, Illi viri misericordiæ sunt, quorum pietates non defuerunt, & cum semine eorum permanet bona hæreditas, & nepotum ipsorum semen propter illos vsque in æternum manet. Semen eorum & gloria eorum non derelinquetur. Circulus aureus in naribus suis, mulier pulchra & fatua.) Quemadmodum si in naribus suis circulum aureum infixeris, non desistit illa subigere terram, nec se in volutabro luti volutare: ita mulier fatua si carnalibus illecebris dedita fuerit, & elegantissima sui vultus pulchritudine immodicè delectetur, non desinet cœno voluptatis se immergere & inquinare. Aliter ad allegoriã dices, Hæreticus licet pulcherrimis rhetorum ornamentis sit excultus, si nimium sibi placeat, suæque perditæ sectæ faueat, non desinet se luto hæreseos sordidare. Desideriũ iustorum, omne bonum est: præstolatio impiorum, furor.) Iusti maximè desiderant regnum Dei, in quo supereminenter est bonorum omnium fons vberimus: impij verò & scelestissimi (quos non pœnituit male vixisse) expectant furorem venturi iudicij. Et de hac formidanda diuinæ vltionis expectatione dicit Paulus ad Hebræos, Terribilis autem quædam expectatio iudicij, & ignis æmulatio, quæ consumptura est aduersarios. Denique Iob loquens de hoc furore Dei qui in extremo iudicio decidet super malos, dicit, In diem perditionis seruetur malus, & ad diem furoris ducetur.

Psal. 24.
Eccles. 4.4.

Hebr. 10.

Iob. 21.

¶ Alii diuidunt propria, & ditiores fiunt. Alii rapiunt non sua, & semper in egestate sunt. Anima quæ benedicat, impinguabitur: & qui inebriat, ipse quoque inebriabitur. Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis: benedictio autem super caput uendentium. Bene confurgit diluculo, qui quærit bona: qui autem inuestigator malorum est, ab eis opprimetur. Qui confidit in diuitiis suis, corruet: iusti autem quasi uirens folium germinabunt. Qui conturbat domum suam, possidebit uentos: & qui stultus est, seruiet sapienti. Fructus iusti, lignum uitæ. Et qui suscipit animas, sapiens est. Si iustus in terra recipit, quanto magis impius & peccator?

Mar. 19.

Hoc in loco planè docet Salomon quantum vtilitatis nobis adferat spontanea bonorum nostrorum largitio. Qui enim suas facultates pauperibus erogant, & frangunt esurienti panem, & cætera pietatis officia lubenter exercent, cum extraneis fortunæ bonis, tum spiritualibus beneficiis ditiores fiunt, & centuplum in hoc seculo accipient, & in futuro

turo vitam æternam possidebunt. Huic Salomonis sententiæ consentaneum est illud euangelij de iis qui talenta sibi à domino concredita locupletarunt: Omni habenti dabitur, & abundabit: ei autem qui nõ habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo. Qui autem prædantur & diripiunt aliena, in maximam paupertatem incident, & fame contabescunt, eò quòd furto & rapinis sublata, perperam expendunt. Anima quæ benedicat, impinguabitur: & qui inebriat, ipse quoque inebriabitur.) Qui Deum laudat, eiusque admirandam maiestatem reueretur, & sanctissimis orationibus incumbit, ac proximum instruit, rore cælestis gratiæ irrigabitur. Vnde Dauid orando dicebat, Sic benedicam te in vita mea, & in nomine tuo leuabo manus meas, sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea, & labiis exultationis laudabit os meum. Et qui facris eloquiis mentem auditoris inebriat ac reficit, torrente cælestium bonorum inebriabitur. Nam quanto liberalius eximias sui animi dotes aliis impartietur, tanto vberiore à domino gratiam recipiet. Hinc illud propheta receptissimum, Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Dicit quoque dominus per Hieremiam, Inebriabo animam sacerdotum pinguedine, & populus meus bonis meis adimplebitur.

Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis: benedictio autem super caput uendentium.) Omnium maledictione dignus est qui abscondit frumenta, eo potissimum tempore, quo pauperibus & indigentibus vendi debent, & ea in proprium vsum seruat: & nemo est qui non debeat illis imprecari malum, qui studio auaritiæ capti, in sua horrea recondunt frumentum, vt posthac carius vèdant. tales siquidem auidi quæstus, legi naturali aduersantur, quæ vetat ne facias alteri, quod nolles tibi fieri: & præcipit vt facias alteri quæ velles tibi fieri. Illi siquidem vilissima & abiectissima auaritiæ mancipia, digni sunt vt explodantur, & ab hominum commercio exulent. Et verè censendi sunt homicidæ. Qui enim periclitantibus & indigentibus quum succurrere potest, non succurrit, occidit. Qui verò prompta volutate & promptiori obsequio sua horrea pauperibus aperit, & iusto precio sua frumenta vendit, omnium gratiam & benedictionem promeretur. Nam afflictis fame & perituris succurrit, & succurrendo communè amicitiam (qua rei publicæ nihil est melius ac expetibilis) tuetur. His sanè officiis & hac insigni virtute Ioseph pauperum alumnus, summopere fuit commendatus ab illis qui fame premebantur in Aegypto. Bene confurgit diluculo, qui quærit bona: qui autem inuestigator malorum est, ab eis opprimetur.) Is fœliciter sub auroram surgit, qui tempestiue peruestigat bona, quibus sibi & proximo consulat. Qui autem insidiatur bonis, & curiose perquirat mala, aut vt accuset, vel persequatur vel diffamet, seipsum prodit, suisque laqueis irretietur. Et hoc de ipso Saule innotescere potest, qui postquã consuluit phytonissam quidnam agere deberet vt aciem Philistinorum propulsaret, audiuit à Samuele suscitato suæ mortis sententiam, & subito consternatus cecidit in terrã. Qui confidit in diuitiis suis, corruet: iusti autem quasi uirens folium germinabunt.) Qui magis diuitias quàm Deum colunt, & in terrenis possessionibus magis confidunt quàm in domino, corruent, & delabentur ad inferos. Vnde dicit Dauid de iustis qui ridebunt auidissimos quæstus, Videbunt iusti & timebunt, & super eum ridebunt, & dicent, Ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum, sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum, & præualuit in vanitate sua. Et alibi nos hortatur vt non infigamus animum nostrum caducis opibus. Diuitiæ, inquit, si affluant, nolite cor apponere. Et periculũ quod imminet iis qui congerendarum diuitiarum incendio aduruntur, aperit Paulus in prima ad Timotheum epistola, dicens: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas: quam quidã appetentes, errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Deinde dicit, Diuitibus huius seculi præcipe non sublime sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo. Iusti autem confidentes in domino, & non in diuitiis, tanquam lignum virefcens (quod paulatim in iustam quantitatem crescit) germinabunt, & proficientes de virtute in virtutem, optimum fructum producent. Hinc illud psalmographi de viro beato, qui in cathedra pestilentiæ non sedit: Erit tanquam lignum quod plantatum est secus de-

Matt. 23.

Psal. 62.

Psal. 35.

Hier. 31.

Matt. 7.

Genes. 47.

1. Reg. 28.

Psal. 51.

Psal. 61.

1. Timo. 6.

Ibidem.

Psal. 1.

curfus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo : & folium eius non defluet : & omnia quæcunque faciet, prosperabuntur. Qui conturbat domum suam, possidebit ventos : & qui stultus est, seruiet sapienti.) Qui suis domesticis aut cognatis perturbationem ingerit & molestiam, quos tamen deberet tranquillos reddere, à suis expulsus, ventis exponetur, nec tutam stationem reperiet. Nobis prohibet Ecclesiasticus ne caperantam frontem & nimis seueram nostris domesticis ostendamus. Noli (inquit) esse sicut leo in domo tua, euertens domesticos tuos, & opprimens subiectos tibi. Qui verò stultus est, obtemperet sapienti. Siquidem lex naturæ deposcit vt sapiens præsit, & insipiens subiiciatur. Ordine tamen præpostero, nescio quanam temporum calamitate, in rebus humanis plerunque videmus stolidos & ignauissimos cum in honoribus tum in sacerdotiis obtinēdis, sapiētibus præfici. Nec pestis illa quæ latè grassatur, extincta est. Fructus iusti, lignum vitæ.) De suauissimo vitæ ligno quod martyribus & generosisimis Christi athleticis repromissum est, dicit spiritus in Apocalypsi Ioannis : Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei. Nec minus iustorum officia iustos reficiunt, quàm lignum vitæ edentem, cuius fructum qui comedisset, in æternum vixisset. Denique merces iusti est visio Christi, qui est vera & perfecta sapientia, de qua dictū est, Lignum vitæ est amplectentibus eam. Et qui suscipit animas, sapiens est.) Qui suscipit curam animarum, si modò sit ad obeundum id muneris idoneus & sufficiens, sapiens est. nam eligit opus bonum. qui enim episcopatum desiderat, bonum opus desiderat, nõ quidem appetendo celsitudinem gradus neque præfecturam, sed optimum officium, vt superintendat diligenter & incumbat vtilitati suarum ouiu. Si iustus in terra recipit, quanto magis impius & peccator? Si iustissimi viri affligantur in hoc seculo & perferant cruciatus, vt Abel, Tobias & Iob, quanto magis impij in futuro torquebuntur, & perpetuis tormentis cruciabuntur? Nam illi absque vllis demeritis vapularunt, isti verò pro suis demeritis & flagitiis vapulabunt. Vnde dicit dominus per Hieremiam, Quia ecce in ciuitate in qua inuocatum est nomen meum, ego incipio affligere, & vos quasi innocentes & immunes eritis? Non eritis immunes. Loco huius sententiæ, Si iustus in terra recipit, &c. Septuaginta interpretes legunt, *εἰ δὲ δίκαιος μὴ λυθῆται, ὁ ἀσεβὴς δὲ ἀμαρτανὸς πᾶς φανεῖται*; hoc est, Si quidem iustus vix saluabitur, impius & peccator vbi apparebit? Et hanc veterem Septuaginta interpretum editionem sequutus est beatissimus Petrus loquens in suis epistolis de manifesto iudicio quod incipiet à domo dei, id est à Christianis, vbi dicit, Si primùm à nobis, quis finis eorum qui non credunt Dei euangelio? Et si iustus quidem vix saluabitur, impius & peccator vbi parebunt?

ARGVMENTVM DVODECIMI CAPITIS.

Qui nihil sibi arrogat, nec sua iactitant merita, à uiuis ac conspicuis Dei fontibus gratiam haurient, & præclaras sui animi dotes illustriores reddent. Qui uerò nimium suis bonis operibus confidunt, & plus suis meritis quàm diuinæ gratiæ tribuunt, à sua gloria decident, & incuruabuntur. Mulier honesta, modesta & pudica, plurimum ornamenti & honoris suo uiro, quem summopere diligit, adfert, & insigni coronæ sui uiri gratiam adiicit. Impudica uero & adultera, ac inlutulentum luxuriæ cœnum prostrata, multas suo coniugi molestias ingerens, suam domum polluit & contaminat, quæ sectando ocium & effrenatam concupiscentiam, ultrices Dei manus non effugiet, qui redditurus est unicuique iuxta facta sua, iustis quidem uitam æternam, impijs uerò perpetuam afflictionem.

CAPVT DVODECIMVM.

Vi diligit disciplinam, diligit scientiam : qui autem odit increpationes, insipiens est. Qui bonus est, hauriet à domino gratiam. qui autem confidit cogitationibus suis, impie agit. Non roborabitur homo ex impietate, & radix iustorum non commouebitur. Mulier diligens, corona est uiro suo : & putredo in ossibus eius, quæ confusione res dignas gerit. Cogitationes iustorum iudicia, & consilia impiorum fraudulenta. Verba impiorum infidiatur sanguini : os iustorum liberabit eos. Verte impios, & non erunt.

erunt: domus autem iustorum permanebit.) Qui exosculatur illum à quo corripitur, & ipsam castigationem amat, prudens est, & suis vitijs moderata correctione repurgatis, præparatur ad capeffendum sapientiæ studium. Qui verò suis indulgendo vitijs, increpationes odit, nec patitur se corrigi, insipiens est & superbus. Vnde dicit dominus per prophetā peccatori, Tu verò odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos retrorsum. Scribit & Ecclesiasticus de ruina quæ imminet osoribus correctionis: Qui odit (inquit) correptionem, minuetur vita. Et alibi, Qui odit correptionem, vestigium est peccatoris. Qui bonus est, hauriet à domino gratiam: qui autem confidit cogitationibus suis, impie agit.) Qui diuinis legibus obsequitur, & rectè utitur donis spiritus sancti, nec suo conatu suaq; industria iustitiam sibi vendicat, sed sua honestæ vitæ officia Deo refert acceptissima, in conspectu domini gratiam inueniet. Quod si vineam domini assiduo labore excoluerit, dicat cum Paulo, Non ego autem, sed gratia Dei mecum. Nec audeat se inferere aut conferre illis qui seipsos commendant, sed seipsum sui que animi vires metiatur, & seipsum sibi ipsi conferat. Et ne forte insolescat & extollatur, non ex operibus, sed in domino gloriatur : cui bonum erit vt cum totis viribus liberi arbitrij sui veraciter dicat, Fortitudinem meam ad te custodiam. Ad hæc vt inanem gloriam vitet, & stultissimam arrogantiam, firmissimè credat se nõ posse habere cogitationem bonam, nisi & ipsam Deus misericordissimus sibi inspiret. Qui verò de sua industria suisque studiis multa præsumit, sibi que placet, & nimium suis cogitationibus confidit, impie agit, quia desertus à domino cadet & periclitabitur : quandoquidem vt scribit Augustinus epistola C V I. contra Pelagianos (in qua clarissime docet opera bona esse ex gratia, & non ex operibus gratiam) Qui suis meritis præmia tanquam debita expectant, nec ipsa merita Dei gratiæ tribuunt, sed viribus propriæ voluntatis, de carnali Israel, persequentes legē iustitiæ, in legem iustitiæ non perueniunt. Quare? quia non ex fide, sed tanquam ex operibus. Ipsa est enim iustitia ex fide, quam gentes apprehenderūt, de quibus dicit Paulus: Quid ergo dicemus? Quia gentes quæ non cognouerunt iustitiam, apprehenderunt iustitiam, iustitiam autem quæ ex fide est. Israel autem persequens legem iustitiæ, in legem iustitiæ non peruenit. Quare? Quia non ex fide, sed tanquam ex operibus. Et alibi ad frangendum supercilium & arrogantiam illorum qui plus æquo suis bonis operibus fidunt, dicit Paulus: Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Item, Non enim sufficientes sumus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Rursum, Deus est qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate. Longè plura de hac re scripsimus libro X I I I. nostræ Theosophiæ cap. X I I. Non roborabitur homo ex impietate, & radix iustorum non commouebitur.) Hoc de sæuissimo Saule notum euadit, qui impiè iussit occidi sacerdotes: & persequens Dauid, cui prosperam fortunam inuidebat, non fuit roboratus in suo regno, quod tamen postulabat, sed ab arce regiæ maiestatis deiectus est. Eriã Sennacherib Assyriorum rex sæuiens in Ezechiam regem Hierusalem, nõ fuit stabilitus in suo regno: qui postquam vidit centum octoginta quinq; milia suorum militum ab angelo percussa, reuersus est in patriam suam: & cum adoraret in templo Nefrach Deum suum, à suis filiis percussus gladio, miseram mortem oppetiit. Aliter, Impietas omnis & vnumquodque peccatum frangit animi vires, animam vulnerat, & naturam lædit. Radix autem iustorum non commouebitur. Nam stabilitas virtutum muro aheneo firmior, non cadit, nec honor à virtute profectus. Vnde Dauid fuit stabilitus in regno pro se & sua posteritate. Et licet nonnunquam viri iustissimi turbulentis persecutionū procellis concutiantur, non tamen immerguntur, nec aduersis succumbunt. Mulier diligens, corona est viro suo, & putredo in ossibus eius, quæ confusione res dignas gerit.) Mulier alligata iugo coniugij, syncero amore diligens suum virum, nec minus quàm suam propriam carnem, suis virtutibus gloriam & honorem sui viri adauget, quæ mallet è vita excedere, quàm sanctissimam matrimonij fidem frangere. Quæ verò igne libidinis ardet, & alterius viri amorem deperit, cum quo obscœnum adulterij vitium cõmittit, vnde scabiem animi & foetidam putredinem sibi contrahit, genialem sui viri torum inquinat, suamque familiam dehonestat. Cum dicit Salomon, putredo sit in ossibus

Num. 5. eius, quæ confusione res dignas gerit, id est cum mœchatur, alludit (vt conuicere possum) ad legem zelotypiæ, quæ ita ferebatur in suspectum vxoris adulterium, Si spiritus zelotypiæ concitauerit virum contra vxorem suam, quæ vel polluta est, vel falsa suspitione appetitur, adducet eam ad sacerdotem, & offeret oblationem pro illa decimam partem sati farinae hordeaceæ. Non fundet super eam oleum, nec imponet thus, quia sacrificium zelotypiæ est, & oblatio inuestigans adulterium. Offeret igitur eam sacerdos, & statuet coram domino, assumetque aquam sanctam in vase fictili, & paxillulum terræ de pauimento tabernaculi mittet in eam. Cumque steterit mulier in conspectu domini, discooperiet caput eius, & ponet super manus illius sacrificium recordationis, & oblationem zelotypiæ: ipse autem tenebit aquas amarissimas, in quibus cum execratione maledicta congesit: adiurabitque eam, & dicet, Si non dormiuit vir alienus tecum, & si non polluta es deserto mariti toro, non te nocebunt aquæ istæ amarissimæ in quas maledicta congesi. Si autem declinasti à viro tuo, atque polluta es, & concubuiisti cum altero, his maledictionibus subiacebis. Det te dominus in maledictionem, exemplumque cunctorum in populo suo. Putrescere faciat femur tuum, & tumens vterus tuus dirumpatur. Ingrediatur aqua maledicta in ventrem tuum, & vtero tumescete putrescat femur tuum. Et respondebit mulier, Amen, Amen. Si polluta erat illa mulier, inflato ventre eius femur computrescebat. si verò polluta non fuerit, erat innoxia. Cogitationes iustorum, iudicia, & consilia impiorum fraudulenta. Acquisitissimi viri & iustitiæ præsidēs ex cælesti quodam speculatorio actiones suas & cogitationes contemplantur atque introspiciunt, vt iustissimè ac integerrimè iudicent. Et quia æqua lance mentis cogitata trutinant, & ad amussim duce prudentia discutunt, rectè iudicant, & quod longa & exquisita meditatione versarunt, æquis iudiciis accommodant. Impij verò à iustitiæ tramite deuij aberrantes, à quibus non procul est impostura, fraudulentis consiliis & vafri commentis simplices fallunt & circumueniunt: de quibus dicit Dauid, Super populum tuum malignauerunt consilium, & cogitauerunt aduersus sanctos tuos. Et Ecclesiasticus, Facienti nequissimum consilium, super ipsum deuoluetur, & non agnoscat vnde eueniet illi. Verba impiorum insidiantur sanguini, os iustorum liberabit eos. Ex sacris literis nobis exploratum est duos viros perditissimæ vitæ, filios Belial, contra Naboth suauis Iezabel vxoris Achab falsum dixisse testimonium, videlicet, Benedixit Naboth Deum & regem. Quamobrem eduxerunt eum extra ciuitatem, & lapidibus interfecerunt. Os verò iustorum innocentes ab insidiis malorum & à morte liberabit, sicut os Danielis liberavit Susannam iniuste morti adiudicatam. Verte impios, & non erunt: domus autem iustorum permanebit. Si tuis assiduis & feruentissimis orationibus aut recta admonitione impium ad bonum conuerteris, desinet esse impius: nam vitam in melius commutauit. Vnde dicit beatus Iacobus, Fratres mei, si quis ex vobis errauerit a veritate, & conuerterit quis eum, scire debet quoniam qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte. Aliter, si prosperitatem impiorum immutaueris, cito deficient. Septuaginta interpretes legunt, *ὅς ἐάν εἰσέλθῃ ἡ ἀσεβὴς ἀφ' αὐτῆς τῆς* id est, vbicumque vertatur impius, deletur. Siquidem impij memoria repente deletur & perit: domus vero iustorum, scilicet sancta ecclesia, in gratia permanebit, & immortalitatem sibi comparabit.

¶ *Doctrina sua noscitur uir. Qui autem uanus & excors est, patebit contemptui. Melior est pauper & sufficiens sibi, quam gloriosus & indigens pane. Nouit iustus animas iumentorum suorum: uiscera autem impiorum crudelia. Qui operatur terram suam, saturabitur panibus: qui autem seclatur ocium, stultissimus est. Qui suauis est, uiuit in moderationibus, & in suis monitionibus relinquit contumeliam. Desiderium impii monumentum est pessimorum: radix autem iustorum proficiet. Propter peccata laborum ruina proxima malo, effugiet autem iustus de angustia. De fructu oris sui unusquisque replebitur bonis, & iuxta opera manuum suarum retribuetur ei.* Studiosus & virtute præditus sanam docendo doctrinam, quam operibus implet, sanctus esse colligitur, & de vnoquoque literarum professore à doctrina quam proficitur, iudicamus. Si sophisticas nugas & callidas argutiolas docuerit, nugacissimus & argutissimus sophista dicetur. Si veram & germanam philosophiam exactissimè doceat, optimus philosophus iudicabitur. Si mathematicas disciplinas, mathe-

maticus. Si verò sacras literas, Theologus, quem maxime decet eam viuere vitam quam docet & prædicat. Siquidem dicit Paulus: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo: ne cum aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Idem doctor gentium illos reprehendit qui prædicant non esse furandum, & tamen furantur: & non mœchandū, & ipsi mœchantur: & cum alios docent, seipso non docent. Chrysostomus homilia prima in acta Apostolorum, exponens quod dicit Lucas de Christo, Cœpit facere & docere, dicit: Nihil doctore frigidius, qui verbis duntaxat philosophatur: neque hoc doctoris est, sed histrionis & hypocritæ. Homilia prima in Genesin, Si sanam doctrinam habueris, & rectam vitam contempseris, quid tibi doctrinæ proderunt? Sunt tamè audiendi qui apud populum concionando detestantur vitia, & concitant atque inflammant animos audientium ad nanciscenda virtutum studia, tametsi turpiter uiuant, & non habeant eam vitæ sanctimoniam, quam prædicant. Dicit enim Christus: Super cathedram Moysi sederunt scribæ & pharisæi. Omnia ergo quæcunque dixerint vobis, seruate & facite: secundum opera verò eorum nolite facere. Dicunt enim, & non faciunt. Ille vero contemptissimus est, & dignus vt ab omnibus rideatur & despiciatur, qui virilis animi fortitudinem habere contempsit. Et ex eo vanus est, quod spreto cælestium bonorum diuitiis, solum fluxas opes, tumidos honores, & quæ vanitati sunt obnoxia desideret. Melior est pauper & sufficiens sibi, quàm gloriosus & indigens pane. Gloriosus hoc in loco is est, qui honorem sibi circumponit, qui deniq; suas iactat opes & studia, & aliis despectis soli sibi placet. Melior est igitur pauper tenui victu & vestitu contentus, quàm is qui insignes diuitias in rebus vanis consumit. Habentes, inquit Paulus, alimenta, & quibus tegamur, his contenti sumus. Melior est etiam, authore Ecclesiastico, victus pauperis sub tegmine asserum, quàm epulæ splendidae in peregre sine domicilio. Denique melior est homo qui minuitur sapientia, & deficiens sensu, in timore Dei, quàm qui abundat sensu, & transgreditur legem altissimi. Nouit iustus animas iumentorum suorum, viscera autem impiorum crudelia. Dominus iustus, & ad miserendum propensissimus, hebetudini suorum seruorum (quibus tanquam instrumentis & iumentis in suis operibus vitur) condolet, & subditorum sibi commissorum fragilitati compatitur, & sagaci iudicio ac exquisita prudentia perpendit quid valeant humeri, & virium diuersitatem agnoscit, nec onus suis imponit quod ferre non possint: nec ita cogit vnum ad laborandum, vt sinat alterum esse ociosum, & somnolentam ducere vitam: sedulis & vigilantissimis pro iusto labore præmium rependit, pigros verò in officio mansuetè corrigit, nec delinquentibus seueram & plusquam Catonianam frontem ostendit: nec more furibundi excandescit & stomachatur, sed composito animo in suos animaduertit: quod sanè iubet Paulus dicens, Et vos domini eadem facite illis, remittentes minas, scientes quod & illorum & vester dominus est in cælis, & personarum acceptio non est apud Deum. Impij verò & ferocissimi domini (quorum viscera præ nimia crudelitate crepant) non solum non compatiuntur suis subditis, sed eos mutilant, & acerrimis suppliciis afficiunt. Qui operatur terram suam, saturabitur panibus: qui autem seclatur ocium, stultissimus est. Qui suam terram aut sua aut suorum industria strenue colit, eamque assiduitate laboris feraciorem reddit, vberimos fructus colliget, & abunde cibo reficietur. Qui verò sua ignauia sinit suam terram sterilem, opprimetur inopia. Et qui bonas horas perdit, & tempus pigro ocio terit, non præuidens extremam egestatem in quam incidet, stultissimus est, & sua pigritia feretur præceps in multa vitia. Vnde dicit Ecclesiasticus, Multam malitiam docuit ociositas. Qui suauis est, uiuit in moderationibus, & in suis monitionibus relinquit contumeliam. Qui benignus est, suauis & modestus, ita sua verba moderatur, vt monendo alios, non prorumpat in contumelias, & fratrem in aliquo delicto præoccupatum in spiritu lenitatis corripiet. Versus ille non est in Hebræo, & aliter Septuaginta interpretes legunt, *ὅς ἐστὶν ἡδὺς ἐν ὀνόματι διαβιβῆσαι, ἐν τοῖς ἐαυτοῦ ὀχυρώμασι καταλαλεῖ τὴν ἀτιμίαν*, id est, Qui est suauis in vinorum immorationibus, in suis munitionibus relinquet ignominiam. Desiderium impij monumentum est pessimorum, radix autem iustorum proficiet. Monumenta impiorum sunt, male actorum recordatio, suas obscœnas libidines iactare, lætari quod pupillos & viduas calumniis op-

1. Corin. 9.

Roma. 2.

Chrysost.

Acto. 1.

Matt. 23.

1. Timot. 6.

Eccles. 29.

Eccles. 19.

Ephes. 6.

Eccles. 33.

Gala. 6.

prefferint, quòd in rempublicam coniurauerint, quòd latrociniiis & rapina suos ditauerint, quòd versuram fecerint & imposturam, & innocentes fefellerint, quòd deniq; multos interfecerint, & quòd etiam aliorum damno & insigni iactura, & (si dicam) simonia, amplissima sacerdotia obtinuerint. Hæc malorum sunt monumeta, quæ plerisque imitanda relinquunt. Siquidem impij præcedentium malorum vestigia sectantur, & de his quæ ab illis turpiter & flagitiose gesta sunt, libenter loquuntur. Radix autem iustorum, scilicet stabilitas virtutû, fides, spes & charitas, quibus radicati sunt in Christo, proficiet. Nam ad perfectiora semper accrescet. Et hæc firmissima radix nunquam succidetur, nunquam de sede suæ dignitatis dimouebitur. In hac radice plantati sunt, qui syncera fide & honestæ vitæ officiis Deum cognoscunt, & iustitiam esuriunt ac sitiunt: & suauissimus fructus quem ex hac radice decerpunt, eos donat immortalitate. Vnde in libro Sapientiæ legimus, Nosse enim te, consummata iustitia est: & scire iustitiam & virtutem tuam, radix est immortalitatis. Propter peccata labiorum ruina proximat malo, effugiet autem iustus de angustia.) Quantum noceant vitia linguæ, quæ sanè nequaquam pusilla sunt, ostendit Salomon. Nam illis de salute animæ periclitamur, illis à gratia Dei excidimus, illorum denique peste percussi, ad damnationem æternam (nisi nos poenituerit) corruimus. Sunt autem peccata labiorum, mendacia, falsa testimonia, detractiones, conuicia, susurrations, contentiones, rixæ, seminaria discordiarû, & consimilia, quibus onerati in profundum inferni præcipitantur. Iusti verò qui norunt rationis freno suam coercere linguam, tantorum malorum pericula effugient, & de angustiiis miseræ mortis eripientur. De fructu oris sui vnusquisq; replebitur bonis, & iuxta opera manuum suarum retribuetur ei.) Optimi fructus nostri oris sunt, rectæ monitiones, sana doctrina, salutaria verba, laudes Dei, assiduæ preces, & cætera huiusmodi, quibus (si modo bona opera illis respondeant) meremur vt anima nostra æternæ vitæ bonis satietur. Nec Salomon subtrahit opera nostra, & vim liberi arbitrij, cum subiunxit, Et iuxta opera manuum suarum retribuetur ei. Siquidem Deus bonis quidem pro suis meritis vitam æternam retribuet, malis verò pro suis demeritis perpetuum supplicium. Huic sententiæ consentit illud Iob, Absit à Deo impieras, & ab omnipotente iniquitas. Opus enim hominis reddet ei, & iuxta vias singulorum restituet eis. Hoc idem expressit Christus in euangelio Matthæi dicēs, Filius hominis venturus est in gloria patris sui cum angelis suis, & tunc reddet vnicuique secundum opera eius. Quidnam audeat reddet dominus in die iudicij, declarauit Paulus in epistola ad Romanos, dicēs, Reddet vnicuique secundum opera eius: iis quidem qui secundum patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam: iis autem qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio, tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum. Et ad Ephesios loquens de seruis qui debent ex animo facere voluntatem sui domini, dicit: Vnusquisq; quodcunque fecerit bonum, hoc recipiet à domino, siue seruus, siue liber.

¶ *Via stulti recta in oculis eius: qui autem sapiens est, audit consilia. Fatuus indicat statim iram suam: qui autem dissimulat iniuriam, callidus est. Qui quod nouit loquitur, iudex iustitiæ est: qui autem mentitur, testis est fraudulentus. Est qui promittit, & quasi gladio pungitur conscientia: lingua autem sapientium est sanitas. Labium ueritatis firmum erit in perpetuum: qui autem testis est repentinus, concinnat linguam mendacii. Dolus in corde cogitantium mala: qui autem pacis ineunt consilia, sequitur eos gaudium. Non contristabit iustum quicquid ei acciderit: impii autem replebuntur malo.)* Quemadmodum habenti oculos humore sanguineo resperfos, omnia videntur esse rubra, ita stulto quæ obliqua sunt videtur esse recta: quandoquidem stulti & peruersi hominis ratio noxiis affectibus vulnerata, & vitiis ac erroribus obscurata, peruersè iudicat, nec minus quàm febricitans cibum omnem etiam suauissimum iudicat esse amarum. Et quod quisq; amat, iudicat esse bonum. Nam nimius sui amor, & odium alterius, peruertunt iudicium. Dominus per prophetam Amos illis imprecatur malum, qui conuerterunt in amaritudinem iudicium, & fructum iustitiæ in absinthium. Et hoc expressius multo apud Esaiam legimus: Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Tum in prophetia Micheæ, Nunquid non

non vestrum est scire iudicium, qui odio habetis bonum, & diligitis malum? Qui autem sapiens est: antequam ardua subeat negocia, non suo confidens iudicio, prudentes & sapientes consulit, nihilque quod ferium sit & graue, molitur, quod non sit exquisito consilio perpensum. Fatuus indicat statim iram suam.) Ardentissima fatui ira cum foris erumpit, maximè feruet: & quia stolidus iracundia commotus suas passiones deserta ratione sequitur, apertis signis ardentem sui perturbati animi flammam indicat: si tamen non derineat iram (vt iracundi & summa bilis homines) cito desistet. Seneca libro primo de ira, lepidissime docet affectum iræ ex omnibus maxime tetrum esse ac rabidum. Siquidem cæteris aliquid quieti placidique inest, hic verò totus concitatus & in impetu est doloris, armorum, sanguinis, suppliciorum: minime humana fruens cupiditate: dum alteri noceat, sui negligens: in ipsa irruens tela, & vltionis audis. Et quemadmodum furentium certa indicia sunt, audax & minax vultus, tristis frons, torua facies, citatus gradus, inquietæ manus, color versus, crebra & vehementius acta suspiria: ita irascentium eadem signa sunt. Flagrant & micant oculi, multus ore toto rubor, & æstuante ab imis præcordiis sanguine, labia quatuntur, dentes comprimuntur, horrent ac subriguntur capilli, spiritus coactus ac stridens, articulorum seipfos torquentium sonus, gemitus, mugitusque, & parum explanatis vocibus sermo præruptus, & complosæ sapius manus, & pulsata humus pedibus, & totum concitum corpus, magnaque iræ minas agens, foeda visu & horrenda facies deprauantium se atque intumescantium, Nescias vtrum magis detestabile vitium sit, an deforme. Cætera licet abscondere, & in abdito alere: ira se profert, & in faciem exit: quantoque maior hæc est, efferuescit manifestius. Non vides, vt omnium animalium, simul ad nocendum insurrexerunt, præcurrant notæ, ac tota corpora solitum quietumque egrediantur habitum, & feritatem suam exasperent? Spumant apris ora, dentes acuuntur attritu, taurorum cornua iactantur in vacuum, & arena pulsu pedum spargitur. Leones fremunt, inflantur irritatis colla serpentibus, rabidarum canum tristis aspectus est. Nullum est animal tam horrendum, tam perniciosumque natura, vt non appareat in illo, si illud ira inuasit, nouæ feritatis accessio. Nec ignoro cæteros quoque affectus vix occultari, libidinem, metumque & audaciam dare sui signa, & posse præcognosci. Neque enim vlla vehementior intra cogitatio est, quæ nihil moueat in vultu. Quid ergo interest? quòd alij affectus apparent, hic eminent. Iam verò si effectus eius damnaque intueri velis, nulla pestis humano generi pluris stetit. Videbis cedes ac venena, & eorû mutuas sordes, & vrbium clades, & totarum exitia gentium & principum, sub ciuili hasta capita venalia, & subiectas tectis faces, nec intra mœnia coercitos ignes, sed ingentia spatia regionum hostili flamma relucencia. Aspice nobilissimarum ciuitatum fundamenta vix notabilia, has ira deiecit. Aspice solitudines per multa milia sine habitatione desertas, has ira exhaustit. Aspice tot memoriæ proditos duces, mali exempla faci. Alium ira in cubili suo confodit, alium intra sacra mensæ ira percussit. Alium inter leges celebrisque spectaculum fori lancinavit, alium filij parricidio dare sanguinem iussit. Alium seruili manu regale aperire iugulum, alium in cruces membra diffindere: In eodem libro reprehendit Aristotelem, quòd dixerit iram nonnihil adiumenti subministrare viris fortissimis. Et primò quæ illic scribit Seneca aduersus Aristotelem, referemus: deinde quid senserit ille summus philosophus de ira coadiuuante viros pugnaces, patefaciemus. Et profectò videtur Seneca multa ascribere Aristoteli quæ non dixit. Verba autem Senecæ eo in loco sunt hæc: Ira, inquit Aristoteles, necessaria est, nec quicquam sine illa expugnari potest, nisi illa impleat animum, & spiritum accendat. Vtendum autem illa est non vt duce, sed vt milite. quod est falsum. Nam si exaudit rationem quam sequitur, qua ducitur, iam non est ira, cui proprium est contumacia. Si verò repugnat, & non vbi iussa est quiescit, sed libidine ferociaque prouehitur, tam inutilis animi minister est, quàm miles qui signum receptui negligit. Hæc ille. Qui diligenter & exactè libros Ethicorum Aristotelis excusserunt, nunquam

Seneca.

repererunt Aristotelem dixisse iram debere implere animum si quicquam expugnari debeat, licet excitet fortem ad generosius confingendum, si modò temperata fuerit, & rationis freno repressa. Et quid de hac re sentiat Aristoteles libro III. Ethicorum capite V III. ubi docet illos non esse verè fortes, qui ira perciti more ferarum feruntur ad aggredienda pericula, referemus. Atqui, inquit, iram etiam ad fortitudinem referunt. fortes enim & ij videntur, qui ob iram feruntur perinde atque feræ, in eos qui ipsos vulnere affecerunt, quia & fortes concitantur ira. Est enim ira res impetuosissima ad aggredienda pericula: quapropter & Homerus dixit, Vires iniecit iræ. & animus ira concitavit. & acuta per nares vis. & efferbuit sanguis. Hæc enim vniuersa iræ concitationem impetumve significare videntur. Deinde philosophus ostendit illos non esse simpliciter fortes, qui impetu iræ res arduas aggrediuntur. Fortes (inquit) ob honestatem agunt, & ipsa ira subministrat: feræ autem ob dolorem, quia nanque vulnus acceperunt, vel quia timent. Nam si suis in lustris sint, non inuadunt. Non igitur sunt fortes propterea, quòd à dolore concitati ac ira, ad periculum irruunt, nihil præuidentes malorum. Nam hoc pacto & ipsi asini cū esuriunt fortes essent. non enim à pabulo verberibus dimouentur. Adulteri quoque propter libidinem multa audent. Non igitur fortes sunt, qui ob dolorem ac iram ad pericula compelluntur. Maxime autem naturalis ea esse videtur, quæ est ob iram, & esse fortitudo electione sumpta, sineque: & ipsi etiam homines cum irascuntur, dolent: cum vlciscuntur, capiunt voluptatem. Qui autem propter hæc agunt, pugnaces quidem sunt, at non fortes. non enim ob honestatem agunt, nec vt ratio præcipit, sed ob ipsum affectum. Nec verum est quod dicit Seneca, Si exaudit rationem, quæ sequitur, qua ducitur, iam non est ira. Licet enim non sit ira immoderata, est tamen ira moderata. Alioqui nullo modo liceret irasci. quod est absurdum. Dicit enim Philosophus libro III. Ethicorum capite V. Is igitur qui pro quibus, & quibus oportet, & vt oportet, & cum oportet, & quanto in tempore oportet, irascitur, laudatur: estque hic mansuetus. siquidem laudatur ipsa mansuetudo, quæ ex eodem authore mediocritas est circa iram: iracundia vero, excessus iræ, vituperatur. Etiam dicit psalmographus, Irascimini, & nolite peccare. Et hunc locum explanat Paulus ad Ephesios dicens, Sol non occidat super iracundiam vestram. Hoc est, Tametsi vobis liceat irasci, & quidem propter vestra aut aliorum peccata, cauete tamen ne ira diu persistens vestram rationem obtenebret. Nam quando obscurat imperium rationis, confundit iustitiam, amicitiam rumpit, concordiam dissipat, aufert pacem pectoris, & nullum est scelus quod non intentet. Qui autem dissimulat iniuriam, callidus est.) Qui fingit se ignorare iniuriam sibi factam, vt acerbius posthac eam vindicet, astutus est & vaser: quod fecit Ioab præfectus militiæ Dauid, qui cum rescivit post mortem Absalonis (quem tantopere Dauid luxerat) Amasam in suum locum susceptum fuisse, & Dauidis gratiam sibi conciliasse: vt facilius Amasæ iugulum peteret, dissimulauit iniuriam quam credidit sibi factam fuisse, & Amasæ sibi occurrenti dixit, Salve mi frater. Et tenuit manu dextra mentum Amasæ, quasi osculans eum. porrò Amasa non obseruauit gladium quem habebat: Ioab, qui percussit eum in latere, & effudit intestina eius in terram, & mortuus est. Insuper Absalon finxit se nullam affectum fuisse iniuria quòd Ammon oppressisset & violasset suam sororem Thamar: & cum illa dolore contabesceret, dixit, Nunquid Ammon frater tuus concubuit tecum? Sed nunc soror tace, frater tuus est, neque affligas cor tuum pro hac re. Expleto tamen biennio, cum inuitasset suum fratrem Ammon ad lautissimum conuiuium, iussit suis famulis vt cum Ammon temulentus esset vino, & obrutus, eum interficerent. & ita euēnit. Aliter hic Salomonis locus potest explicari, & forsitan melius. Qui dissimulat iniuriam, hoc est, qui non vult scire iniuriam sibi factam fuisse, ac si omnino obliuisceretur, nullo modo audus vindictæ, callidus est, id est astutus, sagax, & sapiens. Nam euangelicis consiliis

consiliis rectè institutus, non vult vlcisci iniuriam, nec conuicium conuicio retaliare. Siquidem Christus dicit in euangelio Matthæi, Dico vobis non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram. Et huic subscribit sententiæ Paulus dicens in epistola ad Romanos, Nulli malum pro malo reddentes. Et paulò post, Non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim, Mihi vindictam, ego retribuam, dicit dominus. Nobis compertum est ex libris Regum, Saulem à Samuele in regem filiorum Israel vinctum, dissimulasse iniuriam sibi factam in exordio sui regni à filiis Belial, nec tamen eam voluisse vlcisci. Dixerunt illi mordacissimi viri: Num saluare nos poterit iste? Et despexerunt eum, & non attulerunt ei munera. Ille vero dissimulauit se audire. Res siquidem magnæ gloriæ est magis indulgendo peccata corrigere, quàm vindicando. Septuaginta interpretes legunt, ἀφρον ἀνδόμερον ἐξαγγέλλει ἐργῶ αὐτῆς, κρύπτει δὲ τὴν ἐαυτῆς ἀτιμίαν παντοῦ, id est, fatuus ipso die indicat iram suam, celat autem suam ignominiam callidus. Qui quod nouit loquitur, iudex iustitiæ est: qui autem mentitur, testis est fraudulentus.) Is cui indictus est dies vt compareat coram iudice ad ferendum testimonium, si quod nouit esse verum, proferat & attestet, iudex est iustitiæ, quia veritatem loquitur in iudicio, non quòd præsit iustitiæ & causis iudicandis, sed quòd bona fide & integra conscientia annunciat iudici quod plurimum conducit ad rectè iudicandum. Qui verò falsum fert testimonium vt suo proximo noceat, testis est fraudulentus, & dignus vt acerrimas luat pœnas. Nam transgreditur illud præceptum domini, Non loquaris contra proximum tuum falsum testimoniū. Est qui promittit, & quasi gladio pungitur conscientia: lingua autem sapientum est sanitas.) Qui viro probonon nihil pollicetur, gladio conscientia & remorsu compungitur, si non itetit pollicitis. Nam data fidei & pollicitationis arguetur: quod in eius dedecus cedit, cum absque periculo aut suo vel reipublicæ damno potest præstare quod pollicitus est. Lingua autem sapientum est sanitas. Nam quod tempestiuè sapientes promiserunt, præstant. Et sicut sanitas est humorum temperamentum & proportio, ita in verbis & factis sapientis viri certa proportio reperitur, cui vehementer displiceret si eius verba à factis dissiderent. Labium veritatis firmum erit in perpetuum: qui autem testis est repentinus, concinnat linguam mendacij.) Quia ipsa veritate nihil est firmitus & stabilius, pro qua vsque ad mortem certandum est, veraces nihil testantur quod non sit firmum & stabile. Qui autem vacillant, & suis verbis variant, & leuiter ac indiscrete testimonium proferunt, & quidem plerunque falsum, concinnant linguam mendacij, quia pro sua aut aliorum commoditate expoliant linguam ad effutiendum mendacium, quod fucò quodam obregunt, & nituntur suis vafri commentis falsum tanquam verum colorare. Dolus in corde cogitantium mala: qui autem pacis ineunt consilia, sequitur eos gaudium.) Qui excogitant qualiter aliis nocebunt, sæpe confingunt vias quibus id dolose implere poterunt: & quod viribus exequi non valent, conantur fraudulentis inuentis exequi. Qui verò inter se conferunt, & toto animo disquirunt quonam pacto inibunt fœdus, & tranquilla pace fruuntur, exhilarescunt. Beati enim pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Et Paulus nos cohortatur, vt, si fieri possit, demus operam ad habendum cum omnibus hominibus pacem. Vult etiam in epistola ad Ephesios vt solliciti simus seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Non contristabit iustum quicquid ei acciderit: impij autem replebuntur malo.) Iustus eam animi magnitudinem cum in prosperis tum in aduersis retinet, vt rebus sinistris non frangatur, sed aduersam fortunam æquo animo tolerat. Et licet aliquando tristetur quòd non modicam suorum bonorum iacturam fecerit, tamen non suffundetur tristitia, neque vllò dolore ac mœrore animi à sua virtute deiicietur. Impij verò impatientia fracti, multis suppliciis affligentur.

Abominatio est domino labia mendacia: qui autem fideliter agunt, placent ei. Homo uersutus celat scientiam, & cor insipientium prouocat stultitiam. Manus fortium dominabitur: quæ autem remissa est, tributis seruiet. Mœror in corde uiri humiliabit illum, & sermone bono letificabitur. Qui negligit damnum propter amicum, iustus est. Iter autem impiorum decipiet eos. Non inueniet fraudulentus lucrum, & substantia ho-

minis erit auri precium. In semita iustitiæ, uitæ iter autem deuium ducit ad mortem.) Deus veritatum omnium fons exuberantissimus, & qui est ipsa veritas, mendaces abominatur. quòd si fidem dederint, non eam præstant, nec quicquam fidelitatis in eis inuenitur: & potissimum illos dominus detestatur, qui dedita opera & certa malitia métiuntur. Qui autem in suis promissis fideles sunt, & ab omni circumuentione, dolo & imposturis abhorrent, mirum in modum domino placent, qui in omnibus verbis suis est fidelis, & eam ob causam Deo grati sunt, qui in suis verbis & factis retinentes fidelitatis virtutem cum ipsa iustitia copulatam, fiunt Deo similes. Similitudo autem est ratio amoris. Quã obrem dominus in euangelio laudans illum qui quinque talenta locupletauerat, dicit, **Pfal. 144.** Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium domini tui. Eodem laudis genere commendauit illum qui duo talenta adauxerat. Dicit & Ecclesiasticus, Sapientiæ Dei astat laus, & in ore fideli abundabit, & **Mat. 25.** dominator dabit eam illi. Cicero loquens de fide iustorum hominum libro I I. Officiorum, dicit, Iustis autem & fids hominibus ita fides habetur, vt nulla sit in his fraudis iniuriæque suspicio: itaque his salutem nostram, his fortunas, his liberos rectissimè committi arbitramur. Homo versutus celat scientiam, & cor insipientium prouocat stultitiam.) Non sum nescius versuti nomen plerunque sumi in malam partem: vnde illud Ciceronis in loco nuper citato, Quo enim quis versutior & callidior, hoc inuisior & suspectior, detracta opinione probitatis. tamen hoc in loco in bonam partem sumitur, & quidem pro sapiente & prudente, qui (vt scribit in hunc locum venerabilis **Beda.** nonnunquam de industria suam celat scientiam, duplici nimirum ratione, vel **1. Corin. 3.** non valens infirmis auditoribus loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus: vel nolens dare sanctum canibus, neque ante porcos margaritas proicere. Cor autem insipientium prouocat stultitiam. Nam qui volunt & appetunt plus sapere quàm oportet, eo vsque meditando profiliunt, vt loco sapientiæ stultitiam teneant. Vel certe alios quæ necdum capere queunt, docere nitentes, ad maiorem eos stultitiam prouocant. Aliter, Stolidi & insipientes, ad inania quæque, dissolutos risus, & vana ludicra, & ridiculas gestulationes alios excitant. Aut si maui, cor insipientium prouocat contra se alienam stultitiam, quia prorumpens in contumeliam subito se manifestat. Loco huius, Homo versutus celat scientiam, Septuaginta interpretes legunt, *ὁ ἀνὴρ συνέτος ὀφθαλμοῦ ἀκίνητος*, id est, vir prudens thronus sensus. Manus fortium dominabitur: quæ autem remissa est, tributis seruiet.) Ex sacris scripturis memoriæ proditum est, filios Israel fortissimos & maximè strenuos suæ ditioni subiecisse Chananæos, & fecisse sibi tributarios. Tum etiam Dauid percuciens Philistæos fecit vt Moab sibi seruiret sub tributo. Insuper, postquam Pharo rex Aegypti ascendit & cepit Gazer, succenditque eam igni, & Chananæum qui habitabat in ciuitate, interfecit, & dedit eam in dotem filix suæ vxori Salomonis, filios Amorrhæorum, Ethæorum, Pheræorum, & Euæorum & Iebuzæorum, quos non potuerant filij Israel exterminare, fecit Salomon tributarios. Denique quis ignorat Iudæos à Romanis imperatoribus subiugatos illis pendisse tributum? Quòd autem reges terræ ab alienis accipiant tributum, patefecit Christus in euangelio Matthæi, vbi planè docet se non fuisse obnoxium exoluendis huiusmodi tributis. Cum enim discipuli eius venissent Capharnaum, & accessissent qui didrachma solebant à Iudæis accipere, sciscitantes à Petro cur eius magister non solueret didrachma, præueniens Petrum, ne huiusce rei fieret anxius & sollicitus, dixit, Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum? A filiis suis, an ab alienis? Et ille dixit, Ab alienis. Dixit illi Iesus, Ergo liberi sunt filij. Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum: & eum piscem qui primus ascenderit, tolle: & aperto ore eius, inuenies staterem: illum sumens, da eis pro me & te. Mœror in corde viri humiliabit illum, & sermone bono lætificabitur.) Qui plurimum ægrè fert quòd diuinam maiestatem offenderit, & post offensam suam luget peccatum, suamque fragilitatem agnoscit, & nihil seipso vilius & abiectius esse existimat, fit humilis: & postquam confugiendo ad fontem diuinæ misericordiæ, suum scelus lachrymis absterfit, & salutari tristitia suam culpam

culpam abluat, lætatur. Vnde dicebat Dauid, Priusquam humiliarer ego deliqui: propterea eloquium tuum custodiui. Rursum, Bonum mihi quia humiliasti me, vt discam iustificationes tuas. Dicit & Paulus ad Corinthios loquens de vera & utili tristitia quæ nos ad pœnitentiam adducit, Quæ secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia, mortem operatur. Qui negligit damnum propter amicum, iustus est: iter autem impiorum decipiet eos.) Qui patitur iacturam bonorum fortunæ, & paruipendit damnum temporaneum, vt sui amici inopiam subleuet, eumque à morte corporali vel spiritali eripiat, iustus est. Nam amicus longè magis diligendus est quàm diuitiæ. Quòd si suas fortunas amico præferret, iura charitatis violaret. Siquidem dicit Ioannes, Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatè habere, & clauerit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Qui verò propter Deum & Christi amorem suas opes contemnit, & ingentes fortunæ procellas ac aduersa quæque magno animo tolerat, nec pro tuenda fide mortem exhorrescit, maxime iustus est, quia nullis ærumnis, nullis denique tribulationibus concussus à charitate Dei diuelli potuit. Impij verò & auidi quæstus à seipsis decipiuntur, quòd magis suas facultates ament & colant quàm amicum: & inhiantes opibus, propter hæc terrena & caduca (quorum cupiditate occæcantur) deserant proximum.

Non inueniet fraudulentus lucrū, & substantia hominis erit auri precium.) Qui fraude & callidis inuentis sibi comparant opes, non ditabuntur, sed eorum diuitiæ putrescent, & in cineres ac fauillas redigentur. Aurum & argentum illorum æruginabit, & ærugo erit illis in testimonium. Et plerunque accidit vt facultates iniustè partæ, suos possessores (verius fures & expilatores) adigant cruci: & si Ecclesiastico fidem adhibuerimus, perditionem hæreditabunt. Qui verò suam substantiolam impartitur pauperi, thesaurizat in cælo, & diuitias auro & argèto preciosiores à domino recipiet. In semita iustitiæ, vita: iter autem deuium ducit ad mortem.) Qui tutissimam iustitiæ semitam sectatur, diuinæque legis præcepta custodiunt, ad exoptatissimam beatorū vitam ingrediuntur. Siquidem Christus cuidam adolescenti sciscitanti quidnā boni faceret vt haberet vitam æternam, respondit: Si vis ad vitam ingredi, serua madata. Qui verò per diuersa vitiorū ac errorū diuerticula abeuntes, à recto virtutum tramite desectunt, & à Dei mandatis declinant, diuinæ sententiæ maledictionem incurrunt, & ad gehennam ignis deiiciuntur.

ARGUMENTVM DECIMITERTII CAP.

Summopere gaudet pater sapientissimus si à se liberi recta educatione & utilissimis honestæ uitæ præceptis instituti, optimos mores sanamque doctrinam imbiberint: quorum gloria, sapientia & uirtutes, quibus effulgent, in decus patris perpetuamque nominis commédationem cœdunt. E diuerso pater doctissimus plurimum dolet & mœrore contabescit, si liberi rectam uitæ morumque institutionem abiecerint & contempserint, nec monitis paternis cum arguentur, obtemperarint. Agnoscent iusti suam in rempublicam inuandam conferentes studia, quàm utile sit & Deo gratum, æqua lance diuitum & pauperum causas trutinasse, & omnibus profuisse: quandoquidem lux eorum fulgidissima perpetuò fulgebit. In iusti uerò & impii (quorū obscurata lucerna extinguitur) propriæ utilitatis amatores, communis uero contemptores negligentissimi, cū perpetuis tormentis affligentur, sentient quàm sit iniquum & molestum iustitiæ leges uiolasse.

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

Filius sapiens, doctrina patris: qui autem illusor est, non audit cum arguitur. De fructu oris sui homo satiabitur bonis, anima autem impiorum iniqua. Qui custodit os suum, custodit animam suam: qui autem inconsideratus est ad loquendum, sentiet mala. Vult & non uult piger: anima autem operantium impinguabitur. Verbum mendax iustus detestabitur, impius autem confundit & confundetur. Iustitia custodit innocentis uiam, impietas autem peccatorem supplantat. Est quasi diues, cum nihil habeat: & est quasi pauper, cum in multis diuitiis sit.)

Filius prudens modestus & sapiens exhortationes paternas ac correctiones bono

animo recipit, & in suam vtilitatem conuertit: in cuius sapientia ac virtute relucet sui patris doctrina. Spiritalem sectando intelligentiam, dices Christum Dei filium esse sapientiam & doctrinam sui patris. Nam pater per filium nos docet quæ ad assequendam æternæ vitæ fœlicitatem magnopere conducunt: quod in transfiguratione Christi indicauit vox illa paterna cœlitus demissa, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: ipsum audite. Dicit & Christus in euangelio Ioannis, Sicut docuit me pater, hæc loquor. Qui autem sapientiæ præcepta deridet, nec se docilem præstat, sed auditum mētis ab illo à quo corripitur auertit, demens est & inutilis. Hinc illud Hesiodi memoratissimum, & quod refert philosophus III. cap. I. Ethicorum,

Optimus ille quidem est, ex sese qui omnia nouit,
Perceptis quæ post, & semper sunt meliora.
Is rursus bonus est, paret qui recta monenti.
At qui ex se nescit, cuiquam nec porrigit aures
Vt bona percipiat, demens & inutilis ille est.

Esaiæ. 66. Dicit quoque dominus per Esaiã de iis qui in abominationibus suis delectati sunt, Vnde & ego eligam illusiones eorum, & quæ timebant, adducam eis: quia vocaui, & non erat qui responderet: locutus sum, & non audierunt. De fructu oris sui homo satiabitur bonis.) Hic locus illi persimilis est, De fructu oris sui vnusquisque replebitur bonis. Hoc autem fructu sermo bonus & vtilis exprimitur. Qui igitur bona loquitur (si modo verbis vita respondeat) bonis donabitur æternis. Anima autem impiorum iniqua.) Quia Deum offendit, eiusque leges præuaricatur, & proximum lædit. Qui custodit os suum, custodit animam suam: qui autem inconsideratus est ad loquendum, sentiet mala.) Qui linguam suam refrenat, & linguæ plectrum moderatur, ab aduersariorum insidiis suam animam eripit, qui nituntur caluniando non nihil ab ore eius rapere, vnde possint eum accusare: quod aduersus Christum moliebantur Pharisei & legisperiti. Cum enim

Lucæ. 11. dixisset, Væ vobis legisperitis, qui tulistis clauem scientiæ: ipsi non introistis, & eos qui introibant, prohibuistis: cœperunt illi grauitate insistere, & os eius opprimere de multis, insidiantes ei, & quærentes aliquid capere ex ore eius, vt accusarent eum. Huic Salomonis sententiæ subscribit illud Iacobi, Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir, potens etiam freno circumducere totum corpus. Qui verò impetu & vento loquacitatis rapitur, nec præmeditatur quidnam aut de quibus loquatur, sed importunè ac perperam fundit sermonem, multa vitia incurrit. Quapropter dicit Ecclesiasticus, Noli citatus esse in lingua tua. Et alibi aperit pericula & detrimenta quæ ex præcipiti & immoderata lingua emergunt. Flagelli (inquit) plaga liuorem facit, plaga autem linguæ comminuet ossa. Multi ceciderunt in ore gladij, sed non sic quasi qui interierunt per linguam suam. Et paulò post ostendit quod huic loco commodissimum est, Sepi aures tuas spinis, & linguam nequam noli audire: & ori tuo facito ostia, & seras auribus tuis. Aurum tuum & argentum tuum conflagra, & verbis tuis facito stateram, & frenos ori tuo rectos, & attende ne forte labaris in lingua, & cadas in conspectu inimicorum insidiantium tibi, & sit casus tuus insanabilis in mortem. Vult & non vult piger, anima autem operantium impinguabitur.) Vult piger ditari, sed non disquirat quæ ad assequendas diuitias destinata sunt. Nam laborem refugit, idcirco non vult plene neque efficaciter ditari: & ita finem illum vult, imperfecte quidem, quem non vult absolute. Volunt etiam plurimi beatitudinem æternam, & eos delectant præmia, sed certamina refugiunt, neque mandata Dei obseruant, quæ ad nanciscendam vitam æternam necessaria sunt, nec volunt suam carnem ieiuniis macerare, nec in sanctis vigiliis & orationibus perdurare. Illi sunt

Iaco. 1. me Hercules viri duplices animo, idcirco inconstantes in omnibus viis suis. Qui verò manum operi admovent, & sub dio & sole suos artus exercent, nec labori parcunt, sibi diuitias accumulabunt. Et eorum anima diuinis legibus obtemperans, post sudores & ærumnas huius mundi immarcescibili corona donabitur. Hinc illud psalmographi, In custodiendis illis retributio multa. Et alibi, Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea. Verbum mendax iustus detestabitur, impius autem confundit & confundetur.) Quoniam iustus veritatis est amantissimus, & ad eam, cum iusta decernit, mentis aciem infle-

Eccles. 4. dit, idcirco mēdaciū ab æquitate & iustitia maximè disidens odit & detestatur: Impius verò & iniustus fautor mendaciorum mentiēdo confundit proximum & offendit, sed à domino confundetur. Vnde dicit Dauid, Cōfundantur omnes iniqua agētes. Iustitia custodit innocentis viam, impietas autem peccatorem supplantat.) Dominus custodit iustos & innocentes, eosque à multis periculis eripit. Siquidem Ioseph à suis fratribus venditus ne eis dominaretur, propter suam innocentiam fuit à domino custoditus, & suis fratribus præfuit. Et Daniel iustissimus diuina gratia à leonibus liberatus, de seipso dicebat: Deus meus misit angelum suum, & conclusit ora leonum, & non nocuerunt mihi, quia coram eo iustitia inuenta est in me. Impij verò, & moribus corruptissimi, à domino supplantantur & deseruntur. Hinc illud psalmographi, Præcinxisti me virtute ad bellum, & supplantasti insurgentes in me subtus me. Est quasi diues, cū nihil habeat: & est quasi pauper, cum in multis diuitiis sit.) Diues est, qui casula & tenui agello contentus est: & censeretur ex eo nihil habere, quia non desiderat diuitias. Et certe plurimum habet, qui minimum cupit. Auarus autem tametsi multis opibus affluat, extremam tamen inopiam patitur, quia nec suæ, nec aliorum vitæ consulit. Vnde dicit Ecclesiastes, Auarus non implebitur pecunia: & qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis. Et hoc ergo vanitas. Recta quoque est illa sententia ab antiquis vsurpata, Auaro tam deest quod habet, quàm quod non habet.

Eccles. 2. 8. **Lucæ. 11.** **Iaco. 3.** **Eccles. 4.** **Eccles. 2. 8.** **Iaco. 1.** **Psalm. 1. 8.** **Psalm. 62.**

Psalm. 1. 8. **Psalm. 62.**

Psalm. 1. 8. **Psalm. 62.**

Psalm. 1. 8. **Psalm. 62.**

Psalm. 1. 8. **Psalm. 62.** **Psalm. 17.** **Psalm. 17.** **Eccles. 5.** **Danie. 4.** **Tobias. 4.** **Danie. 4.** **Tobias. 4.** **Iob. 18.** **Iob. 22.** **Eccles. 27.**

Psalm. 1. 8. **Psalm. 62.** **Psalm. 17.** **Psalm. 17.** **Eccles. 5.** **Danie. 4.** **Tobias. 4.** **Danie. 4.** **Tobias. 4.** **Iob. 18.** **Iob. 22.** **Eccles. 27.**

Psalm. 1. 8. **Psalm. 62.** **Psalm. 17.** **Psalm. 17.** **Eccles. 5.** **Danie. 4.** **Tobias. 4.** **Danie. 4.** **Tobias. 4.** **Iob. 18.** **Iob. 22.** **Eccles. 27.**

Psalm. 1. 8. **Psalm. 62.** **Psalm. 17.** **Psalm. 17.** **Eccles. 5.** **Danie. 4.** **Tobias. 4.** **Danie. 4.** **Tobias. 4.** **Iob. 18.** **Iob. 22.** **Eccles. 27.**

autem paulatim colligitur manu, multiplicabitur.) Opes festinanter & citò partæ minuuntur, & plerunque à prodigis filiis dilapidantur. Quæ autem iusto labore & sensim acquiruntur, accrescunt, & paulatim vberiores fiunt. Alibi dicit Salomon, Vir qui festinat ditari, & aliis inuidet, ignorat quòd egestas superueniet ei. Spes quæ differtur, affligit animam: lignum vitæ, desiderium veniens.) Qui summos honores summaque sacerdotia desiderant, antequam rebus speratis fruantur, & sui voti compotes fiant, maxime opere torquetur, & si non assequantur quod ab opulentissimis ecclesiæ classicis sperabant se habituros, insaniunt, magisque clamant quàm qui ferro transfiguntur. Spes etiam futuræ beatitudinis quodammodo affligit animam nondum è carcere corporis solutam. Vnde dicebat Paulus: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Et alio in loco, Scimus enim quòd omnis creatura ingemiscit & parturit vsque adhuc. Non solum autem illa, sed & nos ipsi primitias spiritus habentes, & ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum dei expectantes, redemptionem corporis nostri. Spe enim salui facti sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes. Nam quod videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus. Dicebat etiam Dauid: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Certissima tamen futuræ beatitudinis expectatio, & confidentia perueniendi ad præmium æternum, exhilarat animam anhelantis. Hinc illud Pauli, Spe gaudentes. Lignum vitæ, desiderium veniens) Sensus est, Boni desiderati adimpletio est causa delectationis & gaudij. Lignum etiam vitæ, quod est Christus Iesus, in sede beatorum appetitum nostrum satiat. Vnde dicebat Dauid: Satiabor cum apparuerit gloria tua.

Qui detrahit alicui rei, ipse se in futurum obligat. Qui autem timet præceptum, in pace uersabitur. Animæ dolosæ errant in peccatis: iusti autem misericordes sunt & miserantur. Lex sapientis, fons uitæ, ut declinet à ruina mortis. Doctrina bona dabit gratiam, in itinere contemptorum uorago. Astutus omnia agit cum consilio: qui autem fatuus est, aperiet stultitiam. Nuncius impij cadet in malum, legatus autem fidelis sanitas. Egestas & ignominia ei qui deserit disciplinam: qui autem acquiescit arguenti, gloriabitur.)

Qui rebus bonis detrahit, aut viris probis conuiciatur, seipsum adstringit ad exoluendam pœnam suis conuiciis debitam. Quamobrem beatus Paulus in epistola ad Romanos non abs re dixit Detractores traditos esse à deo in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conueniunt. Et in libro Sapientiæ legimus, A detractone parcite linguæ. denique monet ecclesiasticus detractorem ut faciat luctum vno die vel duobus propter detractorem. Lyranus hunc Salomonis locum ita explicat: Qui detrahit alicui rei, eam vituperando, ipse se in futurum obligat ad non commendandum eam, quia sic inhonestè veniret contra verbum suum. Sed ridicula videtur esse expositio. Nam qui detrahen do viri boni famam lædit & denigrat, ad famæ restitutionem adstringitur. Idcirco si méritus sit vituperando suum proximum, tenetur mendacij verbum retractare: & licet verum esset quod protulit suum amicum vituperando, si inordinate & detractiois forma eum vituperauerit, constringitur dicere se indiscretè & inordinatè loquutum. Sed qui timet transgredi præceptum diuinum, tranquillam aget vitam, & cum deo ac hominibus pacem habebit. Vnde dicit Dauid, Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum. Nec pax in illis reperiri potest, qui iustitiæ leges violant, & iniuste agunt.

Siquidem dicit Esaias, Erit opus iustitiæ pax. Et alibi, Non est pax impiis. Nam sceleratissimi cum à sua conscientia remordentur, & agnoscunt se turpissimum facinus perpetrasse, sentiunt animum vndique procellis & fluctibus commotum, nec posse conuiescere. Animæ dolosæ errant in peccatis, iusti autem misericordes sunt, & miserantur.) Qui fraudem committunt, & circumueniunt proximum, à recta via exorbitant, & suorum errorum pedicis inuoluuntur. Iusti autem sunt benigni & misericordes, nec afflictis, delinquentibus & egenis viscera misericordiæ claudunt, idcirco digni sunt ut à domino misericordiam consequantur. Et ad hæc officia nos cohortatur Paulus dicens, Estote inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem, sicut & deus in Christo donauit vobis. Septuaginta interpretes legunt, ἡμεῖς πολλὰ ἔδωκεν ἕως αἰῶνος ἀγαθόν, οἱ κέτη δὲ σοφῶν ἕως οὐραίου πρᾶξεαι, καὶ κατευθωθησεται ἡ ὁδὸς αὐτῶν. id est, filio doloso nullum erit bonum, famulo autem sapienti prosperæ erunt operationes, & dirigetur via eius. Lex sapientis, fons vitæ,

vt declinet à ruina mortis.) Lex diuina à summo sapiente condita, vel illa quæ sapiens obseruat, ex eo fons vitæ censetur, quia ab ea bene viuendi rationem haurimus. Siquidem in illa sunt bonorum omnium semina, & ab ea virtutum gurgites largissime profluunt. Et qui hanc legem diligenter obseruant, declinant à ruina gehennæ, & perditionis barathrum deuitant. De hoc purissimo fonte dicit psalmographus, Quoniam apud te est fons vitæ. Et Ecclesiasticus, Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis. Et saluator noster fons donorum omnium copiosissimus, dicit in Apocalypsi Ioannis, Ego sitienti dabo de fonte aquæ viuæ gratis. Doctrina bona dabit gratiam, in itinere contemptorum vorago.) Sana doctrina (quam studiosissimi quique amplecti debent) largitur & docenti & audienti gratiam. Siquidem refecti cibo bonæ doctrinæ, docentem mirum in modum laudant & extollunt, & exhilarescit doctor optimus si nouerit suum laborem auditoribus esse gratissimum. Et præsertim doctrina diuinitus inspirata dat gratiam, quæ utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. Sed qui semitam salutaris doctrinæ contemnit, ruit de peccato in peccatum vsque ad profundum, & tandem ad inferorum voraginem præcipitatur. Astutus omnia agit cum consilio: qui autem fatuus est, aperiet stultitiam.) Ille cœsetur astutus bono astu, qui nouit euadere pericula, nec quicquam præcipitanter agit. Fatuus autem & imprudens à suis passionibus impulsus, temere & tumultuarie negocia sua agit: idcirco suam omnibus stultitiam prodit. De versatili ingenio fatui dicit Ecclesiasticus: Præcordia fatui quasi rota carri, & quasi axis versatilis cogitatus illius. Nuncius impij cadet in malum: legatus autem fidelis, sanitas.) Qui obit munus fraudulentæ legationis, corrueat in malum: & nuncius ab impio missus, cuius vitio consentit, præcipitium faciet, & in malum culpæ & penæ decedet. Qui verò iustam agit legationem, & à fidei domino pro rebus honestis ad id muneris obeundum mittitur, pacem & concordiam inter homines procurabit. Et sicut sanitas efficit ut humores corporis non sese oppugnent, sed temperati sint & quieti: ita fidelis legatus sua legatione faciet ut homines necessitudinem amoris inter se retineant: aut si ab inuicem dissenserint, concordies fiant. Egestas & ignominia ei qui deserit disciplinam: qui autem acquiescit arguenti, gloriabitur.) Meretur inopiam & ignominiam incurrere, qui correctionem abiicit. qui verò manum ferulæ submittit, & prompta voluntate acquiescit arguenti, honorem & gloriam consequetur. Nam fraterna illa correctio quæ lubenter amplexatur, suis medetur vitiis, eumque plurimum iuuat ut malam viuendi consuetudinem deserat, & purgatis animi morbis se totum virtuti addicat.

Desiderium si compleatur, delectat animam: detestantur stulti eos qui fugiunt mala. Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit: amicus stultorum efficietur similis. Peccatores persequitur malum, & iustis retribuentur bona. Bonus relinquet hæredes filios & nepotes, & custoditur iusto substantia peccatoris. Multi cibi in noualibus patrum, & alii congregantur absque iudicio. Qui parcat uirgæ, odit filium suum: qui autem diligit illum, instanter erudit. Iustus comedit, & replet animam suam: uenter autem impiorum insaturabilis.)

Quoniam desideramus quæ nondum assequuti sumus, præsentibus autem oblectamur, desiderium ubi ad effectum peruenit, delectat animam. Sed stulti qui carnalibus solum desiderijs gaudent, illos detestantur & rident, qui cælestium amore capti, pereuntia carnis oblectamenta contemnunt, quandoquidem his terrenis & blandis voluptatibus deliniti duntaxat quæ sensilia sunt sectantur. Idcirco existimant illos qui à malis declinant, fugere quæ verè bona sunt. Beatus Petrus huiusmodi perditissimorum hominum meminit in suis epistolis, dicens, Sufficit præteritum tempus ad voluntatē gentium consummandam, his qui ambulauerunt in luxuriis, desiderijs, vinolentiis, comestationibus, potationibus, ebrietatibus, & illicitis idolorum cultibus: in quo admirantur non concurrentibus vobis in eandem luxuriæ confusionem, blasphemantes, qui reddent rationem ei qui paratus est iudicare viuos & mortuos. Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit: amicus stultorum efficietur similis.) Is cum sapientibus graditur, qui honesta sapientum officia, mores, vitæ instituta ac exempla sectatur: & talis dignus est ut inter sapientes annumeretur. Qui verò histrionum ac mimorum gestulationes ac vana quæque amat, & stultos propter ludicra & inanes ludos diligit, stultorum nota inuritur,

admoueri. Qui vero addictus est ventri & gulæ, nec sibi ad motis epulis contentus est, non sine magna sui nominis ignominia censetur esse infatiabilis. Idcirco dominus propter ingluuiem ventris iratus est populo Israelitico, eumque plaga non modica percussit, quod carnibus satiari non vellet.

ARGUMENTVM DECIMI QVARTI CAP.

Qui à recto uirtutum tramite nusquam deflectunt, nec tutissimam sapientiæ semitam deserunt, & maximè timent ne diuinam maiestatem offendant, ab illis despicuntur, qui summa cum impudentia & fronte perfreta iustitiæ uias effringunt, & infami ac impudico gressu incedentes, honestatis limites transiliunt, & in superbiam elati, nec Deum timent, nec Dei furorem ac iracundiam reformidant: ea denique mentis insaniam laborant, ut si deliquerint, rideant: quos tamen luctus, suspiria, dolores & supplicia tandem inuadent, & torquebuntur ac plurimum ægrè ferent quod iustorum numero non sunt ascripti, qui felicitatem adepti sunt, quod miseris, ærumnis, & infortunis pauperum condoluerint, quod eximia misericordiæ uirtutè cū ipsa iustitia & ueritate copulauerint, quod deniq; iniuriarum & aduersitatum tolerantissimi fuerint.

CAPVT DECIMVM QVARTVM.

Sapiens mulier ædificabit domum suam, insipiens extructam quoque destruet manibus. Ambulans recto itinere, & timens Deum, despicitur ab eo qui infami graditur uia. In ore stulti, uirga superbiæ. Labia sapientum custodiunt eos. Vbi non sunt boues, præsepe uacuum est. Vbi autem plurimæ segetes, ibi manifesta fortitudo bouis. Testis fidelis non mentietur, profert mendacium dolosus testis. Quærit derisor sapientiam, & non inueniet: doctrina prudentium facilis. Vade contra uirum stultum, & nesciet labia prudentiæ. Sapientia callidi est intelligere uiam suam, & imprudentia stultorum errans.)

Mulier sapientiæ præsiidiis adiuta, suam domū extructam saluat, & opulentio-riorem reddit, suamque familiam optime instruit & gubernat. Et hac uirtute excellit Abigail mulier sanè prudentissima, quæ suauissimis uerbis & donis fregit animū Dauidis erga Nabal maximè commotum, & suis precationibus obstitit ne Dauid uisceretur gladio iniuriam sibi à Nabal factam, quod denegasset ei uictualia, & reddidisset malum pro bono. Nisi enim illa sedasset iram Dauidis, non reliquisset Dauid de omnibus quæ ad ipsum Nabal pertinebant, usque mane: mingentem ad parietem, & totam domū ipsius Nabal euertisset. Mulier autem stolidissima & imprudentissima, suis manibus, hoc est suis malis operibus, suam domū suamque familiam destruit: quod de ipsa Iezabel perniciosissima compertum est, quæ inducens Achab uirum suum, & prolem suam ad cultum idolorum, prouocauit dominum ad iracundiam, & fuit in causa ut tota domus Achab ab ipso Iehu rege Israel deleteretur. Ambulans recto itinere, & timens Deum, despicitur ab eo qui infami graditur uia.) Dauid ambulans in simplicitate sui cordis, & timens dominum offendere, fuit despectus & derisus à Goliath gigante immanissimo, quem tamen strenuissimè in certamine uicit, eiusque caput præcidit: & in illo confictu plane docuit quod non in gladio nec in hasta saluat dominus, cuius sanè est & bellum & uictoria. In ore stulti, uirga superbiæ. Labia sapientum custodiunt eos.) Nihil est stulto odibilis & fugibilis, qui sua lingua dicacissima seipsum in superbiam attollit, suæque linguæ mordacitate & cõtumeliis obuios quosque subsannat: cuius lingua uiros probos & clarissimos magis ferit quàm acutus gladius, & uirga percutiétis. Humiles tamen spiritu, & moribus compositissimi, stultorum conuicia & uaniloquia contemnunt, & doctrina sapientiæ ne ab eis fallantur, sese muniunt, & ab omnibus amantur, quod suis uerbis neminem lædant, nec temere uocem profundunt quæ cuiuspiam nocere possit.

Vbi nō sunt boues, præsepe uacuum est, ubi autem plurimæ segetes, ibi manifesta fortitudo bouis.) Quoniam bos auctore Varrone cæteras pecudes honore superare debet, præsertim autem in Italia, quæ ab hoc nuncupationem traxisse creditur, quod olim tauros Græci *italos* uocarent, & maximè labori & agriculturæ est habilis: idcirco an-

& peruersis consentiendo peruersus redditur. Etenim præclarè dictum est à Psalmogra-
 pho, Cum sancto sanctus eris, & cum uiro innocente innocens eris: & cum electo electus eris, & cum peruerso peruerteris. Peccatores persequitur malum, & iustis retribuentur bona.) Malos comitatur afflictio, & conscientia remorsus peccatores non deserit: nec qui improbe uiuunt, ultionis pœnam effugient. Nullum siquidem est scelus quod remaneat impunitum. Et quis ignorat voluptatis comites esse dolorem & tristitiam? & Deam amoris sui amantissimis loco præmij Neapolitanum morbum, exulcerationes corporis, & membrorum dissolutionem relinquere? Denique eam esse peccati vim, ut & corpus & animam contamine, nosque affectibus obtenebratos ad miserorū carceres detrudat? O deploranda male uiuentium calamitas. Prò dolor, cum sæuissima uitiorum lues tanta nobis uenena propinet, & ob improbam uiuendi consuetudinem atrocissima sufferamus tormenta, cur non peccatum odio insectamur? cur denique aduersus uitiorū aciem non configimus? cur scuto fidei, galea salutis, & lorica iustitiæ cōtra dæmonum potestates non armamur? An usque adeo molles & euirati sumus, ut carni & diabolo obistere non possimus? Non enim deus, nisi reclamemus, nos deserit, sed semper paratus est suum nobis præstare auxilium, ut & peccata & peccatorum pœnas uitemus: & ea erga nos benignitate uitur, ut longè maius nobis repēdat præmiū, quàm meruerimus. Bonus relinquet heredes, filios & nepotes, & custoditur iusto substantia peccatoris.) Ex sacris bibliis perspicuum euadit, Ioseph uirum castissimum & iustissimum uidisse Effraim filios usque ad tertiam generationem. Si tropologiam spectaueris, dices Christum bonorum omnium & uirtutum exemplar, post suam passionem reliquisse heredes suæ doctrinæ, Apostolos, qui ad christianam fidem multos cōuerterunt, in quorum perditione & infidelitate hostis callidissimus suam substantiam suasque opes collocauerat. Etiam plerūque substantia peccatoris & amplissimum patrimonium diuina permissione iustis exhibetur. Siquidem bona Nabal uiri impij & inhumanissimi reseruata sunt ipsi Dauid accipienti in uxorem Abigail. Substantia etiam populi Israelitici diuinas leges transgredientis, custodita est iis qui simplicitate mentis & puro corde euangelicam philosophiam sectati sunt. Vnde dicit Christus, Auferetur à uobis regnum dei, & dabitur genti faciēti fructus eius. Multi cibi in noualibus patrum, & aliis congregantur absque iudicio.) Nouale, ager est nunc primum proficissus, siue nouiter cultus. Vult igitur Salomon innuere (si ad literam respexerimus) patres antiquos suis indefessis laboribus terras prius incultas, & uerbis ac spinetis obsitas, coluisse, quarā cultura & fertilissimo fructu ditati sunt, suisque posteris absque labore diuitias pepererūt. Qui denique suis studiis & uigiliis non pepercerunt, ut reipublicam literariam iuarent, fecerunt ut studiosissimi nullo vel minimo labore literas discerent. Qui parcat uirgæ, odit filium suum: qui autem diligit illum, instanter erudit.) Qui moderatam correctionem à suis liberis & subditis subtrahit, magis uidetur eos odire quàm diligere: quādo quidē nullum est amoris argumentum neque indicium, si fratrem in foueam collapsum non iuuerimus, neque ut ab ea explicetur, adiutricem manum porrexerimus. Præclaram huiuscerei habemus historiam de ipso Heli, cui dominus uehementer succensuit, quod cum nouisset suos filios indignè agere, & dormire cū mulieribus, non eos ut decebat corripuit. Sed qui suos filios monitis, exemplis & interdum flagellis castigat, eos censetur prudenter instruere. Audi lubenter quidnā de corrigēdis filiis dicat Ecclesiasticus: Qui diligit filium suum, assiduat illi flagella, ut lætetur in nouissimo suo, & non palpet proximorum ostia. Qui docet filiū suū, laudabitur in illo, & in medio domesticorū in illo gloriabitur. Et paulò post, Equus indomitus euadet durus, & filius remissus euadet præsepe. Lacta filiū tuū, & pauentē te faciet. Lude cum eo, & contristabit te. Non corrideas illi, ne condoleas: & in nouissimo obstupescant dentes tui. Non des illi potestatem in iuuentute, & ne despicias cogitatus illius. Curua ceruicem eius in iuuentute, & tunde latera eius dum infans est, ne forte induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ. Plura de hac re sacri eloquij proferremus testimonia, nisi hæc alibi à nobis satis essent declarata. Iustus comedit, & replet animam suam: uenter autem impiorum infaturabilis.) Qui amat parsimoniam, & uitæ frugalitatem, minimis cibis contentus est, nec quærit lautiores ac deliciores epulas sibi admoueri

Psal. 17.

Gen. 50.

1. Reg. 25.

Mat. 21.

1. Reg. 2. & 3.

Ecclesi. 30.

Num. 11.

1. Reg. 25.

4. Reg. 9.

1. Reg. 17.

tiqutis homines duntaxat vtebantur bobus in cultura agrorum: & vbi deerant boues, deerat & agri fertilitas, & fegetum copia. Ediuerso vbi copiosissimus erat bouum numerus quibus excoleretur terra, erat & fegetum abūdantia. Columella lib. VI. de re Rustica, capite III. loquens de bouum cura & cibariis, dicit, Ad præsepia boues alendi sunt, quibus pro conditione regionum cibi præbentur: eosque nemo dubitat quin optimi sint vicia in fascem ligata, & cicercula, itemque præterse fœnum. Minus commode tuemur armentum paleis, quæ vbiq; & quibusdam regionibus solæ, præsidio sunt. eæ probantur maximè ex milio, tum ex hordeo, mox etiam ex tritico. sed iumentis iustam operam reddentibus, hordeum præter has præbetur. Spiritalem verò huiusce loci intelligentiam pensiculando, dicemus his bobus doctores catholicos designari: & hoc præsepe, coctum esse auditorum: fegetes vero dici fructus bonorum operum. Et sensus est, vbi desunt doctores peritissimi, & optimi concionatores, quorum industria labore & studiis vinea domini excolitur, frigescit auditorium, & frustra turba plebeiorum & vulgus imperitissimum confluit & concursitat ad audiendum balbutiētissimum & imperitissimum prædicatorem. Cum verò magna est Christianorum copia, & honestæ vitæ officia exercentur, vtilissimus prædicatorum labor, & sapientum doctrina inclarescit. Et ad hos boues, laboris æstus & frigoris patientissimos, quibus pro opera cibus debetur, alludit Paulus ad Corinthios, proferens quod in lege Mosaica scriptum est, Non alligabis os boui trituranti. Testis fidelis non mentietur, profert mēdacium dolosus testis. Fidelissimus testis longe plaris faciens fauorem dei quàm hominum, nec precibus nec precio nec vllis muneribus allici potest vt mentiatur, & falsum proferat testimonium. Astutus autē & dolosus testis, à quo magis quàm à vipera præcauēdum est, non veretur sua mendacissima lingua reipublicæ statum labefactare, & fraudulentum testimonio suum proximū decipere. Hæc alibi declarata sunt. Quærit derisor sapiētiam, & non inueniet: doctrina prudentium facilis. Qui præclaras antiquorum sententias audire contemnit, nec maiorum scripta recipit, sed magis suo quàm aliorum ingenio confidit, quantumuis labore vt peruestiget sapiētiam, non tamen inueniet, quia sui præsumptio & superbia eum occæcat. Et talis est derisor, de quo hic Salomon loquitur. Prudentes verò quæ ab antiquioribus didicerunt, & melius nouerunt, in communem studiosorum vtilitatem proferunt, & magna cum facilitate suos auditores docent, & sese captui suorum attemperant, quorum ingenia nec multitudine authorum nec obscuritate sententiarum obruunt. Vade contra virum stultum, & nesciet labia prudentiæ. Nihil tibi prodest festinare vt arguas stultum, cum nec paratus sit nec velit tuis monitionibus obsequi, nec existimet te prudenter loquutum. De illo loquitur Ecclesiastes dicens, Cum ipse insipiens sit, omnes stultos æstimat. Sapiētia callidi est intelligere viam suam, & imprudentia stultorum errans. Is censetur callidus hoc in loco, qui perspicaci ingenio præuidet quæ sibi sunt profutura vel obfutura: & quia nouit quidnam debeat fugere, idcirco pericula ab aliis sibi præparata facilius declinabit. Stulti vero & imprudentissimi quia non præsentiant neque præuident quid fugiendum sit, & à quibus præcauere debeant, facile cadunt in laqueos.

Stultus illudat peccatum, & inter iustos morabitur gratia. Cor quod nouit amaritudinē animæ suæ, in gaudio eius non miscebitur extraneus. Domus impiorum delebitur, tabernacula iustorum germinabunt. Est via quæ uidetur homini iusta, nouissima autem eius deducunt ad mortem. Risus dolore miscebitur, & extrema gaudij, luctus occupat. Viis suis replebitur stultus, & super eum erit uir bonus. Innocens credit omni uerbo, astutus considerat gressus suos.

Stultus eò amentia profilit, vt cum dei leges transgressus est, non erubescat, nec vlllo dolore afficiatur, & ita assuetus est peccare, vt peccatum existimet esse ludum: & pro nihilo reputat deum offendere, & lætatur cum male fecerit, & exultat in rebus pessimis. De huiusmodi perditissimis hominibus in Esaia scriptum est, Populus enim ad iracūdiam prouocans est, & filij mendaces, filij nolentes audire legem dei: qui dicunt videntibus, Nolite videre: & aspiciētibus, Nolite aspiciere nobis ea quæ recta sunt. Loquimini nobis placentia, videte nobis errores, auferte à me viam, declinate à me semitam, cesset à facie no-

stra sanctus Israel. Propter hæc dicit sanctus Israel, Pro eo quod reprobastis verbum hoc, & sperastis in calumniam & in tumultum, & innixi estis super eo, propterea erit vobis iniquitas hæc sicut interruptio cadens, & requisita in muro excelso: quoniam subito dum non speratur, veniet contritio eius, & comminuetur sicut conteritur lagena figuli contritione perualida, & non inuenietur de fragmentis eius testa in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parum aquæ de fouea. Hæc Esaias. Iusti autem quia student diligenter euitare peccata, suam gratiam illustriorem & vberiore reddent. Cor quod nouit amaritudinem animæ suæ, in gaudio eius non miscebitur extraneus. Amaricatur illius anima, & mœrore contabescit, qui suis delictis diuinam maiestatem offendit, & cum graui tristitia & compunctione cordis profundit lachrymas, & vili sacco & cilicio indutus pœnitentiam agit, dei que misericordiam implorat, vt sibi condonet veniam: & quum primum eam obtinuit, & asidius precibus extorsit, maxime gaudet: cuius perenni gaudio non miscebitur extraneus, id est, is qui detrectauit & neglexit respiscētiam agere. Bono & pœnitenti latroni dixit Christus, Amen dico tibi, hodie meum eris in paradiso. à quo alter impœniteus, & qui blasphemabat, fuit exclusus. De amaritudine adnexa peccato, dicit Iob, Scribis contra me amaritudines, & consumere me vis peccatis adolescentiæ meæ. Et Ezechias cum egrotasset, & conualuisset de infirmitate sua, dicebat, Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Ezechiel quoque loquens de fetu & ruina Tyri, dicit, Et plorabunt te in amaritudine animæ ploratu amarissimo. Domus impiorum delebitur, tabernacula iustorum germinabunt. Domus Hieroboam euerfa est & deleta de superficie terræ, quia non est reuersus Hieroboam de via sua pessima. Diruit etiam dominus domum Baasa regis Israel, eò quod ambulasset in via Hieroboam, & fecerat peccare populum Israel. Cecidit & domus Zambri quod sequutus fuisset rex Zambri vias pessimas ipsius Hieroboam. Corruit & domus Achab propter eadem nephanda scelera. Amplius, Nabuchodonosor rex Babylonis deleuit domum Sedechiæ regis Hierusalem, qui dominum grauitè offenderat. Iusti autem floridissimū virtutū florē producent, & diuinis legibus obsequentes, germinabunt, ac ad fructū vsque sua uisimū cœlestis patriæ pertingent. Vnde dicit Dauid, Iustus vt palma florebit, sicut cedrus Libani multiplicabitur. Plātati in domo domini, in atrijs domus dei nostri florebut. Et de fertilissima iustorum radice dicit Osee propheta, Israel germinabit sicut lilium, & erumpet radix eius vt Libani. Ibunt rami eius, & erit quasi oliua gloria eius, & odor eius vt Libani. Est via quæ videtur homini iusta, nouissima autem eius deducunt ad mortē. Quoniam multa sunt vitia que quādam virtutū speciem & colorem præ se ferunt, idcirco via peccatorū videtur delinquēti iusta, qui suorum affectuū & nō rationis iudiciū sequitur: nouissima tamē ei? & demerita ad perpetuā mortē deducēt. Nec ab hoc loco diuersum est quod scribit Paulus ad Timotheum, Habentes speciē quidem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Audax etiam, qui ne lato quidem vngue existimat se à medio virtutis discedere, fortem, timidum vocat: timidus autem, audacē appellat, vt scribit Philosophus. II. Ethicorū cap. VIII. tamen si lōgē fecerit cōtingat. Et III. Ethicorū capite VII. differens de mediocritate arrogatiæ, dicit, Qualis est vnusquisque, talia tā dicit quàm agit, & ita viuit. Risus dolore miscebitur, & extrema gaudij luctus occupat. Qui more Sardonio profusus dissolutiusque ridet, plerūque post risum dolore torquetur & lugēt. Loquēs Christus in Euangelio Lucæ de illis qui presentis vitæ oblectamēta in honoribus, deliciis & impudicis cantibus collocarunt, dicit, Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis. Et certe vlulatus, vociferatio, & ingens luctus in inferorū sedibus extrema gaudij occupabit. His cohæret quæ dicit Iob de illis qui miniis lusibus exultat: Tenēt tympanū & citharā, & gaudēt ad sonitū organi. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Et alibi, Versa est in luctum cithara mea, & organum meum in vocē fletuum. Viis suis replebitur stultus, & super eum erit vir bonus. Demeritis retribuentur supplicia, & qui occalluerunt vitiis, affligētur. Siquidē dicit dominus per Ezechielem, Immittā furorē meum in te, & iudicabo te iuxta vias tuas, & ponā contra te oēs abominationes tuas, & nō parceret oculus meus super te, & nō miferebor, sed vias tuas ponā super te, & abominationes tuæ in medio tui erūt. Itē, Secūdū

Columella

1. Cor. 9.
Deute. 25.

Eccles. 10

Lucæ. 23.
Iob. 13.

Esa. 32.
Ezech. 27.

3. Reg. 13.
3. Reg. 16.
Ibidem.
4. Reg. 9.

4. Reg. 25.

Psal. 91.

Osee. 14.

2. Timot. 3.

Philosophus.

Lucæ. 6.

Iob. 21.

Iob. 30.

Ezech. 7.

Psal. 48. viam eorum faciam eis, & secundum iudicia eorum iudicabo eos, & scient quia ego dominus. Viri autem iusti praeferentur impiis à quibus fuerunt conculcati, & contemptui habiti. Vnde dicit propheta, Et dominabuntur eorum iusti in matutino. Dixit quoque Matt. 19. Christus suis apostolis, qui relictis terrenis diuitiis sequuti sunt eum, Amen dico vobis, quòd vos qui secuti estis me in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suae, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel.

Innocens credit omni verbo, astutus considerat gressus suos.) Innocens hoc in loco is est qui non habet experimentum rerum, & nondum nouit discernere inter sanctum & pollutum, rectum & obliquum, bonum & malum consilium: & talis est maxime simplex, qui faciles aures omnibus praebet, & leuiter credit: nec immerito reprehenditur ab Ecclesiastico dicente, Qui cito credit, leuis corde est. Siquidem credendi facilitas est valde periculosa. Vnde dicit rex magnus Artaxerxes in libro Hester de improbis, Aures principum simplices, & ex sua natura alios aestimantes, callida fraude decipiunt. Astutus autem qui omnia diligenter & circumspecte perpendit, non omnibus facile credit, nec aures accommodat. & hanc habere astutiam docuit Ioannes, dicens, 1 Ioan. 4. Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sunt, quoniam multi pseudoprophetae exierunt in mundum.

Sapiens timet, & declinat à malo, stultus transiit & confidit. Impatiens operabitur stultitiam, & uir uersutus odiosus est. Possidebunt paruuli stultitiam, & expectabunt astuti scientiam. Iacebunt mali ante bonos, & impii ante portas iustorum. Etiam proximo suo pauper odiosus erit, amici uero diuiti multi. Qui despicit proximum suum, peccat: qui autem miseretur pauperi, beatus erit. Qui credit in domino, misericordiam diligit: errat qui operatur malum. Misericordia & ueritas preparant bona. In omni opere bono erit abundantia: ubi autem uerba sunt plurima, ibi frequenter egestas. Corona sapientium diuitiae eorum: fatuitas stultorum, imprudetia.)

Sapiens magis timet Deum offendere quam poenam peccatum subsequutam, & pro viribus culpam declinat, ne multis malis & miseriis inuoluatur. Nec se duntaxat existimat esse foelicem quòd declinet à malo, sed quòd declinando à malo, bona simul opera faciat. Dicit enim propheta: Declina à malo, & fac bonum. Stultus autem metas rationis transiit, & facile de vno peccato in aliud labitur. Et quemadmodum stolidi est & dementis de sua alacritate confidere, & rapidissimum torrentem, aut latissimam voraginem praecipiti factu uelle transire, ita scelerati est nimium de diuina misericordia & benignitate confidere, & confidendo sibi blandiri, & contemptim peccare. Impatiens operabitur stultitiam, & uir uersutus odiosus est.) Impatientia & impetus irae absorbet rationem hominis, & obtenebrat: & ubi à sua sede dimota est, homo iniuriarum impatientissimus furibundo animo saeuit in hominem, & petit iugulum illius à quo existimat se laesum fuisse: & quanto aequabilitas & patientia laudabilior est, tanto vituperabilior est impatiencia. Uersutus autem siue fraudulentus hypocrita, qui cito vertit animum ad varias fraudes, odiosus est omnibus, & peior est impatiencia. Nam cum sit ficto animo, & corde peruersus, saepe iustitiam & simplicitatem simulat, atque humano iudicio sanctum se dici gaudet, cum diuina sententia sit inter reprobos connumeratus. Impatiens uero nihil simulat, sed palam suam iram suamque stultitiam omnibus manifestat. Christus in suo euangelio acriter reprehendit uersutiam Iudaeorum, qui miserunt quosdam ex Phariseis & Herodianis ut eum caperent in uerbo, & fraudulenter ab eo sciscitarentur si nam liceret dare tributum Caesari, an non. sed liuidam illam uersutiam uiso numismate census, & cognita superscriptione Caesaris, elusit, dicens, Reddite igitur quae sunt Caesaris, Caesari, & quae sunt Dei Deo. Possidebunt paruuli stultitiam, & expectabunt astuti scientiam.) Paruuli sensu, paruuli memoria & ingenio, & qui iuuenilia desideria sectantur, stultitiam possident, & suis noxiis affectibus reguntur. Et alibi dicit Salomon, Stultitia colligata est in corde pueri. Nobis quoque praecipit Paulus ut non efficiamur pueri sensibus, sed malitia. Astuti autem & sagaces expectabunt scientiam, qua suae uitae officia dirigent, & de uirtute in uirtutem proficient. Iacebunt mali ante bonos, & impii ante portas iustorum.) Quoniam in hoc seculo impius praeualet aduersus iustum, eumque opprimit & vexat, in futuro coram iusto prosternetur, & iacebit stupidus. Hinc illud Malachiae receptissimum, Egrediemini, & salietis sicut vitulus de armento, & cal-

Psal. 36. Dicit enim propheta: Declina à malo, & fac bonum. Stultus autem metas rationis transiit, & facile de vno peccato in aliud labitur. Et quemadmodum stolidi est & dementis de sua alacritate confidere, & rapidissimum torrentem, aut latissimam voraginem praecipiti factu uelle transire, ita scelerati est nimium de diuina misericordia & benignitate confidere, & confidendo sibi blandiri, & contemptim peccare. Impatiens operabitur stultitiam, & uir uersutus odiosus est.) Impatientia & impetus irae absorbet rationem hominis, & obtenebrat: & ubi à sua sede dimota est, homo iniuriarum impatientissimus furibundo animo saeuit in hominem, & petit iugulum illius à quo existimat se laesum fuisse: & quanto aequabilitas & patientia laudabilior est, tanto vituperabilior est impatiencia. Uersutus autem siue fraudulentus hypocrita, qui cito vertit animum ad varias fraudes, odiosus est omnibus, & peior est impatiencia. Nam cum sit ficto animo, & corde peruersus, saepe iustitiam & simplicitatem simulat, atque humano iudicio sanctum se dici gaudet, cum diuina sententia sit inter reprobos connumeratus. Impatiens uero nihil simulat, sed palam suam iram suamque stultitiam omnibus manifestat. Christus in suo euangelio acriter reprehendit uersutiam Iudaeorum, qui miserunt quosdam ex Phariseis & Herodianis ut eum caperent in uerbo, & fraudulenter ab eo sciscitarentur si nam liceret dare tributum Caesari, an non. sed liuidam illam uersutiam uiso numismate census, & cognita superscriptione Caesaris, elusit, dicens, Reddite igitur quae sunt Caesaris, Caesari, & quae sunt Dei Deo. Possidebunt paruuli stultitiam, & expectabunt astuti scientiam.) Paruuli sensu, paruuli memoria & ingenio, & qui iuuenilia desideria sectantur, stultitiam possident, & suis noxiis affectibus reguntur. Et alibi dicit Salomon, Stultitia colligata est in corde pueri. Nobis quoque praecipit Paulus ut non efficiamur pueri sensibus, sed malitia. Astuti autem & sagaces expectabunt scientiam, qua suae uitae officia dirigent, & de uirtute in uirtutem proficient. Iacebunt mali ante bonos, & impii ante portas iustorum.) Quoniam in hoc seculo impius praeualet aduersus iustum, eumque opprimit & vexat, in futuro coram iusto prosternetur, & iacebit stupidus. Hinc illud Malachiae receptissimum, Egrediemini, & salietis sicut vitulus de armento, & cal-

& calcabitis impios, cum fuerint cinis sub planta pedum uestrorum. Et alibi, Egredientur & videbunt cadauera uirorum qui praeuaricati sunt in me. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, & erunt usque ad satietatem uisionis omni carni. Et quòd videant tormenta malorum, cedit in eorum gloriam, & miserorum confusionem. Denique gaudebunt quòd de suis inimicis patientia & tolerantia subiugatis coronam reportent. Denique nihil ipsis erit iucundius, quam meminisse se tot tantaque supplicia pro nomine Christi aequo animo pertulisse. Etiam proximo suo pauper odiosus erit: amici uero diuiti, multi) Sunt quidam usque adeo in superbiam elati, crudeles & impij, ut dedignentur aspicere pauperes, quos prorsus aspernantur, & persequuntur odio. Et de hac quorundam hominum erga pauperes inhumanitate loquitur beatus Iacobus, Iaco. 2. dicens, Etenim si introierit in conuentum uestrum uir aureum annulum habens in veste candida, introierit autem & pauper in fordido habitu, & intendatis in eum qui indutus est veste preclara, & dixeritis ei, Tu sede hic bene: pauperi autem dicatis, Tu fra illic, aut sede sub scabello pedum meorum: nonne iudicatis apud uosmetipsos, & facti estis iudices cogitationum iniquarum? Audite fratres mei dilectissimi, Nonne deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & haeredes regni quod repromisit deus diligentibus se? Vos autem exhonorastis pauperem. Nonne diuites per potentiam opprimunt uos, & ipsi trahunt uos ad iudicia? Nonne ipsi blasphemant bonum nomen quod inuocatum est super uos? Huic subscribit sententiae illud Ioannis: Qui habuerit substantiam huius mundi, & uiderit fratrem suum necessitatem habere, & clauerit viscera sua ab eo, quomodo charitas dei manet in eo? Amici diuiti, multi.) Quis non assurgit & applaudit diuiti? quis aceruis auri & argenti oneratos tanquam terrena numina non suspicit & colit? Pauperes & pannosissimi quique, qui uix suam carnem nudam linteolo obtegere possunt, honorant diuites, eosque omnium foelicissimos esse censent. Sed qui comitatum diuitum sectantur uenaturi praedam, non impendunt opulentis honorem propter se, sed propter diuitias, à quibus sperant se non nihil commodi consequuturos. Et quoniam pecuniae obediunt omnia, diuites multorum amicitiam sibi comparant. Qui despicit proximum suum, peccat: qui autem miseretur pauperi, beatus erit.) Haec sane non obscurum erit ex euangelio Lucae comprobare, in quo scriptum est, Homo quidam descende-
debat ab Hierusalem in Hiericho, & incidit in latrones, qui etiam despoliauerunt eum, & plagis impositis abierunt semiuiuo relicto. Accidit autem ut sacerdos quidam descenderet eadem uia, & uiso illo praeteriuit. Similiter & Leuita, cum esset secus locum, & uideret eum, pertransiit. Samaritanus autem quidam iter faciens, uenit secus eum, & uidens eum, misericordia motus est: & appropians, alligauit uulnera eius, infundens oleum & uinum: & imponens illum in iumentum suum, duxit in stabulum, & curam eius egit. Et altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait, Curam illius habe: & quodcunque supererogaueris, ego cum rediero, reddam tibi. Quis horum trium uidetur tibi proximus fuisse illi qui incidit in latrones? At ille dixit, Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Iesus, Uade, & tu fac similiter. Haec contextus. Saluator noster haec uerba dirigit ad quendam legisperitum, qui cum uellet se iustificare quòd praecipua de dilectione dei & proximi obseruasset, dixit ad Iesum, Et quis est meus proximus? Hunc preclare docuit praceptor optimus Samaritanum fuisse proximum illi qui incidit in latrones, non autem Sacerdotem nec Leuitam, qui neglexerunt suam opem praestare illi viro multis plagis vulnerato, & despicientes suum proximum, grauiter peccabant. Samaritanus autem qui condoluit illi pauperi, & sedulam eius curam egit, dignus inuentus est qui in beatorum numerum cooptaretur. Siquidem Christus concionando dicebat, Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Et in die ultionis dicit illis qui pietatis officia egenis non praestiterunt, Discedite à me maledicti in ignem aeternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & non dedistis mihi potum: hospes eram, & non collegistis me: nudus, & non operuistis me: infirmus, & in carcere, & non uisitastis me. His euangelicis uerbis consentaneum est quod aliubi dicit Salomon, Qui pronus est ad

Ecl. 66.

Iaco. 2.

1 Ioan. 3.

Eccles. 10

Luc. 10.

Mat. 5.

Mat. 25.

miseri cordiam, benedicetur: de panibus enim suis dedit pauperi. Victoriã & honorẽ acquireret qui dat munera. Qui credit in domino, misericordiam diligit: errant qui operantur malum.) Sunt tamen qui credunt, & fidem Christi amplexati sunt, qui tamen non diligunt opere misericordiam, nec Dei iussis obsequuntur, quandoquidẽ dicit Christus, Non omnis qui dicit mihi, Domine, domine, intrabit in regnum cœlorum: sed qui facit voluntatem patris mei qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum.

Matt. 7. Sed loquitur Salomon de iis qui credunt in domino ea fide quæ per charitatem operatur. Siquidem huic perfectissimæ fidei coniuncta est pietas: idcirco diligunt vera dilectione misericordiam charitati adnexam. Illi autem tota via aberrant, & à rectitudine æquitatis diuertunt, qui malum culpæ & nephandissima scelera perpetrant. Misericordia & veritas præparant bona.) Qui suis operibus misericordiam & veritatem copulat, ad omnia virtutum officia paratissimus est: nec ita delinquentibus condonat veniam, vt omnino velit ab eis correctionem dimoueri, alioqui non obseruaret neque retineret veritatem iustitiæ: nec tam seuerè & rigidè in sceleratos animaduertendum esse censet, vt nihil eis condonet, alioqui non esset clemens & misericors: sed rigorem iustitiæ dulcore misericordiæ temperat. Hinc dicit psalmographus, Misericordia & veritas obuauerunt sibi. Quem locum edisserens Augustinus, dicit: Veritas in terra nostra, ex persona Iudæorum: misericordia, in terra gentium. Veritas enim vbi? Vbi erant eloquia Dei. Misericordia vbi? In illis qui dimiserant Deum suum, & conuerterant se ad dæmonia. Nunquid & ipsos despexit? Quomodo si diceret, Voca & istos longe fugituros, qui multum à me recesserunt: voca, inuenient me quærentem se, quia ipsi nolabant quærere me. Ergo misericordia & veritas occurrerunt sibi. Quidam enarrans illam Salomonis sententiam, sumit veritatem pro iustitia, quia misericordia sine iustitia pusillanimitas est: iustitia vero sine misericordia, crudelitas. Et licet vera sint hæc, tamen in Græca phrasi non est *δικαιοσύνη*, id est iustitia, sed *ἀλήθεια*, id est veritas. Et antiqua editio habet, Misericordiam & veritatem operantur boni. In omni opere bono erit abundantia: vbi autem verba sunt plurima, ibi frequenter egestas.) Affluunt bonis, & potissimum spiritalibus, qui bene beateque viuunt: & opera nostra si ex charitate fiant, & toto animi conatu, merentur augmentum gratiæ. Hinc illud Christi verbum, Qui enim habet, dabitur ei, & abundabit: qui autem non habet, & quod habet, auferetur ab eo. Vbi autem est battologia siue loquacissima nugacitas, ibi plerunque est inopia sapientiæ. Neque nos latet illos nonnunquam in extremam paupertatem incidere, qui detractrice lingua & verbis lapsantibus in viros probos irruerunt, eorumque famam mendaciis contumeliis & probris dilacerarunt. Corona sapientium, diuitiæ eorum: fatuitas stultorum, imprudentia.) Sapientissimi & generosissimi Christi athletæ immarcescibili corona pro legitimo certamine in cœlis insignientur, quorum vere synceræ & mundæ diuitiæ sunt virtutes auro & argento preciosiores. De huiusmodi corona loquitur Paulus ad Timotheum dicens, Bonum certamen certauit, cursum consummauit, fidem seruauit: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die, iustus iudex: non solum autem mihi, sed & iis qui diligunt aduentum eius. Stulti autem qui maxima stoliditate & imprudentia laborant, nec à ruina peccatorum sibi præcauent, his excellentissimis præmiis priuabuntur, & dolebunt quòd in nobilissimo bonorum certamine non sudarint vt ad victricem palmam & insignes illas coronas aspirarent.

2. Timot. 4. **Dan. 13.** **Aug. 1.** **Matt. 13. & 25.** **Psal. 84.** **Aug. 1.**

¶ Liberat animas testis fidelis, & profert mendacia uersipellis. In timore domini fiducia fortitudinis, & filiis eius erit spes. Timor domini, fons uitæ, ut declinet à ruina mortis. In multitudine populi, dignitas regis: & in paucitate plebis, ignominia principis. Qui patiens est, multa gubernatur sapientia: qui autem impatiens, exaltat stultitiam suam. Vita carniū, sanitas cordis: putredo ossiū, inuidia. Qui calūniatur e gentem, exprobrat factori eius, honorat autem eum qui miseretur pauperis. In malitia sua expelletur impius, sperat autem iustus in morte sua. In corde prudentis requiescit sapientia, & indoctos quosq; erudiet. Iustitia eleuat gentem, miseros facit populos peccatum. Acceptus est regi minister intelligens, iracundiam eius inutilis sustinebit.)

Fidelissimus testis in foro iudiciario eruit innocentes à morte. Daniel fidele dans testimoniu

testimonium veritati, eripuit Sufannam morti adiudicatam. Et fertur de diuo Nicolao quòd liberauit tres pueros, deinde tres principes morti addictos. Angelus etiam domino iubente eripuit Petrum in carceres coniectum de manu Herodis. Qui etiam patrocinator iustissimæ causæ innocentis, & coram iudice verum pro eo fert testimonium, liberat innocentem à multis curis, fastidiis & molestiis. At contra uersipellis & fraudulentus proferendo aduersus infontem mendacia & falsum testimonium, eum non solū multis angustiis & doloribus torquet, sed plerunque adigit morti. Uersipellis secundum rationem & conditionem fortunæ suam variat sententiam. Siquidem blanditur homini quandiu fortuna ei arridet, eiusque partes tuetur. Si verò fortuna ei sinistra fuerit, & no uerca, mutat sententiam, & alteri applaudit. Loco huius sententiæ, Profert mendacia uersipellis, secundum Septuaginta interpretes legimus, *ἐκκαίει ψευδῆ λόγια*, Id est, accendit mendacem dolosus. Itaque dolosus incendit mendacio animas eorū quos suo errore decepit. In timore domini fiducia fortitudinis, & filiis eius erit spes.) Castus dei timor, & vt fertur, filialis, nobis suppeditat arma fortitudinis, vt cum fiducia certemus aduersus carnem, mundum, & diabolum: & iis qui hoc timore à puero educati sunt, erit spes siue certa expectatio futuræ beatitudinis. Et quanuis multis tribulationibus vexemur, & vndique aduersitatum procellæ nos concutiant, tamen non debemus frangi animo, nec à fiducia Christi dimoueri, sed ei submittere vires nostras, quas (si modò constantes perseuerauerimus) aduersus luctam diaboli & carnis roborabit & stabiliet. Timor domini, fons vitæ, vt declinet à ruina mortis.) Non minus honestæ vitæ functiones, & virtutum omnium officia à sancto domini timore scaturiunt, quàm è fonte riui, cuius præsidio ruinam mortis vitamus, & vitam acquirimus æternam. Vnde dicit Ecclesiasticus, Qui timet dominum, nihil trepidabit, & non pauebit, quoniam ipse est spes eius. Timentis dominum, beata est anima eius.) De bonis quæ à timore domini proficiscuntur, alibi loquuti sumus. In multitudine populi, dignitas regis: & in paucitate plebis, ignominia principis.) Ad illustrissimi regis dignitatem ac gloriam spectat multos habere subditos, & potissimum cum optimis moribus sunt instituti, & prompta voluntate suo principi morem gerunt, tranquillam inter se vitam agunt, & parati sunt, si tempus postulet, pro defensione sui ducis periclitari. Et quo rex nobilior est & generosior, eo magis gaudet frequentia populi. Daud numerosissimum habuit populum suæ ditioni subiectum: quia tamen timore repentinæ elationis inflatus iussit populū numerari, grauitè deliquit. Ediuerso ignominiosum est principi, eumque pudet paucissimos habere subditos, & maximè torquetur cum tantillus subiectorum numerus cui imperat, squallet vitiis, & improbè uiuit. Vti enim probitas ministrorum cedit in decus & gloriam domini, ita improbitas in dedecus. Qui patiens est, multa gubernatur sapientia: qui autem impatiens, exaltat stultitiam suam.) Ille multa regitur sapientia, qui propter æternam beatorum foelicitatem ad quam anhelat, varios fortunæ casus, ingentes calamitatum procellas, & aduersa quæque æquo animo tolerat: quem neque tribulationum magnitudo, neque suppliciorum & tormentorum acerbitas conuellere vnquam potuit aut deiicere. Et licet fame coneratur, aut sitis rabie, laceretur, & durissimo barbarorum ac tyrannorum iugo prematur, nunquam tamen pressuris succumbit, neque frangitur: quod de ipso Iob omnium sanè patientissimo memoriæ proditum est, qui perditis rebus, perditis filiis, & percussus graui vulnere à capite ad pedes vsque, constantiam & inuictam animi magnitudinem seruauit. Denique sedens in stercore, putrescens vlcere, sanie fluens, vermibus scaturiens, & acerbissimis dolorum tormentis discruciat, de tolerantia gradu minime deiici potuit: qui post discrimina rerum, & varia tentationum luctamina, victoriam, victricemque coronam consequutus est, & mirum in modum domino placuit. Et quis ignorat Christum rarissimum patientiæ exemplar, nobis reliquisse exemplum tolerantia, vt sequeremur eius vestigia? qui cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur: qui dixit suis discipulis, vt eos in tribulationibus consolaretur, In patientia vestra possidebitis animas vestras. Et quid emolumenti nobis patientia adferat, ostendit Paulus dicens, Tribulatio patientiam

Acto. 12.

Ecclesi. 34.

2. Reg. 24.

1. Pet. 2.

Luc. 21.

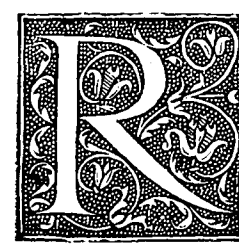
operatur, patientia probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Nec illud Iacobi huic sententiae reclamatur, Omne gaudium existimate fratres cum in tentationes varias incideritis, scientes quod probatio fidei vestrae patientiam operatur, patientia autem opus perfectum habeat, ut sitis perfecti & integri, in nullo deficientes. Qui vero iniuriarum & aduersitatum intolerantissimus est, & sequitur impetum irae, suam omnibus stultitiam manifestat. Vita carniū, sanitas cordis: putredo ossium, inuidia.) Sanitas cordis, à quo proficiunt sensus & motus, & vitales functiones, sita est in moderata & temperata animalis vita, ossa autem & solidiora corporis membra tabe putrescunt. Potest & tropologiam sectando, voluntas ipso corde designari, cuius sanitas est virtutum integritas: & virtutes ossibus expressae, inuidia (qua nihil est pestilentius) corrumpuntur. Inuidus de prosperitate sui proximi tristatur, & opimis aliorum rebus marcescit, & suo edaci liuore corrosus intabescit: cuius color pallore afficitur, oculi deprimuntur, mens infelix accenditur, membra frigescent & obtorpescent. Cicero lib. III. Tusculanarum quaestionum, effugiens ambiguum nomen inuidiae, testatur ab inuidendo inuidiam recte dici posse, quod verbum ductum est à nimis intuendo fortunam alterius. Et paulo post dicit: Quemadmodum misericordia aegritudo est ex alterius rebus aduersis, sic inuidia aegritudo est ex alterius rebus secundis. Beatus Chrysostronus edisserens illum Matthaei locum, Iste non eiicit daemones nisi in Beelzebub principe daemoniorum: affabre depingit suis coloribus inuidiam & inuidum. Inuidia (inquit) nulla vnquam malignitas peior inuenitur. Nam adulterio inquinati, voluptatis saltē iniquae fructum, ut putant, aliquem capiunt, & breui tempore peccatum committunt. Inuidi autem & multo ante seipsum, quam quibus inuidet, perturbant & cruciant, & ita in agendo semper inuidendoque sunt, ut nunquam peccandi afferant finem. Sed quemadmodum fues lutosa immunditia, & daemones nostris damnis laetantur, sic inuidi calamitate proximorum exultant. Cumque aliquid triste ac doloris efficiens proximo acciderit, tunc aliquantulum acquiescit atque respirat. alienas enim iacturas suos quaestus existimat, & aliorum foelicitatem miseriam suam arbitratur, nec magis considerat quid ipse suaue consequatur, quam quid proximo calamitosum inferatur. Nonne igitur tales homines lapidibus petendi? Nonne omni cruciatu torquendi sunt? Non aliter profecto quam rabie concitati, canesque perniciosi, daemonesque atrocis furiae. Nam quemadmodum scarabaei alieno stercore, sic inuidi aduersa aliorum fortuna nutriuntur, cum sint communes humano generi hostes atque inimici. Et alij quidem homines si animantes rationis expertes crudeliter caedi ac dilaniari viderint, aliquantulum commiserantur: tu vero cum salutis beneficium conferri homini cernas, expalles & tremis, & in ferocitatem cadendi benefactoris conspiras. Et quid hac insania furiosius vnquam reperietur? His profecto de causis fornicatores ac publicani ad caelos conscendere potuerunt: obsceno autē vitio laborantes, à regno caelorum exciderunt, Filij autem, inquit, regni eiicientur foras. Praeterea omni prauitate illi ex animis expulsa, ea quae nunquam sperarunt, facile nacti sunt. Pharisei autem vel ea quae retinebant bona penitus amiserunt. neque eid iniuria. Nam inuidia pestiferum malum, hominem in diaboli conditionem, ac in daemone immansissimum conuertit. Inuidia prima hominis caedes apparuit. Inuidia, fraterna charitas contempta est. Inuidia sanguine hominis terra primo maculata. Inuidia denique factum est, ut hiatu suo terra Dathan, Chore, Abiron, vniuersumque illum populū viuos absorpserit. Hae ille. Verum illa Salomonis sententia alioqui obscura multo mihi apertior & facilior videtur esse ex Septuaginta interpretum lectione. Sic enim legunt, *πρᾶθυμος ἀνὴρ καρδίᾳς ἰατρὸς, οὗτος δὲ ὄρεων ἀδαντικῆ*, id est, Mansuetus vir, cordis medicus: tinea autem ossium, cor sensituum. Qui calumniatur egentem, exprobrat factori eius, honorat autem eum qui miseretur pauperis.) Si obstringaris diligere proximum tuum sicut teipsum, quia non minus est imago & similitudo Dei, quam tu ipse: faciendo calumniam pauperi, exprobras eius creatori, qui ad suam imaginem non minus egentem quam diuitem creauit. Econtrario Deum honorat, qui compatitur pauperi, eiusque inopiam subleuat. Siquidem dicit Christus, Quod enim vni ex istis fratribus meis

bus meis minimis fecistis, & mihi fecistis. In malitia sua expelletur impius, sperat autem iustus in morte sua.) Meruit impius sua peruersitate suisque sceleratissimis vitiis bonorum commercio priuari, & à regno Dei exulare, qui de membro Christi fit membrum diaboli: quibus dicit Christus in illa die: Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem, quia nunquam noui vos. Sperat autem iustus, cum animam exhalabit, se consequutur beatitudinem aeternam. Hinc illud Sapientiae, Iustus autem si morte praecipuus fuerit, in refrigerio erit. In corde prudentis requiescit sapientia, & indoctos quosque erudiet.) Habitus sapientiae, quem sapiens suis indefessis vigiliis & assiduitate studij nactus est, non facile ab animo sapientis dimouebitur: idcirco in eo requiescere dicitur, & maximè letatur & gestit si indoctos & illiteratos honestis disciplinis erudierit. Iustitia eleuat gentem, miseros facit populos peccatum.) Filiis Israel prospera quaeque contigerunt quandiu fuerunt iusti: cum autem à iustitia declinauerunt, à sede suae dignitatis fuerunt deiecti, depressi, & incuruati. Et haec iam alibi docuimus. Siquidem ea est peccati vis & natura, ut peccatorem miserum reddat, & efficiat ut duras perferat calamitates & clades. Acceptus est regi minister intelligens, iracundiam eius inutilis sustinebit.) Ioseph sua prudentia suisque eximiis virtutibus plausibilem Pharaonis gratiam sibi demeruit. Et praefectus piscorum sustinuit iracundiam Pharaonis, cuius iussu fuit suspensus in patibulo. Denique seruus Christi fidelis concreditum sibi talentum adaugens, suo domino gratus est: seruus autem inutilis & piger, qui talento sibi concredito abutitur, sui domini iram sustinebit, & ab eo acriter punietur, ac in tenebras exteriores eiicitur.

ARGUMENTVM DECIMIQUINTI CAP.

Nihil moderata lingua & molli sermone ad frangendam commoti animi iracundiam utilius est: nihil uero tam facile exasperat hominem, & ad furorē ac impetum irae prouocat, quam sermo durus, & lingua amara, qua non solum amicitiae iura soluantur, & pacis spiritus conteritur, sed etiam conuicia, contumeliae & capitales inimicitiae suscitantur. Denique lingua proterua & immoderata abominabilis est domino, cui impiorum uictimae & oblationes furto & rapina partae, minime placent: iustorum autem uota & sacrificia ei pergrata sunt, & ab eo maximè diliguntur. Qui toto animi studio iustitiam sectantur, praemia bonis constituunt, & in flagitiosissimos animaduertunt, & eo in Deum optimum amore feruent, ut pro tuendis eius legibus aduersa quaeque perferant.

CAPVT DECIMVM QVINTVM.

Esponsio mollis frangit iram, sermo durus suscitatur furorē. Lingua sapientium ornat scientiam, os fatuorum ebullit stultitiam. In omni loco oculi domini cōtemplantur bonos & malos. Lingua placibilis lignum uitae: quae autem immoderata est, conteret spiritum. Stultus irridet disciplinam patris sui: qui autem custodit increpationes, astutior fiet. In abundanti iustitia uirtus maxima est, cogitationes autem impiorum eradicabuntur. Domus iusti, plurima fortitudo: & in fructibus impii, conturbatio. Labia sapientium disseminabunt scientiam, cor stultorum dissimile erit.)

Gedeon sua opportuna, suauis & moderata responsione fregit iram tribus Ephraim vehementer commotae. Cum enim dixissent Gedeoni viri Ephraim, Quid est hoc quod facere uoluisti, ut nos non vocares cum ad pugnam pergeres contra Madian? iurgantes fortiter, & propè vim inferentes: respondit Gedeon, Quid enim tale facere potui, quale vos fecistis? Nonne melior est racemus Ephraim vindemiis Abiezer? In manus vestras dominus tradidit principes Madian, Oreb, & Zeb. Quid tale facere potui, quale vos fecistis? Quod cum locutus esset, requieuit spiritus eorum quo tumbant contra eum. Insuper Abigail mulier sane prudentissima, sua molli responsione & blandis verbis sedauit iram Dauid. Viri autem Iuda durius æquo & acerbis respondentes uiris Israel, fecerunt decem tribus separari à Dauid. Nihil enim magis illorum amicitiam qui principi famulantur, diuellit, quam contentio & inuidia. Lingua sapientium ornat scientiam, os

Genes. 4.
Num. 16.
Leuit. 19.
& Mat. 22.
Genes. 1.
Mat. 25.

Matt. 7.
Sapi. 4.
Genes. 41.
Genes. 40.
Mat. 25.
Iudic. 8.
1. Reg. 25.
2. Reg. 19.
& 20.

fatuorum ebullit stultitiam.) Cum sapiens loquitur, omnium oculos ad se rapit & conuertit, & tantam habet in dicendo gratiam, vt omnium affectus magna cum voluptate moueat. Et quo venustior est eius lingua, & purior dictio, eo sane maius suæ scientiæ ornamentum adfert. Stultus autem & insipiens nihil non stolidum & ineptum loquitur, & quod non delicatas aures offendat: & in tantum amentiae prorumpit, vt absque vlla meditatione verba præcipitet, & quæ insulsa sunt & maxime ieiuna, euomat. Et huic accedit sententiæ illud Ecclesiastici, Homo acharis quasi fabula vana, & in ore indisciplinatorum assidua erit. Ex ore fatui reprobabitur parabola. non enim dicit illam in tempore suo. Denique hæretici aduersus ecclesiæ catholicæ doctores sapientissimos suæ stultitiæ fluentia profundunt. In omni loco oculi domini contemplantur bonos & malos.) Ex hoc loco facile possumus eruere diuinam quandam esse rerum omnium prouidentiam. Si enim oculi domini in omni loco contemplantur bonos & malos, Deus prouidebit bonis eorum opera approbando, malis verò peruersa eorum opera detestando. Et hoc quoque ex psalmis comprobabimus, in quibus scriptum est, Oculi domini super iustos, & aures eius in preces eorum: Vultus autem domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum. Et hoc testimonium aduersatur illis qui negabāt diuinam prouidentiam ad hæc terrena vsque pertingere, de quibus in Ezechiele scriptum est: Dixerunt enim, Dereliquit dominus terram, & dominus non videt. Et in prophetia Sophoniæ dicit dominus: Visitatione super viros defixos in fecibus suis, qui dicunt in cordibus suis, Non faciet bene dominus, & nō faciet male. De iisdem etiam stolidis qui posuerunt in cælum os suum, scribit psalmographus, Et dixerunt, Quomodo scit Deus, & si est scientia in excelsis? Illorum tamen errorem confutat propheta dicens, Intelligite insipientes in populo, & stulti aliquando sapite. Qui plantauit aurem, nō audiet? aut qui finxit oculum, non considerat? Lingua placabilis lignum vitæ: quæ autem immoderata est, conteret spiritum.) Existimo illorum linguam esse placabilem, qui discordes ad concordiam reuocant, & dulcedine verborum ac suauitate eloquij necnon assiduis precibus iram Dei placant. Et ex eo lignum est vitæ tropo quidem, quod sicut lignum vitæ perennem corpori vitam reddebat, ita perpetuam animæ vitam reddit, & ad sempiternum vitæ cælestis fructū nos perducit. Nec ab hoc loco euariat illud Ecclesiastici, Lingua eucharis in bono homine abundabit, lingua autem immoderata, præceps, & quæ labitur vt anguilla, frangit vinculum pacis, dissoluit vnitatem spiritus, & gratiā sancti spiritus aufert à mente. Denique lingua detractrix & mordax, magis ferit & vulnerat quàm gladius: discordias seminat, & vno ictu multos occidit. Quamobrè dicit Ecclesiasticus, Multi ceciderunt in ore gladij, sed non sic quasi qui interierunt per linguam suam. Stultus irridet disciplinam patris sui: qui autem custodit increpationes, astutior fiet.) Stultus & incorrigibilis salutarem & iustam castigationem sui patris cum carnalis tum spiritalis despicit & abhorret. quod si aliquando gustasset & percepisset fructum mitissimæ correctionis, nequaquam sui patris disciplinam derideret. Vnde dominus per prophetam Osee imprecatur malum iis qui noluerunt sufferre correctionem, nec reuersi sunt ad pœnitentiam. Ego erudiui eos, & confortauit brachia eorum, & in me cogitauerunt malitiam. Reuersi sunt vt essent absque iugo, facti sunt quasi arcus dolosus. Qui verò prompto animo increpationes sustinet, & maximè gaudet cum in spiritu lenitatis corripitur, fiet astutior, quia futura mala, futuraque peccatorum discrimina facilius præcauebit. Vnde dicit Iob, Os meum replebo increpationibus. Et de vtilitate castigationis plus satis alibi differuimus. In abundanti iustitia, virtus maxima est, cogitationes autem impiorum eradicabuntur.) Quoniam iustitia legitima ad omnia sese diffundit, & vnicuique quod suum est tribuit, & quæ sunt Dei Deo, & quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt parentum, parentibus: & saluat quæ bona sunt, mala autem aut emendat aut disperdit: idcirco censuit Aristoteles, iustitiam virtutum omnium esse præclarissimam: & neque est hesperus ita neque lucifer admirabilis. Et prouerbio dicere consueuimus, Iustitia in sese virtutes continet omnes.

Quidam edifferentes hunc Salomonis locum, dicunt, abundantiam iustitiæ sitam esse in obseruatione consiliorum. Idcirco Christus dixit suis discipulis, quos ad perfectionis apicem

apicem subuehere cupiebat, Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarū & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Et alibi dixit cuidam paruulo, Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni sequere me. Idcirco in abundantia consiliorum est virtus maxima respectu obseruationis præceptorum, sicut virginitas præfertur castitati coniugali. Vtrum autem præceptis præferenda sint consilia, an ediuerso, in assertionibus nostræ Theosophiæ differuimus. Cogitationes autem impiorum eradicabuntur, quia ab impiis auferetur potestas adimplendi suas peruersas cogitationes, sicut dominus præpediuit ne Absalon qui voluit Dauidi præripere dominandi potestatem, loco sui patris regnaret. Huic Salomonis sententiæ persimile est illud psalmographi, In illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Domus iusti plurima fortitudo, & in fructibus impij, conturbatio.) Fortissima est iustorum domus, & multis præfidiis aduersus malorum incursiones munita: & ex eo firmissima censetur, quod extracta sit super petram, quam neque pluuia neque flumina neque venti in eam irruentes potuerunt vnquam subuertere. Sed quia impiis non est pax, peruersa eorū opera conturbabuntur, eosque ad inferorum tenebras deiicient. Labia sapientium disseminabunt scientiam, cor stultorum dissimile erit.) Sapientes viua voce (quæ plurimum habet energiæ, & quæ auditores in altum silētium adducit) alios docendo, suam seminabunt scientiam, eamque bonorum animis transfundent: quod sanè fecerunt apostoli in varias regiones euangelicam sementem spargentes. Cor autem stultorum longe dissimile erit cordi sapientum, quia stulti neque alios neque seipsos instruunt, imò plerumque noxiis affectibus & variis animi morbis infestati, à seipsis dissident, & nunquam in eodem statu permanent.

Victimæ impiorum abominabiles domino, uota iustorum placabilia. Abominatio est domino uia impij. Qui sequitur iustitiam, diligitur ab eo. Doctrina mala deserentiū uiam uitæ: qui increpationes odit, morietur. Infernus & perditio coram domino, quanto magis corda filiorum hominum? Non amat pestilens eum qui se corripit, nec ad sapientes graditur. Cor gaudens exultat faciem, in mœrore animi deiicitur spiritus. Cor sapientis queret doctrinam, & os stultorum pascetur imperitia. Omnes dies pauperis, mali: securus mens, quasi iuge conuiuuium. Melius est parum cum timore domini, quàm thesauri magni & insatiabiles. Melius est uocari ad olera cum charitate, quàm ad uitulum saginatum cum odio. Vir iracundus prouocat rixas: qui patiens est, mitigat suscitatas. Iter pigrorum quasi sepes spinarum, uia iustorum absque offendiculo.)

Deus magis amans obedientiam quàm sacrificium, veteris legis victimas & oblationes detestabatur, quando fiebant aut mala voluntate, aut de alieno. Hoc autem ex aliis sacræ scripturæ locis dilucidum erit. In psalmis scriptum est, Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos, quoniam meæ sunt omnes feræ sylvarum, iumenta in montibus & boues. Dicit etiam Ecclesiasticus, Dona iniquorum non probat altissimus, nec respicit in oblationes iniquorum, nec in multitudine sacrificiorum eorum propitiabitur peccatis. Et apertius multo apud Esaiam de abiiciendis impiorū victimis loquitur dominus dicens, Quod mihi multitudinem victimarū uestrarum? Plenus sum holocausto arietum, & adipe pinguium, & sanguinem vitulorum & agnorum & hircorum nolui, cum veneritis ante conspectum meum, Quis enim quæsiuit hæc de manibus uestris? Calcare atrium meum non apponetis. Ne offeratis vltra sacrificium frustra. Incensum abominatio est mihi. Neomenias uestras, & sabbata uestra, & festiuitates alias non feram. Iniqui sunt coetus uestri. Hæc edisserēs Hieronymus dicit, Potest & hoc de his accipi, qui cum Dei præcepta non faciant, donis variis atque muneribus Deum redimere posse se credunt: vel qui parta per rapinam & auaritiam, altari offerunt & pauperibus. Et in libro Hieremiæ dicit dominus, Holocaustomata uestra addite victimis uestris, & comedite carnes, quia non sum locutus cum patribus uestris, & non præcepi eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti, de verbo holocaustomatum & victimarum. Et his quoque coherent quæ dicit Micheas propheta, Nunquid placari potest dominus in milibus arietum, aut in multis milibus hircorum pinguium? Augustinus lib. I. I. contra epistolam Parmeniani capite V. I. exponens hunc Salomonis locum, dicit, Sacrificia impiorum eisipsis oberunt, qui offerunt impij. Hæc ille. Cum tamen antiquæ legis sacrificia feruenti fide, syncera deuotione, & charitate offerebantur, grata erant domino:

& hoc planè dignoscitur ex eo quod subnectit Salomon, Vota iustorum placabilia. Si-
Genes. 4. quidem dominus ad Abel & ad munera eius respexit, ad Cain autem & ad munera illius
 non respexit. Fusius multo de hac re loquuti sumus Tomo primo nostræ Theosophiæ
 libro IIII. capite VII. Abominatio est domino via impij: qui sequitur iustitiam,
 diligitur ab eo.) Quo quisque sanctior est, iustior & magis pius, eo magis iustitiam &
 impietatem detestatur. Cum igitur Deus sua natura sit sanctus, iustus, & maxime pius, &
 cui proprium est parcere & misereri, maxime iniustitiam & impietatem detestabitur. Et
Psal. 52. huic loco responderet illud propheta: Corrupti sunt & abominabiles facti sunt in iniqui-
Sapi. 14. tatibus. In libro etiam Sapientiæ scriptum est, Similiter autem odio sunt Deo impius &
 impietas eius. Qui autem vult iusta, & ea facit, & tribuit vnicuique quod suum est, diligi-
Psal. 105. tur à domino, qui est fons & regula totius iustitiæ. Hinc illud psalmographi, Beati qui
Sapi. 6. custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore. Et illud Sapientiæ, Qui cu-
 stodierint iustitiam, iustè iudicabuntur. Doctrina mala deserentium viam vitæ: qui
 increpationes odit, morietur.) Demirabitur sanè quispiam quonam pacto illorum qui
Mat. 7. arctam vitæ cælestis viam deserunt, doctrina est mala, cum dicat Christus in euangelio,
Mat. 23. Super cathedram Moyse sederunt Scribæ & Pharisei: omnia ergo quæcunque dixerint
 vobis, seruate & facite. Nunquid etiam peritissimus doctor aut concionator potest sa-
 nam profiteri doctrinam, & prædicare quæ salutem auditorum vtilissima sunt? Sed non
 vult innuere Salomon doctrinam illorum qui inquinati sunt vitiis, non esse bonam ne-
 que vtilem auditoribus, sed non est bona ipsis doctoribus aut concionatoribus malis,
Mat. 5. quia peccant non implendo quæ dicunt. Qui enim, inquit Christus, soluerit vnum de
 istis mandatis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum.
 qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum. Poteris quoque
 dicere illorum doctrinam qui improbè viuunt, malam esse, quia minus commendatur
 & reputatur, & tandem vilescit. Cuius enim vita despicitur, eius & prædicatio contem-
 nitur. Qui autem odit increpationes, nec cessat delinquere, & inaudita perpetrare fla-
 gitia, mortem æternam & perpetuam damnationem incurret. Infernus & perditio
 coram domino, quanto magis corda filiorum hominū?) Si oculis domini omnia sint
Psal. 138. nuda & aperta, inferorum sedes, tametsi sint in locis subterraneis, & longe distent à cælo
 empyreo, manifestæ sunt domino: vnde dicit propheta, Si descendero in infernū, ades.
Psal. 7. Quod si degentium in inferis diuersoria domino nota sint, quanto magis eidem corda
Hier. 17. hominum qui adhuc degunt in terris, cognita erunt? Siquidem Deus est qui scrutatur
 corda & renes. Et apud Hieremiam scriptum est, Præuū est cor hominis, & inscrutabi-
 le: quis cognoscet illud? Ego dominus scrutans cor, & probans renes, qui do vnicuique
 iuxta viam suam, & iuxta fructum adinventionum suarum. Et his testimoniis cohæret
Apoca. 2. illud Apocalypseos, Ego sum scrutans renes & corda: & dabo vnicuique vestrum secun-
Mat. 9. dum opera sua. Nouit etiam Christus sanato à se paralytico pestilentissimas Scribarum
 cogitationes. Cum enim dixisset paralytico, Confide fili, remittuntur tibi peccata tua:
 dixerunt illi intra se, Hic blasphematur. Et cum vidisset cogitationes eorum, dixit: Vt quid
 cogitatis mala in cordibus vestris? Quid est facilius dicere, Dimittuntur tibi peccata tua,
 an dicere, Surge & ambula? Non amat pestilens eum qui se corripit, nec ad sapiētes
 graditur.) Ille censetur pestilens, qui nocentissimum suæ improbitatis virus quo mul-
 ti intoxicatur, in publicum spargit, publicè peccat, & scandala parit plurima: & talis in-
 sectatur odio illum à quo corrigitur, nec ad sapientum scholas proficisci cupit, vt ab eis
 emendetur. Cor gaudens exhilarat faciem, in mœrore animi deiicitur spiritus.)
Prouer. 17. Huic loco finitimum est quod alibi dicit Salomon, Animus gaudens ætatem floridam
 facit, spiritus tristis exiccat ossa. Facies etiam iucunda & placida indicat cor gestire, &
 quibusdam indiciis in faciem erumpentibus cordis lætitiā aut tristitiā agnoscimus.
 Et quemadmodum animus gaudio reflorescit, ita mœrore, contabescit. Cor sapien-
 tis quæret doctrinam, & os stultorum pascetur imperitiā.) Tametsi sapiens præclaris
Prouer. 1. sapientiæ studiis præditus sit, tamen semper nititur suæ sapientiæ thesauros locupletare.
 Hinc dictum est, Audiens sapiens, sapientior erit. Imperiti verò & balbi, sua imperitiā,
 suisque imperitis colloquiis & ineptiis delectantur. Omnes dies pauperis, mali: segura
 mens

mens, quasi iuge conuiuium. Quoniam pauper maxime laborat in conquirendis vitæ
 necessariis, & plerunque tædio fastiditur, idcirco existimat suos dies ærumnis, afflictio-
 nibus, & molestiis plenos esse. Qui etiam Christi vestigiis adhærentes euangelicam pau-
 pertatem professi sunt, multos tribulationum & afflictionum fluctus pertulerunt. Nec
 qui Deo se totos addixerunt, persecutionibus & molestiis carēt. Etenim multæ sunt tri-
 bulationes iustorum. Et omnes qui volunt pie viuere in Christo, persecutionē patien-
 tur. Et cum hoc in loco & alibi legimus dies malos esse, vti dicit Paulus, Redimentes tē-
 pus, quoniam dies mali sunt: non putemus diem ex se malum esse, sed quia in die multa
 perpetratur mala. Ad hæc, cum legis apud Matthæum, Sufficit diei sua malitia, sumitur
 malitia illic pro afflictione, & secundum Græcam phrasin κακωσις dicitur afflictio. At
 κακωσις virtuti opponitur, & pro vitio propriè sumitur. At mens segura, & quæ huiusmodi
 anxia sollicitudine & molestiis caret, est quasi iuge conuiuium: quia fastidia vitæ deuorā-
 do, mirè delectat hominem, & longè magis quàm lautissimum cōuiuium conuiuas ob-
 lectare possit. Melius est parum cum timore domini, quàm thesauri magni & insa-
 tiabiles.) Si timor domini terrenis opibus præstantior sit, longè nobis iucundius &
 expectabilis erit pertenui victu & vestitu hanc vitam transigere, quàm abiecto Dei ti-
 more, & effrenata viuendi licentia momentaneos thesauros congerere, qui inexplebi-
 lem hominis cupiditatem satiare non possunt. Et huic plaudit sententiæ illud prophe-
 tæ, Melius est modicum iusto super diuitias peccatorum multas. Melius est voca-
 ri ad olera cum charitate, quàm ad vitulum saginatum cum odio.) Huic loco proxi-
 me accedit quod alibi dicit Salomon, Melior est buccella sicca cū gaudio, quàm domus
 plena victimis cum iurgio. Et in excellētissimo Ecclesiastæ libro dicit idem author, Me-
 lior est pugillus cum requie, quàm plena vtraque manus cum labore & afflictione ani-
 mi. Illi olusculis cum charitate victitant, qui in Deum charitate feruentes, temperatissi-
 mo & frugalissimo cibo contenti sunt, & Paulinam illam sententiam obseruant, Haben-
 tes autem alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus. qua sanè deflectunt qui sum-
 mos ambiunt honores, & caducis opibus inhiantes, in aula principum summa & opu-
 lenta venantur sacerdotia, sed venando plerunque in retia mortis cadunt. Et hoc quoque
 vanitas est. Illi verò percipiunt ad saginatum vitulum vocari, qui cupedias ciborū, lau-
 rissimas mensas, & conuiuiorum luxus sectantur, in quibus plerunque obruuntur vino,
 & obruti infeliciter moriuntur: quod contigit ipsi Ammon, quem curauit Absalō ac-
 cersiri ad opiparum conuiuium quod apparauerat, vt cum temulentus iaceret, à mini-
 stris enecaretur. Vir iracundus prouocat rixas: qui patiens est, mitigat fuscitatas.)
 Quoniam furis iracundiæ commotus, quærit vlcisci iniuriam quam putat sibi factam
 fuisse, tametsi non fuerit læsus: idcirco disidia postulat, & rixas ac contentiones prouo-
 cat. Hoc autem nobis exploratum est de ipso Seba filio Bochri, qui fecit vt omnis Israel
 à Dauid separaretur, & disiderent viri Iuda, qui adhæserant Dauid, à filiis Israel. Qui
 verò patientissimus est, accensa rixarum incendia extinguit. Et hoc iam adduximus in
 exemplum de Gedeone. Iter pigrorum quasi sepes spinarū.) Non magis nec acrius
 delapsos in spinosam sepem spinæ compungunt, quàm labores, pigros & oscitantes, qui
 maximè timent offendere obstaculum in via. Et hoc alibi Salomon expressit, dicens,
 Dicit piger, leo est in via, & læna in itineribus. Via iustorum absque offendiculo.)
 Iusti diuina gratia protecti, perdifficiles & arduas periculorum vias absque vllō animæ
 offendiculo pertentant, nec cuiquam scandalum adferunt. Vnde dicit Dauid, Quoniā
 in te eripiar à tentatione, & in Deo meo transgrediar murum.
 ¶ Filius sapiens lætificat patrem, & stultus homo despicit matrem suam. Stultitia gaudium stulto, & uir pru-
 dens diriget gressus suos. Dissipantur cogitationes ubi non est consilium: ubi uero plures sunt consiliarij, con-
 firmantur. Lætatur homo in sententia oris sui, & sermo opportunus est optimus. Semita vitæ super eruditum,
 ut declinet de inferno nouissimo. Domum superbiorum demolietur dominus, & firmos faciet terminos iudicæ.
 Abominatio domini, cogitationes male, & purus sermo pulcherrimus firmabitur ab eo.)
 Filius optimis morum & sapientiæ præceptis institutus exhilarat animam sui patris:
 quod de Salomone sapientissimo notum euadit, qui mirum in modum suo patri Dauid
 placuit, cuius virtutes magnam suis parentibus gloriam attulerūt. De hac re iam loquuti

Psal. 33.
 2. Timot. 3.
 Ephes. 5.
 Mat. 6.
 Psal. 36.
 Prouer. 17.
 Eccles. 4.
 1. Timot. 6.
 2. Reg. 13.
 2. Reg. 20.
 Iudic. 8.
 Prouer. 26.
 Psal. 17.

sumus. Qui vero stultitiam amat, & stultitiæ semitas sectatur, suam matrē despicit, eiusq; monitiones deridet, vt Nero tyrannorum truculentissimus, qui in suos parentes sæuies iussit suam matrem enecari. Et si liceat ad moralem sensum inspicere, dicemus hæreticos & schismaticos suam matrem ecclesiam contēnere, cuius iussis & sancitis non obsequuntur, & spernendo ecclesiam spernunt & Christum summum ecclesię verticē: quandoquidē dixit Christus suis discipulis, quorū cœtu expressa est ecclesia: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum qui misit me.

Stultitia, gaudium stulto: & vir prudens diriget gressus suos.) Qui induit habitū aut virtutis aut vitij, in suo opere delectatur. Siquidem operari secundum habitum, est delectabile operanti. Et huic loco persimile est illud Ecclesiastæ, Cor stultorum vbi lætitia: sed sicut est sonitus spinarum ardentium sub olla, sic risus stulti. Vir autem circumspēctus & prudens ad virtutum scopum & ad optimum finem suas actiones inflectet: quandoquidē prudentia est recta ratio agibilium, siue habitus cum ratione actiuus.

Dissipantur cogitationes vbi non est consilium: vbi vero plures sunt consiliarij, confirmantur.) Recta mentis inquisitio & exactum consilium nobis munit viam vt animi cogitata adimpleamus: quod si defuerit, non adimplentur, sed ab effectu præpediuntur. vbi verò multi consiliarij periti & prudentes nobis patrocinantur, ad opus deducuntur & stabiliuntur. Et quemadmodum mola suis circumuolutionibus seipsam demolitur, nisi ei quidpiam ad molendum imponatur: ita mens humana suarum cogitationū instabilitate seipsam consumit, nisi in suis cogitatis prudentia & consilio regatur. Et huic loco subscribit illud Ecclesiastici, Cor confirmatum in cogitatione consilij. Cogitatus sensati in omni tempore vel metu non deprauabitur. Latatur homo in sententiā oris sui, & sermo opportunus est optimus.) Magnopere gaudet homo cum in Dei honorē & proximi vtilitatem, veram & exquisitam sententiam protulit: sed hac in re fugiendus est inanis gloriæ fumus: nec tam in seipso lætari debet quàm in domino. Nō enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat. Aliter, & forsitan melius, Exhilarescit homo si nouerit sententiam oris sui ab aliis approbatum esse, quia cum animaduertit perfectionem sui animi etiam quantumcunque à viris probis æstimari, delectatur: cuius sermo diu in animo concoctus, & opportuno tempore prolatus, est multæ frugis, plurimumque iuuat. De vtilitate sermonis opportuni loquitur Paulus ad Colossenses dicens, Sermo vester semper in gratia sale sit conditus, vt sciatis quomodo oporteat vos vnicuique respondere. Semita vitæ super eruditum, vt declinet de inferno nouissimo.) Eruditus si suæ eruditioni religionis & pietatis officia connectat, facilius ad beatorum vitam perueniet, quàm imperitus. Nam suæ sapientiæ præfidiis adiutus declinabit à semita vitiorum, & ab his quæ pertrahunt hominem ad infernū damnatorum. Et non solū loquitur hic Salomon de eruditione & scientia, sed de illo qui & sapientia & bonis operibus perfectus est. Cursim adnotabimus infernum quatuor modis sumi, Primò pro purgatorio, de quo in Missæ officio cantatur, Libera animas fidelium defunctorum de pœnis inferni. Secundò pro limbo patrum, de quo dicit Iacob in Genesi, Descendam ad filium meum lugens in infernum. Tertiò pro limbo puerorū. Quartò pro loco damnationis: & hic infernus est nouissimus, & vltima pœna damnationis. Et de hoc inferno loquitur Dauid dicens, Eruisti animam meam ex inferno inferiori, vt dicit Dionysius Carthusianus edisserens hunc locum. Verūm aduersus illum insultabit aliquis, Non potuit Dauid pro seipso illam vocem proferre: nam Dauid non erat in illo inferno inferiori, id est in illa miserorum damnatione, vel damnatorū loco, sed in limbo patrū. modò nemo sanæ mentis potest dicere domino, Eruisti animā meā de inferno damnatorū, si anima illius non fuerit in illo loco detēta, & perpetuis pœnis afflicta. Quòd si vox sit damnatorum, rursus dices, Deus non eruit animas damnatorū de illis carceribus, & perpetuis suppliciis. Quòd si vox sit Christi, & forsitan ita est, dicentis suo patri per prophetam vaticinātem de resurrectione saluatoris, Eruisti animā meam de inferno inferiori, sicut beatus Petrus exponit in Actis apostolorum psalmum illum de Christo, Non derelinques animam meam in inferno: non poterit infernus inferior sumi pro loco damnatorum, sed pro limbo patrum, quem Christus post suam

mortem ingressus est, vbi suo fulgore illustrauit animas patrum. Defendendo tamen expositionē Dionysij Carthusiani, dices cum Augustino exponēte locum illum in psalmo, Eruisti animam meam ex inferno inferiori, vbi ponit duplicem opinionem. Inter ista fortasse duo inferna, quorum in vno quieuerunt animæ iustorum, in altero torquentur animæ impiorum, attendens quidam orans hic iam in corpore Christi positus, & orans in voce Christi, eruisse Deum animam suam ab inferno inferiori dixit, quia liberauit se à talibus peccatis per quæ posset deduci ad tormenta inferni inferioris: quemadmodum si medicus videat tibi imminentem ægritudinem forte ex aliquo labore, & dicat, Parce tibi, sic te tracta, requiesce, his cibis vttere: nam si non feceris, ægrotabis. tu autem si feceris, & saluus eris, recte dicis medico, Liberaisti me ab ægritudine, non in qua iam eras, sed in qua futurus eras. Nescio quis habens causam molestam, mittendus erat in carcerem. Venit alius, defendit eum, gratias agens quid dicit? Eruisti animam meam de carcere. Suspendendus erat debitor, solutum est pro eo, liberatus dicitur de suspendio. In his omnibus non erant, sed quia talibus meritis agebantur, vt nisi subuentum esset, ibi essent, inde se recte dicunt liberari, quòd per liberatores suos non sunt permisi perducī. Hæc ille. Sed, vt paulò post ostendet, non est temerarius affirmator huiusce rei vel illius, sed scrutator verbi Dei. Aliam verò sectando opinionem, existimat duplex esse infernum: superius, in quo sumus in carne, & in ista mortalitate: & inferius, quòd eunt mortui, vnde voluit Deus eruere animas nostras, etiam illuc mittendo filium suum. Etenim propter ista duo inferna missus est filius Dei vndique liberans. Ad hoc infernum missus est nascendo, ad illud moriendo. Hæc ille. Applaudendo huic primæ opinioni, facile coniciet Augustinum vocasse infernum inferius, ad quod descendit Christus, limbum patrum. Domum superbiorum demolietur dominus, & firmos faciet terminos viduæ.) Dominus funditus euertit domum Holofernis, arrogantissimi principis militiæ Nabuchodonosor regis Assyriorum, qui nimio furore aduersus filios Israel exarserat: & quia elatus in superbiam, Deum Israel contempserat, permisit dominus vt eius caput à Iudith amputaretur. Siquidem Deus auctore psalmographo oculos superbiorum humiliat. Et huic loco pulchrè cohæret illud Ecclesiastici, Radices gentium superbarum arefecit Deus. & paulò post, Memoriam superbiorum perdidit Deus. Firmissimos facit dominus terminos viduæ. quod nobis de Iudith vidua religiosissima compertum est, quæ suis assiduis precibus & meritis liberauit Bethuliam ab obsidione Holofernis. Quòd autem dominus sua benignitate custodiat verè viduas, ostendit propheta dicens, Dominus custodit aduenas: pupillum & viduam suscipiet, & vias peccatorum disperdet. Abominatio domini, cogitationes malæ, & purus sermo pulcherrimus firmabitur ab eo.) Abominatur dominus venetas & peruersas cogitationes, etiam si non erumpant in opus exterius. Vnde dicit dominus per Esaiam filiis Israel, Auferte malum cogitationum vestrarum. Et in propheta Micheæ scriptum est, Væ qui cogitatis inutile. Et quis ignorat verbum illud Sapientiæ receptissimum, Peruersæ cogitationes separant à Deo? Sermo autem purus, tersus & nitidus, ac in se continens virtutum gratiam & decorem, à domino approbabitur. Denique sermo euangelicus quem prædicauerunt apostoli, fuit à domino confirmatus. Vnde dicit Marcus postquam Christus fuit assumptus in cælum, Illi autem profecti prædicauerunt vbique domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.

Conturbat domum suam qui sectatur avaritiam: qui autem odit munera, uiuet. Per misericordiam & fidem purgantur peccata, per timorem autem domini declinat omnis à malo. Mens iusti meditatatur obedientiam, os impiorum redundat malis. Longe est dominus ab impijs, & orationes iustorum exaudiet. Lux oculorum lætificat animam: fama bona impinguat ossa. Auris quæ audit increpationes uitæ, in medio sapientium commorabitur. Qui abiicit disciplinam, despicit animam suam: qui autem acquiescit increpationibus, possessor est cordis. Timor domini, disciplina sapientiæ: & gloriam præcedit humilitas.)

Si omnes à minimo ad maximū vsq; sectentur avaritiam, quis non cōturbat domū suam? Quis suæ animæ domunculā non diruit? & inexplibili cupiditate cōgerēdi terre-

August. i.

Iudith. 2.

5. & 13.

Psal. 17.

Eccles. 10.

Iudith. 7.

8. & 13.

Psal. 145.

Esai. 1.

Mich. 2.

Sapi. 1.

Mar. 16.

Hier. 8.

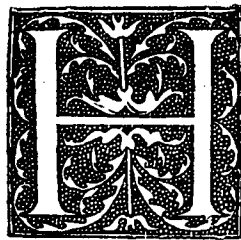
& Esa. 56.

nas opes mentem suam non obnubilat? Radix siquidem omnium malorum est auaritia & cupiditas, quam quidam appetentes inseruerunt se doloribus multis. Mercator aut negociator fordidissimo auaritiæ studio (quo nihil est scelestius) addictus, multas ingerit suæ familiæ molestias, quod ab ea subtrahat cibum, aut non eam sufficienter pascat, & durissimis laboribus famulos opprimat, quibus nullum aut minimum rependit præmium. Sed qui munera ad subuertendam iustitiam sibi oblata detestatur & odit, bene beateque uiuet, & erit Deo gratissimus. Habitabit enim in tabernaculo domini, qui munera super innocentem non accepit. Qui vero sectatur munera, & in discutientis litigiorum causis, capitur donis, à domo Dei exulabit. Siquidem dominus in antiqua lege vetuit ne quis acciperet munera, quæ etiam excæcant prudentes, & subuertunt verba iustorum. Iustè quod iustum est persequeris, ut viuas, & possideas terram quæ dominus Deus tuus dederit tibi. Ostendit etiam Iob illos qui muneribus allecti quod iustum est peruertunt & labefactant, dignos esse acerrimis poenis: Ignis deuorabit tabernacula eorum qui munera libenter accipiunt. Per misericordiam & fidem purgantur peccata, per timorem autem domini declinat omnis à malo.) Operibus misericordiæ siue eleemosynæ expiantur peccata: quod expressit Daniel dicens ipsi Nabuchodonosor: Peccata tua eleemosynis redime. Hoc autem à Christo nobis præceptum esse ad detergendas animi fordes nouimus. Veruntamen, inquit, quod superest, date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Fide etiam (ut dicit Petrus in Act. 15. Actis apostolorum) deus corda purificat. Nec tamen sola & nuda fide purgantur peccata, quandoquidem fides, authore diuo Iacobo, si non habeat opera, mortua est in femetipsa. Nec etiam solis pieratis officiis abluuntur delicta, tamen potissima satisfactio pars sit eleemosyna. Non enim infideles sola eleemosyna pro suis peccatis Deo satisfaciunt (sine enim fide impossibile est Deo placere) sed fides & misericordia vnà cum peccati displicentia, quæ præire debet, abluunt scelera. Quod si actu nobis defuerit peccati dolor, fides tamen & misericordia nobis præstant adiumentum non modicum ad purganda animi scelera. Et timore domini nocitura declinamus, & horrore poenarum à peccatis retrahimur. Timor etiam perpetuæ damnationis nobis incussus, à multis voluptatibus & illecebris huius mundi nos abducit. Et hæc sæpius declarata sunt. Iustus in secreto sui animi pectusculo meditatur & pensulatum cogitat quonam pacto promptè Deo & sublimioribus potestatibus obediet: & quia hoc postulat iustitia quæ nos hortatur ad reddendum vnicuique quod suum est, idcirco iustus suas animi vires intendit ab obseruandam obedientiæ virtutem, omnium sanè præclarissimam. Siquidem Samuel acriter reprehendens inobedientiam Saulis quod pepercerit Agag regi Amalech, & optimis gregibus ouium & armentorum cōtra Dei præceptum, planè docuit, dominum Deum præferre obedientiam victimis & sacrificiis, quibus tamen Saul, parcendo armentis prætermissa obedientia, putabat se Dei gratiam promereri. Nunquid (inquit) vult dominus holocausta & victimas, & non potius ut obediatur voci domini? Melior est enim obedientia quàm victimarum, & auscultare magis quàm offerre adipem arietum, quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Os impiorum redundat malis.) Nam impij, & Dei & suorum superiorum voluntati reclamantes, obmurmurant & aduersus Deum & proximum, & maledictis probris & conuiciis vnumquemque incessunt. Vnde David loquens de pestilentissimo ore impij, dicit, Os tuum abundauit malitia, & lingua tua concinnabat dolos. Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum. Hæc fecisti, & tacui. Longè est dominus ab impiis, & orationes iustorum exaudiet.) Sceleratissimi viri dominum ad iracundiam prouocantes, merentur ut ab ipsis Deus longè sit per gratiam, licet eis præsens sit sua potentia. Et quia multis obsiti vitiis, à lege domini longè facti sunt, & ab eis longè sit salus, nec timent furorem domini, idcirco dominus ab eis longè abscedit, & plerunque quærunt dominum, & non inueniunt: orant, & non exaudiuntur: pulsant ad ostium, & non eis aperitur. Iusti vero instantes orationi, nec desistentes orare

orare ut oportet, à domino exaudiuntur, tamen si differat aliquando eis quod postulant, impartiri? Nec ab hac sententia disidet illud Ecclesiastici, Qui diligit Deum, exorbitabit pro peccatis, & continebit se ab illis, & in oratione dierum exaudietur. Lux oculorum lætificat animam, fama bona impinguat ossa.) Quemadmodum dulce lumen, & videre solem, delectabile est oculis: ita lux oculorum in pupilla recepta, exhilarat animam, quia eius adminiculo fit visio, qua plura discit, & plures rerum differentias discernit. Hic philosophus in Metaphysica cateris sensibus præfert visum, quia ad cognoscendum maximè suppetit, compluresque differentias rerum declarat. Et sicut perspicacissima oculorum acie summopere delectamur, ita obductis in oculos tenebris vehementer tristamur: vnde dicebat Tobias: Quale mihi gaudium erit, qui in tenebris sedeo, & lumen cæli non video? Lux etiam illa beatorum fulgidissima (qua nihil splendidius est) de qua loquitur Iob dicens, Post tenebras spero lucem: oblectat oculum mentis, qui depulsis calamitosæ vitæ tenebris fulgidior sole resplendet. Et fama bona ac illæsa, pro qua ad mortem vsque decertandum est, nostras animi virtutes adauget, & stabiliiores reddit, in quibus haud dubie robur mentis consistit, sicut in ossibus robur ac vigor corporis. Et nemo est qui præclara sui famatissimi nominis commendatione non delectetur, cui nulli thesauri nec fragrantissima vnguenta conferri possunt. Hinc illud Ecclesiastæ, Melius est nomen bonum, quàm vnguenta preciosa. Et huic subscribit sententiæ Ecclesiasticus dicens: Curam habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi, quàm mille thesauri magni & preciosi. Et quemadmodum studemus pro virili nostram tueri famam, ita maxime debemus metuere ne infamiæ notam incurramus. Qui enim non timet infamiam, impudens est. Dicit etiam Cicero libro primo Officiorum, Negligere quid de se quisque sentiat, non solum arrogantis est, sed etiam omnino dissoluti. Auris quæ audit increpationes vitæ, in medio sapientium commorabitur.) Qui vltro & attentis auribus increpationibus auscultat, & viri probi monitionibus acquiescit, in sapientum numerum adsciscetur, & dignus erit ut aliquando in cathedra doctorum sedeat. Hæc iam satis explicata. Qui abiicit disciplinam, despicit animam suam: qui autem acquiescit increpationibus, possessor est cordis.) Qui nec rectè monentium præceptis acquiescit, nec finit se suosque improbæ vitæ mores corrigi, suæ animæ salutem contemnit, seque despiciatissimum reddit. qui vero magna cum humilitate se mansuetis increpationibus submittit, & flagellis ceruicem subiicit, possessor est sui cordis, quia sedatis suis passionibus est suipsius dominus. Timor domini disciplina sapientiæ, & gloriam præcedit humilitas.) Quemadmodum timore domini nobis sternitur via ad nanciscendam sapientiam, ita humilitate ad adipiscendam æternæ vitæ gloriam. Vnde illud Iob, Qui enim humiliatus fuerit, erit in gloria: & qui inclinauerit oculos suos, ipse saluabitur. Et quod dicit dominus in euangelio Lucæ, huic loco consentit: Qui se humiliat, exaltabitur. Et alibi, Quicumque humiliauerit se sicut paruulus iste, hic est maior in regno cælorum.

ARGUMENTVM DECIMISEXTI CAP.

Tametsi Deus sua benignitate nos moueat ad rectè agendum, nec quicquam præclarum & commendatione dignum sine eius adiutrice gratia moliri possimus, nec procacissimam linguam domare, non tamen liberum hominis arbitrium usque adeo imbecillum est & infirmum, ut non possit, seipsum præparare ad orandum & docendum, cuius viæ, conatus, officia, cogitationes & opera patent oculis domini, qui propter semetipsum condidit uniuersa, cui fastus, tumor animi & arrogantia maxime displicent: simplicitas verò cordis, innocentia vitæ, & iustitia victimis & immolatis hostiis præferenda, ei maximopere placeat: eius quoque gratiam misericordiæ, veritatis & sapientiæ studiosissimi sibi comparant, ex quorum labiis dimanant uerba fauo mellis dulciora, quibus humiles spiritu & mites erudiuntur.

Hominis est animum præparare, & domini gubernare linguam. Omnes viæ hominum patent oculis eius. Spirituum ponderator est dominus. Reuela domino opera tua, & dirigentur cogitationes tuæ. Vniuersa propter semetipsum operatus est dominus, impium quoque ad diem malum. Abominatio est domini omnis arrogans. Etiam si manus ad manum fuerit, non erit innocens. Initium uitæ bonæ, facere iustitiam: accepta autem apud deum magis quàm immolare hostias. Misericordia & ueritate redimitur iniquitas, & in timore domini declinatur à malo. Cum placuerint domino uiæ hominis, inimicos quoque eius conuertet ad pacem. Melius est parum cum iustitia, quàm multi fructus cum iniquitate.)

Videntur hæc adinuicem pugnare, Hominis est animum præparare, & tamen domini Dei est gubernare linguam. Si enim possit homo suis viribus seipsum ad bene viuendum & ad recte agendum præparare, nunquid etiam poterit homo suam linguam moderari? quòd si non satis habeat virium vt effrenem & garrulam linguam domet, neque sufficiens erit vt animam ad virtutem præparet. Tum etiam dicebat Christus suis discipulis, Sine me nihil potestis facere. Et hoc apertissime declarat Paulus dicēs ad Philipenses, Deus est qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate. Deniq; si non simus sufficientes ex nobis tanquam ex nobis cogitare aliquid, sed sufficientia nostra ex Deo sit: non erit situm in nostra potestate animum ad virtutis opus præparare. Verùm quæ obiecta sunt, planè monstrant non pertinere ad hominem præparare animum, id est bonum inchoare sine adiutorio gratiæ Dei, vt scitè docet Augustinus libro II. contra duas epistolas Pelagianorum capite VIII. sed homo cum adiutorio Dei præparat cor siue animum, & à domino est responsio linguæ. Homo præparat cor: in responsione autem linguæ, id est in eo quod præparato cordi lingua diuina respondet, nihil operis habet homo, sed totum est à domino Deo. Nam sicut dictum est, Hominis est præparare cor, & à domino responsio linguæ: ita etiam dictum est, Aperi os, & adimplebo illud. Quauis enim nisi adiuuante illo, sine quo nihil possumus facere, os non possumus aperire, tamen nos aperimus illius adiumento, & opere nostro: implet autem illud dominus sine opere nostro. Nam quid est præparare cor, & os aperire, nisi voluntatem parare? & tamen in eisdem literis legitur: Præparatur voluntas à domino. Et, Labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam. Ecce dominus admonet vt præparemus voluntatem, in eo quod legimus, Hominis est præparare cor: vt tamè hoc faciat homo, adiuuat Deus, quia præparatur voluntas à domino. Et aperit os, ita iubendo vt nemo possit, nisi ipse id faciat adiuuando, cui dicitur: Labia mea aperies. Nunquid istorum qui desipiunt, vt aliud os, aliud labia esse contendunt, & mirabili vanitate hominem dicant os aperire, labia hominis Deum? Quanquam Deus illos & ab hac absurditate compescit, vbi ad Moysen famulum suum dicit, Ego aperiam os tuum, & instruam te quæ debeas loqui. In sententia ergo illa vbi dicitur, Aperi os, & adimplebo illud: quasi vnum videtur ad hominem pertinere, alterum ad Deum. In hac autè vbi dicitur, Ego aperiam os tuum, & instruam te, vtrunque ad dominum. Quare hoc? Nisi quia in vno istorum cooperatur homini facienti, alterum solus facit. Quapropter multa Deus facit in hominè bona, quæ non facit homo: nulla vero facit homo, quæ non facit Deus vt faciat homo. Hæc ille. Et huic Salomonis loco, Domini est gubernare linguam, cohæret illud Iacobi, Omnis natura bestiarum, & volucrum, & serpentium & cetorum domantur, & domita sunt à natura humana, linguam autem nullus hominum domare potest. Deus autem hominis linguam veneno mortifero plenam domat, licet homo diuino subsidio adiutus, suam linguam refrenare possit. De hac re amplissime loquuti sumus libro III. Nostræ Theosophiæ capite XXXI. Omnes viæ hominum patent oculis eius.) Actiones hominum siue bonorum siue malorum, & affectiones ac cogitationes peruiæ sunt oculis domini, & nihil eum latet. Vnde dicebat Iob, Nonne ipse considerat vias meas, & cunctos gressus meos dinumerat? Et huic sententiæ subscribit illud Pauli, Et non est vlla creatura inuisibilis in cōspectu eius, omnia autè nuda & aperta sunt oculis eius. Spirituū pōderator est dominus. Deus, summus iustitiæ princeps,

Ioan. 15.
Philip. 2.
2. Corin. 3.

Psal. 80.

Psal. 50.

Exod. 4.

Iacob. 3.

Iob. 31.

Hebr. 4.

princeps, æqua lance merita hominum & demerita trutinat & expendit, & secundum rationem meriti vel demeriti vniciq; quod suum est retribuit. Reuela domino opera tua, & dirigentur cogitationes tuæ.) Non quòd quidpiam domino manifestare possis quod eum prius latuerit, sed quòd ab eo efflagitabis opem & subsidium ac consilium in tuis rebus agendis. Quòd si ad eum tuas (vt decet) fuderis preces, & tua omnia eius sapientiæ & voluntati submiseris, diriget gressus tuos, & tuam ad rectè operandum voluntatem inflectet. Et huic quoque loco consentaneum est illud psalmographi, Reuela domino viam tuam, & spera in eo, & ipse faciet. Vniuersa propter semetipsum operatus est dominus, impium quoque ad diem malum.) Deus rerum omnium conditor & supremus architectus, non sui commodi gratia, nec quia alicuius rei indigeret, omnia condidit propter seipsum, sed propter sui ipsius gloriam & eminentissimum honorem, & vt suam bonitatem rationabili creaturæ patefaceret, quam ad adipiscendum æternæ vitæ fœlicitatem creauit. Et quemadmodum est rerum omnium principium effectiuum, ita & finis vltimus, ad quem nostri animi vires, studia & opera bona cōtendere possunt. Hoc autem ex Apocalypsi Ioannis exploratum habemus, in qua scriptum est, Ego sum α & ω, primus & nouissimus, principium & finis. Et huic Salomonis sententiæ cohæret illud Esaia, Omnem qui inuocat nomen meum, in gloriam meā creauit eum, formauit eum, & feci eum. Impium autem creauit, siue, vt alij volunt, præparauit ad diem vltionis, qui reprobis malus erit, & multam afflictionem ingeret, vt in sceleratissimis diuina iustitia reluceat, vt in electis misericordia. Et hoc sublimi philosophia deducit Paulus in epistola ad Romanos, vbi profert veteris instrumenti testimonia ad suadendum prædestinationis, & reprobationis negatiuæ (qua scilicet Deus nō vult huic vel illi dare beatitudinem æternam) nullam esse causam. Moysi (inquit) Deus dicit, Miserebor cuius misereor, & misericordiam præstabo, cuius miserebor. Igitur non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei. Dicit enim scriptura Pharaoni, Quia in hoc ipsum excitauit te, vt ostendam in te virtutem meam, & vt annuncietur nomen meum in vniuersa terra. Ergo cui vult miseretur, & quem vult indurat. Dicis itaque mihi, Quid adhuc quæritur? voluntati enim eius quis resistit? O homo, tu quis es qui respondeas Deo? Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit, Quid me fecisti sic? An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam? Quòd si deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ apra in interitum, vt ostenderet diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ quæ præparauit in gloriam. Et alibi dicit, Vide ergo bonitatem & seueritatem Dei: in eos quidem qui ceciderunt, seueritatem, in te autem bonitatem Dei, si permaneris in bonitate, alioquin & tu excidèris. Augustinus libro V. contra Iulianum Pelagianum capite III. ostendit Deum creasse impios ad vtilitatem iustorum: & loquens de iis qui vasa iræ facti sunt, dicit, Non enim quempiam eorum Deus temere ac fortuito creat, aut quid de illis boni operetur ignorat, cum & hoc ipsum bonum operetur, quòd in eis humanam creat naturam, & ex eis ordinem seculi præsentis exornat. Istorum neminem adducit ad pœnitentiam salubrem & spiritalem, qua homo in Christo reconciliatur Deo, siue illis ampliorem patientiam, siue non imparè præbeat. Quauis ergo omnes ex eadem massa perditionis & dānationis secundum duritiam cordis sui, & cor impœnitens quantum ad ipsos pertinet, thesaurizent sibi iram in die iræ, quo redditur vnicique secundum opera sua, Deus tamen alios inde per misericordem bonitatem adducit ad pœnitentiam, alios secundum iustum iudicium non adducit. Habet enim potestatem adducendi & trahendi, ipso domino dicente, Nemo venit ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum. Nunquid autem Achab regem sacrilegum & impium adduxit ad pœnitentiam, aut saltem per mendacem spiritum iam seducto atque decepto, patientiam & longanimitatem præbuit? Nonne in eo statim propter quod erat seductus, morte rapiente completum est? Quis eum dicat non peccasse, spiritui credendo mendaci? Quis dicat hoc peccatum pœnam non fuisse peccati, venientem de iudicio Dei, ad quem legit mendacem spiritum siue missum siue permissum? Hæc ille. Et cum audis Deum creasse impium in diem malum, non putes

Psal. 36.

Apoc. 22.

Esaia. 43.

Roma. 9.

Exod. 33.

Exod. 9.

Esa. 45.

Hier. 18.

Sapi. 15.

Roma. 11.

Augusti.

Ioan. 6.

3. Reg. 22.

impium in exordio suæ creationis repletum fuisse impietate, nec quòd Deus hominẽ simul cum peccato mortali condiderit, (omnis siquidem natura à Deo creata bona est, & vidit cuncta quæ fecerat, & erant valde bona) sed quòd creauerit hominem, qui postquam functus est liberi arbitrij munere, sua voluntate cecidit, & defleendo à recta ratione, multa & nephanda scelera commisit. Abominatio est domini omnis arrogas: etiam si manus ad manum fuerit, non erit innocens.) Arrogans, beneficiorum Dei ingratisimus est. Nam sibi tribuit quod Deo optimo acceptissimum referre debet, & hac in re se præfert largitori donorum: & illa Pauli sententia reuincitur, Quid habes quod non accepisti? si autem accepisti, cur gloriaris quasi non acceperis? Igitur non immeritò Deus auersatur & odit arrogantès, qui cumulatisimis opibus, aut summis honoribus, vel verius Dei muneribus insolescunt. Vnde dicit Iob, Disperge superbos in furore tuo, & confunde eos, & respiciens omnem arrogantem humiliat. Nec ab hac sententia digreditur illud Esaia, Oculi sublimis hominis humiliati sunt, & incuruabitur altitudo virorum. Exaltabitur autem dominus solus in die illa, quia dies domini exercituum super omnem superbum & excelsum, & super omnem arrogatẽ, & humiliabitur. Tum quoque dicit diuus Iacobus, Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Et licet arrogans suis manibus nihil mali operetur, si tamen animo versauerit quodpiã scelus quod aliquando commissurus erat, & mens eius venenatis cogitationibus infecta sit, iam animi innocentiam perdidit. Et hæc alibi declarata sunt. Initium vitæ bonæ facere iustitiam, accepta autem apud Deum magis quàm immolare hostias.) Optima honestæ vitæ primordia à iustitia proficiscuntur, quatenus iustitia est virtus cõmunis, qua declinamus à malo, & facimus bonũ. Et hæc iustitiæ virtus magis accepta est apud Deũ quàm immolare hostias veteris legis. Nam ex se bona est, & ad perfectionem nos adducit, & illi iuncta est obedientia, sacrificiis illis præferenda. Immolare verò hostias, & offerre Deo huiusmodi victimas & sacrificia, non erat Deo ex se acceptum & gratum, sed duntaxat ex fide charitate & deuotione offerentium, & quatenus illa sacrificia Christi passionem & mysteria figurabant. Misericordia & veritate redimitur iniquitas, & in timore domini declinatur à malo.) Vis Deum non irrogare pœnam tuis peccatis debitam? Aliorum infirmitati condoleas, egenis fer opem, & viscera misericordiæ pauperibus aperias. Nec facilius iram Dei placare poteris, eiusque furorem lenire, quàm fide, misericordia & veritate. Fatere ingenue te diuinam maiestatem frequẽter offendisse, & ad eius clementiam confugito, & ipse tibi condonabit veniam: quem si posthac timueris offendere, quæ nocitura sunt deuitabis. Et hæc plus satis exposita. Cum placuerint domino viæ hominis, inimicos quoque eius conuertet ad pacem.) Inculpatissima vita ipsius Ioseph viri sanè religiosissimi & sanctissimi, & eius admiranda sapientia, qua Pharaonis somnia declarauit, Pharaonem ad concordiam & pacem conuertit, qui tamen prius ipsi Ioseph erat inimicissimus. Denique Sidrac, Misac & Abdenago, quorum viæ gratæ erant domino, de ardētissima fornace erepti, singulari amicitia sibi deuinxerunt Nabuchodonosor regem Babylonis, qui tamen eis vehementer succensuerat quòd nolissent eius statuam auream adorare. Melius est parum cum iustitia, quàm multi fructus cum iniquitate.) Quod enim iustè acquisitum est, delectat possessorem & reficit. Sed quæ rapina, dolo, fraude, latrociniiis & expilationibus parta sunt, affligunt hominem, & vehementer torquent, quia huiusmodi bona sunt restitutioni obnoxia. Et huic loco persimile est illud psalmographi, Melius est modicum iusto super diuitias peccatorum multas.

¶ Cor hominis disponet viam suam, sed domini est dirigere gressus eius. Diuinitio in labiis regis, in iudicio non errabit os eius. Pondus & statera iudicia domini sunt, & opera eius omnes lapides seculi. Abominabiles regi qui agunt impiè, quoniam iustitia firmatur solum. Voluntas regum labia iusta. Qui recta loquitur, dirigetur. Indignatio regis, nuncii mortis, & uir sapiens placabit eum. In hilaritate uultus regis, uita, & clementia eius quasi imber serotinus. Posside sapientiam, quia auro melior est: & acquire prudentiam, quia preciosior est argento.) Si hominis sit disponere viam suam, & hominis erit dirigere gressus suos, cur igitur Salomon attribuit homini disponere viam suam, Deo autem hominis gressus dirigere? aut difficilius erit homini dirigere gressus suos, quàm disponere viam suam?

suam? Iam diximus hominem diuino præsidio adiutum, præparare animam suam ad bonum: sed non ita se præparat ad bonum opus, quòd eius liberum arbitrium non præueniat auxilium Dei. Si enim non præueniret auxilium Dei vires nostras, non possemus præparare animam nostram ad piè viuendum, licet gratiam habitualement, siue gratum facientem præcedat liberum arbitrium à Deo sine gratia gratis data motum. Omnis siquidem forma prærequirit materiam dispositam in qua recipi debeat. Et hac dicendi formula sicut homo disponit viã, ita dirigit gressus suos, licet primariò ab ipso Deo dirigantur. Vnde Dauid precando dominum dicebat, Dirige me in semita recta propter inimicos meos. Opera manuum nostrarum dirige super nos, & opus manuum nostrarum dirige. Et licet arduam virtutis viam ingrediamur, idque summo conatu moliamur, quia tamen plerunque ab incepto itinere recedimus, & aliò diuertimus, propter infirmitatem carnis, & morbos animi quibus afficimur: idcirco precantes debemus dicere, Domine dirige gressus nostros, quos nostris solis viribus ad opratum finem perducere non possumus. Hominis igitur erit præparare viam suam, & Dei gressus eius dirigere. Est etiam hominis disponere viam suam in secreto cordis, deliberando & proponendo quid agere aut vitare debeat: Dei verò est dirigere gressus hominis, vt quod desiderat, exequatur opportunè. Diuinitio in labiis regis, in iudicio non errabit os eius.) Diuinitio in sacris literis solet in malam partem sumi, siquidem in Leuitico scriptũ est: Vir siue mulier in quibus phytonicus vel diuinationis fuerit spiritus, morte moriantur, lapidibus obruent eos. & in Numeris, Nõ est augurium in Iacob, nec diuinitio in Israel. Scribit & Ecclesiasticus de vanitate diuinationis dicens, Diuinitio erroris, & auguria, mēdacia & somnia malefacientium, vanitas est. Et loquēs Hieremias de diuinis & pseudoprophetis, dicit: Visionem mendacem, & diuinationem fraudulentam, & seductionem cordis sui prophetant vobis. Et in Ezechiele scriptum est, Nõ erit vltra omnis visio casta, neque diuinitio ambigua in medio filiorum Israel. Tum quoque Hieronymus exponens locum illũ Michea propheta, Et propheta in pecunia diuinabant, dicit: Nunquam enim diuinitio in scripturis in bonam partem accipitur. Sed putes Hieronymum ex eo id dixisse, quia frequentius diuinitio in scripturis accipitur in malam partem quàm in bonam: alioqui non putarem acquiescendũ esse sententiæ Hieronymi. Nam diuinitio in hoc Salomonis loco in bonam partẽ sumitur, pro vera prophetia, aut cognitione sacræ scripturæ, vel (vt quidam dicunt) pro diuina lectione, quæ maximè utilis est illustrissimo regi vt commodius suum populum iudicet, & non erret in ferendis sententiis: quandoquidem in Deuteronomio scriptum est de eo qui in regẽ electus est, Postquam autem federit in folio regni sui, describet sibi Deuteronomium legis huius in volumine, accipiens exemplar à sacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit secum, legetque illud omnibus diebus vitæ suæ, vt discat timere dominum Deum suum, & custodire verba & cerimonias eius quæ in lege præcepta sunt, nec eleuetur cor eius in superbiam super fratres suos, neque declinet in partem dexteram vel sinistram, vt longo tempore regnet ipse & filij eius super Israel. Alij dicunt diuinationem hic sumi pro cõmemoratione futurorũ, vt rex suis subditis proponat futurum Dei iudicium, gaudia quoque iustorum, & impiorum supplicia, quatenus nec ipse audeat iudicare iniustè, & alij reformident aliquid aduersus iustitiam moliri. Vnde Iosaphat rex Iuda constituit iudices terræ in cunctis ciuitatibus Iuda munitis per singula loca, & præcipiens iudicibus, Videte (ait) quid faciatis. Non enim hominis exercetis iudicium, sed domini: & quodcunque iudicaueritis, in vos redundabit. Sit timor domini vobiscum, & cum diligentia cuncta facite. Existimant & alij hunc regem cuius est diuinitio, esse Christum, de quo in psalmis scriptum est, Deus iudicium tuum regi da. Quis est enim regum temporalium qui nunquam erret in iudicio? In cuius labiis est diuinitio, quia non suorum solũ modo sermones & facta dirigit, sed & gentiliũ vates, qui vulgo diuini appellantur, quid sciscitantibus respondeant, illo intus indicante disponitur, testante Michea propheta, qui ad deceptionem Achab regis impiissimi testatur missum à superni iudicis folio spiritum qui prophetarum eius ora impleret, atque ad suadendum ea quibus rex nefandus periret, armaret. Neque enim in hoc iudicio errauit os regis æterni, sed quod rex

impus audire peccatis præcedentibus meruit, ipse hoc prophetas erraticos eloqui permisit. Sic & Ezechiel peccanti ac perituro Ammonitarum populo dicit, Cum tibi videntur vana, & diuinarentur mendacia. Non est dæmonum diuinatio, sed dei iudicium, qui perfectæ malitiæ elidit finem. Duæ tamen primæ sententiæ magis accedunt ad litteram Salomonis: & licet ex ordine hominum nullus sit Rex temporaneum habens dominium, qui non possit iudicando aberrare, si tamen diuinis sit eruditus literis, deumq; timeat offendere, & eius præceptis pareat, non desectet à recta æquitatis via. Pondus & statera iudicia domini sunt, & opera eius omnes lapides seculi.) In hoc loco innuit Salomon iudicia dei esse iusta, & sanè iustiora æquis ponderibus & stateris. & solerti ingenio vsus est nominibus ponderum, vt ex rerum sensilium cognitione manuduceremur ad summæ rei intelligibilis cognitionem. Hebræi loco huius, lapides seculi, legunt lapides sacco. Et ad intelligentiam illius rei adnotare licebit, Antiquos confecisse sua pondera cum lapidibus, quorum vnus erat ponderosior altero, & lapides illi ponebantur in sacco. Sensus igitur huiusce sententiæ, Et opera eius omnes lapides sacco, hic est, Opera dei sunt certo pondere, & iusta mensura. Hinc illud Sapientie, Omnia in mēsurā & numero & pōdere disposuisti. Sed legendo lapides seculi, dicunt nonnulli interpretes hos lapides esse electos, qui sunt viui lapides positi in ædificio militantis ecclesiæ per fidem, spem & charitatem, qui tandem in excellentissima triumphantis ecclesiæ structura collocabuntur, & dei optimi & maximi visione fruuntur. Et de istis lapidibus, quorum fulcimentis stabilitur ecclesia, dicit beatus Petrus, Et ipsi tanquam lapides viui superædificamini. Verum secundum Septuaginta, Interpretes facilius erit lectio, ὅτι τὸ ζυγὸν δικαιοσύνης παρὰ θεῶν, τὰ δὲ ἔργα αὐτῶν ὁ θεὸς ἀδικαίᾳ. Id est, Momentum stateræ iustitia apud deū, at opera eius, stateræ iustæ. Abominabiles regi qui agunt impiè, quoniā iustitia firmatur foliū.) Si folium regni & augustissima sedes iustitia firmetur & stabiliatur, nec regia dominandi potestas florere possit nisi virtus vitis imperet, & tollantur de medio hostes reipublicæ & perturbatores, non immeritò rex iustus abominabitur impios, qui tranquillam reipublicæ statum perturbant, inimicitias fouent, concitant odia, pauperum bona deprædantur, vrbes euertunt, & quod peius est & deterius, in suum Regem plerunque conspirant. Quapropter mihi præclarè visus est dixisse Augustinus: Amota iustitia quid aliud sunt regna, nisi latrocinia magna? Admonet etiā Sapientia reges, principes, magistratus, & eos qui iudicant terram, vt diligant iustitiam. Pulchrè docet Cicero & eleganter libro II. Officiorum, quanta sit vis iustitiæ, & quòd antiquitus ad imperandum deligebantur qui cæteris iustitia præcellerant. His, inquit, qui vendunt, emunt, cōducunt, locant, contrahendisq; negociis implicantur, iustitia ad rem gubernandā necessaria est: cuius tanta vis est, vt ne illi quidem qui maleficio & scelere pascuntur, possint sine vlla particula iustitiæ viuere. Nam qui eorum cuiquam qui vnā latrocinantur, furatur aliquid aut eripit, is sibi ne in latrocinio quidem relinquit locum. Ille autem qui archipirata dicitur, nisi æqualiter prædam despiciat, aut occiditur à sociis, aut relinquitur. Quinetiam leges latronum esse dicuntur, quibus pareant, quas obseruent. Itaq; propter æquabile prædæ partitionē & Bargulus Illyricus latro, de quo est apud Theopompum scriptum, magnas opes habuit, & multo maiores Viriatus Lusitanus, cui quidem etiā exercitus nostri imperatoresque cesserunt, quem C. Lælius, is qui sapiens vsurpatur, prætor fregit & comminuit, ferocitatemq; eius ita repræssit, vt facile bellum reliquis traderet. Cum igitur tāta iustitiæ vis sit, vt ea etiam latronum opes firmet atque augeat, quantam eius vim inter leges & iudicia & instituta reipublicæ fore putamus? Mihi quidem non apud Medos solum (vt ait Herodorus) sed etiam apud maiores nostros iustitiæ seruandæ causa videntur olim bene morati reges constituti. Nam cum premeretur inops multitudo ab iis qui maiores opes habebant, ad vnum aliquem confugiebat virtute præstantem: qui cum prohiberet iniuria tenuiores, æquitate constituenda, summos cum infimis pari iure retinebat. Eademque constituendarum legum fuit causa, quæ regum. Ius enim semper quæsitū est æquabile, nec enim aliter esset ius. Id si ab vno iusto & bono viro consequebantur, eo erant contenti. Cum id minus contingeret, leges sunt inuentæ, quæ cum omnibus semper vna atque eadem voce loquerentur. Ergo hoc quidem perspicuum est,

eos ad imperandum deligi solitos, quorum de iustitia magna esset opinio multitudinis. Adiuncto verò vt iidem etiam prudentes haberentur, nihil erat quod homines his authoribus non posse consequi se arbitrarentur. Omni igitur ratione colenda & retinenda iustitia est, tum ipsa propter sese, nam aliter iustitia non esset: tum propter amplificationem honoris & gloriæ. Sed vt pecuniæ quærendæ non solum ratio est, sed etiam collocandæ, quæ perpetuos sumptus suppeditet, nec solum necessarios, sed etiam liberales: sic gloria quærenda & collocanda ratione est. Hæc ille. Voluntas regum labia iusta. Qui recta loquitur, dirigitur.) Aequissimi reges quæ vera sunt & iusta loquuntur, testatur, & agunt: quibus nihil est iucundius, quàm illos audire qui pro tuenda veritate aduersus auctores mendaciorum acerrime decertant. At contra nihil illis molestius, quàm experimento cognoscere iura æquitatis etiam sancta à mendacissimis viris peruerti & labefactari, quos sanè Deus tanquam vita æterna indignos reiecit: ad se verò illos allicit, & recto calle ad beatitudinem perducit, qui recta, vera & iusta loquuntur.

Indignatio regis, nuncij mortis, & vir sapiens placabit eum.) Qui nunciat regi mortem sui singularis amici, accendit iram regis, tamen non arbitraretur se eo sine sinistra nuncia attulisse. Hoc autem de Chusai perspicuum euadit, qui magnam tristitiam iniecit ipsi Dauidi, quòd ei mortem sui filij Absalonis nunciauerit: & cōtristatus Dauid ascendit cœnaculum portæ, & fleuit, & sic loquebatur vadens, Fili mi Absalon, Absalon fili mi, quis mihi tribuat vt ego moriar pro te? Absalon fili mi, fili mi Absalon. Indignatur etiam rex aduersus illos qui digni sunt morte. Vnde Salomō indignatione commotus in Ioab & Semei, iussit eos occidi. Sed vir sapientia præstans sedat cōmotum regis animum, eiusque iram extinguit. Et hoc manifestum est de Ioab, qui parabola Thecutis mulieris placauit iram Dauid contra Absalon. In hilaritate vultus regis, vira, & clementia eius quasi imber serotinus.) Qui augustissimam regis maiestatem offenderunt, sperant se veniam consequuturos cum rex clementissimus hilarem vultum eis ostēdit: cuius clementia captiuis & incarceratis non minus suauis est quàm imber serotinus frugibus terræ. Et ita rex suis imperare debet, sicut pater filiis: ea denique in suos benignitate & clementia vti, qua vtitur pater in filios. Nihil enim peræquè subditorum gratiam & amorem conciliare potest, quàm benignitas & humanitas. Nihil verò facilius commouet iram populi, quàm nimia regis seueritas & austeritas. Quod certè Chilon Lacedæmonius hac sententiā expressit: Dominatorem mansuetum esse decet, vt eum subditi magis reuerentur quàm timeant. Accedit illi Terentius dicēs, Errat longe, mea quidem sententiā, qui imperium vi inductum & gestum, credit esse firmiter ac stabilius eo quod amicitia geritur. Astipulatur eidem & Cicero in Philippicis dicēs, Nullum armatorum est præsidium ipsis regibus, sed charitate & beneuolentia ciuium oportet esse seipsum, regem, non armis. Demum Seneca in libro de Clementia dicit, Non est opus altis ædes construere, & multiplicibus muris turribusque regem sepire. Saluum regem clementia in aperto monstrabit. Vnum est inexpugnabile munimentum, amor ciuium.

Posside sapientiam, quia auro melior est: & acquire prudentiam, quia preciosior est argento.) Iam plus satis ostendimus neque regum neque imperatorū thesauros, nec cumulatissimas rerum terrenarum diuitias posse vnquam cum ipsa sapientia & prudentia conferri. Et sicut aurum preciosius est argento, ita sapientia excellentior est & dignior prudentia. Illa siquidem res diuinas tractat, hæc vero humanas.

¶ Semita iustorum declinat mala, custos animæ suæ seruat vitam suam. Contritionem præcedit superbia, & ante ruinam exaltatur spiritus. Melius est humiliari cum mitibus, quàm diuidere spolia cum superbis. Eruditus in uerbo reperiet bona, & qui in domino sperat, beatus est. Qui sapiens corde est, appellabitur prudens: & qui dulcis est eloquio, maiora percipiet. Fons uitæ eruditio possidentis, doctrina stultorum fatuitas. Cor sapientis erudiet os eius, & labiis eius addet gratiam. Fauus mellis uerba composita: dulcedo animæ, sanitas osiū.)

Iusti sectantes rectam diuinorum præceptorum semitam, declinant peccata, & supplicia peccatis infligenda: & qui diligentius suam animam quàm corpus custodit, eamq; à periculis tentationum eripit, & maximopere studet vt à noxiis cogitationibus abducatur, suæ saluti consulit: & hic probè viuendo ad beatorum vitam anhelat. Quòd si suā animā propter Christū perdiderit, & à terrenis curis auocauerit, in regno cælorū inue-

2. Reg. 18.

3. Reg. 2.

2. Reg. 14.

Mat. 10

niet eam. Contritionem præcedit superbia, & ante ruinam exaltatur spiritus.)
 2. Reg. 18. Abfalon prius in superbiam elatus est, quàm à domino cõtereretur & deiiceretur: qui dũ
 palpitando adhuc hæreret in quercu, ab armigeris Ioab miserè fuit interfectus. Demum,
 2. Macca. 9. Antiochus (quo nullus vnquam arrogantior fuit) prius superbè locutus est se venturum
 Hierosolymam, & congeriem sepulchri Iudæorum eam facturum, quàm à domino infan-
 nabili plaga percuteretur. Eum siquidem dirus viscerum dolor apprehendit: & qui prius
 aliorum viscera multis & nouis cruciatibus torserat, amarum internorum tormentis cru-
 ciabatur, nec tamen his discruciatu poenis desinebat spirare animo ignem in Iudæos:
 isque qui sibi videbatur etiam fluctibus maris imperare, supra humanum modum su-
 perbia repletus, & montium altitudines in statera appendere, nunc humiliatus
 ad terram in gestatorio portabatur, manifestam dei virtutem in semetipso
 contestans, ita vt de corpore impij, vermes scaturirent, ac viuentes in dolori-
 bus carnes eius effluerent, odore etiam illius & foetore exercitus grauaretur. Et qui pau-
 lò antè sidera cœli contingere se arbitrabatur, eum nemo poterat propter intolerantiã
 foetoris portare. Hinc igitur cœpit ex graui superbia deductus ad agnitionem sui veni-
 re, diuina admonitus plaga, per momenta singula doloribus suis augmenta capientibus.
 Et cum nec ipse iam foetorem suum ferre posset, ita ait, Iustum est subditum esse deo, &
 mortalem non paria deo sentire. Orabat autem hic scelestus dominum, à quo non es-
 set misericordiam cõsecuturus. Suppetunt nobis & alia sacræ scripturæ testimonia, qui-
 bus facilè probabimus dominum illorum ceruices incuruare, qui ante ruinam seipso
 insolenter extulerunt. In prophetia Esaiæ de reprobatione Iudæorum scriptum est, O-
 culi sublimis hominis humiliati sunt, & incuruabitur altitudo virorum: exaltabitur au-
 tem dominus solus in die illa, quia dies domini exercituum super omnem superbum &
 excelsum, & super omnem arrogantem, & humiliabitur, & super omnes cedros Libani sub-
 limes & erectas, & super omnes quercus Basan, & super omnes montes excelsos, & super
 omnes colles eleuatos, & super omnem turrim excelsam, & super omnem murum munitũ, &
 super omnes naues Tharsis, & super omne quod visu pulchrũ est. Et incuruabitur omnis
 sublimitas hominũ, & humiliabitur altitudo virorũ. Et alibi, Incuruabitur homo, & hu-
 miliabitur vir, & oculi sublimium deprimẽtur. Adhæc in libro Danielis legimus, quando
 eleuatum est cor Nabuchodonosor, & spiritus illius obfirmatus est ad superbiam, depo-
 situs est de folio regni sui, & gloria eius ablata est, & à filiis hominum eiectus est, sed &
 cor eius cum bestiis positum est, & cum onagris erat habitatio eius, foenum quoque vt
 bos comedebat, & rore cœli corpus eius infectum est, donec cognosceret quod potesta-
 tem haberet altissimus in regno hominum, & quencunque voluerit suscitabit super
 illud. Hæc historia. Antequam igitur poeniteret Nabuchodonosor regem faci-
 norosissimum suæ perditæ vitæ, spiritum habuit arrogatissimum, & vt aquila exaltaba-
 tur. Tum quoque loquens Dauid de sua respicientia & compunctione cordis post sua
 delicta, dicit, Priusquam humiliarer, ego deliqui, propterea eloquium tuum custodiui. Et
 paulò post, Bonum mihi quia humiliasti me, vt discam iustificationes tuas. Hunc etiã Sa-
 lomonis locum edisserens cursim Augustinus libro XIII. de ciuitate Dei capite. XIII.
 in quo agit de præuaricatione Adæ, quam mala volũtas præcessit, dicit, Illa prorsus rui-
 na quæ fit in occulto, præcedit ruinam quæ fit in manifesto, dum illa ruina esse non pu-
 tatur. Quis enim exaltationẽ ruinam putat, cum iam sit ibi defectus, quo est relictus ex-
 cessus? Quis autem ruinam esse non videat, quando fit mandati euidentis atque indubita-
 ta transgressio? Propter hoc deus illud prohibuit, quod cum esset admissum, nulla defen-
 di posset imaginatione iustitiæ. Et ideo audeo dicere, supbis esse vtile cadere in aliquod
 apertum manifestumque peccatum, vnde sibi displiceant, qui iam sibi placendo cecide-
 rant. Salubrius enim Petrus sibi displicuit quando fleuit, quàm sibi placuit quando præ-
 sumpsit. Hoc dicit & facer Psalmus: Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen
 tuum domine. Id est vt tu eis placeas quærentibus nomen tuum, qui sibi placuerat quæ-
 rendo suum. Melius est humiliari cum mitibus, quàm diuidere spolia cum superbis.)
 Mitis omnibus est gratus, superbus verò omnibus inuisus. Mitis non sibi placet, super-
 bus vero nimium sibi placet. Mitis multorum iniurias patitur, superbus vero intoleran-
 tissimus

tissimus est iniuriarum. Mites à domino beati dicuntur, & ipsi possidebunt terram: su-
 perbi verò sunt miseri, & in tenebras exteriores detruduntur. Et huic Salomonis senten-
 tiæ suffragatur illud psalmographi, Elegi abiectus esse in domo Dei mei, magis quàm
 habitare in tabernaculis peccatorum. Moses etiam grandis effectus, negauit se esse filiũ
 filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere
 iucunditatem, maiores diuitias æstimas thesauro Aegyptiorum, improprium Christi.
 aspiciebat enim in remunerationem. Eruditus in verbo, reperiet bona: & qui sperat in
 domino, beatus est.) Qui eruditè loquitur, & alios sapienter instruit, ac præcepta bene
 viuendi docet, amplissimum sui laboris præmium consequetur: & qui suam spem col-
 locat in domino (si modo eam charitatis splendore illustrauerit) beatus est, non quidem
 simpliciter, sed certissima æternæ felicitatis expectatione. Vnde dicit psalmographus,
 Beatus homo qui sperat in te. Et Esaias, Beati omnes qui expectant eum. Qui sapiens
 corde est, appellabitur prudens: & qui dulcis est eloquio, maiora percipiet.) Qui mentè
 habet sapientia præditam, tametsi non exerceat in scholis artem, neque suam sapientiã
 publice doceat, appellandus est prudens, verius sapiens. Et plerunque nomen prudentis
 in istis Prouerbiis pro sapiente sumitur. Et ab illibata catholicæ fidei sapientia quam in
 corde custodit, sapiens dicitur. Etenim officium est habitus, denominare subiectum in
 quo est. Sed qui politè, disertè & facundè quam didicit sapientiã, aut in publicis gymna-
 siis docet, aut ad populum prædicat, eamque cõtra hæreticorum insultus defendit, ma-
 iora sui laboris præmia percipiet, quàm is qui sola mente sapiens est. Siquidem sacris
 doctoribus & prædicatoribus in regno Dei dabitur aureola. Fons vitæ, eruditio pos-
 sidentis: doctrina stultorum, fatuitas.) Ex eo conuicere possum eruditionem possiden-
 tis esse fontem vitæ, quia doctor eruditissimus, & doctissimus concionator, suis audito-
 ribus cælestis vitæ vias aperit: & flagrans amore Dei, quæ verbo prædicat, exercet opere.
 Et quemadmodum à largifluo fonte profluunt riuuli ad irriganda prata, ita à sapiente
 viuã aqua profluit ad irrigandos Christianorum animos. Stulti verò quæ stolidi sunt,
 inania & impudica, docent, ex quorum turbidis fontibus lutulenti riuuli scatent: & licet
 didicerint multa etiam sana & vtilia, quia tamen contemnunt ea bonis operibus præsta-
 re, idcirco stulti vocantur. Cor sapientis erudiet os eius, & labiis eius addet gratiam.)
 Hæc sanè versio videtur innuere sapientem erudire os stulti. Nam diuinare nõ possum
 ad quem referatur eius, nisi ad stultum, de quo prius meminuit. Sed frustra niteretur in-
 struere stolidum, qui veram sapientiam deridet & contemnit. Nisi velis dicere genitiuũ
 eius, sumi pro suo: & ita dicendum esse conuicerem, vt sit planus hic sensus, Cor sapientis
 erudiet os suum, & labiis suis addet gratiam. Et ita quidam Hebræi legunt. Siquidem sa-
 piens antequam loquatur, ne inania verba profundat, quæ dicturus est meditat: & cũ
 os suum expolit & opportunè loquitur, ac sua dictione auditorum animos ad se rapit,
 miram suis verbis adiicit gratiam. Loco huius, Cor sapientis erudiet os eius, Septuagin-
 ta interpretes legunt, καρδια σοφῆς νοησει τὰ ἀπὸ ἡ ἰδὴς ὀμῶατ. id est, Cor sapien-
 tis considerabit quæ à proprio ore. Fauus mellis verba composita: dulcedo animæ sa-
 nitas ofsium.) Compositissima sapientis verba nõ minus audientium mentes delectãt,
 quàm fauus mellis gustum. Impolita verò, barbara & rustica verba, & quæ nullo ordine
 digesta sunt, delicatas aures offendunt & fastidiunt. Sunt etiam verba sacræ scripturæ
 dulcissima. Hinc dicebat psalmographus: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super
 mel ori meo. Quod verò subnectitur, Dulcedo animæ, sanitas ofsium: indicat optimum
 corporis temperamentum oblectare animam. quo enim corpus melius habet, eo perfe-
 ctiores anima operationes producit. Possunt spiritalem amplectendo intelligẽtiam of-
 sibus virtutes significari, quibus anima delectatur.
 ¶ Est uia quæ uidetur homini recta, & nouissima eius ducunt ad mortem. Anima laborantis laborat sibi, quia
 compulit eum os suum. Vir impius fodit malum, & in labiis eius ignis ardescit. Homo peruersus suscitãt li-
 tes, & uerbosus separat principes. Vir iniquus læstãt amicum suum, & ducit eum per uiam non bonam. Qui
 attonitis oculis cogitat praua, mordens labia sua perficiet malum. Corona dignitatis senectus, quæ in uis iu-
 stitiæ reperietur. Melior est patiens uiro forti, & qui dominatur animo suo, expugnatore urbium. Sortes
 mittuntur in sinum, sed à domino temperantur.)

Matt. 5.
 Psal. 83.
 Hebr. 11.
 Psal. 83.
 Esaiæ. 30.

Psal. 118.

Quoniam sunt quædam vitia quæ videntur præ se ferre quandam virtutis speciem, idcirco iis qui suis affectibus seruiunt, non videntur esse peccata, nouissima tamé illorum ad summæ miseræ tormenta pertrahunt hominem. Et hoc iam expositum est. Anima laborantis laborat sibi, quia compulit eum os suum.) Homo perquirens quæ suæ vitæ necessaria sunt, accingitur labori, & sudat, & à proprio ore compellitur ad laborandum, ac iudicat se periturum fame, aut grauem & permolestam passurum inopiam, nisi laborando sui corporis vires explicet. Et hoc pulchrè docuit Paulus in II. ad Thes. salonicenses epistola, dicens: Ipsi enim scitis quemadmodum oporteat imitari nos, quoniam non inquieti fuimus inter vos, neque gratis panem manducauimus ab aliquo, sed in labore & in fatigatione nocte & die operantes, ne quem vestrum grauaremus, nõ quasi non habuerimus potestatem, sed vt nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos. Nam & cum essemus apud vos, hoc denunciabamus vobis, quoniam si quis non vult operari, nec manducet. Primus etiam parens è paradiso eiectus laborauit vt sibi compararet vitæ necessaria, cui dictum est, In sudore vultus tui vesceris pane tuo.

Vir impius fodit malum, et in labiis eius ignis ardescit.) Impius laborat vt iniquè agat, & toto animi studio excogitat & perquirat qualiter suis peruersis desideriis fruatur. Fodit etiam malum, quando deceptionis laqueos suo proximo præparat, cuius venenata labia spirant ignem & flammam inuidiæ, rixæ & iracundiæ. Vnde diuus Iacobus loquens de lingua hominis quæ multorum animos accendit, & ad strages prouocat, dicit: Ecce quantum ignis quam magnam sylvam incendit. Et lingua, ignis est, vniuersitas iniquitatis. Lingua constituitur in membris nostris, quæ maculat totum corpus, & inflammat rotam natiuitatis nostræ, inflammata à gehenna. Homo peruersus suscitatur lites, & verbosus separatur principes.) Sicut virtus omnium gratiam & benevolentiam sibi comparat & retinet, ita vitium diuellit amicitiam, & iurgia seminat. Et huiusce rei nobis suppetit exemplum de peruerso Seba filio Bochri, qui separauit Israel à David. Et parasitus ac loquacissimus adulator ferit lites inter nobilissimos principes, sicut Doech Idumeus irruens in sacerdotes domini, separauit Saul à David genero suo. Vir iniquus lætat amicum suum, & ducit eum per viam non bonam.) Iam patefecimus nihil esse nocentius ac pestilentius assentatore, qui simulat se amare proximum à quo diligitur, & ei blanditur & plaudit, vt post blandimenta & assentatiunculas eum ad interitum pertrahat. Vnde de huiusmodi perditis nebulonibus scriptum est in Psalmis, Qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum. Et huic sententiæ accedit illud Hieremiæ, Sagitta vulnerans lingua eorum, dolum locuta est. In ore suo pacem cum amico suo loquitur, & occultè ponit ei insidias. Qui attonitis oculis cogitat praua, mordens labia sua perficiet malum.) Duplici signo possumus cognoscere hominem mala cogitantem. Altero, quod vehementi & intensa mali cogitatione attonitos habeat oculos & obscuratos. Vnde dicit Iob, Quid te eleuat cor tuum, & quasi magna cogitans, attonitos habens oculos? Quod etiam proterua & forti imaginatione perpetrandi flagitia, demordeat labia sua. Hinc illud Psalmographi, Dentibus suis fremet, & tabescet. Corona dignitatis senectus, quæ in viis iustitiæ reperietur.) Absolutissima virtutum consummatio, & eximia dignitatis corona in veneranda senectute reperitur, quæ nunquam à recto iustitiæ calle deflexit, Nec senectus omnis insignem coronam meretur, sed quæ subiugatis animi affectibus, suæ probitatis specimen nobis spectandum reliquit. Vnde in libro Sapientiæ scriptum est, Senectus enim venerabilis est, non diuturna, neque annorum numero computata. Cani autem sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata.

Melior est patiens viro forti: & qui dominatur animo suo, expugnatore urbium.) Quanto enim animus præstantior est corpore, tanto fortitudo animi, scilicet patientia, qua æquanimitè tolerantur aduersa, excellentior est fortitudine corporis. Et longè maius est deuicisse noxios animi affectus, & perdomuisse appetitum sensitiuum, quam munitissimas vrbes expugnasse. Siquidem internum & domesticum certamen longè difficilius est extraneo certamine. Quauis enim homo corporeis viribus aut sua industria expugnauerit vrbes, & castra fortissima diruerit, nondum tamen suo imperat animo, nec semetipsum sibi metipsum subiecit. Hinc fertur Diogenes philosophus dixisse de Alexandro

Alexandro magno qui multas vrbes euerterat, quod esset seruus sui serui. Nam Diogenes effrenatam concupiscentiam sedauerat, & appetitum sensitiuum rationi subiecerat: Alexander verò suis voluptatibus, suisque affectibus obsequabatur. Sortes mittuntur in sinum, sed à domino temperantur.) Sensus est, Sortes in occulto loco reconduntur, vt fortuna recipiantur, & absque hominum prouidentia: sed à domino temperantur, cum euentus sortium à domino expectatur proxime, vel sanctorum præsidio. Quod si pactum sit cum dæmone, aut auuiditas congerendæ pecuniæ occurrerit, damnandæ sunt sortes. De hac re abunde egimus capite. I. Prouerbiorum.

ARGUMENTVM DECIMI SEPTIMI CAP.

Longè iucundius est homini exiguo cibo cum tranquillitate animi uictitare, quam multis affluere diuitiis unâ cum iurgiorum admixtione, & magis deo grata est vitæ parsimonia, & læta paupertas, quam rerum opulentia, qui iusta lance trutinans hominum facta, non minus probat corda quam ignis aurum & argentum. iis siquidem qui miseris aliorum casibus condolent, & iuste uiuunt, pellucidam & gratissimam æterni præmii gemmam tribuit. Improbis uerò qui in alterius ruina lætantur, summum supplicium irrogat. Abominatur & illos qui iustificat impium, iustum autem mutilant & condemnant, denique pauperem despiciunt, diuitem uerò extollunt, fautores pacis odiunt, coniurationum uerò & seditionum authores singulari amore prosequuntur.

CAPVT DECIMVM SEPTIMVM.

Melior est buccella sicca cum gaudio, quam domus plena uictimis cum iurgio. Seruus sapiens dominabitur filiis stultis, & inter fratres hereditatem diuidet. Sicut igne probatur argentum, & aurum camino, ita corda probat dominus. Malus obedit lingue iniquæ, & fallax obtemperat labiis mendacibus. Qui despicit pauperem, exprobrat factori eius: & qui in ruina lætatur alterius, non erit impunitus. Corona senum, filii filiorum, & gloria filiorum patres eorum. Non decent stultum uerba composita, nec principem labium mendax.)

Tenuis victus & frugalis plurimum habet iucunditatis, eoque melius nutritur corpus quam luxu ciborum, & lautissimis epulis: & nihil iucundius est homini mensa frugali & temperata. Quid enim cupediæ ciborum iurgiis suffarcinatæ profunt homini? Quid iuant opipara conuiuia, quæ sanguine hominum consperguntur? Nonne melius est cum buccella panis lætam agere vitam, quam cum immensis opibus suffundi mœrore? Scitè & lepidè docet Cicero in Paradoxo, parsimoniam esse magnum vectigal. Capit (inquit) ille ex suis prædiis sexcenta sestertia, ego centena ex meis. Illi aurata tecta in illis, & sola marmorea, ea facienti, & signa, tabulas, supellectilem, & vestem infinitè concupiscenti, non modò ad fructum ille sumptus est, sed etiam ad fœnus, exiguus Ex meo tenui vectigali, detractis sumptibus cupiditatis, aliquid etiam redundabit. Vter igitur est ditior? cui deest, an cui superat? qui eget, an qui abudat? cuius possessio quo est maior, eo plus requirit ad se tuendam: an quæ suis se viribus sustinet? Sed quid ego de me loquor, qui morum ac temporum vitio aliquantum etiam ipse fortasse in huius seculi errore verfer? M. Manilius patrū nostrorū memoria (ne semper Curios & Lucios loquamur) pauper tãdem fuit. Habuit enim ædiculas in Carinis, & fundum in Lauicano. Nos igitur ditiores, qui plura habemus? Vtinam quidem essemus. Sed non estimatione census, verum victu atque cultu terminatur pecuniæ modus. Non esse cupidum, pecunia est. Non esse emacem, vectigal est. Contentum vero suis rebus esse, maximæ sunt certissimæque diuitiæ. Etenim si isti callidi rerum æstimatores prata & areas quasdam magno æstimant, quod ei generi possessionum minime quasi noceri potest: quanti est æstimanda virtus, quæ nec eripi nec surripi potest vnquam? neque naufragio neque incendio amittitur, nec tempestatum nec temporum permutatione mutatur: qua qui præditi sunt, soli sunt diuites. Soli enim possident res & fructuosas, & sempiternas; soli que (quod est proprium diuitiarum) contenti sunt rebus suis. Satis esse

putant quod est, nihil appetunt, nulla re egent, nihil sibi deesse sentiunt, nil requirunt. Improbi autem & auari, quoniam incertas atque in casu positas possessiones habent, & plus semper appetunt, nec eorum quisquam adhuc inuentus est, cui quod haberet, esset satis: non modò non copiosi ac diuites, sed etiam inopes ac pauperes æstimandi sunt. Et libro V. Tusculanarum quaestionum agens de bonis parsimoniae, dicit, iucunditatē victus esse in desiderio, nō autem in satietate. Et hoc probat exemplo Timothei clari hominis, & principis ciuitatis Athenarum: qui cum coenauisset apud Platonem, eoque cōuiuio admodum delectatus esset, & vidisset eum postridie, dixit, Vestrae quidem coenae non solum in praesentia, sed etiam postero die iucundae sunt. Quid quòd ne mente quidem recte uti possumus multo cibo & potione completi? Hæc ille. Seruus sapiens dominabitur filiis stultis, & inter fratres hæreditatem diuidet.) Rationi consentaneum est, ut sapientes stultis præferantur, quæque imperent: & plerunque contingit ut filij prodigè viuentes paternam hæreditatem vendant iis qui diligenter patri famulati sunt. Et cum liberi sua decoquentes patrimonia profuse viuunt, & in partitione bonorum sententiis disident, serui prudentes & compositi moribus, eis pro æquo & bono sua partiuntur. Aut quòd empto bona ex parte patrimonio hæreditatis sint participes. Sicut igne probatur argentum, & aurum camino, ita corda probat dominus.) Non minus deus suos athletas suosque milites in difficili aduersitatum certamine probat si nam fortes sint & constantes in perferendis tribulationibus, quàm igne probetur argentum & aurum si purum sit vel adulterinum. Quòd si coram hominibus tormenta passi sint, spes illorum immortalitate plena erit. In paucis enim vexati, in multis bene disponentur, quoniam deus tentauit eos, & inuenit illos dignos se. Tanquam aurum in fornace probauit illos, quasi holocausti hostiam accepit illos, & in tempore erit respectus illorum.

Sapi. 3. Et huic Sapientiae loco subscribit illud Ecclesiastici, In humilitate tua patientiam habe, quoniam in igne probatur aurum & argentum, homines vero receptibiles in camino humiliationis. Et alibi, Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis. Tum quoque Iob ostendens dominum scire vias nostras, & quò tendant nostrae cogitationes, dicit, Probabit me quasi aurum, quod per ignem transit. Malus obedit linguae iniquae, & fallax obtemperat labiis mendacibus.) Improbi famuli obtemperant tyranno iniusta præcipienti, cui tamen non deberent obsequi: quandoquidem superioribus duntaxat in licitis & honestis debemus morem gerere. Sed flagitiosi serui iniustis dominis illicita & inhonesta iubentibus obediunt, ut eorum gratiam demulceant, & ab eis beneficia consequantur: & impudentissimi testes cum vident iudicem donis corruptum magis declinare in vnam partem quàm in alteram, & propèsius vni fauere quàm alteri, corruptissimo & mendacissimo iudici obsequuntur. Vnde dicit Ecclesiasticus: Secundum iudicem populi, sic & ministri eius: & qualis rector est ciuitatis, tales inhabitantes in ea. Qui despicit pauperem, exprobat factori eius: & qui in ruina lætatur alterius, non erit impunitus.) Hæc sententiola, Qui despicit pauperem, exprobat factori eius: similis est illi iam explicatæ, Qui calumniatur egentem, exprobat factori eius. Sed qui gaudet de ruina peccati alterius, non effugiet supplicia. Si enim condolere nos oporteat casibus aliorum, & contristari de lapsu proximi, non debemus lætari si viderimus fratrem nostrum enorme quoddam scelus perpetrasse. Hinc illud Iob, Si gauisus sum ad ruinam eius qui me oderat, & exultaui quòd inuenisset eum malum. Non enim dedi ad peccandum guttur meum, ut expeterem maledicens animam eius. Et huic subscribit sententiæ quod dicit Micheas propheta, Ne læteris inimica mea super me, quia cecidi. Et licet nemo lætari debeat per se de ruina alterius, potest tamen per accidens lætari, cum agnoscit illum qui intulerat damnum Reipublicae, affligi. Siquidem dicit propheta, Lætabitur iustus cum viderit vindictam. Corona senum filij filiorum, & gloria filiorum patres eorum.) Gloria patris est videre filios filiorum: vnde antiqui patres gloriabantur quòd antequam è vita decederet, viderent filios filiorum vsque in tertiam aut quartam generationem: quod nobis exploratum est de ipso Ioseph qui vidit Effraim filios vsque ad tertiam generationem. Dixit etiam Gabelus Tobiae iuniori cum ad eius nuptias venit, Benedicat te Deus Israel, quia filius es optimi viri, & iusti, & timentis Deum, & ele-

& elemosynas facientis, & dicatur benedictio super uxorem tuam, & super parentes vestros, & videatis filios vestros, & filios filiorum vestrorum vsque in tertiam & quartam generationem. Et in Psalmis scriptum est de illo qui ambulat in viis domini, Et videas filios filiorum tuorum pacem super Israel. Cedit quoque in perpetuum decus filiorum, quæ ex optimis & nobilissimis parentibus sint orti. Non decent stultum verba composita, nec principem labium mendax.) Stultus importunè loquitur & imprudenter, nec dicacem linguam refrenat, nec dignus est ut publicum legationis munus obeat, quod sane grauitatem hominis, modestiam & linguæ compositionem requirit. Princeps verò, & qui reipublicae præest, quoniam debet esse quasi viuua lex, & animata iustitia, & suorum subditorum regula qua à vitiis reuocentur, & ad virtutem incitentur, nullum debet effutire mendacium, sed consilio, prudentia & omnibus præsiidiis veritatem tueri, eamque ilibatam conseruare.

Gēma gratissima expectatio præstolantis: quòcunque se uerterit, prudenter intelliget. Qui celat delictum, querit amicitias: qui altero sermone repetit, separat foederatos. Plus proficit correctio apud prudentem, quàm centum plagæ apud stultum. Semper iurgia querit malus, angelus autem crudelis mittetur contra eum. Excedit magis uersa occurrere raptis scetibus, quàm fatuo confidenti sibi in stultitia sua.)

Sūmopere gaudet qui rebus summe desideratis perfruitur, & existimat suis oculis subiectam esse gemmā preciosissimam cū sui voti fit cōpos, nec potest quiescere donec obtineat quòd diu expectauit. Siquidem gratissima fuit gēma ipsi Symeoni viro sane iustissimo, videre Christum, eūque suis vlnis amplexari. Is equidem expectans consolationem Israel, responsum acceperat à spiritu sancto se non visurum mortem, nisi prius videret Christum domini. Et venit in spiritu in templum: & cū inducerent puerum Iesum parietes eius, ut faceret secundum consuetudinem legis pro eo, & ipse accepit eum in vlnas suas, & benedixit deum, & dixit, Nunc dimittis seruum tuum domine secundum verbum tuum in pace, Quia viderunt oculi mei salutare tuum, Quod parasti ante faciem omnium populorum, Lumē ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuae Israel. Qui denique iustorum præmia fideliter expectat, quasi gemmæ splendidissimæ possessione lætatur. Nam & in euangelio sapiens negociator pro acquisitione preciosæ margaritæ vendit omnia quæ habet, & talis exactor, siue aduersa siue prospera contigerint, à sua intentione non flectitur, prudenter intelligens quoniam diligentibus deum omnia cooperantur in bonum. Qui etiā sperant se futuros dei filios, & assequuturos eternam gloriam, gloriantur. Vnde dicit Paulus, Gloria-mur in spe gloriæ filiorum dei. Qui celat delictum, querit amicitias: qui altero sermone repetit, separat foederatos) Qui sui proximi vitium obtegat, nec occultum crimē aperit, partem tuetur amicitiam: quandoquidem enerit ordinem charitatis, quo obstringitur diligere proximum sicut seipsum, qui secretum sui amici delictum detegit, ubi non deurgit in perniciem reipublicae, & futura est spes emendationis fratris. Nā dicit Christus, Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripere eum inter te & ipsum solum. Et huic subscribit sententiæ Paulus in epistola ad Galatas, dicēs, Fratres, & si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, consideras seipsum, ne & tu tenteris. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Qui verò alterius verba calūniatur, aut aliter quàm audiuit, resumit, immutando verba, aut non nihil peruerse adiiciendo, diuellit amicitiam, & disiungit summo foedere copulatos. Loco huius contextus, Qui altero sermone repetit, separat foederatos, Septuaginta interpretes legunt, *ὁς δὲ μοσὶ κερύττειν, ἰσχοί φίλος καὶ οὐκ ἐλεος*. Id est, Qui autem odit celare, erigit amicos & domesticos. Plus proficit correctio apud prudentem, quàm centum plagæ apud stultum.) Fraternalis correctio maximè prodest illi qui eam prompta voluntate recipit, & erubescit cum plane intelligit se leniter corrigi, cui sanè sua ratio est magistra, cui propria conscientia est virga, cui ingenita verecundia lex est disciplina. Stulto verò, & homini perfrectæ frontis, ac incorrigibili, etiam si acerrimis flagris afficiatur, non prodest correctio, immo plerunque i castigatione fit deterior. Semper iurgia querit malus, angelus autem crudelis mittetur contra eum.) Seditiosus & vehementis iracundiæ passionibus addictus, excitat rixas & iurgia: sed angelus, id est nuncius, & potissimum malignus spiritus, omnium crudelissimus, à quo mirum in modum torquetur impij,

aduersus illum mittetur, vt eum mille tormentorum modis cruciet, quemadmodum de
 Psal. 77. Aegyptiis fertur in psalmo, Misit in eos iram indignationis suæ, indignationem & iram
 & tribulationem, immisiones per angelos malos. Expediit magis vrsæ occurrere ra-
 ptis foetibus, quàm fatuo confidenti sibi in stultitia sua. Vrsæ raptis suis catulis maxime
 fœuit & furit. Nam suos foetus maximè diligit, diligentius nutrit, atque lambit: idcirco
 primum sibi occurrentem solet inuadere, suspicans suos catulos ab eo fuisse raptos. Sed
 minus periculosum est occurrere vrsæ raptis catulis quàm superbo in sua superbia con-
 fidenti, & cuique homini nocentissimo, qui non solum studet corpori verumetiam &
 animæ perniciem inferre. Et huic quoque loco cohæret præclara illa Aristotelis senten-
 tia: Vt enim perfectione suscepta optimum cunctorum animalium est homo, ita si alic-
 ius fiat à lege & à iudiciis, pessimus est omnium animalium. fœuissimum enim est iniu-
 stitia tenens arma. Homo verò arma tenet per innatam prudentiam atque virtutem, qui-
 bus plurimum valet in contrarium vti. Itaque impiissimum & immanissimum est sine
 virtute, ad libidinem cibationemque deterrimum.

Qui reddit mala pro bonis, non recedet malum de domo eius. Qui dimittit aquam, caput est iurgiorum:
 & antequam patiatur contumeliam, iudicium deserit. Et qui iustificat impium, & qui condemnat iustum, abo-
 minabilis est uterque apud deum. Quid prodest habere diuitias stulto, cum sapientiam emere non possit? Qui al-
 tam facit domum suam, querit ruinam: & qui euitat discere, incidit in mala. Omni tempore diligit qui amicus
 est, & frater in angustiis comprobatur. Homo stultus plaudet manibus cum sponderit pro amico suo. Qui
 meditatur discordias, diligit rixas: & qui exultat os suum, querit ruinam. Qui peruersi cordis est, non inue-
 nit bonum: & qui vertit linguam, incidet in malum.

Maxima ingratitude nota inuitur, qui pro bono malum rependit, & illi nocet de quo bene meritus est, nec beneficium ac-
 ceptum recognoscit, sed obliuioni tradit, sicut Iudaicus populus curauit Christum (à quo
 summa beneficia acceperat) affigi cruci, de quo dominus per Esaiam conqueritur dicēs,
 Esai. 1. Filios enutriui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. Et quia malum pro bono reddide-
 runt, & aduersum dominum murmurauerunt, de eorum familia & domicilio animam non
 recessit malum, & duras tribulationum angustias pertulerunt. Vnde in libro Hieremiæ
 scriptum est, Relinquēris sola ab hæreditate tua quam dedi tibi, & seruire te faciam ini-
 micis tuis in terra quam ignoras. Qui dimittit aquam, caput est iurgiorum: & antequam
 patiatur contumeliam, iudicium deserit. Qui permittit aquam ex alueo sui fluminis erū-
 pere in terram aut prata alterius, concitat iurgia: & antequam patiatur contumeliā à proxi-
 mo, deserit iudicium, lædendo proximum sine causa. Hebræi proximè accedentes ad
 mentem Salomonis, legunt, Qui aperit aquam, principium est iurgiorum. & hoc expo-
 nens Rab. Sa. dicit illum qui in alueo fluminis facit aperturam, vt aqua inde decurrat,
 inceptare iurgia. Quidam illum Salomonis locum ita explicant: Qui negligit bibere
 aquam, & seipsum obruit vino, caput est iurgiorum quæ ex temulentia proficiuntur.
 Sed mollior æquo videtur esse interpretatio, & quæ parum spirat genium Salomonis.
 Septuaginta interpretum versio habet, Licentiam dat sermonibus principium iusti-
 tiæ, præcedit autem egestatem contentio & pugna. Et qui iustificat impium, & qui
 condemnat iustum, abominabilis est vterque apud deum. Qui asserit illum esse iu-
 stum & innocentem, quem tamen scit esse nocentem, & reum ac dignum morte, abo-
 minabilis est coram domino, qui conqueritur de iniustissimis censoribus, qui in scele-
 ratos non animaduertunt, & iustos acriter torquent, quos aliquando morti adiudicant.

Dominus per Esaiam imprecatur malum iis qui iustificat impium pro muneribus, &
 iustitiam iusti auferunt ab eo. Propter hoc sicut deuorat stipulam lingua ignis, & calor
 flammæ exurit, sic radix eorum sicut fauilla erit, & germen eorum vt puluis ascendet.

Et quis ignorat perditissimos Iudæos iustificasse impium Barabbam, & Christum inno-
 centem condemnasse? Et de talibus loquitur dominus in Ezechiele dicens, Et cum
 caperent animas populi mei, viuificabant animas eorum, & violabant me ad popu-
 lum meum propter pugillum hordei, & fragmen panis, vt interficerent animas quæ non
 moriuntur, & viuificarent animas quæ non viuunt, mentientes populo meo credenti
 mendaciis. Quid prodest habere diuitias stulto, cum sapientiam emere non possit?
 Diuitiæ magis obsunt stulto qui eis abutitur, quàm profint. quod si terrenis opibus bene
 vteretur,

vteretur, & pietatis officia exerceret, posset internas sapientiæ diuitias sibi comparare.
 Nec id à Salomone dictum putes, quod liceat spiritualia bona temporalibus emere, sed
 hoc ad metaphoram referas, sicut dominus in euangelio dicit, Serue male & piger, scie-
 bas quia metovbi non semino, & congrego vbi non sparsi: oportuit ergo te committere
 pecuniam meam nummulariis, & veniens ego recepisse vti que quod meum est, cum fura,
 Itaque externæ diuitiæ sine interioribus obsunt, & plerumque incitant hominem ad mul-
 ta flagitia perpetranda. Qui altam facit domum suam, querit ruinam: & qui euitat di-
 scere, incidit in mala. Decidit in ruinam, & sui deiectionem, qui seipsum, suamque fami-
 liam aut suos parentes superbè extollit: & qui amplissimis principum diuitiis furto subla-
 tis suam domum sumptuosiore & magnificentiore reddunt, maiori vitæ discrimini
 se exponunt. Denique superbus & nimius sui laudator suas fortunæ aut animi opes im-
 pensus extollendo, præcipitium facit, & à domino deiicitur. Qui etiam negligit discere
 quæ salutis suæ animæ necessaria sunt, aut contemnit suæ vitæ quibusdam adiumentis
 consulere, perpetietur mala, & affigetur. Omni tempore diligit qui amicus est, & fra-
 ter in angustiis comprobatur. Qui se talem præstat amicum qualem decet, omni tēpo-
 re opportuno suam aperit amicitiam, quando quidem tempore prosperitatis, & cum secū-
 da quæque amico cōtingunt, ei plaudit & arridet: cum vero aduersa ferūt amicum & vul-
 nerant, tristatur, & faciem deiicit, nec minus putat se affici & torqueri, quàm amicum. Vn-
 de dicit Cicero in opusculo de amicitia, Nihil est enim amicitia tam nature aptum, tam
 conueniens ad res vel secundas vel aduersas. Secundas etiam res splendidiore facit ami-
 citia, & aduersas patiens communicansque, leuiore. Hæc ille. Et sincera & maxime fer-
 uens amicitia se prodit in angustiis. Tunc agnoscitur verus & germanus frater, qui sui fra-
 tris inopiam subleuat. Hoc autem de ipso Ioseph nos sacræ docent literæ, qui suis fratri-
 bus fame pressis prompto animo succurrit. Homo stultus plaudet manibus, cum spo-
 ponderit pro amico suo, & æstimat se leui etiam & repentina fideiussione rem magni
 momenti fecisse, non animaduertens quanto periculo se exposuerit, nec perpendens ani-
 mo illam Sapientiæ sententiam, Fili mi si sponderis pro amico tuo, defixisti apud ex-
 traneum manum tuam. Qui meditatur discordias, diligit rixas: & qui exultat os suum,
 querit ruinam. Qui versat animo discordias, & tacito sub pectore excogitat seminare cō-
 tentiones, diligit rixas quæ ex discordiis oriuntur. Et qui se suaque omnia iactat, & sei-
 psam extollit, querit per accidens sui ipsius ruinam. Nam cum superbe & arroganter se
 præfert aliis, multorum inimicitiam & odium incurrit. Qui peruersi cordis est, non
 inuenit bonum: & qui vertit linguam, incidet in malum. Qui peruerso animo moli-
 tur malum, nec aliud optat quàm aliis detrimentum adferre, à seipso suaque malitia de-
 cipietur, nec poenam suis pestilentissimis cogitationibus debitam euadet. Et qui vertit
 linguam adulando vel diffamando, corruet in malum & culpæ & poenæ. Ille vertit lin-
 guam, qui nunc cuiquam assentatur, & paulo post eum deridet: modo etiam laudat, mo-
 do vituperat: qui magis quàm pestis fugiendus est, Quamobrem dicit Cicero libro pri-
 mo officiorum, Cauendum est ne assentatoribus patefaciamus aures, nec adulari nos
 sinamus. in quo falli facile est. Tales enim nos tunc putamus esse, vt iure laudemur: ex quo
 nascuntur innumerabilia peccata, quum homines inflati opinionibus, turpiter irriden-
 tur, & in maximis versantur erroribus.

Natus est stultus in ignominia sua, sed nec pater in filio fatuo letabitur. Animus gaudens et item floridam
 facit, spiritus tristis exiccat ossa. Munera de sinu impius accipit, ut peruertat semitas iudicii. In facie prudentis
 lucet sapientia, oculi stultorum in sinibus terræ. Ira patris filius stultus, & dolor matris quæ genuit eum. Non
 est bonum, damnatum inferre iusto, nec percutere principem qui recta iudicat. Qui moderatur sermones suos,
 doctus & prudens est, & preciosi spiritus uir eruditus. Stultus quoque si tacuerit, sapiens reputabitur: et si cō-
 presserit labia sua, intelligens.)

Stultus ob suæ vitæ improbitatem ab omnibus despicitur, & eius stultitia ac ini-
 quitas facit vt sordibus ignominia conspergatur. Nec ex eo natus est stultus in ignomi-
 nia sua, quod exordio suæ natiuitatis iuncta sit ignominia, sed quod ad suam natiuita-
 tē cōsequatur ignominia & despectio, & quia assuescit vitiis, & optima nature seminaria

contaminat, iuste contemnitur: de cuius stoliditate & insipientia pater tristatur. Animus gaudens ætatem floridam facit, spiritus tristis exiccat ossa.) Nihil valetudini corporis vtilius est quàm lætari & iucunde viuere. Nihil etiam æquè floridam hominis ætatem facit quàm sincera animi lætitia, quæ in corporis incolumitatem redūdat. Quòd si spiritus hominis moerore & molestiis torqueatur, & nimia tristitia perfundatur, subito contabescet corpus, & siccitate marcescet. Quare danda, nobis est opera, vt non exhibeamus animæ nostræ tristitiam. quòd si in animam inciderit, studeamus pro viribus eam subito auellere: & diuturnam ac lætam viuemus vitam, si modò rerum terrenarum sollicitudine non discruciemur. Nec ab hac Salomonis sententia euariat illud Ecclesiastici, Iucunditas cordis hæc est vita hominis, & exultatio viri est longæuitas.

Eccles. 30.

Munera de sinu impius accipit, vt peruertat semitas iudicij.) Iniquus & fraudulentus iudex occulte munera accipit, quibus æquitatis iura violat, & iustitiæ leges frangit: quo me hercules nihil est reipublicæ nocentius ac perniciosius. Filij Samuelis male audierūt apud filios Israel, quibus in iudicando præficiabantur, quòd acceperint munera, & peruerterint iudicium. In facie prudentis lucet sapientia, oculi stultorum in finibus terræ.) Candor animi & vera cordis dispositio respicet in vultu, quo genuinam naturam & bonam indolem verisimili coniectura cognoscimus. Et huic loco cohæret illud Ecclesiastæ, Sapientia hominis lucet in vultu eius. Dicit etiam Ecclesiasticus, Ex visu cognoscitur vir, & ab occurso faciei cognoscitur sensatus. Oculi verò stultorum carnalibus voluptatibus affixi, vndique euagantur. Idcirco dicuntur esse in finibus terræ, & ad vanitatum omnium specula curiosissime subriguntur. Ira patris, filius stultus, & dolor matris quæ genuit eum.) Vehementer irascitur pater cum videt filium ab optimis suorum parentum moribus degenerare: cuius vitia transfigunt cor suæ matris, eique summum dolorem adferunt. Non est bonum, damnum inferre iusto, nec percutere principem qui recta iudicat.) Inhumanum est & crudele persequi iustos, eorumque bonâ diripere: quandoquidem colendi sunt viri iusti, & ab omnibus diligendi, qui suis indefessis laboribus & assiduis studiis rempublicam fouent, tuentur & conseruant, nec sinunt cuiquam fieri iniuriam, nec sceleratorum flagitia tolerant. Et longè peius est & crudelius percutere & interimere nobilissimum principem qui recta iudicat, nec permittit æquitatis iura labefactari, qui denique communem reipublicæ vtilitatem magis quàm suam amat, & in sui populi commodum omnia sua studia confert, cui etiam nihil gratius est & iucundius quàm amicè & tranquillè cum suis subditis viuere. Quòd si de vita periclitari debeamus pro tuenda & incolumitate & gloria nostri principis, immanissimi certe videremur si nostro principi iustissimo insultaremus, eumque maledicis & conuiciis incessemus. Siquidem vetuit dominus per Mosen Israelitico populo, ne suo principi malediceret. Reprehenditur Hismael quòd interfecerit Godoliã, qui rectè iudicabat populum, & quem rex Babylonis præfecerat ciuitatibus Iudæ. Qui moderatur sermones suos, doctus & prudens est, & preciosi spiritus vir eruditus.) Facile lingua absque retinaculo prudentiæ labitur, & viris probis conuiciatur, suumque maledicendi virus effundit: difficilè verò ruit, cum rationis & prudentiæ habenis refrenatur. Quamobrem prudens censetur & sapiens, qui suam linguam suosque sermones moderatur, nec quicquam dicit & profert quod non sit longa animi meditatione discussum & elaboratum. Preciosissimum est & selectissimum margaritum vir & moribus & sapientia eruditus, cui nullæ gemmæ, quantumuis auro & argento vestitæ sint & expositæ, conferri possunt. Stultus quoque si tacuerit, sapiens reputabitur: & si compresferit labia sua, intelligens.) Quoniam proprium est stulto loquitari, & in dicacissima verba erumpere, si inter sapientes tacuerit, reputabitur sapiens. Nam taciturnitas stulto homini loco sapientiæ est, quæ à sapientis maturitate proficiscitur, qui velox est ad audiendum, & tardus ad loquendum. Demum stultus censetur intelligens, & obaudire rationi, cum sua comprimit labia, ne in stolidam & inania verba prorumpat.

1. Reg. 8.

Eccles. 8.
Eccles. 19.

Exod. 22.

Hier. 41.

ARGV-

Qui nititur arctissimum amicitiae uinculum disrumpere, uas & committitias quærit occasiones, & simulat se amicitiam tueri, cum dissolutionem disquirat: nec amplius rubore suffunditur cum fracto charitatis nexu & erga Deum & hominem impia & inaudita flagitia perpetrat, & factus uilissimum peccati mancipium desideria carnis sectatur & perficit, quem ignominia & opprobrium suis laqueis inuoluunt, à quibus absque diuina ope & clementissima Dei misericordia explicari nequit, nec à sordibus animi repurgari potest nec iustificari, nisi seipsum ultro accuset, suamque agnoscat culpam: in cuius animo, lingua & manibus, mors est & uita, & ad huius uel illius semitam spontè inflecti potest.

CAPVT DECIMVM OCTAVVM.

Occasiones quærit qui uult recedere ab amico: omni tempore erit exprobrabilis. Non recipit stultus uerba prudentiæ, nisi ea dixeris quæ uersantur in corde eius. Impius cum in profundum uenerit peccatorum, cõtemnit, sed sequitur eum ignominia & opprobrium. Aqua profunda, uerba ex ore uiri, & torrens redundans fons sapientiæ. Accipere personam impii in iudicio non est bonum, ut declines à ueritate iudicii. Labia stulti immiscent se rixis & os eius iurgia prouocat.)

Struit calumnias, & iniustas quærit occasiones, qui cupit ab integerrimo amico separari. Nam cum amatur ab illo qui sibi est moribus & literis & uirtute similis, & familiari consuetudine cum eo diu uersatus est, nec præbuit ansam diuellendæ amicitiae, non debuit simulato animo moliri occasionem vt ab illo separaretur, cui prius summo necessitudinis glutino copulatus erat. Idcirco ficta occasione & callido prætextu recedens ab optimo amico, omni tempore erit exprobrabilis, eique probro uertetur quòd tam facilè & absque iusta causa amicitiam uolauerit: quod tanto peius est, quàm falsare pecuniam, quanto amicitia melior est pecunia. Et hic agimus de uera & perfecta amicitia, quæ uirtutibus & bonis honestis innititur. Bonorum siquidem amicitia, similitumque uirtute, (authore philosopho) perfecta est amicitia. Hi nanque mutuo sibi bona similiter uolunt, quo boni sunt, boni uerò sunt per seipsos. Atque ij maximè sunt amici, qui bona amicis illorum gratia uolunt. propter seipsos enim ita sese habent, & non per accidens. Permanet igitur horum amicitia quandiu sunt boni. At uirtus res permanens est. Sed amicitia utilis & delectabilis facilè dissolui possunt, non permanentibus ipsis similibus. Nam si non ulterius iucundi sint aut uiles, amare desistunt. Utilitas autem non permanet, sed aliàs alia fit. dimoto igitur eo propter quod erant amici, dissoluitur & amicitia, utpote quæ ob illud erat. Dicit etiam Cicero de amicitia, ipsam uirtutem amicitiam gignere & continere, nec sine uirtute amicitiam esse ullo pacto posse. Et loquitur, vt perspicuum est, de amicitia per se & perfecta. nam amicitia per accidens, non est simpliciter dicenda amicitia. Et in eodem opusculo ostendit, quod sane à nostro instituto non est alienum, difficile esse amicitiam usque ad extremum uitæ diè conseruare. Nam vt dicebat Scipio, sæpe mutantur mores hominum, aliàs aduersis rebus, aliàs ætate ingrauescente. Atque earum rerum exemplum ex similitudine capiebat ineutis ætatis, quòd summi puerorum amores sæpe vnà cum prætexta sumpta toga deponerentur. Sin autem ad adolescentiam perduxissent, dirimi tamen interdum cõtentione, uel luxuriæ, uel conditionis, uel commodi alicuius, quod idem adipisci uterque non possit. Quòd si qui longius in amicitia prouecti essent, tamen sæpe labefactari, si in honoris contentionem incidissent. Pestem enim maiorem esse nullam in amicitia, quàm in plerisque pecuniæ cupiditatem, in optimis quibusque honoris certamen & gloriæ, ex quo inimicitias maximas sæpe inter amicissimos extitisse. Hæc ille. Non acquiescit stultus uerba prudentum, nec putat sapientes dicere quæ seria sunt, & sibi uilia, & eo minus & tardius prudentibus obsequitur, quo magis uitio imprudentiæ laborat. Hinc illud Ecclesiastici, Cor fatui quasi uas conuictum, & omnem sapientiam non tenebit. Dicebat etiam Christus stultis & inuidis Pharisæis: Sermo meus non capit in uobis. Ea tamen mire placent stultis, quæ in eorū animo uersantur. Quòd si dixeris ludicra

8. Etb. 3.

Cicero.

Eccles. 21.

Ioan. 8.

& vana quædam ac inania somnia de quibus cogitant, te diligent. Aliquando tamen stulti & vitiosi præueniente Dei gratia lubenter audiunt quod saluti magnopere conducit, & ad horam accusante conscientia compunguntur: sed quia stabilem & firmam radicem non habent, in tempore tentationis recedunt. Impius cum in profundum venerit peccatorum, cõtemnit, sed sequitur eum ignominia & opprobrium.) Cum impius suarum voluptatum cœno volutatur, & in vitiorum omnium voraginem demergitur, contemnit correctionem, & pœnarum comminationem, & peruersa consuetudine induratus, & peccatorũ iugo alligatus, existimat omnia sibi licere, cui horrenda & enormia flagitia aut parua aut nulla esse videntur. Quod si propter suæ mentis obstinationẽ à domino despectus fuit, (quem tamẽ prius deseruit & despexit) vix vnquam resipiscet.

Eccles. 7. Vnde dicit Ecclesiasticus, Considera opera Dei, quod nemo possit corrigere quem ille despexerit. Licet speciali Dei patrociniõ adiutus, possit salutarem agere pœnitentiam, & ad Dei clementissimi gratiam, à qua exciderat, redire. Hoc autem notum euadit de ipso Manasse, quo nemo vnquam sceleratior fuit, qui ad diuinam misericordiam confugiens, sua peccata defleuit, & deflendo suæ iniquitatis veniam consecutus est. Cum tamen impius in sua impietate perseverat, nec vllus sui delicti dolor eum macerat & compungit, meretur maxima cum sui ignominia & opprobrio vt in profundissimum infernum detrudatur. Aqua profunda, verbã ex ore viri, & torrens redundans fons sapientiæ.) Quemadmodum non potest quis facilẽ ad imum ac profundum aquæ attingere, ita non potest ad abditissima ac secretissima viri sapientis verba pertingere, à cuius torrentissimo & profluentissimo fonte dimanant aquæ viuæ, quibus sitibundi suam sitim restinguere possunt: & qui feruenti ac syncera fide bibit aquam sapientiæ, non sitiet in æternum. Sunt qui dicunt verba sapientum aquis comparari, quia & lauant mentes audientium & irrigant, ne vel peccatorum sorde deformes remaneant, vel doctrinæ cælestis inopia tabescant, & quasi nociua ariditate deficiant. Accipere personam impij in iudicio non est bonum, vt declines à veritate iudicij.) Peruertit ordinẽ iuris & iustitiæ, qui quorundam blandimentis, fauore aut muneribus illectus, in iudicio præfert indignum digno, & impium iusto: quod certe faciunt multi prælati Ecclesiastici in distribuendis rerum ecclesiasticarum sacerdotiis, qui quorundam parasitorum assentationibus infatuati, plura deferunt hominibus quàm virtuti, & plerunq; præferunt indoctos doctis. Denique iudices donis corrupti polluunt & cõtaminant sacra æquitatis iura, nec eos pudet pauperes iniustitia & calumniis oppressisse. Et quia agunt contra iustitiam distributiuam qui in iudicio accipiunt personam, & magis personas quàm causas considerant, nec vllam habent meritorum rationẽ, idcirco tenentur ad restitutionem ei cui iniuste intulerunt damnum. Hinc vetitum erat in lege Mosaiica ne quis consideraret personam pauperis, nec honoraret vultum potentis. Quod autem pessimum sit malum, & mortiferum delictum, accipere personam impij in iudicio, ostendit propheta dicens,

Psal. 81. Vsquequo iudicatis iniquitatem, & facies peccatorum sumitis? Iudicate egeno & pupillo, humilem & pauperem iustificate. Labia stulti immiscent se rixis, & os eius iurgia prouocat.) Quoniam stultus absq; vlla animi moderatione verba profundit, & temere ac procaciter loquitur, & in omnes suæ viperinæ linguæ venena spargit, idcirco omnium rixis sese immiscet, & suo maledico ore iurgia concitat, nec eum pudet quod conuiciis & contumeliis viros insignes & virtute conspicuos incesserit, & amarulentis suæ linguæ sputis conspurcauerit.

¶ Os stulti contritio eius, & labia ipsius ruina animæ eius. Verba bilinguis quasi simplicia, & ipsa perueniunt usque ad interiora ventris. Pigrum deiicit timor, animæ autem effœminatorum esurient. Qui mollis & dissolutus est in opere suo, frater est sua opera dissipantis. Turris fortissima nomen domini, ad ipsam currit iustus, & exaltabitur. Substantia diuitis, vrbs roboris eius, & quasi murus validus circumdans eum. Antequam conteratur, exaltatur cor hominis: & antequam glorificetur, humiliatur.)

Luit pœnas stultus quod procacitate suæ linguæ iustis maledixerit & affecerit iniuriis: & corpore & animo conteritur: corpore quidem, quod propter cõuicia, detractio- nes & maledicta corpus eius afficiatur. Animo vero, quia deliquit, & suam mentem maculauerit, suisque contumeliis & mēdacissimis labiis ruinam suæ animæ parauerit. Hinc præclare

præclare scriptum est in libro Sapientiæ, Os quod mentitur, occidit animam. Verba bilinguis quasi simplicia, & ipsa perueniunt vsque ad interiora ventris.) Videntur esse bilinguis verba admodum simplicia, & nullo dolo nullaque fraude conuestita, quandoquidem bilinguis & duplex animo palàm adulatur & plaudit amico, clanculum tamen & priuatim detrahit & conuiciatur: cuius pestis ad interiora vsque cordis serpit, & maxime nocet, & huiusmodi veneno difficile est admodum præsentaneum adhibere antidotum. Vnde dicit Ecclesiasticus, Sufurro & bilinguis maledictus. multos enim turbauit pacem habentes. Et hoc callido artificio vtuntur hæretici, qui sua verba ita poliunt ornant & colorant, vt quicquid dicant, putemus esse verum, sacrum & euangelicum, & nescimus plerunque quod lateat sub melle venenum. Pigrum deiicit timor, animæ autem effœminatorum esurient.) Timor rei arduæ & duri laboris reuocat pigrum à bono opere, & impedit ne quidpiam commendatione dignum aggrediatur. Nam vt postea videbitur, dicit piger, leo est foris, in medio platearum occidendus sum. Molles vero, lasciu, & Milesis effœminatores, quibus nulla est victus ratio, extremam inopiã sufferent. Qui mollis & dissolutus est in opere suo, frater est sua opera dissipantis.) Qui tardius quàm deceat & remissius in suo opere progreditur, nec eam adhibet operã quàm oportet eum adhibere, similis est exordia sui operis euertenti, aut profus perfectum opus dissoluenti. Nec hic contendimus de omnimoda similitudinis ratione, quandoquidem longè minus est remisso esse animo in suo officio, quàm nihil officij peragere. Nec tam culpandum est segnius suum opus exequi, quàm aut omnino ab opere desistere, vel absolutum opus demoliri. Sed ex parte tractanda est similitudo, quia vterque peccat non se præstando talem in opere, qualem oportuit se præstitisse. Turris fortissima nomen domini: ad ipsam currit iustus, & exaltabitur.) Tutius nomine Dei cui credimus protegimur, quàm septis vrbiũ conclusi fortissima & munitissima turri protegantur. Non enim ciues ab hostibus vndiquaque obsessi, solis murorum propugnaculis ab obsidione liberantur, sed magis inuicta & interrita militum qui in ciuitate conclusi sunt, generositate, quorum cunctatio, prudentia, & longa rerum bellicarum experientia magis obsessæ ciuitati prodest, quàm armorum & bellorum omnium præsidia. Sola autem Dei inuocatione (modo syncera sit, feruens & assidua) ciuitas ab hostibus liberari potest. Siquidem Ezechias regum omnium religiosissimus, inuocando nomen domini, & perseverando in orationibus, præpediuit ne Sennacherib rex Assyriorũ funditus deleret vrbe Hierosolymitanam. Et rex ille ipsa iustitia iustior, ad Dei auxilium confugit, à quo fuit exauditus. Quamobrem dicit propheta laudãdo dominum, Deduxisti me, quia factus es spes mea, turris fortitudinis à facie inimici. Et alibi, Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo. Item, Inuocabat dominum, & ipse exaudiebat eos. Tum etiam dicit Esaias de illo qui succurrit pauperi, Tunc inuocabis, & dominus exaudiet te, Scribit & Hieremias de captiuis Hierusalem, quos dominus sua benignitate impletis in Babylone septuaginta annis, reduxit ad locum proprium, dicens, Inuocabitis me, & viuetis: & orabitis me, & ego exaudiam vos: quæretis me, & inuenietis. Substantia diuitis, vrbs roboris eius, & quasi murus validus circumdans eum.) Explicata est huiusce loci sententia in decimo capite huius operis. Et licet pecunia rerum omnium sit neruus, & eius adiumento arces inexpugnabiles & munitissima castra expugnentur, plerunque tamen obsunt possidenti. Et qui suis cumulatissimis opibus magis confidunt quàm validissimis mœnibus, sæpissime falluntur. Nam occasione suarum diuitiarum aliquando iugulantur, nec ea euadunt pericula quæ destituti nummis euadere possunt. Taceo quod multorum inuidiam & odia sibi cõstant, nec alicubi tutum pedem figere possunt. Hinc præclare dictum est ab Ecclesiaste, Diuitiæ conseruatæ in malum domini sui, pereunt enim in afflictione pessima. Antequam conteratur, exaltatur cor hominis: & antequam glorificetur, humiliatur.) Hæc satis suo in loco declarata sunt. Solet enim homo nimis in arrogantiam propensus, insolescere, & vanis honoribus intumescere, antequam tumorem animi deponat, & eius erecta ceruix à domino incuruetur. Nec cuiquam se demittit aut cedit, nisi post lapsum. Cum verò ad suæ mentis domunculam redit, & secum habitat, suæque imbecillæ conditionis ac naturæ vires metitur, & sui delicti grauitatem perpendit, vix seipsum sibiipsi cõfert. Vix

Sapi. 1.

Eccles. 28.

Prouer. 22.

4. Reg. 19.

Psal. 60.

Psal. 26.

Psal. 98.

Esaiæ. 58.

Hier. 29.

Eccles. 5.

audet faciem in cælum attollere. Vermibus & pulueribus seipsum comparat. Multa pro absterge dis sui animi fordibus suspiria emittit, nec temperat à lachrymis donec senserit dominum sibi pepercisse, à quo post veram & euangelicam humilitatem exaltatur.

¶ Qui prius respondet quàm audiat, stultum se esse demonstrat, & confusione dignum. Spiritus uiri sustentat imbecillitatem suam. Spiritum uero ad irascendum facilem quis poterit sustinere? Cor prudentis possidebit scientiam, & auris sapientium querit doctrinam. Donum hominis dilatat uiam eius, & ante principes spacium ei facit. Iustus prior est accusator sui, uenit amicus eius, & inuestigabit eum. Contradictiones comprimit fors, & inter potentes quoque diiudicat. Frater qui adiuuatur à fratre, quasi ciuitas firma, & iudicia quasi uestes urbium.)

Qui præcipiti lingua fertur ad loquendum, & prius respondet quàm attente & perfecte audierit, suam prodit stultitiam, & confusionis notam incurrit: Nam patienter debemus audire, & diu considerare quid loquendum sit, quidve respondendum, & tacita mente quæ dicturi sumus perpédere, ne dixisse nos pœniteat. Siquidem in hoc incumbit prudens, ut libentius audiat quàm loquatur, & auribus frequentius quàm lingua utatur. Quatrobrem dicit philosophus, Magnanimi motus tardus esse videtur, & vox grauis, & locutio tarda. Monet etiam diuus Iacobus, ut omnis homo sit uelox ad audiendum, & tardus ad loquendum. Qui denique prius contententium facta iudicat, quæ utriusque partis causam plenè cognouerit, se ridiculum facit, & confusione dignum. Nec ille noxam stultitiæ declinat, qui prius uult docere quàm didicerit: quæ non pudet prius indocte & intempestiue respondere, quàm à uirò docto audierit quidnam de rebus arduis & præclaris respondere debeat. Spiritus uiri sustentat imbecillitatem suam: spiritum uero ad irascendum facilem quis poterit sustinere? Uir & integer hominis spiritus uirtute & diuina gratia adiutus, infirmitatem corporis confortat, & exiguas ac imbecilles naturæ vires adiuuat & fouet. Et cum uirtus corporis nobis deficit, tunc uirtus animi uirescit & augetur in superandis tribulationibus & tentationibus. Hinc dicebat

4. Eth. 3.
Iaco. 1.

2. Corin. 12

Matt. 11.

Prouer. 1.

Paulus, Libèter glorabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me uirtus Christi: propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in necessitatibus, in perfectionibus, in angustiis pro Christo. Cum enim infirmior, tunc potens sum. Spiritus etiam domini nos angustiis & laboribus grauatos refocillat. Venite ad me (inquit Christus) qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam uos. Spiritum uero iracundia feruentem, & ad irascendum maximè procliuem, nemo nisi patiens & mansuetus ferre poterit: quandoquidem iracundus & uerbis & factis aliis est permolestus, & plerumque discordias concitat, & communitatem perturbat: quem qui ut oportet tolerat, magis laudandus est, quàm qui maximum hostem superat. Cor prudentis possidebit scientiam, & auris sapientium querit doctrinam.) Quoniam scientia nulla hominum uia eripi potest, nec scientiæ & sapientiæ dono quicquam homini optabilius est, idcirco prudens partem scientiam tanquam preciosissimum thesaurum diligentissime custodiet. Et sapiens libenter audit à peritioribus quæ summopere conducunt ut suam sapientiam & augeat & exornet. Audiens enim sapiens, sapientior erit. Donum hominis dilatat uiam eius, & ante principes spacium ei facit.) Sapientia munit uiam aditumque facit sapientibus ingrediendi magnifica principum palatia, & cum nobilissimis regibus de rebus seriis colloqui: quod sanè magnam eis gloriam adfert. Debent expetere Christiani principes ut non minus stipentur sapientibus quàm satellitibus, quandoquidem nihil magis serenissimum principem exornat, quàm præclarus uirorum prudentum & sapientum comitatus: & quo maius est literaturæ aut sapientiæ donum, eo magis hominem ditat & nobilitat, facitque ut perpetuum sapientis nomen toti terrarum orbi innotescat. Iustus prior est accusator sui: uenit amicus eius, & inuestigabit eum.) Qui cordato est animo, si deliquerit, aut quempiam offenderit, occultum crimen detegit amico qui potest prodesse & non obesse, antequam ab aliis accusetur: & cognito scelere integerrimus amicus dat operam & uias omnes inquirat quibus eum liberabit. Aliter, cum nemo usque adeo sit iustus quin cadere possit, aut saltem leuissima delicta admittit, sollicitus suæ salutis ubi primum lapsus est in peccatum, debet lugendo suam agnoscere fragilitatem, suamque culpam ingenuè fateri, & ad copiosissimum diuinæ misericordiæ fontem confugere: in quo, accusando seipsum, sordes animi abluet, & tandem à domino, qui nobis optimus est ami-

cus,

cus, ueniam consequetur, si modò decreuerit tempore opportuno confiteri sacerdoti. Unde dicit propheta, Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Et hoc faciendæ poenitiæ institutum fufius multo declaratur à beato Luca de adolescente prodigo, qui peregre profectus est in regionem longinquam, & ibi dissipauit substantiam suam uiuendo luxuriose: & postquam omnia consummasset, facta est fames valida in regione illa, & ipse coepit egere, & abiit, & adhaesit uni ciuium regionis illius: & misit illum in uillam suam ut pasceret porcos. Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis quas porci manducabant, & nemo illi dabat. In se autem reuersus, dixit, Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus? ego autè hic fame pereor. Surgam, & ibo ad patrem meum, & dicam ei, Pater, peccaui in cælum, & coram te. Iam non sum dignus uocari filius tuus. fac me sicut unum de mercenariis tuis. Et surgens uenit ad patrem suum. Cum autem adhuc longe esset, uidit illum pater ipse, & misericordia motus est, & accurrens cecidit super collum eius, & osculatus est eum, dixitque ei filius, Pater, peccaui in cælum, & coram te: iam non sum dignus uocari filius tuus. Dixit autem pater ad seruos suos: Citò proferte stolam primam, & induite illum, & date anulum in manum eius, & calceamenta in pedes eius: & adducite vitulum faginatum, & occidite, & manducemus & epulemur: quia hic filius meus mortuus erat, & reuixit: perierat, & inuentus est. Hæc significant patrem cælestem maxime lætari cum peccator respicientiam agit, quem dum peccati dolore torquetur, ad se recipit, amplexatur, & sua benignitate fouet: qui magis gaudet super uno peccatore poenitentiam agente, quàm super nonagintanouem iustis qui non indigent poenitentia. Contradictiones comprimit fors, & inter potentes quoque diiudicat.) Contentiones hominum & litigia dirimuntur forte, cum non est alius modus comprimendi subortas contradictiones: & capitales summorum principum inimiciæ fortibus aliquando sedantur, tametsi id sine uigenti necessitate fieri non debeat. Alibi abunde discussum est quando fortibus uti licet. Frater qui adiuuatur à fratre, quasi ciuitas firma, & iudicia quasi uestes urbium.) Mutua fratrum subsidia, firmissima ciuitate, in qua ciues se inuicem iuuant aduersus hostes, firmiora sunt, & admodum difficile est uinculum amicitiae quo conexi sunt dissolueri: & æquissima iudicia uerbis urbium quibus ianua muniuntur, stabiliora sunt, nec fauore nec pecuniis nec ullis denique terroribus dirumpuntur: quandoquidem præclara uirtutum officia quæ ueritatem ipsam ducem habent, eamque sequuntur, nullis hominum molitionibus & machinamentis expugnari possunt.

Psal. 31.

Luca. 15.

Ibidem.

¶ De fructu oris uiri replebitur uenter eius, & gemina labiorum ipsius saturabunt eum. Mors & uita in manibus linguæ. qui diligunt eam, comedent fructus eius. Qui inuenit mulierem bonam, inuenit bonum, & hauriet iucunditatem à domino. Qui expellit mulierem bonam, expellit bonum: qui autem tenet adulteram, stultus est & insipiens. Cum obsecrationibus loquetur pauper, & diues effabitur rigide. Vir amicabilem ad societatem magis amicus erit quàm frater.)

Qui sapienter loquitur, & ornate dicit, ac erudite alios docet, suam adauget scientiam & illustrat, & fructus labiorum ipsius, germina & sanæ doctrinæ præcepta eum satiant abunde, & quod uitæ necessarium est, ei præstare oportet. non enim denegandum est salarium iis qui rectè docent & concionantur. Dignus est enim operarius cibo suo. Et hoc Paulus multis argumentis suadet, dicens, Quis militat suis stipendiis unquam? Quis plantat uineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? Nunquid secundum hominem hæc dico? An & lex hæc non dicit? Scriptum est enim in lege Moyse, Non alligabis os boui triturati. Nunquid de bobus cura est deo? An propter nos utique hoc dicit? Nam propter nos scripta sunt, quoniam debet in spe qui arat, arare: & qui triturat, in spe fructus percipiendi. Si nos uobis spiritualia seminauimus, magnum est si nos carnalia uestra metamus? Mors & uita in manibus linguæ: qui diligunt eam, comedent fructus eius.) Qui didicit suam linguam refrenare, eamque bene utitur aut docendo aut prædicando aut orando dominum, æternam uitam assequetur: qui uerò procaci & viperina lingua unumquemque subannat, & uiris probis detrahit, perpetuam mortem & damnationem incurret: & qui diligunt linguam compositam & moderatam, fructum optimum consequentur. qui uerò dissolutam, procacem & proteruam,

Matt. 10.

1. Corin. 9.

Deute. 25.

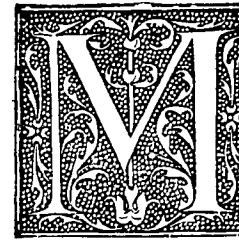
suæ proteruitæ suæque loquacitatis stipendia reportabunt. Et huic Salomonis sententiæ suffragatur illud Christi verbum dicentis, Ex verbis tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. Qui inuenit mulierem bonam, inuenit bonum, & hauriet iucunditatem à domino.) Qui nactus est mulierem bonam, honestam & pudicam, preciosum quendam thesaurum inuenit, & existimat maximum sibi à domino factum fuisse beneficium. Nam admodum difficile est reperire mulierem bonam, fortem & constantem: vnde dicit Ecclesiastes, Inueni amariorem morte mulierem. Et paulò pòst, Virum de mille vnum reperi, mulierem ex omnibus non inueni. Quòd si mulier sit sancta & pudorata, gratia est super gratiam, & vir haurit iucunditatem à domino, & maxime lætatur cum versatur cum bona muliere, & hoc putat esse donum Dei. Hinc dicit Ecclesiasticus, Beatus qui habitat cum muliere sensata. Qui expellit mulierem bonam, expellit bonum: qui autem tenet adulteram, stultus est & insipiens.) Dignus est tormentis, & vt multis molestiis afficiatur, qui sua superbia aut temeritate bonam & fidelem coniugem è sua domo expellit. Quid enim viro potest esse iucundius, quàm familiari consuetudine & moderata voluptate vti cum sua vxore quæta & tranquilla? quæ summopere desiderat suo viro placere, & suam familiam rectè educare. Nescit haud dubie vir morosus & stultus quidnam perdat, & quantam suorum bonorum iacturam faciat, cum à se temperatam & honestam mulierem reiicit: nec periculum adulterij quod incurrere potest, animaduertit: imò non videtur seipsum diligere cum bonam mulierem expellit, aut odio habet. Dicit enim Paulus, Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit ecclesiam. Et paulò pòst, Viri debent diligere vxores suas vt corpora sua. Qui suam vxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enim vnquam carnem suam odio habuit, sed nutrit & fouet eam. Qui autem in sua domo retinet adulteram, quæ ab obscœna sui adulterij libidine non vult desistere, stultus est & insipiens. Nam videtur fouere vitium suæ vxoris adulteræ, quæ in sua nephanda turpitudine persistit: & eam potest quantum ad torum repudiare. Sed consulendum est adulteræ, vt suum peccatum defleat, & suo viro reconciletur. Cum obsecrationibus loquetur pauper, & diues effabatur rigide.) Paupertas & indigentia cogit hominem precari, & multis cum obsecrationibus diuitem ad misericordiam flectere, qui plerunque (si suis diuitiis seruiat) aspere & rigide respondet pauperi subsidium vitæ deposcenti, & claudendo viscera misericordiæ eum à se repellit: quemadmodum diues ille qui quotidie epulabatur splendide, neglexit succurrere Lazaro mendico, nec eum satiauit micis quæ de sua mensa cadebant. Vir amicabilis ad societatem, magis amicus erit quàm frater.) Qui natus est ad fouendam veram amicitiam, & ad tuendam honestam societatem, magis est amicus illi qui familiaria colloquia, conuictum hominum & congressum amat, quàm frater minus aptus aut ineptus ad retinendam communem viuendi consuetudinem, & qui non nouit sui fratris amicitiam conseruare. Siquidem morum similitudo, idem animus, eadem voluntas, eademque viuendi consuetudo, amicitiam iura tuetur. Similis enim similem amat, & monedula monedulam. Dicit etiam Plato libro de legibus sexto, æqualitatem amicitiam autorem esse. Existimauit & Pythagoras amicitiam æqualitatem esse, & eandem animam, & amicum alterum ipsum.

ARGUMENTVM DECIMINONI CAP.

Præferendus est pauper humilis & simplex animo, diuiti superbo & insipienti, qui fretus suis diuitiis quas colit, pannosos, & eos qui exiguas fortunas habent, despicit, & ea mentis insania laborat, ut nullius opera se indigere putet: & licet auidissimi quæstus suspiciant diuitem & reuerentur, eumque inter felices commemerandum esse censeant, nihil tamen eo est miserius & calamitosius cum ob cumulatisimas opes insolentescit, nec suas fortunas quibus oportet impartitur: imò ausum dicere nihil vilius & abiectius diuite, cui ne quidem ulla est prudentiæ & uirtutis scintilla: & eo maiorem ingratiitudinis & ignominie notam incurrit, quo minus aut tardius suis parentibus egenis succurrit, eosque torquet & affligit.

CAPVT DECIMVMNONVM.

Melior

Melior est pauper qui ambulat in simplicitate sua, quàm diues torquens labia sua, & insipiens. Vbi non est scientia animæ, non est bonum: & qui festinus est, pedibus offendit. Stultitia hominis supplantat gressus eius, & contra deum feruet animo suo. Diuitiæ addunt amicos plurimos: à paupere autem, & hi quos habuit, separantur. Testis falsus non erit impunitus: & qui loquitur mendacia, non effugiet. Multi colunt personam potentis, & amici sunt dona tribuentis. Fratres omnes pauperis oderunt eum, insuper & amici procul recesserunt ab eo.)

Quanta sit veræ paupertatis virtus, & quantum laudis tribuendum sit pauperibus qui in magna cordis simplicitate ambulant, hic Salomon plane docet, dicens, Melior est pauper qui ambulat in simplicitate sua, quàm diues torquens labia sua, & insipiens. Agnoscitur autem simplicitas pauperis, quando nec animo nec lingua seipsum effert, nec quidquam sibi tribuit, plurimum autem aliis, quos reuertur & amat, nec murmurat quòd eius tenuis admodum agellus non augeatur, nec opibus ditetur, sed tranquillitatem animi & parsimoniam victus omnibus diuitiis anteponeat: & eo iucundius uiuit, & liberius loquitur, quo minus sentit suam conscientiam his terrenis affectibus oneratam esse. Vituperandus autem est diues qui in superbiam elatus, torquendo labia pauperes contemnit, & auertit faciem suam ab egenis. Sed dominus radices superborum diuitum arefaciet, & eorum gloriam & memoriam perdet. Ostendens Ecclesiasticus non esse bonam partem diuiti ad pauperem, & egenos ab opulentis despici, dicit: Sicut abominatio est superbo humilitas, sic & execratio diuitis pauper. Et alibi quod huic loco consentaneum est adducit, dicens, Melior est pauper sanus & fortis viribus, quàm diues imbecillis & flagellatus malitia. Et appositè adiectum est à Salomone, & insipiens. Quid enim stolidius diuite qui immodicis rerum terrenarum diuitiis occæcatur, & intumescit? Quid illo homine insipidius & abiectius, qui nec aliis nec sibi prodest, nec nouit suis bonis bene vti? Sanè vtilius fuisset illi nullas vnquam habuisse diuitias. Vnde Ecclesiastes deplorando calamitatem avari diuitis qui cunctis diebus vitæ suæ comedit in tenebris, & in curis multis, & in ærumna atque tristitia, dicit, Diuitiæ conseruatae in malum domini sui. pereunt enim in afflictione pessima. Vbi non est scientia animæ, non est bonum: & qui festinus est, pedibus offendit.) Vera & perfecta animæ scientia, sita est in syncera Dei contemplatione, & diligenti diuinorum præceptorum obseruatione: nec censetur homo vllum habere bonum, si contemnat saluare suam animam, eamque virtutibus exornare. Nam bona corporis ad bonum animæ inlecti debent. quòd si anima virtutibus destituta sit, nihilifient corporis & fortunæ bona. Hinc præclara illa Christi sententia, Quid enim prodest homini si vniuersum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiat? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Qui verò res suas præcipitanter agit, nec circumspicit quidnam agere debeat, sed præceps ac festinus ad obeundum officium fertur, plerunque labitur & offendit. Sunt enim negocia consilio, grauitate, prudentia & moderatione animi tractanda, & aliquando cunctari ac meditari oportet, & versare animo quidnam auspiciari volumus, & de quibusnam rebus dicturi sumus. Lepidissima sunt illa prouerbia, & sententiosa, Festina lente, Sat cito si sat bene. Stultitia hominis supplantat gressus eius, & contra Deum feruet animo suo.) Qui male uiuit, nec bonorum exemplo suam vitam componit, sed suas opes in obscœnis voluptatibus consumit, ab aliis despicitur & conculcatur, & noxiis affectibus æstuans, ex impatientia in blasphemiam prorumpit: & cum viam iustitiæ & veritatis deseruit, non se deliquisse fatetur, sed culpam suam in deum reiicit, quòd nimis fragilem fecerit hominem, aut eum tentationibus succumbere permiserit. Feruet & animo contra dominum, qui murmurat & existimat dominum sibi imposuisse onera importabilia: & hoc excusationis prætextu negligit Dei iussis obsequi. Sed propheta orauit dominum ne eius cor declinaret in

Eccles. 13.

Eccles. 30.

Eccles. 5.

Matt. 16.

Psal. 140.

n

verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis. Diuitiæ addunt amicos plurimos, à paupere autem, & hi quos habuit, separantur.) Diues sibi comparat multos amicos, à quibus colitur & honoratur. Nec tamen propter se, & virtutes animi ab vtilibus amicis honoratur, sed duntaxat ob suas amplissimas diuitias, quas vulgus imperitissimum admiratur. quòd si aduersis fortunæ ventis agitatus in extremam inopiam deciderit, ab illis deseritur, à quibus prius arridente fortuna colebatur. Et ea est quorundam hominum cæcitas & amentia, vt cum prosperos rerum successus assequuti sunt, aut in summos honores euehuntur, non amplius duræ paupertatis quam aliquando perpessi sunt, recordentur, & pauperes amicos aspernentur & abiiciant. Et huic Salomonis loco astipulatur illud Ecclesiastici, Diues commotus confirmatur ab amicis suis: humilis autem cum ceciderit, expelletur & à notis. Diuiti decepto multi recuperatores. Locutus est superba, & iustificauerunt illum. Humilis deceptus est, insuper & arguitur. Locutus est sensate, & non est datus ei locus. Diues locutus est, & omnes tacuerunt, & verbum illius vsque ad nubes perducent. Pauper locutus est, & dicunt, Quis est hic? Et si offenderit, subuertent illum. Loco istius contextus, A paupere autem & hi quos habuit, separantur, legunt Septuaginta Interpretes, *ὁ δὲ πτωχὸς καὶ ἀπὸ τῆς ὑπερχοῦτος φίλος λείπεται.* Id est, A pauper & ab existente amico relinquitur. Et facilis est hæc lectio. Testis falsus non erit impunitus: & qui loquitur mendacia, non effugiet.) Fugiendus est testis fraudulentus, & magis quam pestis. Nam maius reipublicæ detrimentum adfert, magisque nocet, quam sæuissima pestis, quæ duntaxat à mundo corpora aufert. Nec summi iudicis vltionem effugiet, qui & falso testimonio & mendaciis reipublicæ statum labefactat. Hæc alibi declarata sunt. Multi colunt personam potentis, & amici sunt dona tribuentis. Fratres omnes pauperis oderunt eum, insuper & amici procul recesserunt ab eo.) Hæc ex superioribus locis innotescunt. Qui enim sperant à regibus & principibus se amplissima beneficia consequuturos, comitatum eorum sequuntur, nec tam regiam maiestatem reuerentur & obseruant, quàm diuitias: & quod pestilens est & noxium, plerunque assentantur principibus, vt maiorem eorum gratiam inire possint, vnde & seipos, suosque parentes ditent. Et eo tumido fastu turgent, vt neminem in rebus secundis sibi præferendum esse censeant, & eo nonnunquam infantiæ fumo caligant, vt contemptim suos amicos pauperes despiciant, & (quod inhumanum est) nec eos videre velint.

Qui tantum uerba seclatur, nihil habebit: qui autem possessor est mentis, diligit animam suam: & custos prudentiæ inueniet bona. falsus testis non erit impunitus: & qui loquitur mendacia, peribit. Non decent stultum delicia, nec seruum dominari principibus. Doctrina uiri per patientiam noscitur, & gloria eius est iniqua prætergredi. Sicut fremitus leonis, ita & regis ira: & sicut ros super herbam, ita & hilaritas eius. Dolor patris filius stultus: & tecta iugiter perstillantia, litigiosa mulier. Domus & diuitiæ dantur à parentibus, à domino autem proprie uxor prudens.)

Qui magis ornatum verborum & cultum linguæ curat, quàm rei intelligentiam & sententiam, inter doctos non annumerabitur. Qui etiam magis studet suam expolire linguam, suisque verbis gratiam addere, quàm virtutibus suam animam illustrare, nihil præmij consequetur: nec censetur suam animam diligere, nisi mentem præclaris virtutum officiis exornatam possideat, suisque affectibus imperet, & se totum despectis rebus humanis deo optimo & maximo deuoeat. Vnde dicit Christus in euangelio: Qui inuenit animam suam, perdet illam: & qui perdidit animam suam propter me, inueniet eam. Quod si is censeatur odire animam suam, qui diligit iniquitatem: ille censebitur diligere animam suam, qui diligit æquitatem. Qui etiam custodit prudentiam virtutum moralium directricem, qua passionum insultus vincuntur & sedantur, gratiæ & gloriæ beneficia consequetur. Falsus testis non erit impunitus: & qui loquitur mendacia, peribit.) Dignus est summo supplicio, qui mendaciis & falsis testimoniis cupit innocenti detrimentum adferre, & æquissimam hominis causam euertere. Rectè siquidem à psalmografo dictum est, Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Non decent stultum delicia,

nec seruum

nec seruum dominari principibus.) Selectissimæ ciborum delicia non sunt insipidis admouendæ, nec pascendi sunt stulti lautissimis epulis, quibus bene vt non nouerunt, sed crassus cibus eis adhibendus est. Siquidem crassa (vt trito adagio dicitur) bene conueniunt crassis, & asinus mauult stramen quàm aurum. Nec suauissimæ sacrarum literarum delicia decent hæreticos: nec sanctum canibus dandum est: nec mittendæ sunt ante porcos margaritæ, ne forte conculcent eas pedibus suis. Dedecet etiam seruum nobilissimis principibus dominari. Nihil enim immanius est & crudelius seruo in suum dominum insurgente. Quòd etiam seruus dominetur, aduersatur societati secundum naturam constitutæ. Nam seruus solum est minister ad actionem, vt exequatur quæ prouido mentis oculo fuerint à domino prospecta. Præcipit etiam Paulus seruis, vt obediant dominis carnalibus cum timore & tremore. Doctrina uiri per patientiam noscitur, & gloria eius est iniqua prætergredi.) Doctrina Socratis probata est patientia. Nam exemplo suiipius docebat suos auditores pati æquo animo iniurias hominum. Etenim suæ uxoris Xantippes conuicia domi constantissimè ferebat, vt aliarum mulierum insolentiam foris pati disceret. Idem sitim & famem tolerantissime perferibat. Nudis pedibus glaciem & pruinas calcabat facilius quàm calceati milites. Quæcumque foret hyemis rigor, nihil addebat quotidianis vestimentis. Qui etiam docent æquanimitè perferendas esse hominum iniurias, nec scelus scelere vindicandum, nec retaliandum esse, debent in seipsis eam habere animi magnitudinem & tolerantiam, quam docent. Siquidem doctrina sine honesta vita & vera patientia, nihil aut parum gratiæ habet: & tanto vnusquisque cõuincitur minus doctus, quanto minus patiens. Denique excellens & euangelica apostolorum doctrina in perferendis aduersitatibus innotuit & refulsit, qui contemptis & honoribus & diuitiis, pro tuenda veritate suæ doctrinæ, atrocissima tormenta, & acerbissima mortis genera inuictò animo pertulerunt: quibus dicebat Christus, vt eorum animos ad perferenda supplicia accenderet, Beati estis cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos, mentientes, propter me: gaudete & exultate, quoniam merces uestra copiosa est in cælis. sic enim persecuti sunt prophetas qui fuerunt ante vos. Et insignis illorum gloria fuit prætergredi iniqua, hoc est non inferre iniuriam, sed pati. Hinc dicit Paulus exhortans Christianum ad patientiam, Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. Sicut fremitus leonis, ita & regis ira: & sicut ros super herbam, ita & hilaritas eius.) Furor regis & ira non minorem suis subditis terrorem incutit, quàm rugitus leonis cæteris bestiis. Hinc dictum est prius, Indignatio regis nunciij mortis. Dicitur de ipso Dauid quòd terribilis apparebat iniustis, hilaris ac blandus iustis. Nec minus hilaritas regis iucunda est & grata subditis, quàm ros herbis. Siquidem subditorum animus gestit cum agnoscit regem esse hilarem, & lætam faciem præ se ferre. Debet etiam rex admodum ciuilem se omnibus affabilem exhibere, & imitari Augustum Cæsarem, qui trepidantes accedere, comitate inuitabat. Scitum est & illud Titi Vespasiani, in penitissimis principum præcordiis recondendum, & in ore semper habendum: Non oportet quenquam à sermone principis tristem discedere. Metuendus est tamen princeps, & potissimum cum suorum subditorum vitiis offenditur. Quod si cuiusquam regis ira metuenda sit, potissimum supremi regis, & regum omnium potentissimi. Vnde dicit Dauid, Quis nouit potestatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuam dinumerare? Et in Threnis legimus, Compleuit dominus furorem suum, effudit iram indignationis suæ. Dicit etiam dominus in prophetia Amos, Ecce ego stridebo subter vos sicut stridet plaustrum onustum fœno. Sed ira domini & indignatio in illos decedit & torquetur, qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati. Dolor patris, filius stultus.) Frequenter diximus vitia filij maximum patri dolorem adferre, nec solum dolorem tristitiæ & tædia multa, sed aliquando mortem. Nam quemadmodum virtutibus liberorū vita patris prorogatur, ita vitiis acceleratur. Et tecta iugiter perstillantia, litigiosa mulier.) Mulier litigiosa, garrula & iracunda, plus detrimenti suo viro adfert, quàm domui tecta perstillantia, è quibus distillant sordida

n ij

Eccles. 13.

Math. 7.

1. Politi. 3.

Ephes. 6. & Colo. 3.

Matt. 5.

Roma. 12.

Psal. 39.

Thre. 4.

Amos. 2. & Roma. 2.

Psal. 10.

Psal. 5.

Prouer. 27 pluuiarum guttæ in ruinam domus. Et alibi dicit Salomon, Melius est sedere in angulo domatis, quàm cum muliere litigiosa. Item, tecta perstillantia in die frigoris, & litigiosa mulier, comparantur. Nec hinc euariant quæ scribit Ecclesiasticus de ira mulieris, dicens, Non est caput nequius super caput colubri, & non est ira super iram mulieris. Commorari leoni & draconi magis placebit, quàm habitare cum muliere nequam. Domus & diuitiæ dantur à parentibus, à domino autem propriè vxor prudens. Solent parentes suis liberis tempore nuptiarum dare domum & temporanea bona, eaque cum è vita decedat, ipsis relinquere. Hoc autem comprobatur Paulus dicens, Nec enim debent filij paratibus thesaurizare, sed parentes filiis. Et licet parentes diuitias suis liberis largiri possint, & amplissima prædia donare, non tamen in eorum facultate situm est ut ipsi foedere coniugij prudenti vxori copulentur, quandoquidem dei donum est ducere in vxorem prudentem, & honestam mulierem. Vnde dicit Ecclesiasticus, Pars bona mulier bona in parte bona timentium deum, dabitur viro pro factis bonis.

Eccles. 26 *¶ Pigredo immittit soporem, & anima dissoluta esuriet. Qui custodit mandatum, custodit animam suam: qui autem negligit viam suam, mortificabitur. Ecœneratur domino, qui miseretur pauperis, & vicissitudinem suam reddet ei. Erudi filium tuum, & non desperes: ad interfectionem autem eius ne ponas animam tuam. Qui impatiens est, sustinebit damnum: & cum rapuerit, aliud apponet. Audi consilium, & suscipe disciplinam, ut sis sapiens in nouissimis tuis. Multæ cogitationes in corde viri, uoluntas autem domini in æternum permanebit. Homo indigens misericors est: & melior est pauper quàm uir mendax.*

Qui oscitanter uiuit, & intabescit pigritia, videtur semper dormire, quandoquidè nihil æquè somnolentiam inducit, atque ignauia, & corporis & animi torpedo, quæ lasciuam nutrit, & immundas voluptates excitat. Et qui pigro ocio tempus terunt, & bonas horas consumunt uenereis deliciis soluti, extremam inopiam patientur. Et hoc subindicat Salomon dicens, Anima dissoluta, vinculo scilicet legis & iustitiæ, & corporeis uoluptatibus immerfa, esuriet. Nam spiritali alimonia priuabitur, & eius corporeum organum minimam sui curam habens, magnam inedia tolerabit. Vnde dicit dominus per Hieremiam conquerens de uitiis Israel, Vsq̄quo deliciis dissolueris filia vaga? Qui custodit mandatum, custodit animam suam: qui autem negligit viam suam, mortificabitur. Custodit animam suam à laqueis diaboli, eamque à multis periculis præseruat, qui diligenter dei mandata obseruat. Qui uero arctam suæ salutis viam negligit, nec curat diuinis legibus obtemperare, mortis & gehennæ supplicia patietur. Siquidem dominus olim uehementer iratus est filiis Israel, quòd sequendo suas uanitates, eius præcepta neglexerint obseruare: quos ad idololatriam declinantes, afflixit, & à sua facie proiecit.

Hiere. 31. *¶ Ecœneratur domino, qui miseretur pauperis, & vicissitudinem suam reddet ei.* Qui pauperum inopiam subleuat, & sua temporanea bona prompto animo impartitur, recipiet à domino æterna præmia, quibus rex clementissimus in die iudicij dicet: Venite benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere, &c. quæ copiose tractantur in euangelio Matthæi. Quod enim vni ex istis minimis fecistis, & mihi fecistis, & vicissitudinem suam reddet ei, amplissimam scilicet mercedem. Hoc autem **Matt. 7.** promissit dicens, Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.

4. Reg. 17 Erudi filium tuum, & non desperes: ad interfectionem autem eius ne ponas animam tuam. Studeat pater optimus suos liberos honestis moribus & disciplinis erudiri, & quàm diligentissime curet ut rectam educationem habeant: nec desperet aut de correctione, aut de ingeniorum tarditate. Nam qui tardo & crasso ingenio nati sunt, assiduis studiis & indefessis uigiliis tarditatem superant. Et licet filij correctionem aliquando abiiciant, nec suis uoluptatibus addicti manum ferulæ subiiciant, tamen extincto iuuenilium desideriorum incendio, ad se nonnunquam redeunt, & paternæ disciplinæ se submitunt. Præstet igitur pater quod suis filiis corrigendis præstare potest, nec desistat à cura lapsorum: caueat tamen ne in castigandis suis liberis eam austeritatem & seueritatem obseruet, ut eis scandalum & ruinam spiritalem adferat. Nam rigida illa & plusquam paterna animaduersione suos filios enecaret, & prorsus perderet:

nec mortem filiorum quos castigare potest, procurare debet. Nec tamen eos amore in suos feruere debet, ut pro tuèda suorum liberorum uita, mortem oppetat. Nam magis tenetur consulere suæ quàm amicorum uitæ. Qui impatiens est, sustinebit damnum: & cum rapuerit, aliud apponet. Qui impetu impatientiæ fertur ad acerbè corrigendum uicia suorum subditorum, lædit animam suam, & magis exasperat subditum quàm sanet. Hinc dicit Paulus, Patres nolite ad iracundiam prouocare filios uestros, ut non pusillo animo fiant. Sunt autem educandi filij disciplina & correptione domini. Qui denique impatientiæ furore rapitur, suffert damnum patientiæ, quo nullum est maius. Nam in rebus humanis nihil est uera animi magnitudine & patientia maius. Et cum alienum quis furripuerit, victus impatientia, aliud sibi malum & damnum accumulatur. Nam iustitiæ & innocentiae bonum perdit. Audi consilium, & suscipe disciplinam, ut sis sapiens in nouissimis tuis. Duo maximè peccatorem iuuant quòd sapientum & sanctissimorum hominum cõsilio in suis rebus agendis utatur. Alterum, ut magis proborum hominum correctionem leuem & moderatam amplectetur, quàm suorum amicorum oscula: & cum maximam in quam aliquando incidit, ruinam considerat, & quanto in suæ animæ discrimine versatus fuerit, à futuris periculis sibi præcauet, nec expetit secundum pati naufragium. Multæ cogitationes in corde viri, uoluntas autem domini in æternum permanebit. Agnoscitur imbecillitas humani intellectus cum variis cogitationibus raptatur & torquetur. Nunc cogitat lasciuus se impudico concubitu cum ea congregari quam deperit, & sedata carnis perturbatione abhorret quod amabat. Addictus auaritiæ studio, nihil nõ auarum & scelestum suo animo versat. Denique summorum honorum appetentissimus perpendit animo quonam pacto ad supremos honores euehatur: quòd si vnam suorum affectuum perturbationem & pestem vicerit, alia & forsitan maiori laborabit. Hinc dictum illud Iob diuinum existimo, Et nõquam in eodem statu permanet. Voluntas autem domini, quæ est immutabilis, in æternum permanet. Et hoc approbat psalmographus dicens, Dominus in æternum permanet. Et alibi, Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut uestimentum ueterascent. Homo indigens misericors est, & melior est pauper quàm uir mendax. Qui duram paupertatem expertus est, & in multa aduersitatum pericula decidit, facillè alienæ ruinæ miseretur. Nam in alio miseriam & calamitatem agnoscit, quam in seipsoprobauit. Et præferenda est mendacio paupertas. Etenim melius est extrema inedia premi, quàm mendacia profundere, & mendaciis ac calumniis uelle ueritatem obscurare. Est etiam pauper iustus melior diuite iniusto, imò nulla est iusta comparatio. Nam iustus sinistris fortunæ flatibus agitur, si aduersa quæque æquo animo toleret, in cælum euehatur: diues uero iniustus & crudelis ad stygias paludes demergetur. Hoc in loco facilis est septuaginta interpretum lectio. Etenim legunt, *κρείττων δὲ πτωχὸς δίκαιος ἢ πλούσιος φεβύης.* Id est, Melior autem mendicus iustus, quàm diues mendax.

¶ Timor domini ad uitam, & in plenitudine commorabitur absque uisitatione pessimi. Abscondit piger manum suam sub ascella, nec ad os suum applicat eum. Pestilente flagellato, stultus sapientior erit. si autem corripueris sapientem, intelliget sapientiam. Qui affligit patrem, & fugit matrem, ignominiosus erit & infelix. Non cesses fili audire doctrinam, nec ignores sermones scientiæ. Testis iniquus deridet iudicium, & os impiorum deuorat iniquitatem. Parata sunt derisoribus iudicia, & mallei percutientes stultorum corporibus.

Sânctus Dei timor quo reformidamus dominum offendere, nos ad felicem beatorum uitam perducit, & in plenitudine beatitudinis commorabitur absque uisitatione dæmonis, cui non patet ad regnum Dei accessus. Vnde dicit Ecclesiasticus, Timor Dei gloria & gloriatio, & lætitia, & corona exultationis. Hunc autem timorem abiicit piger suæ salutis negligentissimus, qui laboriosa quæque & dura refugit, & occultat manum suam sub ascella, nec eam admouet ori, ut insistendo labori suæ uitæ consulat. Solent etiam in dura hyeme suas manus abscondere sub ascella, ut eas calefaciat, quas tamen laborando calore foueret, & rigorem frigoris superaret. Pestilente flagellato, stultus sapientior erit. si autem corripueris sapientem, intelliget sapientiam. Cum impiorum & sceleratissimorum hominum correctiones fiunt publicè,

magnam stultis vtilitatem adferunt. Nam malorum cruciatus & supplicia terrorē aliis incutiunt, qui cū timent similes poenas incurrere, à vitiiis reuocantur. Hinc dicit Paulus ^{1. Timot. 5.} differens de publicis peccatis, Peccantes coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant. Igitur percusso pestilente, qui reipublice pestem & detrimentum attulerat, stultus sapientior erit. Hoc est, minus stultus. Nam alterius correctione suum peccatum emendabit, & ab insania repurgabitur. Et ea est sapientis humanitas & mansuetudo, vt si deliquerit, æquo animo ferat correctionem, & exosculetur illum à quo leniter vapulauit. Nam satis intelligit moderatam disciplinam animorum morbis mederi, nobisque plurimum conferre. Qui affigit patrem, & fugit matrem, ignominiosus erit & infelix.) Inhumanissimus est & ingratisissimus, qui suos parentes affligit, ipsisque mala pro bonis reddit: quod fecit perditissimus Absalon persequendo Dauid. Et perpetuam ignominie notam incurrit, qui suam matrem fugit & deserit, ei denegando pietatis obsequium, & potissimum cum potest ei succurrere. Vnde scriptum est in lege, Maledictus qui nō honorat patrem suum, & matrem suam. Non cesses fili audire doctrinam, nec ignores sermones scientiæ.) Quantumlibet homo scientia præpolleat, cæterisque præferatur, non tamen debet omnino à studiis feriari & obtorpescere, sed ei danda est opera, vt ad summum virtutis fastigiū euehatur, & consummatissimus euadat. Nec vtilissimos scientiæ sermones ignorabit cum virum multiscium audiet. Testis iniquus deridet iudicium, & os impiorum deuorat iniquitatem.) Quia testis iniquus & fraudulentus plerumque facit iudicem errare, iustam sententiam deludit, & ridet cum agnoscit suis mendaciis euersum fuisse iudicium. Hinc subnequit Salomon, Et os impiorum qui falso testimonio & calumniis delectantur, deuorat iniquitatem: nec minus impij ardentem exquirunt sua iniquitate satiati, quàm desideret famelicus cibus refici. Siquidem lætantur improbi cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis. Parata sunt derisoribus iudicia, & mallei percutientes stultorum corporibus.) Licet scelestissimi diuinæ iusionis aut comminationis iudicia derideant, eos tamen extrema gehennæ supplicia manent, & in die ultionis iram & indignationem domini sentient. Nec minus eorum corpora agitantur igne & torquebuntur, quàm ferrum candens malleis agitur & contundatur. Vnde in Apocalypsi scriptum est, Timidis & incredulis, & execratis, & homicidis & fornicatoribus & veneficis & idololatriis, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulfure, quod est mors secunda.

ARGUMENTVM VICESIMI CAP.

Facile despumant in libidinem, qui nimio uino incalescunt: quandoquidem obscenæ uoluptatis incendium, & rei ueneræ fomentum à uinolentia profisciscitur. Excitat & ebrietas tumultus & contentiones, quibus stulti sese commiscunt, qui deliciarum & uoluptatum hamo inescati, solum quod præsens est, quodq; gratum est oculis, prospiciunt: & laborem fugientes, ignauia ac pigro ocio sese dedunt: quos summa inopia & egestas ante extremum uitæ diem uexabit & affliget. Ea quoque est hominum imbecillitas & fragilis conditio, ut ne quidem ullus reperiri possit qui citra diuinum præsidium rectam bene uiuendi uiam sectetur, & ad uirtutum officia suos gressus dirigat, ac fateatur se esse immunem à peccato.

CAPVT VICESIMVM.

Luxuriosa res uinum, & tumultuosa ebrietas. Quicumque his delectatur, non erit sapiens. Sicut rugitus leonis, ita & terror regis. Qui prouocat eum, peccat in animam suam. Honor est homini qui separat se à contentionibus: omnes autem stulti miscentur contumeliis. Propter frigus piger arare noluit, mendicabit ergo æstate, & non dabitur ei. Sicut aqua profunda, sic consilium in corde uiri: sed homo sapiens exhauriet illud. Multi homines misericordes uocantur, uirum autem fidelens quis inueniet?)

Nos hortatur Salomon vt uinolentiam toto studio fugiamus, qua mens subuertitur, sensus fit crassior, & libidinis flammæ accenduntur, & potissimum vitandus est iuuenibus

uenibus luxus uini. Si enim absque uino ferueat adolescentia, & inflammetur calore sanguinis, & succulento ualidoque sit corpore, quid opus est poculo in quo suspicio ueni est? Siquidem uinum plus æquo sumptum, fit uenenum. Vnde Androcides ægre ferens Alexandrum uino deditum esse, & in pocula procliuem, eius intemperantiam his uerbis cohibebat: Uinum potaturus rex, memento te bibere terræ sanguinem. Nam sicut uenenum est homini cicuta, sic & uinum. Et hanc Salomonis sententiam ex aliis sacre scripturæ locis comprobare possumus. Loth patrem cum filiæ inebriassent, ad incestum atque infandum concubitum illexerunt. Dicit & Paulus ad Ephesios, Nolite inebriari uino, in quo est luxuria, sed impleamini spiritu. Hunc locum enarras Hieronymus dicit, Quomodo non possumus duobus dominis seruire, Deo & mammonæ, sic nō possumus spiritu impleri pariter & uino. Qui enim spiritu impletur, habet prudentiam, & mansuetudinem, uerecundiam, castitatem. Qui uino, habet insipientiam, furorē, procacitatem, libidinem. Hoc quippe æstimo uino uerbo significare luxuriam. Quod si quidam intelligerent, nunquam me temeritatis & hæreseos arguissent, quod in uirginitate seruanda dixerim uinum adolescentulis declinandum, & non mittendum super flammam oleum, nec naturalem carnis ardorem, fomentis uoluptatis augendum. Potest autem uinū in quo est luxuria, & illud accipi, de quo in Cantico Moyfi dicitur, Furor draconum uinum eorum, & furor aspidum insanibilis: quod omnes qui seculi istius cogitatione sunt ebrij, bibunt, & insaniunt, & uomunt, & præcipites corruunt. Hæc ille. Nec ex eo putes uinum esse rem luxuriosam, quod in se malum sit, & luxuriam contineat. Nam dicit psalmographus, Educas panem de terra, & uinum cor hominis lætificet. Et quod natura uinum sit bonum & uile, manifestat Ecclesiasticus dicens, Uinum in iucunditate creatum est, & non in ebrietate ab initio. Consuluit & Paulus suo Timotheo vt modico uino ueretur propter debilem stomachum, & frequentes infirmitates. Sed uinum dicitur esse res luxuriosa, quia causat calorem, & feruentem efficit sanguinem, qui incitat hominem ad luxuriam. Est & ebrietas tumultuosa, quia tumultus excitat, & prouocat hominem ad rixas & contentiones: quam qui redolet, indignus est vt cum uiris probis uersetur. Huic loco finitimum est illud Ecclesiastici, Uinum multum potatum, irritationem & iram & ruinas multas facit. Amaritudo animæ, uinum multum potatum. Ebrietatis animositas, imprudentis offensio, minorans uirtutem, & faciēs uulnera. Exclamat & acerbe Esaias aduersus illos qui mero æstuant, dicens: Væ qui confurigitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum usque ad uesperam, vt uino æstueris. Et suos discipulos nosque omnes monet Christus in suo euāgelio vt a sordidissimo crapulæ & ebrietatis uitio abhorreamus, dicens, Attendite autem uobis ne forte grauentur corda uestra in crapula & ebrietate, & curis huius uitæ, & superueniat in uos repentina dies illa. tanquam laqueus enim superueniet in omnes qui sedent super faciem omnis terræ. Quod si quis lupo voracior, & arenis sitientior, ingurgitatione cibi & potus delectetur, cum illis connumerandus erit qui porcina agunt uitam, nec ullum habebit cū sapientibus commercium, qui summopere frugalitatem, castimoniam uitæ, & temperantiam amant. Sicut rugitus leonis, ita & terror regis, qui prouocat eum, peccat in animam suam.) Iusta leonis rugientis ad terrorem regis irati comparatio, illi loco cohæret quem in præcedenti capite explicuimus, Sicut fremitus leonis, ita & regis ira. Sed qui illustrissimum regem iniuriis lacelsit, & ad iracundiam prouocat, lædit animam suam, & peccati laqueis inuoluit, & plerumque iussu principis luit poenam mortis: quod contigit Semei, qui pessima maledictione Dauidi maledixerat. Et ipsi Ioab arrogantissimo, qui ad iracundiam Dauid prouocauit. Idem sinistrè ipsi Adoniæ euenit, qui ad iram Salomonem commouit, quod temere quæserit Abisac Sunamitem sibi dari in uxorem. Illi tres uiri improbi à ministris Salomonis fuerunt interfecti. Honor est homini qui separat se à contentionibus: omnes autem stulti miscentur contumeliis.) Omniū gratiam sibi demeretur, ab omnibusque laudatur, qui se à contentionibus & iurgiis subducit. Nam hac in re indicat se esse amatorem quietis & tranquillitatis. Siquidem garrula, importuna & rixosa contentio, est impugnatio ueritatis cum confidentia clamoris. Et melius est cedere iuri suo, & pati iniuriam, quàm contentionibus & disidiis lædere pro-

Genes. 19. Ephes. 5.

Hierony. Matt. 6.

Deute. 32.

Psal. 103. Eccles. 31.

1. Timot. 5.

Eccles. 31.

Esaiæ. 5.

Lucæ. 21.

2. Reg. 16. & 3. Reg. 2.

2. Timot. 2
Tit. 3
Iaco. 3
Mat. 23
Eccles. 2. 4.
1. Corin. 4
Mat. 25
Mat. 7.
1. Reg. 8.
4. Reg. 18.
4. Reg. 21.
1. Politi. 4.

ximum, aut fraternam charitatem extinguere. Quamobrem Paulus nos docet vitare ineptas & clamorosas verborum contentiones, dicens, Noli contendere verbis. ad nihil enim vtile est, nisi ad subuersionem audientium. Et alibi, Stultas autem quaestiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis deuita. sunt enim inutiles & vanae. Cōcinnē huic sententiæ consentit illud diui Iacobi, Quod si zelum amarum habetis, & contentiones sint in cordibus vestris, nolite gloriari, & mendaces esse aduersus veritatem. non est enim ista sapientia defursum descēdens à patre luminū, sed terrena, animalis, diabolica. Vbi enim zelus et contentio, ibi inconstantia, & omne opus prauum. Stulti vero sequentes suas animi perturbationes, & passionum impetum, sese contumeliis & contentionibus implicant, ac clarissimos viros plerunque conuiciis incessunt. Propter frigus piger arare noluit: mendicabit ergo ætate, & non dabitur ei.) Permolestum est ocio laborare, qui impatiens frigoris, non vult dum tempus postulat, colere terram, ne frigore affligatur: veruntamen inedia sufferet, & æstiuo tempore mendicabit ostiatim, nec ob vitium suæ pigritiæ cibus ei dabitur. Nam sua oscitantia & iugi desidia meruit obrui luto. Mendicabunt & fatuæ virgines in die iudicij, & dei gratiam deposcent, nec eis dabitur. dicent & sponso, Domine, domine, aperi nobis. Sed ille respondens dicet eis, Amen dico vobis, nescio vos. Idcirco dum tempus habemus operandi bonum, vigilemus, & spiritali oleo lampades nostras impleamus. Sicut aqua profunda, sic consilium in corde viri: sed homo sapiēs exhauriet illud.) Quemadmodum non facile sciri possunt quæ in profundo aquæ latent, ita non facile consilium viri circumspectissimi quandiu in abditissimo cordis scriniolo latet, cognosci potest. Si quisquam tamen illud exhaurire possit, prudenter inquirendo, & occultas quaestiones agitādo de his de quibus ille intra semetipsum consulit, maxime prudens & sapiens censebitur. Vnde Ecclesiasticus loquens de difficili inuestigatione sapientiæ, dicit, A mari enim abundabit cogitatio eius, & consilium illius in abyſso magna. Multi homines misericordes vocantur, virum autem fidelem quis inueniet?) Multi dicunt se aliorum miseræ & infirmitatibus condolare, ac pauperibus opitulari, qui tamen occurrentibus sibi egenis pietatis viscera claudunt. Quis non sibi arrogat nomen viri pietissimi? Quis non pollicetur se indigentiam pauperum subleuatuum? Vix tamen vnus reperitur qui præstet quod famelicis pollicitus est, & qui propta voluntate eleemosynas cum temporales tum spirituales exercent, & pupillo, viduæ & inopi indicet, & sua negligat, vt publicæ vtilitati consulat. Idcirco scitè subiunxit Salomon: Virum autem fidelem quis inueniet? qui scilicet vere & absque vlla simulatione sit misericors, & Christianæ pietatis obseruatissimus, vt proximum diligat sicut seipsum, vt æquitatis iura constanti animo tueatur, vt denique ex æquo & bono iudicet, nec principibus & diuitibus assentetur, nec in distribuendis rerum ecclesiasticarum sacerdotiis, vllius personam accipiat. Hinc dicit Paulus ad Corinthios, Hic iā queritur inter dispensatores vt fidelis quis inueniatur? Qui tamen domino fideles erunt, & talentū sibi concretum locupletabunt, amplissimum præmium consequentur.

¶ *Iustus qui ambulat in simplicitate sua, beatos post se filios derelinquet. Rex qui sedet in solio iudicii, dissipat omne malum intuitu suo. Quis potest dicere, mundum est cor meum, purus sum à peccato? Ponderus & pondus, mensura & mensura, utrumque abominabile est apud deum. Ex studiis suis intelligitur puer si munda & recta sint opera eius. Aurem audientem, & oculum uidentem, dominus fecit utrumque. Noli diligere somnum, ne te egestas opprimat. Aperi oculos tuos, & saturare panibus.*

Virtutes parentum & optimi mores plurimum conducunt ad rectam liberorum educationem. Denique honesta patris & matris conuersatio liberos plerunque inflammat ad virtutum studia, & vitæ sanctimonia eos à perpetrandis vitiis auocat. Subscribit & huic loco euangelicum illud Christi verbum: Omnis arbor bona bonos fructus facit. Videntur tamen aliqua sacre scripturæ testimonia huic sententiæ aduersari. siquidē Samuel fuit vir iustus & simplex, & tamen dissimiles sui filios reliquit, qui à paternis moribus degenerarunt: nam sordido auaritiæ studio dediti, & corrupti muneribus, peruertebant iudicium. Tum etiam Ezechias fuit vir probus, & diuinæ religionis amantissimus, & reliquit post se Manasse filium perditissimum, qui deos alienos adorauit. Nec placuit Aristoteli opinio Theodecti, qui putauit vt ex hominibus hominem, ex bestiis bestiam,

Lucæ. 15.
Psal. 18.
Matt. 5.
3. Reg. 8.
& 2. Paralip. 6.
Iob. 9.
Iob. 15.
Psal. 13.
Eccles. 7.
1. Ioan. 2.
Roma. 5.
Deute. 25.

fic ex bonis bonum generari: & licet natura id velit, attamen plerunque non potest. Adde, quod si ex bonis parentibus semper boni liberi nascerentur, nō promerentur suis virtutum officiis laudem neque gloriam. Nam ex his quæ nobis à natura insunt, nemo laudatur neque vituperatur. Verum cum dicit Salomon, iustum in columbinā simplicitate ambulātem, beatos post se filios derelinquere, illos existimat vere filios iusti appellari, qui vestigia & exempla iusti sequuntur. Nam qui sua patrimonia suaque opes scortis & obscenis voluptatibus decoxerūt, & improbè vixerunt, nō sunt digni vt vocentur iustorum filij. Siquidem adolescens ille prodigus & lasciuus, qui suam substantiā viuendo luxuriose dissipauerat, cum post longam inedia & famem quam tolerauerat, poenitentia ductus ad suum patrem tanquam ad sacram suæ vitæ anchoram confugit, dicebat, Pater, peccavi in cælum, & coram te: iam non sum dignus vocari filius tuus. fac me sicut vnum de mercenariis tuis. Optima etiam parentum seminaria, & honestæ vitæ præsidia, magnopere conducunt vt liberi fiant boni: & communiter ex bonis parentibus boni procreantur filij, non quidem boni nisi inclinatione naturali, & optimis naturæ igniculis: sed euadunt absolutè & simpliciter boni, assuefactione virtutis, & honestis officiis. Rex qui fedet in solio iudicij, dissipat omne malum intuitu suo.) Rex æquissimus iustum exercēs iudicium, dissidia & contentiones suorum subditorum discutit & cōponit, bonis præmia cōstituit, & malis poenas irrogat, quos suo intuitu terret.

¶ Quis potest dicere, mundum est cor meum, purus sum à peccato?) Hoc in loco planè docet Salomon stultam esse suæ laudis iactantiam, & temerarium esse vnumquemque de sua innocentia & iustitia gloriari. Hoc autem dictum putes considerata humanæ naturæ fragilitate, & metiendo vires hominis. Nisi enim dominus speciali gratia te iuuerit, tuique animi vires firmauerit, non poteris absque temeritate & mendacio dicere, Mundus sum à peccato, immunis sum ab omni culpa. Et licet mortiferi delicti sordes non coinquent neque foedent tuam animam, peccati tamen quotidiani macula te contaminat. Insignis autem fuit gratia quam dominus Iesus omnium innocentissimus & mundissimus suæ purissimæ matri præstitit, vt eam ab omni peccato præseruaret. Quod denique aliqui sint mundi à peccato saltem mortali, id diuinæ gratiæ tribuendū est. Vnde dicit propheta, Beati immaculati in via. Et in euangelio scriptum est, Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt. Hanc quoque Salomonis sententiam aliis sacrarum literarum testimoniis suffulciemus. In libris Regū dicitur, Non est homo qui non peccet. Item, Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me. Si innocentem ostendero, prauum me comprobabit. Et alibi, Quid est homo vt immaculatus sit, & vt iustus appareat natus de muliere? Ecce inter sanctos eius nemo immutabilis, & cæli non sunt mundi in conspectu eius: quanto magis abominabilis & inutilis homo, qui bibit quasi aquam iniquitatem? Dicit etiam Dauid, Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Legimus & in Ecclesiaste, Nō est homo iustus qui faciat bonum, & non peccet. Et huic suffragatur sententiæ illud diui Ioannis, Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Et paulò post, Si dixerimus quoniam non peccauimus, mendacem facimus eum, & verbum eius non est in nobis. Faterur & Paulus in epistola ad Romanos, omnes in Adam peccasse. Sed id intelligendum est de iis qui à peccato nō fuerunt præseruati. Ponderus & pondus, mensura & mensura, utrumque abominabile est apud deū.) Illis succenset dominus, qui iniustis ponderibus & mensuris fraudem committunt, & simplices circunueniunt. Ponderus quidem maius & minus abominabile est apud deum. Hinc in antiqua lege dictum est, Non habebis in sacco diuersa pondera maius & minus, nec erit in domo tua modius maior & minor. Ponderus habebis iustum & verum, & modius æqualis & verus erit tibi, vt multo viuas tempore super terram quam dominus deus tuus dederit tibi. Ex studiis suis intelligitur puer si munda & recta sint opera eius.) Puer suis studiis suisque officiis probatur: quæ si recta sint & munda, laudem promerebitur. si verò obliqua & immunda, vituperij nota inuretur. Coniicimus & ex bona indole quam puer præ se fert, futuram virtutem. Nam physionomia plurimum facit ad præfagiendum de probitate hominis aut improbitate. Aurem audientem, &

oculum videntem, dominus fecit vtrunque.) Dei donum est audire doctrinam sapientum, eaque vti ad rectè viuendum, & eorum exempla perspicere, & perspicendo sectari. Vnde dicit Iob, Deus aperit aures virorum, & erudiens eos instruit disciplina, vt auertat hominem ab his quæ fecit, & liberet eum de superbia, eruens animam eius à corruptione, & vitam illius vt non transeat in gladium. Noli diligere somnum, ne te egestas opprimat. Aperi oculos tuos, & saturare panibus.) Qui pigritiæ dediti altum dormitant somnum, nec curant vitæ præsidia, plerunque grauissimam inopiam tolerant: qui verò modicū dormit, & ad laborādū paratus frangit soporē, subitoq; expergiscitur à somno, egestatis morbo facilè medebitur, & cibo suis vigiliis & laboribus debito reficietur.

¶ Malū est, malū est, dicit omnis emptor: & cū recesserit, tūc gloriabitur. Est aurū, & multitudo gemmarū, & vas preciosum, labia scientiæ. Tolle uestimentum eius qui fideiussor extitit alieni, & pro extraneis aufer pignus ab eo. Suavis est homini panis mendaci, & postea implebitur os eius calculo. Cogitationes consiliis roborantur, & gubernaculis tractanda sunt bella. Ei qui reuelat mysteria, & ambulat fraudulenter, & dilatat labia sua, ne commiscearis. Qui maledicit patri suo & matri, extinguetur lumen eius in medijs tenebris. Hereditas ad quam festinatur in principio, in nouissimo benedictione carebit.)

Plerunque contingit emptorem paruo æstimare rem emendam, eiusque precium imminuere, vt vilius emat. Idcirco dicit venditori, Malū est, malum est, exaggerando verbis defectum rei emendæ, & minus valet quàm æstimes, verū cum recedit re empta, gloriatur quòd merces minimo precio emerit. Sed vafrum hoc commentum fraudulenti conuenit, & non viris probis, qui nollent iustum venditorem fallere, nec ei damnum adferre, imò cupiunt iusto precio merces emere. Sunt enim emptio & venditio species iustitiæ commutatiuæ: quare in spontaneis hominum commercijs debet æquitas obseruari. Est aurum, & multitudo gemmarum, & vas preciosum, labia scientiæ.) Plerisque in locis suasit Salomon sapientiam esse meliorem & excellentiorem cunctis opibus preciosissimis. Et si selectissimæ & maximè insignes regionum omnium margaritæ in vnum conferrentur, & vasa aurea & argentea, nunquam possent excellentiam sapientissimi viri consequi, nec eius sapientiæ conferri. Etenim terrena omnia marcescūt, tametsi aliquo temporis interstitio floreat: sapientia vero nunquam marcescit, nunquam è suo fragrantissimo flore decidit. Tolle uestimentum eius qui fideiussor extitit alieni, & pro extraneis aufer pignus ab eo.) Licitè quis poterat in antiqua lege auferre vestem & pignus illius qui fideiusserat pro alio. Nam fideiussor se obstrinxerat ad satisfaciendum pro alieno. Si tamen indignisset illa veste ad se obtegendum nocte, sub vesperam ei reddebatur, & mane creditor eam repetebat. Vnde in Exodo scriptum est, Si pignus à proximo tuo acceperis uestimentum, ante solis occasum reddes ei. Ipsum enim est solū quo operitur indumentum carnis eius, nec habet aliud in quo dormiat. si clamauerit ad me, exaudiam eum, quia misericors sum. Et dominus per Amos prophetam succenset & impropereat quibusdam filiis Israel quòd super uestimentis pignoris accubuerint. Suavis est homini panis mendaci, & postea implebitur os eius calculo.) Cibus mendacijs acquisitus, suavis est mentienti. Nam vnique delectabile est secundum habitum operari, posthac tamen os eius implebitur amaritudine, & graui confusione. Nam pro suis imposturis & mendacijs acerrimas luet pœnas. Venerabilis Beda hunc enarrans locum dicit, In quocunque membro quis amplius peccauerit, in eo ampliora in ultione parietur tormenta. Vnde rectè qui in lingua magis delinquit, in ea plus arsurus esse perhibetur, dum os eius calculo (qui est lapis ignitus) implendum esse refertur: quod accidisse cōstat diuiti illi qui epulabatur quotidie splendide, cum in inferno ardens, refrigerari sibi à Lazaro linguam petebat. Nam quia in verbis superuacuis in epulando defluerat, in lingua amplius ardebat. Hæc ille. Loco huius, Implebitur os eius calculo, Septuaginta interpretes legunt, ἐμπλησθη ὁ στόμα αὐτοῦ χαλκῶν. Id est, implebitur os eius silicibus. Hieronymus edisserens illum Esaiæ locum, Et volauit ad me vnus de Seraphim, & in manu eius calculus quem forcipe tulerat de altari, & tetigit os meum, dicit: Potest calculus significare carbunculū lapidē, qui ob coloris flammei similitudinem igneus appellatur. Hæc ille. Potest & tormentum ignis quod mendaces & impij sufferent, exprimi calculo. Cogitationes consiliis roborantur, & gubernaculis tractanda sunt bella.) Perspicien-

tia rerum & exquisitissimis consilijs cogitationes fulciuntur & augentur, ac felices exitus habent, & magis prudentia, multis rerum experimentis, & cunctatione, ac recta militum gubernatione tractada sunt bella quàm corporeis viribus, & armorum præfidijs. Et huic sententiæ subscribit illud Ciceronis de Senectute, Non viribus aut velocitatibus aut tarditatibus corporum res magnæ geruntur, sed consilio, autoritate & sententia. Ei qui reuelat mysteria, & ambulat fraudulenter, & dilatat labia sua, ne commiscearis.) Nullum est habendum commercium cum illo qui detegit arcana & cōsilia, suæ fidei concredita, & veram simulando amicitiam, multa pollicetur quæ non præstat. Fugiendus est omnino talis fictus & personatus amicus, qui integerrimo amico palā blanditur, eum verò clanculum prodit. Hinc dicit Ecclesiasticus, Qui denudat arcana amici, fidem perdit, & non inueniet amicum ad animum suum. Qui maledicit patri suo & matri, extinguetur lumen eius in medijs tenebris.) Dignus est vt torqueatur eculeo, & membratim discerpatur, qui maledictionis sputa in suum patrem & matrem euomit: & me hercules meretur detrudi in tenebras exteriores, vbi erit fletus, & stridor dentium. Vnde in Leuitico scriptū est, Qui maledixerit patri suo aut matri morte moriatur. Patri matrique qui maledixerit, sanguis eius sit super eum. Hereditas ad quam festinatur in principio, in nouissimo benedictione carebit.) Hæc torquetur parabola in illos qui ambitionis aut auaritiæ studio capti, cupiunt suos parentes è regno aut domo expellere, vt ipsi regnent: quos deus iudex optimus plerunque suorum parentum successione priuat, nec etiam plerisque morbis & molestiis affictos regnare permittit. Nemo siquidem dignus est alijs principari & imperare, qui nunquam sub ditione aut principatu alterius vixerit. Conuenit & apposite huiusce loci sententia iis qui ante tempus sitiūt suorum parentum patrimonium, quos vellent breui exhalare animam, vt hæreditate fruerentur: quia tamen optant quod eos optare non decet, dei & suorum amicorum benedictione carent, & multis torquentur miserijs.

¶ Ne dicas, reddam malum: expecta dominum, & liberabit te. Abominatio est apud dominum pondus & pondus: statera dolosa non est bona. A domino diriguntur gressus iuri. Quis autè hominum intelligere potest viam suam? Ruina est homini deuotare sanctos, & post uota retractare. Dissipat impios rex sapiens, & incuruat super eos fornicem. Lucerna domini spiraculum hominis, quæ inuestigat omnia secreta uentris. Misericordia & ueritas custodiunt regem, & roboratur clementia thronus eius. Exultatio iuuenum, fortitudo eorū: & dignitas sepum, canities. Liuor uulneris absterget mala, & plagæ in secretioribus uentris.)

Nos cohortatur Salomon vt cohibeamus affectum ultionis, nec optemus reddere malum pro malo, nec iniuriam iniuria retaliare. Hinc dicebat propheta sibi temperans à vindicta, Si reddidi retribuētibus mihi mala, decidam meritò ab inimicis meis inanis. Et huic subscribit iudicio Paulus in epistola ad Romanos, explicans abunde quid nā sibi velit hæc Salomonis sententia, Nulli (inquit) malum pro malo reddentes. Et paulò post, Non uos ipsos defendentes charissimi, sed date locum iræ. scriptum est enim, Mihi vindictam, ego retribuam, dicit dominus. Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbonem ignis congeres super caput eius. Noli uinci à malo, sed vince in bono malū. In lege tamē præfixa erat talionis pœna, vt reddetur anima pro anima, oculus pro oculo, dens pro dente, manus pro manu, pes pro pede, adustio pro adustione, vulnus pro vulnere, liuor pro liuore. Sed illud debito iuris ordine, & non liuore & zelo vindictæ obseruandum erat: & ad officium iudicis spectat flagitijs hominum infligere pœnam, & reddere malum pœnæ pro malo culpæ. Licet innitendo perfectioni, & euangelicam philosophiam sectando, consulendum sit Christiano vt non resistat malo: quandoquidem dicit Christus uolens iustitiam nostram esse iustitia Scribarum & Phariseorum excellentiorem, Dico uobis nō resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram. Et hæc sane intelligenda sunt, vbi referendo proximus non solum nō emendaretur, sed deterior fieret, & perperam laboraremus: & nō repercutiendo, resipiscet, & ad virtutem inflectetur: denique vbi remissio pœnæ & quies à vindicta, nō officeret bono reipublicæ. Vnde scriptum est in Leuitico, Non quæres ultionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum. Abominatio est apud dominum pondus & pondus: statera dolosa non est bona.) Hæc suis in-

Eccles. 27.

Leuit. 20.

Psal. 7.

Roma. 12.

Deute. 32.

Exod. 21.

Leuiti. 24.

& Deut. 19

Matt. 5.

Leuit. 19.

locis iam declarata sunt. A domino diriguntur gressus viri : quis autem hominem intelligere potest viam suam?) Nos deus sua benignitate iuuat vt rectam virtutum semitam capeffamus:quod si gressus nostri non dirigantur à domino ad bonum,ab inceptis desistimus.Nec potest homo beatitudinem æternam ad quam anhelat,consequi,nisi diuina gratia iuuetur,quandoquidem finis ille supremus humanæ naturæ vires longè exuperat. Nec etiam potest homo plenè & perfectè absque diuina ope intelligere viam suæ salutis,qua ad beatorum fœlicitatè contendet.Hæc autem seorsim ex aliis sacræ scripturæ locis stabiliemus. Dicit enim Esaias, Omina opera nostra operatus es nobis. Et de dirigendis à domino gressibus nostris dicit Propheta,Dirige me in semita recta. Et alibi, Gressus meos dirige secundum eloquium tuum,& non dominetur mei omnis iniustitia. Quod autem Deus sit nobis via ad nanciscendam beatorum vitam,& æternam fœlicitatem,indicat illud Euangelij de Christo,Ego sum via,veritas,& vita:nemo venit ad patrem,nisi per me. Iterum,Sine me nihil potestis facere. Et huic euangelicæ philosophiæ subscribit Paulus dicens,Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate. Ruina est homini deuotare sanctos,& post vota retractare.) Ruit præceps in foueam peccati,qui nonnihil deo vouit,eiusque sanctis consecrauit, & cum potest,non adimplet.Licet enim vouere sit spontaneæ voluntatis,tamen reddere votum est necessitatis.quod enim deo spontè polliciti sumus,opportuno tempore præstare debemus.Hinc illud Ecclesiastæ,Si quid vouisti deo,ne moreris reddere. Displicet enim ei infidelis & stulta promissio.Sed quodcunque voueris,redde:multoque melius est nõ vouere,quàm post votum promissa non reddere. Et huic Salomonis loco finitimum est illud Deuteronomij,Cum votum voueris domino,deo tuo, non tardabis reddere, quia requireret illud dominus deus tuus:& si moratus fueris,reputabitur tibi in peccatum. Si nolueris polliceri,absque peccato eris.quod autem semel egressum est de labiis tuis,obferuabis,& facies sicut promissisti domino deo tuo,& propria voluntate,& ore tuo locutus es. Dissipat impios rex sapiens,& incuruat super eos fornicem.) Nobilissimi & potentissimi regis officium est infestissimos Reipublicæ hostes & quoscunque rebelles debellare,in eorumque temeritatem & impudentiam acriter animaduertere.Quod autem subnectit Salomon, Incuruat super eos fornicem,indicat reges antiquitus consueuisse parta de hostibus victoria erigere in signum laudis & virtutis arcum siue fornicem triumphalem.Siquidem Saul postquam expugnauit Amalechitas,erexit sibi fornicem triumphalem.Animaduerte fornicem proprie arcum significare,& quodcunque opus concaueratum,à furuo,id est obscuro,quod eiusmodi opera obscura sint. Vnde Martialis in epigrammate ad Lesbiam,

At meretrix abigit testem veloque feraque,
Raraque summoenij fornice rima patet.

Lucerna domini spiraculum hominis, quæ inuestigat omnia secreta ventris.) Quod spiritus hominis siue anima dicatur spiraculum, ostendit illud Geneseos,Formauit dominus deus hominem de limo terræ,& inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ.His verbis Salomon innuit spiritum hominis & lumen naturale rationis,à diuino lumine illuminari. Vnde dicit Propheta,Signatum est super nos lumen vultus tui domine. Et alibi,secundum quod dicit Dauid,Quia tu lucerna mea domine, & tu domine illuminabis tenebras meas.Et cum spiritus hominis diuino affatu & fulgidissima illa luce illustratur,homo sui cordis secreta,internas cogitationes,suosque proprios actus & affectiones inuestigat,& inuestigando certò aut probabiliter cognoscit. Et hoc plane docet Paulus dicens,Quis enim hominum scit quæ sunt hominis,nisi spiritus hominis qui in ipso est?

Misericordia & veritas custodiunt regē,& roboratur clementia thronus eius.) Rex dignus est laude qui misericordiam cum ipsa veritate & iustitia copulat, nec tam ad præstandam misericordiam facilis est vt nimis indulgeat, nec suæ mentis oculum ad tuendam iustitiam dessestat.Denique non eo rigore iustitiæ vtitur,neque ea animaduersionis austeritate,vt nullum misericordiæ locum relinquat, sed excellentissimam ex misericordia & æquitate harmoniam conficit.Et hæc antea declarata sunt. Regius autem & augustissimus principis thronus,clementia & humanitate stabilitur. Enimvero rex clementissimus

mentissimus sua mansuetudine suorū subditorū gratiā demeretur,qui hoc vnū ad tuendā sui regni trāquillitatē suo animo infigere debet,vt magis ametur quàm timeatur.Nec immerito dicebat Dauid,Et māsuetudo mea multiplicauit me. Exultatio iuuenū fortitudo corū,& dignitas senū canicies.)In exercitiis bellicis robustissimi iuuenes maximè gloriātur cū generosum militē de gradu certaminis deiecerunt:& quēadmodū illis agilitas corporis & fortitudo cedit in gloriam,ita & senibus veneranda canicies. Habet siquidem ætas omnis nonnihil præclari,in quo gloriari potest. Quod autem obseruanda sit & laudanda senū canicies,facile est ex eo quod in Leuitico scriptū est,cōprobare:Corā cano capite confurge,& honora personam senis.Quanā verò colēda sit senectū,docet liber Sapiētīæ,Senectus enim venerabilis est,nō diuturna,neque annorū numero cōputata:Canī autē sunt sensus hominis,& ætas senectutis vita immaculata. Liuor vulneris absterget mala,& plage in secretioribus ventris.) A morbis & plagis animi purgantur ac sanantur,qui flagella domini,languidas scilicet corporis ægrotudines,tormēta pleraque,& exulcerationes ac aduersa quæque perpessi sunt.Etenim cū exterius affligimur, ad peccatorū nostrorum memoriam reuocamur,& ad dominum confugimus,vt plagas nostræ mentis sanet. Vnde dicebat Dauid,Ad dominum cum tribularer clamaui,& exau diuit me.Attende ventris appellatione mentem hoc in loco exprimi. Sicut enim venter consumit escas,ita mens pertractando excoquit curas.

ARGVMENTVM VICESIMI PRIMI CAP.

Siquid reges illustrissimi & potentissimi cogitent quod reipublicæ utilissimum sit, & suorū subditorum concordiam & tranquillitatem tucatur, id sanè deo optimo referendum est acceptissimum, qui nonnunquam mouet corda regum ad inuicem mutuam amicitiam,corumque affectus prius dissidiorum fluctibus agitato sedat & cōponit: & non solum regum,uerumetiam & sanctorum omnium animos quocunque uoluerit inflectit & inclinat: quibuscunque etiam libuerit sua gratiarum munera largitur, cui haud dubie misericordie & iustitiæ officia magis placent quàm uictimæ: à quo non exaudientur etiam eius opem effagitates, qui obturant aures ad clamorem pauperum,ipsisque uitæ subsidia denegant.

CAPVT VICESIMVM PRIMVM.

Sicut diuisiones aquarum,ita cor regis in manu domini,quocunque uoluerit,inclinabit illud.Omnis uia uiri recta sibi uidetur,appendit autem corda dominus.Facere misericordiam & iudicium,magis placet domino quàm uictimæ.Exaltatio oculorum est dilatatio cordis:lucerna impiorum,peccatum.Cogitationes robusti semper in abundantia,omnis autem piger in egestate est. Qui congregat thesauros lingua mendacii,ua nus & excors est,& impingetur ad laqueos mortis.)

Quemadmodum uolūtate diuina diuisæ sunt aquæ quæ erant sub firmamento,ab his quæ erant super firmamentum,ita dei uoluntate & potestate mouetur cor regis,quod potest augete aut imminuere,obdurare aut incuruare, & pro animi sententia quocunque uoluerit,vertere & inclinare. Quis enim vnquam diuinæ potestati resistere potuit? Nunquid flagitiosissimum Pharaonem, & in sua opinione pertinacissimū excitauit vt in eo suam uirtutem ostenderet? Nonne commouit cor Sennacherib regis Assyriorum,vt non occuparet Hierusalem, sed percussis vna nocte centum octoginta quinque milibus sui exercitus, in suam patriam reuerteretur, & à suis filiis miserè trucidaretur? Excitauit & Nabuchodonosor regem Babylonis ad subuertendum Sedechiam regem Iuda, & ad reprimendam superbiam & arrogantiam filiorum Israel. Quod si potentissimi reges & principes dei potentiæ & ditioni subdantur, fortiori argumento & eorum subditi, ignobiles,& abiectissimæ conditionis homines. Omnis uia uiri recta sibi uidetur:appendit autem corda dominus.) Licet actiones hominis plerunque sint malæ, & frequentius quàm bonæ,tamen non expetuntur ab homine sub ratione mali, sed boni saltem apparentis. Nemo enim respiciens ad malum operatur. Et licet iudicet in uniuersum omne malum esse fugiendum,

Esa. 26.
Ps. 1. 26.
Ps. 118.

Ioan. 14.
Ioan. 15.
Philip. 2.

Eccles. 5.
Deute. 23.

1. Reg. 15.

Gene. 2.

Ps. 4.

1. Corin. 2.
1. Reg. 22.

Leuit. 19.

Sapi. 4.

Ps. 119.

Gene. 1.

Ps. 75.
Exo. 9. &
Roma. 9.

4. Reg. 19.

Hiere. 19.
Ezec. 26.

erroneum tamen habet in particulari iudicium. Siquidem affectiones, & rerum humanarum cupiditates, ac oblectamenta quibus detinemur, sæpissime iudicium rationis obnubilant, & admodum difficile est exactè scire quando cogitationes nostræ sunt rectæ, & deo placent, qui solus corda hominum scrutatur, & æquissima suæ iustitiæ statera merita nostra & demerita appendit, paratus reddere vnicuique secundum opera eius: cui magis grata sunt pietatis & iustitiæ officia, quàm veteris legis sacrificia, vt aliubi satis declaratum est. Non enim dominus requirit a nobis victimas, & multas oblationes quæ sunt ex consilio, sed vt faciamus iudicium, & diligamus misericordiam, vt docet Michæas propheta. Exaltatio oculorū est dilatatio cordis, lucerna impiorum, peccatum.) Eri-guntur superbiorum oculi, cum eorum cor in superbiam & arrogantiam effertur: humilium vero oculi demittuntur, sed a domino in rerum spiritualium contemplationē eriguntur. Et quemadmodum virtus iustis lucerna est, qua recto calle ad exoptatissimum finem ducuntur, ita peccatum iniustis & impiis lucerna est, qua ad sectandas huiusce turbulenti mundi voluptates & inaudita flagitia diriguntur, & peccatorum funibus pertracti tandem in profundas inferorum tenebras præcipitantur. Vnde dicit Iob, Nonne lux impij extinguetur, nec splendet flamma ignis eius? Lux obtenebrescet in tabernaculo illius, & lucerna quæ super eum est, extinguetur. Et alibi, Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Et loquens Hieremias de impiorum væcordia dicit, Sapientes sunt vt faciant mala, bene autem facere nescierunt. Cogitationes robusti semper in abundantia, omnis autem piger in egestate est.) Abundant bonis qui dei dona honestis studiis locupletant: & quoniam robore mentis & fortitudine præcellentes semper cogitant bona facere, & talentum domini sibi concreditum adaugere, bonorum omnium abundantia ditantur, qui verò pigritia soluti sunt, & vmbrailem ac ociosam vitam amant, & talentum domini imminuunt, in extremam paupertatem incident. Hoc sanè docuit Christus in euangelio dicens, Omni enim habenti dabitur, & abundabit: ei autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo. Qui cõgregat thesauros lingua mendacij, vanus & excors est, & impingetur ad laqueos mortis.) Hoc in loco Salomon inuehitur in adulescentes diuitum, quibus sanè nihil est pestilentius, nihil denique Reipublicæ perniciosius. Siquidem venaturi prædam, summis & clarissimis viris adulantur vt ditentur, confingunt mendacia vt veritatis amantissimos qui ab assentationibus abhorrent, eludant, & circumueniant: & quia lingua eorum concinnata est mendaciis & dolis, quibus opes iniuste sibi compararunt, miseræ mortis laqueis irretientur, & apud inferos, nisi eos pœnituerit, perpetuò cruciabantur.

¶ Rapina impiorum detrahent eos, quia noluerunt facere iudicium Peruersa uia viri aliena est: qui autem mundus est, rectum opus eius. Melius est sedere in angulo domatis, quàm cum muliere litigiosa, & in domo communi. Anima impij desiderat malum, non miserebitur proximo suo. Multato pestilente, sapientior erit paruulus: & si sectetur sapientem, sumet scientiam. Excogitat iustus de domo impij, ut detrahat impios à malo. Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur. Munus absconditum extinguet iras, & donum in sinu indignationem maximam.)

Nunc ostēdit quantum nocuenti adferant diuitibus bona rapinis parta. Etenim raptores & tyranni vi opprimentes bona aliorum, in profundum inferni detrahentur. Non igitur absurdè dixit Paulus: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociua quæ mergunt hominem in interitum & perditionem. Et de supplicio raptoris dicit Ecclesiasticus, Non effugiet in rapina peccator. Succenset & dominus in prophetia Esaiæ raptoribus, & iis qui deprædati sunt bona pauperum, dicens: Vos depasti estis vineam meam, & rapina pauperis in domo vestra. Et iustam reddit rationem Salomon cur raptores ad inferos vsque detrudentur, quia noluerunt facere iudicium quibus oportebat eos fecisse, nec iustè cum proximo viuere, sed potius ei insigne damnum adferre. Peruersa via viri aliena est: qui autem mundus est, rectum opus eius.) Peruersæ sunt sceleratissimorum hominum viæ, & a deo, beatorumque semita, longè alienæ. Nullum siquidem est proborum cum improbis commercium, & qui iniuste viuunt, & dei præcepta transgrediuntur, verè & appositè dicuntur filij alieni: quod indicat Psalmus ille, Filij alieni

mentiti sunt mihi, filij alieni inueterati sunt, & claudicauerunt à semitis suis. Qui verò sunt filij dei, quia eius spiritu aguntur, & repurgati sunt à peccato, rectam sequuntur orbitam, & honestæ vitæ officia exercēt. Melius est sedere in angulo domatis quàm cum muliere litigiosa, & in domo communi.) Quoniam mulier garrula & rixosa perturbationes mouet, iurgia seminat, parit scandala, concitat bella, diuidit vnitatem, pacem violat, amicitiam dissoluit, animi tranquillitatem aufert, & communem vitæ societatem impedit, longè melius erit sedere in loco secreto domus, & solitariam agere vitam, quàm habitare cum muliere litigiosa, & in domo quæ tibi sit cum illa communis. Hinc dicebat Propheta, Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine. Et alibi, Similis factus sum pellicano solitudinis, factus sum sicut nycticorax in domicilio. Vigilauit, & factus sum sicut passer solitarius in tecto. Amplexando sensum spiritalem dices, Melius est cœlibem agere vitam, quàm ducere vxorem. Potest & angulo domatis significari vita solitaria & religiosa, quæ est à tumultibus hominum & terrenis negociis femota: quam qui amat, cupit despectis rebus humanis soli deo placere. Intelligedωμα, τος, latinè tectum dicitur. Et Septuaginta Interpretes hoc in loco sic legunt, κρείσσον οικειν ἐν γωνίας ὑπαιθρου ἢ ἐγκονιαζέμενος μετὰ ἀδελφούς καὶ ἐν οἴκῳ κοινῷ. Hoc est, Melius habitare in angulo non tecto, quàm pictis domibus cum iniustitia, & in domo communi. Quidam hic vocant domum communem, domum amplam. Anima impij desiderat malum, nō miserebitur proximo suo.) Nullum est malū quod non optet impius. Etenim desiderat suis indulgere voluptatibus, aliena diripere, lædere proximum, pauperes vi opprimere, & statum reipublicæ labefactare, & eò est vecordi & pueruo animo, vt nunquam miseræ sui proximi condoleat. Et licet impius malum desiderat, non tamen sub ratione mali, sed boni apparentis. Multato pestilente sapientior erit paruulus: & si sectetur sapientem, sumet scientiã.) Ex XIX. capite huius operis sumito huiusce loci intelligentiam. Excogitat iustus de domo impij, vt detrahat impios à malo.) Eò tendunt iustorum studia, vt semper contendat pro viribus reuocare impios à malo, illisque suadere nihil periculosius esse animæ, quàm cocno voluptatum & vitiorum perpetuò volutari. Nihil verò vitilium animæ, quàm contractas animi sordes respicientiæ lachrymis abluere. Et licet iustus ex impiis parentibus natus sit, non propterea suorum parentum vitiis conuiuet & acquiescit, sed nihil putat commodius esse, quàm internis suorum amicorum & aliorū morbis mederi, & impium à luto scelerum in quo prius fordidabatur, explicare. Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur.) Qui obturat aures suas pauperibus misericordiã efflagitantibus, nō exaudietur a domino etiã si tẽpore angustię diuinã opẽ implorent, nisi forsitan interim eos pœnituerit. Vnde dicit diuus Iacobus, Iudicium enim sine misericordia illi qui non facit misericordiam. Et diuiti epuloni negata est guttula aquę vt refrigeraretur, quia dum hic viueret, non subleuauerat inopiam Lazari, nec eum pauerat micis quæ de sua mensa cadebant. Munus absconditum extinguet iras, & donum in sinu, indignationem maximam.) Qui cupit iram domini & furorem extinguere, det occultè eleemosynam pauperi, nec aurã popularem venando, quod contulit, iactitet, nec inanis gloriæ & humani fauoris aut extraneæ retributionis intuitu, sed duntaxat amore conditoris, suas opes egenis partiatur. Hoc autem institutum nobis præscripsit Christus, dicens: Cum facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis & in vicis, vt honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, vt sit eleemosyna tua in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

¶ Gaudium iusto est facere iudicium, & pauor operantibus iniquitatem. Vir qui errauerit à uia doctrinæ, in cœtu gigantum commorabitur. Qui diligit epulas, in egestate erit: qui amat uinum & pingua, non ditabitur. Pro iusto datur impius, & pro recto iniquus. Melius est habitare in terra deserta quàm cum muliere rixosa & iracunda. Thesaurus desiderabilis, & oleum in habitaculo iusti, & imprudens homo dissipabit illud. Qui sequitur iustitiam & misericordiam, inueniet uitam, iustitiam & gloriam. Ciuitatem fortium ascendit sapiens, & destruxit robur fiduciæ eius. Qui custodit os suum & linguam suam, custodit ab angustiis animam suam.)

Nihil iucundius est iusto quàm præstare quod iustum est, & officia iustitiæ exequi: & vehementer gaudent præfecti iustitiæ cum in sceleratissimos animaduertunt: & in maximam ipsorum gloriam cedit, vnicuique quod suum est tribuisse. Idcirco pro sua illæsa & inuicta iustitia hæreditabunt terram. Iniustivero perpetuo timore concussi peribunt. Et licet aliquando delectentur se damnum aliis intulisse, tamen maximè timent, & potissimum sicarij, prædones & homicidæ, ne in suis flagitiis deprehendantur. Nunquam enim mens sui conscia quiescit, nec à terrore suppliciorum libera est. Vir qui errauerit à via doctrinæ, in coetu gigantum commorabitur. (Commercium habent cum superbis, & spiritibus immundis, qui à femita veritatis & sanæ doctrinæ deflectunt. Nomine gigantum hoc in loco intelliguntur arrogantes, superbi, moribus corruptissimi, & etiam ipsi dæmones, de quibus dicit Iob, Ecce gigantes gemunt sub aquis, & qui habitant cum eis. Et in illo Psalmo, Et gigas non saluabitur in multitudine virtutis suæ: sumitur gigas pro superbo, qui authore Augustino, se extollit aduersus deum, velut quia est ipse aliquis in se & per se. Tum quoque scriptum est in libro Sapientiæ: Ab initio cum perirent superbi gigantes, spes orbis terrarum ad ratem confugiens, remisit seculo semen natiuitatis, quæ manu tua erat gubernata. Aliquando tamen nomen gigantis sumitur in bonam partem pro fortissimo qui cæteros homines incomparabili virtute præcedit. Vnde de Christo dicit propheta, Exultauit vt gigas ad currendam viam: à summo cælo egressio eius. Qui diligit epulas, in egestate erit: qui amat vinū & pingua, non ditabitur.) Qui indulgent genio, & exquisitissimas epularum delicias expetunt, summa prementur inopia. Nam assuetis voluptatibus inseruientes, sua patrimonia liguriunt, suasque facultates paulatim consumunt. Nec ditabuntur qui in vinis nardinis & preciosis multum pecuniæ insumunt, & cupediis ciborum lautissimam mensam fouent. Pro iusto datur impius, & pro recto iniquus.) Impius nonnunquã temporaneum supplicium patitur, quod iusto intentauerat: quod nobis compertum est de pessimo Aman, qui suspensus est in patibulo quod parauerat Mardocheo. Et aliquando iniustus æternis pœnis cruciatur pro peccato quod commisit in iustum. Etenim tyranni persequentes sanctos martyres, deiecti sunt in ignem æternum. Melius est habitare in terra deserta, quàm cum muliere rixosa & iracunda.) Iam huiusce loci sententia patuit. Thesaurus desiderabilis, & oleum in habitaculo iusti, & imprudens homo dissipabit illud.) Filius imprudens & prodigus sapissime opulentissimos sui patris iusti thesauros dissipat, & vno momento deuorat quicquid à suo patre multis laboribus conquistum est. Hinc Ecclesiastes deplorat & detestatur omnem suam industriam, qua sub sole studiosissime laborauit, ignorans an hæres quem esset habiturus post se, sapiens vel stultus futurus sit, & dominaretur in laboribus quibus defudauerat. Et hoc quoque vanum esse existimauit. Nam cum alius laboraret in sapientia & doctrina & sollicitudine, homini ociofo quæsitâ dimittit. Potest & thesauro desiderabili significari bonorum operum claritas, & opulentia meritorum: oleo vero, pietatis officia, quæ non sunt in fatuis virginibus reperta. Sed habitaculum iustorum inimici fidei dirumpere nituntur. Qui sequitur iustitiam & misericordiam, inueniet vitam, iustitiam & gloriam.) Frequenter Salomon connectit iustitiam cum misericordia: nec immeritò. Nam vna ab altera diuelli non potest. Idcirco dignus est beatorum vita & gloria, qui non solum amat iustitiam & misericordiam, sed iustitiæ & misericordiæ opera exercet. Ciuitatem fortium ascendit sapiens, destruxitque robur fiducia eius.) Moses legislator peritissimus, & insigni sapientia præditus, munitissimas ciuitates Seon regis Amorrhæorum & Og regis Basan expugnauit. Plus siquidem virium habet sapientia in diruendis & euertendis ciuitatibus, quàm armorum præsidia. Qui custodit os suum & linguam suam, custodit ab angustiis animam suam.) Refrenet linguam suam, & temperatè viuat, qui vult à multis angustiis, periculis & peccatis præseruari. Siquidem gula & immoderata lingua multos in ruinam pertraxit, & hæc alibi delarata sunt.

Superbus & arrogans uocatur indoctus, qui in ira operatur superbiam. Desideria occidunt pigrum. noluerunt enim quicquam manus eius operari. Tota die concupiscit & desiderat: qui autem iustus est, tribuet, & non cessabit. Hostiæ impiorum abominabiles, quæ offeruntur ex scelere. Testis mendax peribit: vir obediens

obediens loquetur uictoriam. Vir impius procaciter obfirmat uultum suum: qui autem rectus est, corrigit uiam suam. Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra dominum. Equus paratur ad diem belli, dominus autem salutem tribuet.)

Qui ex impetu iræ profilit in superbiam, conuicia & contumeliam, censetur indoctus & fatuus, carens dono veræ doctrinæ & sapientiæ, tametsi humanis disciplinis sit præditus. Nihil enim aut parum scientia nobis conducit, quæ non est charitati & mansuetudini cõiuncta. Desideria occidunt pigrum, noluerunt enim quicquam manus eius operari.) Suis torquetur affectibus, suisque ardentibus desideriis enecatur, qui quod summè cupit, non assequitur. Et quia deditus pigritiæ, opes & honores desiderat, nec dat operam vt huiusmodi bonis fruatur, idcirco multis angustiis vexatur. Iustus vero his caret molestiis. Nam laborare non cessat vt vitæ subsidia egenti tribuat. Iustus enim, authore Psalmographo, miseretur & tribuet. Quod si amplissimas habeat opes, & abunde etiã largietur. Vnde dicit Tobias: Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impartiri stude. Accedit & huic Salomonis sententiæ illud Pauli: Qui furabatur, iam non furetur, magis autem laboret operando manibus suis quod bonum est, vt habeat unde tribuat necessitatem patienti. Hostiæ impiorum abominabiles, quæ offeruntur ex scelere.) Abominatur dominus & reiicit hostias quæ offeruntur ex rapina, furto & iniustitia. Nam huiusmodi hostiæ magis deo displicent, quàm carentia hostiarum, quibus non indiget. Hinc illud Michee, Nunquid placari potest dominus in milibus arietum, aut in multis milibus hircorum pinguium? Et hæc iam à nobis explicata sunt. Testis mendax peribit, vir obediens loquetur uictoriam.) Prius dixit Salomon, Testis falsus non erit impunitus: & qui loquitur mendacia, non effugiet. Et huic iudicio subscribit illud Psalmographi, Perdes omnes qui loquuntur mendaciã. Qui verò à mendaciis abhorret, & fideliter quod pollicitus est præstat, diuinisque iussis obsequitur, ad uictoricè palmam ascendet: cuius egregia facinora de domitis internis hostibus uictoriam testantur. Vir impius procaciter obfirmat uultum suum: qui autem rectus est, corrigit uiam suam.) Obstinata mens impij, & factis & vultu procaciter obfirmato, ac torua facie manifestatur, & videtur impij vultu feroci ac caperata frõte seipsum armare aduersus omnem exhortationem & moderatam castigationem. Qui verò rectitudinis amator est, & timet pœnam æternam incurrere, si quandoque deum offenderit, seipsum accusat, & suam agnoscendo culpam, resipiscit, & quæ malè acta sunt, corrigit & emendat: quod notum euadit de beato Petro, qui vehemèter doluit quod Christum ter abnegauerit: & postquam ad vberimum diuinæ misericordiæ fontem confugit, suum peccatum amarè defleuit. Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra dominum.) Qui sublimi rerum diuinarum & humanarum cognitione præditi sunt, non possunt diuinam prouidentiam & ordinationem præpedire, nec dei voluntati resistere. Vnde dicit Iob, Deus solus est, & nemo auertere potest cogitationem eius. Suffragatur & huic sententiæ quod dicit dominus per Esaiam: Consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet. Rursum, Quis enim similis mei? Et quis sustinebit me? Et quis est iste pastor qui resistat vultui meo? Equus paratur ad diem belli, dominus autem salutem tribuet.) Qui cum hostibus in bello congregiuntur, tametsi pro viribus laborent vt de gradu suos inimicos deiciant & prosternant, tamen uictoriam & foelicem belli exitum à domino expectare debent. Domini enim est bellum, qui non in gladio nec in hasta saluat, vt dicebat Dauid Goliæ, quem diuina ope adiutus interfecit.

ARGUMENTVM VICESIMI SECVNDI CAP.

Longè melius est ipsi homini & expetibilius, vitæ sanctimoniam & illesam sui famã apud omnes tueri, quàm multis affluere diuitiis, quandoquidẽ opes iis qui improbè & turpiter uiuunt, nihil ornamentum adferunt, sed plurimũ dedecoris. Pauperi uerò bene uiuenti, candor animi, integritas nominis, ceteræque uirtutes & gratiam & ornamentum adiciunt, cuius modestia in contemptu summorum honorum, & sancto dei timore sita est, quem qui calumniis opprimit, & dolo ac mendaciis circumuenit ut suas diuitias augeat, ad iracundiam dominum prouocat, & in summam inopiam incidet: & quo magis animam eius configit & uexat, maioremque illi uiolentiam facit, eo sanè maius tormentum sufferet.

Melius est nomen bonum quam diuitia multa. Super argentum & aurum gratia bona. Diues & pauper obuauerunt sibi, utriusque operator est dominus. Callidus uidet malum, & abscondit se: innocens pertransit, & afflicus est damno. Finis modestie timor domini, diuitia & gloria & uita. Arma & gladii in uia peruersi, custos autem anime sue longe recedit ab eis. Prouerbum est, Adolescens iuxta uiam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea. Diues pauperibus imperat, & qui accipit mutuum, seruus est foenerantis.)

Quod nomen bonum multis diuitiis praefendum sit, nemo est qui haesitat. Et enim honesta uilibus praefenda sunt: & incolumis & illa fama propius ad spiritalia bona accedit, quam amplissimarum rerum opulencia. Magis etiam ad tuendum dei honorem spectat. Ad haec, recta aliorum educatione, morum probitate, & celeberrimo nomine proximus ad virtutes inflammatur, aut a uitiis abducitur, non autem auri & argenti cumulis. Idcirco Christus suis discipulis dixit, Luceat lux uestra coram hominibus. volens innuere, uestra sancta & immaculata religio, uestraque sanctimonia, & animi magnitudo in despiciendis rebus humanis, aliis sit speculum & exemplum bene uiuendi.

Matt. 5.

Eccles. 4.

3. Eth. 6.

Huic quoque Salomonis loco cohæret illud Ecclesiastici, Curam habe de bono nomine. hoc enim magis permanebit tibi quam mille thesauri magni & preciosi. Bonae uitae numerus dierum, bonum autem nomen permanebit in æuum. Quod si neglexeris tuam famam a calumniis hominum & canino inuidentiæ latratu protegere, ac nihil feceris quid de te male sentiant homines, videberis ab ipsa humanitate alienus. Hinc mihi placet illa grauis & serua Aristotelis sententia, Sunt nonnulla mala quae quidem metueri oportet & honestum est, & non metueri turpe. Infamiam nanque qui timet, est probus & uerecundus: qui non timet, impudens. Nec solum preciosissimis auri & argenti thesauris bona fama praefenda est, sed etiam eximia & dei & hominum gratia. Nam ea praeditus, libertatem habet eundi quod uelit, & faciendi quaecumque uelit. Vnde de Tobia viro equidem diuinæ religionis studiosissimo, & pauperum alumno, legimus, Dedit illi deus gratiam in conspectu Salmanasar regis, & dedit illi potestatem quocumque uellet ire, habens libertatem quaecumque facere uoluisset. Potest & insignis gratia frequenter saluare vitam, quam diuitia non possunt. Diues & pauper obuauerunt sibi, utriusque operator est dominus.) Tunc proprie & christianè sibi obuiant diues & pauper, quando diues esurientem alit, nudoque uerimenta praebet: & hoc dei dono fieri credimus. Vnde de beato Martino, generosissimo Christi athleta, legimus, Cum nihil praeter arma & unam uestem possideret, pauperi nudo Christi nomine eleemosynam a se obnixè petenti in porta Ambianensi dimidium chlamydis gladio diuisæ tribuit, reliqua parte ad se tegendum reseruata: qui nocte consecuta Christum uidisse memoratur dimidiata ueste quam is pauperi dederat, indutum, & dicentem, Martinus catechumenus hac me ueste contexit. Occurrunt & sibi obuui diues & pauper, quando diues non despicit pauperem, nec pauper aduersus diuitem murmurat. Impartiat & diues suas opes pauperi, pauper uero suam quantulamcunque operam praestet diuiti, & prompta uoluntate ac propensione animi gratiam remetiat. Callidus uidet malum, & abscondit se: innocens pertransit, & afflicus est damno.) Astutus uidens periculum sibi imminere, se abscondit, ut illud euitet, & nonnunquam fugit ne in manus suorum inimicorum incidat: quod fecit Dauid, qui plerumque fugiendo, Saulis iram & furorem declinauit, nec in pericula se temere praecipitauit. Innocens uero, & ignarus periculi sibi imminentis, pertransit locum insidiarum, & affligitur suarum rerum dispendio, & nonnunquam uenit in manus suorum aduersariorum a quibus iugulatur. Vnde Achimelech sacerdos a

Tobia. 1.

1. Reg. 19.

1. Reg. 22.

Matt. 10.

Saule accersitus, ignorans periculum suae uitae imminere, iuit cum tota familia sui patris ad scelestissimum Saulem, cuius iussu fuit trucidatus a Doech Idumæo. Et hic locus nos admonet ut non tumultuarie & concitato animo nos periculis exponamus, quandoquidem apostoli nonnunquam fugiendo suae uitae consuluerunt, & terrores principum, minas & persecutiones declinarunt: quibus Christus dixerat, Cum vos persequerentur in ciuitate

ciuitate ista, fugite in aliam. Verum cum eos oportuit pro fide de uita periclitari, atrocissima mortis supplicia pro nomine Christi magno animo perpessi sunt. Finis modestiae timor domini, diuitiae & gloria & uita.) Modestia proprie sumpta, uirtus est quae circa mediocres honores uersatur: & ita se habet ad magnanimitatem, atque se habet liberalitas ad magnificentiam: & is modestus uocatur, qui moderato seu mediocri honore contentus est. Hic tamen sumitur modestia pro moderamine obseruando in omni uirtute morali, cuius est passiones sedare, & compositis animi affectibus tranquillitatem retinere. Et de insigni uirtute ipsius modestiae dicit Paulus ad Philippenses, Modestia uestra nota sit omnibus hominibus. Perfectio igitur uirtutum moralium in hac uita, facit ut timeamus dominum timore sancto, eumque sincero amore colamus: & eò tendunt omnes uirtutes morales, ut casto dei timore domitis nostris affectibus, nos a uicio reuocent, & ad honesta officia impellant. Et non solum finis modestiae & caeterarum uirtutum moralium est timor dei in hoc seculo, sed in futuro spiritalia diuitiae, gloria & uita aeterna. Arma & gladij in uia peruersi, custos autem anime suae longe recedit ab eis.) Audaces, superbi & peruersi subito profiliunt ad arma, & magis bellum bellicosque tumultus amant quam pacem. Nihil aliud expetunt quam principum, dissidia fouere, & districtis gladiis innocentes ferire, pauperum agros depopulari, expilare urbes, & uirgines deflorare: quorum insolentia nihil est insolentius. Et licet nonnunquam liceat ius suum & libertatem patriae armis & bellis defendere, tamen absque ulla aequitatis ratione beligerantur, & armorum praesidiis abutuntur. Sed qui secretam suae anime domunculam diligenter custodiunt, & timent ne summi iudicis gladio feriantur, ab huiusmodi bellis & armis sibi praecaut, scientes non licere homini auctoritate propria alium occidere. Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. Prouerbum est, Adolescens iuxta uiam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea.) Qui a tenera aetate imbiberunt uitia, illisque pessime educati laxarunt habenas, uix possunt lenio fracti ab eis desuescere. Hinc bellè & scite dictum est ab Horatio,

4. Eth. 4.

Philipp. 2.

Matt. 26.

Quo semel est imbuta recens seruabit odorem,
Testa diu.

Leonidas etiam paedagogus Alexandrum Philippi Macedonum regis filium uitiis quibusdam imbut, quae robustum & magnum quoque regem sunt persequuta. Neque Aristoteles, cui ille postea operam dabat, potuit uitium extirpare a puerili institutione imbibitum. Adeo in teneris (ut inquit Virgilius Georgicorum I I.) assuescere multum est. Et Plato cum quendam alea ludente redarguisset, ille autem diceret, Quam parua o Plato reprehendis: At non paruum est (respondit) consuetudo. Huic quoque sententiae plaudat illud Aristotelis, Non parum, sed plurimum, quin potius totum refert, sic an non sic homines ab adolescentia consuescant. Dicit etiam Ambrosius libro primo officiorum cap. XX. Vfus cito inflectit naturam. Diues pauperibus imperat: & qui accipit mutuum, seruus est foenerantis.) Imperiose & magna cum audacia loquitur diues cum pauperibus, & praesertim cum illis qui suae ditioni subiecti sunt. Diuitiae plerumque erigunt homini cristas, & supercilium attollunt: paupertas uero deiicit hominem, eumque cogit humi reperere. Qui autem foeneratus est ab aliquo mutuum, ex eo seruus est foenerantis, quia ei obstringitur ad exoluendam pecuniam mutuo acceptam.

2. Eth. 1.

Qui seminat iniquitatem, metet mala: & uirga irae suae consummabitur. Qui pronus est ad misericordiam, benedicetur. De panibus enim suis dedit pauperi. Victoriæ & honorem acquirat, qui dat munera: animam autem aufert accipientium. Eius derisorum, & exibat cum eo iurgium, cessabuntque causa & contumelia. Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam laborum suorum habebit amicum regem. Oculi domini custodiunt scientiam, & supplantantur uerba iniqui. Dicit piger, Leo est foris: in medio platearum occidendus sum. Fovea profunda os alienae: cui iratus est dominus, incidet in illam.)

Qui seminat uirtutes, suauissimum uirtutum fructum metet, & honestorum studiorum praemia consequetur. Qui uero uitia seminat, discordias scilicet, conuicia, iram, contumelias, pestiferas hereses, maledicta, latrocinia, dura seruitutem, & sceleratiora flagitia, supplicium pessime saeuienti debitum metet. Hinc dicit Paulus, Quae enim seminauerit homo, haec & metet: quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem.

Gala. 6.

qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Tum quoq; in libro Osee scriptum est, Arastris impietatem, iniquitatem messuistis, comeditis frugem mendacij. Et qui iniquitatum omnium virus in multorum perniciem sparsit, nec desistit in viros probos furore & impetu suæ iræ sæuire, sibi ipsi suæ sæuitiæ & iracundiæ mortem consciscet. Qui pronus est ad misericordiam, benedicetur: de panibus enim suis dedit pauperi.) Salomon frequenter mentibus hominum inculcat pietatis officia, vt ea nunquã è memoria excidant. Nec immeritò. Nam illa inter cætera maximè commendantur, quibus optimum rependitur præmium. Et huic loco respondet illud euangelij, Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere, &c. Et cum iusti & misericordes dicent Christo, regi equidem summo, Domine, quando te vidimus esurientem, & pauimus: sitentem, & dedimus tibi potum? tunc rex respondebit, Amen dico vobis, quandiu fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Victoriã & honorem acquirat qui dat munera, animam autem auferat accipientium.) Quis non plausibilem omnium gratiam sibi demeretur, qui vltro munera largitur? Quis denique non colitur & suspicitur cum potissimum de republica bene meritis sua impartitur? & quo princeps liberalius cum suis subditis tum externis amplissima dona confert, eo si decertandum fuerit aduersus hostes, maiorè nanciscendæ victoriæ spem concipit. Et non solum suas opes impartiendo, multorum beneuolentiã sibi conciliat, sed eorum animos quasi suffurando ad se rapit & allicit. Eiice derisorem, & exhibit cum eo iurgiũ, cessabuntque causæ & contumeliæ.) Summouedi sunt à ciuitate reipublicæ perturbatores, vt ciues à multis molestiis sint liberi, & tranquillè viuãt. Et qui authoritate valet, expellat scurras, cõuiciatores, susurrone, & id genus homines, & cessabunt cõtumeliæ & iurgia. Qui diligit cordis mundiciã propter gratiam labiorũ suorum, habebit amicum regem.) Gratia labiorum, puritas sermonis, & mundicia linguæ quæ maximè commendatur, cordis mūditiã & nitorem indicat. Et quia antiquitus illustrissimi reges viris honestissimis stipabantur, apud quos adulatores, parasiti, gesticulatores, pædicones, pathici, lenones, & delatores male audiebant: idcirco vitæ sanctimonia conspicui, & qui insignem quandam in dicendo gratiam habebant, regibus fiebant amicissimi. Qui deniq; mundo sunt corde, de quibus dicit Christus, Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt: summi regis amicitiam sibi comparabunt, & regni cælestis felicitate & deliciis fruuntur. Oculi domini custodiunt scientiam, & supplantantur verba iniqui.) Dominus sua benignitate custodit in ecclesia scientiam veritatis quam docet, nec eam sinit hallucinari in his quæ pro moribus & fide decernit. Vnde Christus suis discipulis dicebat antequam in cælum reuerteretur, Paracletus autè spiritus sanctus quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quæcunque dixero vobis. In iusti autem, & hæretici omnes, & qui pietati ac iustitiæ contrarij sunt, subuertentur. Dicit piger, Leo est foris: in medio platearum occidendus sum.) Leuissimæ sunt excusationes quas sibi piger prætextit ne laboret, & bona opera exerceat, & ne forti animo quod magnum est & arduum aggrediatur. Dicit maiora sibi imminere pericula quàm vt ea vitare possit. Et vbi posset corporeis viribus rabidum leonem prostrernere, refugit certamen. Me (inquit) viuum leo rugiens deglutiret & absorberet si cum eo congregeder. Etiam quidam Christiani admodum timidi & ipso lepore meticulosiores, tempore persequutionis subterfugiunt palàm profiteri fidem saluatoris, dicentes, Ad sunt tyranni qui nobis atrocissimum mortis supplicium intentant: non audemus fidem testari, ne moriamur. Sed huiusmodi homunciones tyrannorũ terroribus fracti, indigni sunt vita. Nam debuerant pro defensione fidei, cum tempus postulauit, honestissimam oppetere mortem. Fouea profunda os alienæ: cui iratus est dominus, incidet in illam.) Impudica oscula, & lasciuia verba adulteræ & fornicariæ, ac pestifera hæreticorum dogmata, profundæ foueæ conferuntur, in quam corruentes per eunt: & qui sibi thesaurizant iram domini in die iræ, in profundum abyssi & inferorum demergentur.

geat diuitias suas, dabit ipse ditiori, & egebit. Inclina aurem tuam, & audi uerba sapientium: appone autem cor ad doctrinam meam. Quæ pulchra erit tibi cum seruaueris eam in uentre tuo, & redundabit in labiis tuis, ut sit in domino fiducia tua. Vnde & ostendam eam tibi hodie. Ecce descripsi eam tibi tripliciter in cogitationibus & scientia, ut ostenderem tibi firmitatem & eloquia ueritatis respondere ex his illis qui miserunt te.)

Quia pueri amant ludicra & puerilia quæque, propter defectum prudentiæ & debilem rationis vsu desipiunt, & vitiola quædam committunt, quæ flexili virga corriguntur. Vnde dicit Ecclesiasticus: Qui diligit filium suum, assiduat illi flagella, vt lætetur in nouissimo suo. Et paulò post, Curua ceruicem eius in iuuentute, & tunde latera eius dum infans est, ne forte induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ. Qui calūniatur pauperem vt augeat diuitias suas, dabit ipse ditiori, & egebit.) Vsurarij & raptores reipublicæ perniciosissimi, à quibus expilata sunt pauperum bona, regibus & principibus se ditioribus thesaurizant, & nota tandem eorum vsura & rapina in summã paupertatem decidunt. Inclina aurem tuam, & audi uerba sapientium, appone autè cor ad doctrinam meam.) Nobis adnitendum est vt diuinæ sapientiæ cultum capiamus, & summa cum diligentia sapientum dictis auscultemus. hoc enim studio mentem nostrã à terrenis cogitationibus auocabimus, & auocaram virtutibus exornabimus. Hæc autè admonitio frequenter ab authore nostræ utilitatis causa repetitur. Quæ pulchra erit tibi cum seruaueris eam in ventre tuo, & redundabit in labiis tuis, vt sit in domino fiducia tua, vnde & ostendam eam tibi hodie.) Excellentissima sapientiæ doctrina discētibus videtur esse in exordio aspera & insuauis, sed cum assiduis studiis & intimo corde eius virtutem perceperint, eam sanè suauissimam & pulcherrimam esse deprehendunt: quam qui suis mundis labiis & composita lingua resonant, eiusque fructum percipiunt, confidunt se ad beatorum insulas demigraturos, & nobis in hac vita, pulchra, nitida & elegans ostenditur, pulchrior autem in futuro seculo sedatis omnino nostris affectibus ostendetur. Ecce descripsi eam tibi tripliciter in cogitationibus & scientia, vt ostenderem tibi firmitatem & eloquia ueritatis respondere ex his illis qui miserunt te.) Salomon tripliciter auditori veram sapientiam descripsit. Siquidem cogitare, loqui, & operibus hanc exercere præcepit: qua quidem descriptione totus hic liber plenus refulget. Sunt tamen quidam interpretes peritissimi qui existimant hac triplici ratione sapientiæ significari tres partes veteris Testamenti, Legem scilicet, prophetas, & hagiographa. Et hac dicendi forma Salomon in persona Dei loquitur, dicens, In frequenti sacrarum literarum meditatione, & frequenti sapientiæ exercitio (quod sanè vehementer animum ad deum attollit) est firmissima sacræ scripturæ intelligentia. Et qui casta huiusmodi eloquia prompta voce in alios transfundunt, illisque instructi sunt, possunt aptè & appositè iis à quibus de feriis sacrarum literarum scripturis interrogantur, respondere. Vnde dicit beatus Petrus, Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea quæ in vobis est spe. Possunt & viri omni doctrinarum genere consummatissimi respondere iis à quibus mittuntur, potissimum deo optimo & sapientissimo, angelis, & ecclesiasticis principibus, à quibus ad diuersa munera obeunda diriguntur. Dicunt & alij Salomonem hic in propria persona loqui, vt velit planè fateri se tripliciter manifestasse pro modulo sui ingenij sapientiã Dei, in istis Prouerbiis, Ecclesiaste, & Cântico Cânticorũ.

Non facias uolentiam pauperi, quia pauper est, neque conteras egenum in porta, quia dominus iudicabit causam eius, & configet eos qui confixerunt animam eius. Noli esse amicus homini iracundo, neque ambules cū uiro furioso, ne forte discas semitas eius, & sumas scandalum animæ tuæ. Noli esse cum his qui defigunt manus suas, & qui uades se offerunt pro debitis. Si enim non habet unde restituat, quid causæ est ut tollat operimentum de cubili tuo? Ne transgrediaris terminos antiquos quos posuerunt patres tui. Vidisti uirum uelocem in opere suo, coram regibus stabit, nec erit ante ignobiles.)

Si iniustum sit & crudele cuiuspiam uolentiam inferre, maxime crudelis & inhumanus is censetur, qui infirmum, imbecillum & egenum uolentia premet & torquebit. Imò quo uiribus imbecillior est, & durior in ediam suffert, eo magis debemus ei nostram operam præstare, eiusque infirmitatem & inopiam subleuare. Potest & hic locus in hunc modum exponi: Si pauperi mutuò pecuniam dederis, non eum uolentia opprimes. Vnde in Exodo scriptum est, Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi

Stultitia colligata est in corde pueri, & uirga discipline fugabit eam. Qui calumniatur pauperem ut augeat

Eccles. 30.

1. Pet. 3.

Exod. 22.

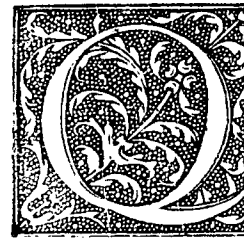
qui habitat tecum, non vrgebis eum quasi exactor, nec vsuris opprimes. Caueto et iã ne in porta, id est in iudicio (quod antiquitus fiebat in portis vrbium) conteras egenum. **Deute. 16.** Siquidem dominus per Esaiam suam torquet maledictionem in iudices iniquos, qui cõdiderunt leges iniquas vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent causæ humilium, vt essent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent. Tum quoq; in libro Hieremix dicit dominus, Iudicate mane iudicium, & eruite vi oppressum de manu calumniãtis, ne forte egrediatur vt ignis indignatio mea, & succendatur, & non sit qui extinguat propter malitiam studiorum vestrorum. Et hoc testimonio fulcitur sententia hu-iusce contextus, Quia dominus iudicabit causam eius. Etenim dominus vindicabit causam pauperis iniuste tractatam. Et faciet iudicium omnibus iniuriam patientibus. Transfiget etiam dominus spiculis æternæ mortis & damnationis illos qui sagittis suæ inhumanitatis corda pauperũ cõfixerunt. Enimuero iustum est vt à facie domini auertantur, qui suam faciem à pauperibus auerterunt, illisq; viscera misericordiæ occluserunt. Noli esse amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioso, ne forte discas semitas eius, & sumas scandalum animæ tuæ. Sapientia te cohortatur vt non in eas foedus cum illo qui percitus ira, & ætui iracundiæ assuetus, sua conuiciorum venena in quosque sibi obuios spargit, virosq; clarissimos iniuriis incessit, & grauitè lædit, licet adhibenda sit diligentia, si fieri possit, vt ad pristinam amicitiam redeat. Nec vllum nobis optandum est commercium cum furiosis & maniacis, qui suis adacti furiis, & furibundis affectibus, non parum detrimenti reipublicæ adferunt: quandoquidem illorum æmuli & sectatores stolidi, non solum sibiipsis scandalum siue ruinam animæ adferunt, sed plerisque aliis. Noli esse cum his qui defigunt manus suas, & qui vades se offerunt pro debitis. Si enim non habet vnde restituat, quid causæ est vt tollat operimentum de cubili tuo? Iam docuit Salomon, illum qui spondit pro amico suo, defixisse manum suam apud extraneum, & illaqueatum verbis oris sui, & captum propriis sermonibus. Idcirco rursus te monet vt vites periculum & damnum quod tibi ex fideiussione contingere potest, ne imiteris illos qui fideiubendo pro alio defigunt manus suas apud extraneum: nec sine necessitate & vrgenti negotio te pro debitis alienis fideiussorem offeras. Si enim is pro quo spondidisti, non habeat vnde restituat creditoribus, quid causæ est, & quæ tibi futura est vtilitas vt de tuo cubili tollatur pro pignore vestimentum quo operiebaris? Vidésne tibi damnũ vnũ cum multis molestiis ingeri? Nõ sis igitur facilis ad fideiubendũ pro alio. Ne transgrediaris terminos antiquos quos posuerunt patres tui. Caueto ne in aliorum fines irrumpas, & tui proximi bona diripias, sed esto contentus hæreditate patrum tuorum. Nec transilias limites à maioribus tibi præscriptos. Vnde in Deuteronomio scriptum est, Non assumes & transferes terminos proximi tui quos fixerunt priores in possessione tua. Admonemur & hoc prouerbio vt non transgrediamur præcepta ab antiquioribus & patribus nostris nobis præscripta: & plus illis & authoritatis & honoris quàm nobis ipsis deferamus. Demus etiam operam vt non transgrediamur terminos fidei, quos catholici doctores ab initio statuerunt. Quod si illi qui male sentiunt de augustissimo Eucharistiæ Sacramento, de orandis sanctis, de purgatorio, & de cultu & honore sanctarum reliquiarum, voluissent sectari vestigia ecclesiasticorum doctorum, eorumque limitibus contineri, nec iustas veræ doctrinæ meras transilire, non incidissent in illas hæreses in quas inciderunt. Vidisti virum velocem in opere suo: coram regibus stabit, nec erit ante ignobiles. Qui strenui sunt & diligentes in opere suo, digni sunt vt stent coram regibus, ipsiq; interuiant. tales siquidem debent à summis principibus honorificè recipi, nec eos decet barbaris & ignobilibus famulari. Qui etiam diuinis legibus obsequuti sunt, & summa cum diligentia munus sibi concreditum obierunt, in die iudicij coram summo & æquissimo rege stabunt, & ad dexteram collocabuntur.

ARGUMENTVM VICESIMITERTII CAP.

Si accersitus fueris ad augustissima principum palatia ut de rebus magnis & arduis decernas, & quidnam tuus

tuus sentiat animus dicas, præcaueto ne temere loquaris, & nobilissimum principem ad iracundiam prouoces. quod si cum eo in mensa discubueris, præmeditare quidnam seriis eius percontationibus respondeas, cui placere tibi difficillimum erit, displicere uero perniciosissimum: & apud teipsum tacitus considera tuogutturi admotum esse gladium, quo, si minima in re bilem ei moueris, iugulaberis. utilius tamen tibi erit honestam oppetere mortem, quàm uulnerata tua anima eius uitii conuiuere & assentari. Deniq; multo præstat te patrocinando ueritati pauperrimam agere uitam, quàm neglecta ueritate supparastando ditari.

CAPVT VICESIMVM TERTIVM.

Quando federis ut comedas cum principe, diligenter attende quæ posita sunt ante faciem tuam, & statue cultrum in gutture tuo, si tamen habes animam tuam in potestate. Ne desideres de cibis eius in quo est panis mendacii. Noli laborare ut diteris, sed prudentiæ tuæ pone modum. Ne erigas oculos tuos ad opes quas non potes habere, quia facient sibi pennas quasi aquilæ, & uolabunt in cælum. Ne comedas cum homine inuido, & ne desideres cibos eius: quoniam in similitudinem arioli & coniectoris aestimat quod ignorat. Comede & bibe, dicet tibi, & mens eius non est tecum. Cibos quos comederas, euomes, & perdes pulchros sermones tuos.)

Nos cohortatur sapientia vt cum in lautissimis principum mensis discumbimus, prudentiam nobis ducem, nostriq; sermonis directricem sequamur, ne quid tumultuariè & temere dicamus quod delicatas clarissimorum virorum aures offendat. Ea denique serpentum astutia muniamur, vt potius Harpocratem quàm loquacissimũ Therfitem ἀμείροπῆν, id est sine fine verba fundentem, referamus. Plurimum siquidem summis principibus placet linguæ parsimonia: importuna uero loquacitas mirum in modum displicet. Et quia plerunque regibus & ducibus quod liber licet, debemus ab eis ad magnifica conuiuia accersiti, tota mētis acrimonia totoque studio perspicere quidnam ipsis, cum de re quapiam interrogati fuerimus, respondebimus. Hoc tamen artificio nobis utendum erit: Dentibus nostris & sermonibus vallum & retinaculum opponemus, vt petulantiam uerborum coercere possimus. Verba etiam uolitantia detractis pinnis intra sepimentum cohibebuntur. Nec oratio nostra in ore nascetur, sed in pectore. Et facilius à garrulitate nobis temperabimus, cum sedatæ fuerint nostræ animæ passionēs, & animũ ab erroribus & vitiis represserimus. Beatus Augustinus tractatu LXXXIII. in euangelium Ioannis, edisserendo locum illum, Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis, sequitur septuaginta Interpretũ versionem, quæ sic habet, Si federis cœnare ad mensam potentis, considerans intellige quæ apponuntur tibi, & sic mitte manum tuam, sciens quia te talia oportet præparare. Vbi ad allegoriam ludendo dicit Augustinus: Nam quæ mensa est potentis, nisi vnde sumitur corpus & sanguis eius, qui animam suam posuit pro nobis? Et quid est ad eam sedere, nisi humiliter accedere? Et quid est considerare & intelligere quæ apponuntur tibi, nisi dignè tantam gratiam cogitare? Et quid est sic mittere manum, vt scias quia talia te oportet præparare, nisi quod iam dixi, quia sicut pro nobis Christus animam suã posuit, sic & nos debemus animas pro fratribus ponere? Sic enim ait etiam apostolus Petrus, Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exemplũ, vt sequamur uestigia eius. Hoc est talia præparare, hoc beati martyres ardenti dilectione fecerunt, quorum si non inaniter memorias celebramus, atque in conuiuio quo & ipsi saturati sunt, ad mensam domini accedimus, oportet, vt quemadmodum ipsi, & nos talia præparemus. Ne desideres de cibis eius, in quo est panis mendacij. Non optes uesci cibis principum mendaciis iniustitia & fraude conquisitis. Nam huiusmodi cibi abominabiles sunt domino. Et si quid fauore principum & summorum virorum obtinueris quod alteri iure debitũ erat, & uersuram feceris ne assequeretur, obstringeris restituere. Noli laborare ut diteris, sed prudentiæ tuæ pone modum. Ne erigas oculos tuos ad opes quas non potes habere, quia facient sibi pennas quasi aquilæ, & uolabunt in cælum. Nullis te laboribus discrucies vt cumulatisimas opes acquiras. Qui enim uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt

Ioan. 15

Augusti

1. Pet. 2

1. Timot. 6

Matt. 6. hominem in interitum & perditionem. Sed tuæ industriæ tuæque prudentiæ in cōquiritendis opibus adhibere modum, nec thesaurizes in terra thesauros, ubi erugo & tinea demolitur, & ubi fures effodiunt & furantur. Abhorreas ab inexplebili cupiditate possidendi terrenas opes, ne tuos subrigas oculos ad huius seculi regna & diuitias, quas acquirere non potes, quasi tibi pennati essent oculi, ut nō tam ad temporaneas diuitias anhelas quā volitares, & tanquam aquila quæ volat in altum, ad hæc terrena aspirares. Siquidem huiusmodi conatus vanus est & irritus. Deinde te commonefacit Salomō ut nō comedas cum illo qui tibi foelicem fortunam inuidet, cui peculiare est tristari de prosperitate alterius, & de aduersitate maxime gaudere. Etenim cibi quos tibi apparauit, nō eo fine curauit tibi admoueri, ut illis vnā cum moderata voluptate reficiaris, sed ut inficiaris, & in tuam perniciem cedant: sed plerunque deo conatus eius & insidias præpediente, non quod optabat assequitur. Et quemadmodum arioli diuinantes de futuris ab his quæ in aris immolata sunt, & somniorum coniectores non sunt certi futuri euentus, ita inuidus cogitans te suo cibo venenato intoxicare, non est certus si nā eueniet quod in te machinatus est. Et cum ad eius conuiuium accersitus discumbis, & tibi simulato amore dicit, Comede & bibe: animaduerte eius mentem à tua disidere, ipsumque nō nihil mali tibi moliri. Quod si blandis eius verbis delinitus comederis cibos quos tibi apparauerat, illisque ingurgitatus fueris, scias quod in detrimentum tuum & vituperium cibos egeres, & perdes gratiam sermonum quibus cum eo colloquebaris.

In auribus insipientium ne loquaris, quia despicient doctrinam eloquii tui. Ne attingas paruulorum terminos, & agrum pupillorum ne introcas. Propinquus enim eorum fortis est, & ipse iudicabit contra te causam illorum. Ingreddatur ad doctrinam cor tuum, & aures tuæ ad uerba scientiæ. Noli subtrahere à puero disciplinam, si enim percusseris cum uirga, non morietur. In uirga percuties eum, & animam eius de inferno liberabis. Fili mi, si sapiens fuerit animus tuus, gaudebit tecum cor meum, & exultabunt renes mei cum locuta fuerint recta labia tua. Non amuletur cor tuum peccatores, sed in timore domini esto tota die, quia habebis spem in nouissimo, & præstolatio tua non auferetur.)

Nos cohortatur ne amore inanis gloriæ seducti, stolidis, insipientibus, proteruis & immundis arcana diuinæ sapientiæ & sublimis philosophiæ mysteria detegamus. Et hoc **Matt. 7.** sanè nos voluit Christus obseruare, dicens, Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis, & conuersi dirumpant vos. Ne attingas paruulorum terminos, & agrum pupillorum ne introcas. Propinquus enim eorum fortis est, & ipse iudicabit contra te causam illorum.) Non irrumpas in fines paruulorum, nec eorum possessiones inuadas. non enim adolescentuli tibi possunt obsistere, nec seipfos defendere. Nec vastes & depopuleris agros pupillorum qui sub tutoribus viuunt. Siquidem dominus fortis & potens, qui bonis & iustis propinquus est, non patietur iniuriam fieri simplicibus, paruulis, orphanis & pupillis, sed eorū causam aduersus direptores & fures iudicabit, & perditissimorum hominum iniustitiā vindicabit. Vnde in Deuteronomio scriptum est, Facit dominus iudicium pupillo & viduæ. Et in libro Iob legimus de eo qui irruit super pupillos, & viduas cōtempserit, Viduas dimisisti vacuas, & lacertos pupillorum comminuisisti. Item, Alij terminos transfulerunt, diripuerunt greges, & pauerunt eos. Asinum pupillorum abegerunt, & abstulerunt pro pignore bouem viduæ. Subuerterunt pauperum viam, & oppresserunt pariter mansuetos terræ. Et paulò post, Vim fecerunt deprædantes pupillos. Ostendit & psalmographus dominum patrocinari orphanis & pupillis, dicens, Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adiutor. Idem, Iudicate pupillo & humili: ut non apponat vltra magnificare se homo super terram. Et alibi, Dominus custodit aduenas: pupillum & viduam suscipiet, & vias peccatorum disperdet. Declinabis autem à via iniustitiæ, nec pupillorum bona diripies, si ad sapientiæ doctrinam aurem tuam inclinaueris: & tibi iubet, si quos habeas liberos aut subditos, ut ab eis non subtrahas disciplinam & moderatam correctionem, postquam eos deliquisse rescueris. Non enim è vita decedent si virgis eos moderatè affeceris: & hoc tuis liberis beneficium conferes, quod leui castigatione qua resipiscunt, eorum animas à vitiis quibus ad inferos vsque corruebant, liberabis. De correctione filiorum iam plus satis diximus. Et quod Salomō subnectit, indicat planè propensissimū patris

Deute. 10.

Iob. 22.

Iob. 24.

Psal. 9.

Psal. 145.

patris erga filium amorem, cuius animus gestit cum agnoscat filium rectam educationem suscepisse, & ita in sapientiæ scholis profecisse, ut iuuenilia desideria, puerilesque affectus cohibuerit. Exultant & renes patris, id est, interior lætitia qua ob compositos sui filij mores lætatur, in corpus redundat, cum filius prudenter, appositè, scitè & modestè loquitur: de cuius salute bene sperat, cum timet Deum offendere, nec quicquam habet commercij cum corruptissimis & sceleratissimis viris.

Audi fili mi, & esto sapiens, & dirige in uia animum tuum. Noli esse in conuiujs potatorum, neque in comessationibus eorum qui carnes ad uescendum conferunt: quia uacantes potibus, & dantes symbola, consumentur, & uestitur panis dormitatio. Audi patrem tuum qui genuit te, & ne contemnas cum senserit mater tua. Veritatem eme, & noli uendere sapientiam & doctrinam & intelligentiam. Exultat gaudio pater iusti: & qui sapientem genuit, lætabitur in eo. Gaudeat pater tuus & mater tua, & exultet quæ genuit te. Præbe fili mi cor tuum mihi, & oculi tui uias meas custodiant.)

Rursum monet filium, & vnumquēque diuinæ religionis amatissimum, ut sapientiam amet & reuereatur, & discat à sapientibus quæ sibi magnopere conducunt, ut suam mentem ad viam salutis dirigat. Et in primis vult ut temperate & frugaliter viuat, declinetque luxum conuiuiorum, nec discumbat in mensa cum edacissimis & bibacissimis viris, qui sordidissimis comessationibus ad multas horas prorogatis saginant ventrem, conferunt cibos ut voluptuosius & diutius comedant, & ebrietatem ad vesperam vsque sectantur. Et quemadmodum mare non satiatur aquis, nec rapax ignis facibus, ita manduci, helluones, gastrimargi & bibuli, nec cibo nec potu satiari possunt, & more Erysitonis omniū intemperatissimi, accumulunt epulas epulis, ut suam crapulam & profundam ventris ingluuiem foueant. Nec immeritò te monet Salomon ut fugias conuiuia ventricularum & vinolentorum. Nam gulæ proceres, cupediuri, polyphagi, vinipotæ, & qui dant symbola ut maiorem & edendo & bibendo voluptatem percipiant, ac mensarum luxum nutriant, consumentur. Siquidem cupediis ciborum onerati, & ingurgitati vino, corpus & animam enecant, & sibi muniunt viam ut ad inferos descendant. Vnde dicit Paulus: Escæ ventri, & venter escis: deus autem & hunc & has destruet. Ad-

1. Corin. 6.

nones velim symbolum Græcè, dici Latine collationem. hoc est quod plures in vnum conferunt. ex hoc significato dicuntur gulones & ventricolæ symbolum dedisse in cœnam, quando vnusquisque confert in vnum nummos pro rata, vel cupedias ciborum, ad coniualem apparatus instruendum. Qui verò ad cœnam siue prandium nihil cōfert, immunisque discumbit, ἀσμβολῶν appellatur. Et eò tandē inopiæ redigentur gulosi & temulenti, ut cogantur mendicare, & vix intempesta nocte ruptis & laceris vestibus ac vilissimis panniculis operientur. Audi patrem tuum qui genuit te, & ne contemnas cum senserit mater tua.) Si pater tuus senio fractus tuam efflagitauerit opem, teque precetur ut tremulam anxiam & morbosam senectutem iuues, non subtrahas ab eo debitum obsequium: & tuæ infigito memoriæ, quod te aliquando genuerit, & genitū pauerit. Nec cōtemnas matrē tuam, quæ te in suo utero non sine dolore gestauit, cū ad senectutē peruenerit. Vnde dicit Ecclesiasticus, Fili suscipe senectā patris tui, & nō cōtristes eū in vita illius: & si defecerit sensu, veniā da, & ne spernas eum in virtute tua. Eleemosyna enim patris non erit in obliuione. Et aliquantò post, Quam malæ famæ est, qui derelinquit patrē, & est maledictus à deo qui exasperat matrē. Veritatem eme, & noli vendere sapientiā & doctrinā & intelligentiā.) Si non liceat vendere sapientiā, doctrinam euangelicam, cōcionem, & intelligentiam, (gratis enim accepistis, inquit dominus, gratis date: eò quod nullis nummis nullisque rebus temporaneis spirituale donū estimari potest) cur licebit emere veritatē, quæ rerum spiritualium numero ascribitur? An quod veritas non sit proximè cōparanda pecuniis, aut bono aliquo temporali tanquā rei precio? Siquidem in Esaia scriptū est, Omnes sitientes venite ad aquas: & qui nō habetis argentum, properate, emite, & comedite. Venite, emite absque argento & absque vlla cōmutatione vinum & lac. Quem locum enarrans Hieronymus dicit: Est autem & pecunia pessima siue argentum, quod reprobatur scriptura dicens, Pecunia quæ datur cū dolo, quasi testa reputabitur. Et in alio loco: Argētum vestrū reprobū. Et est argētū quod dei eloquiis cōparatur. Eloquia domini, eloquia casta, argētū igne examinātū, probatū terræ,

Eccles. 3.

Matt. 10.

Esa. 55.

Hierony.

Psal. 11.

Matt. 26. purgatum septuplum. Spreto igitur illo argento, & pecuniis, quibus aquas domini emere non possumus, pergamus ad eum qui tenens calicem sacramenti discipulis loquebatur, Accipite & bibite: hic est sanguis meus, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum. Quod vinum miscuit & sapientia in cratere suo, omnes stultos seculi mundiq; sapientiam non habentes, prouocans ad bibendum, & vt nō solum vinum emamus, sed & lac, quod significat innocentiam paruulorum: qui mos ac typus in Occidentis ecclesiis hodie vsque seruatur, vt renatis in Christo, vinum, lacque tribuatur: de quo lacte dicebat & Paulus, Lac vobis potum dedi, non solidum cibum. Et Petrus, Quasi modò nati paruuli, rationale lac desiderate. Hæc ille. Potest tamen emi veritas, sapientia & doctrina, studiis, labore, indefessis vigiliis, & orationibus. Et quanuis non liceat vendere sapientiam, & sacrum euangelij verbum, potest tamen is qui sapientiam profitetur, aut concionem habet ad populum, vendere (vt quidam volunt) suum laborem, quo plerunque attenuatur corpus, & exulcerantur pulmones. Et debemus suppeditare victum

1. Corin. 9. iis qui nobis spiritualia seminant: quod suadet Paulus dicens, Si nos vobis spiritualia feminauimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus? Exultat gaudio pater iusti, & qui sapientem genuit, lætabitur in eo.) Quicquid gratiæ, gloriæ & ornamenti filius suis virtutibus consequutus est, cedit in laudem & honorem sui patris: qui perfunditur gaudio cum agnoscit suos liberos honestè viuere, & sapietum monitis acquiescere. Exultat & mater quæ tales filios genuit, eosque videt summis in honoribus constitutos esse, quorum animus totus est philosophiæ studiis addictus, quorum denique oculi vias sapientiæ & præcepta domini custodiunt. Hinc illud Ecclesiastici, Deus honorauit patrem in filiis, & iudicium matris exquirens firmavit in filios.

Ecclef. 3. *Fouea enim profunda est meretrix: & puteus angustus, aliena. Insidiatur in via quasi latro, & quos incautos inuenerit, interficiet. Cui uæ? cuius patri uæ? Cui rixæ? cui foueæ? Cui sine causa uulnera? Cui suffusio oculorum? Nonne his qui morantur in uno, & student calicibus epotandis? Ne intuearis uinum quando flauescit, cum splenderit in uitro color eius. Ingressus blandè, sed in nouissimo mordebit ut coluber, & sicut regulus uenena diffundet. Oculi tui uidebunt extraneas: & cor tuum loquetur peruersa: & eris sicut dormiens in medio mari, & quasi sopitus gubernator amisso clauo. Et dices, uerberauerunt me, sed non dolui: traxerunt me, & non sensi. Quando cui gilabo, & rursus uina reperiam?*

Salomon omnibus sui animi viribus inuehitur in famosissimas meretrices, in quarum profundam voraginem qui cadunt, non facilè postea extrahuntur: quod apertè indicat contextus ille, Et puteus angustus, aliena, id est adultera. Nam quemadmodum in puteum arctum cadens, ita demergitur, vt vix extrahi possit: ita qui in execrandū adulterij vitium labitur, non facilè explicari potest nec curari. Siquidem scorta, fellatrices & lupæ, & quæ celebratæ sunt lasciuiæ, cum hominem in sui amorem pellexerunt, ita suis nexibus & pedicis irretiunt, vt non sinant eum elabi: & nisi dominus infano amore captum iuuerit, nunquam à luto obscenæ voluptatis extricari poterit. Nec minus fornicaria tuæ animæ insidiatur, quàm latro corpori viatoris quem iugulare cupit: & quos inuenerit incautos, & sobrietatis ac temperantiæ armis destitutos, interficiet, eosque pertrahet ad incendium libidinis, nec cessabit donec totum hominem spoliauerit, & spoliatum ad perditionis foueam detruferit. Vnde dicit Ecclesiasticus, Non des mulieri potestatem animæ tuæ, ne ingrediatur in virtute tua, & confundaris. Ne respicias mulierem multiuolam, ne forte incidas in laqueos illius. Ne des fornicariis animam tuam in villo, ne perdas te, & hæreditatem tuam. Auerte faciem tuam à muliere compta, & ne circumspicias speciem alienam. Propter speciem mulieris multi perierunt, & ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. Omnis mulier quæ est fornicaria, quasi stercus in via conculcabitur. Speciem mulieris alienæ multi admirati, reprobifacti sunt. colloquium enim illius quasi ignis exardescit. Cum aliena muliere nō sedeas omnino, nec accumbas cum ea super cubitum, & non alterceris cum illa in vino, ne forte declinet cor tuum in illam, & sanguine tuo labaris in perditionem. Et quia insignium scortorum lenocinia & blandimenta iis qui sinopissant siue lasciuiunt, venena sunt propinata, idcirco Salomon venereis sagittis confossus, & agnoscens mala quæ ab impudico meretricis congressu proficiscuntur, dicit: Cui væ? cuius patri væ?

Væ,

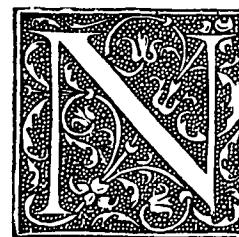
Matt. 18. Væ, æternum interitum nominat, de quo dominus, Væ, inquit, homini illi per quē scandalum venit. Patrem verò cui maledictio imminet, vocat authorē tanti sceleris: aut diabolum, qui cordibus hominum virus pestiferæ suggestionis infundit, de quo Iudæis dictum est: Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere. Sed dic quæso, Quibus sunt rixæ, vitiorum foueæ, sine sagittis vulnera, suffusiones oculorum, siue obscurata videndi acies? nonne vinosis, & iis qui epotandis calicibus liberalius indulgent? Siquidem multo vino madidi, toto corpore trepidant, & vulnera per tumorem in membris accipiunt, quæ nulla ferri causa pertulerunt, & immoderato vini haustu lippitudinem & caliginem oculorum sibi contrahunt. Quòd si velis seminaria luxuriæ vitare, ne intuearis vinum quando flauum & quasi aureum quendam colorem ostendit. Nā qui flauescens vini aspectu delectantur, plerunque inducuntur ad immoderatum potum. Et licet vinum ingrediatur blandè, & tuum palatum dulciter moueat, tibiq; in exordio rideat, tamen paulatim impetendo cerebrum, in nouissimo mordebit vt coluber, suumque sicut regulus nocentissimus serpens (quem Græci basiliscum dicunt) venenum diffundet. Vt enim homini cicuta est venenum, ita & vinū. Et huic subscribit sententiæ illud Ecclesiastici, Multos exterminauit vinum. Item, Vinum multum potatū irritationem & iram & ruinas multas facit. Amaritudo animæ vinum multum potatum. Et cum fueris ingurgitatus vino, oculi tui veneno ebrietatis fascinati, videbunt ad concupiscendum meretrices & adulteras, & cor tuum in libidinem ebulliens, loquetur intra se & versabit quæ sunt impudica & lasciuia: & eris sicut dormiens in medio mari huiusce præsentis seculi, quod fluctibus & vndis tentationum & vitiorum iactatur: quandoquidem vehemens venereorum passio obnubilat rationem, & sensum ligat: & quemadmodum gubernator naui altum dormiens somnum, amisso sua negligentia clauo permittit nauem in profundum maris demergi, sic vinolentus negligens suos infrenes affectus habenis rationis coercere, sinit suam animam miserè periclitari, & in foueam vitiorum corruere. Quando autem lasciuus & remulentus calidos suæ ebrietatis fumos exhalauit, & à somno expergefactus ad se redit, dicere solet, Verberauerunt me prauæ affectiones, meamque mentem callidissimi dæmones vulnerarunt: nullum tamen meis adactus voluptatibus sensi dolorem, nec quæ perpetravi flagitia cognoui: traxerunt me quò voluerunt morbi mei animi, nec tamen læsa mea mente ægritudinem meam percepi. Quando igitur ad pristinam meam voluptatem expergiscar? & ad assuetas libidinis & vini delicias meis furiis inflammatus reuertar?

Ecclef. 31.

ARGUMENTVM VICESIMIQUARTI CAP.

Te commonefacit Salomon ut non optes cum sceleratissimis hominibus uiuere, nec ut ullum tibi sit commercium cum iis qui perfrecta fronte & summa cum impudentia æquitatis iura uiolant: quandoquidem eorum peruersa nihil aliud pensculatim meditatur quàm dolos, rapinas, circumuentiones, latrocinia & mendacia, nec cessant nocte dieq; insidiari iustis, ut eorum bona diripiant, & quod sanè deterius est, sublati opibus eos trucident. Sed aliquando pro suis turpissimis flagitiis acerrimas luent pœnas, nec ultrices Dei manus effugient, & repentè consurget eorum perditio & ruina: de qua tamen iusti non debent affectu uindictæ letari. Nam forte lachrymis pœnitentiæ suæ peccata detergent, & dominus ab eis suam iram auferet.

CAPVT VICESIMVM QVARTVM.

Ne emuleris uiros malos, nec desideres esse cum eis, quia rapinas meditatur mens eorum, & fraudes labia eorum loquuntur. Sapientia edificabitur domus, & prudentia roborabitur. In doctrina replebuntur cellaria uniuersa substantia preciosa & pulcherrima. Vir sapiens fortis est, & uir doctus robustus & ualidus: quia cum dispositione initur bellum, & erit salus ubi multa consilia sunt. Excelsa stulto sapientia, in porta non aperiet os suum. Qui cogitat mala facere, stultus uocabitur. Cogitatio stulti, peccatum est, & abominatio hominum detractor.

Si desperaueris lapsus in die angustiae, imminuetur fortitudo tua.)
 Quid te fugere oporteat, & à quorum sodalitia præcauere debeas, ostendit Salomon, dicens, Ne æmularis viros malos, nec desideres esse cum eis. Et huic loco respondet Paulina illa sententia, Scripsi vobis in epistola, Ne commisceamini fornicariis, non utique fornicariis huius mundi, aut auaris, aut rapacibus, aut idolis seruentibus: alioquin debueratis de hoc mundo exisse. Nunc autem scripsi vobis, non commisceri, si is qui frater nominatur inter vos, est fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum eiusmodi nec cibum sumere. Nec abs re te monet Salomon vt non imiteris malos, & eos potissimum qui libidine & vinolentia suas fortunas dissiparunt, quia rapinas mens eorum meditatur, & fraudes labia eorum loquuntur. Cum enim vino & crapulae dediti, suas facultates impudicis & obscænis voluptatibus absumpserunt, conantur aliorum bona rapere. Quod si vi consequi non possint quæ moliantur, saltem mendaciis fraudes intentant, nihilque non excogitant quod foedam voluptatem nutrire possint. Sapientia ædificabitur domus, & prudentia roborabitur.) Domus optima, & honestissima familia, ac ipsa politia, quæ rationem architecturae subit, sua bene viuendi fulcimenta & instituta ab ipsa Sapientia desumit, cuius præceptis instituitur ad colendum vnum deum, & vt rebus terrenis, honoribus, diuitiis, & voluptatibus non hæreat, sed summopere studeat animam rationalem virtutibus exornare. Roboratur & prudentia, quæ actiones humanas ad optimum finem dirigit, nec sinit quidpiam inconsultè & temere fieri. Vnde in euangelio Lucae dicit Christus, Quis enim ex vobis volens turrim ædificare, non prius sedens computat sumptus qui necessarij sunt, si habeat ad perficiendum: ne posteaquam posuerit fundamentum, & non potuerit perficere, omnes qui vident, incipiant illudere ei, dicentes, quia hic homo coepit ædificare, & non potuit consummare? Aut quis rex iturus committere bellum aduersus alium regem, non sedens prius cogitat si possit cum decem millibus occurrere ei qui cum viginti millibus venit ad se? alioquin adhuc illo longè agente, legationem mittens, rogat ea quæ pacis sunt. Vir etiam sapiens ædificat domum suam super firmissimam petram, in quam licet pluuia, flumina & venti irruant, non tamen cadit. Denique ecclesia, quæ est domus Dei viuui, columna & firmamentum veritatis, extruitur sapientia, & prudentia fulcitur. Hinc Paulus loquens de ædificatione Dei dicit, Vt sapiens architectus fundamentum posui. In doctrina replebuntur cellaria vniuersa, substantia preciosa & pulcherrima.) Cellariis exprimuntur cordatissima iustorum præcordia, quæ non nisi studio sapientia donariis virtutum replentur, quibus sanè nihil est pulchrius & preciosius. Non enim terrenæ diuitiæ conferendæ sunt cum thesauro sapientia, quo ditantur qui fidem Christi amplexati sunt, & magis student Deo placere, quàm hominibus. Vnde dicit Paulus ad Corinthios, Gratias ago Deo meo semper pro vobis, in gratia Dei quæ data est vobis in Christo Iesu, quod in omnibus diuites facti estis in illo, in omni verbo, & in omni scientia. Et qui firmissimo sapientia clypeo munitur, omnium fortissimus censetur, quando quidem sapientia plus valet in rebus arduis & bellicis, quàm vires corporis: nec quis potest absque prudentia & longo rerum experimento inire bellum, & configendo consequi victoriam. Qui etiam cælesti philosophia præditus est, potest fortissimi aduersarij, scilicet diaboli, certamina vincere, & tutius res suas peragit, cum virorum proborum consilio vitur. Excelsa stulto sapientia, in porta non aperiet os suum.) Quia sapientia in alto sita est, & in sublimi rerum diuinarum meditatione, quam non potest stultus attingere neque consequi, idcirco dicitur esse sapientia excelsa stulto: & coram sapientibus & iudicibus, qui antiquitus iudicabant in portis vrbium, obmutescet indoctus & insipiens. Quamobrem Paulus ostendens cum quibus debeamus loqui de arcanis & mysteriis diuinæ sapientia, dicit, Sapientiam loquimur inter perfectos. Sapientiam vero non huius seculi, neque principum huius seculi qui destruuntur, sed loquimur Dei sapientiam in mysterio quæ abscondita est. Et is vere censendus est stultus, qui cogitat & proponit Dei præcepta transgredi. Nam diuinorum beneficiorum ingratisimus est, & suis indulgendo vitiis, ac dæmonibus obsequendo, suam

perdit animam, & quo densius conuiciorum sputa in suum proximum spargit, eiusque sanam & incolumem famam lædit, eo magis dominum ad iracundiam prouocat, & perpetuam sui confusionem & abominationem incurrit. Si desperaueris lapsus in die angustia, imminuetur fortitudo tua.) Si in grande periculum dilapsus fueris, & multæ te premant angustia & circumdant, esto magno animo, nec desperes. Etenim desperando, constantiam animi & fortitudinem perdis: & existimes nihil esse execrabilius desperatione, quæ Iudam ad laqueos adigit. Et quanuis aduersitatum procellis concutiaris, & nephanda scelera commiseris, non propterea debes deiici animo, nec de immensa Dei misericordia desperare, sed tibi confugiendū est ad largissimum diuinæ clementia fontem, in quo syncera compunctio & seruēti poenitentia tuas animi sordes ablues. Vnde dicebat Job suam in domino fiduciam collocās, Etiam si occiderit me, in ipso sperabo. Et de Abraham legimus, Qui contra spem in spem credidit.

Erue eos qui ducuntur ad mortem: & qui trahuntur ad interitum, liberare ne cesses. Si dixeris, vires non suppetunt: qui inspector est cordis, ipse intelligit, & seruatorem animæ tuæ nihil fallit, reddetq; homini iuxta opera sua. Comede fili mi mel, quia bonum est, & fauum dulcissimum gutturi tuo. sic & doctrina sapientia, animæ tuæ: quam cum inueneris, habebis in nouissimis spem, & spes tua non peribit. Ne insidieris & quæras impietatem in domo iusti, neque vastes requiem eius. Septies enim cadit iustus, & resurgit: impii autem corruent in malum.)

Si quos noueris iniuste morti adiudicatos, labora pro viribus vt liberentur, & imitare Daniele, qui eruit Susannam à supplicio mortis. Etiam erue eos qui vigente persecutionis certamine lapsi sunt in vitia, nec cesses eos à tenebris ad lucem reuocare. Si quos etiam noueris ab hæreticis subornatos pertrahi ad hæresim, porrige dextram vt à luto sui erroris explicentur. Denique fame aut inedia perituros, tuis opibus iuua, eorumque paupertati succurrito. Quod si velis prætexere excusationem ne de manibus impiorum eripias eum qui ad interitum ducitur, dicendo, Non suppetunt mihi vires vt eum liberem: dominus qui intuetur cor, (homo autem quæ parent intelligit) facile videbit si nam mentiaris, an verum sit quod dixisti. non enim quidquam eum latere potest, sed omnia nuda sunt & aperta oculis eius, & tibi reddet iuxta tua opera: si mentitus fueris, supplicium: si verò veritatem dixeris, & feceris quæ oportuit te fecisse, præmium æternum. Comede fili mi mel, quia bonum est, & fauum dulcissimum gutturi tuo. sic & doctrina sapientia animæ tuæ: quam cum inueneris, habebis in nouissimis spem, & spes tua non peribit.) Terra promissionis in qua regnauit Salomon, fluebat melle & lacte, quibus exprimebatur vbertas & suauitas illius terræ. Et hoc in loco Salomon confert doctrinam sapientia optimo melli, & fauo suauissimo. Nam quemadmodum mel cibis dulcedinem, sic doctrina sapientia cæteris disciplinis miram suauitatem adfert: quam qui assiduis studiis & duris laboribus inuenit, in eiusque exercitio & iugi meditatione & bonis operibus optimè proficit, spem habet assequendi foelicitatem æternam: nec spes vlla peribit. Etenim spes est certa expectatio futurae beatitudinis. Ne insidieris & quæras impietatem in domo iusti, neque vastes requiem eius.) Si velis deo placere, caue ne insidieris iusto, & eius domesticis, nec quæras anam detrahendi & nocendi viris probis, nec interurbes iustorum pacem propter delicta quotidiana. vix enim vita præsens multis perturbationibus & tentationibus obnoxia, sine peccato transigi potest. Et rationem assignat Salomon dicens, Septies enim cadit iustus, & resurgit. Et licet iustus in leuissima delicta cadat, & forsitan pluries quàm septies venialiter peccet, non tamen desinit esse iustus, quia ob quotidiana vitia à Dei gratia non excidit. Vnde alibi dicit Salomon, Non est homo iustus in terra faciens bonum, qui non peccet. Etenim propter peccatum primi parentis quod contraximus, aut ignorantia, aut obliuione, aut cogitatione, aut sermone, aut subreptione, aut fragilitate carnis delinquimus. & hanc ad peccatum pronitatem declarat Paulus ad Romanos dicens, Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuam me in lege peccati quæ est in membris meis. Si tamen ceciderit iustus, cito adhibet diligentia vt resurgat: & facile resurgit, quia non hæret malo in quod ceciderat, nec eius lapsus erat letalis. Si enim peccaret mortaliter, & suis vitiis assuesceret, non voca-

retur iustus, sed impius, qui ita cadit in capitalia crimina, vt sine speciali Dei auxilio resurgere non possit. Et cum dixit Salomon, Septies cadit iustus, vsus est numero determinato pro indeterminato, quemadmodum in libro Iob legimus, Ecce hæc omnia operatur deus tribus vicibus per singulos, vt reuocet animas eorum à corruptione, & illuminet luce viuentium. Secundum septuaginta Interpretes sic leges, Septies enim cadet iustus, & resurget. Græca enim phrasis ita habet, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ὅσους αὐτὸν ὀνειδίσει, ὅσους ἀναστήσει. Et Augustinus sequens versionem septuaginta Interpretum, dicit libro XI. de Ciuitate Dei capite XXXI. septenarium numerum hoc in loco sumi pro vniuerso. & huic sententiæ, Septies cadet iustus, & resurget, hanc reddit intelligentiam, quotiescunque ceciderit, non peribit.

Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, & in ruina eius ne exultet cor tuum, ne forte uideat dominus, & displiceat ei, & auferat ab eo iram suam. Ne contendas cum pessimis, ne amuleris impios, quoniam non habent futurorum spem mali, & lucerna impiorum extinguetur. Time dominum fili mi, & regem. Et cum detraheribus ne commiscearis: quoniam repente consurget perditio eorum, & ruinam utriusque quis nouit? Hæc quoque sapientibus. Cognoscere personam in iudicio non est bonum. Qui dicunt impio, iustus es, maledicent eis populi, & detestabuntur eos tribus. Qui arguunt, laudabuntur, & super ipsos ueniet benedictio. Labia deosculabitur, qui recta uerba respondet. Præpara foris opus tuum, & diligenter exerce agrum tuum, & postea ædifices domum tuam.)

Si tuus inimicus aduersitatum telis transfixus fuerit, ne ei insultes, nec de eius ruina tuus gestiat animus, ne tua superbia displiceat domino, & te cadente sanetur qui prius calamitatum & vitiorum morbo laborabat. Aliter & melius, Si inimicus tuus in enorme quoddam facinus ceciderit, ne gaudeas affectu quidem odij & vindictæ. quid enim scis si dominus summè misericors eum respiciet oculo suæ immensæ misericordiæ, & cum eum sui peccati pœnitebit, auferet dominus ab eo iram suam, quæ cum ablata fuerit, in tuum caput corruet? Et licet lætari possis zelo iustitiæ de malo alicuius, vt est ei pœna & medicina atque utilis castigatio, tamen nunquam gaudere debes de malo culpæ delinquentis, nec de malo pœnæ, ex odio, inuidia, & libidine vlciscendi. Fac quod te monet Paulus, Nulli reddas malum pro malo, & vince in bono malum. Vult & Christus author pacis, vt diligas inimicos tuos, & benefacias iis qui te oderunt, & ores pro persecutibus & calumniantibus te. Deinde te commonefacit Salomon vt non contendas verbo correctionis cum induratis, & iis qui tibi videntur esse incorrigibiles. nam tuam perdes operam. sed iudex debet cum pessimis viris contendere pœnis, vt à malo arceantur, & alij terreantur. Fuge & consortium impiorum, nec imiteris eorum vestigia. non enim habent veram spem futuræ beatitudinis, sed totam suam spem in rebus præsentibus & caducis collocarunt: licet spem futurorum habeant informem, sicut & fidem, quorum gloria, ambitio & prosperitas extinguetur: quod expressit Iob dicens, Nonne lux impij extinguetur, nec splendet flamma ignis eius? Lux obtenebrescet in tabernaculo illius, & lucerna quæ super eum est, extinguetur. Quòd si velis bonorum sodalicio frui, & ad regni cælestis opes anhelare, time deum primariò, & secundariò nobilissimum regem, quem dominus præfecit politiæ rerum temporalium. Vnde dicit Paulus, Dei minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time. non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit. Obtura & aures tuas ne audias detractores, eorumque conuiciis, iniuriis & detractionibus consentias, quandoquidem repente consurget perditio & detrahentis, & eius qui lubenter detractorem audit: & ruinam vtriusque quam futura sit magna, quis præter deum nouit? Nam propter viperinæ linguæ vitia, & mores corruptissimos, gehennæ ruinam incurrent. Vnde dicit Iob, In diem perditionis seruetur malus, & ad diem furoris ducetur. Hæc quoque sapientibus.) Quidam edifferentes hunc locum dicunt, Hæc, supple sapientibus ignota sunt, quando reproborum quisque quam repentino interitu rapiatur à seculo. Vel, hæc quoque sapientibus sunt obseruanda quæ docui, ne detractoribus (quorum lingua magis ferit quam gladius acutus) commisceantur, quia hoc specialiter vitio totum penè genus periclitatur humanum. Non immeritò dicebat psalmographus, Detrahentem secretò proximo suo, hunc

hunc persequer. Sed existimo hanc locutionem, Hæc quoque sapientibus, esse exordium subsequenti sententiæ: & antiqua tralatio legit, Hæc autem dico vobis sapientibus cognoscere. Sint igitur hæc sapientibus & iudicibus nota. Cognoscere personam in iudicio non est bonum. (Sùmè studeant præfecti iustitiæ ne in iudicio accipiant personam, & stateram transiliant. Etenim acceptio personarum maximum est peccatum. Qui enim fauore suorum amicorum, aut quadam familiaritate, aut muneribus, accipit personam in iudicio, lædit innocetem, eiusque iustam causam supprimit, aut omnino extinguit, & æquitatis iura violat, ac totius iustitiæ limites transilit: quandoquidem in ferendis iudiciis non sunt inspiciendæ personæ, sed causæ, etiam cū summo examine. Et iis qui subuertunt iudicium, & iustificat impium, maledicent populi, & detestabuntur eos tribus. Vnde in libro Esaiæ scriptum est, Væ qui iustificatis impium pro muneribus, & iustitiam iusti auferitis ab eo. Propter hoc sicut deuorat stipulâ lingua ignis, & calor flammæ exurit, sic radix eorum sicut fauilla erit, & germen eorum vt puluis ascendet. Qui arguunt, laudabuntur, & super ipsos veniet benedictio.) Qui delinquentes arguunt moderatè, prudenter & iustè, digni sunt omnium laude & commendatione. quòd si vitium sit occultum, secretò corripiant. Vnde dicit Christus, Corripe eum inter te & ipsum. Si vero sit publicum, publicè & arguant: quod ostendit Paulus dicens, Peccantes coram omnibus argue, vt & ceteri timorem habeat. Labia deosculabitur, qui recta uerba respondet.) Quoniam osculum, pacis & amoris signum est: qui discrete, sapienter, & vt oportet, respondet, & sermonem habet sale conditum, amplexatur pacem, & inter homines concordiam fouet. Præpara foris opus tuum, & diligenter exerce agrum tuum, & postea ædifices domum tuam.) Prouideas tibi de agris, vineis, & aliis rebus ad transigendam vitam necessariis, & postea ædifica domum tuam, id est ducito vxorè, & ad laudem dei omnipotentis procreato sobolem. Etenim honorabilis coniunctio viri & mulieris, & recta liberorum educatio, constituunt domum. Potest & hic esse tropologia, Diligenter exerce exterius bona opera, & luceat lucerna tua coram hominibus: sis denique aliis exemplum bonorum operum in doctrina & grauitate, vt euulsis vitiorum sentibus agrum tui animi ad frugem retributionis excolas: deinde fabricam virtutum in domicilio tuæ mentis extrue, qua ad augustissimam summi imperatoris regiam tibi fiet aditus.

Ne sis testis frustra contra proximum tuum, nec lætes quenquam labiis tuis. Ne dicas, quomodo fecit mihi, sic faciam ei, & reddam unicuique secundum opus suum. Per agrum hominis pigri transiui, & per vineam viri stulti, & ecce totum repleuerant urtica, operuerunt superficiem eius spinæ, & maceria lapidum destructa erat. Quod cū uidissem, posui in corde meo, & exemplo didici disciplinam. Vsquequo piger dormies? usquequo de somno consurges? Parū inquam dormies, modicum dormitabis, pauillulum manus conseres ut quiescas, & ueniet tibi quasi cursor egestas tua, & mendicitas quasi uir armatus.)

Non inhihet Salomon ne testeris aduersus proximum tuum, quandoquidem si accersitus fueris coram iudice vt dicas quid planè sentias de crimine obiecto Socrati, cuius iuste accusatur, tu potes testari illum huiusmodi crimen admisisse, teque vidisse Socratè tale scelus admisisse: sed vetat ne falso testimonio lædas innocentem, nec quempiã blandissimis verbis & assentatiunculis oblectes. Nec debes hoc argumèto moueri, Me affecit iniuriis, mihi que plurimum nocuit, idcirco retaliabo iniuriam iniuria, & clauum clauo retrudam, reddamque malum pro malo. Nō enim quispiam debet esse iudex in sua propria causa, sed tibi confugiendum est ad iudicem, cuius est contendentium lites componere, & inter homines iustitiam tueri, ac in malos animaduertere. Per agrum hominis pigri transiui & c.) Arguit pigros & oscitantes negligentia, qui sinunt suos agros suaque vites oppleri urticis, lappis, sentibus, carduis, & noxiis herbis, quæ vsque adeo creuerunt, vt fixis in altum radicibus uelli non possint nec extirpari. quòd si suos agros feracissimos diligenter coluissent, suauissimum ex eis fructum reportassent. Idcirco sapientia rerum humanarum consultissima, te monet, si velis paupertatem & duram mendicitatem fugere, vt cum tua iuuentus ferendis laboribus aptissima floret, strenuè labores, & subito expergiscaris à somno. Plura de hac re in hoc opere loquuti sumus. Ad allegoriã dices, agro & vinea exprimi conscientiam hominis: quæ si præclaris virtutum officiis

exulta non fuerit, squalabit obsita vitis. si vero excolatur, optimos fructus adferet. Et maceria lapidum in vinea vel agro stulti destructa iacet, cum coepta virtutum munita, hominum ignauia & vafra daemorum persuasione ad complementum minime perducuntur.

ARGUMENTVM VICESIMIQVINTI CAP.

Summam & immortalem gloriam sibi comparat rex sapientissimus, qui suae augustissimae maiestatis thronum iustitia firmat, & summopere cupit unicuique quod suum est reddere, nec fauorem principum & diuitum anteponit aequitati, sed ex aequo & bono nobilium & ignobilium, diuitum & pauperum causas diiudicat: ad cuius curiam si uocatus fueris, ne attentes, quantalibet etiam uirtute praecellas, cum eo de gloria contendere: nec in honorifico magnatum & summorum uirorum loco sed eas, sed studeas pro uiribus ut tua modestia nota sit omnibus. Quin uero cum te deicias, tuasque praecelaras uirtutes extenuabis, nec existimabis te dignum esse ut in nouissimo loco recumbas, a nobilissimis principibus qui tuam insignem humilitatem nouerunt, ad honorum subsellia uocaberis.

CAPVT VICESIMVMQVINTVM.

HAe quoque parabola Salomonis, quas transtulerunt uiri Ezechiae regis iuda. Gloria dei est celare uerbum, & gloria regum inuestigare sermonem. Coelum sursum, & terra deorsum, & cor regum inscrutabile. Aufer rubiginem de argento, & egredietur uas purissimum. Aufer impietatem de uultu regis, & firmabitur iustitia thronus eius. Ne gloriosus appareas coram rege, & in loco magnorum ne steteris. Melius est enim ut dicatur tibi, Ascende huc, quam ut humiliaris coram principe. Quae uiderunt oculi tui, ne proferas in iurgo cito, ne postea emendare non possis cum dehonestaueris

amicum tuum.)

Satis apertè indicat exordium huiusce capituli, has parabolas esse editas à Salomone: & hanc sequitur sententiã Lyranus. Quod autem subnectitur, Quas transtulerunt uiri Ezechiae regis iuda, exprimit studiosissimos autores huiusce collectionis, qui religiosissimo regi Ezechiae morem gerentes, huiusmodi parabolas in diuersis schedulis transcripserunt. Venerabilis Beda in suis ad hunc locum commentariis dicit: Parabolas Salomonis uiri Ezechiae transtulisse referuntur, quia fortassis ad eius usque tempora dispersae habebantur à pluribus, prout ex ore sapientissimi regis semel dictas exceperant, sed per industriam illius collectae in unum, & in huius libelli sunt corpus insertae. Hæc ille. Sed quamnam contententium opinionem sequi debeas, ostendimus in enarratione primi capituli huiusce operis. Loco huius uerbi transtulerunt, legunt Septuaginta interpretes ἐξερξα τῶν, id est excripserunt. Et qui hic dicuntur uiri Ezechiae, secundum Septuaginta interpretes uocantur amici, nam græce legimus, φίλοι ἐζεκίᾳ, id est amici Ezechiae. Animaduerte in his parabolis multo plura quam in cæteris per allegoriã dici, ex collatione rerum quae figuris aptae uidentur esse. Gloria dei est celare uerbum.) Ad dei gloriam spectat abditissima sacrae scripturae mysteria celare, & secretiora rerum diuinarum mysteria occultare rudibus & indignis. Si enim sublimia sacrarum literarum sacramenta omnibus indiscriminatim detegerentur, excellentissima mysteriorum maiestas (quam vulgus imperitissimum ferre non potest) uilesceret, & timendum esset ne sanctum daretur canibus, & mitterentur margaritae ante porcos, quorum pedibus concalcerentur. Non immerito exordia Geneseos & Ezechielis feruntur esse uelata, ut infideles irrideantur, & fideles studiose exerceantur, & altitudinem diuinæ sapientiae, quam suis ingeniis consequi non possunt, admirentur. Vnde scriptum est in libro Esaie, Dominus claudet oculos uestros: prophetas & principes uestros, qui uident uisiones, operiet: & erit uobis uisio omnium sicut uerba libri signati: quem cum dederint scienti literas, dicet, lege istum. & respondebit, non possum, signatus est enim. Et dabitur liber nescienti literas, diceturque ei, lege, & respondebit, nescio literas. Et dixit dominus, Eo quod appropinquat populus iste ore suo, & labiis suis glorificat me, cor autem eius longè est à me, & timuerunt

Lyranus.

Beda.

Esa. 29.

timuerunt me mandato hominum & doctrinis, ideo ecce ego addam ut admirationem faciam populo huic miraculo grandi & stupendo. Peribit enim sapientia à sapientibus eius, & intellectus prudentium eius abscondetur. Legimus quoque in Apocalypsi, Et uidi in dextera sedentis supra thronum, librum scriptum intus & foris, signatum sigillis septem. Et uidi angelum fortem, & prædicantem uoce magna, Quis est dignus aperire librum, & soluere signacula eius? Et nemo poterat neque in caelo neque in terra neque sub terra aperire librum, neque respicere illum. Et cum discipuli sciscitarentur à Christo quare in parabolis loquebatur turbis, respondit, Quia uobis datum est nosse mysteria regni caelorum, illis autem non est datum. Ideo in parabolis loquor eis, quia uidentes non uident, & audientes non audiunt, neque intelligunt, ut adimpleatur in eis propheta Esaie dicentis, Auditum audietis, & non intelligetis: & uidentes uidebitis, & non uidebitis. Tum etiam Paulus loquens de imperscrutabili dei sapientia, dicit in epistola ad Romanos: O altitudo diuitiarum sapientiae & scientiae dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uiae eius. Quis enim cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit? Et in prima ad Corinthios epistola ostendit nos, debere solum loqui inter perfectos sapientiam in mysterio absconditam, quam reuelauit deus suis Apostolis per spiritum suum. Et cum raptus est in paradysum, audiuit arcana uerba quae non licet homini loqui. Et gloria regum inuestigare sermonem.) Regis est scrutari sermonem sapientiae, quo possit facilius & tranquillius suo imperare populo, & discernere inter bonum & malum. Hinc Salomon rex postulauit à domino sapientiam ut posset iudicare suum populum: & quod precabatur, obtinuit. Possant & hoc in loco nomine regis exprimi sapientes, quos oportet dominari cæteris. Illi siquidem magnam sibi comparant gloriam cum diligenter inuestigant sensum sermonis diuini occultè traditi, sicut Apostoli peruestigabant expositionem uerborum quae audierant à Christo. Nec tamen à sapientibus omnia sunt perscrutanda. Hinc subiungit Salomon, Coelum sursum, & terra deorsum, & cor regum inscrutabile.) Quis enim exactè nouit etiam post longam inuestigationem altitudinem caeli, & profunditatem terrae, ac inscrutabilia regum & sapientum corda? Hæc sane non sunt ab hominibus perquirenda, de quibus solus deus perfectissimam habet cognitionem. Et huic loco consentaneum est illud Ecclesiastici: Arenam maris, & pluuiae guttas, & dies seculi, quis dinumerauit? Altitudinem caeli, & latitudinem terrae, & profundum abyssi quis dimensus est? Sapientia dei præcedentem omnia quis inuestigauit? Dixit & Ecclesiastes, Cuncta tentaui in sapientia: dixi, sapiens efficiar: & ipsa longius recessit à me, multo magis quam erat. Et alta profunditas, quis inueniet eam? Et eò mihi uidetur ingenium Salomonis tendere, Si non possit homo cognoscere quantum distat altitudo caeli à terra, multo minus poterit cognoscere secretissima diuinæ sapientiae mysteria. Aufer rubiginem de argento, & egredietur uas purissimum. Aufer impietatem de uultu regis, & firmabitur iustitia thronus eius.) Quemadmodum detracta ab argento rubigine, & amotis scoriis, ex eo fingetur uas purissimum, ita ablatis uitiis à corde regis, eius regnum iustitia & cæteris uirtutibus firmabitur. Nihil enim præstantius est rege qui toto studio partes iustitiae tuetur: nihil uero deterius, & reipublicae perniciosius, cum à recto iustitiae tramite exorbitat, & æquitatis iura uolat. Et quemadmodum uirtutes regis subditos excitant ad bene uiuendum, ita uitia regis ansam præbent suis subditis perpetrandi quam plurima scelera. Ne gloriosus appareas coram rege, & in loco magnorum ne steteris. Melius est enim ut dicatur tibi, ascende huc, quam ut humiliaris coram principe.) Caue ne te iactes coram regibus, & tuas insolenter uirtutes extollas: nec optes optimatibus & magistratibus præripere gloriam, sed te præstes modestissimum. Quod si ad lautissima summorum uirorum conuiuia inuitatus fueris, noli in locis eminentioribus discumbere, sed considera tuum statum: & si reieceris honorem tibi oblatum, & in loco infimo sederis, magnam apud egregios conuiuas comparabis gloriam, qui iubebunt te altiore loco conscendere. Huic sanè loco cohæret illud Euangelij, Cum inuitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco: ne forte honoratior te sit inuitatus ab illo, & ueniens is qui te & illum uocauit, dicat tibi, Da huic locum: & tunc incipias cum rubore nouissimum locum tenere. sed cum uocatus fueris, uade, re-

Apoca. 5.

Matt. 13.

Esa. 6.

Roma. 11.

Sapi. 11.

Esa. 40.

1. Cor. 2.

2. Corin. 12.

3. Reg. 3.

Eccle. 5.

Eccle. 7.

Luce. 14.

cumbe in nouissimo loco: vt cum venerit qui te inuitauit, dicat tibi: Amice, ascēde superius. tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus: quia omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Quæ viderunt oculi tui, ne proferas in iurgo cito, ne postea emendare non possis cum dehonestaueris amicum tuum.) Si secretè noueris delictum tui fratris, ne temere cito & præcipitè in litigiis quicquam dicas aduersus tuum fratrem, aut ipsum accusando, aut eius crimen propalando: ne postea cum denigraueris famam tui proximi, non possis eam restituere: & hoc dicit Salomon aduersus homines ductos impetu suarum passionum: qui si quidpiam nouerint in suo proximo reprehensione dignum, subito detegunt, & ei vehementer insultant, non obseruantes præceptum domini de correctione fraterna, qui ita dicit, Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum.

Mat. 18.

¶ Causam tuam tracta cum amico tuo, & secretum extraneo ne reueles, ne forte insultet tibi cum audierit, & exprobare non cesset. Gratia & amicitia liberant, quas tibi serua, ne exprobrabilis fias. Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur uerbum in tempore suo. In auris aurea, & margaritum fulgens, qui arguit sapientem, & aurem obedientem. Sicut frigus niuis in die messis, ita legatus fidelis ei qui misit eum: animam illius requiescere facit. Nubes & uentus, & pluuia non sequentes, uir gloriosus, & promissa non complens.)

Quoniam secreta non nisi fidelissimo amico concedenda sunt, te monet Salomon, vt causam tuam seorsim tractes cum eo de cuius fide non hæsitas, sed existimas eum esse tibi integerrimum amicum. quòd si suspiceris quempiam non tibi esse fidum amicum, qui leuiter detecta animi secreta aperit omnibus, non ei tuam mentem tuique animi arcana patefacias, ne forte tuis rebus exploratis tibi noceat & insultet, & in publicum uentilet quod occultè dixisti. Et quemadmodum eius perfidia & simulatio te prodit, tibi que necem nonnunquam adfert, ita eius fiducia, integer animus, & sincera amicitia tuam vitam tuamque famam tuetur. Quod autem subnectit Salomon, Mala aurea in lectis argenteis &c. indicat quòd non minus sermones moderati, & quæ tempore opportuno dicuntur, exornant hominem, quàm poma aurea lectum argenteum. Antiquitus ditissimi & potentissimi reges exornabant suos lectos auro & argento, ac preciosissimis lapillis. Vnde legimus in libro Hester de excellentissimis Assueri regis lectulis, Lectuli aurei & argentei super pauimentum Smaragdino & Pario stratū lapide dispositi erant, quod mira varietate pictura decorabat. Et quemadmodum in aures ornamento sunt auribus, & corpori pelucidæ gemmæ, excellentemque homini gratiam adferunt, ita & monitio & moderata correctio non nihil gratiæ & splendoris adfert illi qui arguit sapientem & obedientem. Et sicut uentus refrigerans tempore messis persimilis frigidæ niui, iucundus est messoribus, ita & fidelissimus legatus ei qui misit eum. Nam eius animæ refrigerium & consolationem adfert. Conferendus est & homo inanis gloriæ cupidissimus, qui non stat pollicitis, nubeculis, ventis & pluuiis præfagentibus pluuiam, quam secum non aduehunt. Nam quemadmodum huiusmodi præfagiis nihil est leuius & instabilius, ita viro ficto & glorioso qui magna pollicetur, nec tamen præstat quod pollicitus est, nihil est leuius.

Hester. 1.

¶ Patientia lenietur princeps, & lingua mollis confringet duritiam. Mel inuenisti, comede quod sufficit tibi, ne forte satiatus euomas illud. Subtrahere pedem tuum de domo proximi tui, nequando satiatus oderit te. Iaculum & gladius, & sagitta acuta, homo qui loquitur contra proximum suum falsum testimonium. Dens putridus, & pes lassus, qui sperat super infideli in die angustie, & amittit pallium in die frigoris. Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi pessimo. Sicut tinea uestimento, & uermis ligno, ita tristitia uiri nocet cordi.)

Danie. 3.

Furor principis frangitur patientia: sicut rex Nabuchodonosor fuit lenitus patientia trium puerorum, qui proiecti fuerant in caminum ignis ardentis. Qui etiam dominum peccando offenderunt, possunt eius clementiam mereri si aduersa pro suis peccatis irrogata patienter pertulerint. Mitigat & mollis sermo iracundiam hominis: quemadmodum

1. Reg. 25.

Abigail dulci sermone sedauit commotum animum Dauidis aduersus Nabal. Deinde te monet Salomon vt tibi præcaueas à luxu suauissimi edulij, ne forte illectus dulcedine ciborum, ad nauseam usque comedas, & postquam tuum ventrem dulcissimis epulis oneraueris, nauseantem cibum maximo cum tui corporis detrimento euomas. Si etiam sacrarum literarum dulcedinem aliquantulum degustaueris, sumito quod tibi sufficit, nec

appetas

appetas sapere plusquam oportet: ne dū summa & profunda rerū diuinarū mysteria intellegere ultra vires tui ingenij quæris, etiā quæ bene intellexeris, amittas. Subtrahere pedem tuum de domo proximi tui, nequando satiatus oderit te.) Noli nimis frequenter uisere tuum proximum, ne sis ei molestus, nec optes diu in eius domo manere, ne tua frequenti præsentia fastiditus te odio prosequatur, forsitan propter molestiam vel expensas quas ingeris ei, aut quia suspicatur quòd velis suā uxorem subornare. Iaculum & gladius, & sagitta acuta, homo qui loquitur contra proximum suum falsum testimonium.) Conferunt falsum testem iaculis, gladiis, & sagittis acutis. Nam quemadmodum iacula, gladij, & acutæ sagittæ feriunt corpus, ita mendax & falsus testis ferit animam eius aduersus quæ falsum testimonium protulit. Et sanè magis nocet falsum testimonium, quàm acutissima sagitta. Nam famam probi viri vulnerat & adimit, taceo quòd & plerunque diuitias auferit & vitam: sagitta verò & gladius acutus solum corpus vulnerat, aut vulnerando confodit. Dens putridus, & pes lassus, qui sperat super infideli in die angustie, & amittit pallium in die frigoris.) Quemadmodum dens putridus & pes lassus magnum homini dolorem adferunt, ita infidus amicus tempore aduersitatis & angustie maximum afflicto dolorem incutit. Quis enim non vociferaretur, & toto stomacho exclamaret, si animaduerneret se delusum esse ab eo in quo spes suas omnes collocauerat? Illud enim Hieremiæ pro tuenda sua causa posset adferre, Maledictus homo qui confidit in homine. Et qui huiusmodi spe falsus est & deceptus, similis est illi qui amittit pallium suum eo potissimum tempore quo indiget. Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi pessimo.) Nitrum, vt quidam volunt, à Nitria prouincia, vbi maximè nasci solet, nomen accepit: nec multum à salis Ammoniaci specie distat. nam sicut salè in littore maris feruor conficit solis, durando in petram aquas marinas, quas maior vis ventorum, vel ipsius maris feruor in littoris vltiora proiecerit: ita in Nitria, vbi æstate pluuiæ prolixiores telurem infundunt, adest ardor sideris tantus, quòd ipsas aquas pluuias per latitudinem arenarum concoquat in petram, salis quidem vel glaciei aspectui simillimam, sed nil gelidi rigoris, nil falsi saporis habentem, quæ tamen iuxta naturam salis in caumate durari, & in nubilofo aere fluere ac liquefieri solet. Vtimur & nitro in abluendis vestibus. Vnde Iudææ peccanti dicit Propheta: Si laueris te nitro, & multiplicaueris tibi herbam borith, maculata es iniquitate tua, dicit dominus Deus. Crepitat autem in aqua quomodo calx viua: & ipsum quidem disperit, sed aquam lauationiabilem reddit. cuius naturam cui sit apta figuræ, cernens Salomon, ait, Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi pessimo. Acetum quippe si mittatur in nitrum, protinus ebullit: & peruersa mens quando per increpationem corripitur, aut per prædicationis dulcedinem bona suadentur, de correptione fit deterior, & inde in murmurationis iniquitatem succenditur, vnde debuit ab iniquitate compesci. Sicut tinea uestimento, & vermis ligno, ita tristitia viri nocet cordi.) Non minus animus roditur tristitia, quàm tinea uestimentum, & vermibus lignum. Siquidem spiritus tristis exiccat ossa. & hoc plenius alibi

Roma. 12.

Hiere. 17.

Hiere. 2.

Prouer. 17.

¶ Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitierit, da ei aquam bibere. Prunas enim congregabis super caput eius, & dominus reddet tibi. Vetus Aquilo dissipat pluuias, & faciestristis linguā detrahentē. Melius est sedere in angulo domatis, quàm cum muliere litigiosa, & in domo communi. Anima frigida animæ sitienti, & nuncius bonus de terra longinqua. Fons turbatus pede, & uena corrupta, iustus cadens coram impio. Sicut qui mel comedit multum, non est ei bonū: sic qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria. Sicut urbs patens, & absque murorum ambitu, ita uir qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum.)

Iis qui ad euangelicam perfectionem anhelare cupiunt, nihil conducibilius est quàm diligere inimicos suos, obliuisci iniuriæ acceptæ, & reddere bonum pro malo: quod sanè nos docuit Christus dicens in euāgelio, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Et hoc Salomonis testimonio vsus est Paulus in epistola ad Romanos nobis persuadens vt vincamus in bono malo. Si, inquit, esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi: hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius. Prunas autē congregare super caput inimici, est inducere ardorem charitatis in eius animum, vt tuā consideret benignitatem, & in-

Mat. 5.

Roma. 12.

telligat te potius velle pati iniuriam, quam vlcisci. Vel, vt alij volunt, est eum inducere ad poenitentiam de malo quod tibi fecit, vel paratus erat facere. Quod si hoc tuo inimico beneficium contuleris, dominus tibi reddet copiosam in caelo mercedem. Vetus aquilo dissipat pluuias, & facies triftis linguam detrahentem.) Ventus qui ab aestiua & solstitiali orientis plaga venit, latine Aquilo, à vehemēti volatu aquilæ, græce Boreas vocatur, suapte natura violentus, vehemens & ficcus, & nubes ac pluuias discutit: quas Auster ventus quidem nubilosus & humidus secum aduehit: quod expressit Ouidus in sua metamorphosi dicens,

Scythiam, septemque Triones

Horrifer inuasit Boreas, contraria tellus

Nubibus afsiduis, pluuioque madescit ab Austro.

Poetæ præcipuum ventum meridionalem Austrum vocant, & septentrionalem Boream. Vult igitur Salomon hac similitudine innuere, quod quemadmodum Aquilo discutit pluuias, ita & facies triftis conuicia, & facit detrahentem alteri silere. Cum enim hilari vultu & porrecta fronte respicis detrahentem, eumque lubenter audis, illi das fomitem detrahendi. cum verò mœsto & admodum trifti vultu eum respicis, terrorem ei incutis, & eius detractricem linguam compescis. Videtur tamen secundum Septuaginta interpretes alia esse mēs authoris & intelligētia, qui ita legūt, ἀνεμὸς βορέας ἐξεγείρει νέφη, πρὸς ὧπον δὲ ἀνακιδὲς γλώσσαν ἐρεθίζει. id est, Vetus Boreas suscitatur nubes, facies autē inuerecūda linguā irritat. Et hunc locū quidam edifferētes dicunt quod Aquilo versus partes australes excitat pluuias, sicut Auster versus partes aquilonares. Facies autem inuerecūda, & qui perfricuit frontem, hominum linguas aduersus se irritat. Melius est federe in angulo domatis, quam cum muliere litigiosa, & in domo communi.) Vifa est & intellecta huiusce loci sentētia in XXI. capite huius operis. Anima frigida animæ sitienti, & nuncius bonus de terra longinqua.) Hic pars sumitur pro toto, anima scilicet pro homine. Et hoc in loco Salomon comparat eum qui refrigerat sitientem, eiusque ardentissimam sitim refinguit, bono nuncio, qui de terra longinqua profectus prospera attulit nuncia. Nam vterque delectat, & confert plurimum. Fons turbatus pede, & vena corrupta, iustus cadens coram impio.) Quemadmodum fons lympidissimus cum lutulento pede turbatur, argenteum colorem & venustum aspectum perdit, & vena corrupta adimit vitam, ita iustus cum labitur in peccatum coram impio, pristinam gratiam & gloriam perdit, & ab aduersario conculcatur, fitque fons turbatus, & vena corrupta. Etenim iniusti & scelerati viri proni sunt ad accusandum iustos in turpe facinus prolapsos, cosque denigrant, & eorum peccata exaggerāt. Denique conferendus est curiosus scrutator diuinæ maiestatis, qui suo fragili intellectu vult diuina metiri, illi qui ad nauseam vsque mel comedit. nam sicut læditur, & morbum sibi contrahit, quod nimium mellis comederit, ita læditur ille ingenio, qui inscrutabilia dei arcana præsumptuose scrutatur, & opprimetur tandem ab immensa & incomprehensibili dei gloria. Vnde in libro Sapientie scriptum est, Difficile æstimamus quæ in terra sunt: & quæ in prospectu sunt, inuenimus cum labore: quæ in cœlis sunt autem, quis inuestigabit? Sensum autem tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, & miseris spiritum sanctum tuum de altissimis? Et quod tibi sit abstinentum ab immoderato rerum diuinarum scrutinio, ostendit Ecclesiasticus dicens, Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ præcepit tibi deus, illa cogita semper: & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. Nō est enim tibi necessarium ea quæ abscondita sunt videre oculis tuis. Sicut vrbs patens, & absque murorū ambitu, ita vir qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum.) Quemadmodum ciuitas nullis murorum septis conclusa, patet omnibus volentibus eam ingredi, & facile ab hostibus expugnatur, ita secreta loquacissimi viri patent omnibus: & plerunque qui profundit verba, & temere loquitur, sua loquacitate necatur.

Argumentum

ARGUMENTVM VICESIMISEXTI CAP.

Vetat Salomon ne balbis, stultis & indoctis prouincia docendi committatur, quibus non minus indecens est & ignominiosum ut doctioribus præferantur, & in summo gloriæ & honoris loco sedeant, quam insolitum sit & portentosum in æstate terram obtegi niuib: & ne infantissimi & indoctissimi suis stolidis uerbis, & loquacissima dicacitate coram imperita multitudine eruditæ gloriæ præripiant, & suas insolenter attollant cristas, cum tempus postulat, eis respondendum est, & eludendæ sunt eorum argutiæ, ne uideantur esse omnium sapientissimi. Nec secus nobis præcauendum est ab amico ficto & reconciliato, qui struit insidias, & fraudes clanculum molitur, quam ab eo qui parat occultè sagittas & gladios quibus nostra transfigat viscera.

CAPVT VICESIMVMSEXTVM.

Quomodo nix in æstate, & pluuia in messe, sic indecens est stulto gloria. Nam sicut auis ad alta transuolans, & passer quolibet uadens: sic maledictum frustra prolatum in quempiam superucnit. Flagellum equo, & chamus asino, & uirga in dorso imprudentium. Ne respondeas stulto iuxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis. Responde stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse uideatur. Claudus pedibus, & iniquitatem bibens, qui mittit uerba per nuncium stultum. Quomodo frustra claudus pulchras habet tibias, sic indecens est in ore stultorum parabola.)

Ostendit Salomon eleganti similitudine quidnam debemus denegare stultis & illiteratis. Quemadmodum nix æstiuo tempore inutilis est, quia est contra naturam temporis: & pluuia in messe, eò quod putrefacit segetes: ita indecens est stulto gloria quæ ei publicè exhibetur. Cum enim honor sit præmium virtutis, duntaxat aut potissimum iis qui virtute præditi sunt, exhiberi debet. Si tamen nonnulli sint barbari, indocti & stulti qui ecclesiasticam præfecturam gerant, & adsciti sint in ordinem Episcoporum, non est illis denegandus honor, sed oportet subditos illis assurgere, eorumque dignitatem reuereri, & insigni honore cohonestare. Nec illis impenditur honor quia insipientissimi sunt, sed quia summa Ecclesiasticæ dignitatis munera obeunt: si tamen aptè vel ineptè, decenter vel indecēter, non curet subditus. Vnde dicit beatus Petrus, Serui subditi esto- 1. Pet. 2. te in omni timore dominis, non tantum bonis & modestis, sed etiam dyscolis. Deinde confert Salomon maledictum frustra & temere in quempiam prolatum, aui in altum volitanti, & passeris quolibet eunti. Nam sicut auis volitans in altum aeris locum, nunc mouetur, nunc verò quiescit, & nescitur ubinam residere debeat: ita maledictum sine iusta causa in quempiam vibratum, recidet in aliquem, sed nos latet in quem determinate recidet, an in maledicentem, an verò in amicos maledicentis. Attende quæso, maledictum quod fit affectu iræ, inuidiæ, aut libidine vlciscendi, esse ex suo genere peccatum mortale, & charitati contrarium: quod indicat Paulus dicens, Neque maledici regnum dei possidebunt. Maledictum verò quod zelo iustitiæ in impios emittitur, est licitum. Siquidem Helisæus maledixit peruersis pueris à quibus illudebatur. Imprecatus est & ma- 4. Reg. 2. lum princeps Apostolorum Simoni mago, qui cum optaret & vellet emere nummis gratiam spiritus sancti, durum hoc verbum audiuit à Petro: Pecunia tua tecum sit in perditionem. Flagellum equo, & chamus asino, & uirga in dorso imprudentium, Non minus indigent imprudentes & peruersi flagellis & stimulis, quam equus indomitus, & piger asinus: & licet flagris cæsi non resipiscant nec emendentur, eorum tamen supplicia aliis terrorem incutiunt, quibus à lapsu præcauebunt, & à multis vitiis reuocabuntur. Possunt equo & asino significari superbi & luxuriosi, qui cum acriter à domino castigantur, nonnunquam resipiscantiam agunt, & vitam in melius commutāt. Hinc illud Psalmographi, In chamo & freno maxillas eorum constringe, qui non approxi- psal. 31. mant ad te. Ne respondeas stulto iuxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis. Responde stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur.) Hæc sanè videntur ex diametro pugnare: Non respondeas stulto iuxta stultitiam suam,

& respondeas stulto iuxta suam stultitiam, sed non aduersantur inuicem. nam inspicienda sunt diuersæ respondendi rationes. Non respondeas stulte & temere ipsi stulto, qui stultè loquutus est. Nec inhibet Salomō vt nullo modo respōdeas stulto iuxta suā stultitiam, sed ne respondendo stulto iuxta suam stultitiam ei similis efficiaris, & optes verbis contendere, & malum malo vincere. Responde autem stulto iuxta stultitiam suam, ei aptam exhibendo repositionem ad eludendam & oppugnandam eius stultitiam, ne solus imperitis sapiens esse videatur. docta siquidem respōsione eius superbam stultitiam decuties, & eius ineptias & argutiolas prorsus elides. Respondent philosophi argutissimis sophistis, verius sciolis, ne apud ignaros suas captiuinculas suāque vanam & inanem doctrinam iactitent. Respondent & Theologi hæreticis, eorum falsa & pestifera dogmata sacris literis subuertendo, ne simplices à christianismo ad hæresin abducant. Respondit & Christus inuidis & stultis scribis & pharisæis, vt eorum imperitiam confutaret, ac calumnias euerteret. Cum enim dixissent, Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum? non enim lauant manus suas cum panem manducant: hanc stultitiam profligaturus dixit, Quare & vos transgredimini mandatū dei propter traditionem vestram? Rursum cum ab eo sciscitanti fuissent si nam liceret dare censum Cæsari, an non: cognita eorum nequitia ait, Quid me tentatis hypocritæ? Ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium: & ait illis, Cuius est imago hæc & superscriptio? Dicunt ei, Cæsaris. Tūc ait illis, Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt dei, deo. Item cum Sadducæi negantes resurrectionem mortuorum, interrogassent eum dicentes, Magister, Moyses dixit, Si quis mortuus fuerit non habens filium, vt ducat frater eius vxorem illius, & suscitet semen fratri suo. Erant autē apud nos septem fratres, & primus vxore ducta defunctus est, & non habens semen reliquit vxorem suam fratri suo. Similiter secundus & tertius vsque ad septimum. Nouissime autem omnium & mulier defuncta est. in resurrectione ergo cuius erit de septem vxor? omnes enim habuerunt eam. Respondēs autem ait illis, Erratis nescientes scripturas, neque virtutem dei. In resurrectione enim neque nubent, neque nubentur, sed sunt sicut angeli dei in cœlo. Claudus pedibus, & iniquitatem bibens, qui mittit verba per nuncium stultum.) Stultus & imprudens legatus persimilis est claudo pedibus, & inebriato vitis. Nam nesciens decenter & aptè munus suæ legationis obire, dicit quæ non sunt dicenda, vacillat aliquando & verbis & iudicio, & plerunque illum ad quem mittitur, prouocat ad iracundiam. Mittendus est igitur ad magnanimum principem, prudens, modestus, grauis, & circumspectus legatus. Quomodo frustra claudus pulchras habet tibias, sic indecens est in ore stultorum parabola.) Sicut claudo pulchræ tibie nihil adferunt ornamenti, quia indecenter incedit: ita nec parcemia & doctrina adferunt honorem stulto. nam inconcinne & inepte docet.

Sicut qui mittit lapidem in aceruum Mercurii, ita qui tribuit insipienti honorem. Quomodo si spina nascatur in manu temulenti, sic parabola in ore stultorum. Iudicium determinat causas, & qui imponit stulto silentium, iras mitigat. Sicut canis qui reuertitur ad uomitū suū, sic imprudēs qui iterat stultitiā suam. Vidisti hominem sapientem sibi uideri, magis illo spem habebit stultus. Dicit piger, Leo est in uia, & leena in itineribus. Sicut ostium uertitur in cardine suo, ita piger in lectulo suo. Abscondit piger manus sub ascella, & laborat si ad os suum eas conuerterit. Sapientior sibi piger uidetur septem uiris loquentibus sententias.)

Mercurius fingitur esse deus mercaturæ, & deorum interpres: ideo à græcis Hermes dictus, Ἑρμῆς ἑρμηνεύων, quod est interpretari. Hic palæstram docuit, lyram inuenit. Idem precibus Iunonis Martem è duris carceribus liberauit, Argum interemit. eius simulachrum Aegyptij pennatis alis insigniūt, alij petaso, hoc est talaribus alatis, & addunt capiti galerum. Item dant ei caduceum, quæ virga est qua bellum dirimitur. Nam quia Mercurius orationis deus est, & deorum nuncius, meritō à diis mittebatur vt dissidentium animos oratione sedaret. Et quia gentiles suis superstitionibus ad dicti consueuerant summum honorem deferre Mercurio, qui tamen vni vero & maximo deo deferendus erat, ei que sacram ædem consecrabant, conferendus est honor qui tribuitur indocto & stulto, illi qui deferebatur Mercurio, quia vterque vanus est & inanis. Et qui mittit lapidem in aceruum materiæ ex qua extruitur

extruitur templum Mercurio, similis est illi qui infantissimo & ignauissimo primas honoris partes defert. Siquidem vtriusque conatus est irritus & inutilis. Alij edisserētes hūc locū, dicunt aceruo Mercurij, rationē, siue, vt vulgares dicunt, cōputū exprimi. Nā apud gentiles Mercurius fingebatur esse supputationis siue ratiocinij deus: & cum antiqui cuiusdam rei rationem reddebant, utebantur lapillis, sicut modo denariis plumbeis vel stāneis utimur. Et frequenter denarius ille qui ponitur pro vno solido, amouetur de loco suo, & ponitur pro vna libra, vel maiori summa. sic illiteratus & stolidus qui in ignobili loco sedere debet, plerunque honoratiorem locum obtinet, & honorum subsellia quæ doctis & sapientibus tribuenda sunt, suffuratur. Septuaginta interpretes hoc in loco legunt, ἕς ἀφροδισμένει λίθον εἰ σφενδόνῃ, ὁμοίως ἔστι τῷ διδόντι ἀφρονὶ δόξαν. Id est, Qui ligat lapidem in funda, similis est tribuenti stulto gloriam. Nam quemadmodum lapis positus in medio fundæ, contra suam naturam fertur sursum, sic mediustidius est contra rationem & æquitatem, quod insignis honor deferatur stupidis & indoctis. Quomodo si spina nascatur in manu temulenti, sic parabola in ore stultorum.) Quomodo si spina quæ nascitur in manu temulenti, pungit temulentum & alios, ita stultus & indoctus docens aut prædicans se foedat, & lacerat eos quibus suam seminat doctrinam, & maxima plerunque scandala concitat. Sed væ illi per quem scandalum venit. Iudicium determinat causas, & qui imponit stulto silentium, iras mitigat.) Sicut retum iudicium præscindit lites, & discutit causas, ac dissidia profligat, ita vir prudens imponens stulto silentium, iræ tumultus sedat & mitigat. Si enim loquacitas stulti rixas & iracundiam excitet, silentium stulti & taciturnitas rixas componet, & impetum iræ franget. Sicut canis qui reuertitur ad vomitum suum, sic imprudens qui iterat stultitiam suam.) Qui ad pristinam vitiorum dementiam redit, conferendus est cani ad vomitum reuertenti: vterque enim in cœno volutatur. Vnde beatus Petrus loquens de iis qui assuetis coinquinationibus implicati superantur, & quorum posteriora facta sunt prioribus deteriora, dicit, Contigit eis illud veri prouerbij, Canis reuersus ad suum vomitum, & sus lota in volutabro luti. Vidisti hominem sapientem sibi videri, magis illo spem habebit stultus.) Longè maiora bona consequetur ille qui suam insipientiam & imbecillitatem ingenij cognoscit, nec quicquam se scire fateatur, quàm qui sapientiam quam sane non habet, iactitat, & vult omnium sapientissimus videri. Et huiusmodi hominibus inanis gloriæ fumo occæcatis, dominus per Esaiam malum imprecatur dicens, Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. Et Paulus in epistola ad Romanos vetat ne simus prudentes apud nosmetipsos. Et alibi dicit, Quæ stulta sunt mundi, elegit deus, vt confundat sapientes: & infirma mundi elegit deus, vt confundat fortia: & ignobilia mundi & contemptibilia elegit deus, & ea quæ non sunt, vt ea quæ sunt, destrueret: vt non gloriatur omnis caro in conspectu ei. Dicit piger, Leo est in via &c.) Piger in omni opere arduo prætextat excusationē, & maiore existimat esse difficultatē quàm sit. Idcirco nihil quod magnum sit & excellēs aggreditur: pericula omnia refugit, & à laboribus abhorret: & sicut ostiū vertitur in cardine, ita desidiosus in suo lectulo molli pigritia volutatur, & quanuis altum somnū fregerit, non tamen surgit, sed sua torpedine & ignauia victus, sub plumosa culcitra se reuoluit. Abscondit piger manus sub ascella &c.) Hic locus alibi declaratus est. Sapientior sibi piger videtur septem uiris loquentibus sententias.) Existimat piger longè maioris esse prudentiæ inquirere dulcissimam suæ carnis requiem, & diu dormire, ac rerum arduarum pericula declinare, quàm indefessis vigiliis & laboribus, sapientiæ studiis incubere, & literis immarcescere. Et illos existimat esse deliros, & sui corporis carnifices, qui in comparandis Philosophiæ disciplinis grauem valetudinem sibi contraxerunt, suamque vitam extenuarunt. Septem autem viri loquentes serias sententias, dici possunt illi, qui septiformis spiritus gratia pleni, diuina eloquia scripserunt, & sacra scripturæ scientiam ac intelligentiam nobis suppeditarunt.

Sicut qui apprehendit auribus canem, sic qui transit impatiens, & commiscetur rixæ alterius. Sicut noxius est qui mittit læceas & sagittas in mortē, ita uir qui fraudulēter nocet amico suo: & cū fuerit deprehensus, dicit,

Mat. 15.

Mat. 22.

Ibidem.

Deute. 25.

Mat. 18.

2. Petri. 2.

Esa. 5.
Roma. 12.
1. Corin. 4.

Prouer. 19.

Ludens feci. Cum defecerint ligna, extinguetur ignis, & susurrone subtracto iurgia conquiescunt. Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem, sic homo iracundus suscitatur rixas. Verba susurrionis quasi simplicia, & ipsa perueniunt ad interiora uentris.)

Quemadmodum qui apprehendit canem auribus, eum ad iram & furorem irritat, a quo plerunque mordetur: ita qui nullam passus est ab alio iniuriam, cum se corrixantibus immiscet, non ut dissidia soluat, sed potius ut vnum aduersus alterum inflammet, plerunque vulneratur. non enim fouendæ sunt rixæ & contentiones, sed exterminandæ: & qui contententium iurgia subaccendit, dignus est ut acriter puniatur. Nec minus culpandus est qui fraudulenter nocet amico, quam qui vibrat lanceam ut hominem confodiat & trucidet: & cum turpissimi facinoris accusatur, & vult negare factum, ab intentione prætexit excusationem, ne extrema patiat. siquidem dicit, Ludens feci, nec intendem me vllum proximo allaturum nocementum. Sed quam vafra sit & simulata huiusmodi excusatio, nemo nescit, & acerbius ac longè grauius puniri debet qui clauiculum quam qui apertè ferit. Vix enim occultæ insidiæ vitari possunt, facilè autem manifestæ.

Cum defecerint ligna, extinguetur ignis: & susurrone subtracto iurgia conquiescunt.) Ab hominum coetu subtrahè susurrionem, qui non palàm sed in auribus ferit rixas & dissensiones, & cõquiescent iurgia, sicut extinguitur ignis cui nullum amplius admouetur alimentum. deficiente enim causa deficit effectus. Et posteriori huiusce similitudinis parti consentit illud, Eiice derisorem, & exhibit cum eo iurgium, cessabuntque causæ & contumeliæ. Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem, sic homo iracundus suscitatur rixas.) Quemadmodum carbones appositifoco, & ligna admota igni, fouent incendiũ & nutriunt, ita conuiciator & feruens iracundia suscitatur rixas. Siquidem ira est appetitus vindictæ. Nec iracundus appetit vlciisci iniuriam nisi sentiat se ab altero læsum. Sed patientia frenandus est hic affectus, & melius est pati iniuriam, quam in hostem sæuire.

Verba susurrionis quasi simplicia, & ipsa perueniunt ad interiora ventris.) Mollia videtur esse susurrionis verba, & nobis gratissima, quia susurro non palàm iurgiorum semina spargit, ipsa tamen feriunt penetralia viscerum. Et hic locus cum illo conspirat, Verba bi linguis quasi simplicia, & ipsa perueniunt vsque ad interiora ventris.

¶ Quomodo si argento sordido ornare uelis uas fictile, sic labia tumentia cum pessimo corde sociata. Labiis suis intelligitur inimicus, cum in corde tractauerit dolos. Quando submiserit uocem suam, ne credideris ei, quoniam septem nequitie sunt in corde illius. Qui operit odium fraudulenter, reuelabitur malitia eius in concilio. Qui fodit foueam, incidet in eam: & qui uoluit lapidem, reuertetur ad eum. Lingua fallax non amat ueritatem, & os lubricum operatur ruinas.)

Ita se habent verba in tumorem superbiæ elata cum pessimo & venenato corde, atque se habent scorix puri argenti cum vase fictili, quod non solet uero & puro argento ornari, sed duntaxat apparenti. Et periculosissima est coniunctio superbi cum eo qui pessimo corde molitur scelera. quod enim sub amarulento corde latet, mox uerbis tumidis & elatis in publicum profertur. Antiqua edito ita legit, Argentum datum cum dolo, sicut testa reputandum: labia leuia cor celant triste. Et idcirco appositè & scitè subiunxit Salomon, Labiis suis intelligitur inimicus, cum in corde tractauerit dolos.) Quia ex abundantia cordis os loquitur, nec possunt aliquando non erũpere noxiæ cogitationes, cum perditissimus homo & flagitiosissimus in corde versauit dolos, & nocendi technas, suis uerbis superbis & contumeliosis intelligitur inimicus, & iniuriis ac minis seipsum prodit. Denique cum suam uocem submiserit humilior ac dulcius loquendo, ne eius dolus appareat, ne credideris, quoniam septem nequitie sunt in corde illius. hoc est, eius animus corruptissimus malorum omnium & iniquitatum uniuersitate ac sentina repletur. Siquidem uniuersitas septenario designari solet, eò quòd omne tempus septenario dierum comprehenditur. Qui operit odium fraudulenter, reuelabitur malitia eius in consilio.) Illius malitia & peruersitas innotescet in consilio & diligenti inquisitione, qui dolis & simulata amicitia odium obregit: & si id humana industria non fiat, dei tamen consilio & iudicio fiet. Nihil enim est opertum, quod non reuelerur, & occultum, quod non sciatur. Detectum est

Prouer. 22.

Prouer. 18

Mat. 12.

Mat. 10.

est & Iudæ odium, quod fraudulento animo antequam suum dominum hostibus proderet, operuerat, & osculo cognouerunt Iudæi quem prodiderat. Qui fodit foueam, incidet in eam: & qui uoluit lapidem, reuertetur ad eum.) Qui molitur alteri insidias, & parat ruinam, patitur plerunque supplicium quod alteri intentauerat, & suis laqueis quos in alterum extenderat, irretitur. Huic loco finitimum est illud psalmographi, Lacum aperuit, & effodit eum, & incidit in foueam quam fecit. Et plerunque lapis recidit in caput illius, qui in alterum ut ei noceret vibrauerat: sicut Balaam dans consilium Balac aduersus filios Israel, ab eis fuit occisus. Perierunt etiam Absalon & Achitophel qui cõtra Dauid conspirauerunt. Similes sunt & huic prouerbio eę parœmiæ, In me hæc cuderur faba. Tute hoc intristi, tibi omne est exedendum. Faber compedes quas fecit, ipse gestet. Qui dissipat sepem, mordebit eum coluber. Hæc omnia prouerbia cõpetunt in eos qui sibiipsis authores sunt malorum. Lingua fallax nõ amat ueritatem, & os lubricũ operatur ruinas. Qui loquitur mendacium, & lingua fallaci illudit probis, nihil habet cum ipsa ueritate commercij, magnam autem habet cum diabolo, qui est pater mendacij, familiaritatem. Os etiam lubricum, quod non nouit seruare secretum, ruinas operatur, & multas strages aduehit, quia suorum consilia aduersariis detegit.

Mat. 26.

Psal. 7.

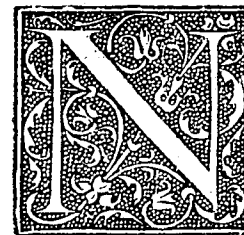
Num. 24. & 31.

Terentius. Aufonius. Eccle. 10.

ARGUMENTVM VICESIMISEPTIMI CAP.

Tametsi beneuolentiã domini hodie tibi conciliaueris, eiq; sis maximè gratus, caue tamen ne te extollas, tuaque bona opera iactites, & gloriaris in crastinum. non enim uales omnino prouidere quomodo uitam finies, & prorsus ignoras quidnam superuentura dies pariet. Quod si tuus animus eximiijs uirtutibus præditus sit, & in omni disciplinarum genere floreat, ac incrementum susceperit, non te tuaque studia laudes, sed alienus: nec ea cecitas ac insania te capiat, ut auram popularem secteris. Summã adhibe curam eis quibus præficeris, & agnosce singulorum officia. quod si quid uitii in eis inueneris, quam citissime castiga. pascere & uerbo & doctrina gregem tibi commissum, & insigni corona in regno dei coronaberis.

CAPVT VICESIMVMSEPTIMVM.

Ne gloriaris in crastinum, ignorans quid superuentura pariat dies. Laudet te alienus, & non os tuum: extraneus, & non labia tua. Graue est saxum, & onerosa arena, sed ira stulti utroque grauior. Ira non habet misericordiam, nec crumpens furor, & impetum concitati ferre quis poterit? Melior est manifesta correctio, quam amor absconditus. Meliora sunt uulnera diuigetis, quam fraudulenta odientis oscula. Anima saturata calcabit fauam, & anima esuriens etiam amarum pro dulci sumet.)

Te monet Salomon ut non tibi pollicearis crastinum, nec presumas te crastinum. Siquidem saluator nos uocans ad uigilias & præparationem animi ad mortem, dicit, Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horã. Nec debemus differre uitæ nostræ emendationem, quasi eam aptiori tempore in posterum simus emendaturi. nam qui gloriatur se in crastinum bene & beate uicturum, ignorat quidnam superuentura dies pariet, an honestè uiuet, an uero turpiter: an futurus sit sanus, an æger: an prospera sit consequuturus, an uero aduersa. Idcirco uult Paulus, ut dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes. Et ne piger sit homo in facienda resipiscencia, dicit Ecclesiasticus, Non tardes conuerti ad dominum, & ne differas de die in diem. Subito enim ueniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te. Quòd si uelis ab omnibus laudari, ne te laudes, nec uirtutes quibus excellis prædices. Laus enim in ore proprio fordescit. Vita quantum potes ambitionem, & inanem gloriam, nec fluxos honores & humanam laudem appetas, sed magno animo contemnas. Legimus tamen sanctos uiros sua commendasse merita, suasque uirtutes commemorasse, non quòd affectu honoris tangerentur, sed eo fine id agebant, ut alios suis exemplis ad piè uiuendum accenderent, & peruersos cõfutarent, deoque pro beneficiis acceptis laudes occinerent. Vnde Ezechias grauisimo morbo correptus dicebat, Obsecro domine, memeto quæso quomodo am-

Mat. 25.

Gala. 6.

Eccle. 5.

4. Reg. 20.

bulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum est coram te fecerim. Et Paulus instante suæ resolutionis tempore, dixit, Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruauit: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die, iustus iudex. Graue est saxum, & onerosa arena, sed ira stulti utroque grauior.) Saxum & arena plurimum habent grauitatis, & suo pondere subito feruntur deorsum: possunt tamen à stultis, si modo sint fortes corpore, portari: utroque tamen ira stulti grauior est. Nam à solis sapientibus, qui sunt fortes animo & constantes, portari potest. Nec quisquam præter sapientem & prudentem potest æquo animo tolerare stultorum iracundiam & conuicia, & quod subnectit Salomon, id exprimit, Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor, & impetum concitati ferre quis poterit? Et hic loquitur de impetu iræ, quo concitatus & impulsus, caret misericordia, à quo cum suis furiis laborat, magis cauendum est quam à truculentissima fera. Siquidem homo cum à recta ratione deuiat, omnium animalium est pessimus & sæuissimus: & cū feruet iracundia, & huc & illuc more furibundi rapitur, nullus nisi sapiens eius impetum ferre potest. Melior est manifesta correctio, quam amor absconditus.) Publica correctio est elemosyna spiritualis, officium iustitiæ & charitatis. Idcirco cum ea sequitur castigatio commodum, aut eius virtute cæteri terrètur, & à vitiis nonnunquam reuocantur: præferenda est amori abscondito & adulterino, quo nullum dilecto contingit bonum. Adde quòd manifesta animaduersio ex se destinata est ad emendationem illius qui publicè deliquit, & aliorum utilitatem: nec quis dicitur diligere delinquentem, nisi eum cū potest castiget. Vnde dicit Ecclesiasticus, Corripe amicum, ne forte non intellexerit, & dicat, non feci: aut si fecerit, ne iterum addat facere. Corripe proximum, ne forte non dixerit: & si dixerit, ne forte iteret. Corripe amicum, sæpe enim fit commissio, & non omni verbo credas. Et melius est ab amico verbera perpeti, quam blandimentis inimici & fraudulentis odientis osculis decipi. Etenim verbera, afflictiones & vulnera amici, si modo moderata fuerint, profunt afflicto: oscula verò odientis obsunt, vt compertum est de fraudulento ipsius Ioab osculo. cum enim salutasset Amasan, & tenuisset manu dextram Amasæ quasi osculans eum, & non obseruasset Amasa gladium quem habebat, percussit eum in latere, & effudit intestina eius in terram, & mortuus est. Anima saturata calcabit fauam, & anima esuriens etiam amarum pro dulci sumet.) Obrutus cibus opi-para conuiuia & exquisitas epulas fastidit: quem verò fames vrget, quibuslibet cibus indiscriminatim vescitur: & cum eius venter ieiunus clamat, loco dulcium deuorat amara, & omnes cibos existimat sibi esse delectabiles. Qui etiam voluptatibus & diuitiis huius seculi satiati sunt, cœlestis mensæ delicias contemnunt. Vnde dicit Christus: Væ vobis qui saturati estis, quia esurietis. Qui verò esuriunt & sitiunt iustitiam, ac aduersa quæque pro Christi nomine sufferunt, per poculum amaritudinis ad gaudia vitæ æternæ peruenient.

Sicut auis transmigrans de nido suo, sic uir derelinquit locum suum. Vnguento & uariis odoribus delectatur cor, & bonis amici consiliis anima dulcoratur. Amicum tuum, & amicum patris tui ne dimiseris: & domum fratris tui ne ingrediaris in die afflictionis tuæ. Melior est uicinus iuxta, quam frater procul. Stude sapientiæ fili mi, & lætifica cor meum, ut possis exprobranti respondere sermonem. Astutus uidens malum, absconditus est, paruuli transeuntes sustinuerunt dispendia, Tolle uestimentum eius qui spondit pro extraneo, & pro alienis aufer ei pignus.)

Qui derelinquit domum suam, & suæ familiæ curam negligit, conferendus est aui de nido suo transmigranti, quæ cum aliò demigrat, nec in pristinum nidulum remigrat, deserit pullos suos inanes & vacuos. Potest & hac sententia significari negligentia principis ecclesiastici, qui pro suis negociis terrenis peregre proficiscitur, & negligit gregem suæ fidei concreditum. Potest & eadem parabola exprimi hominis ignauia, qui optimū virtutis exercitium in quo cœperat proficere, deserit, & obscœnis voluptatibus indulget, ac tempore tentationis facilè succumbit. In Ecclesiaste legimus, Si spiritus potestatem habentis, ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris, quia curatio faciet cessare peccata maxima. Et sensus est, Si vehemens diaboli tētatio irruerit super te, non desistas à bono

à bono quod inchoasti. Vnguento & variis odoribus delectatur cor, & bonis amici consiliis anima dulcoratur.) Non minus anima utilissimis amici consiliis delectatur, quam cor in quod redundat oblectamenta sensuum exteriorum, preciosissimo vnguento & fragantissimis odoribus oblectetur: & eò sis propenso animo erga tuos cordatissimos amicos, vt nec amicum tuum, nec amicum patris tui dimittas. quòd si fluctibus aduersitatum agitetur, compatere, & ei condoleas. si verò prospera quæque ei succedat, gaudeas, & plaudas amico. Domum tamē fratris tui ne ingrediaris in die afflictionis tuæ, ne cognita tua dura paupertate, tristitia & mœrore contabescat. Vbi etiam lubentius vellet tibi alia via succurrere, si tamen te premat inopia & necessitas, poteris ad fidelem & familiarem amicum confugere, qui paratus est tibi victum & vestitum suppeditare. Melior est vicinus iuxta, q̄ frater procul.) Utilior est ad succurrendū vicinus propè quam frater longe habitans, quia non potest facilè in repentinis casibus & periculis nobis auxiliari. Et melior est vicinus pietatis officia exercens, consanguineis nostris qui à pauperibus faciem auertunt. Hoc autem dominus manifestè probauit in parabola vulnerati à latronibus, cuius curam egit Samaritanus, non autem sacerdos nec Leuita. Quòd si quis velit optimum bonum in hac vita consequi, & respòdere exprobrantibus veritatem diuinæ legis, se totum studio sapientiæ deuo ueat. Vnde Paulus vult vt episcopus amplectatur eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere. Astutus videns malum, absconditus est, paruuli transeuntes sustinuerunt dispendia.) Qui animaduertunt ingens periculū sibi imminere, seipos, vt euadant, subtrahunt. Inexpertis vero & improuidi nō præuidentes pericula, suarum fortunarum & aliquando suorum corporū dispendia patiuntur. Tolle uestimentum eius qui spondit pro extraneo, & pro alienis aufer ei pignus.) Tu potes licitè accipere uestimentum illius qui spondit pro extraneo tibi obligato, & ab eo auferre pignus pro alienis pro quibus fideiussit. De hac re iam diximus.

Qui benedicit proximo suo uoce grandi de nocte consurgens, maledicenti similis erit. Tecta perstillantia in die frigoris, & litigiosa mulier, comparantur. Qui retinet eam, quasi qui uentum teneat, & oleum dextera suæ euacuet. Ferrū ferro acuitur, & homo exacuit faciem amici sui. Qui seruat ficū, comedit fructus eius: & qui custos est domini sui, glorificabitur. Quomodo in aquis resplendent uultus prospicientium, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus. Infernus & perditio non replebuntur. Similiter & oculi hominū insatiabiles. Quomodo probatur in conflatorio argentum, & in fornace aurum, sic probatur homo ore laudantis.)

Ille censetur uoce grandi benedicere proximo suo, qui ei manifestè adulatur, eumq; fauore superflue laudis extollit, & plus æquo eius bona laudat. De nocte autē cōsurgere dicitur, quando indebito & importuno tēpore ac cū magna sollicitudine assentatiūculis incūbit. huiusmodi tamen assentator & callidus impostor maledicenti similis est, quia assentando lædit suū proximū, & potius contendit eum decipere, quam eidem prodesse.

Tecta perstillantia in die frigoris, & litigiosa mulier, cōparantur.) Vtrūq; enim affligit hominē & vexat. Qui autē nititur rixosam, garrulā & cōtumeliosam mulierē ab insolentia loquacitate & iniuriis reuocare, perinde agit ac si uellet impetū venti cohibere aut retinere, & oleū manu retentum stringendo euacuare. Quanto enim plus stringitur, tanto magis elabatur. Qui enim cōuiciatricis mulierculæ rixas & cōtentiones refrenare cupit, magis accedit & inflammat. Sicut ferrum malleo ferreo acuitur, & paulatim emollitur: sic homo sua præsentia, sua persuasione, suisq; virtutibus facit vt diligentius facies atq; ingenium sui amici perspiciatur, & accuratius pensentur ea quæ proponuntur. Qui seruat ficum, comedit fructus eius: & qui custos est domini sui, glorificabitur.) Quæadmodum qui præseruat ficū à nocementis, meretur eius fructibus vesci: ita immortalem promeretur gloriā, qui suū dominum à periculis eripit, eiusq; corpus diligēter custodit. Dignus fuit qui honoraretur Abisai filius Saruix, q̄ præsidio fuerit ipsi Dauidi, ne cum pugnaret contra Philistæos, à Iesbidenob interficeretur. Deniq; sicut in lympidissimis aquis resplendent uultus prospicientium, sic corda hominū manifesta sunt prudentibus, qui secreta cordis & affectiones quibusdā indicis exterioribus probabiliter cognoscunt.

Infernus & perditio nō replebuntur, similiter & oculi hominū insatiabiles.) Quæadmodum infernus omnia deuorat, nec vnquā satiatur, ita inexplebilis auarorū & lasciuorum

x. Politi. 6. cupiditas nunquam satiatur. Ea siquidem est avari cæcitas, vt conquisitis opibus nunquam sit contentus, sed semper cupiat thesaurum thesauro accumulare. Vnde dicit philosophus in Politicis: Videtur quibusdam hoc esse rei familiaris opus, & perseuerant existimantes oportere aut conseruare aut augere nummorum substantiam in infinitum. Causa vero est huius dispositionis, studium viuendi, sed non bene viuendi. Cum ergo cupiditas in infinitum extendatur, illa quoque quæ efficiunt, infinita capiunt. Sed qui bene viuere student, ad fruitionem corporis quærunt diuitias. Hæc ille. Qui etiam pruriendi libidine fascinosos habent oculos, intuitu elegantissimarum mulierum satiari nõ possunt. Quomodo probatur in conflatorio argentum, & in fornace aurũ, sic probatur homo ore laudantis.) Quomodo in conflatorio probatur argentum, & in fornace aurum, an sit purum vel impurum, verum vel adulterinum: ita probatur homo ore laudantis, an scilicet sit studiosus, necne. Si enim encomiis insolescat & efferatur, dignoscetur superbus, & ambitiosus. si verò laudes in commendationem sui nominis accumulatas respuat, aut auditis à buccinatore suis laudibus nihil moueatur, iudicabitur modestus, & humilis.

¶ Cor iniqui exquirat mala, cor autem rectum exquirat scientiam. Si contuderis stultum in pila quasi ptisanas feriente desuper pilo, non auferetur ab eo stultitia eius. Diligenter agnosce uultum pecoris tui, tuosque greges considera. non enim habebis iugiter potestatem, sed corona tribuetur tibi in generatione & generatione. Aperta sunt prata, & apparuerunt herbe uirentes, & collecta sunt fœna de montibus. Agni sunt ad uestimentum tuum, & hœdi ad agri precium. Sufficiat tibi lac caprarum in cibos tuos, & in necessaria domus tua, & ad uictum ancillis tuis.)

Flagitiosi & turpissimis vitiis assueti perquirunt vias omnes quibus nocere possint, & modis omnibus aduersus iustos moliuntur insidias: & antequam in nephanda opera prorumpant, versant animo ea flagitia quæ commissuri sunt: & cum grauissimum damnum intulerunt proximo, & suis perniciosissimis desiderijs satiati sunt, summ opere lætantur. At contra iusti exquirentes scientiam eorum quæ saluti necessaria sunt, toto animo student omnibus prodesse, omniumque beneuolentiam sibi comparare: nec ipsis amore dei & proximi quicquam gratius esse potest, quorum mens est sincera, conscientia pura, & mores compositissimi: cum quibus etiam viuere sanè iucundissimum est.

Si contuderis stultum in pila quasi ptisanas feriente desuper pilo, non auferetur ab eo stultitia eius.) Primum quid significant hæc nomina, pila, pilum, ptisana, declarabimus: deinde sententiam Salomonis dilucidam reddemus. A pinso dictæ sunt pilæ, quæ vasa sunt concaua, quòd antiqui siccata frumeta in pilas immissa pinsebant, & hoc erat vnum genus molendi. Etiam vasa concaua medicorum vsui apta, in quibus ptisanæ fieri solent, pilæ dicuntur. Pilum verò etiam à pinfendo dictum, instrumentum est quo quippiam in mortariolo vel pila teritur aut cõminuitur. Dicit Plinius libro XVIII. Naturalis historię cap. VII. quosdam virentibus spicis decussum hordeum recens purgare, madidumque in pila tundere. In eodem capite dicit vsum ptisanæ validissimum saluberrimumque maximopere probari. Vnum laudibus eius volumen dicauit Hippocrates clarissimus medicinæ scientia. Ptisanæ bonitas præcipua Vticensi, in Aegypto verò ea est, quæ fit ex hordeo cui sunt boni anguli. Hæc ille. Quidam dicunt hoc in loco ptisanam sumi pro hordeo decorticato. Hac intellecta adnotatiuncula, scias authorem hac parabola velle innuere, quòd licet multis flagris & durissimis tormentis stultum & multis vitiis assuefactum afflixeris ac mutilaueris, nulla tamen castigatione, nullisque monitis miseram eius vitam emédare poteris, nisi dominus deus sua speciali gratia te iuuerit, vt eum à sentina peccatorum extrahas, à qua sanè non explicabitur, nisi diuino præsidio adiutus laborer. Aliter tamen hoc in loco Septuaginta Interpretes legunt, *εάν μαστιγῶς ἦν ἀφροναί ἐν μέσῳ σιμεδρίῳ ἀτιμάζων, & μὴ περιήλθης πρὸ ἀφροσωλῶν αὐτῆς.* Id est, Si verberaueris stultum in medio concilio inhonorans, non tolles stultitiã eius. Et hic sensus est planus. Diligenter agnosce uultum pecoris tui, tuosque greges cõsidera. non enim habebis iugiter potestatem, sed corona tribuetur tibi in generatione & generatione.) Nonnulli interpretes hunc locum ita edisserunt, Si fueris potens diuitiis, non propterea in rebus paruis sis negligens, vt de ouibus & pecoribus tuis. & subditur causa: Non enim habebis

habebis iugiter potestatem, hoc est forsitan perdes & alias cumulatiores diuitias, nec tibi concedetur perpetuò eis frui. Si tamen diligens fueris in custodiendis tuis armentis, & aliis rebus etiã modicis, in æuum tibi corona tribuetur, & immortalem tibi gloriam parabis. Sed facilè hic locus intelligitur de principibus cum secularibus tum ecclesiasticis, qui summa cum diligentia debent suorum subditorum conditionem, qualitatem, mores & vitam perpendere. Quòd si vegeto & forti sint corpore, grauiora reipublicæ onera eorum humeris imponant. si verò sint valetudinarij, aut maximè debiles, nõ eos iugo premant, sed eorum vices doleant. Si denique excellant ingenio, prudentia & fœlici memoria, curent vt ardua & maxime seria negocia tractent. Si verò sint hebetes, stupidi, & crasso ingenio nati, faciant vt abiectissima & quæ parui sunt momenti officia exerceant. Si de republica bene sint meriti, & omnia sua studia in commune bonum contulerint, eos optimis præmiis donent. si verò ob ignauiam & pigritiam nihil contulerint, in eos animaduertant, & pro ratione delicti irrogent supplicia. Agnoscant & ecclesiastici antistites animas gregis sibi commissi, & disquirant ac sedulò sciscitentur si nam idonei sint & docti, quibus collaturi sunt sacerdotia, an sciant discernere inter lepram & non lepram, æquum vel iniquũ, bonum & malum. An vitæ sanctimoniam (quæ regendæ ecclesiæ perquam utilis est) habeant, an potius toto animo squalleant vitiis: & si magis in publicis gymnasijs versati sunt, quàm in curijs principum. Nõ enim ecclesiæ præfecti poterunt semper hac potestate vt, & sui muneris officia exercere. Nam aut morte aut alio modo eorum præfectura finietur. Idcirco si immarcescibilem coronam consequi velint, dum tempus habent, rectè, prudenter & grauitè sua obeant munera, & spiritalem alimoniam suis ouibus subministrent. Vnde dicit beatus Petrus, alloquens ecclesiæ moderatores, Pascite qui in vobis est gregem dei, prouidentes non coactè, sed spontaneè secundum deum, neque turpis lucri gratia, sed voluntarie, neque vt dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo. Et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam. Sunt tamen nonnulli duces ecclesiæ qui ad hæc nullo modo attendentes, potius oues sibi commissas deglubunt, viamque ad eutè tondent, quàm pascant, & hamo turpissimi quæstus inescati, ineptissimum & imperitissimum vicarium, nummis tamen aptum, & verius oppletum, neglectis ob paupertatem idoneis, suis pascendis ouibus præficiunt: sed quomodo eas pascant, me pudet dicere. Alij sunt qui non spontaneè neque ob virtutem conferunt sacerdotia, sed coactè, nec prouident quibus potissimum prouidere deberent. Alij pro officiis sacerdotia conferunt. Alij sunt qui nunquam nec verbo nec doctrina nec monitis nec bonis exemplis nec honesta conuersatione suum gregem pauerunt. Aliis satis est dominari in cleris, & non suis prodesse. Et aduersus huiusmodi pastores (qui potius dicendi sunt mercenarij) loquitur apertè & liberè Ezechiel à domino instructus, dicens, Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos. Nonne reges à pastoribus pascuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis. Quod infirmum fuit, non consolidastis: & quod ægrotum, non sanastis: quod fractũ est, non alligastis: & quod abiectũ est, nõ reduxistis: & quod perierat, nõ quæristis, sed cū austeritate imperabatis eis, & cū potentia. Et dispersæ sunt oues meæ, eò quòd non esset pastor, & factæ sunt in deuorationem omnium bestiarum agri, & dispersæ sunt. Errauerunt greges mei in cunctis montibus, & in vniuerso colle excelso: & super omnem faciẽ terræ dispersi sunt greges mei, & non erat qui requireret. Huic quoque prophetico oraculo respondet illud euangelij de mercenariis, qui sua negligentia sinunt suas oues à rapacissimis lupis & pestilentissimis hæreticis deglutiri & dilaniari. Mercenarius, & qui non est pastor, cuius non sunt oues propriæ, videt lupum venientem, & dimittit oues, & fugit, & lupus rapit & dispergit oues: mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, & nõ pertinet ad eum de ouibus. *Ioan. 10.* Aperta sunt prata, & apparuerunt herbe uirentes, & collecta sunt fœna de montibus.) Verno tempore virescunt prata, & herbe: colliguntur autem fœna ad vtilitatem equorum & iumentorum, & fructus pratorum & herbarum à domino conceditur pro alimento pecorum. Agni & oues nobis uestimenta suppeditant. siquidem ex eorũ lana vnà cum humano artificio fiunt vestes. Hœdi quoque nobis sunt

præsidio ad emendos & colendos agros. Et quia natura hominis paucis contenta est, nec exquisitis indiget epulis vt nutriatur, nec ei preciosissimis vestibus opus est vt tegatur, sufficiat tibi lac caprarum in cibos tuos, & in necessaria tuæ familiæ, & ad victum tuis ancillis. Hæc ab autore dicta sunt vt luxum rebus in omnibus vitemus, & à delicatissimis ciborum cupediis ac lautissimis conuiujs abhorreamus, nosque tenuis victus & frugalis mensa delectet, quæ corporis & animi incolumitatem tuetur. Et huic loco Paulina illa sententia cohæret, Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus.

1. Timot. 6.

ARGUMENTVM VICESIMIOCTAVI CAP.

Qui flagitiosissima perpetrarunt scelera, usque adeo timent incidere in manus iudicum, & supplicia suis delictis debita perpeti, ut nusquam securè dormiant, nec ullum reperiant locum in quo pedem tutò figere possint, & nemine persequente fugam arripiunt. Eranguntur & animo dediti latrocinijs, proditiombus, periurijs, ueneficijs, & alijs huius mundi sceleribus, & facillè succumbunt etiam nullis demonum armis concussi. Iusti uerò minime sibi consci, in arenam descendentes nullo hostium terrore uincuntur, & non tam suis uiribus quàm diuine gratiæ confidentes, aduersarios de gradu deiiciunt. Et quia ambulant simpliciter & sapienter, nec se iactant, nec superphylacteria dilatant, immortalẽ gloriam & uitæ eterne salutem consequuntur.

CAPVT VICESIMVM OCTAVVM.

Igit impius nemine persequente: iustus autem quasi leo confidens, absque terrore erit. Propter peccata terræ, multi principes eius: & propter hominis sapientiam, & horum scientiã quæ dicuntur, uita ducis longior erit. Vir pauper calumnians pauperes, similis est imbri uehementi in quo paratur fames. Qui derelinquunt legem, laudant impium: qui custodiunt, succenduntur contra eum. Viri mali non cogitant iudicium: qui autem requirunt dominum, animaduertunt omnia. Melior est pauper ambulans in simplicitate sua, quàm diues in prauis itineribus.)

Licet impij nonnunquam audaciæ stimulis concitati, & potissimum cum eorum mens obtenebrata est, in obuios quosque desæuiant, ac temere in pericula sese præcipit, tamen cum ad se redeunt, & extinctum est furoris incendium, ita peccatum suis laqueis eos irretit, tantumque terroris eis incutit, vt eorum vires & audaciam frangat, & plerumque ante insidias & persecutiones vertuntur in fugam. Fures etiam & homicidæ peracto maleficio fugitant, pauitantque. Et huc referri potest illud adagium, Fures clamorem, subaudiendum est, timent: & quadrat in eos, qui sibi conscij, metuunt ne deprehendantur. Habet autem hoc cum omni malefacti conscientia, tum præcipue furti, vt hominem trepidum reddat, ac lucifugam. author Erasmus in suis Chiliadibus. Quidam exponunt hunc Salomonis locum de spirituali certamine (quod sanè omnium difficillimum est) in quo sceleratissimi viri facillè uincuntur, & sana ratione ac diuino præsidio destituti, succumbunt, nulloque persequente fugiunt. Quis enim nescit peccatum nobis vires adimere, nosque prorsus imbelles, effœminatos & molles reddere? Quis denique tam duro & stupido est ingenio, vt nõ animaduertat dominum iniustis maximum terrorem incutere? Siquidem in Deuteronomio legimus: Dabit tibi dominus ibi cor pauidum, & deficientes oculos, & animam consumptam mœrore, & erit uita tua quasi pendens ante te. Timebis nocte & die, & non credes uitæ tuæ. Huic quoque sententiæ confine est illud Iob, Sonitus terroris semper in auribus illius, & cum pax sit, ille semper insidias suspicatur. Non credit quòd reuerti possit de tenebris ad lucem, circumspiciens vndique gladium. Cum se mouerit ad quærendum panem, nouit quòd paratus sit in manu eius tenebrarum dies. Terrebit eum tribulatio, & angustia: vallabit eum, sicut regem qui præparatur ad prælium. Iustus uero lorica iustitiæ, galea salutis & gladio spiritus præmunitus, carnalem timorem abiicit, & interritus vt leo, nec tam suis bonis operibus quàm deo confidens, aduersus principes & rectores tenebrarum harum generose decertat, & decertando victoriam assequitur. Propter peccata terræ, multi principes eius: & propter hominis sapientiam, & horum scientiam quæ dicuntur, uita ducis longior

Deute. 28.

Iob. 15.

Ephes. 6.

gior erit.) Disrumpuntur regna & vastantur propter peccata & principum & subditorum. Siquidem dominus propter nephandissima Salomonis scelera disrumpens eius regnum scidit, & dedit Hieroboam seruo Salomonis decem tribus: & hoc prædixerat Ahas propheta, qui cum suum pallium in duodecim partes scidisset, decem scissuras (quibus decem tribus Israel significabantur) dedit Hieroboam. Et quemadmodum vitia hominis uitam abbreviant, ita virtutes prorogant: quod nobis de uita Ezechiae regis optimi & religiosissimi compertum est, cuius orationes, lachrymæ & bona opera extorserunt à domino sanitatem, & eius diebus additi sunt quindecim anni. Vir pauper calumnians pauperes, similis est imbri uehementi in quo paratur fames.) Perniciosissimus est pauper qui alterum pauperem calumnijs opprimit, eique improperat & insultat, & persimilis est densissimis pluuijs corrumpentibus segetes, quarum putrefactione nascitur fames. Nam quemadmodum huiusmodi pluuiæ paupertatem inducunt, & annonæ cariorem reddunt, ita pauper suis calumnijs, contumelijs & probris alterum pauperem pauperiorem reddit, cuius tamè vices dolere deberet. qui enim durissimam pauperiem experitur, & fame premitur, longè facilius potest egenis condolare, quàm qui nunquam egestatem passus est. Qui derelinquunt legem, laudant impium: qui custodiunt, succenduntur contra eum.) Quoniam similis plaudit simili, & mutuo muli scabunt, ac impij malorum confortio gaudent: qui mandata dei præuaricantur, laudant impium cum multa flagitia perpetrat. qui uerò diligentissimè diuinis legibus obsequuntur, & declinant à malo, accenduntur aduersus improbos: quemadmodum Phinees zelo dei & iustitiæ commotus est aduersus vnum ex filiis Israel, & scortum Madianitem, & ambos in Iupanari perfodit. Et Matathias occidit quendam Iudæum super aram idolis sacrificantem. Beatus etiam Petrus uehementer succensuit Simoni mago, quòd uoluerit donum spiritus sancti nummis sibi comparare. Viri mali non cogitant iudicium: qui autem requirunt dominum, animaduertunt omnia.) Improbi negligunt exercere officia iustitiæ, nec pauperum causam iudicant, nec diuini iudicij rigorem pensant. Qui autem uitæ sanctimonia, sancto timore & omni diligentia dominum requirunt, eique piacere conantur, quæ saluti necessaria sunt animaduertunt. Melior est pauper ambulans in simplicitate sua, quàm diues in prauis itineribus.) Sancta paupertas & simplicitas animi cumulatissimis opibus præferenda est, & laudandus est pauper spiritu ambulans in simplicitate columbina, qui nec summos honores ambit, nec cupit diuitias in acruum congerere, sed uiuit tenuissimo agello contentus. Ille uerò notam ignominie incurrit, qui diuitijs insolescit, suasque fortunas impudicis voluptatibus decoquit.

Qui custodit legem, filius sapiens est: qui autem pascit comedatores, confundit patrem suum. Qui coaceruat diuitias usuris & scœnore liberali, in pauperes congregat eas. Qui declinat aurem suam ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Qui decipit iustos in uia mala, in interitu suo corruet, & simplices possidebunt bona eius. Sapiens sibi uidetur uir diues, pauper autem prudens scrutabitur eum. In exultatione iustorum multa gloria est. Regnantibus impijs, ruina hominum. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur.)

Summa sapientia non solum in rerum diuinarum cognitione, sed in obseruatione præceptorum sita est. Et is censendus est uerè sapiens, qui deo pareat, & summo bono honestæ uitæ officijs connectitur. Vnde dicit beatus Ioannes, In hoc scimus quoniam cognouimus eum, si mandata eius obseruamus. Qui dicit se nosse deum, & mandata eius non custodit, mendax est, & in hoc ueritas non est. Qui autem fouet gulosos & helluones, perturbat & inhonorat patrem suum, qui de perditis moribus sui filij maxime tristatur. Qui coaceruat diuitias usuris & scœnore liberali, in pauperes congregat eas.) Cognoscitur usura quando quis ultra sortem non nihil accipit vi mutui. Et iure naturali, diuino & humano prohibita est usura, qua nihil est scelestius, & reipublicæ perniciosius. In Exodo legimus, Si pecuniam mutuum dederis populo meo pauperi qui habitat tecum, nõ vrgebis eum quasi exactor, nec usuris opprimes. Et in Leuitico, Si attenuatus fuerit frater tuus, & infirmus manu, & susceperis eum quasi aduenam & peregrinum, & vixerit tecum, ne accipias usuras ab eo, nec amplius quàm dedisti. Time deum tuum, vt uiuere possit frater tuus apud te. Pecuniam tuam non dabis ei ad usuram, & frugum su-

3. Reg. 11. & 12.

4. Reg. 20.

Num. 25.

1. Mach. 2. Act. 8.

1. Ioan. 2.

Exod. 22.

Leuiti. 25.

Deute. 23. perabundantiam non exiges. Et alibi prohibendo vsuram dicit Moyfes: Non fœnerabis fratri tuo ad vsuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem, sed alieno: fratri autem tuo absq; vsura id quo indiget, commodabis, vt benedicat tibi dominus deus tuus in omni opere tuo in terra ad quam ingredieris possidendam. Tum etiam dominus psalmographo sciscitanti quisnam in cœlesti tabernaculo quietus habitaret, dixit, **Psal. 14. Ezech. 18.** Qui pecuniam suam non dedit ad vsuram. Ad hæc, Memoriae proditum est apud Ezechielem, illum esse iustum, qui ad vsuram non commodauerit, sed in præceptis dei ambulauerit. Ex aduerso igitur ille censetur iniustus, qui ad vsuram commodauerit. Nōnulli conferunt vsurariam pecuniam aspidis morsui. Sicut enim qui ab aspidem percutitur, quasi delectatus vadit in somnum, & sic per suauitatem soporis moritur: sic & qui accipit sub vsuris, pro tempore delectatur, quasi qui beneficium sic accipit, & per suauitatem beneficij non sentit quomodo captiuus efficitur. Nam sicut venenum aspidis latenter per omnia membra discurrit & corrumpit, sic vsura per totas facultates eius discurrit, & conuertit eas in debitum. Sicut enim fermentum modicum quod mittitur in multam farinam, totam consersionem corrumpit, & trahit illam, & facit illam totā fermentum: sic cum vsura in domum alicuius intrauerit, totam substantiam eius ad se trahit, & conuertit in debitum. Fœnus autem liberale vocatur, cum mutuator aliquid recipit ultra fortem, non tamen ex pacto, nec vlla vi, obligationis, tamen si mutuarius ei non nihil contulerit in recognitionem & vicissitudinem beneficij accepti, & id mutuator sperabat se consequuturum, licet nec verbis nec pacto expresserit, & hoc est prohibitum. Nam dicit Christus, Mutuum date, nihil inde sperantes. **Qui** igitur ingentes diuitias vsuris & liberali fœnore sibi accumulatur, in detrimentum pauperum eas congregat. Etenim vsurarius plurimum lædit & vexat pauperes, qui dura necessitate coacti, ab eo compelluntur recipere mutuum sub vsuris. **Quidam** exponentes hunc locum, In pauperes congregat eas, dicunt, Pauperibus à quibus eas extorsit, restituere tenetur. Hoc in loco Septuaginta Interpretes legunt, ὁ πληθύνων τὴν πλῆθυν αὐτῆ μετὰ τῶν καὶ πλεονασμῶν, τῶ ἐλέησεντι πῶλως συναγει αὐτόν. Hoc est, **Qui** multiplicat diuitias suas cum vsuris & abundantis, ei qui miseretur pauperum, congregat eas. **Qui** declinat aurem suam ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. **Qui** obturat aures suas ne sancita diuinæ legis audiat, vt maiori cum licentia & sine vllō conscientie remorsu prorumpat in vitia, coram deo contemptibilis est: & quia maxima libidine peccandi vult legem dei ignorare, non exaudietur cum dominum orabit. De huiusmodi nebulonibus loquitur Iob dicens: Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. **Qui** dixerunt deo, Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus. **Quis** est omnipotens vt seruiamus ei? Et quid nobis prodest si orauerimus illum? **Qui** decipit iustos in via mala, in interitu suo corruet, & simplices possidebunt bona eius. **Qui** peruersa doctrina circumuenit iustos, eosque callida persuasione ad vitia pertrahit, ad inferos vsque corruet, & pœnam quam pro suis delictis meretur, incurret, & eius diuitiæ in vtilitatem bonorum cedent: sicut filij Israel possederunt bona Madianitarum, qui suarum filiarum scortatione eos ad peccatum traxerant. **Sapiens** sibi videtur vir diues, pauper autem prudens scrutabitur eum. **Diues** in superbiam elatus, ascribit suæ prudentiæ diuitiarum acquisitionem & conseruationem: & quia in bonis fortunæ vltimum finem constituit, sibi sapiens esse videtur, qui tamē omnium est imperitissimus: cuius temeritatem, stultitiam & insipientiam pauper prudentia præditus cognoscit & deridet, quod carnalia spiritualibus præferat, & æternis caduca. Quod sapiētes & iusti ad summos magistratus, præclara officia, & insignes præfecturas subuehantur, est maximè iucundum & gloriosum. Nam huiusmodi instituto respublica floret, bonum commune augetur, & honor dei conseruatur, ac res humanæ foeliciter geruntur. **Regnantibus** impiis ruinæ hominum. **Cum** regnant scelerati, & per abrupta gradiuntur, subditis paratur ansa labendi ad multa peccata. Sicut enim probitate, clementia & iustitia eorum qui præsent, nihil est reipublice vtilius, ita eorū peruersitate, iniustitia & crudelitate nihil est nocentius. **Vnde** legimus de Manasse sceleratissimo rege, **Quia** fecit Manasses rex Iuda abominationes istas pessimas super omnia quæ fecerunt Amorræi ante eū, & peccare fecit etiam Iudam in immundis suis. propterea hæc dicit dominus deus Israel: Ecce ego inducā mala super Hierusalem & Iudam, vt quicumq; audierit, tinniat ambæ aures eius. Et extēdā super Hierusalem funiculum Samariæ, & pondus domus Achab, & delebo Hierusalē sicut deleri solent tabulæ. Delens vertam & ducam crebrius stilum super faciē eius. **Qui** abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem cōfessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiā consequetur. **Qui** negat se deliquisse, aut abscondit sua scelera in foro conscientie, siue in sacramento confessionis, non purgabitur, nec ad viā salutis dirigetur. qui verò suam agnoscit culpā, suaq; peccata vt oportet confitetur, aut paratus est cōfiteri, nec in vomitū reuertitur, misericordiā & veniā à domino cōsequetur. Dicit enim psalmographus, **Dixi,** confitebor aduersum me iniustitiam meā domino, & tu remisisti impietate peccati mei. **Beatus homo qui semper est pavidus: qui uerò mentis est duræ, corruet in malū. Leo rugiens, & ursus esuriens, princeps impius super populum pauperem. Dux indigens prudentia, multos opprimet per calūniā: qui autem odit auaritiā, longi fient dies eius. Hominem qui calumniatur animæ sanguinem, si usq; ad lacum fugerit, nemo sustinet. Qui ambulat simpliciter, saluus erit: qui peruersis graditur viis, concidet semel. Qui operatur terram suam, saturabitur panibus: qui autem sectatur ocium, replebitur egestate. Vir fidelis multum laudabitur: qui autem festinat ditari, non erit innocens. Qui cognoscit in iudicio faciem, non bene facit iste, & pro buccella panis deserit ueritatem).**

Ille censetur beatus spe & meritis, qui semper timet dei maiestatem offendere. Nam sancti dei timor impedit ne homo multa perpetret vitia. **Vnde** Iob dicebat, **Sēper** enim quasi tumentes super me fluctus timui deum. Scribit & Ecclesiasticus, **Timentis** dominū bene erit in extremis, & in die defunctionis suæ benedicetur. **Idē,** Timor domini expellit peccatū. Nam qui sine timore est, nō poterit iustificari. **Qui** verò ferreo est animo, & ceruice ænea, nec vllis pœnarū cōminationibus à via iniquitatis extrahi potest, corruet in profundū tormentorū. **Hinc** illud Ecclesiastici, **Cor durū** habebit male in nouissimo. **Tyrannus** & princeps immanissimus durissimis exactiōibus opprimēs suū populum, persimilis est leoni rugienti, & vrsō esurienti. Nā quemadmodum leo suo rugitu suoq; furore viatori quē deglutire cupit, summū terrorē incurrit: ita & princeps fœuissimus sua ira suisq; asperis cōminationibus suos subditos territat, & tanquā vrsus famelicus eorum bona diripit & expilat. **Cōtra** huiusmodi duces loquitur dominus in Michea dicēs, **Audite principes** Iacob, & duces domus Israel, Nūquid nō vestrū est scire iudiciū, qui odio habetis bonū, & diligitis malū: qui violenter tollitis pelles eorū desuper eis, & carnes eorum desuper ofsibus eorū: **Qui** comederunt carnē populi mei, & pellē eorū desuper excoriauerunt, & ossa eorū cōfegerunt, & conciderūt sicut in lebe, & quasi carnē in medio ollæ. **Dux indigens prudentia, multos opprimet per calūniā: qui autē odit auaritiā, longi fient dies eius.** **Princeps** nesciens circūspicere quæ sunt agenda, q̄ plurimos calūniis vexabit. In aliorū fines impetu sui animi cōpulsus irrūpet. **Bella** cōcitabit etiam in suorū perneciē, & æquitatis iura labefactari permittet, nec rigore iustitiæ mansuetudine & clementia temperabit, & absq; vllō retinaculo in multa flagitia præcipitabitur. **Qui** autem magno animo calumnias & auaritiā insectatur, oditq; deditos auaritiæ, & illos vnice colit & amat qui liberaliter suas opes indigentibus partiuntur, multos annos iucundē viuet. **Frequenter** diximus in veteri lege diuturnitatem præsentis vitæ fuisse iustis promissam: & de illo qui sperat in domino, dicitur in psalmis, **Longitudine dierum** replebo eum, & ostendam ei salutare meū. **Hominem** qui calūniatur animæ sanguinem, si vsq; ad lacum fugerit, nemo sustinet. **Qui** calūniis, mendacio, circūuentione & insidiis quærit mortē hominis, quātūvis se occultet, nō euadet vltionis pœnā. Et si vsq; ad foueā siue sepulturā sui corporis distulerit pœnitentiā agere, nemo poterit eū iuuare, quia post mortē non est locus pœnitentiæ. **Qui** ambulat simpliciter, saluus erit: qui peruersis graditur viis, cōcidet semel. **Qui** mitior est agno, nec vlli se cōfert, sed existimat se esse vermiculum & puluerem terræ, ac in sua simplicitate perseuerat, æternam salutem consequetur. **Qui** verò ambulat fraudulenter, & viis peruersis graditur, nec multis intricatus vitiis studet eripi, plenē corruet, nec à peccato resurget. **Dicitum** est enim, **Impius** cum in profundum venerit peccatorum, contemnit: sed sequitur eū ignominia & opprobriū. **Qui** operatur terrā suā, saturabitur panibus: qui autem sectatur ocium,

Psal. 31.

Iob. 31.

Eccles. 1.

Eccles. 3.

Mich. 3.

Psal. 90.

Prouer. 12.

replebitur egestate.) Impiger & assiduus in labore vberē facit messē, & abunde satiat. Pigri verō & oscitanter viuentes, grauem inedia m sentiunt & perferunt. Hæc alibi fusius declarata sunt. Vir fidelis multū laudabitur: qui autē festinat ditari, non erit innocens.) Laudandus est fidelis & integer amicus q̄ tempore aduersitatis nō deserat suū amicū, nec abutitur bonis sibi à domino concredit. Vnde receptissimū est illud euangelij de seruo fideli qui talenta à domino recepta locupletauit, Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium domini tui. Qui verō anxia sollicitudine & æstuantibus curis cupit ditari, & siti congerendarum diuitiarum aduritur, non erit innocens, nec carebit nota reprehensionis, quia viis illicitis anhelat ad opes. Dicit enim Paulus, Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Qui cognoscit in iudicio faciem, non bene facit: iste & pro buccella panis deserit veritatem.) Exorbitat à recto iustitię tramite, & grauer delinquit qui in iudicio accipit personam, & magis vni parti quàm alteri fauet, & quod deterius est, pro re minima deserit veritatem, suamq; animam munusculis contaminat.

¶ Vir qui festinat ditari, & aliis inuidet, ignorat quod egestas superueniat ei. Qui corripit hominem, gratiam postea inueniet apud eum, magis quàm ille qui per linguę blandimenta decipit. Qui subtrahit aliquid à patre suo, & à matre, & dicit hoc non esse peccatum, particeps homicidæ est. Qui se iactat & dilatat, iurgia concitat. qui vero sperat in domino, saluabitur. Qui confidit in corde suo, stultus est: qui autem graditur sapiēter, ipse laudabitur. Qui dat pauperi, non indigebit. qui despicit deprecantem, sustinebit penuriam. Cum surrexerint impij, abscondentur homines: cum illi perierint, multiplicabuntur iusti.)

Qui sitit aurum & argētū, nec partis opibus contentus est, sed cupit in immensum possessiones acquirere, & aliis suas amplissimas fortunas inuidet, diuina permissione in extremam calamitatem incidet, & cælestis glorię diuitiis priuabitur: quod cōtigit diuiti epuloni, qui ardentibus flammis discruciat, non potuit impetrare guttulā a quæ ut refrigeraretur. Deniq; qui castigat hominem ratione vtentē, nec omnino deprauatum, tamen suis passionibus obsequatur, apud eū gratiam inueniet cum sedatis passionum fluctibus ad se redibit: & qui prius erat ei molestus, fiet amicissimus. Qui vero lenociniis verborū & linguę blandimentis delinquenti blanditur, tamen momento tēporis gratis fit, cognita tamen eius assentatione & fraude excidet à gratia. Qui subtrahit aliquid à patre suo, & à matre, & dicit hoc nō esse peccatū, particeps homicidæ est.) Qui clanculū bona patris & matris furatur, & hoc prætextu, q̄ sit hæres, vitiū excusat, nec putat se alienum inuadere, aut qui subtrahit quæ vitæ parentum necessaria sunt, vt illa deo offerat, persimilis est homicidæ: imò accusandus est parricidij, cum permittit suū patrem perire fame, & transgreditur illud præceptum, Honora patrem & matrē. Et licet futurus sit hæres, tamen adhuc est sub ditione, cura & regimine suorum parētum. Idcirco insimulandus est furti, subtrahendo bona à suis parētibus. Qui se iactat & dilatat, iurgia concitat: qui vero sperat in domino, saluabitur.) Qui immodicus est sui laudator, & sua studia suāque opes & virtutes iactitat, nec quempiam existimat sibi esse secundum, cōcitatur rixas & contentiones, quia alij indignantur & ægrè ferunt quod tantopere se extollat. Aduersus huiusmodi ambitiosos & gloripetas loquitur Christus in euangelio Matthæi, dicens, Omnia opera sua faciunt vt videantur ab hominibus. dilatant enim phylacteria sua, & magnificant fimbrias. Amant autem primos recubitus in coenis, & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi. Qui verō suas spes non collocat in honoribus & diuitiis huius seculi, sed in domino, cui se totum addixit, saluabitur. Qui confidit in corde suo, stultus est: qui autem graditur sapiēter, ipse laudabitur.) Superbus est, stultus & præsumptuosus, qui confidit suis propriis viribus & studiis, & tanti facit suum iudicium, vt aliorum sententias & iudicia contemnat. Qui verō nihil sibi arrogat, & aliorum consilia & decreta sequitur, ac simpliciter ambulat, ab omnibus peculiari laudatione commendatur. Graditur autem sapiēter, cum viarum pericula vitat, & se præbet aliis exemplum bonorum operum. Vnde dicit Paulus, In sapientia ambulate ad eos qui foris sunt. Qui dat pauperi, non indigebit: qui despicit deprecantem, sustinebit penuriam.) Dominus illorum

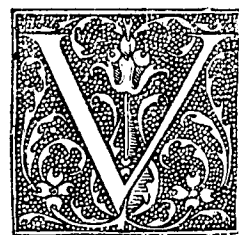
opes

opes adauget, qui prompta voluntate & liberali animo sua bona largiuntur pauperibus. Omni enim habenti dabitur, & abundabit. Dicit etiam Tobias de illo qui ex sua substantia facit eleemosynam, Præmium bonū tibi thesaurizas in die necessitatis, quoniā eleemosyna ab omni peccato & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Fides magna erit coram summo deo eleemosyna omnibus facientibus eam. Qui verō auertit faciem suam ab eo qui precatur sibi misericordiam fieri, nec inopiam pauperum subleuat, penuriam sufferet: nec apud dominum misericordiā cum volet inueniet. Hinc illud Iacobi, Iudicium sine misericordia illi qui non facit misericordiam. Cum surrexerint impij, abscondentur homines: cū illi perierint, multiplicabuntur iusti.) Ingruente persecutionum procella prudenter boni se abscondunt, & fugiendo suæ vitæ cōsulant. Vnde dicit Christus: Cum vos persequantur in ciuitate ista, fugite in aliam. cum autem impiorum furor defuerit, & perditis malorum omnium autoribus persecutio cessauerit, augustior post pressuras fidelium gloria inclarescet. Cum etiam tyrannice regnabant Achab & Iezabel, absconditi sunt prophetae domini in speluncis: ipsis autem destructis tempore Iehu, multiplicati fuerunt iusti, & prophetae Baal interfecti sunt.

ARGUMENTVM VICESIMONNI CAP.

Vltrices dei manus non effugiet qui censors morum insectatur, & corripientem moderatē delinquentiū scelerata acerbo animo & duro corde cōtemnit: & cum aduersitatum omnium procellis iactatus fuerit, & uariis animi morbis uehementer afflictus, non facile sanabitur, quandoquidē nequandissima que commisit flagitia tam arte suis laqueis eum inuoluunt, ut absq; summo dei auxilio ab eis explicari non possit. Et cum multiplicata fuerint impiorum scelera, & pestilentissimi suum uirus in reipublice perniciē sparserint, iusti cruciatus eorum, ruinas & confusionem uidebunt, & lætabuntur quod corruptissimi uiri debita peccatis supplicia patiantur, & perpetuis tormentis discrucientur.

CAPVT VICESIMVMNONVM.

Viro qui corripientem dura ceruice contemnit, repentinus ei superueniet interitus, & eum sanitas non sequetur. In multiplicatione iustorum lætabitur vulgus: cum impij sumperint principatum, gemet populus. Vir qui amat sapientiam, lætificat patrem suum: qui autem nutrit scortum, perdet substantiam. Rex iustus eriget terrā, uir auarus destruet eam. Homo qui blandis fictisq; sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus eius. Peccantem uirum iniquum inuoluet laqueus, & iustus laudabitur atque gaudebit. Nouit iustus causam pauperum, impius ignorat scientiam.)

Multa plerunque mala contingunt illi qui nō solum ægrefert sua vitia à viro probò corrigi, sed ei insultat, eumq; odio prosequitur, & obstinato animo cōtēnit corripientem se. Et quia moderatam correptionem negligit, nec parēt monenti, sed in pertinaci malitia perseuerat, nonnunquā subitō & miserè moritur, nec cum uolet à peccato resurget, nec sanitatem animi recuperabit. Nam eius peccatum est in spiritūsanctum. Quidam Hebræi dicunt hoc in loco, Vir increpatus qui indurat ceruicem, repente conteretur, & non erit ei sanitas, id est adiutorium. Septuaginta interpretes legunt, κρείσσων ἀνὴρ ἐλεγχὼν ἀνδρὸς σκληροῦ ἰαχίλῃ. ἐξ ἀπίνης ᾧ φλεγομένῃ αὐτὸν ἐκ ἐπιτοῖας. Hoc est, Melior vir corripientis viro duræ ceruicis. repente enim combusto eo non est sanitas. In multiplicatione iustorum lætabitur vulgus: cum impij sumperint principatū, gemet populus.) Lætantur simplices plebei & vulgares, cum in ciuitate bene constituta ciues exercent iustitiam, & qui præficiuntur aliis, se præstant mansuetos & clementes. eorum siquidem benignitate fouentur. Sunt tamen quidā vulgares ita peruersi, ita alieni à ratione, vt doleant iustos sibiipsis imperare, & indignantur ac murmurant quod ardua reipublice negocia à bonis ciuibus tractentur, quibus suam duram ceruicem submittere nolunt. Sed hic loquitur Salomon de vulgaribus & populis, qui rationem ducem sequuntur. Nam illi summopere gaudent cum iusti ad summos honores euehantur: tristantur verō cum tyranni & scelestissimi regnant. Nam timent ab eis rigidissimis exactionibus

3. Reg. 12. opprimi & vexari, & bonum comune periclitari. Filij Israel iniquo animo tulerunt Roboam inhumanissimum regem sibi præfici: & quia voluit eis durissimum iugum imponere, eosque scorpionibus cædere, perdidit decem partes sui regni. Vir qui amat sapientiam, lætificat patrem suum: qui autem nutrit scortum, perdet substantiam.) Filius recte educatus, & sapientiæ studiis addictus, exhilarat faciem sui patris, suosque parentes suis virtutibus exornat & illustrat. Qui vero sapientiæ doctrinam negligit, & fouet scortum, suas opes deuorabit, & bona fortunæ, sui que corporis substantiam perdet: quod sanè nobis compertum est de filio prodigo, qui suam substantiã dissipauit viuendo luxuriose cum meretricibus. Rex iustus eriget terram, vir auarus destruet eam.) Rex iustus & liberalis reipublicæ statum adauget, suum regnũ locupletat, & suos subditos ad capeffendã virtutum semitã incitat. Tyrannus verò quẽ avaritiæ sitis adurit, negligens bonum reipublicæ, suum regnum dissipat, suosque subditos durissimis exactionibus opprimit, qui non minus quàm pestis fugiendus est. Homo qui blandis fictisq; sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus eius.) Qui fictis & simulatis verbis blanditur amico, eiusque mores corruptissimos approbat, ei parat retia, & deceptionum laqueos extendit quibus irretietur. Vnde dicit dominus, Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant. Incident tamen impij in laqueos quos aliis parauerant, & tempestas erumpes super caput eorũ decidet. Hinc illud psalmographi, Veniat illi laqueus quem ignorat: & captio quam abscondit, apprehendat eum, & in laqueum cadat in ipsum. Iustus autem exultabit in domino, & applaudes diuinæ iustitiæ lætabitur cum viderit vindictam. Nouit iustus causam pauperũ, impius ignorat scientiam.) Nititur iustus cognoscere causas pauperũ, vt eis patrocinetur, nec vllis diuitum muneribus à recto sui magistratus officio diuelli potest: impius verò ignorat scientiam benefaciendi, & non est iudicium in gressibus eius. De talibus dicit dominus per Hieremiam, Sapientes sunt vt faciant mala, bene autem facere nescierunt.

¶ *Homines pestilentes dissipant ciuitatem, sapientes uero auertunt furorem. Vir sapiens si cum stulto contenderit, siue irascatur, siue rideat, non inueniet requiem. Viri sanguinum oderunt simplicem, iusti autẽ querunt animam eius. Totum spiritum suum profert stultus, sapiens autem differt, & reseruat in posterum. Princeps qui libenter audit uerba mēdacij, omnes ministros habet impios. Pauper & creditor obuauerunt sibi, utriusq; illuminator est dominus. Rex qui iudicat pauperes in ueritate, thronus eius in æternum firmabitur.)*

Qui in ciuium perniciem sua fundunt venena, & nihil nõ moliantur aduersus reipublicæ statum, suis occultis coniurationibus & disidiis nituntur ciuitatem subruere, & funditus euertere. Ex sacris literis nobis exploratum est, Sebam filiũ Bochri, sua seditione, suaq; superbia posuisse Abelã ciuitatem in magno subuersionis periculo, quã mulier quædam admodum sapiens liberauit ab obsidione, & cõpescuit furorem Ioab uolentis ciuitatem illam demoliri. Moses etiam & Aaron sæpe auerterunt iram dei à populo. Phinees quoq; auertit iram domini & furorem à filiis Israel. Si tamen vir sapiens contenderit cum stulto vt eius vitia castiget, & improbos mores emendet, siue obiuret eum acriter, siue dulciter moneat, perdet operã, nec quod resipuerit persentiet. Et hic agimus de stulto & superbo qui pertinaciter suis vitiis adhæret. Viri sanguinum oderunt simplicem, iusti autem querunt animam eius.) Qui sanguinem humanũ effundunt, suasq; manus homicidiis fœdè conspurcant, innocentes prosequuntur odio. Iusti verò, & qui abhorrent ab effusione humani sanguinis, nituntur simplices à cruētis persequutorum manibus eruere. Sacra scriptura narrat Ismaelem vnã cum decem uiris interfecisse Godoliam, quem rex Babylonis ciuitatibus Iudæ præfecerat, Iohannan uero filius Caræ laborauit vt eum à periculo mortis eriperet. Totum spiritum suum profert stultus, sapiens autem differt, & reseruat in posterum.) Qui nescit celare que celanda sunt, & refrenare suam linguam, totum spiritum suæ loquacitatis, stultitiæ, iræ, furoris & impatientiæ effundit. Sapiens autem suæ linguæ moderator, opportunè loquitur, nec subito cogitata mentis effert, sed nonnunquam differt: & cum nactus est occasionem loquendi, tempestiuè loquitur. Vnde dicit Ecclesiasticus, Homo sapiens tacebit vsque ad tempus, lasciuus autẽ & imprudens non seruabit tempus. Princeps qui libenter audit uerba mendacij, omnes ministros habet impios.) Plerũq; ministri principũ sequuntur mores

mores illorum quibus inseruiunt. Nam summoperè cupiunt placere suis potentissimis ducibus. quare princeps qui facile præbet aures delatoribus, adulatoribus & detractoribus, multis improbis satellitibus stipatur. Saul infatuatus assentationibus & detractionibus Doeech Idumæi, persequebatur Dauid iustum, & sacerdotes domini. Pauper & creditor obuauerunt sibi, utriusq; illuminator est dominus.) Propriè sibi occurrunt pauper & creditor, quando creditor syncera uoluntate & prompto animo mutuũ dat pauperi, vt eius inopiam subleuet: sed utriusq; mentem ad bene agendum dominus mouet. Nam inspirat diuiti uoluntatem iuuantem pauperem: pauperi uerò, vt pro diuite fundat preces. Et ueridica manet illa sententia, Sine me nihil potestis facere. Rex qui iudicat pauperes in ueritate, thronus eius in æternum firmabitur.) Aequissimi & clementissimi regis thronus perpetuum splendorem retinebit, nec vnquam à sua dignitate decidet. Vnde de augustissimo throno ipsius Dauid dicitur, Et thronus eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in æternum, & testis in cælo fidelis. Et de Christo rege scriptum est: Sedes tua deus in seculum seculi.

¶ *Virga atq; correctio tribuet sapientiam: puer autem qui dimittitur uoluntati suæ, confundet matrem suam. In multiplicatione impiorum multiplicabuntur scelera, & iusti ruinas eorum uidebunt. Erudi filium tuum, & refrigerabit te, & dabit delicias animæ tuæ. Cum prophetia defecerit, dissipabitur populus: qui uerò custodit legem beatus est. Seruus uerbis non potest erudiri, quia quod dicit, intelligit, & respondere contemnit. Vidi est hominem uelocem ad loquendum, stultitia magis speranda est, quàm illius correctio.)*

Tamet si dominus deus sua benignitate largiatur sapientiam, & spiritus sanctus spiret & impartiat quibus uult donum sapientiæ, tamen uirga & moderata castigatione disponuntur homines ad assequendam sapientiam. Nam leuis correctio noxios iuuenum affectus reprimat, incendium libidinis extinguit, peruersam concupiscentiam & ad malũ procliuem domat, & emendatum ad sapientiæ studia uocat & allicit. Vnde dicit Esaias, Domine in angustia requisierunt te, in tribulatione murmuris doctrina tua eis. Et Hieremias, Castigasti me domine, & eruditus sum quasi iuuenulus indomitus. Puer autem infrenis, & ad libidinem ebulliens, cum relinquitur suæ petulanti & peruersæ uoluntati, in multa uicia proruit, & confundit suam matrem, à qua non fuit correctus, aut quæ nimium eius uitiis indulgit. Et cum impiorum numerus crescit, crescunt & scelera. Regnate enim Antiocho rege sceleratissimo, qui statuerat illos trucidari qui obseruabant legem domini, multiplicati sunt impij qui coluerunt idola, & ad ritum gentilium declinarunt. Matathias autẽ sanctissima religione clarus, & multi de populo Israel qui elegerunt magis mori quàm cibis coinquinari immundis, uiderunt ruinam & abominationem eorũ qui sacrificabant idolis. Erudi filium tuum, & refrigerabit te, & dabit delicias animæ tuæ.) Parentes summam debent habere curam suorum liberorum, nec debent sinere eos uoluptatibus indulgere, nec de rebus obscœnis loqui. curent primũ vt deum colant, timeant & admirentur: deinde vt rectam morum educationem suscipiant, & ab optimis & sanctissimis præceptoribus instituantur, qui nihil loquantur quod non sit sanctũ, castum & mundum. Quod si filij deliquerint, dent operam vt moderatè castigentur. Cum autem animaduertent eos rectè fuisse institutos, nec à parætum moribus degenerasse, tranquilliorẽ & iucundiorẽ vitam agent. Cum prophetia defecerit, dissipabitur populus: qui uerò custodit legem, beatus est.) Cum sapientes & eximij propheta futura malorum supplicia, & bonorum præmia prædicentes cessauerint, corruet populus qui noluit uiris sanctissimis obedire. Quis etiam nescit peruersissimos Iudæos adimpletis de mysteriis Christi uaticiniis & oraculis propheticis, non fuisse dissipatos, & durissimũ feruitutis iugum sub Romanis Imperatoribus tolerasse? Nec sanè immeritò. Nam ueris prophetis qui apertè de incarnatione Christi & passione loquuti sunt, non crediderunt, imò nec Christo, qui & sana doctrina & miraculis ostendit se esse uerum deum. Qui autem audiunt doctrinã Christi, & eius præcepta diligenter obseruant, spe beati sunt. Vnde dicit psalmographus, Beati immaculati in uia, qui ambulant in lege domini. Seruus contumax, superbus & rebellis, non potest flecti nec erudiri, quia licet quod dicit intelligat, respondere tamen negligit, & tuis dictis obturat aures. sed talis flagris cædendus est, aut à domo expellendus. Seruus enim sciens uoluntatem domini sui, &

Luc. 12. non faciens, vapulabit multis. Vidisti hominem velocem ad loquendum, stultitia magis speranda est quam illius correctio.) Coniicimus hominem esse stultum, cum præcipitanter & intempestiue loquitur, nec sermonem habet mente cõcoctum, sed quicquid in buccam venerit, effutit: & magis timenda est eius stultitia, quam speranda sit correctio. Non enim loquaces & garruli facillè corriguntur. Nam sua vitia immodicis verbis & dicacitate obtegunt, & corripienti resistunt. Hic sperare sumitur improprie pro timere, sicut in libro Iudith dicitur, Sperauerunt eam iam non esse venturam.

Iudith. 13. *Qui delicate à pueritia nutrit seruum suum, postea sentiet illum contumacem. Vir iracundus prouocat rixas: & qui ad indignandum facilis est, erit ad peccata procliuor. Superbum sequitur humilitas, & humilem spiritu suscipiet gloria. Qui cum fure participat, odit animam suam, adiurantem audit, & non indicat. Qui timet hominem, cito corrueat, qui sperat in domino, subleuabitur. Multi requirunt faciem principis, & iudicium à domino egredietur singulorum. Abominantur iusti uirum impium, & abominantur impii eos qui in recta sunt uia. Verbum custodiens filius, extra perditionem erit.)*

Te monet Salomon ut si quem habeas famulum, non eum ablaçtes verbis, nec sis ei nimium familiaris, nec ciborum deliciis eum nutrias, ne postea sentias illum contumacem, superbum, & tibi rebellem. Non enim facile est illum corrigere, cuius vitiis cõniuemus, & quem sinimus pro libito viuere. Siquidem blanda & mollis educatio, subditorum moribus plurimum officit. Seba seruus Miphiboseth filij Saul contempfit dominum suum à quo fuerat delicate nutritus. Qui etiam corpus suum (quod animo subiugare debuerat) à pueritia delicatè nutrit, ubi ad annos æstuantis adolescentiæ peruenerit, perulans & indomabile sentiet. Vir iracundus prouocat rixas: & qui ad indignationem facilis est, erit ad peccata procliuor.) Iracundia armatur homo ad omne facinus perpetrandum, excitat & ira biliosum ad inferendas iniurias, ex quibus oriuntur rixæ, contentiones & iurgia. Qui verò leuissima de causa prorupit in indignationem, nec fumum suæ superbiæ restinguit, sed alios despiciendo seipsum extollit, in multa flagitia corrueat. Vnde

Eccles. 1. dicit Ecclesiastes, In multa sapientia multa est indignatio. Aliquando ramen indignatio sumitur in bonam partem. Siquidem Aristoteles lib. I. magnorum moraliu, cap. XXVII. dicit, Indignatio est inter inuidiam & gaudium peruersum ac maleuolentiam medietas. Vtræque enim hæ vituperabiles sunt, indignabundus uero laudabilis. Est porro indignatio, tristitia quædam circa bona quæ illi contingit adesse qui indignus est: adeoque indignabundus is est, qui in eiusmodi tristatur. Idemque rursus molestè feret, si quempiam indignum existetem perperam agere perspexerit. Hæc ille. Superbum sequitur humilitas, & humilem spiritu suscipiet gloria. Elatus in superbiam non abiicit tumorem sui fastus, nec à sua elatione purgatur, donec à domino vulneretur & incuruetur. quod notum euadit de Adonia, qui in superbiam erectus uoluit præripere regnum destinatum Salomoni: & quia quaesuit Abisac in uxorem, iussu Salomonis interfectus est. Dicit etiam Dauid, Priusquam humiliarer, ego deliqui. Humiles uero spiritu, & qui nihil sibi tribuunt, exornantur gloria, & honor eis in publicum defertur. Vnde legimus de Salomone, qui se humilem & modestum præstitit, cum fuisset uentus in regem, quod populus magno cum applausu dixit: Viuat rex Salomon. Et huic Salomonis loco confine est illud Apostolicum, Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Qui cum fure participat, odit animam suam: adiurantem audit, & non indicat.) Huiusmodi participatio nouem fit modis. Primò, præcipiendo seruo vel subdito ut furetur. Secundò, consulendo furtum fieri. Tertiò, consentiendo. Quartò, adulando furi. Quintò, fouendo furem, & receptando furtum in sua domo. Sextò, accipiendo partem furti. Septimò, tacendo, quando scilicet uidet furtum fieri, nec exclamat, cum tamen exclamare possit. Octauò, non impediendo furtum fieri, cum impediri possit. Nonò, quando non manifestatur fur, cum iuste manifestari possit. Hinc tritum illud distichon,

3. Reg. 1. & 2. Psal. 118. Iusio, consilium, consensus, palpo, recursus, Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Et qui aliqua istarum formularum participat cum fure, adigit animam suam laqueo perditionis, eamque odit: quam à fordibus repurgare non poterit, nisi restituat, si modò restituere possit. Et qui audit adiurantem & inquirentem furtum sub pœna excommunicationis,

cationis, & citra læsionem suæ animæ non indicat, participat cum fure, & grauius peccat. Vnde de improbo dicit Psalmographus, Si uidebas furem, currebas cum eo. Et ille cõscius est furti, qui quærenti possessori pecuniam quam perdidit, non indicat, cum tamen indicare possit. Qui timet hominem, cito corrueat: qui sperat in domino, subleuabitur.) Qui timet hominem timore carnali, mundano & immoderato, decidet à rectitudine iustitiæ, & in uitiis corrueat. Vnde dicit dominus in Esaia, Nolite timere opprobrium hominum, & blasphemiam eorum ne metuatis. Et paulò post, Ego ipse cõsolabor uos. Quis tu ut timeas ab homine mortali, & à filio hominis, qui quasi fœnum ita arefcet, & oblitus es domini factoris tui? Et in euangelio Matthæi dicit Christus, Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius timete eum qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. Timere tamen hominem quatenus dei uicarius est & minister, aut pater est, vel nobis dignitate superior, timore quidem casto siue filiali, est laudabile. Vnde dicit Paulus ad Romanos ostendens principes non esse timori boni operis, sed mali, Vis non timere potestatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat. dei enim minister est, vindex in iram, ei qui malum agit. Et ad Ephesios, Serui obedite dominis carnalibus, cum timore & tremore. Qui uerò sperat in domino, ab ærumnis suis subleuabitur, & ad cœlum, si modò probe uixerit, subuehetur. Dicit enim Psalmographus, In domino sperans non infirmabor. Multi summopere cupiunt intueri faciem generosissimi principis, eiusque familiari consuetudine uti. quòd si desiderent placere principibus magis gratia proprii commodi quam communis, improbandi sunt. Nam ab assentatiunculis uenantur prædam. Dominus autem cordium scrutator iudicabit quanam intentione id faciant: & cum reuelabitur dies iusti iudicij, reddet unicuique secundum opera eius. Abominantur iusti uirum impium, & abominantur impij eos qui in recta sunt uia.) Quemadmodum enim nihil est quod tam alliciat homines ad mutuam amicitiam, quam morum similitudo, ita nihil est quod magis pariat odium, quam morum dissimilitudo. Iusti abhorrent à malorum consortio, & indignantur iis qui turpiter uiuunt. Impij uero declinant iustorum commercia, & persequuntur eos qui beate uiuunt. Vnde dicit Paulus, Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas luci ad tenebras? Verbum custodiens filius, extra perditionem erit.) Qui mandata dei memoria, sincero animo, fide & opere custodit, non incidet in foueam perditionis, sed æternam salutem consequetur. Vnde dicit Saluator, Beati qui audiunt uerbum dei, & custodiunt illud.

ARGUMENTVM TRICESIMI CAP.

Salomon diuine sapientiæ peritissimus, secretissima dei mysteria & abstrusiora sacramenta suis sanctissimis scripturis nobis patefecit, nec scientiam qua insolescunt homines, & quæ tumidum reddit animum, didicit, sed cœlestis philosophiæ radiis diuinitus illustratus, arcana dei nouit & intellexit: quorum cognitionem qui humanam scientiam iactant, & prophanas ethnicorum literas callent, nunquam consequuti sunt. Põstulauit & à domino Salomon ut honores huius mundi, uoluptates, diuitias, assentationes, mendacia & uana, quæque deuitaret, ne forte rerum terrenarum hamo inescatus, & deliciis illectus, in uitiorum omnium sentinam prolaberetur, & obscurata mente suum conditorem negaret, ac tandem à callidissimo serpente delusus ad inferos usque pertraheretur.

CAPVT TRICESIMVM.

Erba congregantis, filii uomentis. Visio quam locutus est uir cum quo est deus, & qui deo secum morante confortatus ait: Stultissimus sum uirorum, & sapientia hominum non est mecum. Non didici sapientiam, & noui sanctorum scientiam. Quis ascendit in cœlum, atque descendit? Quis continuit spiritum in manibus suis? Quis colligauit aquas quasi in uestimento? Quis suscitauit omnes terminos terre? Quod nomen est eius, & quod nomen filii eius si nosti? Omnis sermo dei ignitus, clypeus est sperantibus in se. Ne addas quicquam uerbis illius, & arguaris inueniaris que

3. Reg. 3. mendax.) Quia Salomon ceteris sapientia longè præcelluit, nec vllus vnquam regum Iuda exitit qui cum eo in cognitione rerum diuinarum conferendus esset, à magnitudine scientiæ dono dei comparatæ, dictus est filius congregans: vocatus est & filius vomens, quòd vberem suæ sapientiæ fructum in alios euomuerit & effuderit. Vnde regina Saba admirans sapientiam Salomonis, dicebat, Beati viri tui & beati serui tui qui hic stant coram te semper, & audiunt sapientiam tuam. Nos autem intelligere oportet Salomonem hic loqui de seipso quasi de alio, cum dicit, Visio siue reuelatio quam locutus est vir &c. quemadmodum diuus Ioannes in suo euangelio dicit, Hic est discipulus ille qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc: & scimus quia verum est testimonium eius. Dixit autem Salomon diuino numine afflatus, Stultissimus sum virorum. Cum enim infinitam dei sapientiam & abditissima rerum diuinarum mysteria toto animo perpendo, nec altitudinem diuinæ sapientiæ infirmis mei ingenij viribus consequi possum, videor omnium hominum imperitissimus & stupidissimus, quandoquidem quo magis in profundam diuinæ sapientiæ contemplationem rapior, & nitor pro viribus sacras literas & sapientiam dei perfectius intelligere, eo imperitior me esse sentio. Vnde scriptum est, Stultus factus est omnis homo à scientia sua. Et quòd nemo planè & perfectè intellexerit sapientiam dei, sed potius eam inuestigando succubuerit, manifestè docet Ecclesiasticus dicens: Sapientiam dei præcedentem omnia, quis inuestigauit? Et Paulus ad Romanos id fusius expressit, O altitudo, inquit, diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius? Quis enim cognouit sensum domini? Aut quis consiliarius eius fuit? Et sapientia hominum non est mecum.) Prudentia scilicet huius seculi, de qua loquitur Christus in euangelio Lucæ, dicens: Filij huius seculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt. Et Paulus ait: Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat, vt sit sapiens. Sapientia enim huius mundi, stultitia est apud deum. Hanc ergo tumidâ & secularem sapientiã contempsit Salomon, nec eã humano studio didicit, sed nouit scientiam sanctorum, scilicet prophetarum, & eorum qui sanam doctrinam à domino deo acceperunt: de qua in libro Sapientiæ scriptum est, Dedit illi scientiam sanctorum. Aliiter hic locus, Stultissimus sum virorum, sic potest intelligi, Qui iudicabar omnium sapientissimus, factus sum meis nephandissimis vitiis omnium stolidissimus, & in Veneris ac obscenarum mulierum amorem pellectus, corruui in dementiam gentilium, qui deos alienos colebant: & ita scortis deprauatum est cor meum, vt idola coluerim. Et sapientia hominum qua præcauent à transgressione diuinorum præceptorum, nõ est mecum, nec eam bonis operibus didici, nec noui scientiam sanctorum, qua obistentes vitiis adhæserunt deo. Et ad intelligentiam huius loci, Noui sanctorum scientiam, secundum hunc exponendi modum repetenda est illa negatio, non. Quis ascendit in cælum, atque descendit? Quidam exponunt hunc locum de Moysi: & hic sensus est: Quis ascendit in cælum atque descendit, sicut Moyses, qui ascendit super montem Sinai in cælum sydereum ad dominum, & inde descendit ad populum? Quis continuit spiritum in manibus suis? sicut fecit Moyses, qui cineres ardentes de camino suis manibus accepit? Quis colligauit aquas quasi in vestimento, sicut fecit Moyses in mari Rubro? quia eius merito aquæ fuerunt diuisæ, vt transiret populus Israel, & aquæ erant ei pro muro à dextris & a sinistris. Quis suscitauit omnes terminos terræ, sicut Moyses, qui erectione tabernaculi suis meritis immisit terrorem omnibus gentibus in omnibus finibus terræ promissionis? Dicitur enim in Deuteronomio, Hodie incipiam mittere terrorem tuum atque formidinem tuam in populos. Quod nomen est eius? quasi diceret, si dicatur quòd alius ante Moysen fuit qui talia fecit, dicatur quis fuit ille, & quod fuit nomen eius: & si dicatur, mortuus est, & nomen eius datum est obliuioni, dicatur: Quod nomen filij eius? Id est, quæ generatio mansit ab eo, ex qua possit haberi noticia aliqua de ipso. quod cum non inueniatur, restat quòd non fuit ei aliquis magnitudine similis: & cū ille promissum regem Israel multiplicare sibi equos, aurum & argentum & vxores, & ego Salomon fecerim contrarium, patet quòd hac in re fuerim stultissimus virorum. Et hæc interpretationem quidam Hebræi sequuntur, nos autem aliam, & quæ contextui proximius accedere

accedere videtur, sequemur. Quis ascendit in cælum &c. Quis præter deum, supernorū & inferiorum cognitionem & prouidentiam habet? Vnde dicit Iob, Quem constituit alium super terram, aut quem posuit super orbem quem fabricatus est? Qui in Genesi ait, Descendam, & videbo. Et Amos ait, Qui ædificat in cælo ascensionem suam, & fasciculum suum super terram fundauit. Deus igitur immutabilis, & qui nullo loco circumscribi potest, ascendit in cælum, & descendit, non quidem mutando locum, sed operando cum in cælo, tum in terra. Vnde dicit Psalmographus, Exaltare super cælos deus, & super omnem terram gloria tua. Quis etiam præter dei filium è cælo descendit vt hominem peccato primi parentis vulneratum sanaret, nostraque delicta purgaret? qui finita sua legatione ascēdit magnificè & gloriose in cælum, paraturus nobis locum quietis: de cuius ascensu prophetauit Dauid dicens: Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. & hæc differens Paulus dicit, Quod autem ascendit, quid est, nisi quia & descendit primum in inferiores partes terræ? Qui descendit, ipse est & qui ascendit supra omnes cælos, vt impleret omnia. Quis nisi deus continuit suis manibus, suaque virtute spiritum siue ventum? qui quando vult imperat ventis, & facit tempestates conuiescere. Dicit enim propheta, Omnia quæcunque voluit dominus, fecit in cælo & in terra, & in mari, & in omnibus abyssis. Educēs nubes ab extremo terræ, fulgura in pluuiam fecit. Qui producit ventos de thesauris suis. Quis præter deum colligauit aquas oceani quasi in vestimēto? vt scilicet suis præfixis limitibus arctarentur. Vnde in libro Iob scriptum est, Quis conclusit ostiis mare, quando erumpebat quasi de vulna procedens, cum ponerem nubem vestimentum eius, & caligine illud, quasi pannis infantia obuoluerem? Circundedi illud terminis meis, & posui vectem & ostia, & dixi: Usque huc venies, & nõ procedes amplius. Dicit quoque Dauid, Cōgregās sicut in vtre aquas maris. Quis nisi deus erexit super aquam partes terræ supereminētes, & voluit partem terræ pro salute habitantium discooperiri aquis? Vnde legimus in Genesi, Congregentur aquæ quæ sub cælo sunt, in locum vnum, & appareat arida. Quod nomē est eius, & quod nomen filij eius, si nosti? Hic Salomon apertissimè loquitur de patre æterno, & vnigenito eius filio, insinuans tam patrem cœlestem quàm eius filium esse innominabilem & incomprehensibilem. Trismegistus loquens de maiestate dei ineffabili, dicebat Deum esse ἀνόνομον, id est sine nomine. Est enim qui est, sine nomine. Et licet Deus solus essentiæ nomē vere teneat, vt dicit Hieronymus in epistola ad Damasum, & vocetur qui est, & Adonai, id est dominus, tamē eius nomē est ἀῤῥήτου, id est ineffabile: nec potest nomē dei τετραγέμματος à nobis exprimi. Quāuis etiam Deus pater & filius multa habeat nomina, dicuntur tamē innominabiles, quoniam nullo nomine perfectè cognosci possunt. Omnis sermo dei ignitus, clypeus est sperantibus in se.) Tantæ siquidem energiæ est sermo dei, vt electorum corda igne charitatis accendat, & nostri animi sordes detergat, & magis penetrat mentes hominum, quàm gladius corpus humanum. Quod approbat Paulus dicens: Viuus est sermo dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vsque ad diuisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis. Et sicut metalla igne conflata & repurgata alienas sordes in se non retinet, ita eloquia domini nihil falsitatis habet admixtū. Vnde dicit Propheta, Eloquia domini, eloquia casta, argentū igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum. Est & viuus dei sermo clypeus ac armatura Christianis, qui potissimum sperant in domino, ad proffigandam dæmonum aciem, ad impugnandum hostes fidei, & ab obstandum tentationibus. Ne addas quicquam verbis illius, & arguaris, inueniarisque mendax.) Existimes sacram scripturam esse integram & perfectam, nec quidpiam addas verbis domini quod eis sit contrarium, ne inueniaris vanus & mendax: licet non nihil ad res facilius exprimentas adiciere possis. In Deuteronomio scriptum est, Nõ addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo. Dicit & Ioannes in Apocalypsi: Contestor enim omni audienti verba prophetiæ libri huius, Si quis apposuerit ad hæc, apponet deus super illum plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit de verbis libri prophetiæ huius, auferet deus partem eius de libro vitæ. Et huic sententiæ confine est illud Pauli, Sed licet nos, aut angelus de cælo euangelizet vo-

Iob. 34.
Gen. 18.
Amos. 9.
Psal. 56.
Psal. 67.
Eph. 4.
Mat. 8.
Psal. 34.
Iob. 38.
Psal. 32.
Gen. 1.
Hierony.
Hebr. 4.
Psal. 118.
Deuter. 4.
Apoca. 22.
G. la. r.

bis præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit.

¶ Duo rogavi te, ne deneges mihi antequam moriar. Vanitatem, & uerba mendacia longe fac à me. Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi: tribue tantum uictui meo necessaria: ne forte satiatuſ illiciar ad negandum, & dicam: Quis est dominus? aut egestate compulſus furer, & periurem nomen dei mei. Ne tradas seruum ad dominum suum, ne forte maledicat tibi, & corruas. Generatio quæ patri suo maledicit, & matri suæ non benedicit. Generatio quæ sibi munda uidetur, & tamen non est lota à sordibus suis. Generatio cuius excelsi sunt oculi, & palpebræ eius in alta surrectæ. Generatio quæ pro dentibus gladios habet, & commandit molaribus suis ut comedat inopes de terra, & pauperes ex hominibus. Sanguisuga duæ sunt filix dicentes, Affer, affer.)

Salomon agens personam infirmi & imperfecti qui non seruat æquabilitatem cum in prosperis tum in aduersis, precatus est à domino vt fluxos honores, tumidam gloriam, delicias voluptatum, amplissimas fortunas, & vana quæque à se procul abiiceret, abhorreret quoque à mendaciis, dolis & circumuentionibus Nam hæc contaminant animam, & intellectum obscurant. Postulauit etiam secundum statum Mosaicæ legis, ne dura paupertate, quæ nomine mendicitatis hoc in loco exprimitur, premeretur. In Deuteronomio scriptum est, Omnino indigens & mendicus non erit inter vos. Est tamen quædam mendicitatis ratio quæ non improbat, sed laudatur, spontanea scilicet suarum opum abdicatio pro nomine Christi, qua mens à terrenis curis & negociis abducta leuatur, & pauperes nutriuntur. Hanc euangelicam paupertatem consuluit Christus vni adolescenti qui noxiis rerum terrenarum affectibus laborabat. Si vis, inquit, perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni sequere me. Nec ita Salomon mendicitatem fugit, vt diuitias appeteret, easque postularer sibi dari: Nam neque mendicitatem neque diuitias à domino quæsiuit, sed tenuem victum & vestitum, & quæ ad tuendum corpus ab iniuriis & incommodis necessaria sunt. Et huic loco persimile est illud Pauli, Habentes autem alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Et iustam assignat rationem Salomon cur non optauit neque diuitias neque mendicitatem, ne forte oneratus diuitiis, & plus æquo satiatuſ pelliceretur ad negandum deum suum, & in blasphemiam prorumperet, quemadmodum Pharaon ob diuitias in superbiâ elatus, dicebat: Quis est dominus vt audiam vocem eius, & dimittam Israel? Nescio dominum, & Israel non dimittam. Et qui diuinam scientiâ & prouidentiam negant, dixerunt, Quomodo scit deus, & si est scientia in excelsis? Et impij Iudæi, quorum manus erant plenæ sanguine, dicebant, authore Ezechiele: Dominus dereliquit terram, & dominus non videt. Timuit etiam Salomon ne compulſus egestate furaretur, aut diuitum bona diriperet, & induceretur ad periurium, & multa flagitia perpetraret.

Ne tradas seruum ad dominum suum, ne forte maledicat tibi, & corruas.) Te monet vt neque inuidia neque peruerso animo nec iniusta causa accuses seruum ad dominum suum, ne forte impreceſ tibi mala, & sinente domino corruas in miseriam. Si tamen serui non nihil molirentur aduersus bonum commune, essent accusandi. Deinde agit de generatione nephandorum. Est, inquit, quædam generatio quæ patri suo maledicit, & matri suæ non benedicit, cum tamen benedicere debeat, et honorem parentibus deferre: & huiusmodi crudelis & inhumana generatio detestanda est. Siquidem lege Mosaicæ cautum erat vt qui malediceret patri suo aut matri, morte moreretur. Est & quædam generatio quæ sibi videtur esse munda, & immunis à peccato, quæ tamen non est à sordibus abluta: & hæc est hypocritarum generatio, qui simulatam habent sanctitatem, & fictos scribarum & pharisæorum mores induunt, quibus dicebat Christus: Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, quia mundatis quod deforis est calicis & paropsidis, intus autem pleni estis rapina & immunditia. Pharisæe cæce, munda prius quod intus est calicis & paropsidis, vt fiat & id quod deforis est, mundum. Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ, quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ à foris parent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitia. sic & vos à foris quidem paretis hominibus iusti, intus autem pleni estis hypocrisis & iniquitate. Rursum quorundam est generatio

generatio qui oculos habent erectos in superbiam, & suis subrectis palpebris arrogantiam cordis & fastum animi indicant, quorum tamen supercilium deiicit dominus, eorumque sublimes oculos humiliat. Et de vitando huiusce peruersæ generationis confortio, dicebat propheta, Domine non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei. Est & perditissima generatio quæ pro dentibus gladios habet, & maioribus dentibus suis manducat. Hæc generatio est detractorum, raptorum, expilatorum & homicidarum, de quibus dicit Psalmographus, Filij hominum dentes eorum arma & fagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Et huiusmodi viri deuorant bona pauperum & liguriunt, aut eos enecant, vel de medio hominum tollunt pauperes: de quibus dicit dominus per Esaiam, Vos enim depasti estis vineam meam, & rapina pauperis in domo vestra. Quare atteritis populum meum, & facies pauperum commolitis? Sanguisuga duæ sunt filix dicentes, Affer, affer.) Sanguisuga vermis est qui & hirus dicitur. Horatius,

Non missura cutem nisi plena cruoris hirus.

Quidam hanc ab hærendo nomen traxisse existimant, quod animalium corporibus hæreat. Plinius libro VIII. Naturalis historiæ capite. X. loquens de Elephatis, dicit, Cruciatu in potu maximu sentiunt hausta hirudine, quæ sanguisugæ vulgo cœpisse appellari aduerto. Hæc vbi in ipso animæ canali se fixit, intolerando afficit dolore. Hæc ille. Hæc autem bestiolam miru in modu sitientu sanguine, imitantur duo vitia quæ duabus filiabus hoc in loco exprimuntur, videlicet auaritia, & luxuria. Nam sicut sanguisuga epoto sanguine non satiatuſ, sed semper & auidius sitit, ita istis vitiis dediti satiari non possunt, sed continuo dicunt, Affer, affer. Siquidem extincta libido redaccenditur, nec satiari potest: & licet prurientes in veneris lasciuiam, ad momentum horæ ab obscæno opere cœquiescant, & post congressum sentiant stimulum siue aculeum carnis tantisper deferbuisse, tamen paulo post pristinam voluptatem in memoriam reuocantes, ad concupiscendum ardentius inflammantur. Nec auaritia siue inexplebilis habendi sitis penitus extingui potest. Et quemadmodum infernus cum multos deglutiuit, nunquam dicit, Satis est: ita auarus etiam multis diuitiis affluens, nunquam dicit, Satis est. Siquidem insatiabilis est auarorum cupiditas. Hunc quoque Salomonis locum edifferens Beda, dicit, Sanguisuga diabolus est, qui siti peccandi, ac peccata suadendi, incessanter accenditur. Huic duæ sunt filix, quia duæ specialiter humani generis illecebræ, hunc antiqui hostis imitantur ardorem, luxuria videlicet: & philargyria. Nam & luxuriæ quo liberius frena laxantur, eo noxius delectatur: & sicut quidam ait poetarum,

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

¶ Tria sunt insatiabilia, & quartum quod nunquam dicit sufficit, infernus, & os uulue, & terra que non satiatuſ aqua, ignis uero non dicit, sufficit. Oculum qui subsannat patrem, & despicit partum matris suæ, effodiunt eum corui de torrentibus, & comedant eum filij aquilæ. Tria sunt difficilia mihi, & quartum quod penitus ignoro: Viam aquilæ in cælo, uiam colubri super petram, uiam nauis in medio mari, & uiam uiri in adolescentia. Talis est uia mulieris adulteræ, quæ comedit, & tergit os suum, & dicit, Non sum operata malum. Per tria mouetur terra, & quartum non potest sustinere. Per seruum cum regnauerit, per stultum cum saturatus fuerit cibo, & per odiosam mulierem cum in matrimonio fuerit assumpta, & per ancillam cum fuerit hæres domine suæ.)

Fatetur Salomon tria esse insatiabilia, & quartum quod nunquam dicit, sufficit. Siquidem infernus vorax est, imò ipsa vorago, & semper hiat vt deuoret, nec perditis animabus satiatuſ. Vnde loquens Esaias de dilatatione inferni ad amplius absorbendos miserorum spiritus, dicit, Dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absque villo termino. Aut infernus, id est diabolus, satiari non potest, quia nititur semper peccatores ad se pertrahere, & ad infernalem paludem protrudere. Petulantissimæ etiam meretricis incontinentia satiari non potest, nec eius corpus in libidinem & lasciuos quosque prostitutum, ullis vnquam deliciis satiatuſ. Insatiabilis est & terra arenosa. non enim satiatuſ aqua, sed continuo exhaurit, & celeriter absorbet. Nec ignis edacissimus dicit, sufficit. Quidquid enim alimenti ei admouetur, subito consumit: & quo plus in eius fornacem proiicituſ, eo magis augetuſ Qui deridendo contemnit suum patrem, & despicit partum

suæ matris, qui solet emitti cum maximo dolore, dignus est vt fiat esca bestiis, & eius oculi effodiantur à coruis, eiusque corpus ab auibus dilaceretur. Non enim meretur inter homines viuere, qui cachinnis suos parentes subsannat, eorumque valetudinariam & anxiam senectutem, aut contractas à duris laboribus rugas deridet, sed ab omnibus tanquam vipera fugiendus est, & multis flagris plectendus. Deinde dicit Salomon tria esse sibi difficilia cognitu: Viam aquilæ in cælo aereo, in quo ita variat viam sui volatus, vt non facile deprehédi possit. Aquila alitum regina dicitur, quòd altissime volet, ideoque armigerum Iouis eam poetæ vocant. Cōgreditur magnis animalibus, vt ceruo, cuius cornibus insidet, puluerulentas alas de industria cōcutiens, vt visu & oculis præpeditus decidat in cursu, mortuusque fiat præda. Ferunt aquilæ pennam aliis etiam rebus confertam non putrefcere. Pullos suos probat ad solem: quem si sustinere nequeant, vt degeneres excludit. Oppetit non senio, nec ægritudine, sed fame. Crescens enim rostri superioris aduncitas impedit ne cibum queat capere. Quum senuit, grauantur eius pennæ & oculi: Cui rei vt medeatur, quærit fontem, calorem in se colligit, & sanatur. In fontem ter se mergit, eoque modo redire fertur ad iuuentutem. Hinc psalmographus, Renuabitur vt aquilæ iuuentus tua. Nidificat in petris & arboribus. A meridiano tempore operatur & volat: prioribus horis ignaua sedet, donec impleantur conuentu hominum fora. Eius pennis mixtas auium pennas deuorant. Ex volatilibus nunquam fulmine tangitur. Pugna est illi in draconem, qui propterea eius oua consecratur auiditate malefica. Est etiam admodum difficile cognoscere viam colubri super terram, quia serpens super terram celeriter & multipliciter se circunuoluit. Coluber umbras nemorum incolit, & labitur dum mouetur. Bibiturus, venenum prius euomit, ne ipsum cum aqua exhauriat. Nudum hominem reformidat, audacior in vestitum. Nec facile est planè cognoscere viam nauis in medio mari. Nam subinde nauis iactatur procellis, fluctibus, tempestatibus, & impetu ventorum: quam qui foeliciter ad tutissimum portum perducit, meretur gloriam. Denique via viri in adolescentia est penitus nobis ignota: & hoc est quartum quod ignorauit Salomon. Nam infrenis iuuentus perturbationes animi sequitur, despumat in libidinè, suas opes prodigit, nullum non voluptatis genus experitur. Insuper adolescens vt excessit ephēbis, abhorret à frugalitate, asper est monitoribus, superbus, insolescens, rerum nouarum maxime cupidus, & vtilium rerum tardus prouisor. Adde quòd quandiu adolescentia feruet sanguine, cogitationes, affectus, desideria, verba & opera subinde mutantur, & quem possident, huc & illuc rapiunt. Et via adulterarum persimilis est viæ adolescentum, quoniam adulteræ iisdem perturbationum fluctibus iactantur, quibus molles & effœminati adolescentes, & in desideriis, affectibus, cogitationibus, verbis & factis sunt prorsus instabiles. Et cum adultera satis indulget suis voluptatibus, comestationibus & computationibus, tergendò os suum dicit, Non sum operata malum. tam enim impudens est, & fronte perfrieta, vt sua adulteria vix reputet esse peccata. Hinc dicit Hieremias de polluta Hierusalem, Frons meretricis facta est tibi: & noluit erubescere. Et alibi, Ecce ego iudicio contendam tecum, eò quòd dixeris, non peccaui. Et hæc puto spirare mentem Salomonis. Nonnulli tamen præcedentes illas nostri authoris sententias de mysterio incarnationis Christi exponunt. Siquidem Christus in sua ascensione tenuit viam aquilæ, & viam colubri in sua resurrectione. Nam saluator passus serpente vel colubro designatur. Hinc illud Ioannis, Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis. Et cum Christus resurrexit clauso sepulchro, tenuit viam colubri super petram. Viam etiam nauis in medio mari sequutus est in sua conuersatione, eò quòd in mundo tanquam in mari procelloso fuit expositus pressuris & tribulationibus. Et viam viri perfecti in adolescentula, vt ferunt Hebræi, obseruauit. Hæc autem adolescentula est Beata virgo Maria, quæ in iuuentute concepit spiritus sancti virtute, quod fuit sanè dignum admiratione. Vnde Hieremias, Creauit dominus nouum super terram, foemina circumdabit virum. quia Christus in vtero virginis fuit vir perfectus scientiis & virtutibus, etiam ab instanti suæ conceptionis, & in natiuitate exiit clauso virginis vtero. Et hanc viri viam in adolescentia nesciuit Salomon. Sed nescio nec possum coniecere

Hiere. 3.
Hiere. 2.

Ioan. 3.
Nume. 21.

Hiere. 21.

re an Salomon id nobis significare voluerit, quandoquidem quod subnectit, Talis est via mulieris adulteræ, & c. parum habet conuenientiae cum mysteriis dominicæ incarnationis. Videant qui melius iudicant. Sed illi dicunt hac muliere adultera significari Synagogam peruerforum Iudæorum, quæ desponsata deo in monte Synai in legis susceptione, statim à deo desciuit, & declinauit in idololatriam: quæ cum dei cultum abiecit, viuens publicè de meretricio, putauit omnia sibi licere. Sequantur qui velint hanc opinionem. Per tria mouetur terra, & quartum non potest sustinere &c.) Seruus si euectus fuerit ad summos imperij honores, insolescit, extollitur, ac sequit plerunque in illos qui suspicantur eum esse tanto honore indignum, quadoquidem Hieroboam seruus Salomonis superbiit cum decem tribubus præfuit, & sua animi elatione, diuinæ beneficentiæ immemor, induxit populū ad idololatriam. Eiiciendus est & ab honesto hominum coetu stultus deditus crapulæ & ebrietati. Nā ingurgitatus vino, & oppletus cibus, prorūpit in rixas, iurgia & iniurias. Nec vir probus ferre potest mulierem ad odia & inuidiam procliuem. Nam suis furiis agitata officit plurimum & marito, & toti familiæ: cuius conuersatio non dicenda est vita, sed mors. Nec terra sustinere potest ancillam quæ non minus honoratur quàm domina, aut nititur honorem dominæ debitum præripere. Vnde Agar ancilla Saræ videns se concepisse, dominam suam contempsit: quod illa non ferens, eam expulit.

3. Reg. 12.

G: ne. 16.

Quatuor sunt minima terræ, & ipsa sunt sapientiora sapientibus. Formica populus infirmus, qui præparat in messe cibum sibi. Lepusculus plebs inualida, quæ collocat in petra cubile suum. Regem locusta non habet, & egreditur uniuersa per turmas suas. Stellio manibus nititur, & moratur in adibus regis. Tria sunt quæ bene gradiuntur, & quartum quod incedit foeliciter. Leo fortissimus bestiarum, ad nullum pauebit occursum. Gallus succinctus lumbos, & aries, nec est rex qui resistat ei. Et qui stultus apparuerit, postquam eleuatus est in sublime, si enim intellexisset, ori imposuisset manum. Qui autem premit fortiter ubera ad eliciendum lac, exprimit butyrum: & qui uehementer emungit, elicit sanguinem. Et qui prouocat iras, producit discordias.)

Quatuor sunt animalia terræ admodum parua, quæ insitam habent & cogenitam naturalem industriam, qua suæ vitæ consulunt, & quæ nocitura sunt declinant, & plus habent prudentiæ quàm maiuscula animalia, quæ tamen reputantur esse callida & sagacia: & illorum exemplo & sedulitate debemus moueri ad conquirendum quæ ad tuendam nostram vitam conducunt. Horum autem quatuor minimorum primum est formicæ populus infirmus, siue imbecilla & debilis congregatio. Et hic populus fumitur pro congregatione. Est etiam congregatio formicarum persimilis infirmo populo, quia in abditis locis commoratur, ne conculcetur, & vix audet prodire in publicum: & huius populi diligentia commendatur. Nam in æstate præparat cibum sibi, vt duram hyemem commodius transigere possit. Vnde prius dixit Salomon: Vade ad formicam o piger, & considera vias eius, & disce sapientiam: quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat æstate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat. Secundum, Lepusculus, plebs inualida, id est persimilis debili & meticulosæ plebi: deligit suum diuersorium in cauernis terræ & profundis latibulis, ne fiat præda canibus. Lepores sua natura dormiunt oculis apertis, quiescunt interdium, noctu vagantur, locum natalem amant. Campetres parui sunt, & valde pernices. Montani magnitudine excedunt. Omnes cursu accliu sunt velociore, propter priores pedes posterioribus breuiore. Excitant se ad fugam auribus in tergum declinatis. Flexuoso cursu canes plerunque decipiunt. Fœmina enixa suos fœtus multis locis dispertit & abscondit. Accipitres reformidat. In vulpem si inciderit, euadere cursu contendit. Vulpes vero dolum opponit celeritati. Nam in medio cursu fingit se desistere, & quiescit. pauò post leporem nihil sibi timentem insectatur acrius, & cubile inuadit. Præterea ferunt leporem vltro citroque commeari, vt confusis vestigiis cubile deprehendi nequeat. Ex leporum genere sunt etiam cuniculi, sed aliquanto breuiore. Terram excauant: in quam, si vrgeant canes, se impenetrant, nec illinc extrudi aut extrahi possunt, nisi coniectis intro viuerris animalibus eorum generi infestis. Septuaginta interpretes

hoc in loco legunt, *καὶ οἱ χοιρογρύλλοι ἐθνὸν ἐκ τῆς γῆς*. id est, Et choerogrylli gēs nō valida. Est autem Choerogryllus animal non maius hericio, habēs similitudinem muris & vrsi, cuius in Palæstinæ regionibus magna est abundantia, semperque in cauernis petrarum & terræ foueis habitare consuevit. Et vbi in psalmo legimus, Petra refugium herinacis, in quibusdam codicibus inuenitur leporibus, in aliis vero choerogryllis. Tertium genus minimorum terræ, locustarū est congeries, quæ licet non habeant regem sibi ducem, turmatim tamen egrediuntur, & obseruant aciem ordinatè dispositam: quod est argumētū magnæ prudētiæ. Plinius loquēs libro. XI. Naturalis historiæ capite XXIX de locustis, dicit, Hæ pariunt in terra demisso spinæ caule, oua condensa, autumnī tempore. Ea dura hyeme sub terra. Subsequenti anno exitu veris emittunt, paruas, nigrantes, & sine cruribus pennisque reptantes. Itaque vernis aquis intereunt oua, sicco vere maior prouentus. Alij duplicem earum foetum, geminumque exitum tradunt. Vergiliarum exortu parere, deinde ad Canis ortum obire, & alias renasci. Quidam Arcturi occasu renasci. Mori matres cum pepererint, certum est, vermiculo statim circa fauces innaſcente, qui eas strangulat. Eodem tempore mares obeunt. Tam friuola ratione morientes, serpentem (cum libuit) necant singulæ faucibus eius apprehēsis mordicus. Non nascuntur nisi in planis & rimosis locis. In India ternū pedum longitudinis esse traduntur, cruribus & femoribus ferrarum vsū præbentes cum inaruerint. Est & alius earum obitus. Gregatim sublata vento, in maria aut stagna decidunt. Forte hoc casuque euenit, non vt præsci existimauere, madefactis nocturno humore alis. Iidem quippe noctibus non volare eas propter frigora tradiderunt, ignari etiam longinqua maria ab iis transiri, continuata plurium dierum profectio. Quod maxime miremur, famem quoque, quam propter externa pabula petiere, sciunt imminere. Ac deorum iræ pestis ea intelligitur. Nanque & grandiores cernuntur, & tanto volant pennarum stridore, vt aliarum alites credantur, solēque obumbrent, sollicitè suspectantibus populis ne suas operiant terras. Sufficiunt quippe vires: & tanquam parum sit maria transire, immensos permeant tractus, diraque mersibus contegunt nube, multa contactu adurentes, omnia verò morsu erodentes, & fores quoque tectorum. Hæc ille. Quartum genus, Stellio manibus nititur: cum enim non habeat alas quibus feratur, iuuatur latis pedibus, quibus loco manuum vtitur, & moratur in domibus regis, præsertim in regionibus calidis, cuiusmodi est terra promissionis. In aliis autem magis moratur in syluis. Stellio serpens est lacertæ similis, circulis quibusdam & velut lucentibus guttis in modum stellarum depictus. Eius morsus hominem stupidum facit: raro tamen interficit. Fel in aqua tritum mustelas congregare dicitur. Rore tantum viuit. Nullum animal fraudulentius est: vnde crimen Stellionatus & stellatura dicuntur. Plinius libro XXX Naturalis historiæ capite X. dicit nullum animal Stellione fraudulentius inuidere homini. Inde Stellionum nomen aiunt in maledictum translatum. Quidam dicunt Stellionem velocitate pedum repere ad sublimitatem domorum vel murorum.

¶ Tria sunt quæ bene gradiuntur, & quartum quod incedit foeliciter: Leo fortissimus bestiarū, ad nullius pauebit occursum. Leo superbum est animal, nec minus superbè graditur, cuius præcipua generositas arguitur, quam colla & armos vestiunt iuba. Leo vbi pardī coitum sentit in adultera læna, supplicium sumit, & totavi consurgit in pœnam. Propterea læna culpam & odorem flumine abluit, aut conscia sceleris, & masculi metu fugietem adulterum comitatur. Fœmina primo partu parit quinque catulos, & per annos singulos vno minus, ab vno sterileſcit. Parit adeo paruos, vt vix post secundum mensem ingredi valeat: quod accidit verno tempore. Nascuntur apertis oculis. Vrinam mares crure sublato reddunt vt canes, coeuntque auersi. Rari sunt in potu, alternis diebus vescuntur. Triduo quandoque inediā ferunt. Quum quid deuorauerunt vtri molestū aut perniciosum, iactis in fauces vnguibus euellunt, ne nimia corporis sarcina fugā impediatur, si fugiendum sit. Leo non pascitur cum læna, sed separatim errat. Camelorum carnes appetunt. Vrbes fame coacti interdū adeunt, & in homines sequuntur, præcipuè senio cōfecti. Tunc enim per corporis imbecillitatem, & dentium defectionē venari nequeunt. Pasti & faturi faciles sunt, & exarmati. Solida habent ossa, & minime vacua. Dolis carent & suspicione,

suspicione, nec limis intuentur oculis, nec eo modo conspici volunt. Leo si in venatu videatur, erubescens dare terga, sese paulatim recipit, si multitudine opprimatur. Remotus ab aspectu venantium, fugam prope molitur, turpitudinem absconsione purgari existimās. Saltu caret in fuga, quo vtitur dum quid insectatur. Vulneratus percussorem obseruat acutissime, & in quātalibet appetit multitudine. Fugit interdum demissa in crura cauda, vt canum degeneres. Infirmus est parte ilium contra ictus, reliquo corpore multas patitur plagas, vimque summam gerit in pectore. Oculos habet glaucos, splendescētes & concauos, non valde rotundos, nec admodum proiectos. Quicquid momorderit, aut vnguibus lacerauerit, ater inde sanguis, & quædam sanies profluit. Tria sunt quibus terretur maxime, Rotarum orbis circumacti, currusque inanes, Gallinaceorum cristæ & cantus. Omnium maxime ignes reformidat. Gallus succinctus lumbos. Gallinuncij lucis, gradiuntur alta ceruice, & elatis cristis. Cœlum crebro aspiciunt, in sublime falcatas erigunt caudas. Terrori sunt leonibus. Certant inter se studio gloriæ, canunt in victoria, & se principes testantur. Victi occultantur, lucemque & hominum aspectum refugiunt. Et aries. Aries dux ouium, duris cornibus armatus excellenter incedit. In capite vermem habet, quo excitatur ad impetendum alios, & ad dure feriendum quod obuiat. Solet nonnunquam retrocedere, vt postea possit durius percutere. Quartum animal quod incedit foeliciter, nec est qui ei resistat, est Rex potentissimus & inuictissimus, aut quiuis homo ad beatitudinem destinatus, de quo in Genesi dicit Deus, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & præsit piscibus maris, & volatilibus cœli, & bestiis, vniuersæque terræ, omni que reptili quod mouetur in terra. Potest spiritalem sectando intelligentiam exprimi leone, imperatoria aut regia maiestas, que multis terrorem incutit. Et de diuino leone scriptum est in Apocalypsi, Vicit Leo de tribu Iuda. Ariete verò pastor ecclesiasticus, & dux ouium Christi. Et Gallo lumbos succincto, castus concionator, qui docet verbo & opere. Et qui stultus apparuerit, postquam eleuatus est in sublime, si eum intellexisset, ori imposuisset manum. Stultus in sublimes magistratus & summū honoris fastigiū euectus, omnibus suā prodit stulticiam & imperitiam, quandoquidem nec prudentiam habet qua circumspicere possit quæ sunt agenda vel vitanda. caret & literis, quibus possit beneuolēciam hominum sibi comparare, & vnicuique aptè & modestè, respondere: quod si persensisset se futurum omnibus ridiculum, & bene pensasset suam stulticiam, admouisset manum ori, nec vnquam primas honorum partes ambisset. Simia enim, vt trito fertur adagio, simia est, etiā si aurea gestet insignia. Et insignis promotio stulti magis cedit in eius cōfusionem, quàm gloriā. Qui autem premit fortiter vbera ad eliciendum lac, exprimit butyrum. Qui violenter & intempestiuè premit vbera ad extrahendum lac, exprimit butyrum, rem siquidem solidiorē, que non erat extrahenda. Et qui vehementer emungit siue cum quadam vi extrahit ē naribus excrementa, elicit sanguinem etiam corpori commodissimum. Istis lepidissimis prouerbiis monemur vt nō simus morosi, difficiles, austeri & superciliosi in corrigendis hominum vitiis, ne potius exasperentur quàm emendentur. Et qui prouocat rixas, & iniuriis aut contumeliis alios impetit, seminat discordias, & Rempublicam perturbat.

ARGUMENTVM TRICESIMI PRIMI CAP.

Mater Salomonis admodum prudens, suum filium charissimum a puero rectè & sapienter erudiuit, monuitque ut toto studio abhorreret a scortis, & ne suam substantiam suasque amplissimas opes cum obscenis mulieribus dissiparet, nec libidine dominandi suos thesauros exauriret ad delenda multarum nationum regna: caueret etiam summopere ne studeret calicibus epotandis, nec ingurgitaretur uino, ne forte temulentus & ab ipsa ratione alienus, subuerteret iudicium, transliret stateram, & causas pauperum negligeret, & tandem fineret omnia iura labefactari, & immemor præceptionum suæ matris etiam spiritalis (quam & fortissimè & beatissimè prædicant omnes) rectam educationem abiiceret, & ab honestis suorum parentum moribus degeneraret.

Verba Lamuelis regis, visio qua erudiuit eum mater sua: Quid dilecte mi, quid dilecte uteri mei? Quid dilecte uotorum meorum? Ne dederis mulieribus substātiā tuā, & diuitias tuas ad delendos reges. Noli regibus, o Lamuel, noli regibus dare uinū, quia nullum secretum est ubi regnat ebrietas: ne forte bibant, & obliuiscantur iudiciorum, & mutant causam filiorum pauperis. Date siceram mœrentibus, & uinum his qui amaro sunt animo. Bibant, & obliuiscantur egestatis suæ, & doloris sui non recordentur amplius. Aperi os tuum muto, & causis omnium filiorum qui pertransierūt.

Aperi os tuum, decerne quod iustum est, & iudica in opem & pauperem.)

Prouer. 30.
3. Reg. 3.

Lamuelis nomine Salomonem intelligimus. Siquidem Lamuel interpretatur cū quo deus: & ex præcedenti capite nobis compertum est Salomonem aliquando & potissimū in exordio sui regni fuisse gratum deo. Vnde dictum est: Visio quam locutus est vir cum quo est deus. Cum etiam regnum Salomonis fuit confirmatum, dedit ei dominus sapientiam & cor docile ad iudicandum suum populum. Nec verba hæc sunt Salomonis nisi vt referentis, sed suæ matris, quæ exhortabatur eum ad virtutem, & ad fugienda vitia.

Visio qua erudiuit eum mater sua.) Hic visio sumitur pro instructioe, doctrina & spiritali illuminatione. Curauit autem quā diligentissime mater naturalis siue carnalis Salomonis, videlicet Bethsabæe, vt Salomon rectam à teneris annis educationem imbiberet. Et in hunc modum narratio textitur, Quid dilecte mi tibi dicam, quid corculum meum, mea animula, meum osculum, aut dicere aut cogitare possum quod vt rectè instituaris, tibi sit commodissimū? Quid dilecte uotorum meorum? Repetitio eiusdem sententiæ ad maiorem exaggerationem, & ad exprimendum feruentiorem erga filium amorem. Summopere desiderauit vt suscepta recta educatione prudenter & tranquille tuum populum regeres. Hebræi hæc edifferentes dicunt matrem Salomonis hæc verba protulisse increpando moderate suum filium, eò quòd prima nocte qua cum vxore sua filia Pharaonis dormiuit, tardiuscule mansit in geniali lectulo, in quo molliter suis deliciis indulgebat, & mollis illa pigritia fuit in causa vt hora sacrificij matutini præterierit, & diuinum officium fuerit impeditum. Nam clauis templi erant sub ceruicali Salomonis. Idcirco mater Salomonis id egre ferens, intrauit eius cubile, & cœpit eū arguere, dicens: Quid dilecte mi & c. Cur tuis molliculis voluptatibus obsequendo, permittisti diuina sacrificia impediri? Idcirco eum erudit, vt mollitiem carnis deuitet. Ne dederis, inquit, mulieribus substantiam tuam. Non ita mulierum amorem depereas, vt earum blandimentis & hamo inescatus, tuas opes viuendo luxuriose dissipas & ligurias. Nec expendas tuas facultates ad subiugādos iniusta causa & affectu dominādī reges terræ. Nec tibi nec aliis regibus iubeas suppeditari vinum, vt largiter & immoderatè bibant, & ebrietatem ad vesperam vsque sectentur. Nullum siquidem est secretum vbi regnat ebrietas, & vinipotæ æstuant vino & incalescunt, sed mentis arcana & amicorum consilia deteguntur, & nihil lingua vino madida nō effutit. Hinc Prouerbialis illa sententia, ἐν οἴνῳ ἀλήθεια. Id est, in vino veritas, passim apud authores vsurpata, significās ebrietatem animi fucum tollere, & quicquid in pectore conditū est, in apertum proferre. Plinius libro XIII cap. XXII. scripsit vinū vsque adeo mentis arcana prodere, vt mortifera etiam inter pocula loquantur homines, & ne per iugulum quidem redituras voces contineant: vulgoque, inquit, veritas attributa vino est. Celebratur & Perfæ cuiusdam apophthegma qui negauit tormentis opus esse ad exquirēdum verum: vino enim rectius elici. quod ap probans Horatius in Odis, Tu leue, inquit, tormentum ingenio admoues. Plerunquē duro, tu sapientium Curas, & arcanum iocoso Consiliū retegis lyæo. Idē in arte poetica,

Reges dicuntur multis vrgere culullis

Et torquere mero, quem perspexisse laborant

An sit amicitia dignus. Rursus alibi,

Quid non ebrietas designat? operta recludit.

Plura de sententia illius adagij leges scitè & disertè scripta ab Erasmo in suis Chiliadibus. Et reddit rationem mater Salomonis cur Reges debent vitare luxum vini: Ne for-

te inebriati mero, obliuiscantur iudiciorum in lege domini scriptorū: & illecti fauore aut muneribus diuitum, iniuriam faciant pauperibus. Quorum etiam corda grauantur crapula & ebrietate, ij non possunt discernere inter iustum & iniustum, sanctum & prophanum. Vnde vetitum erat Aaron sacerdoti & filiis eius, ne ingressuri tabernaculum testimonij, & oblaturi deo pro se & aliis sacrificium, biberent vinum, & omne quod potest inebriare, vt haberent scientiam discernendi inter sanctum & prophanum, inter pollutum & mundum. Date sicerā mœrentibus, & vinum his qui amaro sunt animo.) Sincera vox est Hebraica, quæ per Syn apud illos scribitur, & sumitur pro potu factitio qui potest inebriare. Porro vini factitij vsus fuisse apud Aegyptos testis est Diodorus Siculus historiæ suæ libro primo, quod sua lingua vocarent Zuthū, id quod olim Galli ceruiciam vocabant, Hispani celiā, teste Plinio. Cuius meminit & Dioscorides libro secūdo docens ex hordeo potissimū fieri, confici tamen & ex triticea fruge, qua soleant vti gentes Occidentales. Euangelium Lucæ manifestat angelū dixisse Zachariæ patri Ioannis Baptistæ, suum filium à deo insigniter electum, non bibiturum vinum neque sicerā. Et consulit mater Salomonis huiusmodi potum inebriatiuum exhiberi iis qui nimio mœrore, luctu & amaritudine animi cōtabescunt. Et occasione huius verbi sapiētissimi Iudeorum statuerunt vt condēnatis ad mortē daretur potio vini fortissimi, vt audacius & facilius tolerarent dolores mortis imminentis. cum enim validissimā potionem exhaurerant, non recordabantur cōcepti doloris & præuisæ molestiæ. Loco huius, Date sicerā, Septuaginta Interpretes legunt, δότε μεθην. Id est, date merum. Aperi os tuum muto, & causis omnium filiorum qui pertransierunt.) Sis paratissimus ad respondendum omnibus, eo præsertim tēpore, quo de rebus arduis, causisq; ciuilibus & criminalibus interrogaris: nec ita faueas nobilibus & diuitibus, vt ignobilibus & pauperibus aures obtures. fac iustitiam ex equo omnibus, & sagaci tui animi trutina perpende quod iustum est: & cum in augustissima tuæ maiestatis sede constitutus fueris, magis timeas offendere deum, quā homines, nec precibus nec fauore nec amicis nec donis à recto iustitiæ tramite deflectas.

¶ Aleph. Mulierem fortem quis inueniet? procul & de ultimis finibus præcium eius. Beth. Confidit in ea cor viri sui, & spoliis non indigebit. Simel. Reddet ei bonū & non malum omnibus diebus uitæ suæ. Daleth. Quæsiuit lanam & linum, & operata est consilio manū suarum. He. Facta est quasi nauis infitoris, de longe portans panem suum. Vau. Et de nocte surrexit, deditq; prædam domesticis suis, & cibaria ancillis suis. Zain. Considerauit agrum, & emit eum, de fructu manuum suarum plantauit vineam.)

Aleph. Prima est litera Hebraica, & singulis versibus huius subsequenti contextus præponuntur nomina literarū quibus incipiunt in Hebræo. Aleph autem, vt quidā Hebræi interpretantur, dicitur doctrina tentationū, vel doctrina simpliciter, vt alij volūt. Et hæc est sacra scriptura. Nōnulli edifferentes locum hunc, Mulierem fortem quis inueniet? existimant huiusce loci & subsequentium sententiā intelligendam esse de ecclesia catholica, quæ licet multis aduersitatum procellis iactetur & concutiat, nō tamen succumbit. In cuius domum irruerunt venti etiam Aquilonij, & flumina & pluiæ aduersum eam suum fecerunt impetum, nec tamen cecidit, nec à loco suæ stabilitatis dimota est, quia fundata erat super petram. Hanc quoq; domum firmissimam vocat Paulus ecclesiam dei viui, columnam & firmamentū veritatis. Et dominus pollicitus est Petro, vertici totius ecclesiæ, se extructurum suam ecclesiam super fidem solidissimam filij dei viui, aduersus quam nunquam præualebunt portæ inferi. Venerabilis Beda explicās mysteria istarum sententiarum, dicit ecclesiam catholicam idcirco vocari mulierē, quia spirituales deo filios ex aqua & spiritu sancto gignere consuevit. fortem quidē, quia cūcta seculi aduersa simul & prospera pro conditoris sui fide contemnit, quam ipse in carne apparens, infirmam quidem inuenit, sed inuentione sua, hoc est pia visitatione fortè reddidit. Hæc ille. Et huic sententiæ subscribit illud Pauli, Christus dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata. Videns ergo Salomon genus humanum innumeris implicatum erroribus & vitiis, quodque ad eius saluationem nullus pa-

Leuiti. 10.

Lucæ. 1.

Matt. 7.

1. Timo. 3.

Matt. 16.

Ephes. 5.

triarcha, nullus propheta, nullus omnino electorum præter solū mediatorem dei & hominum sufficeret, ait, Mulierem fortem quis inueniet? procul & de vltimis finibus precium eius. Ac si apertè futuram domini gloriam admirando protestetur, Quis tãtã virtutis est, tantiq̃ meriti, qui de tot scelestis & incredulis totius mundi nationibus vnam sibi electorum ecclesiam congreget, quam sua gratia fortem atque insuperabilẽ aduersantibus cunctis efficiat? Solus siquidem Christus fecit vt ecclesia esset fortissimum & munitissimum propugnaculum aduersus infideles & pestilentissimos hæreticos. Et eius precium soluendum procul erat, & de vltimis finibus. Procul quidem statu temporis, quod à diebus Salomonis vsque ad partum virginis intererat. De vltimis autem finibus, quia à summo cœlo egressio eius, qui non aliud pro nostra redemptione precium quàm seipsum obtulit. Vnde dicit Paulus, Omnes peccauerunt, & egent gloria dei, iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionẽ quæ est in Christo Iesu, quem proposuit deus propitiatorẽ per fidem in sanguine ipsius. Rursum alibi, Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam deo in odorem suauitatis. Nonnulli interpretes peritissimi enarrant hunc locum, Mulierem fortem quis inueniet? de sacra scriptura, quæ ex eo censetur fortis, quod inconcussam & firmissimam veritatem contineat, cuius perfectissimam cognitionem paucissimi consecuti sunt: & hoc indicare videtur verbum illud, Quis inueniet? Beth, Confidit in ea cor viri sui, & spoliis non indigebit.) Beth dicitur domus vel habitaculum: & hæc domus est Ecclesia, cuius vir siue sponsus est saluator noster, de quo dicit Paulus ad Corinthios, Despondi enim vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Nec ex eo hic vir sanctissimus siue sponsus omnium excellentissimus confidit Ecclesiæ, quod eius fiducia pendeat ab Ecclesia, & eius præsidio indigeat, sed quod existimet & plane intelligat Ecclesiam sanctam nolle quidpiam agere contra suam voluntatem, nec quod iactata tempestatibus & persecutionibus, à sincera fide & religione vnus veri dei deficiet: & illud ab humana consuetudine tractum est. Sicut enim is qui fortem, fidelem & castam habet coniugem, confidit in ea certissime, quia in eius amorem æstuans perlibenter aduersa quæque tolerat, & contendit omnes in eius benevolentiam & amicitiam pertrahere, sic nimirum redemptor noster in Ecclesia confidit. Nouit enim præsidia virtutum quibus eam aduersus hostes muniuit, & spiritum gratiæ quem ei dedit. Idcirco sibi persuasit eam à suo amore nec terroribus principum, nec gladiis nec fame nec angustiis nec tribulationibus vnquam diuelli posse, nec relicturam fidei stabilitatem & integritatem. Hoc est enim quod subiungitur, Et spoliis non indigebit. Nunquam enim cessabit animas diaboli veneno fascinatas ad ouile Christi reducere, & pristinæ fidei restituere. Spoliat etiam diabolus Ecclesia, cum diligentia suorum prædicatorum, quos ille deceperat, ad veritatis iter reuocat. Hæc verò differendo de sacra scriptura, & sapientia dei, dicimus doctorem optimum & sapientissimum nomine viri vocitatum, in ea suam fiduciam & spem collocare de assecutione præmij æterni. Hinc in Sapientiæ libro scriptum est, Hanc amaui, & exquisiui eam à iuuentute mea, & quæsiui sponsam mihi eam assumere, & amator factus sum formæ illius. Et spoliis non indigebit, quia in regno dei habitura est duplicem stolam, gloriam scilicet corporis, & animæ. Gimel. Reddet ei bonum, & non malum, omnibus diebus vitæ suæ.) Gimel plenitudo dicitur, vel retributio. Refert igitur Ecclesia gratiam suo sponso pro maximis beneficiis acceptis, & prompto animo propensiorique voluntate accepta munera pensabit, nec ingratitude nota inuretur. Occinet & deo optimo laudes, quod sanctificata fuerit lauacro aquæ in verbo vitæ, & illustrata fuerit donis sapientiæ & intellectus. Et non absurde adiectum est, & non malum. Nam in bonis operibus, & assiduo virtutum exercitio perseuerabit, & omnibus diebus vitæ suæ seruiet domino in sanctitate & iustitia. Daleth, Quæsiuit lanam & linum, & operata est consilio manuum suarum.) Daleth, siue vt quidam scribunt

scribunt, Deleth, interpretatur tabulæ aut tabularum, seu pauper aut ianua. Perquisiuit igitur quàm diligentissime ecclesia lanam & linum quibus cõficeret vestimenta ad operiendum pauperes, & pietatis officia proximis impenderet, memor illius dicti prophæti, Cum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Et in die iudicij quo omnium opera expendentur, merebitur audire salutarem illam sententiam, Nudus fui, & operuistis me. Potest & lino, quod ex terra virens oritur, sed longo ac multiplici exercitio amittit humorem natium, atque ad gratiam noui candoris peruenit, castigatio nostræ carnis significari, cuius dum ingenitas vitiorum fordes per continentiam excoquimus, Christum nostræ salutis amantissimum induimus. Hinc Paulus, Quicunque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis. He. Facta est quasi nauis institoris, de longe portans panem suum.) He, ipsa vel ista, siue suscipiens aut susceptio. Antiqui negotiatorem ex eo institorẽ appellarunt, quod gerendis negociis, aut acquirendis augendisq̃ mercibus sedulus insisteret. Facta est fortis mulier quasi nauis institoris, quia sicut nauis institoris onusta mercibus quæ in sua patria magis abundant, per mare petit peregrina, vt illic venditis quæ attulerat, cariora ad domum reportet: sic sancta ecclesia & anima perfecta gaudet variis virtutum diuitiis onerari, quibus maiora diuinæ gratiæ dona mercetur. Sicut etiam institor non sine multis periculis maris & ingruentibus procellis suam nauem ducit ad portum, ita ecclesia non sine multis tribulationibus, curis & ærumnis suos filios spiritales ad regnum Dei perducit. De longe autem portat panem suum, quia pro piis officiis & bonis temporalibus quæ indigentibus impartita est, æternam retributionem expectat. Nec quærit delicias & lautitiam ciborum, sed solam viui panis saturitatem, eius nimirum qui suis auditoribus dicebat: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Qui tamen vellet hæc de sacra scriptura exponere, diceret, quod sicut in nauis institoris portantur quæ vitæ humanæ necessaria sunt, ita in diuinis literis continentur quæ salutis nostræ necessaria sunt. Vau. Et de nocte surrexit, deditque prædam domesticis suis, & cibaria ancillis suis.) Vau siue Vahu, dicitur hæc vel ipsa, seu ipse aut ille. Sicut totus labentis seculi cursus perennis diei ac noctis alternatione variatur, & dies quidem ad operandum, nox vero ad quiescendum condita est, sic totum militantis ecclesiæ tempus gemino quodam quietis & operis statu discernitur. Surgit autem de nocte, cum se ad agendam suorum filiorum curam sollicitè accingit, & eos qui foris errabant, ad fidem & ouile Christi reuocat. Illos verò qui fidei sacramentum non reliquerunt, excitat vt bonis operibus amplius insistant. Sequitur & ecclesia suum sponsum qui secessit in montem vt oraret, vbi pernoctauit in oratione Dei. Dat autem prædam domesticis suis, cum eos quos ab antiquo & callido hoste docendo potuit eripere, societati bonorum conciliat & ascribit. Dat & ancillis cibaria, cum diurno æstu & inquieto labore fatigatos reficit. Subministrat etiam sanctis animabus panem vitæ & intellectus, & aquam sapientiæ salutaris. Zain. Considerauit agrum, & emit eum, de fructu manuum suarum plantauit vineam.) Zain, ista vel hæc. Hic ager est possessio supernæ hæreditatis, de qua Isaac patriarcha benedicens suo filio Iacob loquitur. Ecce (inquit) odor filij mei sicut odor agri pleni, cui benedixit dominus. Odor quippe sanctorum est sicut odor agri pleni cui benedixit dominus, quia tota acie mentis contuentur quæ sit plenitudo benedictionis cælestis. Considerauit igitur ecclesia hunc amœnissimum agrum in quo beatæ animæ mundissimis deliciis & perpetuis voluptatibus fruuntur, cui cultissimi agri huius mundi minime conferendi sunt. Nam flores etiam fragrantissimi istorum agrorū licet pascant oculos, & nares mirè delectent, subitò tamen arefcunt: flores verò & deliciae agri cælestis nunquam marefcunt, nec suam natiuam pulchritudinẽ perdunt. Hunc autem agrum ecclesia multis laboribus vigiliis curis & sanctissimis officiis emit. Et quia preciosissimus thesaurus in hoc fertilissimo agro absconditus est, eo inuento vendidit omnia quæ habebat, & terrenas opes reliquit, vt hunc agrum emeret. De

Mat. 21. fructu autem manuum suarum plantauit vineam, quia de fructiferis suorum fidelium & verbis & factis scripturam sacram condidit & illustrauit, qua mentes audientium fide & dilectione sui redemptoris inebriauit. Huius autem vineae haeres Christus, à crudelissimis feruis & inuidis Iudaeis occisus est. Dominus autem huius mysticæ vineae cum resciauit suum filium dilectissimum ab impiis agricolis trucidatum fuisse, vehementer illis succensuit, eosque atrocissimis suppliciis affecit, & vineam suam aliis agricolis locauit, qui reddiderunt ei fructum temporibus suis: quibus adumbrantur gentiles, qui diligenter colentes vineam patris caelestis, vberem fructum fecerunt: & licet non sectarentur iustitiam, apprehenderunt tamen iustitiã quæ ex fide est: Israel verò sectando legem iustitiæ, in legem iustitiæ non peruenit.

Roma. 9. **C** Heth. Accinxit fortitudine lumbos suos, & roborauit brachium suum. Teth. Gustauit & vidit quia bona est negociatio eius, non extinguitur in nocte lucerna eius. Iod. Manum suam misit ad fortia, & digiti eius apprehenderunt fufum. Caph. Manum suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperem. Lamed. Non timebit domui suæ à frigidibus niuis. Omnes enim domestici eius uestiti sunt duplicibus. Mem. Stragulatam uestem fecit sibi. Byssus quoque & purpura indumentum eius. Nun. Nobilis in portis uir eius, quando sederit cū senatoribus terræ.)

Heth, vita vel pauor. Ecclesia rebus diuinis addicta, nullis vnquam voluptatibus nec carnalibus illecebris succubuit, sed insultus libidinis, & effrenæ carnis petulantiã perdomuit. Suum autem brachium roborauit, cum victis affectibus, & fedatis perturbationum procellis, ac profligata cacodæmonum acie, se ad agenda virtutum opera preparauit. Et apposite primò dictum est, Accinxit lumbos suos. Nostra siquidem opera nõ sunt deo gratæ, & æternæ vitæ meritoria, nisi incendium libidinis restrinxerimus, & concupiscentiã duce ratione subiugauerimus. Hinc illud Propheta, Quiescite agere puerse, discite bene facere. Et dominus ait in Euangelio Lucæ, Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Ardent autem in nobis lucernæ, cum bonis fulgemus operibus. Gregorius enarrans illa Christi verba Homilia XIII. in lucam, dicit, Lumbos præcingimus, cum carnis luxuriam per continentiam coarctamus. Sed quia minus est mala non agere, nisi etiam quisque studeat & bonis operibus insudare, protinus additur, Et lucernæ ardentes in manibus vestris. Lucernas quippe ardentes in manibus tenemus, cum per bona opera proximis nostris lucis exempla monstramus. Et paulò post dicit, Nec castitas ergo magna est sine bono opere, nec opus bonum est aliquod sine castitate.

Teth. Gustauit & vidit quia bona est negociatio eius, non extinguitur in nocte lucerna eius.) Teth, subter vel infra, seu bonum aut exclusio. Aperte didicit Ecclesia & intimo mentis affectu cognouit negociationem immarcescibilis vitæ nobis esse commodissimam, qua despectis labentis vitæ illecebris & honoribus, nobis selectissimam aternæ fœlicitatis margaritam comparamus. Nec lucerna Ecclesiæ in nocte mediisque in tenebris extinguitur. Nam ingruente persecutionum procella, & tempore difficillimarum temptationum à fide nequaquam deficiet: cum etiam à publicis negociis cessabit & feribitur, liberius & ardentius multo rerum diuinarum contemplationi & tranquillo ocio vacabit. Lucerna verò impiorum extinguitur. Iod. Manum suam misit ad fortia, & digiti eius apprehenderunt fufum.) Iod, scientia vel principium seu dominatio dei. Fortia dici possunt acerba quæque & dura, quæ Ecclesia pro nomine Christi æquo animo suffert. de hac fortitudine dicit Christus, Regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Aut hæc fortia dici possunt excellentissima Euangelicæ perfectionis opera, quæ istis verbis præscribuntur, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Et de virginitate seruãda, Qui potest capere, capiat. Rursum de contemnendis diuitiis, Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Non solum igitur Ecclesia ad sublimiorem perfectionem anhelans studuit adimplere præcepta dei, sed & Euangelica consilia. Et digiti eius apprehenderunt fufum.) Solent fœminæ nentes fufum in dextera tenere, colum verò in sinistra. In colo lana inuoluta est, quæ filo ducenda & nenda transeat in fufum. Sæpe autem in scripturis dextera vitam perpetuam, læua vero præsentia dei dona

Mat. 13. significat

Iob. 21. significat

Mat. 11. significat

Mat. 5. significat

Mat. 19. significat

Beda. significat

significat, opulentiam videlicet rerum, pacem temporum, sospitatem corporum, scientiam quoque scripturarum, & caelestium perceptionem sacramentorum. Hæc & huiusmodi bona cum domino largiente perceperimus, quasi lanam colo inuolutam in læua gestamus. At cum ea pro amore caelestium salubriter exercere incipimus, iam lanã agni immaculati de colo in fufum, de læua in dexteram traicimus, quia de donis nostri redemptoris, de exemplis operum eius, stolam nobis gloriæ caelestis, ac vestem charitatis nuptialem facimus. Digiti autem quibus fufum apprehendere dicimur, sunt recta animi intentio, & sedula discretio, quæ plurimum conferunt ad rectè agendum, & assequendũ æternæ vitæ præmium. Caph. Manum suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperem.) Caph, incuruans vel incuruatio. Ecclesia pietaticultrix longè lateq; suas palmas extendit vt pauperibus succurrat, & opera misericordiæ cum temporalia tum spiritualia officiosissime exercent, & adimpleat illud præceptum Christi: Estote misericordes, sicut & pater vester misericors est. Summa siquidem Christianæ religionis in officiis pietatis & charitatis sita est. Lamed. Non timebit domui suæ à frigidibus niuis, omnes enim domestici eius uestiti sunt duplicibus.) Lamech, futura, vel adiutorium, siue erectio aut firmamentum. Frigidibus niuis exprimuntur æterna tormenta. Vnde Iob loquens de pœna reprobis dicit, Ad nimium calorem transiet ab aquis niuium, & vsque ad inferos peccatum illius. Huiusmodi autem cruciatus non exhorrescit ecclesia, nec timet à suppliciis æternis, quandoquidem portæ inferi aduersus eam non præualebunt. Qui etiam peribunt, & in profunda exteriorum tenebrarum corruent, ad domum ecclesiæ non pertinebant, nec veste ipsius spirituali erant induti, tametsi mysteriis eius ad tempus videbantur instituti. Vnde legimus hominem fordidum eiectum fuisse de domo conuiuii nuptialis, quod impudenter intrauerit non habens vestem nuptialem. Dicit etiam diuus Ioannes de persecutoribus ecclesiæ qui facti sunt antichristi, Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, permanissent utiq; nobiscum, sed vt manifesti sint, quoniam non sunt omnes ex nobis. Domestici ecclesiæ uestiti duplicibus, sunt apostolici viri, optimi doctores, sanctissimi concionatores, & in vniuersum synceri Christiani, qui uestiti sunt & muniti fide & bonis operibus, aut virtutibus moralibus & intellectualibus præditi sunt, vel sapientia ad reuincendas falforum fratrum hæreses, & patientia ad tolerandas apertorum hostium pugnas. Vel uestiti sunt duplicibus, quia promissionem habent vitæ præsentis & futuræ. Nam in hac peregrinatione dei gratia ne deficiat iuuantur, & in elysiis campis ac beatorum insulis præclara dei visione fœliciter fruuntur. Mem. Stragulatam uestem fecit sibi. Byssus quoque & purpura indumentum eius.) Mem, à quo, vel ex ipsis. Stragula stragulæ, siue stragula vestis, sumitur pro vestimento quod iniicitur, quale est Græcorum palliũ. Solet autem stragulata vestis, vt quidam dicunt, variante textura firmissima confici. Stragulum vero lectorum est opertorium, vbi & discubere & dormire consueuerant. Byssus, splendidum est & tenue admodum linum quo mulieres in deliciis vtuntur. Fiunt & byssinæ vestes ex lana mollissima colore luteo nigricante, ac splendorem auri reddente: & huiusmodi vestes sunt preciosissimæ. Candidi est coloris byssus, & de terra virēs oritur, sed exercitatione longa amisso humore ac virore natiuo ad decorem candidæ vestis perducitur. Purpuræ pisces sunt ex concharum genere. viuunt autem annis plurimum septenis. Latent sicut murices circa canis ortum tricenis diebus. Congregantur verno tempore, mutuoq; attritu lentorem cuiusdã ceræ saliuant. Simili modo & murices. Sed purpuræ florem illum tingendis expetitur vestibus, in mediis habet faucibus. Liquoris hic est minimi in candida vena, vnde preciosus ille bibitur nigrantis rosæ colore sublucens. Reliquum corpus sterile. Viuas capere contendunt, quia cum vita sua succum illũ euomunt. Hinc purpureus color dicitur, qui nigricantis rosæ splendore sublucet, ceterorum omnium gratissimus, & tingendis vestibus maximè expetitur. Plura de natura purpuræ poteris legere apud Plinium lib. IX. Naturalis historiæ cap. XXXVI. Purpureus color habet speciem sanguinis. Hinc ab Homero dictus est sanguis purpureus. Stragulata veste, bysso & purpura, preciosissima virtutum ornamenta, quibus fulget ecclesia & excellit, exprimuntur: de quibus propheta canens laudes summi regis dicebat, Astitit regi-

Lucæ. 6.

Mat. 22.

1. Ioan. 2.

Psal. 44.

na à dextris tuis in vestitu deaurato, circumamicta varietate. Induitur & ecclesia bysso, cum electi sua corpora castigant, & in seruitutem redigunt. Purpura autem, cum ipsam continentiam non ad aucupandam auram popularem, sed ad acquirendam beatitudinē regni perennis exercent. Nun. Nobilis in portis vir eius, quando federit cum senatoribus terræ.) Nun. pascens eos, vel pascua eorum. Nun. foetus vel piscis. Vir sanctæ ecclesiæ nobilissimus, & ex regia progenie descendens, est saluator noster, qui licet apparuerit ignobilis cum ante tribunal præsidis stetit iudicandus, & probra, sputa, conuicia,

Esa. 53.
Psal. 21.
Matt. 16.

flagella & crucis mortem sustinuit, & reputatus sit quasi leprosus, & factus sit pro sanandis nostris vulneribus opprobrium hominum, & abiectio plebis: tamen apparebit nobilis cum federit in sede suæ maiestatis, & venerit in gloria patris sui cum angelis suis ad iudicandū viuos & mortuos, & reddendum vnicuique secundum opera eius. Et cum dicit Salomon, In portis vir eius, alludit ad morem iudicum veteris legis, qui consueuerant (vt aliquando diximus) sedere in portis vrbium ad iudicandum, vt venientes ad ciuitatem aliunde, paratum continuò respōsum iudicantis acciperent, & nec rusticos vel pastores insolita vrbis ædificia stupefacerent, nec rursus pacē vrbis frequens litigantiū controuersia fœdaret. Sedebit autē hic æquissimus iudex cum suis senatoribus, scilicet apostolis, quibus relictis terrenis bonis aliquando dixerat, Amē dico vobis, q̄ vos qui secuti estis me in regeneratione, cum federit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel.

Matt. 19.

Samech. Sindonem fecit & uendit, & cingulum tradidit Chanaanæo. Ain. Fortitudo & decor indumentū eius, & ridebit in die nouissimo. Phe. Os suum aperuit sapientiæ, & lex clementiæ in lingua eius. Zadik. Considerauit semitas domus suæ, & panem ociosa non comedit. Coph. Surrexerunt filii eius, & beatissimam prædicauerunt. Vir eius & laudauit eam. Res. Multæ filie congregauerunt diuitias, tu supergressa es uniuersas. Sin. Fallax gratia, & uana est pulchritudo. Mulier timens dominum ipsa laudabitur. Than. Date ei de fructu manuum suarum, & laudent eam in portis opera eius.)

Samech. Fultura vel erectio siue adiutorium aut firmamentum. Mundissimo sindonis linteo, innocentia & puritas mentis significatur. Ecclesia autem illum qui regeneratur fonte baptisimi, sindone munda vestit, ei que innocentiam ministerialiter exhibet, Christus autem sua autoritate suaq; benignitate ei confert gratiam. Perhibetur autem ecclesia vendere baptizato innocentiam, non quidem sumpta propria veditiois ratione, sed metaphorica, quia ab eo requirit vt vestem innocentia & sacramentum quod recepit, custodiat, atq; operibus satanæ prorsus renunciet. Alij dicunt linteo sindonis exprimi subtilem sanctæ prædicationis intextionē, in qua molliter quiescit, quia mens fidelium in illa spe superna refouetur. Hanc autem sindonem ecclesia fecit, & vendidit, quia fidem quam credendo texerat, loquendo dedit, & ab infidelibus vitam rectæ cōuersationis accepit. Nomine Chanaanæi significantur gentiles ad fidē Christi conuersi. Etenim Chanaan populū gentilem procreauit, & interpretatur commutatus. Nam gentiles à vitiis ad virtutes, & à diabolo transmigrarunt ad Christum. Vnde dicit Paulus, Gentes super misericordia honorare deum, sicut scriptum est, Propterea confitebor tibi in gentibus domine, & nomini tuo cantabo. Et iterum dicit, Lætamini gentes cū plebe eius. Et iterum, Laudate omnes gentes dominum, & magnificate eum omnes populi. Et rursus Esaias ait, Ecce radix Iessæ, & qui exurget regere gentes, in eo gentes sperabunt. Tradidit autem ecclesia cingulum Chanaanæo, quia docuit ex paganismo cōuersos zona castitatis suos lumbos præcingere, quibus dicit Paulus ad Galatas, Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis. Et alibi, Fornicatio & omnis immunditia non nominetur in vobis. Ain. Fortitudo & decor indumentum eius, & ridebit in die nouissimo.) Ain, fons vel oculus. Munitur ecclesia fortitudine & armatura dei aduersus detractores, hostes fidei, & principes tenebrarum harum. Siquidem verbo doctrinæ & nōnunquam patientia detrahentium ora obturat, sana doctrina hereticorum errores profligat & reuincit, & in die malo certando generose aduersus dæmones, victoriam reportat. Deniq; scuto fidei omnia tela nequissimi & callidissimi serpētis ignea extinguit. Retinet & magnitudinem animi ac inuictam constantiam in perferendis propter iustitiam persecutionibus. Amplexatur & decorem ad exercendam virtutum gratiam. Et quia in arduo & admodum

Roma. 15.
Psal. 17.
2. Reg. 22.
Psal. 116.
Esaie. 11.

Luca. 12.
Gala. 5.
Ephes. 5.

Ephes. 6.

admodum difficili certamine tentationum & tribulationum plus mœroris quàm gaudij habuit, in die nouissimo ridebit. Hinc illud Christi, Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. Huic quoque Salomonis sententiæ confine est quod dicit propheta de Salvatore, Dominus regnauit, decorem induit: induit dominus fortitudinem. Cum enim euangelicam veritatem prædicabat, aliis placebat, aliis displicebat: alij de eo bene loquebantur, alij verò detrahebant, eiusq; famam lacerabant & mordebant. Ad eos quibus placebat, decorem induit: ad eos verò quibus displicebat, fortitudinem. Phe. Os suum aperuit sapientiæ, & lex clementiæ in lingua eius.) Phe, disciplina vel os. Ecclesia summopere cupiens intelligere rerum diuinarum mysteria, & ipsas sacras literas, os suum aperuit ad discendam ab ipsa sapientia veritatem, quam alios foris doceret. Vnde in libro Iob scriptum est, Qui me audiebant, expectabant sententiam, & intenti tacebant ad consilium meum. Verbis meis addere nihil audebant, & super illos stillabat eloquium meum. Expectabant me sicut pluuiam, & os suum aperiebant quasi ad imbrem ferotinum. Aperit etiam ecclesia os suum vt sapientiam doceat. Hinc Paulus, Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat, sed si quis bonus ad ædificationem fidei, vt det gratiā audientibus.

Luca. 6.

Psal. 92.

Iob. 29.

Ephes. 4.

Matt. 11.

Ioan. 8.

Leuiti. 20.

Aggai. 1.

2. Thef. 3.

Ephes. 5.

Canti. 1.

Canti. 2.

Roma. 1.

Et lex clementiæ est in lingua eius.) Nam lex euangelica est lex totius charitatis, pietatis, mansuetudinis & misericordiæ, nec subitò vlciscitur, nec repētè terrorem incutit, & peccātes punit, sicut lex Mosaica, quæ fuit lex timoris & rigoris, sed misericorditer ad pœnitentiæ remedia vocat. Dicit enim Christus, Iugum enim meū suauē est, & onus meum leue. Et huiusce benignitatis ac clementiæ exemplum vnum proferam. Cū enim Scribæ & Pharisei adduxerunt ad Christum mulierem in adulterio deprehensam, & dixissent ei, Magister, hæc mulier modò deprehensa est in adulterio. In lege autem Moyse mandauit nobis huiusmodi lapidare. Tu ergo quid dicis? Hoc autem dicebant tentātes eum, vt possent accusare eum. Iesus autem inclinans se deorsum, digito scribebat in terram. Cum ergo perseverarent interrogantes eum, erexit se, & dixit eis: Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. Et sic eam à scelere quod cōmiserat, sub cōditione amplius non peccandi miseratus absoluit. Zadik. Considerauit semitas domus suæ, & panem ociosa non comedit.) Sade, regio vel tristitia, siue cōsolatio aut venerationis. Ecclesia diligenter examinauit, discussit & expendit omnes cogitationes & affectiones sui cordis, ne quid inueniretur quod suo sponso displiceret. Hinc illud Aggai, Ponite corda vestra super vias vestras. Sunt & semitæ ipsius ecclesiæ, quibus ad æternam beatitudinem contendit, diuina præcepta, & euangelica consilia, ac saluberrima documenta quæ sapienter pensanda sunt, & vtiliter exercenda. Nec suum panem oscitanter & in vmbatili ocio degens comedit, sed sudauit & alit, & se totam honestis officiis & laboribus addixit. Si quis enim non vult operari (authore Paulo) nec manducet. Coph. Surrexerunt filij eius, & beatissimam prædicauerunt, vir eius & laudauit eam.) Coph, vocatio vel cōclusio. Veri & germani ecclesiæ filij miris encomiis suæ matris dotes, gratias & insignem excellentiam decantant & extollunt, eamque beatissimā prædicant. Nec immerito. Nam Christus dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata. Et vir eius, scilicet Christus, laudauit eam. Nam in Cantico Canticorum existimat suā spōsam esse pulcherrimam mulierem, & insigni commendatione de ea dicit, Amica mea, columba mea, formosa mea. Res. Multæ filie congregauerunt diuitias, tu supergressa es uniuersas.) Res, caput vel patientia. Philosophi & hæretici multarum rerum cognitionem & peritiam habuerunt, quandoquidem nouerunt & intellexerunt vnam esse supremam causam infinitæ virtutis & sapientiæ, cuius voluntate, prouidētia & sapientia, cælestia & terrestria reguntur: & multas virtutum intellectualiū diuitias sibi compararunt: quia tamen in superbiam elati sunt, & nimium suis ingeniis confiderunt, in suis cogitationibus euauerunt, & dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt: quorum diuitias ecclesia & sapientia dignitate autoritate & sanctitate superauit. Et licet nōnulli donis eloquentiæ, fidei, sapientiæ & intellectus ditentur, quia tamē sanctimoniam vitæ negligunt, nec puro corde & sincera mente deum colunt & amant, idcirco cum suis di-

Matt. 7. uitii pereunt & computrescunt, de quibus dicit Christus, Multi dicent mihi in illa die, Domine, domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia nunquam noui vos: discedite à me omnes qui operamini iniquitatē. Sed omnes huiusmodi Christianos ecclesia catholica supergreditur, quæ fide sincera, & perfectis operibus sui sponsi vestigia sectatur. Sin. Fallax gratia, & vana est pulchritudo: mulier timens dominum ipsa laudabitur.) Sin, tentatio egrediens, vel egressio tentationis. Fallimur plerunque gratia laudis quam venamur ab hominibus, & cupimus nobis exhiberi. Laus etiam humana, fauor vulgi, & aura popularis nos occæcat, mentemque penitus obscurat. Nam gratia hominum, & præsertim simulatorum, citò perit, & eius flos mane virescens, ad vesperam arefcit. Insuper ornatus exterior, elegantia formæ, pulchritudo corporis, fucatus color, opum & studiorum iactantia, simulatus amor, & quicquid dei timore & amore caret, suum habet in officina vanitatis locum. Mulier autem, scilicet ecclesia, & sancta anima casto timore timens dominum, ei que ardentes virtutum lâpades offerens, immortalē gloriam sibi comparabit. Nam bonorum omnium initiū, & custos virtutum, est timor domini. Vnde Iob, quem nullæ vnquam aduersitates de gradu constantiæ deiecerunt, dicebat, Semper enim quasi tumentes super me fluctus, timui deum, & pondus eius ferre non potui. Thau. Date ei de fructu manuum suarum, & laudent eam in portis opera eius). Thau, consummator aut consummatio. Censendus est ille virtutum omnium esse consummatissimus, qui deum timet, & eius mandata obseruat, & dignus qui absoluto huius vitæ curriculo ad regnum perennis gloriæ perueniat, ad quod ecclesia militās post certamina, afflictiones, & angustias, ab ipsis angelis introducetur, ei que pro fructibus manuum suarum, scilicet charitate, pace, lōganimitate, patientia, modestia, benignitate, fide, continentia & castitate, debita merces rependetur: & opera ipsa quæ fecit, in ingressu patriæ cælestis laudabunt eam. Ambulemus igitur dignè in ecclesia cum omni humilitate, patientia & mansuetudine, & simus solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis, vt post luctas, labores, vigilias & ærumnas, dominus noster Iesus Christus beatorum ciuitate nos donet.

FINIS COMMENTARIORVM

Ioannis Arborei in Prouerbia Salomonis.

PARISIIS

ANNO DOMINI M. D. XLIX.

VI. ID. MARTIAS.